Verslag

VERSLAG

VAN HET

BEHEER EN DEN STAAT

DER NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN EN KOLONIEN

IN

OOST- EN WEST-INDIE EN TER KUST VAN GUINEA.

OVER

1854,

INGEDIEND DOOR DEN MINISTER VAN KOLONIEN.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.
1858.

ZITTING 1856—1857. — (XX.) *Exh.* 19 *September* 1856, *n*°. 110.

Verslag van het beheer en den staat der Oost-Indische bezittingen over 1854.

GELEIDENDE BRIEF.

N°. 1.

'S GRAVENHAGE, *den* 3*den September* 1856.

Ten vervolge op mijnen brief van 26 Junij jl., lit. H, n°. 19, heb ik de eer aan U Hoog Edel Gestrenge te doen toekomen het bij artikel 60 der Grondwet bedoeld Verslag van het beheer en den staat der kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, over 1854, voor zooveel betreft Nederlandsch *Oost-Indie.*

Ofschoon eenigzins vollediger dan vroegere verslagen, is ook dit Verslag nog niet zoodanig als ik het zou wenschen. Ik vlei mij echter, dat het plaats gehad hebbend overleg met het Indisch bestuur hierin voor het vervolg allengs verbetering zal te weeg brengen.

De Minister van Kolonien,
P. MIJER.

Aan
den Heer Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal.

INHOUD.

Verslag van het beheer van Nederlandsch Indie en van den staat waarin het zich bevindt, over het jaar 1854.

BIJLAGEN.

Verslag van het beheer van Suriname en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1854.

BIJLAGEN.

Verslag van het beheer van Curaçao en onderhoorigheden en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1854.

BIJLAGEN.

BIJLAGEN.

VERSLAG van het beheer van Nederlandsch Indie en van den staat waarin het zich bevindt, over het jaar 1854.

A. Grondgebied.

§ 1. *Bestanddeelen.*

JAVA.

In de residentie Batavia werden de ommelanden gesplitst in twee afdeelingen: het Zuider- en Ooster-district en het Wester-district. (Zie hieromtrent nader onder „*Gewestelijk algemeen beheer.*")

In de residentie Preanger regentschappen werden de districten Tjikaoe, van het regentschap Bandong, en Ganda-soelie, van het regentschap Tjandjoer, tot één district vereenigd, onder Bandong. Hiertoe is overgegaan omdat de tienden en de percenten van de cultures van elk dier beide districten op zich zelf, geene voldoende tegemoetkoming voor de hoofden dier districten opleverden.

BALI.

Bij de regeling in 1849, na de derde Balische expeditie, was het rijk van Bleling verbeurd verklaard ten behoeve van het Gouvernement en toegewezen aan den Vorst van Bangli. (Zie de *Mededeelingen betreffende de overzeesche bezittingen van het Rijk*, ingezonden bij brief van den Minister van Kolonien van 18 Junij 1850, pag. 35). Ten gevolge van de ongenegenheid van de hoofden van Bleling om langer te staan onder het gezag van dien Vorst, werd deze bewogen tot wederafstand aan het Gouvernement van het hem in 1849 geschonken rijk. Eene nieuwe regeling van het inlandsch bestuur was op het eind van 1854 nog niet tot stand gebragt.

WESTER-AFDEELING VAN BORNEO.

Van de adsistent-residentie Sambas werden de Chinesche districten, vroeger ressorterende onder of verbonden met de kongsie Thaijkong en na den val van Montrado door onze troepen bezet, door den gouvernements-commissaris voor de Wester-afdeeling van Borneo, behoudens nadere goedkeuring, onder het gezag van

eenen eigenen adsistent-resident geplaatst, den titel voerende van adsistent-resident van Montrado. Over de regeling van het bestuur wordt onder het hoofd „*Gewestelijk algemeen beheer*" nader gehandeld.

CELEBES EN ONDERHOORIGHEDEN.

In den loop van 1864 zijn overeenkomsten aangegaan of vernieuwd met de Vorsten van Palos, Toewaelia en Donggala, uitmakende het landschap Kajeli, met het rijk van Sidenring en met de Koningin van Baroe.

GOUVERNEMENT DER MOLUKSCHE EILANDEN.

Nadat uit een naauwkeurig onderzoek was gebleken, dat onder het gebied van den Sultan van Ternate behoorden de landschappen Loeinan, Saloewan, Pati-Pati en Boalemo, gelegen op het eiland Celebes, aan de zuidzijde van de bogt van Tomini, en welke tot dusver, krachtens de publicatie van 14 Junij 1824 (*Indisch Staatsblad* n°. 28*a*) waren begrepen onder het gebied der residentie Menado, werden zij van deze residentie afgescheiden en onder de residentie Ternate gebragt.

§ 2. *Oppervlakte.*

Even als in het vorig Verslag wordt onder dit hoofd gehandeld over hetgeen verrigt is tot vermeerdering van de kennis van land en volk, en in het bijzonder over gedane opnemingen en vervaardigde kaarten. De verrigtingen van de geographische ingenieurs worden, met die van de Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten en van de officieren van Zijner Majesteits zeemagt, nog meer opzettelijk behandeld onder het hoofd „*Zeemagt.*"

NEDERLANDSCH INDIE IN HET ALGEMEEN.

De uitgifte van den atlas van Nederlandsch Indie, op pag. 1 van het vorig Verslag vermeld, werd, na verkregen magtiging van het opperbestuur, geheel afgestaan aan den vervaardiger, den luitenant-ter-zee 1ste klasse *P.* baron *Melvill van Carnbée*, met behoud van de hem van 's lands wege toegekende geldelijke tegemoetkoming, maar met instandhouding tevens van de hem opgelegde verpligtingen. Om de geldelijke opofferingen, van 's lands wege te doen, eenigzins te vergoeden, zou een twaalftal exemplaren gratis aan het Gouvernement worden geleverd. Bij het eind van 1854 waren negen kaarten ontvangen.

JAVA.

De opname der residentie Cheribon, als proef van eene verdere opname van geheel Java (zie vorig Verslag, pagg. 2 en 3), werd met ijver voortgezet, de beide geographische ingenieurs *S. H.* en *G. de Lange* verzekerden door een net van drie hoeken de ligging van de voornaamste punten, en tevens werd, in overleg met het civiel bestuur der residentie en onder directie van den kapitein *van Staveren*, de opmeting der sawa's dessa'sgewijze verrigt door eenen civielen landmeter met daarvoor opgeleid wordende inlanders, veelal zoons van hoofden.

SUMATRA.

Het eiland Engano werd, op last van het Indisch bestuur, onderzocht door den luitenant-ter-zee der 1ste klasse *J. van der Straaten* en den controleur der 1ste

klasse *P. Severijn*, en hun rapport ter openbaarmaking afgestaan aan de redactie van het te Batavia uitkomend Tijdschrift voor Indische taal-, land- en volkenkunde. (Zie den jaargang II, aflev. 4, van dat tijdschrift, pagg. 338—369).

De opname der Lampongsche districten (zie het vorig Verslag) werd in 1854 voleindigd en het daarmede belaste personeel is toen overgegaan naar Benkoelen, om ook dit gewest in kaart te brengen.

BANKA.

Ten aanzien der opname van Banka kan, ten gevolge op het vorig Verslag, worden aangeteekend, dat die met ijver werd voortgezet en dat reeds eenige districts-kaarten waren ingezonden.

RIOUW.

De figuratieve kaart van Riouw, welker zamenstelling, blijkens het vorig Verslag, aan den luitenant-kommandant der artillerie aldaar was opgedragen, werd in 1854 voltooid en ingediend.

B. Bevolking.

§ 1. *Sterkte der bevolking.*

De hierachter volgende staten wijzen de sterkte der bevolking aan zoo als die opgegeven is in de jaarverslagen van de hoofden van gewestelijk bestuur. Gelijk herhaaldelijk is gezegd, kan echter aan die cijfers niet veel vertrouwen worden geschonken, vooral ten aanzien van de buitenbezittingen.

S T A A T der bevolking van Java en Madura op ultimo 1854, vergeleken met ultimo 1853.

RESIDENTIEN EN AFDEELINGEN.	Europeanen en daarmede gelijkgestelden.	Chinezen	Andere vreemde Oosterlingen.	Inlanders.	Lijfeigenen.	Totaal.	Bevolking op ultimo 1853.	Meer in 1854.
Bantam . . .	191	1,345	669	500,763	7	502,975	495,423	7,552
Batavia . . .	3,763	38,156	802	333,048	7,512	383,281	374,131	9,150
Buitenzorg . .	702	9,118	67	299,272	155	309,314	300,812	8,502
Krawang . .	167	2,189	91	140,717	10	143,174	138,488	4,686
Preanger reg. .	246	346	462	793,931	8	794,993	765,538	29,455
Cheribon. . .	626	10,414	799	625,343	16	637,198	620,017	17,181
Tegal. . . .	297	3,030	1,523	286,150	36	291,036	286,122	4,914
Pekalongan. .	401	3,246	610	235,379	103	239,739	235,102	4,637
Samarang . .	3,161	9,587	2,165	756,338	369	771,620	729,728	41,892
Japara . . .	397	7,045	965	389,697	26	398,130	375,686	22,444
Rembang . .	578	10,514	1,021	561,702	144	573,959	558,276	15,683
Soerabaija. Java	2,812	5,595	3,580	1,038,939	662	1,051,588	1,041,747	9,841
Soerabaija. Madura . . .	424	7,967	9,944	310,369	22	328,726	328,134	592
Passoeroean. .	822	2,846	1,212	388,477	227	393,584	381,093	12,491
Bezoekie. . .	645	1,657	2,363	532,388	52	537,105	526,706	10,399
Banjoewangie .	108	189	1,788	32,198	8	34,291	33,434	857
Banjoemaas. .	335	2,352	86	411,878	11	414,662	409,466	5,196
Bagelen . . .	367	1,628	49	617,188	2	619,234	585,954	33,280
Kadoe . . .	208	3,395	56	428,968	„	432,627	423,502	9,125
Djokjokarta . .	647	1,441	175	321,097	22	323,382	313,099	10,283
Soerakarta . .	1,178	2,916	526	664,778	26	669,424	666,696	2,728
Madioen. . .	187	1,459	117	331,097	„	332,860	320,601	12,259
Patjitan . . .	25	5	139	96,864	8	97,041	94,658	2,383
Kedirie . . .	184	2,822	„	298,929	12	301,947	285,632	16,315
TOTAAL	18,471	129,262	29,209	10,395,510	9,438	10,581,890	10,290,045	291,845

Bevolking in 1854	18,471	129,262	29,209	10,395,510	9,438	10,581,890
idem „ 1853	17,417	130,940	27,554	10,104,484	9,650	10,290,045
Meer in 1854 .	1,054	„	1,655	291,026	„	291,845
Minder „ 1854 .	„	678	„	„	212	„

STAAT der bevolking van de buitenbezittingen op ultimo 1854, vergeleken met ultimo 1853.

BEZITTING.	Europeanen.	Chinezen.	Inlanders, slaven, pandelingen en vreemde Oosterlingen.	Totaal.	Bevolking op ultimo 1853.	Meer in 1854.	Minder in 1854.
Gouvernement Sumatra's Westkust. Padang	765	1,598	208,205	210,568 } 1,024,041	209,020 } 1,014,851	1,548 } 9,190	
Gouvernement Sumatra's Westkust. Padangsche bovenlanden	92	80	525,274	525,446	525,140	306	
Gouvernement Sumatra's Westkust. Tapanolie	87	286	287,654	288,027	280,691	7,336	
Benkoelen	169	462	112,785	113,416	111,297	2,119	
Lampongs	8	51	82,908	82,967	82,941	26	
Palembang	102	2,504	377,468	380,074	316,751	63,323	
Banka	92	14,434	30,563	45,089	47,387	„	2,298
Blitong	13	725	11,072	11,810	8,487	3,323	
Riouw	65	16,034	7,235	23,334	23,229	105	
Wester-afdeeling van Borneo	24	26,702	218,925	245,651	245,651	„	
Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo	158	1,502	447,237	448,897	446,651	2,247	
Celebes en onderhoorigheden	1,388	1,899	260,879	264,166	259,992	4,174	
Gouvernement der Molukken. Amboina	1,033	233	129,163	130,429	131,862	„	1,433
Gouvernement der Molukken. Banda	484	145	5,694	6,323	6,150	173	
Gouvernement der Molukken. Ternate	679	386	98,060	99,125	93,145	5,980	
Gouvernement der Molukken. Menado: Menahassa	602	669	91,273	95,544	99,588	„	
Gouvernement der Molukken. Menado: Rijken niet onder direct beheer.	„	„	„	137,307	137,307	„	
Timor	172	633	1,846,069 (?)	1,846,874 (?)	1,846,305 (?)	569	

De vermeerderingen en verminderingen, in de vorenstaande staten opgegeven, worden toegeschreven aan de volgende omstandigheden. (Van de niet-genoemde gewesten zijn geene of geene voldoende redenen opgegeven.)

JAVA EN MADURA.

Bantam. Gedurende 1854 heeft eene nieuwe volkstelling plaats gehad. Toenemende welvaart en juistere opgaven worden als redenen van het thans verkregen hooger cijfer aangemerkt.

Batavia. De vermeerdering der Europesche bevolking met 205 zielen wordt onder andere verklaard doordien in 1854 (buiten het leger 122 Europeanen meer zijn aangekomen dan vertrokken.

De vermindering onder de Chinezen wordt beschouwd hoofdzakelijk het gevolg te zijn van de strenge handhaving der verbodsbepalingen omtrent de aankomst van Chinesche nieuwelingen.

Buitenzorg. Het in het oog vallend verschil tusschen het cijfer 702 van 1854 en 364 van 1853 voor de Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen ligt, volgens opgave, daarin, dat men er in 1854 de inlandsche Christenen onder heeft opgenomen, die in het vorige jaar onder de inlanders waren gebragt. De inlandsche Christengemeente te Depok bedroeg in 1853 273 zielen.

De vermeerdering van het totaal der geheele afdeeling wordt daaraan toegeschreven, dat het cijfer der geboorten en aangekomenen verre heeft overtroffen dat der sterfgevallen en vertrokkenen.

Preanger regentschappen. In het vorig Verslag (pag. 6) is aangeteekend, dat in het regentschap Soemadang, na eene naauwkeurige opname, eene mindere sterkte der bevolking van 14,400 zielen was opgemerkt. Na afloop van het onderzoek is bevonden dat andere districten weder sterker bevolkt waren. De geheele minderheid over dat regentschap bedroeg ten slotte 8602 zielen. In het regentschap Limbangan (Garoet) had eene telling plaats, waardoor gebleken is dat men 16,963 zielen te weinig had opgegeven. De overige vroeger opgemerkte onzekerheden zijn ook thans nog niet toegelicht.

Bagelen. De buitengewone vermeerdering, van 585,954 tot op 619,234, wordt voor een gedeelte verklaard door eene onjuiste opgave in 1853 van het cijfer van eene der afdeelingen, Ledok.

Djokjokarta. De in den staat aangetoonde vermeerdering met 10,283 zielen wordt ook door den resident te groot geacht, omdat er in 1854 omstandigheden hebben bestaan, welke nadeelig op het cijfer der bevolking moesten werken, als: mindere voorraad van levensmiddelen en volksziekten.

Patjitan. De vermeerdering der bevolking, van 94,658 op 98,041, wordt daaraan toegeschreven, dat zij gedurende 1854 door geene ziekten geteisterd werd en er weinig beweging onder haar plaats vond, ten gevolge eener billijke behandeling door regelmatige verdeeling van den arbeid, zoomede aan eenen goed geslaagden rijstoogst.

Kedirie. De bevolking dezer residentie wordt gezegd jaarlijks toe te nemen ten gevolge van de overkomst van personen uit de Vorstenlanden (Soerakarta en Djokjokarta).

BUITENBEZITTINGEN.

Lampongs. De zwervende en onregelmatige levenswijze van een gedeelte der bevolking en de hier dikwijls heerschende epidemische ziekten belemmeren grootere vermeerdering van het bevolkingscijfer. Bovendien ligt het aangaan van huwelijken nog steeds onder den druk van de *djoedjoer* (bruidschat, door den bruidegom te betalen).

Palembang. Onder het cijfer wordt gezegd begrepen te zijn de bevolking *der grensdistricten*, geschat op 52,000 zielen, welke in vorige verslagen (zie dat van 1852, pag. 10) niet mede gerekend was.

Banka. De belangrijke vermindering der inlandsche bevolking, van 32,839 op 30,563, wordt toegeschreven aan de gedurende 1854 met woede geheerscht hebbende kinderziekte, waaraan, voor zoover men zulks heeft kunnen nagaan, niet minder dan 2858 personen, zoo groot als klein, zijn overleden.

Blitong. Als reden van de vermeerdering, van 8487 tot op 11,810, wordt opgegeven eene juistere telling.

Riouw. Onder het opgegeven cijfer is niet begrepen de bevolking van Lingga. De aanzienlijke vermeerdering der Chinesche bevolking, van 14,198 op 16,034, wordt toegeschreven aan dezelfde oorzaak als in het vorige jaar, namelijk aan den voordeeligen stand van de prijzen van gambier en peper.

Wester-afdeeling van Borneo. Daar bij de afdoening van dit hoofdstuk het verslag dezer residentie nog niet ontvangen was, zijn wederom dezelfde cijfers genomen als in het vorig Verslag.

Celebes en onderhoorigheden. In het vorige jaar werd het getal Chinezen opgegeven te bedragen 8128, terwijl het cijfer van 1854 slechts wordt gesteld op 1899, en dat van 1852 was 1918. De opgave van 1853 is vermoedelijk aan eene schrijffout haren oorsprong verschuldigd.

Amboina. De vermindering welke het bevolkingscijfer dezer residentie aanwijst is het gevolg van te Amboina en Saparoea gedurende 1854 geheerscht hebbende ziekten, waaraan alleen op laatstgenoemde plaats ongeveer 1000 personen overleden. Het verschil ten aanzien der Europeanen ligt volgens opgave daarin, dat in 1853 verzuimd is onder hen op te nemen personen van gemengden bloede.

Banda. Even als in het vorige jaar is alleen opgegeven de bevolking der Bandasche groep, daar van de andere tot die residentie behoorende landen geene opgaven konden worden verkregen.

Menado. De vermindering van de bevolking der Menahassa, van 99,588 op 92,544, wordt toegeschreven, behalve aan de gewone daar heerschende oorzaken (vermeld in het vorig Verslag, pagg. 11 en 12), aan de ook hier in 1854 geheerscht hebbende ziekten. Van de bevolking der *Rijken niet onder direct beheer* zijn ook ditmaal geene opgaven ontvangen; daarom heeft men die van de twee vorige jaren gevolgd, bedragende 137,307 zielen.

Timor. Blijkens het vorig Verslag is dit cijfer, met uitzondering van de bevolking op de Gouvernementslanden, die ongeveer 6000 zielen bedraagt, alleen op gissingen gegrond.

§ 2. *Acten van verblijf.*

Gedurende 1854 zijn door den Gouverneur-Generaal verleend 142 acten van vast en 37 acten van tijdelijk verblijf, als:

aan personen geboortig van:

	Vast.	Tijdelijk.
Nederland	116	—
Java	5	—
Groot-Brittannie	3	11
Frankrijk	1	7
Duitschland	5	6
Belgie	3	2
Pruissen	—	2
Zwitserland	—	1
Hannover	2	—
Saksen	2	1
Baden	1	—
Nassau	—	1
Hessen	—	1
Wurtemberg	—	1
Perzie	1	2
Arabie	1	—
Britsch Indie	2	—
Vereenigde Staten van Noord-Amerika	—	1
New-Foundland	—	1
	142	37

Onder deze getallen zijn niet begrepen personen, die voor 's lands dienst worden uitgezonden, dewijl deze geene acte van verblijf noodig hebben.
In 1853 werden, blijkens het vorig Verslag (pag. 13) verleend:

110 acten van vast verblijf,
waarvan 93 aan personen geboortig in Nederland,
2 „ „ „ op Java en
15 „ „ „ elders;

en 42 acten van tijdelijk verblijf, alle aan personen elders dan in Nederland of op Java geboren.
Intrekking van verleende acten van verblijf had gedurende 1854 niet plaats.

C. Opperbeheer.

Nadat bij de wet van 2 September 1854 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 129) was vastgesteld een nieuw *Reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie*, werd bij Koninklijk besluit van 15 October 1854, n°. 56, bepaald, dat dit regle-

ment in werking zou treden op den 1sten Mei 1855. Gedurende het jaar 1854 is alzoo nog van kracht gebleven het regeringsreglement van 1836 (*Indisch Staatsblad* n°. 48).

§ 1. *Gouverneur-Generaal.*

De Gouverneur-Generaal heeft in 1854 wederom eene reis gedaan over een gedeelte van Nederlandsch Indie. Ditmaal bezocht hij in de eerste plaats de residentie Bantam, welke in de vorige reizen niet begrepen was, en begaf hij zich voorts, krachtens magtiging des Konings, naar Sumatra's Westkust. Na de noodige schikkingen te hebben genomen omtrent het dagelijksch beheer van zaken, hetwelk weder aan den Staatsraad in buitengewone dienst (toen waarnemend) vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie *J. P. C. Ruloffs* werd opgedragen, vertrok hij op den 24sten Julij naar het Bantamsche, scheepte zich voorts den 29sten daaraanvolgende te Anjer in naar Padang, en kwam op den 28sten Augustus te Batavia terug. Een overzigt van deze reis wordt gevonden in *Javasche Couranten* van 5, 23 en 30 Augustus 1854. Den 1sten September nam hij het dagelijksch beheer van zaken weder over.

Overigens valt hier alleen nog aan te teekenen, dat de Gouverneur-Generaal ook in 1854 heeft getracht om zooveel mogelijk vereenvoudiging te brengen in de afdoening van zaken. Ten blijke kunnen strekken de beschikkingen, opgenomen in het *Staatsblad van Nederlandsch Indie*, onder n°. 15, 34 en 99.

§ 2. *Raad van Nederlandsch Indie.*

Bij Koninklijk besluit van 21 Augustus 1854, n°. 30, is tot vice-president van den Raad van Nederlandsch Indie benoemd de Staatsraad in buitengewone dienst *J. P. C. Ruloffs*, die, blijkens pag. 15 van het vorig Verslag, reeds in 1853 door den Gouverneur-Generaal met de waarneming dier betrekking belast was. Overigens was de Raad in 1854 op dezelfde wijze zamengesteld als bij het eind van 1853.

§ 3. *Algemeene secretarie.*

De algemeene secretaris mr. *A Prins*, van wiens zending in commissie naar de Wester-afdeeling van Borneo onder dit hoofd in het vorig Verslag melding is gemaakt, werd in 1854 op nieuw derwaarts gezonden. (Zie hieronder bij „*Gewestelijk algemeen beheer.*") Zijne functien werden toen op nieuw opgedragen aan den eersten adjunct secretaris van het Gouvernement.

Tot handhaving van het eigendomsregt van den Staat op de gouvernements-archiven in de kolonien en bezittingen van het Rijk werd vastgesteld een Koninklijk besluit van 13 Januarij 1854, n°. 64, waarover nader wordt gehandeld onder „*Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren.*" Zie ook „*Justitie en politie,*" II, § 2.

D. Gewestelijk algemeen beheer.

JAVA EN MADURA.

Batavia. Het personeel voor de afdeeling *Bataviasche ommelanden* was tot dusver zamengesteld uit éénen adsistent-resident, aan wien voor zijn bureau waren toegevoegd één commies en eenige klerken, en voorts uit eenen hoofdschout te Tangerang, eenen schout te Bekassie en twee onderschouten. De geblekene ongenoegzaamheid van dit personeel en de daaruit voortvloeijende onregelmatige behandeling van zaken noopten, na verkregen magtiging des Konings, tot de reeds onder het hoofd „*Grondgebied*" vermelde splitsing der ommelanden in de afdeelingen: Zuider- en Ooster-district, bevattende Meester Cornelis en Bekassie, en Wester-district, zijnde Tangerang.

Het personeel dier afdeelingen werd geregeld als volgt;

voor het Zuider- en Ooster-district:

een adsistent-resident op	*f* 6,000 's jaars	
benevens eene indemniteit voor huishuur .	1,200 „	
te zamen .		*f* 7,200 's jaars
een commies, tevens griffier bij den landraad		2,400 „
aan klerkengeld		2,880 „
vier koelies		384 „

en voor het Wester-district:

een adsistent-resident, met vrije woning, op	*f* 6,000 's jaars
een commies, tevens griffier bij den landraad	2,400 „
aan klerkengeld	2,400 „
te zamen .	*f* 23,664 's jaars

Bovendien werd aan het opperbestuur magtiging gevraagd (en later verkregen) om voor schrijfbehoeften jaarlijks *f* 200 voor iedere afdeeling op de begrooting te brengen. Voorts werd bepaald, dat in de twee afdeelingen zullen worden aangesteld *zes* Chinesche officieren met den titel van luitenant, zonder bezoldiging, doch zonder genot van de wettiglijk aan de Chinesche officieren toegekende voordeelen; waarvan vier voor het *Zuider- en Ooster-district*, namelijk twee te Meester Cornelis en twee te Bekassie, en twee voor het *Wester-district*, beiden te Tangerang. En, onder de nadere goedkeuring des Konings, werd magtiging verleend tot de indienst-stelling:

in het Zuider- en Ooster-district:

van een inlandschen schrijver te Meester Cornelis op	*f* 20 's maands
„ „ dito te Bekassie	20 „

in het Wester-district:

van een panghoeloe op	30 „
„ „ deurwaarder op	30 „
en van een inlandschen schrijver op	20 „
te zamen . .	*f* 120 's maands,
tegen intrekking van eenen Chineschen tolk, genietende . . .	20 „

zoodat deze laatste beschikking eene vermeerdering van uitgaven ten gevolge had van *f* 100 's maands of *f* 1200 's jaars.

Krawang. Klagten over misbruiken, die op de in de afdeeling Krawang gelegene particuliere landerijen Tjiassem en Pamanoekan zouden plaats hebben, ofschoon bij onderzoek gebleken grootendeels ongegrond of overdreven te zijn, deden nogtans duidelijk uitkomen, dat in Krawang behoefte bestond aan uitbreiding der middelen, die tot goede uitoefening der justitie en politie vereischt worden, en voorna-

melijk aan hulp voor de daarmede belaste inlandsche hoofden. De Gouverneur-Generaal verzocht mitsdien (en verkreeg later) magtiging tot het verhoogen der bezoldiging van den hoofddjaksa (inlandschen officier van justitie) en tot het aanstellen van eenen djaksa en van eenige inlandsche schrijvers; welk een en ander eene maandelijksche uitgaaf van *f* 195 zou vorderen.

Cheribon. Ook tegen het bestuur en tegen eenige inlandsche ambtenaren van Cheribon waren klagten ingekomen, welke een onderzoek ten gevolge hadden door den procureur-generaal bij het Hoog geregtshof en den directeur der cultures. Op grond van de daartegen aangevoerde bedenkingen werd geene regterlijke vervolging bevolen, doch de in zaak betrokkene en reeds gesuspendeerde controleur en zoutverkooppakhuismeester werden uit 's lands dienst ontslagen, en eenige medeschuldigen werden uit de residentie verwijderd.

Rembang. Ten aanzien van de vestiging van Chinezen in deze residentie werden bij een besluit van 31 Augustus (*Staatsblad* n°. 64) eenige bepalingen vastgesteld, uitvoeriger te vermelden in het hoofddeel „*Regtswezen en politie*," II. § 1.

Soerabaija. Het regentschap Soemanap, op het eiland Madura, is in den loop van 1854 opengevallen door het overlijden van den Sultan *Pakoe Nata Ningrat* (*) Behoudens geringe wijzigingen werd het bestuur voorloopig op denzelfden voet gelaten en overgedragen op den oudsten zoon van den overledene, met den titel van Panembahan.

Bali. Onder het hoofd „*Grondgebied*" is reeds vermeld, dat de Vorst van Bangli het hem vroeger toegewezen gebied van Bleling weder aan het Gouvernement afstond, doch dat eene nieuwe regeling van het inlandsch bestuur in 1854 nog niet tot stand kwam.

Benkoelen. Bij besluit van 31 December 1854, n°. 8, is door den Gouverneur-Generaal vastgesteld eene *Instructie voor de ambtenaren met het burgerlijk gezag bekleed in de afdeelingen van Benkoelen, bepaaldelijk met betrekking tot het toezigt over de cultures;* welke instructie in het *Indisch Staatsblad* is opgenomen onder n°. 101.

Palembang. De in het vorig Verslag (pag. 17) bedoelde ontwerpen van reorganisatie van het binnenlandsch bestuur van deze residentie waren op het eind van 1854 nog in behandeling.

Banka. Voor het inlandsch bestuur op Banka is in dit jaar een reglement gearresteerd, hetwelk is opgenomen in het *Indisch Staatsblad* onder n°. 59.

Blitong. Door den adsistent-resident werd in den loop van 1854, bij de kennisgave van het overlijden van den depattie (het inlandsch hoofd aldaar,) voorgesteld, geen dergelijk hoofd meer te benoemen. Er werd evenwel geen reden gevonden om ten aanzien van dat gewest af te wijken van het regeringsbeginsel, om, voor zooveel de omstandigheden dit gedoogen, de inlandsche bevolking te laten onder de leiding en het onmiddellijk bestuur van hare eigene hoofden, en in het voorstel is dus niet getreden.

Wester-afdeeling van Borneo. Op het berigt dat Montrado, het brandpunt van den Chineschen opstand, op den 2den Junij 1854 door onze troepen was genomen (zie boven, onder „*Grondgebied*," § 1, en lager onder „*Militair beheer*" en het hoofddoel der expeditie alzoo was bereikt, is de algemeene secretaris, gouverne-

(*) Van zijne trouwe ondersteuning van het Gouvernement en zijne verdiensten als taalkundige werd bij die gelegenheid loffelijke melding gemaakt in de *Javasche Courant* van 15 April 1854 (zie ook de *Staats-courant* van 29 Junij 1854). De Sultan was kommandeur van de orde van den Nederlandschen Leeuw.

ments-commissaris voor de Wester-afdeeling van Borneo, weder, even als in 1853, derwaarts gezonden.

Hij had destijds, wegens vertrek naar Java van den resident, het bestuur over het geheele gewest opgedragen aan den adsistent-resident van Sambas, doch met de leiding der politieke aangelegenheden belast den kommandant der expeditionaire troepen. Thans achtte hij het ter bevordering van eene spoedige en geregelde afdoening van zaken en van een klemvol en onbelemmerd bestuur noodzakelijk, het hoogste civiel en militair gezag, althans tijdens den duur der expeditie, in ééne hand te vereenigen, en hij droeg derhalve aan dezen hoofd-officier, bij een besluit van 3 Augustus 1854, tot dat daarin nader zou zijn voorzien, de waarneming der betrekking van resident der Wester-afdeeling van Borneo op.

Eenige weken later, den 3den November, werd door hem, onder nadere goedkeuring van den Gouverneur-Generaal, vastgesteld en te Montrado afgekondigd een *Provisioneel reglement voor het binnenlandsch bestuur in de nieuwelings onderworpen Chinesche districten.*

Volgens dit reglement zijn die districten, Montrado, Lara, Koelor, Singkawang, Soengei-Raja, Soengei-Doerie, Loemar en Boedokh, vereenigd tot ééne adsistent-residentie, den naam dragende van het voornaamste district „Montrado". De adsistent-resident, ondergeschikt aan den resident der Wester-afdeeling van Borneo, wordt bijgestaan door eenen gecommitteerde van den sultan van Sambas, door een eerste hoofd der Chinezen, onder den naam van kapthaij, en door een tweede hoofd, onder den naam van kapitan, welke laatste tevens hoofd is van het district Montrado. De andere districten worden, onder de bevelen van den adsistent-resident, bestuurd door Europesche controleurs of gezaghebbers, of mede door Chinesche kapitans. De dorpen staan onder hoofden, genaamd laothaijs, door den adsistent-resident aan te stellen op voordragt van den betrokken controleur, gezaghebber of kapitan, na raadpleging van den kapthaij. Geen der Chinesche hoofden oefent echter gezag uit over Maleijers of Dajaks.

De commissaris voorzag voorloopig in de waarneming der betrekkingen van adsistent-resident van Montrado en van civielen gezaghebber te Singkawang, Koelor, Soengei-Radja en Soengei-Dorie, door de aldaar met het militair gezag belaste officieren van het leger.

De goedkeuring van het Reglement door het hooge Indische Bestuur vond eerst in het volgende jaar plaats.

Gouvernement der Moluksche eilanden. Onder het hoofd „*Grondgebied*, § 1, is reeds melding gemaakt van de plaats gehad hebbende toevoeging aan de residentie Ternate van eenige landschappen aan de zuidzijde van de baai van Tomini, vroeger tot Menado gerekend.

Timor. Blijkens het Verslag van 1852 (pag. 16) was destijds nuttig geoordeeld, dat op het groot en sterk bevolkte eiland Rotti, ook nadat de bemoeijingen van het Nederlandsch zendelinggenootschap met dat eiland hadden opgehouden, voortdurend een posthouder gevestigd zou blijven. Eene instructie voor dien ambtenaar werdt in 1854 vastgesteld en in het *Staatsblad*, onder n°. 30, opgenomen.

E. Militair beheer.

I. Landmagt.

§ 1. *Kommandement.*

De luitenant-Generaal jonkheer *F. V. A. Ridder de Stuers*, van wiens benoeming tot kommandant van het Indisch leger in het vorig Verslag melding is gemaakt, op den 21sten Februarij 1854 te Batavia aangekomen zijnde, nam op den 23sten daaraanvolgende het kommandement over van den generaal-majoor *G. Bakker*, die daarmede tijdelijk was belast. Aan den generaal *Bakker* was, ten gevolge van het

daartoe door hem gedaan verzoek, op de meest eervolle wijze ontslag verleend uit Zijner Majesteits militaire dienst, onder toekenning van pensioen.

Op een vroeger gedaan voorstel tot regeling der inkomsten voor de generaal-majoors in Indie is in dit jaar door den Koning beschikt, dat die zullen bedragen *f* 15,000 aan tractement en *f* 3600 tafelgeld, doch met bepaling dat aan hen niet zal worden uitbetaald de toelage, uitgetrokken bij het tarief n°. 45 van het Algemeen Reglement van de administratie der landmagt in Nederlandsch Indie.

§ 2. *Algemeen beheer en bijzonderheden omtrent de onderscheidene takken van militaire dienst.*

a. Generale staf.

Omtrent den staf zijn over het jaar 1854 geene bijzonderheden te vermelden.

b. Genie en sapeurs.

Het bevel over dit corps is in 1854 overgegaan op den kolonel *W. C. von Schierbrandt*, ten gevolge van het, op verzoek, verleenen van eervol ontslag en pensioen aan den kolonel jhr. *R. G. B. de Vaynes van Brakell.*

c. Administratie.

Tot hoofd-intendant is benoemd de intendant der 2de klasse *J. E. van der Smissen*, en zulks ter vervulling der blijkens het vorig Verslag vroeger tijdelijk aangevulde vacature, ontstaan door het aftreden van den hoofd-intendant *W. C. Filet.*

d. Geneeskundige dienst.

Op het voorbeeld van de vorige verslagen worden hier de volgende opgaven en vergelijkingen ontleend aan het militair summier-zieken-rapport over Java en Madura.

Het algemeen cijfer der in het jaar 1854 op Java en Madura *behandelde* lijders bedroeg 28,947, alzoo 774 meer dan in 1853 en 1520 minder dan in 1852, toen die cijfers waren 28,173 en 30,467.

Over de verschillende *garnizoenen* verdeelt zich dit cijfer volgenderwijze:

	Garnizoen	Behandelden	pct. van het geheele getal behandelden.
1.	Batavia	7050	24.3
2.	Soerabaija . . .	5498	18.9
3.	Willem I. . . .	3178	10.9
4.	Samarang . . .	2977	10.2
5.	Djokjokarta. . .	1138	3.9
6.	Salatiga	1080	3.7
7.	Gombong . . .	967	3.3
8.	Tjilatjap	960	3.3
9.	Kedong-Kebo . .	867	2.9
10.	Soerakarta . . .	840	2.8
11.	Serang	582	2.01
12.	Ngawi	516	1.7
13.	21 kleine garnizoenen, die elk minder dan 500 zieken opleveren . . .	3294	
	Te zamen, als boven .	28,947	

Het aantal der *herstelden* bedroeg 26,898. De verhouding der herstelden tot de behandelden was dus als 1 tot 1,075 of 93 per cent, dat is 1 per cent meer dan in 1853, toen de verhouding was 92 per cent.

Het *sterftecijfer* bedroeg 778. De verhouding der overledenen tot de behandelden was alzoo 1 tot 37.2 of 2.66 per cent. In 1853 was deze verhouding als 1 tot 35.6 of 2.8 per cent; zij is dus in 1854 0.14 per cent gunstiger geweest.

Met betrekking tot de verschillende *rangen en standen* was de sterfteverhouding, als volgt:

	Overleden.	Behandeld.	Sterfte.
Landmagt	460	21,464	1:46.6
Zeemagt	46	1,747	1:38
Particuliere idem	40	596	1:14.9
Particulieren	144	1,387	1: 9.63
Vrouwen	44	1,982	1:45
Kinderen	44	1,771	1:40.25
	778	28,947	1:37.2

Ethnographisch (voor landmagt afzonderlijk) was de sterfteverhouding:

	Overleden.	Behandeld.	Sterfte.
a. Europeanen	313	12,298	1:39.2 of 2.5 %
b. Afrikanen	9	215	1:24 „ 4.6 %
c. Inlanders	138	8,951	1:64.8 „ 1.51 %
	460	21,464	1:46.6 of 2.1 4%

Vergelijkt men de sterfte der *aan de kust* met die der *binnen 's lands gelegene plaatsen*:

	Overleden.	Behandeld.	Sterfte.
a. Kustplaatsen	528	18,392	1:34.8
b. Plaatsen binnen 's lands . .	250	10,555	1:42.2
	778	28,947	1:37.2

dan ziet men de ongunstige verhouding in sterfte van de kustplaatsen tot de binnen 's lands gelegene. Het verschil is echter dit jaar zoo groot niet als in 1853: het bedroeg toen 1.1 %, dit jaar slechts 0.5 %.

De verhouding der sterfte tot de gemiddelde sterkte des legers op Java en Madura was als volgt.

Het getal overledenen was 460, de sterkte 10,469; dus de sterfte als 1 tot 22.7 of 4.4 %.

Over de laatste vijf jaren was deze verhouding:

	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.		
1850	636	12,732	1: 20	=	5 %
1851 (cholera) . . .	746	13,184	1: 17.67	=	5.6 „
1852	563	11,786	1: 20.9	=	4.7 „
1853	495	11,784	1: 13.8	=	4.2 „
1854	460	10,469	1: 22.7	=	4.4 „

Ethnographisch was zij in 1854:

	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.		
Europeanen . .	313	5,006	1 : 16	=	6.25 %
Afrikanen . . .	9	214	1 : 23.7	=	4.2 „
Inlanders . . .	138	5,249	1 : 38	=	2.64 „
	460	10,469			

Voor de Europeanen alleen was zij in de laatste vijf jaren:

	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.
1850. . . .	360	5640	1 : 10.5
1851. . . .	407	4964	1 : 13.8
1852. . . .	340	4532	1 : 11.13
1853. . . .	307	5313	1 : 15.6
1854. . . .	313	5006	1 : 16

Eene vergelijking van de aan de kust met de binnen 's lands gelegene plaatsen, ten aanzien van de sterfteverhouding tot de sterkte in 1854, valt wederom uit ten nadeele van eerstgenoemde plaatsen.

Zonder onderscheid van landaard is die verhouding:

	Overleden	Sterkte.	Sterfte.
Plaatsen aan de kust. . .	300	5904	1 : 19.68 = 5 %
Idem binnen 's lands. . .	160	4565	1 : 28.5 = 3.6 „

Ethnographisch is zij als volgt:

		Overled.	Sterkte.	Sterfte.
Plaatsen aan de kust	Europeanen	198	2583	1:13
	Afrikanen .	4	7	1:1.75
	Inlanders .	98	3314	1:33.8
Idem binnen 's lands	Europeanen	115	2423	1:21.08
	Afrikanen .	5	207	1:41.4
	Inlanders .	40	1935	1:48.375

Bij de beoordeeling der grootere sterfte in de aan de kust gelegene plaatsen moet in aanmerking genomen worden, dat van de Europeanen, die hier stierven, velen pas uit Europa aangekomen en dus nog niet geacclimateerd waren.

De volgende *recapitulatie der sterfteverhouding van de aan de kust en binnen 's lands gelegene plaatsen over de laatste 5 jaren* toont, buiten aanmerking latende het jaar 1851, toen de cholera zoo vele slagtoffers maakte, dat de sterfteverhouding in de kustplaatsen van jaar tot jaar gunstiger wordt.

JAREN.	KUSTPLAATSEN.			PLAATSEN BINNEN 'S LANDS.		
	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.
1850	439	6936	1 : 15.8	197	5,769	1 : 29.4
1851	528	7330	1 : 13.88	218	5,854	1 : 26.85
1852	377	6659	1 : 17.6	186	5,127	1 : 27.6
1853	346	6856	1 : 19.8	149	4,928	1 : 33.7
1854	300	5904	1 : 19.68	160	4,565	1 : 28.5
Gemiddeld over 5 jaren	398	6737	1 : 17	182	52,486	1 : 28.8

Ten vervolge op vroegere verslagen zij eindelijk nog bijgevoegd het onderstaand *overzigt over 5 jaren van de sterfteverhouding, zoo met betrekking tot de natien, als tot de kust- en binnen 's lands gelegene plaatsen.*

Jaren.	EUROPEANEN.						AFRIKANEN.						INLANDERS.					
	Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen 's lands.			Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen 's lands.			Plaatsen aan de kust.			Plaatsen binnen 's lands.		
	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.	Overleden.	Sterkte.	Sterfte.
1850	256	2602	1:10.2	104	2362	1:22.7	19	485	1:25.7	3	255	1:85	164	3846	1:23.4	90	3179	1:35.3
1851	283	3008	1:10.6	124	1524	1:12.3	53	479	1:9.04	9	206	1:22.9	192	3843	1:20	45	4124	1:48.5
1852	232	2848	1:12.3	108	2465	1:22.8	9	228	1:25.3	10	189	1:18.9	136	3892	1:28.6	68	2164	1:32.12
1853	202	3278	1:16.2	105	2590	1:24.6	8	137	1:17.125	3	294	1:98	136	3441	1:25.81	41	2044	1:49.8
1854	198	2583	1:13	115	2423	1:21.08	4	7	1:1.75	5	207	1:41.4	98	3314	1:33.8	40	1935	1:48.375

Het geheele aantal in de militaire hospitalen en infirmerien op Java en Madura behandelde lijders bedroeg in 1854 22,094; dat der *verpleegdagen* 445,036; gemiddeld bleef dus elke lijder 20.14 dagen onder behandeling.

Ethnographisch was dit gemiddeld:

	hoofden.	verpleegdagen.	verhouding.
Europeanen en Afrikanen . . .	12,117	281,452	1 : 23.6
Inlanders	9,977	163,584	1 : 16.4

De *aard der in dit jaar behandelde ziekten en gebreken* wordt aangetoond in den (bijlage lit. A) bijgevoegden staat.

e. Infanterie.

In 1854 werd in Indie ontvangen 's Konings goedkeuring op eene vroeger voorgestelde gewijzigde uitrusting voor de infanterie, medebrengende de invoering van een buigzamen lederen gordel met patroontasch en slaghoedtaschje, alsmede het kapmes, en een halsriem ter ondersteuning van den gordel. Tot berging van de kleedingstukken van den soldaat zal dienen een kleine ruige ransel van kalfsvel, om welken de regenmantel wordt vastgemaakt.

f. Artillerie.

Ten gevolge van de bevordering van den kolonel *A. Meis* tot generaal-majoor, is het bevel over het wapen der artillerie overgegaan op den kolonel *C. G. von Dentzsch.*

g. Cavalerie.

Het voornaamste wat omtrent dit wapen te vermelden is wordt bij de volgende paragraaph medegedeeld.

h. Bijzonderheden van verschillenden aard.

Verandering van de uniform. Reeds jaren lang was eene kleeding in gebruik, die weinig paste voor het warme en drukkende klimaat. Hierin is thans eene verbetering vastgesteld, vooral voor zoover de kleine uniform betreft, welke te velde altijd wordt gedragen. Het hoofdkenmerk van deze uniform is, dat de rokken en buisjes zijn afgeschaft en vervangen door tuniques; dat de epauletten voor officieren in kleine tenue zijn vervallen en vervangen door fourragères; dat de jas of tunique in die tenue eenigzins open zal gedragen worden, en mitsdien minder drukken op de borst, en eindelijk dat een minder hinderlijk model van halsdas daaraan is toegevoegd.

Maatregelen tot wering van het misbruik van sterken drank. Tot wering van de bij de mindere militairen bestaande verderfelijke gewoonte van in taphuizen goedkoope doch slechte dranken te koopen, is bepaald, dat alle dranken, door de betrokken cantine-directien in entrepôt gekocht voor de niet-verpachte militaire cantines, vrij van regten kunnen worden ingevoerd. In het vorig Verslag (pag. 25) is melding gemaakt van de proef om aan over zee reizende Europesche militairen, in stede van sterken drank, wijn en bier te verstrekken. Nadat deze maatregel een halfjaar gewerkt had, is gebleken dat hij niet aan het doel beantwoordde, en zulks door dien de transporten gewoonlijk met stoomschepen geschieden, ten gevolge waarvan de manschappen hoogstens acht dagen aan boord doorbrengen; een te korte tijd om menschen, aan het drinken van sterken drank gewoon, daarvan

af te brengen. Op grond daarvan is deze maatregel op voorstel van het militair departement ingetrokken.

Daarentegen is de in het vorige jaar bevolen (en mede ter aangehaalde plaats vermelde) proef, om aan de inlandsche militairen, bij reizen over zee, in stede van sterken drank, koffij, Spaansche peper en zout te verstrekken, volkomen gelukt, en de verstrekkingen zijn daarvan blijvend op dien voet vastgesteld.

Aanvulling van het tarief van spillage. Het was gebleken dat het tarief van *spillage*, gearresteerd bij het Indisch besluit van 14 Mei 1827, n°. 18, voor zoover de magazijnen van oorlog en de overige militaire magazijnen aanging, niet volledig was. Om in deze leemte te voorzien is in dit jaar een *vervolgtarief van spillage* gearresteerd, in het *Staatsblad* onder n°. 41 opgenomen.

Vertaling van de brevetten der medailles voor 12- en 24jarige dienst. De gewone brevetten behoorende bij die medailles, hadden, doordat zij alleen in het Nederduitsch waren gesteld, voor den inlandschen militair niet die waarde welke beoogd werd. Om hierin te voorzien is het militair departement gemagtigd om deze brevetten op dezelfde wijze in te rigten als die der bronzen medaille voor *moed en trouw*, door bijvoeging van eene Maleische of Javaansche vertaling.

Gevolgen van interruptie van dienst. Omtrent dit onderwerp werd, krachtens magtiging des Konings, bij een besluit van den Gouverneur-Generaal (*Staatsblad* n°. 87), bepaald dat alle militairen, die na 1 April 1837 geene langere interruptie van dienst dan van drie maanden in hunnen diensttijd tellen, aanspraak op de toerekening hunner vorige dienst blijven behouden bij de regeling van het aan hen toe te leggen pensioen of gagement, of bij de berekening van dienst voor de toe te kennen medailles voor trouwe dienst. Tevens werd vastgesteld, dat deze bepaling zal gerekend worden te zijn in werking getreden met 10 Augustus 1854.

Aanschaffing van remonte-paarden voor de cavallerie en artillerie. Blijkens de verslagen van 1852, pag. 24, en 1853, pag. 25, was vroeger tot dat einde, zonder gunstigen uitslag, eene commissie naar Macassar gezonden. In 1854 werd bepaald: *a.* dat op Celebes voor den aankoop van remonte-paarden voor de artillerie en cavallerie op Java, gemiddeld zal mogen worden besteed eene som van *f* 125 zilveren munt per paard; *b.* dat die aankoop zal geschieden, in overleg met den gouverneur van Celebes en onderhoorigheden, door eene permanente commissie, bestaande uit de kommandanten der detachementen cavallerie en artillerie te Makassar; *c.* met wijziging van de deswege bestaande voorschriften, dat die commissie dan eerst verantwoordelijk blijft voor de aan den lande berokkende schade, wanneer het blijkt dat paarden zijn ingekocht met gebreken, die voor haar niet verholen hadden mogen blijven.

Voorts werd magtiging verleend: *a.* om voor hetzelfde einde ook op Java zoowel overwalsche als inheemsche paarden aan te koopen, tegen de navolgende prijzen, als:

voor *overwalsche:* te Batavia *f* 150, te Samarang *f* 140, te Soerabaija *f* 130;

voor *Javasche* *f* 120 per stuk; *b.* om met den scheepskapitein *Couteron* eene overeenkomst aan te gaan voor de levering van hoogstens 150 paarden in 1854, afkomstig van het Sandelhout-eiland, onder bepaling dat een deskundig officier dezen gezagvoerder zal vergezellen.

§ 3. *Gewestelijk militair beheer.*

In de afdeeling Benkoelen werd ingetrokken de bezetting van Permatan-Balem, vroeger gevestigd tot bescherming van de aldaar gelegen specerij-tuinen en tot beteugeling van den onrustigen geest in de Andelas, Loema, Boea-Badak en Oeloe-Koenkei, welke bezetting wegens veranderde omstandigheden thans niet meer noodig werd geacht.

In de Wester-Afdeeling van Borneo werden militaire bezettingen gelegd in de nieuwelings onderworpen Chinesche districten Montrado, Sinkawang, Koelor, Soengei-Doerie en Soengei-Raja, over welker organisatie onder het hoofd „*Gewestelijk algemeen beheer*" reeds gehandeld is. De kommandanten dier bezettingen fungeren, blijkens het daar gezegde, tevens voorloopig als civiele gezaghebbers.

§ 4. *Zamenstelling en voltallig-houding van het leger.*

Voor de invoering van de nieuwe formatie voor het leger, van welker vaststelling in het vorig Verslag onder deze paragraaph melding is gemaakt, werd gedurende 1854 het noodige verrigt en voorbereid.

§ 5. *Inrigtingen tot het leger betrekkelijk.*

Na de uitvoerige vermelding, voorkomende in vroegere verslagen, zal het voldoende zijn thans die inrigtingen te vermelden, die in den loop van 1854 iets bijzonders hebben opgeleverd.

Artillerie-constructie-winkel.

Het vermogen van deze belangrijke inrigting werd in 1854 op nieuw aanzienlijk verhoogd. In dit jaar kwam tot stand:

1°. de voltooijing der nieuwe smederij, zoodat reeds in de eerste dagen der maand Mei een twintigtal smidsvuren in volle werking, en kort daarop al de smidshaarden en bankschroeven met het noodige aantal Javaansche smeden en Europesche bankwerkers bezet waren;

2°. de volvoering der uitbreiding van de gieterij;

3°. eene zadelmakers-werkplaats; en

4°. de inmetseling van nieuwe ketels en de plaatsing van een nieuwen cilinder voor het groote stoomwerktuig, hetwelk daardoor, van de maand April af, is begonnen op nieuw geregeld te werken.

De vele tegenspoeden, ondervonden met den ketel van het kleine stoomwerktuig, hebben tot de noodzakelijkheid geleid, om ook daarvoor een tweeden ketel te doen aanmaken bij de fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid. De plaatsing van dien ketel werd berekend in het begin van 1855 te kunnen geschieden.

Ten aanzien van het personeel valt het volgende te vermelden:

De luitenant-kolonel *C. G. von Dentzsch* benoemd zijnde tot kolonel en chef van het wapen der artillerie, is als directeur van den constructie-winkel afgetreden en vervangen door den tot majoor benoemden kapitein onder-directeur *P. F. C. Vreede.* Aan eenige opzieners en onder-opzieners van het als zoodanig in der tijd uit Nederland aangekomen personeel werden, zonder gevolgtrekking voor anderen, gratificatien en tractements-verhoogingen toegekend. Daar aan dezen maatregel voor de meesten dier personen de verpligting van een reëngagement voor den tijd van vijf jaren, na ommekomst van het loopende verband, verbonden werd, bleef het etablissement behoed voor het gevaar van verlies van dat verdienstelijke personeel; en bovendien werd op die wijze voorzien in de nog bestaande onevenredigheid in de bezoldiging tusschen deze opzieners en die bij de fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid.

Als een vervolg op hetgeen in het vorig Verslag (pag. 27) werd medegedeeld omtrent de bruikbaarheid van inlandsche werklieden, wordt nog aangeteekend, dat de om zijnen veelbelovenden aanleg voor het teekenen in het laatst van 1852 op

gouvernementslast bij den artillerie-constructie-winkel geplaatste inlandsche jongeling *Mas Salim*, zulke groote vorderingen heeft gemaakt, dat men gemeend heeft hem te kunnen plaatsen als teekenaar bij het hoofdbureau der artillerie.

De ontvangsten en uitgaven hebben gedurende het jaar 1854 bedragen:

De uitgaven:

aan gereedschappen, materialen enz	*f* 224,937:63
aan tractementen, werkloonen, schrijf- en teekenbehoeften . .	208,785:40
aan diverse zaken	7,363:27
Totaal . .	*f* 441,086:10

De ontvangsten:

aan aanmaken en herstellingen voor de verschillende departementen en diensten, daaronder gerekend de op den 31sten December 1854 onafgedaan gebleven, doch reeds onderhanden genomen bestellingen (buiten de percentsgewijze verhooging voor algemeene onkosten)	*f* 210,751:93
aan verstrekkingen van gereedschappen en materialen van verschillende departementen en diensten	482:42
Totaal . .	*f* 211,334:15
waarbij dient aangeteekend te worden dat de artillerie-constructie-winkel op ultimo 1854 aan gereedschappen en materialen in bezit hield voor eene waarde van	522,946:13[5]

Magazijn van geneesmiddelen.

Gedurende het jaar 1854 is uit Nederland aan geneesmiddelen, chirurgicale instrumenten, ustensilien, boekwerken en verbandkatoen ontvangen eene waarde van . . . . *f* 51,937:94.

De verstrekking heeft (berekend met de verhooging) bedragen:

voor de armée en hospitalen, magazijn van geneesmiddelen en scheikundig laboratorium		68,355:12
aan andere departementen, als:		
aan Zijner Majesteits marine	*f* 6,564: 84[5]	
» het civiel-departement	11,958: 43[5]	
» Japan	159:104	
» andere diensten	951: 41	
tegen betaling	2,652: 21	
voor particuliere practijk	689: 80	
		22,976:14
Te zamen . .		*f* 91,331:26

Militair huis van arrest te Willem I.

Op ultimo 1854 bevonden zich hier 255 gedetineerden, als 207 Europeanen, 9 Afrikanen, 1 Amboinees en 38 inlanders.

Zij waren ingedeeld als volgt: 43 schoenmakers, 57 schoenmakers-leerlingen en 155 kleermakers, met leerlingen en ingedeelden voor huishoudelijke bezigheden.

Er zijn van 1 October 1853 tot 1 October 1854 door dit huis van arrest afgeleverd 11,042 paren schoenen en 65,219 stukken kleeding.

Hospitalen, gezondheids-etablissementen, apotheken enz.

Met wijziging van de bestaande verordeningen is een nieuw tarief gearresteerd, inhoudende de classificatie der personen, die in de militaire hospitalen ter verpleging kunnen worden opgenomen, met aanwijzing van de door of voor hen te betalen verpleeg- en begrafeniskosten, alsmede van de hun toekomende hospitaal-soldij (*Indisch Staatsblad* n^is^. 10 en 60).

Bad-etablissement te Pelantoengan.

De overgave van dit bad-etablissement aan den officier van gezondheid *Mandt*, welke, blijkens het vorig Verslag (pagg. 30 en 31), bij het einde van 1853 nog in overweging was, heeft in dit jaar plaats gevonden. Dien ten gevolge is het eene particuliere inrigting geworden, waarin echter officieren en Europesche onderofficieren tegen *f* 1:100, Europesche korporaals en manschappen tegen *f* 0:100, en inlandsche onderofficieren en manschappen tegen *f* 0:60 per dag verpleegd worden, buiten de kosten van geneesmiddelen, welke van 's lands wege worden verstrekt.

Verstrekking van boeken en instrumenten tegen betaling.

Deze inrigting heeft in het jaar 1854 bijzonder gunstig gewerkt, zijnde er voor *f* 20,634.88 aan boekwerken enz. aan het leger verstrekt; 12,171.97 meer dan in 1853.

Bibliotheken.

De bibliotheken van het leger beantwoorden aan het doel en worden bij voortduring uitgebreid door de aanschaffing van verschillende vervolg- en andere belangrijke nieuw uitkomende werken. Omtrent deze instellingen is eene goede verbetering ingevoerd door dat de benoodigde boeken niet meer jaarlijks, maar alle drie maanden aangevraagd worden op de gewone aanvragen van boekwerken om aan het leger te worden verstrekt.

Artillerie- en garnizoensscholen.

De artillerieschool te Weltevreden heeft gedurende 1854 slechts één officier opgeleverd en het aantal élèves voor den officiersrang is in dat tijdperk, al de mutatien in aanmerking genomen, met drie verminderd en dus op 1 Januarij 1855 teruggebragt op 8 personen.

Van de onderofficiers-school te Meester Cornelis zijn in 1854 22 élèves tot officier bevorderd, terwijl er 11 zijn geweest die niet aan de vereischten voor het examen hebben voldaan. Het voornemen bestond om deze school naar Gombong over te brengen, in de verwachting dat het meer afgezonderde dezer plaats van gunstigen invloed zal zijn op de studien.

Corps pupillen.

De berigten omtrent dit corps luiden bij voortduring gunstig.

Lithographische inrigting bij de genie-directie.

Het hierbij gebezigd personeel is in de maand November vermeerderd met een uit Nederland aangekomen teekenaar en graveur. Het getal élèves, dat vier kan bedragen, is, in weerwil van alle aangewende pogingen, in 1854 niet vermeerderd, maar op twee gebleven. De particuliere en andere bestellingen zijn dit jaar weder voldoende geweest om het etablissement gaande te houden; de geldelijke toestand gedoogde over het jaar 1854, eene som van ruim *f* 620 in 's lands kas te storten.

§ 6. *Toestand en verrigtingen van het leger in het algemeen.*

Van de invoering der nieuwe formatie is boven, onder § 4, melding gemaakt. De krijgsverrigtingen van het leger worden hieronder kortelijk vermeld.

PALEMBANG.

1°. Intogt in de Lintang-Kirie, ten einde radja Tiang-Alam van daar te verdrijven en het bestuur te regelen. Ons verlies bedroeg 2 gesneuvelden en tien gekwetsten.

2°. Togt naar Karang-Agong, waar radja Tiang-Alam zich toen ophield. Het doel om hem heimelijk te overvallen werd verijdeld en na eene afwezigheid van elf dagen keerden de troepen terug.

3°. Togt naar Makakau, om daar de rust te herstellen.

4°. Togt, van 7 tot 31 October, naar de Pasoemah-Lebar om radja Tiang-Alam ook van daar te verdrijven en de doessons (dorpen,) die hem beschermden, te straffen.

WESTER-AFDEELING VAN BORNEO.

5°. Geheele onderwerping der sedert 1850 bij afwisseling oproerige Chinesche districten. Inscheping te Sambas op den 10den Mei, intogt in Montrado, de hoofdplaats van de kongsie Thaijkong, op den 2den Junij. De expeditie bestond, wat de landmagt aangaat, uit 2200 man infanterie, artillerie en sapeurs, en 250 pionniers van Madura. (*) Het verlies dier troepen bedroeg één gesneuvelden en 27 gekwetsten. Slechts vóór en in de nabijheid van Singkawang, Laobang en Koelor hadden de Chinezen den strijd gewaagd, maar onbeschrijfelijk waren de moeijelijkheden die het terrein opleverde. (†)

6°. Togt, van den 20sten tot den 25sten Julij, van Montrado uit naar het district Lara, waar zich de laatsten der oproerlingen genesteld hadden. Op dezen togt sneuvelde één officier en werden twee officieren en elf manschappen gekwetst.

§ 7. *Gewapende corpsen, niet regtstreeks tot het leger behoorende.*

Blijkens het Verslag van 1849 waren deze corpsen in gewone tijden geheel van

---

(*) Zie over deze § 7 hieronder.
(†) Zie voorts hieronder, II § 5.

het leger afgescheiden en gesteld onder het toezigt van eenen *inspecteur der schutterijen; djajang-sekars eu pradjoerits*, regtstreeks ondergeschikt aan den Gouverneur-Generaal. Volgens de nieuwe organisatie van het Indische leger zal die betrekking van inspecteur vervallen en het beheer in andere handen overgegaan. In 1854 bleef de zaak echter nog op den ouden voet.

Omtrent enkele van deze corpsen kunnen overigens, wat dit jaar betreft, nog de volgende bijzonderheden worden medegedeeld.

Schutterijen.

Voor de uitrusting van de infanterie is ook voor de schutterijen goedgekeurd het nieuw model ledergoed, dat blijkens lit. *e* van § 1 van dit hoofdstuk voor de infanterie van het leger is aangenomen.

Barissan-pikeniers te Batavia.

Ten gevolge van de in October 1853 genomene en in het vorig Verslag medegedeelde beschikkingen heeft de resident van Batavia eene nieuwe regeling vastgesteld, welke in Mei 1854 door den Gouverneur-Generaal is bekrachtigd, en welke, voor zoover men, bij het eind van 1854, de ondervinding had kunnen raadplegen, zeer goed voldeed, zoodat het zich liet aanzien, dat van dit corps veel partij zou kunnen getrokken worden.

Djaijang-sekars, lijfwachten, dragonders te Soerakarta en Djokjokarta.

Voor de officieren van deze corpsen is vastgesteld, bij *Staatsblad* van 1854, n°. 67, dat zij voortaan geene gouvernements-toestemming meer behoeven tot het aangaan van een huwelijk.

Barissans op Madura.

Van een gedeelte daarvan is, blijkens het aangeteekende onder § 6 hierboven; in 1854 gebruik gemaakt in de Wester-afdeeling van Borneo. Ten gevolge van het algemeen uitbreken van de kinderziekte in het rijk van Sambas, liet het zich namelijk voorzien, dat een groot deel der werkbare mannen aldaar bij de ophanden expeditie tegen de weerspannige Chinezen niet zou kunnen worden gebezigd. Uit dien hoofde is in Maart 1854 besloten, derwaarts te bestemmen de pionniers van deze barissans. Behalve de noodige bepalingen omtrent hunne betaling, voeding, kleeding en wapening, werd vastgesteld, dat allen, alvorens te vertrekken, zouden moeten worden gevaccineerd ter plaatse door den resident van Soerabaija aan te wijzen, ingeval zulks zonder overwegend bezwaar geschieden kon, ter beoordeeling van den resident in overleg met den dirigerenden officier van gezondheid in de 3de militaire afdeeling.

II. ZEEMAGT.

§ 1. *Kommandement.*

Het Nederlandsch eskader in Oost-Indie en de inrigtingen voor het zeewezen aldaar stonden bij voortduring onder de bevelen van den vice-admiraal *E. G. van der Plaat.*

§ 2. *Het Nederlandsch eskader.*

Sterkte. In het begin des jaars bestond het eskader uit 28 bodems, te weten: 2 fregatten: *Prins Hendrik der Nederlanden* en *Prins Frederik der Nederlanden*, 4 korvetten: *van Speijk*, *Sumatra*, *Boreas* en *Nehalennia;* 1 brik: *Haai*, 1 adviesbrik: *Pylades*; 7 schoenerbrikken: *Padang*, *Banda*, *Ambon*, *Saparoea*, *Lansier*, *Egmond* en *Sylph;* 2 schoeners: *Argo* en *Aruba;* 1 roeikanonneerboot n°. 14: en 10 stoomschepen: *Gedeh*, *Merapi*, *Etna*, *Vesuvius*, *Suriname*, *Samarang*, *Celebes*, *Borneo*, *Onrust* en *Batavia.* De bemanning bedroeg toen 2246 Europesche en 552 inlandsche schepelingen.

In den loop van het jaar *verminderde* de sterkte door vertrek naar Nederland, met 1 fregat, *Prins Hendrik der Nederlanden*, met 257, en 1 stoomschip, *Merapi*, met 154 man, door het verongelukken van 1 korvet, *Sumatra*, dat op de reede van Kema geheel verbrandde, en door het afkeuren voor de dienst van 1 schoener, *Argo.*

De sterkte *vermeerderde* door aankomst uit Nederland van 1 fregat, *Palembang*, met 393, en 1 stoomschip, *Soembing*, met 105 man, en door de in-dienst-stelling van 1 te Soerabaija ineengezet stoomschip, *Admiraal van Kinsbergen.*

Op het einde des jaars bedroeg de sterkte dus 27 schepen. De gezamenlijke bemanning bedroeg toen 2193 Europesche en 556 inlandsche schepelingen.

Gedurende 1854 *overleden* 6 officieren en 96 onderofficieren en mindere schepelingen. Het aantal *zieken* over de geheele sterkte bedroeg gemiddeld 250 daags.

De aanwerving van inlandsche schepelingen leverde betere uitkomsten op dan in vorige jaren, vooral te Samarang. Te Batavia bekwam men er echter niet éénen, te Soerabaija eenige weinige matrozen, maar meestal de benoodigde vuurstokers. Op deze plaats bleef de vaart op Australie, die de Europesche bemanning der koopvaardijschepen aanmerkelijk dunde, voortdurend op de in-dienst-treding der inlanders bij de marine een nadeeligen invloed uitoefenen. In den regel kon echter in de behoefte vrij voldoende worden voorzien.

Stationering. De stations en de daarvoor aangewezen schepen waren de volgende,

ter Westkust van Sumatra: een korvet of brik en eene schoenerbrik. Tot bekruising der peperhavens van Atjin, met het doel om de vlag te vertoonen en de geschillen tusschen de handelaren en bevolking te vereffenen, werd bepaald dat dit station, bij het einde van elk jaar, zoo mogelijk met éénen oorlogsbodem van groot charter zal worden versterkt;

in de wateren van Riouw en Lingga: een brik of schoenerbrik;

ter Oostkust van Sumatra: een stoomschip van de 4de klasse of eene schoener, hoofdzakelijk om te waken tegen den invoer van vuurwapenen in het rijk van Djambie;

ter Westkust van Borneo; eene schoenerbrik en een ijzeren stoomschip, naar gelang der politieke omstandigheden in die afdeeling met een of twee ijzeren stoomschepen versterkt;

ter Oostkust van Borneo: eene schoenerbrik, van de maand Augustus af, tot tegengang van zee- en kustroof;

in de wateren van Celebes en onderhoorigheden; eene schoenerbrik en een stoomschip van groot charter, in het laatst des jaars tijdelijk vermeerderd met een korvet, als voorzorg bij eene mogelijke verwikkeling met Boni;

in de wateren der Molukken; eene korvet of fregat, eene adviesbrik en een stoomschip der 3de klasse;

in de wateren van Timor: eene schoenerbrik;

voor Banjoewangie: een stoomschip der 3de klasse of eene schoenerbrik. In de maand Junij werd dit station opgeheven.

Op de reeden van Batavia, Soerabaija en Samarang werd de dienst van wachtschip uitgeoefend door Zr. Ms. korvetten *Boreas* en *Nehalennia* en de roeikanonneerboot n°. 14.

§ 3. *Gouvernements-schoeners en kruisbooten.*

Sterkte. Gedurende 1854 waren in dienst: 3 schoeners van het 1ste charter, 1 van het 2de, 56 kruisbooten en 1 stoom-adviesvaartuig. De bemanning der in dienst zijnde vaartuigen bedroeg: 5 Europesche gezaghebbers, 11 dito stuurlieden, 2 dito machinisten, 56 inlandsche djoeragans, 56 dito mandoors, 224 dito djoeroemoedies, 784 dito matrozen.

Stationering. Op de noord- en oostkusten van Java: 17 kruisbooten;

in de Lampongs: 1 kruisboot;

op de Westkust van Sumatra: 5 kruisbooten;

in de residentie Riouw: 3 kruisbooten;

in de residentie Banka: 1 schoener van het 1ste charter en 5 kruisbooten, waarvan er 1 of 2 in het begin des jaars de kusten van Banka bekruisten, ten einde de handelingen der in die streken komende tripang-visschers gade te slaan;

op de Oostkust van Sumatra: tijdelijk 3 kruisbooten;

in de residentie Palembang: 3 kruisbooten;

op de Westkust van Borneo; 2 schoeners van het 1ste charter en 12 kruisbooten, waarvan 6 tijdelijk;

op de Zuid- en Oostkust van Borneo: 1 stoom-adviesvaartuig en 3 kruisbooten;

in de wateren van Celebes: 3 kruisbooten;

in de residentie Timor: 1 kruisboot, afkomstig van de Bataviasche flottille.

De vierde schoener diende tot vervanging van deze of gene, welke bij een der etablissementen voorziening behoefde.

Even als in het vorige Verslag werd aangeteekend, waren deze gouvernementsvaartuigen, behalve in het verrigten der algemeene diensten, door hunne bestemming aangewezen, als: het vervoeren der gouvernements-passagiers en goederen, het convoijeren van laadbooten, het waken tegen strandroof en slavenhandel, het beschermen van den kleinen handel enz., — ook in 1854 bijzonder nuttig bij de blokkade en de krijgsverrigtingen op de Westkust van Borneo.

§ 4. *Inrigtingen tot de zeemagt betrekkelijk.*

a. Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten en verrigtingen van de geographische ingenieurs.

De Commissie bleef, onder het voorzitterschap van den vice-admiraal *van der Plaat*, uit dezelfde leden zamengesteld als in het vorige jaar.

Door het lid, den luitenant-ter-zee der 1ste klasse baron *Melvill van Carnbée*, werd afgewerkt en in het licht gegeven eene „Kaart van de Java-zee en aangrenzende vaarwaters", door wijlen den luitenant-ter-zee der 1ste klasse *H. D. A. Smits* aangevangen. Deze kaart bevat alle hydrographische verbeteringen, welke in de laatste jaren in de vaarwaters tusschen Java en Borneo en de straten tusschen laatstgenoemd eiland en Sumatra bekend zijn geworden, en is verrijkt met een groot aantal aan boord van Zr. Ms. schepen gedane loodingen. De heer *Melvill* volbragt tevens de zamenstelling van eene „Kaart van de Oostkust van Celebes en aangrenzende vaarwaters". De aan de Commissie toegevoegde teekenaar *C. A. Oehler* graveerde op steen twee maal de groote kaart van de Java-zee.

Gelijk in vorige jaren, verhinderden, ook gedurende het jaar 1854, de vele en verschillende militaire diensten, aan het eskader in Oost-Indien opgedragen, een vaartuig uitsluitend tot het verrigten van hydrographische werkzaamheden af te zonderen. Niettemin is het aan den ijver der zee-offcieren te danken, dat de kennis der hydrographie met een aantal opnemingen, plaatsbepalingen en beschrijvingen is vermeerderd. Blijkens de hierachter als bijlage lit. *B* geplaatste lijst, leverden zij niet minder dan 28 nieuwe kaarten in. Een aantal berigten van nieuw ontdekte of beter bepaalde klippen en banken zijn ingekomen en, voor zooveel noodig, door de *Javasche courant* bekend gemaakt.

Ofschoon in dit jaar nog niet werd overgegaan tot de benoeming van eenen *inspecteur voor de bebakening, de kustverlichting en het loodswezen*, waartoe magtiging was ontvangen, werd toch reeds een begin gemaakt met belangrijke verbeteringen. Uit Nederland werd ontvangen een katadioptische lichttoestel van de 2de grootte, bestemd voor den vuurtoren op de 4de punt van Java. Voorts werd magtiging verleend om, tot beveiliging der vaart in straat Balie, te Batoe-Dodol twee lantarens en te Banjoewangie eene lantaren, voorzien van lampen en reflectors, op te rigten. De bebakening der reede van Batavia en aangrenzende vaarwaters zou eene stelselmatige verandering ondergaan. De noodige fondsen waren beschikbaar gesteld om de tot dusver op de verschillende gevaren geplaatste palen en kruisen te vervangen door twee soorten van zwartgeschilderde bakens, waarvan het eene aan het boveneinde zal voorzien zijn van eenen bol en het andere op gelijke wijze van een kegel.

Aan den *tijdbal* te Batavia werd eene nieuwe, beter en zekerder werkende inrigting gegeven, welke echter eerst in het begin van het volgende jaar in werking kon treden.

De geographische ingenieurs hielden zich gedurende de eerste helft des jaars bezig met doen van sterrekundige waarnemingen te Batavia. Daarna begaven zij zich, zoo als gedeeltelijk onder het hoofd „*Grondgebied*", § *b*, is gemeld, naar de residentie Cheribon, ten einde eene hun opgedragen geodesische meting te volbrengen, waardoor de voornaamste punten, zoo langs de kust als in het binnenland, met de meeste naauwkeurigheid kunnen bepaald worden. Tevens verrigtten zij eenige waarnemingen op de toppen van bergen tusschen Batavia en Cheribon, met het doel om deze plaatsen ook op eene geodesische wijze aan elkander te verbinden. Zij slaagden hierin gedeeltelijk, doch moesten eenige nog ontbrekende waarnemingen tot een volgend gunstig saizoen uitstellen.

b. Haven- en equipage-departementen, werven en pakhuizen.

Batavia. Aan de gebouwen werden in 1854 geene buitengewone reparatien gedaan. Bij het praauwenveer is het totaal der praauwen eenigzins vermeerderd. Aan verhuurloonen werd ontvangen *ƒ* 331,650, waarvan netto in 's lands kas kwam *ƒ* 31,270.

Het kleine stoomvaartuig, bestemd voor de gemeenschap van de stad met de reede (zie het vorig Verslag, pagg. 42 en 130) en in bouw bij de particuliere scheepbouwmeesters *Browne en Cie.* te Dassoon, kwam gereed; met den aanmaak der machinerien was men bij de fabriek voor de marine, het stoomwezen en de

nijverheid te Soerabaija nog bezig. Aan de havenhoofden werd met kracht gewerkt; het oosterhoofd had gedurende den oost-moesson veel te lijden gehad.

De haven zelve werd, volgens opgave, ondieper, zoodat de particuliere stoomboot *Tjitarum* met laagwater aan den grond kwam.

Samarang. Het equipage-departement aldaar, van geringe beteekenis zijnde, levert weinig ter vermelding op.

De haven was nog steeds in slechten toestand; de aangegeven middelen tot verbetering, zoo als onder andere het graven van een kanaal beoosten de riviermonding, in verbinding met de rivier, op de hoogte waar zij minder goed bevaarbaar is, waren echter in overweging.

Soerabaija. Het etablissement in de stad is in dit jaar nog in zijn geheel in gebruik gebleven (zie hieronder § *d*). Over het algemeen waren de gebouwen, loodsen, werktuigen en gereedschappen nog in goeden staat.

c. Maritiem etablissement op Onrust.

Voor den aanbouw en de levering van *het drijvend droog dok*, waarvan de afmetingen in het vorig Verslag zijn vermeld, werd in Julij 1854 met de firma *H Browne & Cie.*, particuliere scheepsbouwmeesters te Dassoon, eene overeenkomst tot stand gebragt, volgens welke de aflevering ter reede van Dassoon zou moeten plaats hebben op ultimo Mei 1856.

Inmiddels werd ook dit jaar weder zooveel mogelijk vermeden, aan Zr. Ms. schepen voorzieningen van grooten omvang op Onrust te doen geschieden, tot dat het drijvend dok en andere hulpmiddelen het spoedig aftimmeren der vaartuigen meer zullen kunnen bevorderen, en de uitwerking van de ongezondheid van het eiland verminderen. De gezondheidstoestand was overigens, vooral in de laatste drie maanden van het jaar, bijzonder gunstig, en de sterfte veel minder dan vroeger.

Van het Nederlandsch eskader ondergingen hier herstellingen: de stoomschepen *Soembing* en *Vesuvius*, en de korvet *van Speijk*. Voor onderscheidene andere schepen van het eskader werden nieuwe rondhouten, inventaris-goederen of voorwerpen van romp aangemaakt; sloepen, ijzerwerk en verdere kleinigheden hersteld, gedurende den tijd dat de schepen ter reede van Batavia lagen of tot andere oogmerken toch naar Onrust waren bestemd. Ook ettelijke Indische gouvernements-schepen en verschillende, zoowel vreemde als Nederlandsche particuliere schepen, kwamen tot timmering derwaarts.

Het aantal van tot dwangarbeid veroordeelden, die op Onrust hunne strafplaats vonden, bedroeg afwisselend van 162 tot 226 personen, en werd in Augustus op 225 vastgesteld. Hun arbeid strekt zich over alle verrigtingen en werkzaamheden uit, welke op het eiland voorvallen. Een aantal dezer personen wordt daarenboven in ambachten geoefend, en als timmerlieden, smeden, kuipers, metselaars en matrozen gebezigd; anderen werken in bamboe en rottan, en over het algemeen worden door allen goede diensten bewezen.

d. Marine-etablissement te Soerabaija.

Ofschoon ook in dit jaar veel tot uitvoering van dit groote werk werd tot stand gebragt, vorderde het nog niet genoeg om de verplaatsing der landswerf naar het etablissement toe te laten. De oorzaken van vertraging en andere aanwijzingen van algemeenen aard zijn reeds vermeld in vroegere verslagen, ook in dat van 1853, naar welke mitsdien wordt verwezen.

Na de voltooijing der kade aan de zuidzijde van het bassin, was thans de geheele waterkom ommuurd; er hadden zich geene verzakkingen in het muurwerk opgedaan. Het bassin voor sloepen, eene der bergplaatsen voor brandspuiten, eene tot bewaring van materialen voor het vak van scheepsbouw, als dagelijkschen

voorraad, de tweede houtsleephelling, de masten- en sloepenmakerijen, de smederij en de timmerloodsen kwamen geheel gereed. De scheepshelling zelve, een groot en moeijelijk werkstuk, werd voltooid; de zamenstelling is ingerigt volgens het denkbeeld om boven het laagste water geen hout aan te brengen. De kolossale muren voor de kap waren opgemetseld tot 10 el boven den beganen grond, zoodat nog 2 el aan de hoogte ontbraken. Geene zetting was daarin bespeurd. Ook de bekading der rivier langs het etablissement was tot stand gebragt.

In Augustus 1854 werd magtiging verleend tot het ophoogen van een stuk grond tusschen de rivier Pagirian en het etablissement, en het verdeelen in 116 perceelen, ieder van 120 vierkante el, bestemd tot verblijfplaats voor de inlandsche ambachtslieden der marine. Reeds werd dit terrein in dat jaar door eenen dam in klipsteen ingedijkt, en werd ongeveer $^3/_8$ der ophooging verrigt; zij geschiedde door uitdieping der benoorden den dijk gelegen bank, tegen betaling per kubieke el specie. De geheele opvulling met niet minder dan 80,000 kubieke el zou, meende men, op die wijze het spoedigst en goedkoopst tot stand komen.

Gedurende het jaar is *het drijvend dok* 245 dagen door schepen bezet geweest, tot schoonmaken, onderzoek of voorziening. Het aantal in- en uitgelaten bodems bedroeg 49, namelijk: 17 oorlogsschepen, waarvan 10 stoomers, en 32 particuliere schepen, waarvan 12 stoomers. Voor het gebruik door de particuliere schepen is aan den lande *f* 13,018 betaald.

e. Fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid.

Over deze wordt gehandeld onder het hoofd „*Nijverheid.*"

§ 5. *Verrigtingen der zeemagt.*

Bij de krijgsverrigtingen in de Wester-afdeeling van Borneo (zie boven, onder „*Landmagt*" § 6) werd door de zeemagt, behalve menigvuldige en herhaalde transportdiensten, hoofdzakelijk het volgende verrigt. Door Zijner Majesteits schoenerbrik *Banda* werden, met behulp van eenige Indische gouvernements-vaartuigen, de versperringen, door de vijandelijke Chinezen in de monding der Sinkawang-rivier aangelegd, onder een vijandelijk vuur uit den weg geruimd, en werd onderzocht, in hoe ver het terrein daar voor eene landing van troepen geschikt was. Het stoomschip *Onrust*, en later het stoomschip *Borneo*, bragten de voor hospitaalschepen ingerigte vaartuigen op de reede van Sinkawang. De *Onrust* vertrok daarna naar Sambas, om zich bij de overige daar aanwezige oorlogsschepen te voegen. De gezamenlijke militaire magt, bestemd om tegen Montrado op te rukken, werd op de stoomschepen *Celebes*, *Borneo* en *Onrust* ingescheept, en vervolgens te Bentoewi aan wal gebragt. De *Celebes* vertrok daarna naar Pontianak om de troepen, bestemd om van de zeezijde naar Sinkawan op te rukken, af te halen en naar de landingsplaats over te brengen. De landing der troepen op den regter oever der Sinkawang-rivier werd, onder bedekking van het vuur onzer stoomschepen en van hunne gewapende sloepen, in de beste orde volbragt. De rivier werd door de gewapende sloepen zoover mogelijk tot verkenning opgevaren, en de daarin ontmoete versperringen werden onder een hevig vijandelijk vuur opgeruimd, bij welke gelegenheid drie onzer schepelingen gewond raakten. Terwijl de kolonnes de beide oevers der rivier naar Sinkawang oprukten, vervolgden de gewapende sloepen haren togt dien stroom op, en kwamen te gelijk met de troepen voor die plaats aan, van waar zij, toen hare diensten voor het oogenblik niet verder noodig waren, naar hare schepen terugkeerden.

Na het innemen van Montrado zijn de zuidelijke strandplaatsen, even als vroeger, door de zeemagt geblokkeerd gehouden.

Van meer vredelievenden aard was een togt van de *Borneo* op de Kapoeas-rivier

tot Salimbouw, 70 duitsche mijlen opwaarts, waardoor den oorlog werd voorgekomen, die op het punt stond tusschen Salimbouw en Sintang uit te breken.

Door het fregat *Palembang* en het stoomschip *Etna* werd een togt gedaan naar de in den Molukschen archipel gelegene eilanden Damme en Serjah, ten doel hebbende de uitlevering van eenige weêrspannige hoofden van Kamatoeboe, welke zich jegens het Gouvernement aan ongeoorloofde handelingen hadden schuldig gemaakt. Daar de uitlevering der schuldigen onder allerlei voorwendsel geweigerd werd, werd de kampong van Kamatoeboe in de asch gelegd.

De Oostkust van Sumatra werd opvolgend bekruist door het stoomschip *Samarang* en de schoeners *Argo* en *Aruba*. De *Argo* bragt bij die gelegenheid twee praauwen — welke eene hoeveelheid wapenen, niet in overeenstemming met de opgaaf op hunne passen, aan boord hadden, — tot onderzoek der zaak te Palembang op.

Het stoomschip *Admiraal van Kinsbergen* bezocht mede de Oostkust en voer de Djambierivier op tot voor den dalem (het verblijf) van den Sultan van dat rijk.

Tot opsporing en beteugeling der zeeroovers werden mede een aantal kruistogten gedaan, waarbij het echter slechts zelden gelukte zeeroovers te ontdekken.

Door het fregat *Palembang* werd een kruistogt tot dat einde gedaan naar de noordkust van Flores.

Door de schoenerbrik *Lansier* langs de zuidkust van Celebes en naar Flores en Sumbawa.

Door de schoenerbrik *Saparoea* twee maal in de wateren van Timor en in die bezuiden Flores en Sumbawa.

Door de schoenerbrik *Padang* naar de Kangean-eilanden.

Door hetzelfde vaartuig en het stoomschip *Suriname* bij de Oostkust van Borneo; bij welke gelegenheid onderscheidene plaatsen bezocht en een twintigtal uit handen der zeeroovers ontvlugte personen aan boord genomen werd.

Door de schoener *Egmond* bij herhaling in de wateren van Riouw en Lingga.

Door het stoomschip *Vesuvius* en de schoenerbrik *Banda* naar de Natoena- (Natunas) groep.

Door de schoenerbrik *Ambon* naar de baai van Bima en omstreken.

Door de adviesbrik *Pylades* in de Molukken.

Door het stoomschip *Gedeh* langs de noordkust van Sumbawa, alsmede naar Raas, Urk en Kangean en later naar de straat van Salajar (Saleijer) en naar Kalaotoeah (Kalatoea), en voorts naar de baai van Rioeng op Flores, waar het gelukte twee rooverspraauwen magtig te worden, waarvan de opvarenden met hunne wapens en ammunitie, toen de praauwen spoedig daarop zonken, op het stoomschip in verzekerde bewaring werden overgenomen.

Door het stoomschip *Merapie* naar Raas, Kangean, Bawean en de Boompjes-eilanden.

Door het stoomschip *Vesuvius* mede naar Kangean en naar Kamerian, Kamoedi en Gogo.

Door het stoomschip *Etna* langs de kusten van de residentie Menado en verder op langs de Oostkust van Celebes. De kampong Lalone, als een schuilplaats van zeeroovers bepaald opgegeven, werd onverwachts in den vroegen morgen overvallen, met het gelukkig gevolg dat een voornaam rooverhoofd en een dertigtal hem ondergeschikten in onze handen vielen en gevangen aan boord van het stoomschip werden overgebragt. Hunne huizen en praauwen werden in brand gestoken, en eenige vroeger door hen buit gemaakte menschen verlost. Op het eiland Bangaai verzamelde men een zeventigtal uitgewekenen van Galela (eene plaats op Halmaheira) en van Tabello, bij wie de zeeroovers van Mindanao en Balanggiengi hulp en ondersteuning gevonden hadden. Zij werden vrijwillig aan boord van het stoomschip en voorts naar Ternate overgebragt, waardoor die menschen tot een meer geregeld leven konden terugkomen.

Door hetzelfde stoomschip werd nog een kruistogt gedaan naar de Sangir- en de Talaut-eilanden, en later naar de noordkusten van Flores en Sumbawa.

Door de stoomschepen *Vesuvius*, *Soembing*, *Batavia* en *Borneo* werd, bij gelegenheid hunner reizen van Batavia naar Soerabaija en omgekeerd, een naauwkeu-

rig onderzoek gedaan naar den kustroof, welke, naar men zeide, op de noordkust van Java sedert eenigen tijd gepleegd werd. De uitslag van dat onderzoek gaf geene zekerheid hieromtrent.

Het eiland Bawean, dat vroeger van de zeeroovers zoo veel geleden heeft, werd door de oorlegschepen bij iedere gelegenheid, dat die plaats in hunne koerslijn gelegen was bezocht, en daar alles rustig bevonden.

Met denzelfden uitslag werd door de schoener Aruba het eiland Blitong bezocht.

Op het voorbeeld van het vorig Verslag wordt hier voorts nog bijgevoegd het volgende *algemeen berigt omtrent de zeerooverij in* 1854.

De verklaringen, gedurende 1854 ontvangen van in onderwerping gekomen zeeroovers, en van personen uit hunne handen ontvlugt, zijn in vele opzigten even twijfelachtig en onwaarschijnlijk, en leveren weinig meer bijzonders op dan die in vorige jaren. Steeds blijven Solo, Balanggiengi en vooral Mindanao groote roovernesten, niettegenstaande de gevoelige tuchtigingen, aan het laatstgenoemde van tijd tot tijd gegeven door de Spaansche kruisers. Van deze eilanden uit bezoeken de rooversvaartuigen, in kleinen getale vereenigd en zwak bemand, veelal op gezette tijden Celebes, stroopen de kusten van dat eiland af, en keeren met hunnen buit naar hunne woonplaatsen terug. Nu en dan strekken zij hunne togten verder uit en maken de vaarwaters beoosten Java onveilig. Zij houden zich voornamelijk op met menschenroof en drijven niet onwaarschijnlijk slavenhandel met Flores. Behalve de eilanden Bangka (bij Celebes) en Bingoenoeng, hunne oude pleisterplaatsen, schijnen zij ook, in de laatste tijden, Poeloe Koetjing, een der postiljon-eilanden, aan te doen, om drinkwater in te nemen en de praauwen schoon te maken. Nog steeds onrustig ten gevolge der geduchte slagen, hun door onze stoomschepen toegebragt, durven zij zich niet meer in grooten getale te vereenigen en op vaste verblijfplaatsen te vestigen. Onder en op Sumbawa en Flores steeds gelegenheid vindende om hun bedrijf uit te voeren, nestelen zij zich daar tijdelijk op verschilende plaatsen, als te Toelomajo, Kamado, Tabo, Bolieng en Rioeng. De vrees voor onze stoomschepen dwingt hen vele vereenigingspunten te zoeken en die dikwerf te veranderen. Ten einde hen uit die schuilhoeken te verjagen zou het noodig zijn, in die streken voortdurend stoomschepen van weinig diepgang en de noodige kruisbooten beschikbaar te hebben. Niettemin heeft het nu en dan bekruisen dier kusten door onze oorlogsschepen eene heilzame uitwerking gehad en bleven in dit jaar de rooftogten daardoor onbeduidend. Van denzelfden invloed is het jaarlijksch bezoek, hetwelk het in de Molukken gestationneerde stoomschip aan de Oostkust van Celebes brengt, en het stationeren van een oorlogsvaartuig op de Oostkust van Borneo.

De verrigtingen in het belang der hydrographie zijn reeds gedeeltelijk vermeld bij § 4 lit. *a* hierboven, en kunnen overigens blijken uit de daar aangehaalde, bij dit Verslag als bijlage lit. *B* gevoegde lijst van ingekomen kaarten. De verdere verrigtingen der zeemagt vereischen over dit jaar geene opzettelijke vermelding.

III. VERDEDIGING.

De in vroegere verslagen vermelde *Raad van verdediging* werd ontbonden, dewijl door het in 1853 plaats gehad hebbende arresteren van een defensiestelsel de speciale aanleiding ophield, waarop de instelling van dien raad berustte.

De gewone en buitengewone verdedigingswerken geven over 1854 geen stof tot mededeelingen. In het verkrijgen van vrije koelies heeft men, behalve te Tjilatjap, waar de bevolking schaarsch is, in dit jaar geene zwarigheden ondervonden.

Over den nieuwen militairen weg op Java zie „*Vervoerwezen*".

F. Regtswezen en politie.

I. BESTANDDEELEN DER WETGEVING.

§ 1. *In het algemeen.*

Wettelijke bepalingen voor inlanders en daarmede gelijkgestelde personen. Het in het vorig verslag vermeld ontwerp van mr. *P. Brunsveld van Hulten*, tot regeling van dit onderwerp, was bij het eind van 1854 nog in behandeling.

Regeling van het regtswezen in de buitenbezittingen. De commissie, aan welke in 1849 was opgedragen het ontwerpen van wettelijke bepalingen omtrent dit onderwerp, stelde in het laatst van 1853 voor, een harer leden, tevens raadsheer in het Hoog Geregtshof, naar al de buitenbezittingen te zenden waar de nieuwe wetgeving moet werken, ten einde, in overleg met de plaatselijke autoriteiten, een zamenhangend stelsel van wetgeving te ontwerpen en aan het oordeel der Commissie te onderwerpen. Dit voorstel vond (blijkens het vorig Verslag, IIIde afdeeling van ditzelfde hoofdstuk) bezwaar bij het Hoog Geregtshof, hetwelk van oordeel was, dat eene dergelijke opdragt aan een van deszelfs raadsheeren onvereenigbaar was met diens ambtspligten en strijdig met de wettelijke bepalingen. Op een nader voorstel der Commissie werd toen, bij besluit van 19 Januarij 1854, mr. *H. du Cloux*, destijds president van den Raad van justitie te Batavia, benoemd tot *gouvernements-commissaris tot het ontwerpen en voorstellen der vereischte wettelijke bepalingen ter verdere regeling van het regtswezen in de bezittingen buiten Java en Madura*, met bepaling dat hem een regtsgeleerde zou worden toegevoegd als secretaris. Bij hetzelfde besluit werd de commissie, als hebbende tot geen gevolg geleid, ontbonden. — Gedurende den loop van 1854, bezocht de commissaris Blitong en Banka, en diende hij zijne voorstellen, die gewesten betreffende, in. Op het eind van dat jaar bevond hij zich te Amboina.

Het zal welligt niet overbodig zijn aan te teekenen, dat, blijkens het Verslag van 1849 (§ 4 van dit hoofddeel), reeds bij publicatie van 21 Januarij 1848 (*Indisch Staatsblad* n°. 2) zijn afgekondigd eenige *bijzondere bepalingen ter verzekering der regelmatige werking van de nieuwe wetgeving in de bezittingen buiten Java en Madura.*

Pandelingschap ter Westkust van Sumatra. Door den raad van Justitie te Padang werd een vonnis in strafzake gewezen, waarin als overweging voorkwam: „dat, geene wettelijke bepalingen betrekkelijk het pandelingschap aldaar uitgevaardigd zijnde, ook het pandelingschap zelf niet kan erkend worden wettiglijk daar te bestaan." De gouverneur van Sumatra's Westkust maakte het Gouvernement opmerkzaam op de bedenkelijke gevolgen die deze uitspraak kon hebben, wanneer zij door het Hoog geregtsgof wierd bekrachtigd, vermits een groot aantal pandelingen, van het eiland Nias afkomstig, nog voor verscheidene jaren dienstpligtig was bij landbouw- en andere ondernemingen van nijverheid; hij merkte tevens op, dat het pandelingschap van de vroegste tijden af behoord heeft tot de huishoudelijke inrigtingen van de Sumatranen en dat het op eens, onvoorbereid, aan zich zelven overlaten van al deze dienstpligtigen en het ontnemen van hunnen verpligten arbeid aan belanghebbenden, tot niets anders dan tot wanorde leiden zou. Inmiddels werd het vonnis van den raad van justitie door het Hoog geregtshof in revisie bekrachtigd. Aan den gouverneur werd uit dien hoofde door de Regering medegedeeld, dat in de bewuste uitspraak moest worden berust, doch dat hij ter verzekering van de aanspraken der pandelinghouders, met weten van het bestuur verkregen, bevoegd was den aanvoer van vrije lieden, als huurlingen aangebragt, te regelen volgens de artt. 26 tot en met 31 der publicatie van 1825 (*Staatsblad* n°. 44), en bijaldien dezelve ongenoegzaam wierden bevonden, deswege de vereischte voorstellen te doen.

Verzoeken tot naturalisatie. Naar aanleiding van het in de Tweede Kamer der Staten-Generaal geuit verlangen, en in overeenstemming met het advies van den Minister van Justitie, werd de Gouverneur-Generaal in September 1854 uitgenoodigd om bij de verzoekschriften ter bekoming van brieven van naturalisatie, wanneer die door zijne tusschenkomst worden opgezonden, of wanneer daaromtrent zijne consideratien en advies worden gevraagd, te voegen eene verklaring, dat de belanghebbenden door hem geschikt worden geacht om met het Nederlanderschap te worden bekleed, en zulks afgescheiden van het gewone berigt dat dergelijke opzendingen vergezelt.

§ 2. *Burgerlijk en handelsregt.*

Acten van overlijden. Naar aanleiding van een voorstel van den procureur-generaal, werd den 28sten Mei 1854 eene publicatie uitgevaardigd (*Staatsblad* n°. 40), waarbij, onder nadere goedkeuring des Konings, met aanvulling en wijziging voor zooveel noodig van de artt. 13 tot en met 16 van het Burgerlijk Wetboek, en van het reglement op het houden der registers van den burgerlijken stand (*Staatsblad* 1849, n°. 25) werd bepaald, dat bij gebreke van aanwezige belanghebbenden, de officieren van justitie ambtshalve de opname van ontbrekende of de aanvulling en verbetering van onvolledige of onjuiste aangiften van overlijden in de registers van den burgerlijken stand mogen verzoeken.

Erkenning van agenten van vreemde maatschappijen. Op een verzoek van een te Kema (Menado) gevestigd persoon, om erkend te worden als agent van Lloyds committee te Londen, was door het Indisch bestuur aan den adressant te kennen gegeven, dat er geene termen waren gevonden om hem toe te staan het agentschap aan te nemen, of het plaatselijk bestuur te Kema te bevelen hem als zoodanig te erkennen. De Gouverneur-Generaal vond hierin echter aanleiding tot raadpleging met het opperbestuur, ten gevolge waarvan hij dezerzijds werd verzocht voort te gaan met zich van de erkenning of bevestiging van agenten van de genoemde of dergelijke (zelve niet erkende) vereenigingen, vennootschappen of maatschappijen te onthouden.

Naamlooze vennootschappen in Nederlandsch Indie gevestigd. Op een verzoek om oprigting eener maatschappij tot mijn-ontginning (welke later werkelijk is tot stand gekomen) werd door het Indisch bestuur aan de adressanten te kennen gegeven, dat gouvernements-dienaren, hetzij burgerlijke, hetzij militaire, niet mogen zijn gesalarieerde directeur of beloonde commissaris van eene dergelijke maatschappij, en dat in de statuten behoorde te worden opgenomen, dat zoowel directeuren als commissarissen moeten zijn Nederlanders, in Nederland of in Nederlandsch Indie gevestigd; onder mededeeling voorts, dat de gevraagde bewilliging in de oprigting afhankelijk zou zijn van de voorwaarde, dat de maatschappij zich onderwierp aan ontbinding, wanneer de Gouverneur-Generaal die noodig oordeelt in het algemeen belang, overeenkomstig art. 37 van het Wetboek van Koophandel.

§ 3. *Strafregt*

heeft niets meldingwaardigs opgeleverd.

§ 4. *Regtsvordering en regterlijke magt.*

Voorziening in geval van het verloren raken van vonnissen of stukken behoorende tot onuitgewezen processen in strafzaken. Ten gevolge van het verloren gaan van eenige vonnissen, door den landraad te Kediri in strafzaken gewezen (zie afdeeling III van dit hoofdstuk), werden in Mei 1854, onder nadere goedkeuring des Konings, eenige bepalingen afgekondigd (*Staatsblad* n°. 39), de strekking hebbende om in dergelijk verlies voor den vervolge te voorzien.

Regtspleging in het rijk van Soerakarta. In 1847 is door den Raad van Indie, commissaris voor de Vorstenlanden, mr. *J. F. W. van Nes*, namens den Gouverneur-Generaal, met den Soesoehoenan eene overeenkomst gesloten, strekkende tot vaststelling van beginselen en bepalingen omtrent de uitoefening der justitie en politie in het Rijk van Soerakarta, welke, na door den Gouverneur-Generaal te zijn goedgekeurd en bekrachtigd, in het *Staatsblad* van dat jaar, n°. 30, is opgenomen. Eene gelijke bekrachtiging en opname in het *Staatsblad* van 1854, n°. 32, had plaats ten aanzien van eene nadere overeenkomst door den waarnemenden resident in dit jaar met den Soesoehoenan gesloten, waarbij, tot vereenvoudiging en bespoediging der regtsbedeeling, eenige wijzigingen in de toen vastgestelde bepalingen werden gebragt, hoofdzakelijk medebrengende de instelling buiten de hoofdplaats van vijf nieuwe regtbanken voor burgerlijke zaken.

Zamenstelling van den raad van justitie te Amboina. In Junij 1854 werd, krachtens magtiging des Konings, bepaald, dat voortaan bij dezen raad van justitie zal worden in dienst gesteld een vaste president, op eene bezoldiging van *f* 600 's maands, en dat die betrekking zal worden bekleed door een in regten gegradueerden persoon.

Regtsmagt van den posthouder op het eiland Rotti (residentie Timor). In April 1854 (*Staatsblad* n°. 30) werd gearresteerd eene instructie voor dien posthouder (vergelijk boven „*Gewestelijk algemeen bestuur*"), waarbij ook zijne regtsmagt werd omschreven.

§ 5. *Militair regtswezen*

leverde geene bijzonderheden op.

§ 6. *Toestand der regtsbedeeling.*

Statistieke opgaven.

De bij vroegere verslagen, laatstelijk over het jaar 1853, aangebodene statistieke opgaven omtrent de regtsbedeeling zijn tot dusver over 1854 nog niet, of niet volledig ontvangen. Men zal zich dus hieromtrent ditmaal bepalen tot de volgende mededeelingen betreffende de strafregtspleging.

Voor de *landraden op Java* hebben in dit jaar *te regt gestaan* 2711 inlanders of daarmede gelijkgestelde personen, waarvan 2640 mannen en 71 vrouwen.

Hiervan zijn *veroordeeld:* 2036 mannen en 53 vrouwen.

Van de regtsvervolging ontslagen zijn 7 mannen, 6 bij het vonnis van den landraad, en 1 bij het arrest in revisie.

De overige mannen en vrouwen zijn *vrijgesproken*, te weten: bij vonnis 348 mannen en 9 vrouwen en bij arrest 249 mannen en 9 vrouwen.

Van de 2036 *veroordeelde mannen* werden veroordeeld:

tot dwangarbeid in den ketting te ondergaan:	
buiten Java	17
op Java	377
ter plaatse der veroordeeling	25
tot dwangarbeid buiten den ketting te ondergaan:	
buiten Java	102
op Java	1357
ter plaatse der veroordeeling	116
tot gevangenisstraf	6
de voorloopige gevangenhouding werd als straf toegerekend aan	36
Te zamen als boven	2036

Van de 53 *veroordeelde vrouwen* werden veroordeeld:

tot dwangarbeid buiten den ketting, te ondergaan:

buiten Java	—
op Java	34
ter plaatse der veroordeeling	18
tot gevangenisstraf	—
de voorloopige gevangenhouding werd als straf toegerekend aan	1
Te zamen, als boven	53

Dwangarbeid in den ketting wordt, volgens het laatste lid van art. 20 van de Bepalingen van strafwetgeving, aan vrouwen niet opgelegd.

Voor de *regtbanken van omgang op Java* hebben in hetzelfde jaar *te regt gestaan* 824 inlanders of daarmede gelijkgestelde personen, waarvan 804 mannen en 20 vrouwen.
Hiervan zijn *veroordeeld* 475 mannen en 9 vrouwen.

Van de regtsvervolging ontslagen zijn 15 mannen en 1 vrouw, allen bij het vonnis van het omgaand geregt. De overigen zijn *vrijgesproken*, te weten, bij vonnis 254 mannen en 9 vrouwen, en bij arrest 60 mannen en 1 vrouw.
Van de 475 veroordeelde mannen werden veroordeeld:

tot de doodstraf	57
tot dwangarbeid in den ketting, te ondergaan:	
buiten Java	242
op Java	31
ter plaatse van veroordeeling	4
tot dwangarbeid buiten den ketting, te ondergaan:	
buiten Java	37
op Java	46
ter plaatse der veroordeeling	47
tot gevangenisstraf	3
de voorloopige gevangenhouding werd tot straf toegerekend aan	8
Te zamen als boven	475

Van de 9 veroordeelde vrouwen werden veroordeeld:

tot dwangarbeid buiten den ketting, te ondergaan:

buiten Java	4
op Java	4
ter plaatse der veroordeeling	1
Te zamen als boven	9

Voor de *raden van justitie op Java* hebben in dit jaar *te regt gestaan* 41 beklaagden, waaronder 2 vrouwen, van welke de ééne tot de Europesche of daarmede gelijkgestelde bevolking behoorde en tot gevangenisstraf werd *veroordeeld*, de andere tot de inlandsche of daarmede gelijkgestelde bevolking behoorde en bij arrest werd *vrijgesproken.*

Van de 39 mannen werden bij arrest *vrijgesproken* 10 Europeanen en 6 inlanders. De 23 overigen werden *veroordeeld:*

tot de doodstraf	geene
„ tuchthuisstraf, Europeanen	5
„ verbanning binnen Nederlandsch Indie, inlanders	2
„ gevangenisstraf, Europeanen	11
„ gevangenisstraf, Inlanders	3
tot dwangarbeid op Java, inlanders:	
in den ketting	1
buiten den ketting	1
Te zamen als boven	23

waarvan 16 Europeanen of daarmede gelijkgestelde personen.

In de buitenbezittingen hebben voor de Europesche of onder Europesche voorzitting belegde regtbanken (over welker zamenstelling zie het Verslag van 1849, pag. 46 en volgende) *te regt gestaan* 128 beklaagden, waarvan 122 mannen en 6 vrouwen.

Hiervan zijn *veroordeeld* 99 mannen en 5 vrouwen.

Vrijgesproken werden: bij vonnis 15 mannen en 1 vrouw, en bij arrest 8 mannen.

Onder de 99 *veroordeelde mannen* werden veroordeeld:

tot de doodstraf	7
„ tuchthuisstraf	2
tot dwangarbeid in den ketting, te ondergaan:	
op het eiland	23
buiten het eiland	33
tot dwangarbeid buiten den ketting, te ondergaan:	
op het eiland	22
buiten het eiland	10
tot gevangenisstraf	2
Te zamen als boven	99

De 5 *veroordeelde vrouwen* werden verwezen tot dwangarbeid buiten den ketting te ondergaan: voor 4 op het eiland, en voor 1 buiten het eiland waar het vonnis was gevallen.

Verdere gewestelijke berigten.

De ontvangene berigten omtrent elke residentie van Java leveren weinig of niets belangrijks op, behalve het gebeurde met vonnissen van den landraad te Kediri,

later in de IIIde afdeeling van dit hoofdstuk te vermelden. Van enkele residentien komen nog klagten in over ontoereikendheid van het personeel, met name van Soerabaija, waar het, volgens opgave uit die oorzaak, nu en dan bij den landraad gebeurde, dat de stukken niet binnen den bepaalden tijd konden worden opgemaakt en afgeschreven.

Uit de verslagen van de hoofden van gewestelijk bestuur buiten Java en Madura is het volgende ontleend, dat met den toestand der regtsbedeeling in verband staat.

Tapanoli. De justitie werkt goed, hoezeer het niet gemakkelijk valt de adats der drie verschillende volksstammen, als Battak's, Mandhelingers en Maleijers, die aan de stranden dooreengemengd wonen, in acht te nemen; de regtspraak wordt zooveel mogelijk gerigt naar Europesche denkbeelden van regt en billijkheid.

Palembang. De justitie is op de hoofdplaats goed ingerigt en werkt voldoende. De inrigting voor de justitie voor de binnenlanden heeft nog geen plaats gevonden. Men is daarom verpligt geweest verscheidene misdaden, die niet met geldboeten konden worden afgedaan, òf voor de regtbank te Palembang te brengen, òf de personen, die ze hadden bedreven, tot eene politieke verwijdering bij het Gouvernement voor te dragen. Onderscheidene personen zijn, wegens deelname aan opstand onder andere, bij politieken maatregel verwijderd moeten worden.

Blitong. In afwachting van de oprigting van den reeds vastgestelden landraad, worden enkel politiezaken afgedaan. In andere regterlijke aangelegenheden worden door tusschenkomst van den procureur-generaal van het Gouvernement voorstellen gedaan.

Celebes en onderhoorigheden. Van dit gewest wordt geklaagd over ontoereikendheid van personeel en oneigenaardige zamenstelling van ambten van het algemeen bestuur en van de justitie. „Het is niet in de magt van het bestuur," zegt de plaatselijke gouverneur, „de aangehaalde gebreken weg te nemen — ook de justitie kan dit niet; — er is echter getracht om aan willekeur en verwaarloozing paal en perk te stellen en gebruik te leeren maken van de middelen die er zijn, hoe bekrompen ze dan ook mogen wezen."

Menado. Het vele gebrekkige der regtspleging in de residentie Menado en de ondoelmatigheid der verhouding dienaangaande tot den raad der justitie te Ternate, werden, zegt de resident, ook gedurende het jaar 1154 ondervonden. Eene belangrijke verbetering werd intusschen erlangd door de in-dienst-stelling, krachtens gouvernements-besluit van 12 Augustus 1854, n°. 2, van eenen bezoldigden djaksa bij den land- en Menahassa-raad en de rijksraden voor de Noordkust van Celebes en de Sangir-eilenden.

II. POLITIE.

§ 1. *Regt van verblijf.*

Het aantal in 1854 *verleende acten van verblijf* is opgegeven onder het hoofd: „*Bevolking*" § 2. *Geweigerd* werden in dat jaar: acten van *vast* verblijf aan twee gepensioneerde Indische ambtenaren, de een *eervol* en de andere *niet* eervol ontslagen, die niet te goeder naam en faam bekend stonden, en wien men kwade practijken ten laste legde; en eene acte van *tijdelijk* verblijf aan een gepasporteerd militair, vreemdeling van afkomst, die zich in Bremen aan zwendelarij bleek schuldig gemaakt te hebben. Tot hetzelfde doel strekte eene beschikking, waarbij het gagement van zekeren fuselier, te Batavia woonachtig, die bij voortduring in het geheim sterken drank aan militairen verkocht, betaalbaar gesteld werd in Nederland.

Vestiging van vreemde Oosterlingen. Blijkens het vorig Verslag werd in Maart 1853, gedeeltelijk tegen schadeloosstelling, ingetrokken de vergunning, aan vreemde Oosterlingen verleend, om zich op eenige plaatsen onder Grissee, in de residentie

Soerabaija, te vestigen, en zulks op grond van sluikhandel en andere daarbij omschrevene kwade practijken, die aan de Chinezen aldaar ten laste werden gelegd. De bij het besluit hunner verwijdering gestelde termijn van ontruiming, 31 Januarij 1854, werd, op grond van aangevoerde bezwaren, waaronder de groote moeijelijkheid om tot die ontruiming in den regentijd te moeten overgaan, verlengd tot ultimo Junij 1854.

In den loop van 1854 was ook gebleken, dat eenige Chinezen, ten getale van 41 huisgezinnen, die zich in de dessa Rembes, 4 palen beoosten Toeban (residentie Rembang), gevestigd hadden, zich aan dergelijke kwade practijken schuldig maakten. In Januarij 1854 werd uit dien hoofde bepaald, dat zij niet langer dan tot ultimo December van dat jaar te Rembes mogten blijven. Daar geoordeeld werd, dat zij zich daar gevestigd hadden in strijd met de bestaande bepalingen, werd hun geen regt op schadeloosstelling toegekend. In April 1854 betoogde de resident van Rembang de noodzakelijkheid, om in het belang van de Javaansche bevolking en van eene goede politie, en tot krachtdadigen tegengang van den smokkelhandel, dien maatregel geleidelijk uit te strekken tot alle Chinezen in die residentie, die zich langzamerhand hadden weten te onttrekken aan het oog van het bestuur en zonder bepaalde toestemming hunne woningen gekozen hadden buiten de hoofdplaatsen langs de kust, waar zij als het ware aan zich zelven waren overgelaten. Naar aanleiding hiervan werd, bij een in het *Staatsblad* van 1854, n°. 64, opgenomen besluit, ten vervolge van de aangehaalde beschikking bepaald, dat in de residentie Rembang slechts *drie* Chinesche kampen zullen zijn en wel te Rembang, Lassem en Toeban; dat de 19, buiten die drie zeeplaatsen gelegen Chinesche kampongs zullen worden ontruimd, te weten drie 's jaars, te beginnen met 1856, en zulks op aanwijzing van den resident; doch dat hun, die zulks verlangden, gronden ter *bewoning* zouden aangewezen worden in de Chinesche kampen te Rembang, Lassem of Toeban: dat echter hun, aan wie gronden mogten zijn *afgestaan*, op gelijke voorwaarden gronden van gelijke oppervlakte konden worden *afgestaan* in de drie Chinesche kampen.

§ 2. *Gebruik van de drukpers.*

Van het Koninklijk besluit van 13 Januarij 1854, n°. 64, *tot handhaving van het eigendomsregt van den Staat op de gouvernements-archiven in de kolonien* enz., wordt lager melding gemaakt onder het hoofd: *„Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren."* In April 1854 vroeg de griffier bij den raad van justitie te Batavia aan den algemeenen secretaris inlichting, in hoe ver de publicatie van den 3den dier maand (*Staatsblad* n°. 18), waarbij dat Koninklijk besluit is afgekondigd, hem zou verpligten om de uitdrukkelijke magtiging van regeringswege aan te vragen, tot het openbaar maken, door middel van het tijdschrift: *Het regt in Nederlandsch Indie*, van in het archief van dien raad berustende stukken, als: vonnissen, beschikkingen op requesten en anderzins; in het bijzonder ten aanzien van vonnissen en beschikkingen enz. vóór het jaar 1841 gewezen en genomen. In overeenstemming met den procureur-generaal, het Hoog Geregtshof en den Raad van Nederlandsch Indie, werd de adressant verwezen naar de bestaande bepalingen, onder te-kennen-gave, dat de redactie van genoemd tijdschrift bevoegd is te beoordeelen, of eenig geschrift vatbaar is voor openbaarmaking door hetzelve.

§ 3. *Beschadiging van 's lands werken.*

Bij eene publicatie van 22 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 45) werden bepalingen afgekondigd op het rijden over bruggen van 's lands vestingen of sterkten, en het beschadigen van bruggen, barrières en poorten van zoodanige werken.

In December 1854 (*Staatsblad* n°. 95) werd, met betrekking van alle ter zake bestaande bepalingen, uitgevaardigd eene keur *tegen het beschadigen van 's lands waterwerken.*

§ 4. *Invoer van buskruid en vuurwapenen.*

Het verbod tegen den invoer van buskruid en vuurwapenen te Palembang en Moeara-Kompeh, in 1852 gepubliceerd en in 1853 verlengd (zie het vorig Verslag), werd in Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 47) als nog voor den tijd van één jaar van kracht verklaard.

§ 5. *Zeeroof.*

Hieromtrent is gehandeld onder het hoofd „*Zeemagt*," § 5.

§ 6. *Uitroeijing van schadelijk gedierte.*

Tot bevordering van het vangen en dooden van tijgers in de bewoonde streken van Java werd bij een besluit, in het *Staatsblad* onder n°. 22 opgenomen, met intrekking van alle daarmede strijdige vroegere bepalingen, vastgesteld. dat zal kunnen gevorderd worden, als belooning voor het vangen of dooden van tijgers, *van welken leeftijd ook*, *f* 22. Uit verscheidene der residentie-verslagen over dat jaar bleek dat de bepaling goed werkte.

Bij een besluit van September (*Staadsblad* n°. 72) werd verklaard, dat zij ook van toepassing zal zijn op de residentie Palembang.

§ 7. *Verbod tegen het gebruik van lood bij bereiding van suiker.*

Over de uitvaardiging van dit verbod wordt gehandeld onder „*Suikercultuur*," hoofdstuk „*Nijverheid*."

§ 8. *Plaatselijke verordeningen van Politie.*

Behalve de in §§ 1 en 6 genoemde bepalingen voor de residentien Rembang en Palembang, is onder dit hoofd voor 1854 alleen te vermelden een *Reglement op de dienst der brandspuiten in de stad en voorsteden van Samarang* (Staatsblad n°. 50).

III. MAGT VAN DEN GOUVERNEUR-GENERAAL IN ZAKEN VAN JUSTITIE EN POLITIE.

Bestraffing van inlandsche hoofden door de hoofden van gewestelijk bestuur. Eene door den resident van Japara aan de Regering gerigte vraag: „of, wanneer aan dessa-hoofden, bij wijze van politieke correctie, voor luiheid, veronachtzaming van bevelen en dergelijke ligte overtredingen, wordt bevolen, gedurende een zeker getal dagen opzigt te houden over hen die veroordeeld zijn tot dwangarbeid aan de openbare werken, voor den kost zonder loon, zoodanige straf, als *onteerend*, kan gerangschikt worden onder die van *openbaren arbeid*, bij besluit van 24 Junij 1841, n°. 2, verboden, gaf der Regering aanleiding: 1°. aan dien resident te kennen te geven, dat hoezeer het opdragen van toezigt vertrouwen op den voorgrond stelt, en dus nimmer *onteerend* kan zijn, het evenwel ondoelmatig is dien maatregel toe te passen op de dessa-hoofden, die wegens overtredingen bestraft worden, omdat van dezen geene behoorlijke bewaking kan verwacht worden, en omdat het verkrijgen van voor dien tak van dienst geschikte mandoors of opzigters hierdoor kon worden bemoeijelijkt; en 2°. aan de hoofden van gewestelijk bestuur op Java te kennen te geven, dat zij geene andere maatregelen van bestraffing ten opzigte van inlandsche hoofden en ambtenaren, wegens vergrijpen tegen de dienst, welke niet vallen onder bereik van den strafregter, mogen nemen of toelaten, dan: *a.* vertrouwelijke vermaning; *b.* openbare berisping; *c.* arrest op de paséban (het plein,

vóór de woning) van het districtshoofd of van den regent, buiten eenige opsluiting, doch met of zonder behoud van onderscheidingsteeken, voor niet langer dan ééne maand; *d.* ontzetting uit hun ambt, waar noodig voorafgegaan door schorsing.

Erkenning van agenten van vreemde maatschappijen. Zie het hieromtrent voorkomende in de 1ste afdeeling van dit hoofdstuk.

Fiat executie. Er bestond eenige ongelijkheid in den vorm der beschikkingen waarbij gratie verleend werd van de doodstraf. Nu eens werd bij die beschikking vooraf het *fiat executie* verleend, dan weder niet. Dit gaf in 1854 aanleiding tot een onderzoek naar den meest gebruikelijken vorm, die bleek te zijn, dat vooraf het *fiat executie* verleend werd. Men hield zich dus verder hieraan.

Gratie. In Augustus 1854 deelde de procureur-Generaal aan de Regering mede, dat zekere tot de doodstraf met de kogel veroordeelde militair weigerachtig was gratie te vragen, schoon hij die gaarne zou erlangen; dat naar zijn, des procureurs-generaal, inzien, tot dit laatste geene termen bestonden; dat hij echter de noodige bevelen verzocht, voor het geval dat de veroordeelde ter plaatse der executie gratie mogt vragen. Na raadpleging van het Hoog Geregtshof, werd den procureur-generaal te kennen gegeven dat de Gouverneur-Generaal den veroordeelde niet wenschte te verkorten in zijn regt om gratie te vragen, hetwelk aan geen termijn gebonden is, en het denkbaar achtte, dat die man, casu quo, motiven wist aan te voeren, die op het oogenblik nog onbekend waren. Kort daarop werd aan den procureur-generaal, ter doorzending aan den Gouverneur-Generaal, door den auditeur-militair in de 1ste groote militaire afdeeling aangeboden een request om gratie, waaronder door dien auditeur was aangeteekend, dat de veroordeelde herhaalde, dat hij wel gratie wilde vragen, maar tevens verklaarde, dat hij het request nimmer zou onderteekenen of, omdat hij niet kon schrijven, van een merk voorzien. De procureur-generaal zond dit stuk terug aan den auditeur, onder opmerking dat het niet kon aangemerkt worden als, hetzij door den veroordeelde zelven, hetzij door den auditeur ambtshalve, ingediend te zijn. Daartegen beweerde de auditeur, dat de gebruikelijke vorm, een kruisje of merk, waarbij door den auditeur verklaard wordt dat het door den requestrant gesteld is, geen krachtiger bewijs voor de ware bedoeling van den veroordeelde kon zijn dan de aanteekening thans door hem, auditeur, aan den voet van het stuk gesteld, en dat, in elk geval, een stuk, aan den Gouverneur-Generaal gerigt, aan hem moest worden toegezonden, aan wiens beoordeeling uitsluitend onderworpen bleef, of het al dan niet beschikking vereischte. Met deze beschouwingen van den auditeur vereenigde zich de Regering, toen de procurenr-generaal hare beslissing op nieuw inriep, en aan den veroordeelde werd gratie van de doodstraf geschonken.

Een ander vraagpunt omtrent het regt van gratie deed zich in dit jaar voor, toen zekere tot één jaar kruiwagenstraf veroordeelde militair gratie verzocht van dat gedeelte zijner straf, waarbij hij was vervallen verklaard van den militairen stand. Naar aanleiding van een daarop ingewonnen advies van het Hoog Geregtshof — houdende, dat, nu aan het gewijsde reeds uitvoering was gegeven, er alleen quaestie kon zijn van commutatie der opgelegde kruiwagenstraf, maar geenszins van de gevolgen, welke die straf na zich sleept, dat is van de onbekwaamheid om, na ommekomst van den straftijd, weder in de gelederen te kunnen worden opgenomen, aangezien de opheffing daarvan, *abolitie*, krachtens art. 20 van het regeringsreglement (van 1836) *na den regtsingang* [in dit geval] alleen door den Koning kan verleend worden, — werd aan den requestrant gratie verleend der opgelegde kruiwagenstraf; doch werd hij met zijn verzoek om opheffing van de tegen hem uitgesproken vervallen-verklaring van den militairen stand verwezen tot den Koning, door tusschenkomst van den Gouverneur-Generaal.

De Gouverneur-Generaal niet bevoegd bij politieken maatregel preventieve hechtenis op te heffen. Toen de Gouverneur-Generaal zich in 1853 in de residentie Kediri bevond, vestigde de resident zijne aandacht op het lot van 21 door den landraad te Kediri veroordeelden, wier vonnissen, aan het Hoog Geregtshof ter revisie op-

gezonden, in het ongereede waren geraakt, ten gevolge waarvan deze personen zich sedert geruimen tijd in preventieve hechtenis bevonden. Het denkbeeld kwam toen in overweging om, bij politieken maatregel, een einde aan dezen stand van zaken te maken. De procureur-generaal, daarop gehoord, gaf te kennen, dat, aangezien deze beklaagden, die meerendeels tot dwangarbeid voor den tijd van 4 of 5 jaren waren veroordeeld, toen (in December 1853) reeds ongeveer drie jaren in de gevangenis hadden doorgebragt, er geene termen bestonden om bij buitengewonen maatregel iets anders dan hunne in-vrijheid-stelling te gelasten. Het Hoog Geregtshof kon zich echter met dit advies niet vereenigen, en meende dat de eenmaal tegen deze beklaagden aangevangen vervolging ter zake van misdrijf, op eene wettige wijze behoorde te worden voortgezet en voleindigd, en dat ook bij geene organieke bepaling aan de Regering de bevoegdheid was toegekend om, bij wege van politieken maatregel, de preventieve hechtenis dier personen te doen ophouden. Het hof adviseerde mitsdien, den resident van Kedirie aan te schrijven om onverwijld de zaken dier beklaagden op nieuw te doen instrueren en verder te behandelen. Overeenkomstig dat advies werd besloten, maar tevens werd het Hoog Geregtshof aangeschreven om wettelijke voorzieningen voor te stellen ten aanzien van het verloren gaan van processtukken. Als een gevolg hiervan werden vastgesteld de boven (bij I § 4 van dit hoofdstuk) vermelde voorzieningen, gepubliceerd in het *Staatsblad* van 1854, n°. 39.

IV. EENIGE ONDERWERPEN MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

§ 1. *Translateurs.*

Voor de Chinesche talen. Naar aanleiding van een voorstel, in September 1853 door het Indisch bestuur gedaan, om twee of drie Europesche jongelieden aan het Nederlandsch consulaat te Canton te verbinden, met het hoofddoel om hen grondig in de Chinesche talen te doen onderwijzen, werd daartoe in 1854 de Koninklijke magtiging verleend. De Nederlandsche consul in China, door het Indisch bestuur omtrent de uitvoering van dezen maatregel geraadpleegd, verklaarde zich bereid over de jongelieden, die door het Gouvernement naar Canton zouden worden gezonden, een bijzonder toezigt te houden, door hen bij zich te doen inwonen. Hierop werden in December 1854 de hoofdcommissie van onderwijs en de directeur van het opvoedings-instituut te Herwijnen verzocht, eene opgave te doen van jongelieden, die de vereischten bezaten om hiervoor in aanmerking te komen. Bij het eind van het jaar was deze zaak nog in behandeling.

Voor de Balische en Maleische talen. Op voorstel van den gecommitteerde voor de zaken van Bali en Lombok, werd in Mei 1853 magtiging verleend om twee jongelieden, de een van Bali, de andere van Java afkomstig, op te leiden tot translateurs in de genoemde talen, en tot dat einde als tijdelijke uitgaaf beschikbaar gesteld *f* 50 's maands, met aanschrijving aan dien gecommitteerde om, onder ultimo November 1854, berigt te geven van den uitslag dezer proeven. Zijn rapport en het daarbij gedaan voorstel om den maatregel wegens het aanvankelijk goed resultaat te bestendigen, was mede bij het eind van het jaar nog in behandeling.

§ 2. *Taxateurs.*

Het loon dat door taxateurs van losse goederen, bijaldien zij geene overeenkomst, daarmede strijdende hebben aangegaan, zal kunnen worden berekend, werd, met intrekking van alle daarmede strijdige verordeningen, en speciaal met wijziging van art. 33 der bij publicatie van 20 December 1852 (*Staatsblad* n°. 79) gerenoveerde ordonnantie van 3 Lentemaand 1810, bepaald bij publicatie van 21 Januarij 1854 (*Staatsblad* n°. 2).

§ 3. *Wees- en boedelkamers.*

Beheerloon. Reeds sedert lang waren voorstellen in overweging omtrent het maken van een algemeen voorschrift voor de berekening van het beheerloon der wees- en boedelkamers, in verband met art. 466 van het Burgerlijk Wetboek. In October 1854 werd dit onderwerp bij publicatie (*Staatsblad* n°. 79) geregeld, in te gaan met 1 Januarij 1855.

Intusschen had zich sedert 1851 de vraag voorgedaan, en werd zij aan de beslissing der Indische regering onderworpen, of de tot 1°. Januarij 1855 nog vigerende bepalingen aan de weeskamers al dan niet het regt gaven om bij de uitkeering van saldo's daarvan 2 per cent te berekenen. De regering onthield zich van eene beslissing, op grond dat deze tot de attributen der regterlijke magt behoorde, en bepaalde zich bij de aangehaalde regeling voor het vervolg.

Renten-suppletie bij het collegie van boedelmeesteren te Batavia. Blijkens het vorig Verslag was bij besluit van 29 September 1853, n°. 3, bepaald, dat in geval van ontoereikendheid der inkomsten van het boedelfonds om aan de geadministreerden eene rente van 6 per cent 's jaars uit te keeren, het ontbrekende alsdan, op voordragt daartoe aan het Gouvernement te doen en na verkregene magtiging, zal worden aangevuld: 1°. uit het bedrag der renten, gewonnen uit het kapitaal, welks eigenaren voor geene rentebedeeling in aanmerking komen en, bij ontoereikendheid van dit, 2°. uit de renten in hetzelfde jaar met het reservefonds gewonnen. Daarbij werd tevens vermeld, dat op het eind van 1853 nog niet beschikt was op het voorstel van het collegie van boedelmeesteren om, aangezien tot het valideren eener rente van 6 per cent jaarlijks eene suppletie van het boedelfonds, op de wijze hierboven omschreven, onvermijdelijk zou zijn, *zonder* voorafgaande voordragt tot zoodanige suppletie over te gaan, onder verpligting om, na de afsluiting der boeken, van zijne handelingen rapport te doen aan het Gouvernement. Overeenkomstig dit voorstel werd in Februarij 1854 beschikt, en zulks met wijziging in zoo ver van art. 1 van genoemd besluit van 29 September 1853, n°. 3.

Fondsen voor de bezoldiging van personeel bij de weeskamer te Amboina. Bij een besluit van November 1854, n°. 8, werd bepaald, dat het tekort bij die weeskamer tot bezoldiging van een president, twee Europesche leden en een secretaris, te zamen ƒ 6600 's jaars, van af 1 Januarij 1854 zal worden gevonden uit het reservefonds der weeskamer te Batavia.

Uit de van de wees- en boedelkamers ontvangen opgaven is zamengesteld de achtervolgende

STAAT *van het beheer der wees- en boedelkamers onder ultimo December* 1854.

COLLEGIEN.	INKOMSTEN.	UITGAVEN.	Onder beheer zijnde fondsen.	Uitgezette kapitalen.	Ontvangen renten.	Administratie-kosten.	Reservefonds.	Getal pupillen.
Weeskamer te Batavia	*f* 199,789: 93½	*f* 164,980:105½	*f* 2,983,043: 94	*f* 2,712,334: 36	*f* 190,016: 85	*f* 74,880: 13½	*f* 827,662: 36½	385
Collegie van boedelmeesteren (*). . .	174,250: 1	142,404: 74	2,386,189: 83	2,036,075: —	141,260:104	52,188: 68	454,169: 96	763
Wees- en boedelkamers te Samarang (*) .	114,311: 2	100,069: 78	1,360,842: 65	911,975: 40	38,592: 25	38,826: 91	103,587: 52	718
Soerabaija (*) .	87,172: 76	101,126: 79	1,150,058: 32	1,193,440: —	81,916: 2	33,995: 34	25,624:108	791
Padang . . .	4,103: 32	4,757: 3	301,705: 40	155,760: —	3,050: —	3,363: 36	6,904: —	51
Makassar. . .	16,866:114	10,697: 26	280,789:101	172,823: 39	13,766: 92	4,015: —	51,842: 63½	44
Amboina . . .	6,051:107½	9,992: 96	74,184: 61½	3,200:114	5,227: 95½	7,703:108	301: 25½	34
Banda. . . .	9,668: 23½	9,071: 39½	66,609: 93	62,179: 47	Niet afzonderlijk opgegeven.	2,151:116	16,868: 8½	Niet opgegeven.
Ternate . . .	1,420: 53	1,109: 84	27,991:103	13,233: 40	1,400: 43	200: —	2,400: —	34
Menado . . .	3,370: 27	3,370: 27	40,022: 97½	36,194: 9	2,171:109	1,922: 34	—	30

(*) Onder de fondsen van dit collegie behooren, blijkens vorige verslagen, die van het Chinesche hospitaal.

§ 4. *Gevangenissen en gevangenen.*

Concept-reglement voor de gevangenissen en bewaarplaatsen in Nederlandsch Indie.

Bij het eind van 1854 werd op dit vroeger vermelde concept nog een nader rapport verwacht van den ontwerper, mr. *Brunsveld van Hulten*, die inmiddels tot procureur-generaal bij het Hoog Geregtshof was benoemd.

Toezigt over de gevangenissen.

Naar aanleiding van ongeregeldheden in de gevangenis te Weltevreden was de procureur-generaal in 1853 verzocht, te dienen van consideratien en advies op de vraag: wie het toezigt over de gevangenissen moet houden, en of de bestaande instructie voor de cipiers in dat opzigt ook wijziging of aanvulling behoefde? In antwoord hierop deelde die hoofdambtenaar als zijne zienswijze mede, dat het toezigt in de gevangenissen aan den resident behoort, daar het eene essentieel administratieve taak is, te zorgen voor kleeding, voeding en verder inwendig toezigt; dat dit toezigt van den resident daarom niet uitsluit het toezigt van den regter en het openbaar ministerie, hetgeen overvloedig blijkt uit art. 367 van het Reglement op de Strafvordering, en dat voorzieningen onnoodig waren, na de doeltreffende maatregelen, door den resident van Batavia genomen. Van deze beschouwingen werd mededeeling gedaan aan dien resident, met uitnoodiging om strenge bevelen uit te vaardigen ter voorkoming van drinkgelagen en feesten, als vroeger plaats vonden. Bij eene latere beschikking werd magtiging verleend om het personeel ter bewaking dier gevangenissen te vermeerderen.

Verhooging der daggelden van ambachtslieden-bannelingen.

Naar aanleiding van een voorstel van den resident van Banda, ondersteund door den waarnemenden chef van den waterstaat en 's lands civiele werken, werden in Maart 1854 eenige bepalingen vastgesteld, krachtens welke aan bekwame ambachtslieden-bannelingen buiten Java eene verhooging van daggelden kon worden toegelegd.

Uittreksel uit de berigten der hoofden van gewestelijk bestuur omtrent den toestand der gevangenissen.

Batavia. Er werd magtiging verleend tot uitbreiding der gevangenis te Weltevreden.

Krawang. De gevangenis is goed maar te klein. De te Poerwokarta tot dwangarbeid veroordeelde vrouwen zijn gehuisvest in twee bamboezen woningen.

Samarang. Ter hoofdplaatse Samarang is, sedert het stadhuis op den 4den October 1850 grootendeels eene prooi der vlammen is geworden, geene gevangenis, welke dezen naam verdient, en men moet zich dus nog steeds behelpen met eenige gespaard geblevene vertrekken, die echter geene voldoende zekerheid tot opsluiting aanbieden en waarin de gevangenen slecht gehuisvest zijn. Voor den opbouw eener nieuwe gevangenis is een project ingezonden, dat echter geene goedkeuring heeft weggedragen, weshalve een nieuw plan in bewerking is.

De gevangenissen te Salatiga, Poerwodadi en Kendal zijn redelijk goed ingerigte gebouwen en voldoende voor de behoefte. Dit laatste kan niet worden gezegd van de gevangenis te Demak, die veel te klein is voor het veeltijds groot aantal ge-

vangenen dat zich daarin bevindt. Een ontwerp van eene nieuwe gevangenis op grooter schaal is ingezonden.

In de voeding der gevangenen wordt op de gebruikelijke wijze, namelijk door aannemers, voorzien. Daarop valt niets aan te merken, en de sterfte der gevangenen staat tot hunne getalsterkte in geene ongunstige verhouding.

Rembang. Te Toeban werd eene nieuwe gevangenis gebouwd.

Soerabaija. Te Bawean is eene nieuwe steenen gevangenis gebouwd.

Bezoeki. Er zijn hier slechts *twee* goed ingerigte gevangenissen, ééne te Bezoeki en ééne te Probolingo.

In de afdeeling Panaroekan en Bondowosso is een hulpgebouw van hout, bamboe en alang-alang. De magtiging tot den opbouw eener behoorlijke gevangenis is reeds verleend.

Bagelen. De gevangenis te Keboemen is te klein. Er wordt gewacht op de plaatsing van eenen deskundige in die residentie, om deswege bepaalde voorstellen te doen.

Patjitan. Tot vernieuwing en verbetering der gevangenis werd magtiging verleend.

Kediri. De nieuwe gevangenis te Trenggalek is voltooid en voldoet geheel.

Padangsche bovenlanden. Te Padang, Pandjang en Fort de Kock zijn betere gebouwen voor gevangenen noodig, waartoe reeds voorstellen zijn gedaan.

Tapanoli. De nieuwe gevangenissen, kosteloos door de bevolking daargesteld, voldoen goed. Die te Baros munt uit.

Palembang. Men is bezig de gevangenis ter hoofdplaats aanmerkelijk te verbeteren. In de binnenlanden zijn bij de etablissementen gevangenissen van planken en bamboe aangebouwd, die vooreerst voldoende zullen zijn.

Banka. De inrigting der steenen gevangenis te Muntok laat wel iets te wenschen over. In de districten worden de arrestanten in de militaire Provoost opgesloten, 't geen dikwerf ongerief geeft.

Blitong. Gevangenissen bestaan er niet; er is slechts eene civiele arrestantenkamer, welke geheel uit rondhouten is zamengesteld en zeer ondoelmatig is.

Celebes en onderhoorigheden. Aan de gevangenissen is in 1854 veel gedaan. Te Makassar wordt met kracht aan de uieuwe gevangenis gearbeid. Die te Maros is ruimer en doelmatiger ingerigt geworden. Te Topedjawa is eene nieuwe gebouwd. Te Bonthain heeft men de bestaande verbeterd. Dit is ook te Salajar (Saleijer) geschied, waar meu echter bezig is materialen voor eene nieuwe, van steen, te verzamelen.

Amboina. Te Saparoea werd eene nieuwe gevangenis voltooid.

Banda. Het bannelinghospitaal wordt uitgebreid.

Ternate. De gebouwen voor gevangenis zijn goed, maar te klein. De voorstellen tot oprigting van preventieve bewaarplaatsen zijn nog in overweging.

Menado. De localen binnen het fort Amsterdam, ter hoofdplaats, voor gevangenissen en verblijf van veroordeelden tot dwangarbeid bestemd zijn, wat ruimte en inrigting betreft, voor het doel ongeschikt. Ten gevolge van de bevolene vernieuwing van het fort Amsterdam zullen die localen vervallen en zal een geheel nieuw etablissement voor gevangenen behooren te worden opgerigt. Gedurende 1854 werden echter de verbeteringen aangebragt, waarvoor het tegenwoordige etablissement vatbaar is en welke dringend noodig waren; voornamelijk het verschaffen van meer luchtdoorstraling en het daarstellen van houten slaapplaatsen (bridsen).

Bevolking der gevangenissen in 1854.

Bij gebreke van eene, voor het volgend Verslag uit Indie toegezegde, volledigere opgave van het aantal en de classificatie der in de onderscheidene gevangenissen in Nederlandsch Indie aanwezige gevangenen, worden hieronder gegeven twee staten, n°. 1 en 2, inhoudende: de *eerste* eene aantooning der volgens laatst ontvangene opgaven van het tweede of derde quartaal van het jaar 1855 aanwezige gevangenen in de *gevangenissen van de raden van justitie op en buiten Java*, tot een gezamenlijk bedrag van 88 personen; en de *tweede* eene aantooning van *de tot dwangarbeid veroordeelde inlanders en daarmede gelijkgestelde personen*, omstreeks datzelfde tijdperk aanwezig in de onderscheidene gewesten van Nederlandsch Indie, op de daarbij aangegevene dagteekening, tot een gezamenlijk bedrag van 7453 personen.

N°. 1.

BENAMING der regtbanken tot welke de gevangenis behoort.	Gevangenen aanwezig in het tweede of in het derde quartaal 1855.											
	Beklaagden.	Veroordeelden tot tuchthuisstraf.	Veroordeelden tot gevangenisstraf.	Civiel gegijzelden.	Wegens wangedrag enz. in verzekerde bewaring.	Veroordeelden tot kettingarbeid.	Veroordeelden tot wegzending naar een oord van ballingschap.	Totaal.	Europeanen en daarmede gelijkgestelden.	Vreemde Oosterlingen.	Inlanders.	Totaal.
Raad van Justitie te Batavia	2	12	9	2	1	”	”	26	26	”	”	26
” ” ” „ Samarang	13	6	4	”	”	1	”	24	17	”	7	24
” ” ” „ Soerabaija	2	4	4	”	”	”	”	10	9	”	1	10
” ” ” „ Padang	6	”	2	3	”	”	”	11	2	3	6	11
” ” ” „ Makassar	2	”	8	2	”	”	1	13	4	8	1	13
” ” ” „ Amboina	”	”	”	”	1	”	”	1	1	”	”	1
” ” ” „ Banda	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”	”
” ” ” „ Ternate	3	”	”	”	”	”	”	3	”	1	2	3
Totaal	28	22	27	7	2	1	1	88	59	12	17	88

N°. 2.

NAMEN DER PLAATSEN.	Veroordeelden tot dwangarbeid aanwezig op ultimo	
	Maand en jaar.	Getal.
Batavia	October 1855.	749
Onrust	id.	223
Buitenzorg	id.	41
Krawang	id.	66
Samarang	id.	240
Willem I	id.	500
Rembang	id.	30
Djokjokarta	id.	13
Soerakarta	id.	22
Madioen	id.	76
Bagelen	id.	60
Patjitan	id.	8
Kediri	id.	24
Banjoemaas	id.	500
Tjilatjap	id.	322
Soerabaija	id.	623
Madura	id.	28
Sumanap	id.	73
Banjoewangi	id.	602
Banka	id.	247
Riouw	id.	93
Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo	id.	529
Wester-afdeeling van Borneo	September 1855	42
Celebes en onderhoorigheden	April 1855.	364
Benkoelen	October 1855	100
Sumatra's Westkust	id.	316
Menado	id.	52
Timor	September 1855	17
Banda	id.	934
Amboina	id.	264
Ternate	id.	97
Batjan	id.	203
Totaal	. . . . . .	7458

G. Eeredienst.

I. CHRISTELIJKE.

a. In het algemeen.

Beginsel omtrent bijdragen van gouvernementswege voor de openbare eeredienst. Na verkregen magtiging des Konings had het Indisch bestuur in 1852 als algemeen beginsel aangenomen, dat daar, waar van gouvernementswege blijvend Christelijke geestelijken bescheiden zijn en bezoldigd worden, tevens van gouvernementswege, bij *ongenoegzaamheid van de middelen der gemeente* om in de kosten der openbare Christelijke eeredienst op eene betamelijke wijze te voorzien, zooveel de omstandigheden zulks gedoogen daartoe zal worden bijgedragen. De hierbij vooropgezette voorwaarde van ongenoegzaamheid van de middelen der gemeente bragt mede, dat die bijdragen van gouvernementswege niet voor altoos, maar slechts voor eenen bepaalden tijd zouden worden verleend, en zelfs kwam het wenschelijk voor, een maximum van duur voor die bijdragen te bepalen. Dienovereenkomstig stelde het Indisch bestuur later voor, en werd in 1854 door den Koning goedgekeurd, dat die tegemoetkomingen telkens slechts zullen worden toegestaan voor den tijd van vijf jaren (als maximum).

Declaratien voor dienstreizen van Christen-geestelijken. Bij art. 1 der resolutie van 6 September 1855, n°. 21, was bepaald, dat in deze declaratien door de leeraren der Christelijke gemeenten op Java niet zouden mogen begrepen worden plaatsen, waar geen zoodanige gemeenten bestaan, noch ook een grooter getal verblijfdagen dan kan geacht worden voor de geestelijke behoeften dier gemeenten gevorderd te zijn; alles ter beoordeeling van de Algemeene Rekenkamer. Met wijziging dezer resolutie werd in dit jaar (*Staatsblad* n°. 92) bepaald, dat aan in dienst reizende geestelijken der onderscheidene Christen-gezindten ook zullen worden gevalideerd reis- en verblijfkosten naar zoodanige plaatsen, in de door hen bereisd wordende gewesten gelegen, waar zich slechts weinige leden der verschillende Christen-gemeenten bevinden, wanneer het hoofd van gewestelijk bestuur, na bekomen overtuiging van de dringende noodzakelijkheid van zoodanige reis, daarvan zal hebben doen blijken door eene verklaring op de betrekkelijke declaratie.

b. Protestantsche.

Als *organieke bepalingen* van 1854, bijzonder betreffende de Protestantsche Christelijke eeredienst, kunnen worden genoemd de beschikkingen, voorkomende in het *Staatsblad van Nederlandsch Indie* van 1854, onder de volgende nommers:

N°. 37, waarbij is opgenomen het Koninklijk besluit van 28 Februarij 1854, n°. 63, houdende goedkeuring en bekrachtiging van het *Reglement op de uitoefening van kerkelijk opzigt en kerkelijke tucht* voor de Protestantsche kerk in Nederlandsch Indie;

N°. 52, waarbij, krachtens magtiging des Konings, bij aanvulling van § *b* van art. 1 van Staatsblad n°. 1, bepalingen zijn gemaakt opzigtelijk *de plaatsing en de bezoldiging der van verlof uit Nederland terugkeerende predikanten;*

N°. 85, waarbij aanteekening is gehouden van het Koninklijk besluit van 19 Augustus 1854, n°. 74, houdende *goedkeuring van de vereeniging der Protestantsche gemeente van Batavia en der Evangelisch-Luthersche gemeente aldaar*, onder de bepalingen, voorkomende in het project eener acte van die vereeniging, op den 1sten Junij 1853 door de kerkeraden der beide gemeenten onderteekend, waarvan melding is gemaakt in het vorig Verslag;

N°. 99, waarbij, even als zulks voor de buitenbezittingen reeds, krachtens het besluit van 23 Mei 1845, n°. 33, bestond, de magt tot goedkeuring der benoemingen van ouderlingen, diakenen en andere kerkelijke beambten der Protestantsche gemeenten op Java is overgedragen op de hoofden van gewestelijk bestuur.

Verder behoort hiertoe een besluit van 26 Julij 1854, n°. 2, waarbij, krachtens magtiging des Konings, aan de tot dusver onbezoldigde betrekking van adjunct-secretaris van het bestuur over de Protestantsche Kerk in Nederlandsch Indie eene vaste bezoldiging van *f* 150 's maands is verbonden.

Beschikkingen omtrent zendelingen. (*) Naar aanleiding van een reeds vroeger aangegeven denkbeeld, om tegen intrekking van eenige predikanten in de Molukken, in de dienst bij de inlandsche gemeenten aldaar te voorzien door *zendelingen*, werd, na verkregen magtiging des Konings, hier te lande met het bestuur van het Nederlandsche zendelinggenootschap overeengekomen, dat het genootschap gedurende den tijd van tien eerstkomende jaren zou zorgen voor de opleiding en uitzending èn voor de voltallig-houding op het eiland Amboina en onderhoorigheden van *zes* zendelingen, bestemd om, na door de Commissie voor de Indische kerkzaken te zijn geëxamineerd en ingezegend, onder het bestuur des genootschaps in de dienst bij de daar gevestigde inlandsche Christengemeenten te voorzien. Daarbij werd tevens bepaald, dat het bestuur van het zendelinggenootschap zorgt, dat zoodra mogelijk het zestal zendelingen in de gemelde gemeenten aanwezig zij; dat de kosten van opleiding, uitrusting en overvoer der zendelingen zijn voor rekening van het genootschap; dat ieder der zendelingen regtstreeks uit 's lands kas zal genieten eene bezoldiging van *f* 135 's maands, benevens vrije woning en vrij transport voor rekening van het Gouvernement op zijne dienstreizen; dat de standplaatsen voor de zendelingen door den Gouverneur-Generaal, in overleg met het Indisch Kerkbestuur, worden aangewezen; dat geen dezer zendelingen van of naar de Molukken wordt verplaatst en geene verwisseling van standplaatsen door het bestuur van het genootschap geschiedt dan met kennisgeving aan en goedkeuring van het Indisch Gouvernement; dat de betrokken gemeenten, als behoorende tot de Kerk, onder de zorg en het toezigt blijven van het Protestantsch kerkbestuur in Indie, welk toezigt, behoudens de bepalingen van het Reglement op het bestuur der Protestantsche Kerk in Indie, wordt uitgeoefend door inspectie of jaarlijksche rapporten, hetzij van de zendelingen of van het zendelinggenootschap, ingerigt volgens het verlangen van het opgemeld kerkbestuur; en dat het kerkbestuur, met opzigt tot de aanmerkingen, bedenkingen of inlichtingen, het werk der zending betreffende, door tusschenkomst van het Gouvernement zal handelen met het bestuur van het zendelinggenootschap.

Het Indisch bestuur werd nog gemagtigd om de bezoldiging van den zendeling-leeraar *F. H. Lineman*, te Menado, zoolang hij ten genoegen van het Gouvernement zijne bediening aldaar vervult, van *f* 160 te verhoogen tot *f* 300 's maands.

De verdere tegemoetkomingen voor de openbare godsdienstoefeningen en het godsdienstig onderwijs in 1854 *toegekend* waren de volgende:

aan den gouvernements-onderwijzer te Serang, residentie Bantam, even als in 1853, *f* 30 's maands voor het houden van godsdienstige voorlezingen en het onderwijzen der jeugd in de bijbelsche geschiedenis;

aan de gemeente te Cheribon *f* 35 's maands, gedurende de jaren 1854 en 1855, tot tegemoetkoming van het kerkfonds en tot bezoldiging van eenen voorlezer en organist;

aan de gemeente te Samarang *f* 100 's maands, gedurende 1854 en 1855, tot bezoldiging van eenen catechiseermeester of krankbezoeker;

(*) Vergelijk omtrent de zendelingscholen het hoofdstuk: „Onderwijs."

aan de gemeente te Rembang *f* 80 's maands, gedurende den tijd dat aldaar [slechts] tijdelijk een predikant aanwezig zal zijn, en uiterlijk gedurende de eerstkomende vijf jaren, tot bezoldiging van personen die zich met het houden van voorlezingen en het geven van godsdienstig onderwijs aan de jeugd willen belasten;

aan den onderwijzer te Kediri *f* 30 's maands, gedurende 1854, voor het houden van voorlezingen en het geven van godsdienstig onderwijs;

aan de gemeente te Padang *f* 30 's maands, tot ultimo 1855, tot bezoldiging van eenen organist;

aan de Engelsche gemeente te Batavia, gedurende 1854, even als in vorige jaren, *f* 5000;

voor de kosten van de verbouwing der kerk te Pasaroean, welke eerst op *f* 7000, doch later op *f* 9485 waren begroot; *f* 3000;

aan den predikant *A. A. F. Mounier* werd vergunning verleend tot de uitgave van een *Tijdschrift tot bevordering van Christelijk leven in Nederlandsch Indie*, waarop van gouvernementswege, tot tegemoetkoming in de kosten, werd ingeteekend voor *honderd* exemplaren.

De algemeene inspectie betreffende de Protestantsche Kerk en het schoolwezen in Nederlandsch Indie, welke aan dr. *S. A. Buddingh* in 1852 was opgedragen, werd ook in dit jaar voortgezet. Zijne rapporten leidden echter voor alsnog tot geene beschikkingen, welke hier behoeven te worden vermeld.

c. Roomsch-katholijke.

De bisschop van Colophon i. p. i. *P. M. Vrancken*, apostolisch vicaris en pastoor te Batavia, werd in den loop van 1854 door eene ernstige ziekte gedwongen verlof naar Nederland aan te vragen voor den tijd van een jaar; welk verlof hem in het begin van Augustus is toegestaan op den voet voor de burgerlijke landsdienaren vastgesteld. Vóór zijn vertrek gaf hij aan den Gouverneur-Generaal kennis, dat hij het beheer over het apostolisch vicariaat van Batavia, gedurende den tijd van zijne afwezigheid, had opgedragen aan den weleerwaarden heer *H. van der Grinten*, benoemd onder-pastoor te Batavia. De Gouverneur-Generaal heeft gemeend ten aanzien van deze handeling zich niet te mogen bepalen tot eene eenvoudige kennisname, en heeft daarom van de bedoelde opdragt niet alleen aanteekening gehouden, bij besluit van 7 October 1854, n°. 2, doch tevens den weleerwaarden heer *van der Grinten* in de hem door den bisschop opgedragene hoedanigheid, *onder 's Konings nadere goedkeuring*, erkend. Die goedkeuring werd nog in hetzelfde jaar verleend.

De Roomsch-katholijke geestelijke *J. J. Langenhoff*, die vroeger buiten bezwaar van 's lands kas werkzaam was op Banka, Riouw, Blitong en Palembang (zie vorig Verslag), werd in dit jaar op denzelfden voet aldaar voor vast benoemd en geplaatst, met last om zich te Pankal-Pinang te vestigen. Ofschoon hierdoor was afgeweken van de beschikking van den Gouverneur-Generaal, volgens welke die geestelijke ter hoofdplaats Muntok verblijf moest houden, is in de onderwerpelijke behandeling van den bisschop berust, en zijn de betrokken autoriteiten tevens aangeschreven om genoemden geestelijke in deze zijne hoedanigheid te erkennen.

Gedurende 1854 werd uit 's lands kas tot tegemoetkoming in de kosten der openbare godsvereering geschonken eene bijdrage van *f* 13 's maands, als personele toelage aan den koster bij de Roomsch-katholijke gemeente te Soerabaija, en eene van *f* 30 's maands, tot ultimo 1855, tot bezoldiging van eenen organist bij de Roomsch-katholijke kerk te Padang.

Met 's Gouvernements toestemming is door het kerkbestuur te Samarang eene inteekening over geheel Indie geopend tot het oprigten van een nieuw kerkgebouw aldaar, hetgeen voor die gemeente eene dringende behoefte was, vermits het tot

dusver voor de uitoefening der godsdienst gebruikt gebouw te klein en zeer onaanzienlijk was. Volgens verklaring van het waarnemende kerkhoofd was deze zaak voorloopig en inzonderheid op de hoofdplaats Samarang gunstig uitgevallen.

De voltooijing van het kerkgebouw te Padang wachtte alleen nog op de uit Europa bestelde en van daar reeds verzondene ijzerwerken.

Op Banka werd door den geestelijke *Langenhoff* een houten bedehuis daargesteld, hetwelk op het laatst van December tot de dienst is ingewijd, en welke plegtigheid door alle in den omtrek aanwezige ambtenaren werd bijgewoond.

II. MOHAMMEDAANSCHE.

De uitoefening der Mohammedaansche eeredienst heeft ook in 1854 geene reden gegeven tot klagten. De berigten over het gedrag der inlandsche geestelijken waren zelfs zeer bevredigend.

De zaak der *bedevaart naar Mekka* bleef gedurende 1854 een punt van ernstige overweging uitmaken. Hierover kan, tot aanvulling van het voorkomende in de verslagen van 1852 en 1853, het volgende worden medegedeeld.

Bij het buiten werking stellen, in Mei 1852, van de bepalingen, volgens welke eene belasting werd geheven van inlanders die ter bedevaart vertrokken, waren de hoofden van gewestelijk bestuur op Java en eenige andere autoriteiten tevens aangeschreven om met voorzigtigheid de handelingen der hadjies in het algemeen na te gaan en daarvan verslag te doen bij de aanbieding van de opgaven der naar Mekka vertrokkenen of van daar teruggekeerden, ten einde maatregelen van voorzorg mogten kunnen genomen worden tijdig en zoodra die mogten blijken noodig te zijn. Met uitzondering van den resident der Preanger regentschappen, die, zoo als in het vorige Verslag reeds aangeteekend is, tot herstel der afgeschafte bepalingen voor die residentie adviseerde, werden zoodanige maatregelen door de bedoelde autoriteiten, althans voor het oogenblik, onnoodig geacht. Eene herhaalde nadere raadpleging van de hoofden van gewestelijk bestuur, ook omtrent de noodzakelijkheid tot het nemen van maatregelen tegen de aanmatiging van den titel van hadjie door personen, die niet naar Mekka waren geweest (zie het vorig Verslag), leidde tot dezelfde conclusie. De Raad van Nederlandsch Indie adviseerde daarom: „aan de hoofden van gewestelijk bestuur te doen weten, dat hunne opgaven niet „hebben aangetoond, dat de bedevaart naar Mekka in evenredigheid tot de sterkte „der bevolking toegenomen is in eene mate, welke gevaarlijk kan worden geacht „voor de openbare rust, en dat hunne opgaven ook niet hebben aangewezen, dat „voorbeelden bestaan van aanmatiging van den titel van hadjie in die mate, dat „deswege maatregelen zouden worden vereischt van de zijde van het Europeesch „bestuur, hetwelk zich daarom wenscht te onthouden van elken maatregel in de „zaak van deze bedevaarten, welke, even als andere zaken van de *Mohammedaan*„*sche* godsdienst, overgelaten is aan het toezigt van de inlandsche regenten en „hoofden; doch dat aan hen, hoofden van gewestelijk bestuur, aanbevolen „wordt, deze inlandsche regenten en hoofden de waarde van de onpartijdigheid „van de zijde van het bestuur te doen beseffen bij elke voorkomende geschikte „gelegenheid, opdat de hoofden daarin, behoorlijk geleid en voorgelicht, aansporing „mogen vinden om, in overeenstemming met de *Mohammedaansche* geestelijkheid, „te bewerken, dat het bestuur op dien weg van onpartijdigheid kunne blijven „voortgaan, en zulks bovenal door te waken, dat uit de vervulling van den gods„dienstpligt der bedevaart naar Mekka geene ongelegenheden voortvloeijen, welke „schadelijk zijn aan de algemeene belangen.” De Gouverneur-Generaal achtte het echter wenschelijk, alvorens eenige aanschrijving te doen afgaan, het welmeenen van het opperbestuur te vernemen. In antwoord op den daartoe strekkenden brief, werd aan den landvoogd, na verkregen magtiging des Konings, te kennen gegeven, dat bij het opperbestuur geene bedenkingen bestaan tegen eene aanschrijving zoo als die is voorgesteld, doch dat alleen daarbij zou behooren te worden gevoegd de aansporing, ten overvloede, dat de hoofden van gewestelijk bestuur niet ophouden een wakend oog te houden op de handelingen der teruggekeerde pelgrims.

Omtrent het aantal der bedevaartgangers naar Mekka zijn over 1854 van de gewestelijke autoriteiten de volgende opgaven ontvangen:

Van Java	vertrokken	1295,	daar	teruggekeerd	480
„ Sumatra's Westkust	„	88	„	„	34
„ Palembang	„	65	„	„	12
„ Ternate	„	—	„	„	1
Te zamen	vertrokken	1448	„	„	527

Blijkens het vorig Verslag waren de cijfers over 1853:

Van Java	vertrokken	953,	daar	teruggekeerd	310
„ Sumatra's Westkust	„	136	„	„	67
„ Palembang	„	44	„	„	44
Te zamen	vertrokken	1133	„	„	421

Eene vergelijking dezer cijfers doet zien dat *vermeerderd* is het aantal vertrokkenen van Java en Palembang en het aantal teruggekeerden op Java, maar dat daarentegen *verminderd* is het aantal vertrokkenen van Sumatra's Westkust en het aantal der aldaar en te Palembang teruggekeerden.

Ten slotte zij hier nog aangeteekend, dat ook in 1854 van gouvernementswege is te gemoet gekomen in de kosten voor den bouw, de herstelling of de voltooijing van Mohammedaansche tempels *(mesidjid's)*, daar waar die tegemoetkoming werd verzocht; tot welk einde op de begrooting eene som van *f* 4500 is uitgetrokken.

H. Instellingen van liefdadigheid.

Behalve de gebruikelijke opgaven van cijfers, welke ook thans aan het eind van deze rubriek zullen worden gegeven, leveren de instellingen van liefdadigheid over 1854 weinig mededeelingwaardige bijzonderheden op. Het noodige daaromtrent volgt hieronder.

Commissien tot ondersteuning van behoeftige Christenen. Blijkens het vorig Verslag werd het Indisch bestuur, door de overtuiging van het verderfelijke van staatsliefdadigheid, er toe geleid, om met opzigt tot deze commissien, wier aanvragen om subsidie van lieverlede tot zeer belangrijke sommen waren aangegroeid, het beginsel aan te nemen, dat die commissien in de eerste plaats hare uitgaven naar hare inkomsten zullen behooren te regelen, en, in geval van behoefte, zich zullen behooren te wenden tot de particuliere liefdadigheid, dan wel tot de kerkelijke armenkassen, wier eigenlijke bestemming het is behoeftige Christenen te ondersteunen, en dat eerst dàn, wanneer de hulp van deze vruchteloos mogt zijn ingeroepen, een beroep kan worden gedaan op de staatsliefdadigheid. De in dezen geest aan de commissien in de Bataviasche en Samarangsche afdeelingen gedane en mede in het vorig Verslag vermelde mededeelingen en aanschrijvingen lokten nieuwe overwegingen uit. In de eerste plaats werd het wenschelijk geacht, het hierboven omschreven beginsel, hetwelk trouwens reeds vroeger op eene aanvrage van de

commissie der Soerabaijasche afdeeling over 1851 was uitgedrukt, meer algemeen te maken. Aan de andere zijde echter werd ingezien, dat de verkeerde rigtingen, welke de zaak genomen had, niet op eens veranderd kon worden, en dat het daarboven niet vrij van bedenking was om eene bepaalde uitspraak te doen omtrent de bestemming der kerkelijke armenkassen, en ook om aan de bedoelde commissien een beroep op de staatsliefdadigheid toe te staan. In verband hiermede werd mitsdien, bij een besluit van 16 April 1854, n°. 9, in het algemeen verklaard: „dat „de commissien tot ondersteuning van behoeftige Christenen hare uitgaven behooren „te regelen naar hare inkomsten; dat die commissien eenen verkeerden weg be„wandelen wanneer zij, bedeelende waar zij meenen dat bedeeling noodig is, het„geen zij daardoor aan fondsen te kort komen, als subsidie vragen van den Staat; „dat evenwel, nu deze verkeerde rigting eenmaal gevolgd is, zij niet op eenmaal, „maar slechts van lieverlede kan en ook behoort te worden veranderd."

In overeenstemming hiermede werden gedurende 1854, op grond van aangetoonde behoefte, de volgende subsidien uit 's lands kas toegestaan:

aan de commissie in de Bataviasche afdeeling, ten vervolge op het besluit van 17 April 1851, n°. 2, *ƒ* 9000; bij welke gelegenheid aan deze commissie tevens werd te kennen gegeven, dat het de aandacht der Regering getrokken heeft, dat door haar bedeelingen worden verleend tot een maandelijksch bedrag van *ƒ* 25 en zelfs daarboven, terwijl te Samarang het hoogste subsidie (blijkens eene specifieke opgave) slechts *ƒ* 6 bedroeg; met uitnoodiging om wanneer later wederom subsidie van het Gouvernement noodig mogt zijn, in te zenden eene specifieke opgave van de bedeelden uit haar fonds over de laatste maand, met vermelding van het bedrag aan ieder hunner uitgereikt;

aan de commissie in de Samarangsche afdeeling *ƒ* 1500 voor het jaar 1853, en aan de commissie in de Soerabaijasche afdeeling *ƒ* 5000 voor 1854; onder kennisgave dat in geen geval meer zal worden toegestaan, en dat voor 1855 geene subsidie zal worden verleend, wanneer niet een staat wordt overgelegd, waarbij hoofdelijk wordt aangewezen, aan *wie* onderstand, en *hoeveel* aan elk is en wordt verleend.

In November 1854 werd van de laatstgenoemde commissie eene nieuwe aanvraag voor het volgende jaar ontvangen, waarop ook voor dat jaar een maximum van *ƒ* 5000 werd toegestaan. In verband tot het voorkomende in die voordragt werd voorts aan die commissie te kennen gegeven, dat het middel om met die som toe te komen schijnt gelegen te zijn in vermindering van eenige der toegelegde onderstanden, in stede van in afwijzing van alle verzoeken, en de commissie verzocht om zoo mogelijk nominatief op te geven wat er geworden is van degenen wier aanvragen om onderstand in 1854 zijn afgewezen.

Leprozengesticht op Banka (residentie Menado). Er werd magtiging verleend tot verplaatsing van dit gesticht naar den vasten wal van Celebes. (Zie onder het hoofd „*Burgerlijke geneeskundige dienst.*")

Het *Fonds des Vredes*, blijkens het vorig Verslag te Soerabaija door eenige Christenen, voornamelijk vrouwen, opgerigt, werd in dit jaar door het Gouvernement erkend als zedelijk ligchaam.

Het aantal der gedurende en bij het eind van 1854 in of door instellingen van liefdadigheid, voor rekening van het Gouvernement of van anderen, verpleegden of bedeelden blijkt uit de volgende aantooning. De instellingen in die aantooning met * geteekend bedeelen buiten gestichten.

RESIDENTIE.	INSTELLING.	VERPLEEGD OF BEDEELD GEDURENDE 1854.				VERPLEEGD OF BEDEELD OP ULTIMO 1854.			
		CHRISTENEN.		ONCHRISTENEN.		CHRISTENEN.		ONCHRISTENEN	
		Voor rekening van		Voor rekening van		Voor rekening van		Voor rekening van	
		het Gouvernement.	anderen.	het Gouvernement.	anderen.	het Gouvernement.	anderen.	het Gouvernement.	anderen.
Bantam . .	Protestantsche kerkeraad (*).	»	3	»	»	»	3	»	»
Batavia . .	Parapattan-weeshuis. . . .	»	51	»	»	»	52	»	»
	Chineesch hospitaal . . .	»	»	184	»	»	»	162	»
	Armengesticht	»	107	»	»	»	132	»	»
	Protestantsche kerkeraad (*).	begrepen onder „armengesticht."							
	Roomsch-katholijke kerkeraad (*).	»	13	»	»	»	13	»	»
	Commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen (1ste afdeeling) (*) . . .	»	147	»	»	»	90	»	»
Buitenzorg .	Protestantsche kerkeraad (*).	»	6	»	»	»	6	»	»
Cheribon .	Bedelaarsgesticht (op kosten der Inlandsche gemeente).	over 1854 het getal niet opgegeven.							
Tagal . .	Bedelaarsgesticht	»	»	»	25	»	»	»	25
	Protestantsche kerkeraad (*).	»	6	»	»	»	6	»	»
Pekalongan.	Protestantsche kerkeraad (*).	»	6	»	»	»	6	»	»
Samarang .	Roomsch-katholijk weeshuis.	231	7	»	»	226	7	»	»
	Protestantsch weeshuis . .	208	4	»	»	189	3	»	»
	Oude-mannenhuis	65	2	»	»	69	2	»	»
	Chineesch hospitaal . . .	»	»	»	80	»	»	»	80
	Bedelaarsgesticht	»	»	142	»	»	»	139	»
	Protestantsche kerkeraad (*).	»	71	»	»	»	66	»	»
	Roomsch-katholijke idem (*).	»	13	»	»	»	15	»	»
	Commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen (2de afdeeling) (*) . . .	»	46	»	»	»	44	»	»
Rembang .	Protestantsche kerkeraad (*).	»	4	»	»	»	4	»	»
Soerabaija .	Protestantsch weeshuis . .	»	30	»	»	»	32	»	»
	Bedelaarsgesticht	»	»	»	65	»	»	»	58
	Protestantsche kerkeraad (*).	»	34	»	»	»	37	»	»
	Roomsch-katholijke idem (*).	»	26	»	»	»	91	»	»
	Commissie tot ondersteuning van behoeftige Christenen (3de afdeeling) (*) . . .	»	72	»	»	»	72	»	»

RESIDENTIE.	INSTELLING.	VERPLEEGD OF BEDEELD GEDURENDE 1854.				VERPLEEGD OF BEDEELD OP ULTIMO 1854.			
		CHRISTENEN.		ONCHRISTENEN.		CHRISTENEN.		ONCHRISTENEN.	
		Voor rekening van		Voor rekening van		Voor rekening van		Voor rekening van	
		het Gouvernement.	anderen.	het Gouvernement.	anderen.	het Gouvernement.	anderen.	het Gouvernement.	anderen.
Pasoeroean.	Protestantsche kerkeraad (*).	»	16	»	»	»	46	»	»
Banjoemaas	Een gesticht op de hoofdpl.	over 1854 is het getal niet opgegeven.							
	Idem te Poerworedjo								
	(beide op kosten der inlandsche gemeente								
Djokjokarta.	Bedelaarsgesticht	»	»	»	75	»	»	»	75
	Protestantsche kerkeraad (*).	»	7	»	»	»	7	»	»
Soerakarta.	Bedelaarsgesticht	»	»	»	170	»	»	»	170
	Protestantsche kerkeraad (*).	»	8	»	»	»	8	»	»
Sumatra's Westkust	Diakonie der Protestantsche gemeente (*)	»	7	»	»	»	7	»	»
	Idem der Roomsch-katholijke gemeente (*)	»	14	»	»	»	14	»	»
Benkoelen.	Gesticht te Mount Felix.	»	»	»	10	»	»	»	10
Banka	Chineesch hospitaal	»	»	46	»	»	»	46	»
Riouw	Chineesch hospitaal	»	»	»	30	»	»	»	30
Z. en O. afd. v. Borneo	Protestantsche kerkeraad (*).	»	5	»	»	»	5	»	»
Celebes en onderhoorigheden.	Protestantsch weeshuis	»	27	»	»	»	27	»	»
	Diakonie der Protestantsche gemeente	»	»	»	11	»	»	»	11
Amboina	Protestantsch weeshuis	»	10	»	»	»	10	»	»
	Leprozen-gesticht	26	»	11	»	26	»	11	»
	Diakonie-armenfonds	»	105	»	»	»	91	»	»
Banda	Leprozen-gesticht	»	»	10	»	»	»	8	»
	Protestantsche kerkeraad (*).	»	22	»	»	»	22	»	»
Ternate	Leprozen-gesticht	9	»	49	»	6	»	36	»
	Diakonie (*)	»	11	»	»	»	11	»	»
Menado	Leprozen-gesticht te Bangka	6	»	17	»	6	»	17	»
	Diakonie der Protestantsche gemeente (*)	»	2	»	»	»	2	»	»
Timor	Protestantsche kerkeraad (*).	»	17	»	»	»	15	»	»

I. Burgerlijke geneeskundige dienst.

§ 1. *Overzigt der behandelden.*

Het algemeen cijfer der in dit jaar op Java en Madura bij de burgerlijke geneeskundige dienst *behandelde* lijders bedroeg, volgens het verslag van den chef over de dienst, 25,830, ongerekend „de epidemielijders in de verschillende residentien", en de zieken van Madioen en Rembang, van welke beide plaatsen nog geene rapporten waren ontvangen.

Die 25,830 bestonden uit:

16,524 mannen,	te weten:	1352 Europeanen	en	15,172 inlanders;
5,976 vrouwen,	„ „	745 „	„	5.231 „
3,330 kinderen,	„ „	1530 „	„	1,800 „
te zamen . .		3627 Europeanen	en	22,203 inlanders.

Het geheele getal der *hersteldan* bedroeg 22,740, dat is 88.06 per cent van het getal behandelden.

Het getal *overledenen* bedroeg 1880, dat is 7.28 per cent van het getal behandelden, 0.78 per cent meer dan in het vorig jaar.

De 1880 overledenen bestonden uit:

1406 mannen,	te weten:	87 Europeanen	en	1319 inlanders;
378 vrouwen	„ „	24 „	„	349 „
101 kinderen,	„ „	37 „	„	64 „
Te zamen . .		148 „	„	1732 „

Voor elke plaats in het bijzonder was het getal behandelden en overledenen en de verhouding dier beide gegevens als volgt:

PLAATSEN.	Behandeld.	Overleden.	Verhouding der overledenen tot de behandelden.
Serang	362	6	1.6 pct.
Batavia	4704	631	13.4 „
Buitenzorg	289	10	3.4 „
Krawang	311	3	0.96 „
Tjiandjoer	320	5	1.5 „
Bandong.	253	10	3.9 „
Cheribon	3751	416	11.1 „
Indramajoe	111	—	—
Tagal.	791	17	2.1 „
Pekalongan.	524	15	2.8 „
Transporteren . .	11,216	1,113	—

PLAATSEN.	Behandeld.	Overleden	Verhouding der overledenen tot de behandelden.
Per transport	11,216	1,113	—
Pelantoengan	226	6	2.6 pct.
Samarang	1370	68	4.9 „
Oengaran	27	1	3.7 „
Salatiga	86	2	2.3 „
Willem I	1269	55	4.3 „
Pati	341	5	1.4 „
Toeban	279	30	1.08 „
Soerabaija	2515	128	5.09 „
Grissee	321	7	2.1 „
Bangkalang	1684	17	1.0 „
Sumanap	199	8	4.0 „
Bawean	23	—	—
Pasoeroean	592	26	4.4 „
Bezoeki	247	29	11.7 „
Probolinggo	147	33	22.4 „
Banjoewangi	533	25	4.6 „
Banjoemaas	370	7	1.9 „
Tjilatjap	2296	243	10.6 „
Kedong Kebo	153	12	7.7 „
Gombong	125	2	1.6 „
Wonosobo	51	—	—
Magelang	209	12	5.7 „
Djokjokarta	630	6	0.9 „
Soerakarta	481	42	8.7 „
Klatten	16	1	6.2 „
Ngawie	33	—	—
Patjitan	120	1	0.83 „
Kediri	62	1	1.6 „
Werklieden aan de Solo-rivier .	7	—	—
Totaal	25,830	1880	7.28 pct.

Uit de verslagen van enkele dier plaatsen, waar de sterfteverhouding, blijkens de bovenstaande tabel, het ongunstigst was, worden hier voorts nog eenige bijzonderheden overgenomen.

Van Batavia wordt daarin aangetroffen het volgende overzigt der behandelden:

	Behandeld.		Overleden.		Sterfte.	
	Europeanen.	Inlanders.	Europeanen.	Inlanders.	Europeanen.	Inlanders.
Behoeftigen	865	355	21	8	1: 41.2	1: 44.3
Nieuwe stadsgevangenis.	44	126	—	8	—	1: 17
Chineesch hospitaal. .	179	387	55	73	1: 3.2	1: 5.3
Diakonie-armhuis . .	138	„	1	„	1:138	„
Stadsverband en kettinggangers-hospitaal. .	„	2610	„	465	„	1: 5.6
Totaal	1226	3478	77	554	1: 28.9	1: 6.2
Algemeen totaal	4704		631		1: 7.4	

Het verslag voegt hierbij de aanmerking, dat de als Europeanen bij het Chineesch hospitaal opgenomenen waren Chinezen.

Te Cheribon waren de behandelden alle inlanders; van de 416 overledenen worden 411 opgegeven te zijn gestorven aan febris intermittens.

Te Bezoeki waren van de 29 overledenen 19 cholera-lijders.

Te Probolinggo bestonden de opgegevene behandelden uitsluitend uit gevangenen. De onder hen voorkomende zoo noodlottige diarrhoeën zijn, zegt de plaatselijke geneesheer, het gevolg van miasmatische toestanden en daarom hoogst moeijelijk te genezen. Onder de overledenen waren bovendien vier cholera-lijders.

Te Tjilatjap waren van de 243 overledenen 153 cholera-lijders.

Onder het boven opgegeven totale cijfer van 1880 overledenen waren overigens in het geheel 282 cholera-lijders. Onder dat der behandelden waren er 564.

Op de buitenbezittingen, met uitzondering van Timor, werden behandeld 10,176 lijders, waarvan 195 cholera-gevallen. Van die 10,176 overleden er 427, dat is 4.1 pct. Onder de overledenen waren 45 der cholera-lijders.

Over de verschillende plaatsen waren de behandelden en overledenen verdeeld als volgt:

NAMEN DER PLAATSEN.	Bleven onder behandeling ultimo December 1853.	Bijgekomen in 1854.	Hersteld of geëvacueerd.	Overleden.	Blijven onder behandeling ultimo December 1854.	*Aanmerkingen.*
Sumatra's Westkust	2	485	469	7	11	
Benkoelen . . .	16	839	829	7	19	
Telok-Betong . .	„	175	172	2	1	
Palembang . . .	„	171	168	2	1	
Banka.	21	293	299	4	11	
Riouw.	5	110	104	3	8	
Bandjermasin . .	8	344	325	10	17	
Pengaron (*). . .	20	899	820	69	30	(*) Steenkolenmijn in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo.
Pontianak. . . .	2	204	161	45	„	
Sambas	1	29	28	1	1	
Makassar. . . .	20	1072	1024	85	83	
Menado	28	85	80	5	28	
Amboina. . . .	32	1348	1294	39	47	
Banda.	118	3318	3149	157	128	
Ternate	13	525	446	41	51	
Timor (†). . . .	„	„	„	„	„	(†) Geene opgaven ontvangen.
Totalen.	279	9897	9368	427	381	
Generaal totaal.	10,176		10,176			

Het „summier zieken-rapport der civiel-geneeskundige dienst", waaruit deze cijfers zijn overgenomen, is afgedrukt in het *Geneeskundig tijdschrift van Nederlandsch Indie*, 4de jaargang, bladzz. 781 tot 980.

§ 2. *Bijzonderheden van gemengden aard.*

De burgerlijke geneeskundige dienst werd gedurende het jaar 1854 op Java uitgeoefend door burgerlijke geneesheeren: te Batavia, Krawang, Tjiandjoer, Bandong, Cheribon, Tagal, Pekalongan. Samarang, Japara, Rembang, Grissee, Soerabaija, Sumanap, Probolinggo en Madioen;

en door officieren van gezondheid: te Bantam, Buitenzorg, Indramaijoe, Oengaran, Willem I, Fort Erfprins, Bawean, Bangkalang, Pasoeroean, Besoeki, Banjoewangi, Banjoemaas, Tjilatjap, Kedong-Kebo, Wonosobo, Gombong, Kadoe, Djokjokarta, Soerakarta, Klatten, Ngawie, Patjitan, Kediri;

op de buitenbezittingen uitsluitend door officieren van gezondheid.

Te Batavia waren drie, te Samarang en Soerabaija twee stadsgeneesheeren.

Stadsvroedmeesteressen waren aangesteld te Batavia twee, en te Samarang en Soerabaija ééne.

Buiten de hier bedoelde geneeskundigen waren nog particuliere geneesheeren: te Batavia drie, Samarang, Pasoeroean en Soerakarta twee, en te Panaroekan, Cheribon, Rembang, Bodjonegoro, Soerabaija, Modjokerto, Probolinggo, Panaroekan, Bojolali, Makassar en Blitong, elk een.

School te Weltevreden tot opleiding van inlandsche genees- en heelkundigen. Volgens het getuigenis van den chef over de geneeskundige dienst leverde deze school, waarvan in het Verslag van 1852 melding is gemaakt, bij voortduring schoone bewijzen op van den goeden aanleg der jongelingen en van de doeltreffende wijze, volgens welke zij in de grondslagen der wetenschap worden opgeleid. In Junij 1853 was te hunnen aanzien bepaald, dat zij, bij een openbaar examen voldoende blijken gegeven hebbende van bekwaamheid, den titel zouden voeren van *Doktor-Djawa.* In het begin van dat jaar waren reeds geëxamineerd *elf* jongelieden. In 1854 legden op nieuw *vijf* hunner met vrucht het examen af; *acht* nieuwe leerlingen werden aangenomen; *één* overleed en *één* werd ontslagen; op ultimo December werd de school nog door *een en twintig* bezocht.

Naar aanleiding van een voorstel van den gouverneur van Sumatra's Westkust, is in April 1854 magtiging verleend om *twee Mandelingsche* jongelieden voor 's lands rekening van Padang naar Batavia op te zenden, ten einde in dit gesticht in de *geneeskunde* en zoo mogelijk in de *verloskunde* te worden onderwezen. Daar aangekomen muntten zij zoo in zedelijk gedrag als in leerlust en natuurlijken aanleg uit.

Gelijke magtiging werd in November 1854 verleend ten aanzien van twee tot den fatsoenlijken stand van de Manahassa (resident Menado) behoorende jongelieden.

Verloskundig gesticht te Weltevreden. Betreffende dit gesticht blijkt uit het verslag van den chef over de geneeskundige dienst dat, met inbegrip van de in 1853 geëxamineerde vrouwen, reeds twintig inlandsche verloskundigen het practische leven waren ingetreden; dat gedurende 1854 *zestien* nieuwe leerlingen waren bijgekomen; *tien* het verloskundige examen hadden afgelegd, en dat het getal bij het einde des jaars *achttien* bedroeg, terwijl er nog *zes* verwacht werden; dat de *tien* geëxamineerde vrouwen tot uitoefening der verloskunde waren vertrokken, naar Padang, Bezoekie en Tagal elk één, naar Bagelen drie en naar Kadoe en Soerakarta elk twee.

In 1854 werd magtiging verleend om tot bestendiging van deze inrigting eene som van *f* 10,000 als vasten post op de begrooting te brengen.

Geneeskundige inrigting te Tjiandjoer (Preanger regentschappen). Naar aanleiding van voorstellen van den resident kwam daar eene inrigting tot stand tot verpleging van met syphilis besmette mannen en vrouwen, waarbij, onder toezigt van den civielen geneesheer, een op de school te Weltevreden gevormd inlandsch geneeskundige werkzaam werd gesteld.

Bad-etablissement te Palantoegan (residentie Samarang). Blijkens het vermelde onder het hoofd „*Landmagt*", § d, ging dit etablissement in 1854 als eene particuliere inrigting op den officier van gezondheid dr. *C. C. W. Mandt* over.

Leprozen-gesticht op Bangka (residentie Menado). Op voorstel van den resident van Menado werd magtiging verleend om dat gesticht met de noodige voorzorg en voorzigtigheid over te brengen naar den vasten wal, op de noordkust der residentie. De aanleiding tot dit voorstel was gelegen in de vele en dikwerf onoverkomelijke bezwaren aan de gemeenschap met het eiland Bangka verbonden. „De melaatschen", zegt de chef in zijn verslag, na de overbrenging te hebben vermeld, „zijn thans gehuisvest in nette, afzonderlijke, van het noodige huisraad en meubelen voorziene huisjes van bamboe, ieder op zich zelf zoodanig gelegen, dat de bewoner een groententuintje aanleggen en onderhouden kan. De melaatschen gevoelen zich in hunne nieuwe woonplaats, in vergelijkenden zin, gelukkig."

Aanvoer van ijs. Met uitbreiding van de beschikking vermeld in het Verslag van

1852, werd bij een in de *Javasche Courant* van 5 Julij 1854 opgenomen besluit van den 1sten dier maand bepaald, dat voor elke ton ijs, op Java geleverd, uit 's lands kas zal worden voldaan eene premie van *f* 10, en werd verklaard, dat het Gouvernement genegen was om, in verband met de behoefte, door renteloze voorschotten den aanvoer van ijs en de daarstelling van bergplaatsen te bevorderen. In het laatst van dit jaar werd met de firma *E. Chaulan*, *Deeleman en Cie.* eene overeenkomst getroffen, waarbij zij heeft aangenomen gedurende drie jaren te zorgen voor den aanvoer te Batavia van minsten 300 ton, tegen uitkeering van een jaarlijksch renteloos voorschot van *f* 15,000, met voorbehoud voor het Gouvernement, om ten behoeve der zieken-inrigtingen in de residentie Batavia, tegen betaling van *f* 10 voor de 100 Amsterdamsche ponden, zoo veel ijs over te nemen als jaarlijks door den chef over de geneeskundige dienst zal worden bepaald.

§ 3. *Vaccine.*

„De vaccine," zegt de chef over de geneeskundige dienst, „heeft weder veld gewonnen, zelfs zóó, dat op plaatsen waar de bevolking vroeger, hetzij uit bijgeloof of vooroordeelen, of om andere redenen, zich niet aan de inenting wilde onderwerpen, gelijk in de binnenlanden van Menado, Borneo, Palembang en in de Lampongsche districten, thans het vertrouwen daarop meer en meer toeneemt, weshalve het zich laat aanzien, dat het gewenscht vooruitzigt op algemeene uitbreiding weldra verwezenlijkt worden zal. Ook zijn de moeijelijkheden, die gewoonlijk het revaccineren in den weg stonden, van lieverlede verminderd.

Waar de behoefte zich deed gevoelen en de fondsen het toelieten, werd het getal vaccinateurs weder vermeerderd. Dit geschiedde met name in de residentien Palembang, Wester-afdeeling van Borneo en Ternate. In de residentien Bagelen, Madioen en Banka werden tijdelijk, toen zich daar de kinderziekte vertoonde, hulpvaccinateurs aangesteld. In de residentie Madioen ging men er zelfs toe over, de geheele bevolking te revaccineren.

Gedurende 1854 is men ook wederom er in geslaagd om de vaccine-stof op koeijen over te brengen. De oostelijke Preanger-regentschappen, Soemadang en Soekapoera, waar de vaccine-stof ontaard was, werden op die wijze weder van uitmuntende stof voorzien.

Het geheele aantal in 1854 verrigte vaccinatien en revaccinatien bedroeg:

op Java en Madura:

vaccinatien	374,205
waarvan geslaagd	353,225
revaccinatien	129,668
waarvan geslaagd	82,206

op de buitenbezittingen:

vaccinatien	61,891
waarvan geslaagd	56,395
revaccinatien	9,142
waarvan geslaagd	6,761

J. Onderwijs.

I. VOOR EUROPEANEN EN DAARMEDE GELIJKGESTELDEN.

§ 1. *Inrigtingen voor middelbaar en lager onderwijs.*

Dit gedeelte van het onderwijs is uitvoerig behandeld in het Verslag van de Hoofd-commissie van onderwijs, waarvan, ten vervolge op de vroegere, een exemplaar, onder bijlage lit. C, wordt overgelegd.

Het onderwijzend personeel op de gouvernementsscholen kreeg, blijkens dat verslag, in den loop van het jaar eene vrij belangrijke uitbreiding door de aankomst, onder anderen, van twaalf door het Departement van Kolonien uitgezondene Nederlandsche kweekelingen. Het geheele personeel voor dit gedeelte van het onderwijs bedroeg:

	Ultimo December 1853,	Ultimo December 1854.
Onderwijzers. .	57	64
Ondermeesters .	16	30
Kweekelingen .	29	27
Totaal personen.	102	121

Het aantal scholen werd met twee vermeerderd, eene te Banjoemaas en eene te Palembang. Bovendien zouden eerlang nog in werking komen vier scholen: te Ambarawa of Willem I (residentie Samarang), te Madioen, te Bezoeki en te Bangkalang eiland Madura), en was geprojecteerd de oprigting eener school te Japara.

Bij het eind van het jaar bedroeg het aantal scholen: op Java en Madura 30, met 1060 leerlingen die schoolgeld betaalden en 1080 die kosteloos onderwijs ontvingen; en op de buiten bezittingen: 12 scholen, met 314 betalende en 248 gratis-onderwezen leerlingen; te zamen 42 scholen met 2702 leerlingen.

Vrij talrijk zijn ook de particuliere schoolinrigtingen, te weten: 37 op Java en 5 op de buitenbezittingen. De bij het Verslag der Hoofdcommissie onder lit. E overgelegde staat doet zien, dat in vijftien dier scholen, behalve het gewoon lager onderwijs, ook nog de Fransche, in sommige bovendien de Engelsche en Hoogduitsche talen, en op twee zelfs de oude talen onderwezen worden.

§ 2. *Militaire inrigtingen van onderwijs.*

Deze zijn behandeld in het hoofddeel „*Militair beheer*", Iste afdeeling, § 5.

§ 3. *Industriescholen.*

Ambachtschool te Soerabaija. Omtrent deze particuliere instelling, reeds uitvoerig in het vorig Verslag behandeld, is over het jaar 1854 van de directie een verslag ontvangen, waaruit het volgende is ontleend.

De directie heeft het afsterven te betreuren gehad van twee harer leden, die tot aan hun einde een onverflaauwde belangstelling in de zaak betoonden. Het onderwijs had daardoor een gevoelig verlies geleden, dat echter door de toetreding van twee nieuwe leden was hersteld. De directie was sedert zamengesteld uit de volgende leden, die tevens als onderwijzers werkzaam zijn: *A. van Lakerveld*, president, *P. Munnick*, secretaris, *F. Vos*, adjunct-secretaris, *J. J. Bergenans*, *C. F. Huijsdens*, *F. W. Nagel*, *F. J. Bos*, *L. van den Bor* jr., *C. C. van Hal*, directeuren, en voorts *P. A. Keijser*, *L. H. Zanthuis*, en *A. van Deggelen*, als bezoldigde onderwijzers.

Na verschillende ondoelmatige schoollocalen gebruikt te hebben, maakte men nu

van een ruim bovenhuis gebruik. Een meer geschikt locaal bleef echter in vele opzigten hoogst wenschelijk, waarom de directie er op bedacht was, zelve een gebouw op te rigten, dat geheel aan het doel van het onderwijs zou beantwoorden.

Men mogt zich over eene aanmerkelijke vermeerdering van het getal der contribuerende leden verheugen. Op ultimo December 1853 was dat cijfer 127, terwijl het onder ultimo December 1854 tot 170 was aangegroeid. Door het zenden van circulaires en inteekeningslijsten waren ook eenige buitenleden aangewonnen. Buitendien werden eenige boekwerken, instrumenten en teekenvoorbeelden ten geschenke ontvangen.

De ontvangsten hadden bedragen *f* 2370.97, terwijl de uitgaven slechts *f* 1935.97 waren. Hiervan was aan boekwerken, schrijf- en teekenbehoeften besteed eene som van *f* 400.

Men was er eindelijk ook in geslaagd, eene model-stoommachine aan te koopen, van zoodanige constructie, dat zij op eene gewone tafel geplaatst, door alcohol in beweging gebragt en gemakkelijk uit elkaâr genomen kon worden.

Door de vermeerdering der inkomsten was men verder in staat gesteld aan drie der onderwijzers eene geringe maandelijksche toelage toe te kennen, waartegen zij van hunnen kant zich hebben verbonden, bij elke les tegenwoordig te zijn, in stede van slechts bij beurt eenmaal 's weeks, zoo als de andere onderwijzers.

Het getal leerlingen, op 1°. Januarij 1854 66 bedragende, was sedert met 41 vermeerderd en met 26 verminderd, zoodat onder ultimo December 81 leerlingen onderwijs ontvingen. Van de 26 afgevoerden moesten 11 wegens verzuim in de opkomst ontslagen worden, terwijl de overigen òf naar elders vertrokken òf om andere redenen de school verlieten. Daar de aanvraag tot plaatsing van scholieren toenam, heeft de directie het noodzakelijk geacht, geene scholieren onder de 14 jaren aan te nemen. Over het algemeen viel over de opkomst niet te klagen. Eenige der leerlingen zijn reeds werkzaam bij de gouvernements-bouwdepartementen, bij het stoomwezen of de bureaux, en ook sommigen bij particulieren.

De inrigting van den schooltijd en het onderwijs was onveranderd gebleven; alleen is er bijgevoegd dat voor de klassen eenmaal 's maands eene voorlezing wordt gehouden over het nuttige en vereerende van den ambachtsstand; over de vraag hoe het met de industrie in andere landen gesteld is en welke groote verbeteringen aldaar plaats vinden; over de eene of andere nieuwe uitvindingen enz. Eindelijk wordt ook niet vergeten den leerlingen op het hart te drukken, hoe door de beoefening der voorbereidende wetenschappen niet alleen het verstand wordt ontwikkeld, maar ook daardoor de ambachtsman in staat gesteld om, met het oog op de mededinging, steeds zijn brood te blijven verdienen.

Onder de uitkomsten, welke deze instelling na een anderhalfjarig bestaan had opgeleverd, wordt genoemd het examen door de leerlingen in de bouwkunde *C. Valkenburg* en *J. Klein*, als opzieners bij den waterstaat afgelegd, en voorts de plaatsing der leerlingen in de werktuigkunde *W.* en *J. Gill*, als machinist-leerlingen op een particulier stoomschip.

Bij het eind van het jaar 1854 was nog in behandeling een adres van eenige ingezetenen van Batavia, onder voorzitting van den predikant *J. F. G. Brumund*, om erkenning eener door hen aldaar op te rigten vereeniging, onder den naam van „Christelijke ambachtsschool".

II. VOOR CHRISTEN-INLANDERS.

Het schoolwezen voor de Christen-inlanders is mede behandeld in het bovenbedoeld Verslag van de Hoofdcommissie van onderwijs, pag. 69 en volgg.

Behalve hetgeen hier en daar door sommige zendelingen wordt verrigt, wier werkzaamheden buiten tusschenkomst van het Gouvernement plaats vinden, zijn er twee gedeelten in Nederlandsch Indie waar dit onderwijs eene belangrijke uitgebreidheid heeft, namelijk Amboina en Menado.

Digt bij de stad Amboina, te Batoemerah, bestaat een instituut voor inlandsche

onderwijzers, aan welks hoofd staat de heer. *Roskott*, die, door het Nederlandsch zendelinggenootschap uitgezonden, uit 's lands kas alleen eene toelage ontvangt als opziener over de inlandsche scholen in het ressort van Amboina. Door eenen inlandschen onderwijzer bijgestaan, geeft hij daar onderrigt aan en 29tal jongelingen - bestemd om eenmaal in de negorijen het onderwijs der jeugd te leiden en de Chris, telijke gemeente des Zondags in de kerk voor te gaan.

In de Negorijen zelve, op Amboina en omliggende eilanden, waren, op ultimo 1854, 68 scholen met 72 onderwijzers en 7581 schoolpligtige kinderen.

De meeste dezer scholen werden bezocht door den heer *Buddingh* (over wien zie het hoofdstuk „*Eeredienst*", 1ste afdeeling *b*) en zijne rapporten luiden, blijkens hetgeen daarvan ook in het Verslag der Hoofdcommissie wordt medegedeeld, in het algemeen niet ongunstig. Het jaar 1854 was anders, vooraf wegens heerschende ziekten, en later ook door het te werk stellen der schoolkinderen bij de inzameling van den nageloogst, voor het onderwijs aldaar niet voordeelig.

In het andere der beide gedeelten van Nederlandsch Indie, waar, onder Europesche leiding, een algemeen volksonderwijs bestaat, te Menahassa, residentie Menado, waren op ultimo December 1854, blijkens den door de Hoofdcommissie, onder bijlage lit. H, overgelegden staat, 124 inlandsche Christen-scholen met 10,754 kinderen. Eene zamenstelling van dien staat volgt hieronder.

Voor rekening van	Getal scholen.	GETAL KINDEREN.			
		Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Gezet opkomen.
het Gouvernement	12	1259	549	1808	954
het zendelinggenootschap . .	88	4802	2592	7394	5055
de negorijen	24	1034	518	1552	839
Totaal	124	7095	3659	10,754	6848

Ook deze scholen werden in 1853 door den heer *Buddingh* bezocht en zijne bevinding was zeer bevredigend. Het grootste bezwaar, waarmede ook deze scholen nog te kampen hebben, is gelegen in het slecht en ongeregeld opkomen der kinderen, hetgeen geweten wordt gedeeltelijk aan de mindere belangstelling van de inlandsche hoofden of van de ouders der kinderen zelven, gedeeltelijk aan de zucht der ouders om hunne kinderen te doen deel nemen aan den huiselijken en veldarbeid.

In het hoofdstuk „*Eeredienst*" I *b*, is melding gemaakt van eene in dit jaar hier te lande getroffene overeenkomst met het zendelinggenootschap voor de dienst te Amboina en onderhoorigheden, alsmede van eene verhooging van de bezoldiging van den zendelingleeraar *Lineman*, te Menado.

III. VOOR ONCHRISTENEN, NIET ZIJNDE EUROPEANEN OF DAARMEDE GELIJKGESTELDEN.

Een ter algemeene secretarie te Batavia opgemaakt „Verslag over het schoolwezen voor den inlander in Nederlandsch Indie over het jaar 1854" is, even als in vorige jaren, afgedrukt achter het boven aangehaalde Verslag der Hoofdcommissie van onderwijs, bijlage lit. C van dit tegenwoordig Verslag.

Daaruit worden de volgende bijzonderheden overgenomen.

JAVA.

De kweekschool voor onderwijzers, te Soerakarta, bestuurd door den hoofdonderwijzer dr. *Palmer van den Broek* (en uitvoerig beschreven in het Verslag over 1851, pag. 67 en volgg.) bleef aan hare bestemming beantwoorden. Het aantal kweekelingen bedroeg den 31 Mei 1855 (de dagteekening van het rapport van den heer *Palmer van den Broek*) 15. Sedert het vorig jaarverslag waren 4 kweekelingen als onderwijzers aangesteld in de residentien Kadoe, Pekalongan, Japara en Bagelen.

De hulpmiddelen voor het onderwijs, waaraan nog steeds behoefte bestaat, werden vermeerderd met twee nieuwe Maleische leesboekjes vervaardigd door den heer *E. Netscher*, 1sten commies ter algemeene secretarie, en door eene verzameling Javaansche fabelen, vervaardigd door den heer *C. F. Winter* sr., translateur voor de Javaansche taal te Soerakarta.

Van de tegenwoordige kweekelingen was de hoogste klasse, volgens getuigenis van den hoofdonderwijzer, behalve in goed lezen en schrijven van het Javaansch en het Maleisch, ervaren in de aardrijkskunde van den Oost-Indischen Archipel en van geheel Azie, in de oplossing van allerlei vraagstukken uit den regel van drieën afgeleid, in de 2de magtsworteltrekking en in de landmeetkunde. Met de Javaansche spraakkunst, zegt hij, zijn zij niet geheel en al onbekend.

Een zeer gunstigen invloed op de ontwikkeling der kweekelingen scheen te hebben de normaalschool, welke bij de kweekschool is opgerigt en waar de kweekelingen, onder leiding, onderwijs geven.

Deze laatste school telde 24 (externe) leerlingen. „Hunne geregelde opkomst," zegt de heer *Palmer van den Broek*, „zou beter zijn, indien niet bij de Javanen de verkeerde gewoonte bestond om de kinderen alle feesten, die soms meer dan 14 dagen duren, te laten bijwonen, of ze telkens mede te nemen, wanneer zij van huis gaan."

Nieuwe provinciale scholen werden van gouvernementswege in dit jaar op Java opgerigt te Japara, te Bangil en te Malang (beide in de residentie Pasoeroean), te Madioen en te Magetan (residentie Madioen). Nadere berigten omtrent elke residentie zijn bijeengebragt in den ondervolgenden staat.

RESIDENTIEN.	Aantal gouvernements-scholen.	Aantal scholieren op ultimo December 1854.	VERDERE BIJZONDERHEDEN.
Bantam . . .	1	21	Eenige vooruitgang in vergelijking met het vorig jaar.
Batavia . . .	geene	—	Het aantal inlandsche en Chinesche scholen, waar het lezen en schrijven wordt onderwezen, wordt opgegeven te bedragen 547, met 4653 leerlingen. Dit onderwijs is echter hoogst gebrekkig. De Engelsche gemeente te Batavia onderhoudt den zendeling *Mühlnickel*, die kosteloos aan een 34tal on-Christen inlandsche kinderen onderrigt geeft, voornamelijk met het doel van evangelisatie. De uitkomsten waren bijzonder voldoende.
Transporteren	1	21	

RESIDENTIEN.	Aantal gouvernements scholen.	Aantal scholieren op ultimo December 1854.	VERDERE BIJZONDERHEDEN.
Per transport	1	21	
Krawang . . .	1	16	Bevolking en hoofden toonen weinig belangstelling.
Preanger regentschappen . .	5	147	De acht aanwezige onderwijzers zijn opgeleid geworden in eene tot dat einde te Tjiandjoer tijdelijk opgerigte kweekschool; hunne kennis van aardrijkskunde en werkdadig landmeten laat te wenschen over, weshalve van elk der vijf regentschappen één jongeling naar Cheribon is gezonden. Onderwijzers en leerlingen gaven overigens reden tot tevredenheid.
Cheribon . . .	1	11	Door de in 1853 heerschende koortsen werd deze reeds in 1852 toegestane school eerst in Julij 1854 geopend. De onderwijzer, niet berekend voor zijne taak, zal vervangen moeten worden. De keus is echter moeijelijk, wijl een schoolmeester hier niet alleen, Soendaasch, Maleisch en het gewone Javaansch, maar ook het Cheribons-Javaansch, dat in geene andere residentie gesproken wordt, moet verstaan. De hoofden hechten nog weinig waarde aan het onderwijs.
Tagal	1	69	De berigten luiden zeer gunstig.
Pekalongan . .	1	12	De school vordert veel ondersteuning en opwekking, wil zij tot bloei geraken.
Samarang. . .	geene	—	Eene bekendmaking van den resident, dat het bestuur zich voorbehoudt, van de, overigens door de bevolking vrij te kiezen dorpshoofden, bij voorkeur en voor zooveel mogelijk alleen de zoodanigen in die betrekking te bevestigen, die lezen en schrijven kunnen, had ten gevolge dat, buiten verdere tusschenkomst van het bestuur, in de meeste districten (en in sommige zelfs meerdere) scholen zijn tot stand gekomen, waarop door daarin bedreven inlanders aan zoons van dessa-hoofden en gegoede Javanen, tegen betaling
Transporteren	10	276	

RESIDENTIEN.	Aantal gouvernements scholen.	Aantal scholieren op ultimo December 1854.	VERDERE BIJZONDERHEDEN.
Per transport	10	276	van eene kleinigheid, dit onderwijs wordt gegeven. De zendeling-leeraar *Hoezoo* geeft, buiten bemoeijing van het Gouvernement, te Samarang aan eenige inlandsche kinderen onderrigt.
Japara. . . .	1	21	Behalve deze school, te Pati gevestigd, zou een tweede te Japara worden opgerigt. Begunstiging van hooggeplaatste inlandsche hoofden geniet de school niet. Aan den zendeling-leeraar *Pieter Jansz.* is in 1853 vergund, in de afdeeling Japara eene school voor Javaansche kinderen te openen. Een gelijk verzoek van hem voor de afdeeling Djawana werd van de hand gewezen.
Rembang . . .	2	91	De twee scholen, ter hoofdplaats Rembang en te Toeban voldoen wel.
Soerabaija. . .	geene	—	De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen heeft hier eene school met 70 à 80 leerlingen. De onderwijzer is een gedoopte Chinees.
Pasoeroean . .	3	138	Onderwijzers en leerlingen geven reden tot tevredenheid. De nuttige strekking dezer scholen wordt door de inlandsche hoofden meer en meer ingezien.
Bezoeki . . .	1	24	Alleen ter hoofdplaats hebben de inlandsche hoofden genoegzame belangstelling in een meer op de Europesche wijze geregeld onderwijs gesteld, om aldaar tot de oprigting van eene school te kunnen overgaan.
Banjoewangi. .	geene	—	Geen berigten.
Banjoemaas . .	1	41	De school was achteruitgegaan, daar vele ouders en scholieren aanvankelijk te hooge verwachting van de toekomstige loopbaan van deze laatsten opgevat, en tevens, voor zooveel zij in andere afdeelingen dan die der hoofdplaats woonden, door de te hooge kosten werden afgeschrikt.
Transporteren	18	591	

RESIDENTIEN.	Aantal gouvernements scholen.	Aantal scholieren op ultimo December 1854.	VERDERE BIJZONDERHEDEN.
Per transport	11	591	
Bagelen . . .	3	155	De school ter hoofdplaats Poerworedjo heeft tot dusver minder gunstige resultaten opgeleverd dan die van Ambal en Keboemen. Men verwachtte verbetering, als een kweekeling van Soerakarta het onderwijs zou gaan opvatten.
Kadoe	2	59	De school van Magelang is van 88 op 40 leerlingen verminderd, daar 69 de school verlieten en er slechts 21 bij kwamen. Behalve de ongelegenheid voor de ouders om hunne kinderen ver van huis te zenden, draagt hiertoe bij het bij vele hoofden bestaande beginsel, dat het godsdienstig en school-onderwijs niet zamen kunnen gaan, en dat het eerste het laatste behoort vooraf te gaan.
Djokjokarta . .	geene	—	Geene berigten.
Soerakarta . .	1	24	Zie boven.
Madioen . . .	3	46	Het opgegeven getal leerlingen betreft alleen de school te Ponorogo; die ter hoofdplaats Madioen en te Magetan waren pas geopend. Eerstgenoemde school beantwoordt aan de bedoeling. Men hoopte ook te Ngawi eerlang eene school op te rigten.
Patjitan . . .	1	21	Gebrek aan kunde bij den onderwijzer belette den vooruitgang van het onderwijs. De leerlingen komen gewillig ter school, gedragen zich zeer ordelijk en toonen uitmuntende leerlust en verstandelijke vermogens.
Kediri	1	85	De school, te Toelong-Agong gevestigd, verminderde in het begin van dit jaar door mindere geschiktheid der beide inlandsche onderwijzers van 71 op 45. Hunne vervanging door *C. J. Mulensteen*, geëmploijeerde op het kantoor van den adsistent-resident, deed het getal aangroeijen tot het hiernevens genoemd cijfer. Het onderwijs was bijzonder voldoende.
Totaal	29	981	

BUITENBEZITTINGEN.

Omtrent de hieronder te vermelden buitenbezittingen komen in het boven aangehaald verslag onder andere de volgende bijzonderheden voor.

Sumatra's Westkust. De gouvernementsschool te Padang, in 1853 opgerigt, telde op het eind van 1854 130 leerlingen en voldoet uitnemend. Aan het hoofd staat een Maleijer, neef van den hoofdregent van Padang, en hem zijn toegevoegd vier kweekelingen, waarvan drie mede Maleijers zijn, en een van Klingalesche afkomst.

Behalve deze school vindt men in de binnenlanden van dit gewest nog 15 scholen voor Maleische knapen, die onder het toezigt staan van de plaatselijke ambtenaren en afgescheiden zijn van die, welke door Mohammedaansche priesters worden bestuurd. Deze scholen telden 262 leerlingen. De resultaten, ofschoon niet geheel zoo gunstig als die van de school te Padang, waren toch zeer voldoende.

Banka. In November van dit jaar werd magtiging gegeven tot de oprigting eener school te Muntok voor kostetoos onderwijs aan een 30tal kinderen van inlanders in het lezen, schrijven en rekenen.

Celebes en onderhoorigheden. De in het vorige jaar plaats gehad hebbende oprigting van inlandsche scholen te Makasser en Maros werd in Februarij 1854 van gouvernementswege goedgekeurd, met tijdelijke beschikbaarstelling tevens van *f* 1200 's jaars.

Ter hoofdplaats wordt onder het speciaal toezigt van den secretaris voor de inlandsche zaken aan een 26tal kinderen van inlandsche hoofden en gegoede lieden onderwijs gegeven door eenen inlander, Abdoel Gapoer, in de Maleische, Makassaarsche en Boeginesche talen, het schrijven met inlandsche, Arabische en Nederduitsche karakters, het lezen en het rekenen. Ofschoon eerst sedert kort opgerigt, voldeed de school wel.

De drie scholen in de noorder-districten worden bezocht door 80 à 90 kinderen, en staan in het eerste district onder eenen Amboinees, in het tweede district onder een Javaan en in het derde onder eenen in Indie geboren Chinees. De kortheid van den tijd, sedert de oprigting verloopen, en de weinige ervaring van de onderwijzers in aanmerking genomen, was ook hier de uitkomst bevredigend.

Van de inrigtingen voor de opleiding van inlandsche genees- en verloskundigen in het militair hospitaal te Weltevreden is het noodige over dit jaar medegedeeld in het hoofddeel „*Burgerlijke geneeskundige dienst*", § 2.

K. Kunsten en wetenschappen.

Op het gebied van kunsten en wetenschappen bestond ook in 1854 weder blijkbaar vooruitgang; een verschijnsel des te belangrijker, als men in aanmerking neemt, dat, behoudens eenige weinige uitzonderingen, het landsdienaren zijn, die, ongeacht hunne vele ambtsbezigheden, daartoe hebben zamengewerkt.

Veel is ook wederom van gouvernementswege gedaan. Immers, afgescheiden van de lands-instellingen, die niet in geringe mate tot bevordering van den bloei der kunsten en wetenschappen medewerken, en die, naar gelang van haren werkkring, onder andere hoofden van dit Verslag worden behandeld, schroomde het Gouvernement niet, vele geldelijke offers daaraan te wijden en verleende het tevens ondersteuning en medewerking, daar, waar die gevraagd werd en de zaak zulks scheen te verdienen. De ondervolgende bijzonderheden zullen dit nader aantoonen.

Tijdschriften, dagbladen enz.

Toenemend was de belangrijkheid der in Indie verschijnende tijdschriften, en wel hoofdzakelijk van: het *Tijdschrift voor de Indische taal-, land- en volkenkunde*, uitgegeven door het Bataviaansch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen;

het *Natuurkundig tijdschrift*, met ondersteuning van het Bataviaansch genootschap uitgegeven door de Natuurkundige Vereeniging in Nederlandsch Indie; het *Geneeskundig Tijdschrift*, uitgegeven door de Vereeniging tot bevordering der Geneeskundige Wetenschappen in Nederlandsch Indie; en het *Tijdschrift voor Nijverheid*, uitgegeven door de in 1854 tot stand gekomene Maatschappij van Nijverheid. — Meer dan vroeger werd in dat jaar van deze tijdschriften door het Gouvernement gebruik gemaakt tot openbaarmaking van verschillende belangrijke rapporten betreffende de wetenschappelijke werkzaamheden van vele gouvernements-ambtenaren. Ofschoon deze stukken niet weinig bijdroegen tot verhooging van de waarde dier tijdschriften, en het afstaan alzoo als een gunstbetoon kan worden aangemerkt, is het evenwel billijk voorgekomen, in het bijzonder aan de Natuurkundige Vereeniging, even als in het vorige jaar, eene geldelijke schadeloosstelling toe te kennen voor de groote kosten, aan de uitgave der aan haar afgestane rapporten verbonden.

Wat de overige tijdschriften en nieuwsbladen betreft, wordt alleen aangeteekend, dat zij geregeld zijn uitgegeven en ook van een streven naar uitbreiding getuigden. Opzettelijke vermelding verdient nog de in 1854 plaats gehad hebbende oprigting te Soerakarta van eene, voornamelijk voor de Javaansche taal bestemde drukkerij, door de *Gebroeders Hartevelt & Cie.*, op wier verzoek in het laatst van dat jaar tevens is toegestaan, om te dier plaatse, zoo dikwijls zij zulks raadzaam zullen achten, te drukken en uit te geven een *Nieuwsblad in de Javaansche taal.* (*)

Maatschappijen.

In het vorige Verslag is behandeld de in 1853 plaats gevonden hebbende scheuring onder de leden van de afdeeling Batavia der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, waarvan de eene fractie gevormd had de zelfstandige *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen in Oost-Indie*, welke, bij besluit van 2 November 1853, n°. 2, door het Gouvernement werd erkend en toegelaten, en de andere fractie zich mede reeds tot den Gouverneur-Generaal had gewend, doch omtrent welker toelating bij het eind van dat jaar nog niet was beslist. Een nader request van die zijde ontvangen, waarbij getracht werd te betoogen, dat de afdeeling Batavia der Nederlandsche Maatschappij tot Nut van 't Algemeen geene nieuwe erkenning of toelating noodig had, en waarbij ten slotte verzocht werd de afdeeling slechts in zoo ver te willen blijven kennen, als noodig is om haar de ongehinderde voortzetting van haren arbeid mogelijk te maken, leidde tot eene beschikking van den Gouverneur-Generaal, inhoudende: „dat geen bezwaar bestaat tegen de toelating der bedoelde „vereening, zoo als zij in de aan het Gouvernement gerigte stukken wordt om„schreven, en dat zij zal blijven toegelaten zoolang daarvan niet wordt afgeweken; „mits ook de middelen, die de vereeniging zal aanwenden tot bereiking van haar „doel, niet in strijd zijn met de wet en met de staatkundige belangen dezer be„zittingen." Na deze beschikking had de Gouverneur-Generaal er ook geene bedenking meer tegen om aan deze vereeniging, ofschoon zulks niet bepaaldelijk was gevraagd, zijne persoonlijke ondersteuning en medewerking toe te zeggen.

Van de andere op Java opgerigte afdeelingen der Nederlandsche Maatschappij tot Nut van 't Algemeen blijkt nog, dat die te Soerabaija, in 1833 opgerigt, in den aanvang van het jaar 1855 120 contribuerende leden telde, en op ultimo December 1854 een voordeelig saldo van *f* 1989 in kas had, en dat hare leesbibliotheek bestond uit 500 boekdeelen. De ambachtschool, waarvan in het hoofdstuk „*Onderwijs*" is melding gemaakt, en de Javaansche school, behandeld in het gedrukt Verslag over het schoolwezen onder den inlander, zijn de uitvloeisels van deze instelling.

Boven is reeds melding gemaakt van de oprigting van eene *Maatschappij van*

(*) Over het Koninklijk besluit van 13 Januarij 1854, n°. 54, tot handhaving van het eigendomsregt van den Staat op de gouvernements-archiven in de kolonien, zie hoofdstuk M; voor de openbaarmaking van geregtelijke stukken, hoofdstuk F, § 2.

Nijverheid en van de uitgifte door die maatschappij van een tijdschrift onder den titel van *Tijdschrift voor Nijverheid in Nederlandsch Indie.*

Schouwburgen, muziek- en zangvereenigingen enz.

Het Bataviaasch tooneel bleef gedurende 1854 uit gebrek aan personeel gesloten. De noodige maatregelen waren echter genomen tot ontbieding van een nieuw gezelschap Fransche tooneelisten.

Te Samarang, waar het tooneelgebouw sedert jaren mede gesloten was geweest, is het in dit jaar aan den heer *F G Klatt*, sr., ingezeten dier plaats, gelukt eenige jongelieden, allen tot de zoogenaamde inlandsche kinderen behoorende, te vereenigen tot een tooneelgezelschap, dat geregeld eens in de maand eene voorstelling geeft. In de keus der stukken bepaalt men zich tot vaudevilles en blijspelen, en deze worden, volgens getuigenis van den resident, over het algemeen vrij goed, sommige rollen zelfs zeer goed uitgevoerd.

Te Soerabaija had men een nieuw gebouw voor een schouwburg opgerigt, dat op het eind van dit jaar zoo goed als voltooid was. Daartoe was, geheel door vrijwillige bijdragen, eene som van *f* 55,000 bijeengebragt; van gouvernementswege was toegestaan de vrije aankoop der benoodigde houtwerken, en was kosteloos afgestaan het perceel waarop het gebouw is opgetrokken. Van dit nieuwe gebouw was reeds met goed gevolg gebruik gemaakt voor vocale en instrumentale concerten en voor tooneelvoorstellingen, uitgevoerd wordende door onderofficieren van het garnizoen.

Onder de *muziek- en zangvereenigingen* bekleedt eene eerste plaats de te Batavia gevestigde Maatschappij van Toonkunst, die zich ook in 1854 op haar standpunt handhaafde.

Te Samarang is in 1854, onder den naam van *St. Cecilia*, een muziekgezelschap tot stand gekomen, waarvan al de leden, even als van het liefhebberij-tooneel, tot de zoogenaamde inlandsche kinderen behooren. Eens in de week vereenigt zich dit gezelschap tot het houden van repetitien in het tooneelgebouw, waarin ook eens in de maand een concert wordt gegeven. Bij tooneelvoorstellingen wordt het orkest door deze vereeniging bediend.

Te Soerabaija bestond in 1854 een muziekgezelschap, in 1848 opgerigt, en eene in 1852 opgerigte liedertafel, *Apollo* genaamd.

Het tot dusver aangestipte geldt meer in het bijzonder hetgeen door maatschappijen en particulieren is gedaan, thans overgaande tot de vermelding van hetgeen meer regtstreeks van het Gouvernement is uitgegaan, verdient het volgende te worden aangeteekend.

Land-, taal- en volkenkunde.

De ambtenaar der 2de klasse *A. B. Cohen Stuart*, die blijkens het Verslag van 1851 (pag. 76), na den afloop der vertaling van de Indische wetgeving, te Soerakarta is gelaten om zijne studien in de Indische taal- land- en volkenkunde voort te zetten, bleef ook in 1854 daarmede voortgaan, onder genot der hem toegekende bezoldiging van *f* 400 's maands.

De heer *R. H. Th. Friederich*, die zich, in het algemeen als Indisch taalgeleerde en oudheidkundige, en in het bijzonder door zijne nasporingen op Bali verdienstelijk heeft gemaakt — zie de Verslagen van 1851, pagg. 78 en 79, en van 1852, pag. 77, — genoot tot dusver uit 's lands kas slechts eene toelage, volstrekt ontoereikend om hem in staat te stellen zich de hulpmiddelen aan te schaffen, die hij bij zijne studien niet missen kan. Het Indisch bestuur verzocht en verkreeg, op grond hiervan, 's Konings magtiging om hem, in het belang van wetenschappelijke onderzoekingen in Nederlandsch Indie, toe te leggen eene vaste bezoldiging niet te bovengaande *f* 500 's maands, met toezegging, dat hem, na twintigjarige trouwe dienst, een pensioen zal worden verleend, berekend naar de

algemeene grondslagen voor het toekennen van pensioen aan de burgerlijke ambtenaren aangenomen.

Van de opleiding van inlandsche translateurs voor de Balische taal is boven melding gemaakt in het hoofdstuk „*Justitie en politie*", IV, § 1. Evenzoo van het voornemen om twee of drie Europesche jongelingen aan het Nederlandsch consulaat te Canton te verbinden, ten einde hun grondig in de Chinesche talen te doen onderwijzen.

Met het in het vorig Verslag vermelde voorstel van het Indisch bestuur, om de uitgave van de *Afteekeningen der basreliefs en beelden van den tempel te Boro Boedoer*, in de residentie Kadoe, hier te lande te doen plaats vinden, vereenigde het opperbestuur zich in dit jaar, en de noodige maatregelen werden mitsdien genomen tot de verzending van die teekeningen naar Nederland.

Over hetgeen in den loop van het jaar verrigt is voor *geographie* en *hydrographie*, zie het hoofdstuk „*Grondgebied*", § 2, en het hoofdstuk *Militair beheer*", IIde afdeeling, § 4*a*.

Natuurwetenschappen.

Blijkens het Verslag van 1852 (pag. 76) was de heer *J. H. Croockewit* Hz., doctor in de wis- en natuurkunde, op het laatst van 1852 tijdelijk belast geworden met chemische en mineralogische onderzoekingen in het belang van het mijnwezen of anderzins, en was hem daartoe de gelegenheid aangeboden in het laboratorium te Buitenzorg. Op zijn verzoek werd hem in den loop van 1854 opgedragen, den gouvernements-commissaris voor de Wester-afdeeling van Borneo te vergezellen tot het doen van zoodanige onderzoekingen van natuurkundigen aard, als hem door dezen zouden worden opgedragen, of door hem zelven wenschelijk worden geacht. Zijne rapporten werden in het *Natuurkundig Tijdschrift* openbaar gemaakt.

Met de uitgaven van het *Plaatwerk over de visch-fauna van den Archipel*, waarvoor, blijkens het vorig Verslag, door de Regering op voorstel van den heer dr. *P. Bleeker* de belangrijke som van *f* 22,000 beschikbaar was gesteld, was bij het einde van 1854, om dezelfde reden als vroeger, nog geen begin gemaakt. Het scheen meer en meer te blijken, dat eene uitgave van zoodanigen omvang en belangrijkheid op Java niet zou kunnen gelukken en dat daartoe slechts buiten Nederlandsch Indie zou kunnen worden overgegaan. De heer *Bleeker* ging overigens ook in 1854 voort met de mede aldaar en in het Verslag van 1852 vermelde verzameling van visschen en andere naturalien, ten behoeve van 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leyden, welke door 's Gouvernements tusschenkomst werden verzonden.

Weërkundige waarnemingen werden gedaan te Buitenzorg, Banjoewangie, Palembang, Padang, Bandjermasin, Amboina, Wahaai (Ceram) en Decima (Japan). De daarvan ontvangene tabellen werden gezonden aan het Koninklijk Meteorologisch Instituut te Utrecht.

De heer dr. *J. K. van den Broek*, die, blijkens het vorig Verslag, als geneesheer naar Decima was vertrokken en tevens, even als zijn voorganger dr. *Mohnike*, belast was met natuurkundige onderzoekingen, werd in dit jaar op een vast tractement van *f* 500 's maands benoemd tot „Gouvernements-geneesheer en ambtenaar voor natuurkundige onderzoekingen in Japan".

Verzendingen naar Nederland.

Gedurende 1854 werden, behalve de hierboven reeds genoemde, nog meerdere verzendingen gedaan ten behoeve van vaderlandsche en buitenlandsche instellingen, als, onder andere, van verschillende bloemen van orchideën op spiritus, met afteekeningen en verklaringen, ten behoeve der collectie door den oud-Gouverneur-Generaal, den heer *Rochussen*, aan het Departement van Kolonien afgestaan (zie

het vorig Verslag), en van naturalien, door den ingenieur van het mijnwezen *de Groot* verzameld voor de academie te Delft en voor professor *Göppert* te Breslau. (Zie mede het vorig Verslag.)

De heer *Haidinger*, directeur van de Koninklijk-Keizerlijke geologische rijks-inrigting (Reichsanstalt) te Weenen, deed bij het Ministerie van Kolonien hier te lande aanzoek, om wetenschappelijke betrekkingen aan te knoopen met het mijnwezen in Nederlandsch Indie, en bood tot dat einde reeds dadelijk een geschenk aan van boekwerken omtrent dit onderwerp. Het Indisch bestuur, hiervan onderrigt, magtigde den ingenieur *de Groot* om, voor gouvernements-rekening, ten behoeve van die „Reichsanstalt", in te teekenen voor een exemplaar van het *Natuurkundig tijdschrift voor Nederlandsch Indie*, voor zoover dit nog verkrijgbaar was; om van de verzameling van mineralen, bij het archief van het mijnwezen voorhanden, de zoodanige aan de instelling af te staan, welke gemist kunnen worden en nog geene andere bestemming verkregen hebben; en om eenmaal in het jaar, en buitendien dan wanneer het hoog noodzakelijk mogt zijn, het tijdschrift en de mineraliën met eenen brief aan den directeur der „Reichsanstalt", te Weenen, door 's Gouvernements tusschenkomst te verzenden.

Système Vattemare.

De verwachting die men in Indie had van het ruiling-systeem van den heer *Vattemare*, voor de uitbreiding van de Indische gouvernements-boekerij (zie de Verslagen van 1852 en 1853) werden niet geheel bevredigd, en aan verreweg het grootste gedeelte der ten gevolge dier ruiling in Indie ontvangene werken moest eene andere bestemming gegeven worden.

L. Geldelijk beheer. (*)

I. ALGEMEEN BEHEER.

In de eerste plaats verdient hier vermelding het tot stand komen, ten gevolge van een Koninklijk besluit van 4 November 1854, n°. 40, van eene vijfde directie van algemeen burgerlijk bestuur. In het vorig Verslag (pag. 98) is reeds aangetoond, dat het Indisch bestuur destijds, onder nadere goedkeuring des Konings, er toe was overgegaan, den directeur der producten en civile magazijnen te ontheffen van de intendentie over 's landsgebouwen en werken, niet staande onder militair beheer, en die intendentie op te dragen aan eenen chef, regtstreeks ondergeschikt aan den Gouverneur-Generaal. Deze tijdelijke maatregel werd in 1854 goedgekeurd, en bij het aangehaald Koninklijk besluit (*Indisch Staatsblad* van dat jaar n°. 100) werd in art. 1 (overeenkomstig de Indische voorstellen) bepaald, dat tot uitoefening van het bestuur en toezigt over den waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken in Nederlandsch Indie, niet staande onder militair beheer, ter hoofdplaats Batavia wordt opgerigt een *Bureau van openbare werken*, aan het hoofd waarvan wordt geplaatst een chef, met den rang van inspecteur van den waterstaat en den titel van „Directeur der openbare werken."

(*) Dit tot dusver in de verslagen gebruikt opschrift, ontleend aan den werkkring der Generale Directie van Finantien (over welken zie het Verslag van 1849, bladz. 109 en 110), is behouden, daar de Generale Directie dit jaar nog in wezen bleef. Hare intrekking had eerst in het volgende jaar plaats, krachtens een Koninklijk besluit van 6 Februarij 1855 (*Indisch Staatsblad* n°. 28.)

Bij art. 2 van dat besluit is het corps van den waterstaat in Nederlandsch Indie vastgesteld als volgt:

een inspecteur, op een jaarlijksch tractement van	*f*	18,000.00
een hoofdingenieur, „ „ „ „ „		12,000.00
drie ingenieurs der 1ste klasse, ieder op een jaarlijksch tractement van		9,000.00
zes „ „ 2de „ „ „ „ „ „ „ .		6,000.00
tien „ „ 3de „ „ „ „ „ „ „ .		3,900.00
veertien adspirant-ingenieurs, „ „ „ „ „ „ .		3,000.00
zes opzigters der 1ste klasse, „ „ „ „ „ „ .		2,100.00
tien „ „ 2de „ „ „ „ „ „ „ .		1,620.00
zestien „ „ 3de „ „ „ „ „ „ „ .		1,080.00
vijftien élève-opzigters, „ „ „ „ „ „ .		600.00
een hoofdcommies, „ „ „ „ „ .		5,400.00
een eerste commies „ „ „ „ „ .		3,600.00
een tweede „ „ „ „ „ „ .		2,640.00
drie derde commiesen „ „ „ „ „ „ .		1,800.00
voor Europesche en inlandsche mandoors, 's jaars		5,000.00
„ klerken, 's jaars		15,600.00
„ bedienden „		1,860.00
„ schrijfbehoeften „		5,580.00
„ reis- en verblijfkosten voor de ingenieurs en opzigters . .		14,840.00

Ingevolge art. 3 wordt bij het IVde hoofdstuk der begrooting van uitgaven van Nederlandsch Indie (gebouwen en waterstaat, personeel) als vaste post uitgetrokken eene som van *f* 289,000.

Art. 4 en volgg. regelen nader de positie der waterstaats-ambtenaren en hunne benoeming en uitrusting uit Nederland.

Uit de toelichtingen, welke bij de Indische voorstellen waren gevoegd, bleek, dat door het aannemen dezer organisatie werkelijk *f* 37,500 's jaars meer dan tot dusver zal worden uitgegeven. Deze som scheen, bij de toenemende belangrijkheid van dien tak van dienst, en bij de gunstige uitkomsten die een beter beheer, ook uit een finantieel oogpunt, kan doen verwachten, geen overwegend punt van bezwaar te kunnen uitmaken.

Het personeel voor de directie der cultures heeft eenige wijziging en vermeerdering ondergaan. Op de dringende vertoogen van den directeur is namelijk, bij besluit van 4 Augustus 1854, n°. 1, dat personeel gesteld op éénen hoofdcommies, twee 1ste commiesen, twee 2de commiesen, twee 3de commiesen, benevens *f* 360 's maands voor klerken en oppassers. De hieruit voortgevloeide meerdere uitgaaf van *f* 600 's maands is gevonden door de bepaling, dat het hoogste tractement van de inspecteurs der cultures voortaan zal bedragen *f* 1000 's maands, welke bepaling eene bezuining tot een gelijk bedrag ten gevolge heeft. Tevens is buiten werking gesteld de magtiging, verleend bij besluit van 10 November 1846, n°. 1, om bij de directie der cultures eenen ambtenaar van de landelijke inkomsten en cultures te detacheren.

Over de in het vorig Verslag (pag. 98) vermelde commissie tot het doen van een onderzoek omtrent de suikercultuur, zal onder die rubriek, hoofdstuk „*Nijverheid*" worden gehandeld.

Onder de beschikkingen, leidende tot bespoediging en vereenvoudiging der dienst, is in het vorig Verslag, te dezer plaatse (bladz. 97), onder n°. 2, genoemd het besluit van 2 Maart, 1853, n°. 1, betreffende het belasten van een solide commissiehuis te Batavia met de inkoopen, voor welke het in 's lands belang wordt

geacht geene uitbestedingen te houden. Zie hieromtrent thans de afdeeling „*Voorziening in de materiele behoeften van het beheer.*"

II. MUNTWEZEN. — JAVASCHE BANK.

Bij publicatie van 21 Augustus 1854, opgenomen in het *Indisch Staatsblad* onder n°. 62, werden afgekondigd: de wet van 1 Mei 1854 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 75) tot regeling van het muntwezen in Nederlandsch Indie; het Koninklijk besluit van 24 Mei 1854, n°. 1, krachtens hetwelk die wet in werking is getreden op den 1sten September van dat jaar, en de verder daarmede in verband staande wetten en besluiten. Over de maatregelen tot uitvoering der muntwet zal, na de afzonderlijke verslagen die daarvan jaarlijks geschieden, hier niet behoeven te worden gehandeld. Daar, in gevolge art. 14 der aangehaalde wet, alle thans in Nederlandsch Indie wettig omloopende betaalmiddelen voorloopig op den bestaanden voet gangbaar blijven, kwam in de betaalmiddelen zelve gedurende dit jaar nog geene verandering, met uitzondering van de demonetisatie der gouden stukken van *tien* en *vijf* gulden, welke reeds vóór de bekendwording der wet plaats vond, ten gevolge van eene publicatie van 17 Mei 1854 (*Staatsblad* n°. 38).

Ten vervolge op het Verslag van 1853 kan overigens ten aanzien van de betaalmiddelen het onderstaande worden medegedeeld.

Even als in dat jaar, heeft het recepissen-stelsel ook in 1854, met uitzondering van eenige bezittingen buiten Java, geene bezwaren van belang opleverd. Die bezwaren bestonden in de bedoelde buitenbezittingen (Celebes, Borneo en Palembang) in de omstandigheid, dat aldaar in de binnenlanden, even als ook op meer andere plaatsen in den Indischen Archipel, bij eenigzins belangrijke betalingen, voortdurend nog moest gebruik gemaakt worden van hard zilver. Naar mate intusschen, bij den voor Indie gunstigen maar voor Nederland ongunstigen stand van den wisselkoers, meer zilvergeld tot dekking van het gewone jaarlijksch *tekort* der Indische administratie van hier werd uitgezonden, leverde die omstandigheid minder ongerief op.

Van de in het vorig Verslag bijzonderlijk vermelde moeijelijkheden, welke te Makassar werden ondervonden, ten gevolge van het verbod tegen den invoer van kopergeld op Java, werd bij het Indisch bestuur niets meer vernomen.

Omtrent elk der betaalmiddelen afzonderlijk wordt het volgende medegedeeld, behoudens het later te vermelden in de volgende afdeeling „*Staat der kassen.*"

Recepissen.

Het geldelijk bedrag der onder ultimo December 1853 aangemaakte recepissen, welke in omloop en voorradig waren, en dus ongerekend de vernietigde recepissen, bedroeg blijkens het vorig Verslag eene som van . . . . . . *f*	32,499,885
Gedurende het jaar 1854 zijn geene recepissen aangemaakt; maar daarentegen aan versletene en vervalschte vernietigd	956,600
zoodat, volgens deze berekening het bedrag der gecreëerde recepissen kon gesteld worden op	31,543,285
Van dit bedrag was toen in omloop eene som van. . . . . *f*	24,300,000
en onder ultimo December 1854	26,600,000
De emissie was dus gedurende 1854 vermeerderd met. . . . *f*	2,300,000

Deze vermeerdering had plaats gevonden in Januarij 1854, met	*f*	200,000
in Februarij 1854, met		800,000
in Maart 1854, met		1,000,000
en krachtens een besluit van 17 Maart, n°. 1, met.		300,000
Te zamen als boven . .	*f*	2,300,000

Bij dit besluit was, om in dringende behoefte aan dat betaalmiddel te voorzien, magtiging verleend om *een millioen gulden* aan nieuwe recepissen uit te geven tegen depôt van zilver. Ingevolge de dezerzijds bij de toezending der muntwet gegevene voorschriften, werd die magtiging echter, voor zoover daarvan nog geen gebruik was gemaakt, wederom ingetrokken, en tevens aangeteekend, dat geene nieuwe recepissen meer mogen worden uitgegeven tegen depôt van zilveren specie.

Voor de onder ultimo December 1854 in wandeling gebragte .	*f*	26,000,000
aan recepissen was op dat tijdstip gedeponeerd:		
aan zilver	*f*	13,516,911
„ koper		10,822,738
„ recepissen		336,501
	f	24,676,150
of . .		1,923,850
mindere dan de bovenbedoelde som van.	*f*	26,600,000

Deze minderheid was een gevolg, in de eerste plaats, van de verzending naar Nederland van kopergeld, tot alliage van fijn zilver, tot een bedrag van	*f*	21,000
en tot aanmunting van het nieuwe kopergeld, ten bedrage van.		1,539,400
en voorts van bevolene, doch onder ultimo 1854 nog niet bewerkstelligde mutatien bij sommige depôts, ad		363,450
Als boven . .	*f*	1,923,850

Van de onder ultimo 1854 uitgegevene som aan recepissen van			*f*	26,600,000
bevonden zich toen in 's lands kassen	*f*	6,476,677		
en in de depôts.		336,501		
				6,813,178
Zoodat voor een bedrag van			*f*	19,786,822

buiten 's lands kassen onder de gemeente in omloop was.

Kopergeld.

Blijkens het Verslag van 1853 was onder ultimo van dat jaar bij 's lands kassier aan duiten (de gulden berekend tegen 120 duiten) aanwezig.

afgezonderd voor recepissen.		*f* 15,543,636
in kas		4,490,763
		f 20,034,399
Bij het einde van 1854 was afgezonderd . . .	*f* 10,822,738	
in kas	5,316,465	
		16,139,203
en dus minder dan op ultimo 1853.		*f* 3,895,196
Hiervan aftrekkende het bedrag, dat naar Nederland verzonden is, ad		1,560,400
blijft minder . .		*f* 2,334,796

welke som alzoo op dat tijdstip meer onder de gemeente in omloop was dan bij het einde van 1853.

Het verschil in de cijfers van ultimo 1853 en van ultimo 1854 is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de omstandigheid, dat een aanzienlijk bedrag aan kopergeld uit de depôts was geligt, tegen deponering van zilver, waartoe het Indisch bestuur gemeend had, den Directeur-Generaal van Finantien, in geval van behoefte, de bevoegdheid te kunnen laten. Op het eind van het jaar werd daarom de aandacht van het Indisch bestuur nader op dit punt gevestigd.

Gouden en zilveren munt.

Onder ultimo 1853 was aan gouden en zilveren munt in 's lands kassen aanwezig

een bedrag van		*f* 2,092,569
en afgezonderd voor recepissen		8,113,029
		f 10,205,598
Bij het einde van 1854 was aan zilveren munt in 's lands kassen aanwezig eene som van	*f* 1,831,151	
en afgezonderd voor recepissen	13,516,911	
		15,348,062
of . .		*f* 5,142,464

méér dan onder ultimo 1853. Bovendien kwam nog achtervolgens in Indie aan eene som van *f* 10,000,000 aan stukken van 2½ gulden, welke, bijzonderlijk bestemd zijnde tot uitvoering der muntwet, naar mate zij bij 's lands kas werd ontvangen, afzonderlijk is gedeponeerd.

Agio.

Bij het eind van het jaar kon men, bij verwisseling der onderstaande muntspecien, daarvoor ontvangen de daarneven gestelde hoeveelheid duiten, als:

	te Batavia.	te Samarang.	te Soerabaija.
Voor den Nederlandschen gulden.	120	123	125
„ een twee-en-een-halven-gulden-stuk . .	300	304	310
„ een drie-gulden-stuk	360	360	360
„ een gouden Willem	1200	·1218	1200
„ een halve dito	600	609	600
„ een recepis van *f* 1	119	120	120
„ een gouden Spaanschen doublon . . .	5220	5280	4800
„ een Mexicaanschen dito	4800	4800	4800
„ een gouden dukaat.	720	800	840
„ een Spaanschen mat	355	370	350
„ een Mexicaansche dollar.	342	355	„
„ eene sicca-ropy	„	120	„
„ een vijf-franc-stuk	250	245	„

Daar uit de vroegere percentsgewijze opgaven van *verlies* of *winst* bij onderlinge verwisseling van gouden, zilveren en koperen munt en recepissen, zoo als zij laatstelijk in het vorig Verslag werden medegedeeld, niet blijkt welke soort van gouden of zilveren munt daarbij tot grondslag heeft gestrekt, is eene vergelijking dier opgaven met de thans gegevene niet wel mogelijk.

Wisselkoers.

De koers waartegen het Indisch bestuur zijne wissels op het Departement van Kolonien op zes maanden na dagteekening afgaf was: in Maart 103 pct., dat is *f* 103 Nederlandsch courant voor *f* 100 recepissen, in April 100 en 103, in Mei en Junij 103, in Julij tot en met September 104, in October 104 en 103, in November 103, in December 102 pct. De hoeveelheid der afgegeven wissels wordt onder „*Staat der kassen*" vermeld. Bij een besluit van 4 October werd ingetrokken het in het vorig Verslag te dezer plaatse vermeld besluit van 30 Junij 1853, volgens hetwelk de aanvragen om gouvernements-wissels telkens aan den Gouverneur-Generaal moeten worden onderworpen. Thans werd aan den Directeur-Generaal van Finantien magtiging verleend om onmiddellijk op die aanvragen te beschikken.

Javasche Bank.

Omtrent de verrigtingen der Javasche Bank gedurende haar boekjaar 18$^{54}/_{55}$, het 27ste, worden aan het ter algemeene vergadering van deelhebbers op den 19den April 1855 ingediende verslag de volgende opgaven ontleend.

Voordeelen.

Escompto's	*f*	158,657.86
Beleeningen		39,289.52
Deposito's crediten enz.		3,257.74
Buitengewone beleeningen		6,840.00
Provisien voor onderscheidene commissien		22,087.17
Pakhuishuur (zuiver)		5,268.75
Agio met specie		5,089.22
Renten op het reservefonds		19,813.76
Onverdeelde winst van vroegere jaren		28.47
Totaal voordeelen	*f*	260,332.49

Lasten.

Vaste onkosten aan personeel der Bank	*f* 49,926.00		
Wisselvallige inkomsten der Bank en agentschappen	22,397.61		
Gratificatien aan de Nederlandsche Handelmaatschappij, voor het bijhouden der registers van bankactien in Nederland	600.00		
Afschrijving op gebouwen en meubilair	1,077.67		
Afschrijving op hopelooze schulden	178.00		
Totaal uitgaven			74,179.28
Het voordeelig saldo bedroeg alzoo		*f*	186,153.21
Hiervan moest echter nog worden afgetrokken eene gratificatie verleend aan de weduwe van den secretaris der Bank *C. Lingeman*			2,000.00
Zoodat de behaalde voordeelen werkelijk hebben bedragen		*f*	184,153.21

Volgens art. 73 van het octrooi moest een derde van deze winst of strekken tot zamenstelling van het reservefonds, hetwelk bij de sluiting van het 26ste boekjaar een saldo aanwees van	*f*	61,384.40 341,892.19
en dus nu gebragt werd op	*f*	403,276.59

terwijl de overige twee derde gedeelten, ten bedrage van *f* 122,768.81, na aftrek, om in geene breuken te vervallen, van *f* 768.81, welke op het volgende boekjaar zijn overgeschreven, aan de deelhebbers in de Bank zijn uitbetaald met *f* 30.50 per actie, of $6^1/_{10}$ pct.

De staat van de Bank op dat tijdstip (31 Maart 1855) was als volgt:

Debet.		*Credit.*	
Aan gebouwen en meubilair	*f* 82,700.00	Per kapitaal	*f* 2,000,000.00
„ specie in de kassen .	2,286,117.30	„ reservefonds . . .	341,892.19
„ recepissen	1,794,425.34	„ winst en verlies 18$^{54}/_{55}$ onverdeeld	186,153.21
„ beleeningen en voorschotten op specie .	385,047.37	„ bankbiljetten in omloop	4,455,550.00
„ acceptatien in portefeuille	2,348,364.19	„ onafgehaalde dividenden	12,420.25
„ diverse debiteuren .	547,269.79	„ diverse crediteuren .	447,908.34
Totaal . .	*f* 7,443,923.99	Totaal . .	*f* 7,443,923.99

Onder de maatregelen, welke genomen zijn tot voorbereiding van de uitvoering der muntwet, behoorde, blijkens het afzonderlijk verslag daarvan, voor zooveel het jaar 1854 aangaat bij brief van 12 Februarij 1855 ingediend, de aanbeveling aan den Gouverneur-Generaal, om zorg te dragen dat de Bank de uitgifte harer biljetten niet uitbreidde zoolang niet een aanzienlijk bedrag recepissen zou zijn ingetrokken. Toen de Gouverneur-Generaal, naar aanleiding hiervan, bij een besluit van 27 October aan de Bank eene uitnoodiging rigtte, om de laatst door haar bekend gemaakte uitgifte van bankbiljetten in geen geval verder uit te breiden zonder nader overleg met den Gouverneur-Generaal, door tusschenkomst van den Directeur-Generaal van Finantien, bedroeg die uitgifte iets meer dan *f* 5,200,000. Blijkens de bovenstaande opgave was op ultimo Maart 1855 slechts in omloop *f* 4,455,550.

In de escompto's had een aanzienlijke achteruitgang plaats, daar geëscompteerd was in de eerste 9 maanden van het boekjaar 1852/53 voor . . *f* 4,086,923.00

„ „ „	1853/54 „ . .	3,261,685.00
„ „ „	1854/55 „ . .	1,963,795.00

Buiten de Bank werd echter in 1854 veel geëscompteerd, daar gedurende 9 maanden van het boekjaar 1854/55 door verschillende maatschappijen en personen te Batavia aan acceptatien ter incassering werd gezonden voor een beloop van *f* 1,114,748; een cijfer hetwelk de directie hoogstens op een derde schatte van hetgeen buiten de Bank geëscompteerd werd. De directie bragt daarom hare rente op particuliere escompto's te Batavia van 7½ op 6 pct. terug, in de hoop van hierdoor een grooter gedeelte daarvan tot zich te trekken. Die vermindering van renten had bij het einde van het boekjaar nog niet lang genoeg gewerkt om daarvan reeds toen de uitkomst te kunnen opgeven.

III. STAAT DER KASSEN IN INDIE.

In 's lands kassen (buiten de depôts) was op het eind van elk quartaal, met inbegrip van de gelden onderweg, aanwezig:

Ultimo Maart 1854.

	Gouden en zilveren munt.	Bank-papier.	Rece-pissen.	Koperen munt.	Totaal.
Op Java en Madura. .	ƒ 688,385	ƒ 20,225	ƒ2,268,289	ƒ3,102,562	ƒ 6,079,461
„ de buitenbezittingen	892,211	„	1,929,418	821,899	3,643,528
Totaal . .	ƒ1,580,596	ƒ 20,225	ƒ4,197,707	ƒ3,924,461	ƒ 9,722,989

Ultimo Junij 1854.

Op Java en Madura. .	ƒ 578,691	ƒ 34,400	ƒ3,684,687	ƒ3,088,603	ƒ 7,386,381
„ de buitenbezittingen	843,204	„	1,867,965	738,651	3,449,820
Totaal . .	ƒ1,421,895	ƒ 34,400	ƒ5,552,652	ƒ3,827,254	ƒ10,836,201

Ultimo September 1854.

Op Java en Madura. .	ƒ1,854,951	ƒ 12,900	ƒ3,600,659	ƒ2,825,430	ƒ 8,293,940
„ de buitenbezittingen	688,929	„	2,463,090	885,763	4,037,782
Totaal . .	ƒ2,543,880	ƒ 12,900	ƒ6,063,749	ƒ3,711,193	ƒ12,331,722

Ultimo December 1854.

Op Java en Madura. .	ƒ 927,956	ƒ 65,425	ƒ4,619.615	ƒ4,145,322	ƒ 9,758,318
„ de buitenbezittingen.	903,195	„	1,857,062	807,693	3,567,950
Totaal. .	ƒ1,831,151	ƒ 65,425	ƒ6,476,677	ƒ4,953.015	ƒ13,326,268

Blijkens het vorig Verslag was op ultimo December 1853 aanwezig:

Op Java en Madura. .	ƒ1,184,018	ƒ 60,250	ƒ3,835,856	ƒ3,911,850	ƒ 8,991,974
„ de buitenbezittingen.	908,551	„	1,896,197	578,913	3,383,661
Totaal op ult. Dec. 1853	ƒ2,092,569	ƒ 60,250	ƒ5,732,053	ƒ4,490,763	ƒ12,375,635
Op ultimo Dec. 1854, als vroeger	1,831,151	65,425	6,476,677	4,953,015	13,326,268
Op ult. Dec. 1854 Meer.	„	ƒ 5,175	ƒ 744,624	ƒ 462,252	Meerder ƒ 950,633
Op ult. Dec. 1854 Mind.	ƒ 261,418	„	„	„	

De indische kas werd gedurende 1854 aangevuld als volgt:

door wissels van den Gouverneur-Generaal op den Minister van Kolonien tot een bedrag van *f* 4,569,621 Nederlandsch courant, waarvoor, ten gevolge van den onder het hoofd „*Muntwezen*" hierboven opgegeven stand van den wisselkoers, slechts werd verkregen.	*f* 4,424,897
door wissels aan de orde van den Gouverneur-Generaal, getrokken door de Nederlandsche Handelmaatschappij op hare Factorie te Batavia, tot een bedrag van (*)	3,500,000
door twee particuliere wissels op een huis te Batavia, afgegeven tot een bedrag van.	300,000
door deze wissels en die der Nederlandsche Handelmaatschappij was in Nederland een koers van 103 per cent te goed gedaan;	
door uit Nederland gezonden specie, waarvan *f* 3,900,000 bestemd voor de dienst van 1853 en *f* 3,200,000 bestemd voor de dienst van 1854, gezamenlijk tot een bedrag van	7,100.000
Te zamen . .	*f* 15,324,897

De gunstige stand der kas, hoofdzakelijk het gevolg van de ruime wisseltrekking in de laatste maanden van het jaar, heeft het mogelijk gemaakt, de nog loopende beleeningen bij de Javasche Bank, tot een gezamenlijk bedrag van *f* 1,180,000 geheel af te lossen, en zulks niettegenstaande de buitengewone uitgaven, welke de expeditie in de Wester-afdeeling van Borneo na zich heeft gesleept, en de vele aanvragen om fondsen, welke door den goed geslaagden oogst der producten, en vooral der koffij, van nagenoeg alle autoriteiten waren ontvangen. In Januarij 1854 is ook de laatste der 1852 uitgegeven promessen ingewisseld.

IV. ALGEMEENE BOEKEN.

In het begin der maand September zijn afgesloten de algemeene boeken van Nederlandsch Indie over 1852.

V. BEGROOTING.

Ten opzigte van dit onderwerp wordt in de eerste plaats verwezen naar de bijlagen litt. *D* tot *G*, aantoonende:

Lit. D. de raming der ontvangsten en uitgaven van de Indische administratie over 1854, in Indie;

„ E. idem in Nederland;

„ F. de (werkelijke) ontvangsten en uitgaven der Indische administratie in Indie over 1854;

„ G. idem in Nederland.

Tevens wordt bijgevoegd: onder lit. H de raming der ontvangsten en uitgaven van de Indische administratie over 1855, in Indie, en onder lit. I idem in Nederland.

Eindelijk volgt hieronder een overzigt van de finantiele uitkomsten, die elk der buitenbezittingen volgens de algemeene boeken heeft opgeleverd in de jaren 1839—1852.

(*) In 1853 had de Factorie op de gebruikelijke wijze in 's lands kas te Batavia gestort *f* 4,000,000 niet *f* 400,000, zoo als in het vorig Verslag, ten gevolge van eene schrijf- of drukfout, voorkomt.

GOUVERNEMENT DER WESTKUST VAN SUMATRA.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	ƒ 1,372,435	ƒ 1,868,580	»	ƒ 496,145
1840	1,562,633	2,598,734	»	1,036,096
1841	1,378,707	2,490,163	»	1,111,456
1842	1,275,994	2,578,636	»	1,302,642
1843	1,121,535	2,400,688	»	1,279,335
1844	836,468	2,304,593	»	1,468.125
1845	779,602	2,247,771	»	1,468,169
1846	777,214	2,143,706	»	1,366,492
1847	683,272	2,011,877	»	1,328,605
1848	759,378	1,854,854	»	1,095,476
1849	1,049,233	2,018,025	»	968,792
1850	1,385,608	1,918,883	»	533,275
1851	1,704,029	1,903,137	»	199,108
1852	1,994,997	1,901,565	ƒ 93,432	»
Totaal.	ƒ 16,680,928	ƒ 30,241,212	ƒ 93,432	ƒ 13,560,284
Nadeelig Verschil.	ƒ 13,560,284		ƒ 13,560,284	

BENKOELEN.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	ƒ 36,550	ƒ 152,318	»	ƒ 115,768
1840	25,691	141,308	»	115,617
1841	36,373	146,109	»	109,736
1842	77,590	154,738	»	77,148
1843	87,354	169,472	»	82,118
1844	82,842	159,263	»	76,421
1845	106,513	151,284	»	44,771
1846	64,233	142,438	»	78,205
1847	75,694	176,493	»	100,799
1848	124,713	188,230	»	63,517
1849	87,391	184,801	»	97,410
1850	123,690	185,750	»	62,068
1851	79,615	175,435	»	95,820
1852	180,066	238,813	»	58,747
Totaal.	ƒ 1,188,815	ƒ 2,366,460	»	ƒ 1,178,145
Nadeelig verschil.	ƒ 1,178,145		ƒ 1,178,145	

LAMPONGS.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	ƒ 826	ƒ 31,288	»	ƒ 30,462
1840	674	25,981	»	25,307
1841	1,806	29,091	»	27,285
1842	900	26,519	»	25,619
1843	752	21,008	»	20,256
1844	715	20,157	»	19,442
1845	1,545	16,581	»	15,036
1846	1,566	24,634	»	23,068
1847	938	36,033	»	35,095
1848	1,353	37,433	»	36,080
1849	2,860	44,805	»	41,945
1850	1,212	35,505	»	34,293
1851	911	37,741	»	36,830
1852	18,592	61,563	»	42,971
Totaal.	ƒ 34,650	ƒ 448,339	»	ƒ 413,689
Nadeelig verschil.	ƒ 413,689		ƒ 413,689	

PALEMBANG.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	ƒ 360,553	ƒ 598,971	»	ƒ 238,418
1840	295,362	437,722	»	142,360
1841	310,594	428,025	»	117,431
1842	285,712	438,109	»	152,397
1843	321,259	408,567	»	87,308
1844	385,101	399,734	»	14,633
1845	365,197	398,691	»	33,494
1846	364,725	282,895	ƒ 81,830	»
1847	443,735	380,470	63,265	»
1848	344,323	428,098	»	83,775
1849	447,083	597,321	»	150,238
1850	574,722	800,426	»	225,704
1851	476,816	622,205	»	145,389
1852	571,418	982,809	»	411,391
Totaal.	ƒ 5,546,600	ƒ 7,204,043	ƒ 145,095	ƒ 1,802,538
Nadeelig verschil.	ƒ 1,657,443		ƒ 1,657,443	

RIOUW.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	*f* 224,900	*f* 360,509	»	*f* 135,609
1840	227,720	349,086	»	121,366
1841	243,256	359,140	»	115,884
1842	253,608	291,380	»	37,772
1843	183,754	294,703	»	110,949
1844	196,168	269,848	»	73,680
1845	206,696	305,640	»	98,944
1846	174,491	261,095	»	86,604
1847	151,854	248,025	»	96,171
1848	152,447	259,839	»	107,392
1849	127,961	278,171	»	150,210
1850	151,117	270,797	»	119,680
1851	144,673	261,054	»	116,381
1852	198,330	294.034	»	95,704
Totaal.	*f* 2,636,975	*f* 4,103,321	»	*f* 1,466,346
Nadeelig verschil.	*f* 1,466,346		*f* 1,466,346	

BANKA MET BLITON.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	*f* 2,842,256	*f* 332,446	*f* 2,509,810	»
1840	2,187,861	380,769	1,807,092	»
1841	1,962,011	423,705	1,538,306	»
1842	2,052,164	430,796	1,621,368	»
1843	1,980,630	389,933	1,590,697	»
1844	1,610,291	439,746	1,170,545	»
1845	1,999,783	631,102	1,368,681	»
1846	3,790,355	561,223	3,229,132	»
1847	2,039,515	534,318	1,505,197	»
1848	1,888,489	546,372	1,342,117	»
1849	1,884,342	570,656	1,313,686	»
1850	2,646,102	667,435	1,978,667	»
1851	2,880,535	693,788	2,186,747	»
1852	3,345,913	582,058	2,763,855	»
Totaal.	*f* 33,110,247	*f* 7,184,347	*f* 25,925,900	»
Voordeelig vers.	*f* 25,925,900		*f* 25,925,900	

SAMBAS.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	*f* 57,230	*f* 83,505	„	*f* 26,275
1840	70,472	78,433	„	7,961
1841	55,095	75,545	„	20,450
1842	73,989	78,205	„	4,216
1843	71,106	77,898	„	6,792
1844	73,461	78,443	„	4,982
1845	74,641	90,284	„	15,643
1846	54,843	77,401	„	22,558
1847	69,942	73,525	„	3,583
1848	69,887	72,755	„	2,868
1849	68,739	75,115	„	6,376
1850	22,173	176,428	„	154,255
1851	29,480	290,561	„	261,081
1852	36,020	379,357	„	343,337
Totaal.	*f* 827,078	*f* 1,707,455	„	*f* 880,377
Nadeelig verschil.	*f* 880,377		*f* 880,377	

PONTIANAK.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	*f* 158,763	*f* 147,136	*f* 11,627	„
1840	123,474	139,106	„	*f* 15,632
1841	121,986	145,532	„	23,546
1842	142,032	145,292	„	3,260
1843	161,075	144,682	16,393	„
1844	123,390	151,260	„	27,870
1845	158,745	146,617	12,128	„
1846	127,352	149,886	„	22,534
1847	123,564	161,100	„	37,536
1848	119,152	168,930	„	49,778
1849	97,985	150,681	„	52,696
1850	74,796	163,703	„	88,907
1851	87,575	159,088	„	71,513
1852	224,095	233,352	„	9,257
Totaal.	*f* 1,843,984	*f* 2,206,365	*f* 40,148	*f* 402,529
Nadeelig verschil.	*f* 362,381		*f* 362,381	

ZUID- EN OOSTER-AFDEELING.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	ƒ 150,508	ƒ 138,268	ƒ 12,240	„
1840	202,289	130,976	71,313	„
1841	167,343	135,478	31,865	„
1842	175,657	120,297	55,360	„
1843	244,389	117,470	126,919	„
1844	291,454	153,980	137,474	„
1845	262,005	179,474	82,531	„
1846	241,912	235,746	6,166	„
1847	156,933	270,594	„	ƒ 113,661
1848	152,927	187,162	„	34.235
1849	186,879	232,314	„	45,435
1850	140,283	246,658	„	106,375
1851	145,330	232,856	„	87,526
1852	149,619	210,315	„	60,696
Totaal.	ƒ 2,667,528	ƒ 2,591,588	ƒ 523,868	ƒ 447,928
Voordeelig vers.	ƒ 75,940		ƒ 75,940	

TIMOR.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	ƒ 61,986	ƒ 39,820	ƒ 22,166	„
1840	61,198	43,836	17,362	„
1841	47,303	58,538	„	ƒ 11,235
1842	44,000	42,017	1,983	„
1843	36,055	56,087	„	20,032
1844	32,422	65,672	„	33,250
1845	37,052	59,053	„	22,001
1846	36,726	60,563	„	23,837
1847	37,523	64,625	„	27,102
1848	27,788	56,470	„	28,682
1849	29,171	44,594	„	15,423
1850	22,553	52,584	„	30,031
1851	29,456	63,518	„	34,062
1852	36,750	89,237	„	52,487
Totaal.	ƒ 539,983	ƒ 796,614	ƒ 41,511	ƒ 298,142
Nadeelig verschil.	ƒ 256,631		ƒ 256,631	

MENADO.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	*f* 228,984	*f* 93,346	*f* 135,638	„
1840	211,549	96,119	115,430	„
1841	295,660	100,572	195,088	„
1842	121,095	91,276	29,819	„
1843	118,544	97,611	20,933	„
1844	222,099	101,349	120,750	„
1845	117,170	113,383	3,787	„
1846	149,696	157,824	„	*f* 8,128
1847	219,204	94,860	124,344	„
1848	185,763	109,352	76,411	„
1849	248,577	128,208	120,369	„
1850	324,001	124,417	199,584	„
1851	329,568	138,487	191,081	„
1852	190,952	136,346	53,606	„
Totaal.	*f* 2,962,862	*f* 1,584,150	1,386,840	*f* 8,128
Voordeelig vers.	*f* 1,378,712		*f* 1,378,712	

OVERIG GEDEELTE VAN CELEBES EN SUMBAWA.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	*f* 220,866	*f* 469,633	„	*f* 248,772
1840	257,601	431,570	„	193,969
1841	231,081	425,294	„	194,213
1842	293,965	451,865	„	157,900
1843	310,784	508,390	„	197,606
1844	303,178	503,080	„	200,430
1845	249,060	496,784	„	247,724
1846	277,754	480,690	„	202,936
1847	199,738	484,528	„	284,790
1848	258,404	573,096	„	314,692
1849	266,388	639,396	„	373,008
1850	249,149	679,241	„	430,092
1851	254,665	569,719	„	314,054
1852	242,714	622,602	„	379,888
Totaal.	*f* 3,615,347	*f* 7,355,421	„	*f* 3,740,074
Nadeelig verschil.	*f* 3,740,074		*f* 3,740,074	

TERNATE.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	*f* 29,064	*f* 186,970	»	*f* 157,906
1840	45,315	168,286	»	122,971
1841	46,542	176,315	»	129,773
1842	28,994	176,823	»	147,829
1843	26,586	197,492	»	170,906
1844	31,239	161,613	»	130,374
1845	28,447	181,256	»	152,809
1846	28,688	192,258	»	163,570
1847	29,014	204,959	»	175,945
1848	23,246	222,010	»	198,764
1849	40,072	187,017	»	146,945
1850	36,537	253,425	»	216,888
1851	23,660	79,281	»	55,621
1852	31,741	175,885	»	144,144
Totaal.	*f* 449,145	*f* 2,563,590	»	*f* 2,114,455
Nadeelig verschil.	*f* 2,114,445		*f* 2,114,445	

AMBOINA EN ONDERHOORIGHEDEN.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	*f* 215,110	*f* 539,914	»	*f* 324,804
1840	233,098	593,756	»	360,658
1841	87,404	560,013	»	472,609
1842	97,790	387,876	»	290,086
1843	85,185	440,253	»	355,068
1844	231,701	528,233	»	296,532
1845	453,572	487,841	»	34,269
1846	135,995	606,538	»	470,543
1847	340,769	472,421	»	131,652
1848	81,408	751,694	»	670,286
1849	112,976	514,187	»	401,211
1850	631,938	582,166	*f* 49,772	»
1851	343,814	491,669	»	147,855
1852	131,943	546,883	»	414,937
Totaal.	*f* 3,182,706	*f* 7,503,444	*f* 49,772	*f* 4,370,510
Nadeelig verschil.	*f* 4,320,738		*f* 4,320,738	

BANDA EN ONDERHOORIGHEDEN.

Jaren.	Baten.	Lasten.	Verschil.	
			Voordeelig.	Nadeelig.
1839	*f* 685,304	*f* 157,208	*f* 528,096	„
1840	552,286	165,583	386,703	„
1841	787,383	154,768	632,615	„
1842	21,660	168,049	„	*f* 146,389
1843	22,552	173,676	„	151,124
1844	1,162,786	173,738	989,048	„
1845	1,182,944	176,165	1,006,779	„
1846	733,539	129,893	603,646	„
1847	1,087,401	201,406	885,995	„
1848	17,665	1,069,919	„	1,052,254
1849	1,115,623	190,741	924,882	„
1850	36,854	162,544	„	125,690
1851	31,691	171,493	„	139,802
1852	652,754	202,560	450,194	„
Totaal.	*f* 8,090,442	*f* 3,297,743	*f* 6,407,958	*f* 1,615,259
Voordeelig vers.	*f* 4,792,699		*f* 4,792,699	

RECAPITULATIE.

1839—1852.

NAAM der BUITENBEZITTING.		Baten.	Lasten.	Verschil.	
				Voordeelig.	Nadeelig.
Sumatra.	Gouvernement der Westkust . . .	*f* 16,680,928	*f* 30,241,212	„	*f* 13,560,284
	Benkoelen	1,188,315	2,366,460	„	1,178,145
	Lampongs	34,650	448,339	„	413,689
	Palembang. . . .	5,546,600	7,204,043	„	1,657,443
Riouw.		2,636,975	4,103,321	„	1,466,346
Banka met Blitong . .		32,750,247	7,184,347	*f* 25,565,900	„
Borneo.	Sambas.	827,078	1,707,455	„	880,377
	Pontianak	1,843,984	2,206,365	„	362,381
	Zuid- en Ooster-afdeeling	2,667,528	2,591,588	75,940	„
Timor		539,983	796,614	„	256,631
Celebes.	Menado.	2,962,862	1,584,150	1,378,712	„
	Overig gedeelte van Sumbawa . . .	3,615,347	7,355,421	„	3,740,074
Molukken.	Ternate.	449,145	2,563,590	„	2,114,445
	Amboina en onderhoorigheden . .	3,182,706	7,503,444	„	4,320,738
	Banda en onderhoorigheden. . . .	8,090,442	3,297,743	4,762,699	„
Algemeen totaal.		*f* 83,016,790	*f* 81,154,092	*f* 31,813,251	*f* 29,950,553
Voordeelig verschil.		*f* 1,862,698		*f* 1,862,698	

Over het jaar 1853 waren de boeken, bij de opmaking van dit overzigt, nog niet afgesloten.

VI. BRONNEN VAN INKOMSTEN.

De opbrengst der onderscheidene bronnen van inkomsten blijkt uit de bijlagen litt. F en G van dit Verslag. Met uitzondering van eenige weinige, zal men zich dus, even als vroeger, hier bepalen tot het vermelden der verdere bijzonderheden op de bronnen van inkomsten betrekking hebbende.

§ 1. *Verpachte belastingen en monopolien.*

Blijkens het Verslag over 1853 zijn in dat jaar voor Java en Madura vastgesteld een nieuw *Reglement voor de verpachting van 's lands middelen* in het algemeen (*Staatsblad* n°. 86) en een nieuw *Reglement voor de opiumpacht* (*Staatsblad* n°. 87), beide ingaande met den 1sten Januarij 1854; en bij publicatie van 16 October 1853 (*Staatsblad* n^is^. 88 en 89) waren voorts vastgesteld de voorwaarden voor den afstand dier middelen in 1854. Het getal verkoopplaatsen voor opium op Java en Madura is, krachtens art. 2 van het reglement in *Staatsblad* van 1847, n°. 42, door den directeur der middelen en domeinen voor 1854 gesteld op 2331, of 53 minder dan voor 1853. De pachtvoorwaarden voor de bezittingen buiten Java en Madura bleven voor 1854 onveranderd.

De gewone middelen hebben in dit jaar opgebragt:

op Java en Madura	*f* 1,889,389:00	
op de buitenbezittingen.	345,632:36	
		f 2,235,020:36
Over 1853 was de opbrengst		2,310,912:60
dus minder over 1854 . .		*f* 75,892:24

De opiumpacht heeft over 1854 opgebragt, op Java en Madura:

aan pachtschat.	*f* 2,151,072:00
aan opium 41,280 katties, à *f* 100 de katti	4,128,000:00
Bovendien zijn in 1854 nog verstrekt aan sieram 7380 katties, à *f* 25 de katti	184,500:00
maakt . .	*f* 6,463.572:00
op de buitenbezittingen . . . . , ...	638.440:00
Totaal . .	*f* 7,102,012:00

De opbrengst over 1853 bedroeg op Java en Madura aan pachtschat	*f* 1,697,340:00	
40,860 katties, à *f* 100 de katti. . . .	4,086,000:00	
7,085½ „ „ 25 „ „	177,137:60	
op de buitenbezittingen	637,070:00	
maakt		*f* 6,597,547:60
dus meer over 1854		*f* 504,564:60

Om tot eene juiste vergelijking te komen, moet hiervan evenwel worden afgetrokken de inkoopprijs van 714½ katti amfioen, in 1854 meer dan in 1853 verstrekt, bedragende p. m.	10,717:36
zoodat het zuiver voordeelig verschil blijft . .	*f* 493,747:24

Nieuwe beschikkingen ten aanzien der verpachtingen voor het vervolg of der daaraan onderworpen artikelen waren de volgende:

1°. de publicatie van 8 October 1854 (*Staatsblad* n°. 75), waarbij is afgekondigd een algemeen *Reglement voor de verpachting van 's lands middelen op de Nederlandsch-Indische bezittingen buiten Java en Madura;*

2°. de publicatie van 22 September 1854 (*Staatsblad* n°. 70), inhoudende een *Reglement voor de opiumpacht in de benedenlanden ter Westkust van Sumatra;*

3°. de publicatie van 21 December 1854 (*Staatsblad* n°. 94), waarbij na verkregen magtiging des Konings, is opgeheven het verbod tegen den invoer van opium in entrepôt op Java. De overweging, welke het Indisch bestuur bij het vragen dier magtiging hadden geleid, zijn medegedeeld in het vorig Verslag (pag. 139).

4°. een besluit van 19 September 1854, n°. 7, betreffende het verstrekken van opium aan de pachters op Java en Madura (*). Volgens de thans geldende bepalingen voor het jaar 1854, opgenomen in het *Staatsblad* van 1853, n°. 89, en voor het jaar 1855 in het *Staatsblad* voor 1854. n°. 76, wordt namelijk als hoogste bieder bij de verpachting van elk perceel beschouwd degene, die aanneemt maandelijks, boven en behalve het kostende van een voor elk perceel bepaalde hoeveelheid opium tegen den prijs van *f* 100 de katti (1¼ Amst. pond), den hoogsten pachtschat te voldoen, en boven die hoeveelheid opium, *tieban* genaamd, werd den pachter, des verkiezende, nog hoogstens één vierde van die hoeveelheid verstrekt, onder den naam van *sieram*, tegen den prijs van *f* 25 per katti. Aan het Gouvernement kostte de opium echter gemiddeld in de laatste jaren niet meer dan *f* 12:8 de katti, en heimelijk aangevoerde opium werd gezegd voor *f* 17 de katti door den pachter verkregen te kunnen worden. Een in 1853 en 1854 gedaan onderzoek had de reeds vroeger bestaande meening gestaafd, dat er op Java veel opium gesmokkeld was en nog werd, en dat de pachters, onder-pachters en andere bij het slijten van opium betrokkenen dien smokkelhandel bijzonder in de hand werkten, zonder dat het Gouvernement bij magte was dat tegen te gaan. Hieruit meende men te mogen opmaken, dat het verbruik van opium niet binnen zekere bepaalde grenzen kan worden beperkt door eene gelimiteerde verstrekking aan de pachters; maar dat men dit doel grootendeels zou kunnen bereiken door de opium zoo duur mogelijk aan de verbruikers te doen verkoopen; en dat, om hiertoe te geraken, het streven van de Regering steeds moet zijn om overal voldoende mededinging voor de opiumpacht in het leven te roepen, waardoor alleen de pachtprijs tot het hoogst mogelijke cijfer kan worden opgevoerd; maar dat daarentegen, om de pachters van den sluikhandel in opium terug te houden, het beste middel gelegen is in eene onbeperkte aanvulling der behoefte aan opium door verstrekking van gouvernementswege; dat het niet was bewezen, dat het verbruik daarvan zou vermeerderen en dat zulks ook niet aannemelijk was, aangezien in het tekort thans reeds door den sluikhandel werd voorzien. Op grond dezer overwegingen is bij het aangehaald besluit als beginsel aangenomen: *dat de sieram voortaan aan den pachter zal worden verstrekt tot de hoeveelheid welke hij zal aantoonen te behoeven, en zulks tegen den handelsprijs.* Op dien voet werden de voorwaarden voor 1855 gewijzigd en in het mede aangehaald Staatsblad van 1854 onder n°. 76 opgenomen. Om in de daardoor ontstane meerdere behoefte aan opium bij het Gouvernement voor 1855 te voorzien, werd het noodige bepaald bij besluit van 2 November 1854, n°. 1.

5°. een besluit van 7 October 1854, n°. 5, bepalende dat, ingaande met het pachtjaar 1855, in de residentie Menado geen geregtigheid meer zal worden geheven van *miloet* (maïs), welke ten verkoop op den bazaar gebragt of rondgedragen

(*) Op de buitenbezittingen voorzien de pachters zich zelve van de benoodigde hoeveelheid opium.

wordt. Eene gelijke beschikking ten aanzien van rijst en *padie* (rijst in den bolster), in 1853 genomen, is reeds in het vorig Verslag vermeld.

§ 2. *Onverpachte belastingen.*

a. Belastingen in arbeid opgebragt.

Ofschoon in het Verslag van 1849 (pagg. 162—169) eene omschrijving voorkomt van de persoonlijke diensten, waartoe de inboorlingen verpligt zijn, zullen welligt niet onbelangrijk worden geacht de volgende bijzonderheden omtrent dit onderwerp, ontleend aan het verslag van den directeur der cultures over 1854.

„De heerendiensten," zegt de directeur, „worden onderscheiden in:

„*verpligte diensten*, die betaald worden, en

„*eigenlijke heerendiensten*, waaraan geen loon verbonden is, als gegrond op het oude volksgebruik.

„De *verpligte diensten* bestaan in: het lossen en laden van schepen; het transporteren van reizigers en goederen; het leveren van gras aan de Europesche ambtenaren; het innemen van producten bij 's lands pakhuizen; het leveren van koelies bij het bouwdepartement, de pradjoerits- (soldaten-) diensten; het leveren van werkvolk en trekvee bij de verschillende cultuur-etablissementen; de blandong-diensten (bij de bosschen); de teelt van producten voor de Europesche markt.

„Onder de *eigenlijke heerendiensten* worden gerangschikt; de bewaking van 's Gouvernements gebouwen; de bewaking van passanggrahans (pleisterplaatsen); de bewaking van poststations; de bewaking van gevangenissen; de overbrenging van brieven; de diensten bij de inlandsche hoofden; het bezetten van wachthuizen; het onderhouden van bruggen, wegen, waterleidingen en dammen; het vervoeren van gevangenen en veroordeelden; — in welk vervoer, gedurende dit jaar, eene aanmerkelijke vereenvoudiging werd gebragt, doordien de hoofden van gewestelijk bestuur op Java magtiging ontvingen om in den vervolge gebruik te maken van ijzeren handboeijen met een doorloopenden ketting bij het transporteren van gevangenen of veroordeelden, zoodat het transport van onderscheidene personen, onder eene geringe begeleiding kan plaats hebben; — het vervoer van kopergeld van de woningen der ondercollecteurs naar 's lands algemeene kassen; het verschaffen van paarden voor de gladak (transportdienst); de onbezoldigde politie-diensten; het onderhouden en schoonhouden van de bazaars en de daarop staande loodsen.

„Van de boven opgenoemde diensten worden in den regel vrijgesteld: *het dessahoofd en de leden van het dessa-bestuur*, vermits die belast zijn met het toezigt over den arbeid; *de onbezoldigde politiedienaren*, omdat zij de werkzaamheden der bevolking moeten bewaken en voor de goede orde behooren zorg te dragen; *de afstammelingen van inlandsche grooten en eervol ontslagene hoofden, de volgelingen der hoofden (panakawans) en hunne bedienden*, naardien die reeds bij hunne hoofden dienst doen; *de orang menoempang*, tijdelijke bewoners eener dessa, die geen afzonderlijk huishouden hebben, maar bij den een of ander inwonen; *de jonggehuwden*, die bij hunne ouders inwonen, mits de hoofden van het huisgezin dienst verrigten; *de erkende geestelijkheid; alle personen, die den ouderdom van* 14 *jaren nog niet of dien van* 50 *jaren reeds bereikt hebben; alle personen, uitsluitend bestemd voor de bewaking der graven van voorouders van inlandsche vorsten en regenten; gepensioneerde of gedecoreerd ontslagen militairen.*

„In sommige gevallen wordt ook eene tijdelijke vrijstelling van heerendienst verleend, als: *aan jonge weduwen*, wier mannen onder de klasse der landbouwers hebben behoord en die voor hare zonen onder dien stand wenschen te blijven be-

hooren, mits zij zich zoodra mogelijk van eenen plaatsvervanger voorzien voor de diensten, die op den grond rusten: *aan weduwenaars*, die jonge zonen, eene eigene huishouding hebben en daarvoor moeten zorg dragen; *aan nieuwe aangekomenen* tot een zeker getal jaren.

„Voorts worden van het verrigten van zware diensten tijdelijk ontslagen degenen, die, tijdens zoodanige diensten gevorderd worden, bij de cultures voor de Europesche markt zijn ingedeeld.

„In den loop van dit jaar zijn de heerendiensten over het algemeen gebleven op den bestaanden voet, met uitzondering van enkele wijzigingen, in het belang der bevolking, op die plaatsen, waar eene beperking van den onbeloonden arbeid zonder ongerief kon worden beproefd. In verband met het beginsel, dat bij het nieuwe regeringsreglement ten aanzien der heerendiensten is vastgesteld, worden thans pogingen aangewend om in den geest van het opperbestuur eene regeling te dezer zake te ontwerpen."

De maatregelen, reeds vroeger tot regeling en vermindering der verpligte diensten genomen, zijn achtervolgens in deze verslagen vermeld, inzonderheid in het laatstvoorgaande (pagg. 140, 141 en 142).

b. Belastingen in geld opgebragt.

Omtrent enkele van deze belastingen kunnen de volgende bijzonderheden worden medegedeeld.

In- en uitgaande regten.

Het bedrag der in 1854 ontvangen regten wordt vermeld onder „*Handel en scheepvaart.*"

De voornaamste in dit jaar genomen beschikkingen omtrent dit onderwerp volgen hierbij:

1°. het besluit van 23 September 1854, n°. 8 (*Staatsblad* n°. 71), waarbij, krachtens magtiging des Konings, met intrekking van de besluiten van den Commissaris-Generaal van 28 Januarij 1829, n°. 15 (*Staatsblad* n°. 6) en van 25 Mei 1829, n°. 8 (*Staatsblad* n°. 45), is bepaald, dat, één jaar na de afkondiging in Nederlandsch Indie, geene credieten meer zullen worden verleend voor verschuldigde inkomende en additionele regten. Deze beschikking werd wenschelijk geacht zoowel in het belang van eenen gezonden staat des handels als ter vermijding van mogelijke schade voor 's lands kas;

2°. de publicatie van 11 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 44), houdende openlijke afkondiging van de wet van 15 April 1854, n°. 49 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 38), waarin, bij aanvulling van de tarieven van inkomende regten op Java en Madura n°. 3 en 5 (*Staatsblad van Nederlandsch Indie* 1837, n^is^. 47 en 57), en ter Westkust van Sumatra n°. 7 *c* en 7 *e* (*Staatsblad van Nederlandsch Indie* 1838, n°. 1), is vastgesteld, dat, te rekenen van den dag waarop deze wet in Nederlandsch Indie zal worden afgekondigd, geheele vrijdom van inkomende regten aldaar zal worden toegestaan voor: *guano en andere ten dienste van den landbouw ingevoerde meststoffen*;

3°. het besluit van 3 April 1854, n°. 3, waarbij, met het oog op de ongunstige vooruitzigten van den rijstoogst en de toenemende hooge prijzen van dat artikel, in navolging van hetgeen in vroegere jaren in gelijke omstandigheden is gedaan, onder de nadere goedkeuring des Konings, is uitgevaardigd de publicatie van dien dag, opgenomen in het *Staatsblad* onder n°. 20, houdende bepaling, dat *padie* en *rijst* in geheel Nederlandsch Indie, onverschillig van welke plaats en onder welke vlag aangevoerd, gedurende het jaar 1854 vrij van regten zal kunnen worden ingevoerd. De Koninklijke goedkeuring werd in Junij daaraanvolgende verleend;

4°. de publicatie van 21 December 1854 (*Staatsblad* n°. 94), hiervoren onder „*Verpachte belastingen*" reeds genoemd, blijkens welke de entrepôts op Java weder voor den opslag van opium zijn opengesteld;

5°. de publicatie van 23 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 46), waarbij is afgekondigd de wet van 8 September 1853 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 98) tot wijziging der in den Molukschen Archipel bestaande beperkende bepalingen met opzigt tot den handel en de scheepvaart aldaar. Vergelijk ook hieromtrent het hoofd „*Handel en scheepvaart*";

6°. de reeds onder het hoofd „*Politie*", § 4, vermelde verlenging voor den tijd van een jaar van het verbod tegen den invoer van vuurwapenen en buskruid te Palembang en Moeara-Kompeh (*Staatsblad* n°. 47).

Collaterale successien.

In afwachting eener voorgenome herziening der *ordonnantie op het regt van successie en overgang in Nederlandsch Indie* (*Staatsblad* n°. 17), is bij besluit van 8 Augustus 1854, n°. 3 (*Staatsblad* n°. 61), overgegaan tot de vaststelling van eenige voorloopige bepalingen ter verzekering van de rigtige aangifte voor de belasting op de successie in Nederland met opzigt tot vaste goederen in Nederland na te laten door ingezetenen van Nederlandsch Indie.

Landelijke inkomsten.

Volgens de algemeene verantwoording der landelijke inkomsten op Java, over het belastingjaar 1854, hebben de daaronder bedoelde middelen over dit jaar de volgende uitkomsten geleverd.

BENAMING DER MIDDELEN.	Aanslag.	Te verrekenen met uitgaven voor producten, blandongs, enz.	Ontvangsten.	Achterstand.
Ongebouwde eigendommen (landrente) (*). .	ƒ 8,274,374: 28	ƒ 343,597: 89	ƒ 8,273,335: 10	ƒ 1,039: 18
Gebouwde eigendommen (belasting op het bedrijf).	542,304: 60	„	538,537: 80	3,766:100
Tuinen en nipabosschen.	25,950: 62	„	25,950: 62	„
Vischvijvers.	177,789:118½	„	117,789:118½	„
Totaal.	ƒ 9,020,419: 28½	ƒ 343,597: 89	ƒ 9,015,613: 30½	ƒ 4,805:118
Het gezamenlijk bedrag dezer middelen over 1853 was	9,511,907: 24½	407,162: 91	9,501,297:117½	10,609:117
Dus minder in 1854.	ƒ 491,487:116	ƒ 63,565: 2	ƒ 485,683:117	ƒ 5,803:119

(*) Residentiegewijze opgegeven in de tiende kolom van de aantooning van de uitkomsten der rijst-cultuur, onder letter J bij dit Verslag gevoegd.

De mindere opbrengst van de landrenten en de belasting op het bedrijf in dit jaar worden door den directeur der cultures toegeschreven, wat de eerste aangaat, aan het onbeplant blijven van vele velden, ten gevolge van de in den aanvang van het jaar heerschende droogte, en aan den min voordeeligen uitslag van den oogst op vele plaatsen; en wat de belasting op het bedrijf aangaat, aan de door ondervinding verkregen kennis, dat sommige vroeger aangeslagen personen lager of in het geheel niet belast behoorden te worden.

De landrenten op de buitenbezittingen hebben, volgens opgave van de algemeene boekhouding, opgebragt:

Medado en Gorontalo	*f* 99,139:108
Makassar.	95,233: 85
Palembang	270,119:110
Bandjermasin	2,796:106½
Te zamen . .	*f* 467,290: 49½
Voor 1853 is ter zake opgegeven . .	444,315:103½
Dus meer in 1854 . .	*f* 22,974: 66

§ 3. *Onverpachte monopolien.*

Zoutmonopolie.

De aanmaak van zout voor 1854 werd, bij besluit van 12 April van dat jaar gesteld op 28,000 kojan, te verdeelen als volgt:

Tanara	2,000 kojan;
Pakkies	2,000 „
Grissee	7,000 „
Boender	2,000 „
Sumanap.	15,000 „
Te zamen, als boven . .	28,000 kojan;

met aanschrijving aan den directeur der middelen en domeinen om de betrokkene gewestelijke besturen aan te bevelen, den aanmaak van meer zout zooveel mogelijk te bevorderen. Deze aanschrijving was gegrond op den vermoedelijken voorraad onder ultimo 1854, welke berekend werd 65,944 kojan, en de wenschelijkheid om zooveel mogelijk den voorraad op de bij de resolutie van 11 April 1832, n°. 35, bepaalde hoeveelheid van 100,000 kojan te brengen, ten einde tegen ongelegenheden te zijn gewaarborgd.

De aanmaak is te Tanara, Pakkies, Grissee en Boender door goed weder begunstigd; te Sumanap daarentegen had men met regens te kampen. De aanmaak heeft bedragen:

te Tanara.	5,810 kojan	2 pikol,
„ Pakkies	3,672 „	
„ Grissee	10,032 „	20 „
„ Boender	2,029 „	22 „
„ Sumanap	11,862 „	6 „
Te zamen . .	33,406 kojan	20 pikol,

of 5406 kojan en 20 pikol meer dan het bepaalde minimum.

De qualiteit van het te Sumanap verkregen zout was gelijk aan die van 1853; het zout van Tanara, Grissee en Boender was beter van kleur en grooter van korrel; doch het zout van Pakkies liet, wat kleur betreft, te wenschen over.

In den loop van het jaar is op Java en Madura verkocht:

	18,409 kojan en $6^{30}/_{32}$ pikol,	
tot eene waarde van		*f* 4,123,640 : $3^{3}/_{4}$
In 1853 bedroeg het debiet, blijkens het vorig Verslag . .	18,569 kojan en $3^{24}/_{32}$ pikol,	
tot eene waarde van	——— . . . ——— . .	4,169,016 : $48^{3}/_{4}$
zoodat het debiet in 1854 is achteruitgegaan met	159 kojan en $26^{26}/_{32}$ pikol,	
ter waarde van		*f* 45,376 : 45

De prijsverhooging tot *f* 7 en *f* 8 voor de pikolmaat, welke bij de afschaffing der belasting op de bazaars en warongs voor 1852 is vastgesteld, is, om de redenen in het vorig Verslag vermeld, door het Indisch bestuur over de jaren 1854 en 1855 behouden; met aanschrijving echter aan de hoofden van gewestelijk bestuur, om nogmaals te dienen van berigt, consideratien en advies nopens de werking van deze prijsverhooging, en of en in hoever die in stand behoort te blijven, dan wel veranderd, gemist of door andere belastingen vervangen kan worden (*).

In den loop van 1854 zijn de volgende hoeveelheden zout naar de buitenbezittingen uigevoerd:

voor gouvernements-rekening.	2520.01 kojan;
„ particuliere „	2473.15 „
Te zamen . .	4993.16 kojan.

Onder ultimo 1854 bedroeg de voorraad zout op Java en Madura:

	oud zout:	nieuw zout:
in de hoofd-entrepôts . .	53,145 kojan;	30,118 kojan;
„ „ verkooppakhuizen .	11,566 „	—
	64,711 „	30,118 „
Te zamen. . .	94,829 kojan.	

Ten slotte kan hier omtrent het zout nog de volgende bijzonderheid worden aangeteekend. In de behoefte in de residentie Menado werd in vroegere jaren, ofschoon de uitsluitende verkoop van gouvernements-zout aldaar niet was ingevoerd, van gouvernementswege voorzien, uit hoofde van den geringen aanvoer van die levensbehoeften. Sedert de vrijverklaring der havens van Menado en Kema wordt dit artikel echter door inlandsche handelaren met goed gevolg aangevoerd en voor *f* 4 à *f* 5 koper den pikol aan de bevolking verkocht, terwijl de prijs van het gouvernements-zout *f* 5 recepis bedroeg. Het debiet van het gouvernements-zout is hierdoor allengskens van 24 kojan tot op 10 à 20 pikol verminderd, waarom dan

(*) Ten gevolge eener beschikking van het jaar 1855 is de prijs thans weder tot het vroeger cijfer teruggebragt.

ook besloten is, den aanwezigen voorraad op te ruimen en de voorziening in de behoefte aan dat artikal voortaan aan den particulieren handel over te laten.

§ 4. *Land- en Mijnbouw.*

Over de gouvernements-cultures en mijnbouw wordt gehandeld in het hoofddeel „*Nijverheid.*"

VII. LANDSGEBOUWEN EN WATERSTAAT.

In de Iste afdeeling van dit hoofddeel is vermeld de nieuwe organisatie van den waterstaat, krachtens het Koninklijk besluit van 4 November 1854, n°. 40 (*Indisch Staatsblad* n°. 100). Die organisatie trad echter eerst in werking met den 1sten Januarij 1855.

Als organieke beschikkingen kunnen voorts nog worden vermeld:

1°. het besluit van 4 Mei 1854, n°. 17 (*Staatsblad* n°. 33), waarbij is ontbonden de *Commissie van de bruggen en wegen in de residentie Batavia en de afdeeling Buitenzorg*, daargesteld bij § *m* van art. 2 van de resolutie van 16 April 1831, n°. 23 (*Staatsblad* n°. 27), en bepaald, dat het oppertoezigt over alle wegen, bruggen, kanalen, rivieren, dammen, sluizen, waterleidingen enz., buiten het district der stad en voorsteden van Batavia; in de afdeeling Ommelanden, en in Buitenzorg onder toezigt van de hoofden van gewestelijk bestuur, als overal elders, zal zijn opgedragen aan den chef van den waterstaat en 's lands civiele werken. Tot dit besluit ging het Indisch bestuur over uit overweging: „dat de omstandigheid, dat het landbezit in de residentie Batavia veelal uit handen van Europeanen overgaat in die van Chinezen, het bezwaarlijk maakt de commissie voor de bruggen en wegen zamen te stellen volgens het voorschrift van de aangehaalde resolutie van 1831; dat reeds thans vier landheeren uit de afdeeling Buitenzorg in deze commissie zitting hadden, in stede van twee uit die afdeeling en twee uit de residentie Batavia; dat de commissie steeds werkzaam was met eene traagheid, welke belemmerend werd geacht voor de algemeene dienst; dat de commissie zich bewoog over een zoo uitgestrekt terrein, dat zij geen behoorlijk oppertoezigt uitoefenen kon, met het gevolg, dat de staat van wegen en waterwerken onder Batavia en Buitenzorg, in tegenstelling van de overige deelen van Java, slecht was; dat de ondervinding mitsdien geleerd had, dat het wenschelijk was om de afwijkingen te doen ophouden van art. 31 van het reglement in *Staatsblad* n°. 16, door, overeenkomstig het voorstel van de commissie zelve, haar te ontbinden en hare bemoeijenissen over te dragen aan de autoriteiten, eigenaardig daarvoor aangewezen.

Nadat verworpen was het aanvankelijk opgevat denkbeeld om de ontbondene commissie door eene adviserende commissie te vervangen, werd evenwel bij een besluit van 21 December 1854, n°. 7, bepaald, dat in *elk* geval dat de voorlichting, medewerking of toestemming der landheeren, zoo niet noodzakelijk, dan toch hoogst wenschelijk wordt geacht tot de uitvoering van nieuwe of de verbetering van bestaande bruggen, wegen en waterwerken in de residentie Batavia en de afdeeling Buitenzorg, *tijdelijke* commissien zullen worden bijeengeroepen, omtrent welker zamenstelling, verpligting en regten bij die gelegenheid de vereischte bepalingen zijn gemaakt.

2°. de publicatie van 21 December 1854 (*Staatsblad* n°. 95), reeds aangehaald in hoofddeel F. II, § 3, hierboven, waarbij met intrekking van alle ter zake bestaande bepalingen, is vastgesteld eene *Algemeene keur tegen het beschadigen van s lands waterwerken ;*

3°. het besluit van 27 December 1854, n°. 6 (*Staatsblad* n°. 28), waarbij op *het maken van bevaarbare kanalen en waterleidingen* toepasselijk zijn verklaard de in

het *Staatsblad* van 1835, n°. 15, opgenomen bepalingen, omtrent het aanleggen van communicatie-wegen, volgens welke zoodanige werken door de plaatselijke ambtenaren op Java niet mogen ondernomen worden zonder eene vooraf bekomen schriftelijke autorisatie van den Gouverneur-Generaal. De grond van dat verbod was, dat werken van dien aard behooren te worden getoetst aan het stelsel van verdediging en andere overwegingen van algemeen belang, welker beoordeeling niet ligt binnen den kring der bemoeijingen van plaatselijke besturen.

Bij de begrooting van 1854 zijn voor de uitvoering van werken door het civiel bouwdepartement, voor zoover de aanvragen bij dat departement waren behandeld of opgemaakt en over de uitgetrokkene sommen bij hetzelve contrôle was gehouden, de navolgende sommen uitgetrokken:

onder het VIde hoofdstuk (civiel bouwdepartement) afdeeling: *civiele gebouwen en waterstaat (materieel):*

voor civile gebouwen tot algemeen gebruik	*f* 557,778
voor waterstaatswerken in het algemeen belang	689,654
	f 1,247,432
voor de waterstaatswerken is later nog, in Julij van dat jaar, een crediet toegestaan tot latere regularisatie, ten bedrage van	190,000
Te zamen	*f* 1,437,432

onder hetzelfde hoofdstuk, afdeeling: *verschillende inrigtingen van waterleidingen enz.*

voor brandspuiten, zaagmolens, inkoop van bouwmaterialen, indemniteit voor huishuur aan daarop regt hebbende civiele ambtenaren bij gebrek aan landswoningen, te zamen. . . . . *f* 8,902

onder het VIIde hoofdstuk A *(Finantien)*, 6de afdeeling, voor tonnen, bakens, boeijen, licht enz.) in het algemeen . . . . *f* 32,000

onder het VIIde hoofdstuk B *(Landbouw, landelijke inkomsten en cultures)* *f* 200,859

onder het VIIde hoofdstuk C. *(Koophandel)*, afdeeling: *kosten van zout*, voor zoutpakhuizen, loodsen enz. . . . . *f* 46,108

onder het IXde hoofdstuk (Departement van Marine):

voor onderhoud en kosten der marine-etablissementen op het eiland Onrust en te Soerabaija, en de fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid te Soerabaija	*f* 241,837
terwijl in Julij eene suppletie is toegestaan, om later te worden geregulariseerd, ten bedrage van	60,000
Te zamen . .	*f* 301,837

Ten laste van bovenbedoelde fondsen, voor zooverre bij den chef van den waterstaat daarover contrôle was gehouden, waren achtereenvolgens beschikbaar gesteld de sommen aan gereed geld hieronder, nevens de daarbij tevens vermelde bedragen aan materialen uit 's lands voorraad (welke geene affectatie op de begrooting vereischen), vermeld, als:

Voor civiele gebouwen:

	Geld.	Materieel.	Totaal.
a. voor gewoon onderhoud	*f* 82,268	*f* 8,325	*f* 90,593
b. voor zware reparatien en vernieuwingen, voortzetting van onderhanden werken, bij den aanvang van het jaar geautoriseerd.	162,423	27,965	190,388
c. voor zware reparatien en vernieuwingen, benevens nieuwe werken, gedurende den loop van het dienstjaar geautoriseerd.	259,666	60,041	355,707
Totaal voor gebouwen voor algemeen gebruik.	*f* 540,357	*f* 96,331	*f* 636,688

Voor bruggen, wegen en waterstaatswerken, voor zooverre die niet ten laste moesten komen van de bevolking:

	Geld.	Materieel.	Totaal.
a. voor gewoon onderhoud	*f* 97,639	*f* 9,965	*f* 107,604
b. voor zware reparatien en vernieuwingen, voortzetting van onderhanden werken, bij den aanvang van het jaar geautoriseerd	401,274	58,378	459,652
c. voor zware reparatien en vernieuwingen, benevens nieuwe werken, gedurende den loop van het dienstjaar geautoriseerd.	379,580	25,990	405,570
Totaal voor waterstaatswerken.	*f* 878,493	*f* 94,333	*f* 972,826

Voor verschillende inrigtingen, enz.:

	Geld.	Materieel.	Totaal.
voor onderhoud van het mechaniek van den houtzaagmolen te Batavia en van de brandspuiten in Indie	*f* 2,902	*f* 1,268	*f* 4,170
voor herstelling van brandspuiten of van het daarbij behoorende materieel.	189	2,670	2,859
voor inkoop van materialen	10,558	„	10,558
voor huishuur-indemniteit ongeveer. . . .	3,900	„	3,900
Totaal. .	*f* 17,549	*f* 3,938	*f* 21,487

Voor zoutpakhuizen en loodsen:

	Geld.	Materieel.	Totaal.
a. voor gewoon onderhoud	*f* 13,208	*f* 642	*f* 13,850
b. voor zware reparatien en vernieuwingen, voortzetting van onderhanden werken, bij den aanvang van het jaar geautoriseerd.	4,698	217	4,915
Transporteren . .	*f* 17,906	*f* 859	*f* 18,765

	Geld.	Materieel.	Totaal.
Per transport . .	*f* 17,906	*f* 859	*f* 18,765
c. voor zware reparatien en vernieuwingen, benevens nieuwe werken, gedurenden den loop van het dienstjaar geautoriseerd.	22,210	286	22,478
Totaal . .	*f* 40,116	*f* 1,127	*f* 41,243

Voor marine-etablissementen.

Marine-etablissement op Onrust:

	Geld.	Materieel.	Totaal.
a. voor gewoon onderhoud	*f* 3,700	*f* 300	*f* 4,000
b. voor zware reparatien en vernieuwingen, voortzetting van onderhanden werken, bij den aanvang van het jaar geautoriseerd.	10,925	2,147	13,072
Totaal . .	*f* 14,625	*f* 2,447	*f* 17,072

Marine-etablissement te Soerabaija:

	Geld.	Materieel.	Totaal.
a. voor gewoon onderhoud	*f* 2,202	*f* 106	*f* 2,308
b. voor zware reparatien en vernieuwingen, voortzetting van onderhanden werken, bij den aanvang van het jaar geautoriseerd.	220,000	30,000	250,000
c. voor zware reparatien en vernieuwingen, benevens nieuwe werken gedurende den loop van het dienstjaar geautoriseerd.	60,000	„	60,000
Totaal . .	*f* 282,000	*f* 30,106	*f* 312,308

Fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid:

	Geld.	Materieel.	Totaal.
a. voor gewoon onderhoud	*f* 332	*f* 122	*f* 454
b. voor zware reparatien en vernieuwingen, voortzetting van onderhanden werken, bij den aanvang van het jaar geautoriseerd.	4,678	316	4,994
Totaal . .	*f* 5,010	*f* 438	*f* 5,448

Onder de belangrijkste in het jaar 1854 *tot voltooijing gebragte werken* worden gerangschikt:

Gebouwen:

een der onderhande zijnde producten-pakhuizen te Tjilatjap;

een tweede suikerpakhuis te Samarang,

een havenmeesters-woning te Anjer;

een nieuw post-etablissement te Batavia;

de gebouwen dienende tot boeijen en Stads-verband te Batavia;

eene gevangenis te Toeban;

eene gevangenis te Saparoea.

Bruggen, waterwerken, enz.:

eene brug te Samarang;

eene traliebrug in de residentie Kadoe;

eene traliebrug over de rivier Koetoe, de grens uitmakende tusschen de residentien Samarang en Pekalongan;

het sluiten van den rivierarm Rambattan te Cheribon, ondernomen en voor eene zekere som, hem van landswege daarvoor uitgekeerd, ten uitvoer gebragt door den heer Heckler, mede-eigenaar van het land Indramajoe. Dit werk was vóór het invallen der banjers (stortvloeden) afgeloopen; doch al spoedig daarna ontstond beschadiging aan den gemetselden overlaat, die vroeger reeds in vervanging van den afgesloten riviermond was daargesteld.

de stroomleider aan de monding der Solo-rivier. Dit kostbare, doch voor het behoud van het vaarwater door straat Madura gevorderde waterwerk, in het vorig Verslag (pag. 111) vermeld, was reeds in het begin van het jaar voltooid, en voldeed, door de waargenomene uitwerking in den toestand van dat vaarwater, reeds toen zigtbaar aan zijne bestemming, finantieel waren de uitkomsten mede zeer voordeelig, daar het voor ruim *f* 140,000 minder is daargesteld dan de som van *f* 310,000, waarop het was begroot.

de uitdieping en revetering der Krambangan te Soerabaija; een blijkens het vorig Verslag (pagg. 111 en 112) in het belang van den gezondheidstoestand dier plaats hoogst noodzakelijk werk;

eene brug over het kanaal naar de Mangitan; een onderdeel der groote waterwerken in de residentie Soerabaija, waarover onder n°. 3, op pag. 112 en 113 van het vorig Verslag uitvoerig is gehandeld;

het kanaal zelf, tot aan den noorder Porrongdijk, ontbrekende daaraan alleen de aansluiting van de irrigatiesluis achter de stuw, en de doordammingen door de Porrongrivier;

de overlaat te Porrong, mede een onderdeel dier werken;

een gedeelte van de werken bij het marine-etablissement te Soerabaija, waarover afzonderlijk is gehandeld in § 4 van de IIde afdeeling van het hoofddeel „*Militair beheer*".

Omtrent de voortzetting van vroeger aangevangen werken wordt onder andere vermeld, dat de opdamming der rivier Toentang (Samarang), vermeld onder n°. 8 op pag. 115 van het vorig Verslag, goede vorderingen maakte.

Onder de belangrijkste in den loop van het jaar ondernomene werken worden, onder meer, vermeld:

Gebouwen:

het stadhuis te Samarang, in vervanging van dat, hetwelk in 1852 is afgebrand;

eene derde gouvernements lagere school te Samarang;

een rijst- en algemeen pakhuis te Marawang;
binnenlandsche koffijpakhuizen te Klitak en te Rembang;
eene pradjoerits-kazerne te Cheribon;
eene smederij te Padang;
een civiel hospitaal te Portianak.

Bruggen, waterwerken enz.:

zeven bruggen op den nieuwen grooten weg van Samarang naar Pekalongan;
eene steenen boogbrug over de rivier Batang (Kadoe);
idem over de rivier Bantar (Bagelen;)
idem over de Hangsana, in de residentie Banjoemaas;
uitbaggeren van den zuidertak der rivier Kandoeroean te Cheribon;
zuiveren en bevaarbaarmaken der rivier Tjitaroen, van af Tjikao (Preanger regentschappen) tot aan hare monding in zee;
zuiveren en in beteren staat van bevaarbaarheid brengen der rivier Tjitandoei (Banjoemaas);
vernieuwing der beschoeijing langs de rivier Bandjermasin;
uitsluitend in het belang van den landbouw:
opdamming der rivier Sawarna (Bantam);
waterleidingen uit de rivieren Tjilemmer en Tjilemboer (Bantam);
waterleiding uit het Laijangan-kanaal (Pekalongan);
herstelling van den dam in de leiding te Kesessi en van de sluis te Mritjan (Pekalongan);
waterleiding uit de rivier Gebang (Bagelen).

Overigens is of wordt nog in dit Verslag gehandeld; over *gevangenissen* in § 4 van de IVde afdeeling van het hoofddeel „*Regtswezen en politie*"; over de *maritime etablissementen* in § 4 van de IIde afdeeling van het hoofddeel „*militair beheer*", over *bruggen*, *wegen* en *rivieren*, als middelen van gemeenschap, in de volgende afdeeling „*Vervoerwezen*"; en over enkele *werken in het belang van den landbouw*, in § 1 *a*, n°. 1 en in § 2 van de 1ste afdeeling van het hoofddeel „*Nijverheid*".

VIII. VERVOERWEZEN.

§ 1. *Binnenlandsch.*

a. Wegen, rivieren enz.

Spoorwegen. Van de adressanten tot het aanleggen van eenen *leuning-spoorweg* tusschen Batavia en Buitenzorg, van welk plan melding is gemaakt in de Verslagen van 1851 (pag. 105) en 1853 (pag. 118), werd in 1854 niets naders vernomen.
In den loop van dat jaar kwam van de zijde der Oost-Indische Maatschappij van administratie en lijfrente een verzoek om concessie tot den aanleg van eenen *ijzeren spoorweg* van Batavia naar Buitenzorg. Volgens de bepalingen van het in het vorig Verslag (pag. 118) vermeld Koninklijk besluit van 31 October 1852 *Indisch Staatsblad* van 1853, n°. 4) werd aan die maatschappij te kennen gegeven, dat haar verzoek in overweging genomen zou worden wanneer zij: *a.* zoowel een bepaald tracé voor den aangevraagden spoorweg zou hebben aangewezen, als een

project van denzelve zou hebben overlegd, met aanwijzing der middelen, waarmede zij haar plan denkt uit te voeren; een en ander op zoodanige wijze, dat door het Gouvernement kunne worden beoordeeld, of de spoorweg, door haar geprojecteerd, op de aangewezen plaats en met de aangewezene middelen uitvoerlijk is; *b.* zou hebben aangetoond het benoodigde kapitaal voor de onderneming beschikbaar te hebben; *c.* de voorwaarden zou hebben opgegeven, onder welke de bedoelde concessie door haar werd verlangd; onder mededeeling voorts, dat zij zich tot den chef van den waterstaat en 's lands civiele werken kon wenden, tot regeling van de onderzoekingen, welke, naar aanleiding van het bovenstaande en ter voldoening aan het bepaalde bij *Staatsblad* 1853, n°. 4, door of ten koste van de concessionarrissen, onder toezigt van gouvernementswege, alsnog zouden moeten plaats hebben; alsmede dat zij, hetgeen onder *a*, *b* en *c* hierboven van haar is verlangd, aan het Gouvernement zou kunnen indienen door tusschenkomst van genoemden chef. Deze werd voorts van bevelen voorzien voor het geval de maatschappij zich hij hem mogt aanmelden. Bij het eind van het jaar had zij echter nog niets van zich doen hooren.

Nieuwe groote weg van Batavia naar Soerabaija. In het belang der verdediging is het noodig voorgekomen, behalve den weg langs het noorderstrand, van Batavia naar Soerabaija eenen anderen weg meer binnen 's lands of digter bij de zuidkust daar te stellen, die door gebergten en bosschen van het noorderstrand gescheiden zal zijn. De aldus geprojecteerde en stuksgewijze voor een groot gedeelte reeds bestaande weg zal loopen van Batavia naar Buitenzorg; van Buitenzorg naar Tjiandjoer over de verbindingsbrug van den Salak en Gedé; van Tjiandjoer over Bandong, Indihiang, Tjamis, Keppel, Abadoera, Madjenang en Adjibarang naar Banjoemaas; van Banjoemaas langs het zuider-zeestrand over Poerworedjo, Semangi en Brossot op Djokjokarta, Soerakarta en Ngawi; en van Ngawi over Tjaroeban en Moening naar Soerabaija. Daarenboven zal er van dezen weg nog een tak loopen van Banjoemaas uit door de vallei der Serajoe, over Wonosobo, Parakan en Setjang, naar Willem I. Bij besluit van 11 September 1854, n°. 9, zijn, volgens de uit Nederland gegeven bevelen, de verschillende betrokken residenten met den loop van dezen weg in kennis gesteld, onder aanteekening, dat hij geschikt moet wezen, tot het vervoer van troepen per as, en dat tot dit einde onder andere noodig is, dat als algemeen beginsel worde aangenomen, dat bij rivier-overgangen permanente steenen bruggen behooren te worden daargesteld, waar zulks maar eenigzins mogelijk is; dat sterke hellingen zooveel mogelijk moeten worden vermeden, en dat daar waar zulke hellingen reeds in het aangelegde gedeelte bestaan, deze moeten worden verbeterd, en dat de baan van lieverlede moet worden belegd met grind of gebroken steenpuin; terwijl de aanleg of verbetering van den weg bij wijze van *heerendienst* moet geschieden, voor zooveel genoegzame bevolking op de strekking van den weg aanwezig is; zullende alleen in de woeste en onbewoonde gedeelten, waar de werkers van ver af moeten komen, het werk in dagloon worden verrigt.

Van dezen weg bestond nog niet: het gedeelte van Buitenzorg, tusschen den Salak en Gedé door, naar Tjiandjoer; dat van Tjamis tot Adjibarang; en dat van Ngawi over Tjaroeban tot Moening. Korten tijd te voren was evenwel reeds eene beschikking genomen omtrent het in goeden staat brengen van den weg tusschen Buitenzorg en Tjiandjoer over de inzadeling tusschen Salak en Gedé.

Gewestelijke berigten.

De verslagen van de hoofden van gewestelijk bestuur over den toestand der wegen, rivieren enz. luiden over het algemeen gunstig. Ten vervolge op de uitvoeriger berigten, welke in het Verslag van 1853, en voor zooveel Java aangaat ook in dat van 1851 zijn gegeven, kunnen thans, met weglating van die gewesten waarvan over 1854 niets belangrijks valt te vermelden, de volgende bijzonderheden worden aangeteekend.

JAVA.

Batavia. Van de ontbinding der Commissie van bruggen en wegen (*Staatsblad* 1854, n°. 33), en van de daartoe geleid hebbende redenen is uitvoerig melding gemaakt in de afdeeling „*Landsgebouwen en waterstaat.*" Onder de belangrijkste verbeteringen in den loop van 1854 ondernomen, worden genoemd: het vernieuwen der dekken en verdere reparatien aan vijftien bruggen, zoo in en om Batavia als te Weltevreden en omstreken; het ophoogen en verbeteren van den weg van de brug te Kwitang, tot aan de buurt Parapattan; hebbende men aangevangen met de verbetering van den weg en de beschoeijing van af den bazaar Senèn, langs den regter oever van het kanaal te Goenoeng Sahari; het reveteren van den regter oever van het Molenvliet langs Rijswijk, van af de brug over het gebouw de Harmonie opwaarts. Voorts waren reeds de noodige fondsen toegestaan: voor het herstellen van een hoogen kaaimuur en het vervangen van de defecte houten beschoeijing langs den linker oever van het Molenvliet, van de brug te Rijswijk tot aan den gang Ketapan nabij de stad; voor het herstellen van eenige duikers aan den grooten postweg; en voor het verbeteren en onderhoud van den Westerweg van Batavia naar Buitenzorg, gerekend van den bazaar Tanabang tot aan de brug over de rivier Grogol.

Buitenzorg. De wegen voor rijtuigen, die in deze afdeeling meer dan elders op Java worden gevonden, waren over het algemeen in goeden staat. De wegen, bestemd voor karren, lieten daarentegen veel te wenschen over. Bij het eind van het jaar was in behandeling een voorstel van den chef van den waterstaat tot wijziging van het tegenwoordige stelsel van wegen. Andere middelen van gemeenschap bestaan in de afdeeling Buitenzorg alleen daar waar de rivieren Tjilengsi, Tjidani, Tjiliwong en Tjipaminkies geen te groot verval meer hebben en dus bevaarbaar zijn; doch dit vindt eerst plaats op weinige palen van de Bataviasche grenzen, en is dien ten gevolge voor deze afdeeling van geen algemeen nut.

Preanger regentschappen. De in het vorig Verslag vermelde plannen tot verbetering van het transport van Bandong naar Tjikao kwamen in dit jaar nog niet tot uitvoering.

Waterwegen bestaan binnen deze residentie geen andere, dan die van Bandjar over de Tjitandoei naar de Kinderzee, voor het transport van producten naar Tjilatjap. Volgens de voor dit transport aangegane overeenkomst moet deze rivier van gouvernementswege in denzelfden staat van bevaarbaarheid worden gehouden, waarin zij was tijdens het sluiten van het contract; waarvoor beschikbaar gesteld en verwerkt zijn in 1853 *f* 1620.36 en in 1854 *f* 1571.60.

Tagal. De wegen zijn in vrij goeden staat. De bruggen daarentegen laten hier en daar te wenschen over; men heeft in dit gewest, en vooral langs het zeestrand, veel hinder van den zeeworm, zoodat de djatihouten stijlen, van ruim 8 duim Rijnlandsch, in den tijd van 4 à 5 jaren geheel doorknaagd zijn en vernieuwd moeten worden.

Samarang. In de afdeeling „*Landsgebouwen en waterstaat*" is reeds onder de in 1854 tot voltooijing gebragte werken vermeld de tralie-brug over de rivier Koetoe.

Soerabaija. Van de belangrijke werken, welke ook gedurende 1854 aan de waterwegen dezer residentie zijn uitgevoerd, is mede melding gemaakt in de afdeeling „*Landsgebouwen en waterstaat.*"

Banjoemaas. Uit het verslag van den resident is het volgende ontleend: „In het afgeloopen jaar zijn weder 3 kapitale bruggen, waarvan 2 op den zuider-transportweg, met steenen landhoofden en pijlers, en een houten, van een dak voorzien dek, en ééne geheel van steen, op den weg naar Bandjar-Negara, opgetrokken.

Daarentegen is op dienzelfden weg eene steenen brug vernield, door eenen buitengewoon hevigen stortvloed, welke door eene aardstorting werd veroorzaakt, die eerst het water in een ravijn had opgedampt, dat daarna doorbrak en zich met geweld eenen weg baande. Van den *zuider-transportweg* (in het vorig Verslag, pag. 121, vermeld), zijn dit jaar weder 3000 roeden begrind en tot eenen gemeenschappelijken rij- en karrenweg herschapen, die zeer goed voldoet, tot op enkele korte afstanden na, waar overhaastig en slordig gewerkt is. Dit werk zal niet alleen eene niet genoeg op prijs te stellen verbetering voor het transport der producten daarstellen, maar tevens is daarmede der bevolking eene groote weldaad bewezen, die daarvoor tot dusver groote offers heeft moeten brengen en wier vermeerdering in die streken door den druk van dien arbeid werd belet."

Bij publicatie van 27 Mei 1854 (*Staatsblad* n°. 35) is vastgesteld een *Reglement op het gebruik van den transportweg in de residentie Banjoemaas tusschen de rivier Idjoekh op de grens van Zuid-Bagelen en Tjandaga aan den oever van de rivier Serajoe voor voertuigen en draagvee.*

Bagelen. Een groot ongerief in de communicatie dezer residentie en Banjoemaas bestond daarin, dat de tusschenliggende rivieren: Gebong, Djati Negara, Kemit en Bontar, niet van bruggen waren voorzien. Op voorstel van den resident is mitsdien, bij eene beschikking van 25 Augustus 1854, magtiging verleend om over de drie laatstgenoemde rivieren achtereenvolgens, gedurende de jaren 1854 tot en met 1859, steenen boogbruggen te leggen, en zulks in heerendienst doch met eene geldelijke tegemoetkoming van regeringswege tot het betalen van ambachtslieden en het aanschaffen van materialen welke niet kosteloos kunnen worden verstrekt. Voor dat einde is toegestaan *f* 34,382.

Kadoe. Door eene te spaarzame aanwending van gratuite diensten der bevolking waren vele bruggen in verval geraakt. Dit heeft ten gevolge gehad dat de bevolking ten behoeve der bruggen in 1854 meer diensten heeft moeten verrigten dan in het vorige jaar. Van gouvernementswege werd evenwel door het toestaan van fondsen daarin met billijkheid te gemoet gekomen. Zoo werd in 1854 toegestaan: tot het leggen van eene boogbrug over de rivier Batang over de jaren 1854 en 1855 *f* 800 's jaars; voor eene steenen brug over de rivier Piengiet, op de grens van Samarang, eene som van *f* 6409, waarvan 2000 voor 1854; voor een twintigtal houten bruggen op binnenlandsche wegen, waarvan de goede staat onmisbaar is zoowel in het belang eener geregelden communicatie als voor het transport van koffij, een bedrag van *f* 279.76 voor spijkers en teer; voor het leggen van bruggen over de rivieren Moerong en Tingal, op binnenwegen van Krangan naar Medono en van Krangan naar Soemowono *f* 348.60 en *f* 354.60

Djokjokarta. De hoofdwegen, met name die naar Soerakarta en Magelang, hebben in de laatste jaren veel verbetering ondergaan, zoowel door het afnemen van hoogten en het aanvullen van diepten als door geregelde bestrating, begrinding en verbreeding, hetgeen in 1854 ijverig werd voortgezet, even als het vervangen der vroeger deels uit hout, deels uit bamboe zamengestelde bruggen, door hechte steenen bruggen. In 1852 en 1853 waren reeds verscheidene zoodanige kapitale bruggen tot stand gekomen; in 1854 is haar getal met twee vermeerderd, langs den weg naar Magelang en wel over de rivieren Morangan en Temoelawak, welke geheel van steen opgetrokken en goed gebouwd zijn.

Kediri. Sedert de groote brug over de Kediri-rivier, ter hoofdplaats, in 1848 gedeeltelijk door zwaren stroom vernield werd, is daar eene noodbrug gelegd, welker onderhoud voor de bevolking bezwarend en voor het Gouvernement kostbaar was. Daarom werd thans bepaald dat in 1855 en volgende jaren over die rivier eene nieuwe steenen boogbrug zal worden gebouwd, waarvan de kosten aan geld, houtwerken en materialen geraamd zijn op *f* 128,891.

SUMATRA'S WESTKUST.

Behalve de veelvuldige wegen die alleen voor voetgangers of ruiters geschikt zijn, zijn in dit gouvernement *zeven* hoofdwegen, die het binnenland met het strand in verbinding brengen en voor het vervoer met karren ingerigt zijn, als:

van	Ankola	naar	Sibogha;
„	Mandeling	„	Natal;
„	Rau	„	Ajerbangies;
„	Manindjoe	„	Tikoe;
„	Padang Pandjang	„	Padang;
„	Padang	„	Poeloet Poeloet;
„	Poeloet Poeloet	„	Painan.

Volgens het verslag van den gouverneur zijn deze wegen goed aangelegd, worden zij met zorg onderhouden en voldoen zij rijkelijk aan de behoefte.

Padangsche bovenlanden. Gedurende 1854 heeft tot twee keeren toe belangrijke schade in de kloof Batang Singgalang, het voorname verbindingsmiddel der Padangsche bovenlanden met de benedenlanden, plaats gehad; een paar bruggen waren weggeslagen en op verschillende plaatsen hadden zich zware instortingen voorgedaan. In weerwil van die omstandigheden is de gemeenschap niet gestremd geweest, daar al dadelijk het noodige is gedaan tot opruiming en herstelling. De onderlinge gemeenschap der kampongs en van de kampongs met de groote wegen heeft almede voortgang gemaakt en aan de ontwikkeling van den handel zeer ten dienste gestaan. Er was een aanvang gemaakt met het verleggen van den weg van Bondjol naar Loeboe Sikaping, het aanhoudend op- en afklimmen maakte dat de oude weg, loopende over Kotta-Tengah, vooral in den regentijd moeijelijk te begaan was. De nieuwe weg, die eerlang geheel voltooid zou zijn en door de vallei van Batang Si Lasana loopt, is ruim een paal korter dan de oude; er wordt daar geene noemenswaardige aanhoogte en geene enkele steile plaats aangetroffen, en er is een geschikte plaats gevonden tot overvaart der rivier Alahan Pandjang, welke zelfs bij hoog water of banjers zonder eenig gevaar is te gebruiken.

Tapanolie. In deze residentie hadden hevige regens belangrijke schade te weeg gebragt. De weg van Mandeling naar Natal wordt sedert September 1854 onderhouden door vastbezoldigde koelies. De langs dien weg wonende bevolking was daartoe niet talrijk genoeg en had te weinig middelen van bestaan om veel tijd aan dien arbeid te besteden, waardoor dit onderhoud een bezwaar was, dat haar andere oorden deed opzoeken. De gevestigde bevolking leent thans nu en dan alleen de hand aan den arbeid, wanneer onverhoedsche rampen plaats hebben of niet te voorziene instortingen met eenigen spoed en met krachtsinspanning moeten worden weggeruimd. Deze weg wordt langzamerhand begrind. De weg van Padang-Sidempoeang naar Loemoet is in het midden van 1854 door de gezamenlijke bevolking van die districten weder voor de transporten per as bruikbaar gemaakt; doch de ongunstige weêrsgesteldheid gaf later aanleiding tot nieuwe schade, die bij het eind van het jaar nog niet geheel hersteld was. Door het verleggen van een eind wegs van omstreeks 7 palen, van Si-Aboe en Mandeling naar de grens van Ankola in de vlakte, welk werk zonder belangrijke inspanning door de bevolking is kunnen worden verrigt, is het moeijelijkste gedeelte van den grooten weg vervallen.

PALEMBANG.

Op de hoofdplaats zijn de wegen en bruggen in goeden staat. Het moerassig terrein maakt het onderhoud dikwijls moeijelijk. Behalve dit onderhoud is men

voortgegaan het aantal kampongswegen te vermeerderen, ten einde langzamerhand overal toegang te hebben. Vroeger waren die kampongswegen meestal van bamboe zamengesteld, nu worden zij alom door aarden wegen of dijkjes van 6 Rhijnlandsche voeten breedte vervangen. Deze wegen, waarvan alleen de eerste aanleg moeijelijk is, zijn duurzamer en kosten minder aan onderhoud. De bamboezenwegen ontsierden de plaats, gaven aanleiding tot ongelukken en stonden de werking eener goede politie in den weg. Gedurende 1854 zijn 22 dergelijke nieuwe wegen gemaakt. Bovendien heeft thans elke kampong eene behoorlijke aanlegplaats langs de rivier gekregen. In de binnenlanden zijn in dit jaar geene nieuwe wegen gemaakt; doch hebben de bestaande op verschillende plaatsen belangrijke verbeteringen ondergaan. Vooral heeft dit in de bovenstreken der residentie plaats gevonden, alwaar de wegen (en niet de rivieren) het voornaamste middel van gemeenschap opleveren. De milde uitdeeling van gereedschappen aan de bevolking, die op het einde van het jaar geschiedde, zou, meende men, gunstig op den staat der wegen terugwerken. In de beneden-streken zullen de rivieren wel altijd het geliefkoosde communicatiemiddel blijven. Evenwel heeft men hier en daar langs den rivieroever, van de eene doeson naar de andere, wegen aangelegd van 8 à 12 voet breedte. Aangezien echter dit gedeelte der residentie dikwijls 14 dagen tot eene maand en langer in de kwade moeson onder water staat, is het onderhoud moeijelijk.

CELEBES EN ONDERHOORIGHEDEN.

De wegen en bruggen in de stad en voorsteden zijn veel verbeterd, doch nog niet wat zij zijn moeten.

In de noorderdistricten is de groote weg, waarvan in het vorig Verslag werd melding gemaakt, gereed gekomen, benevens negen steenen bruggen.

Ook de weg in de zuiderdistricten is gereed.

Te Bonthain en Boelekomba is men mede niet achterlijk gebleven en zijn de wegen en bruggen, die geheel waren vervallen, hersteld.

Op het eiland Salajar (Saleijer) was men almede druk bezig.

MENADO.

Voor zoover de heerschende ziekten en de zorg voor rijst- en koffij-cultuur zulks toelieten, is in den loop van 1854 veel tot verbetering der gemeenschap in de Menahassa gedaan, hoofdzakelijk tot bevordering van het transport der koffij uit de bovenlanden naar de strandpakhuizen. De groote wegen zijn over het algemeen verbreed, gedeeltelijk begrind en gelijk gemaakt.

Nieuwe wegen zijn gemaakt:

van Rembokken naar de negorij Fataäran, waardoor de afstand tusschen eerstgenoemde plaats en Tomohon verkort en eene belangrijke verbetering verkregen is voor den afvoer van producten;

van Amoerang naar Liwasen, eene negorij aan de zijde der rivier Ranojapa, waardoor het transport met karren tusschen beide plaatsen is mogelijk geworden;

van Rataban naar Langowan, waardoor de afstand tusschen beide plaatsen verkort, de overklimming van eenen hoogen stijlen berg vermeden, het vervoer met karren mogelijk en de ontginning van goede koffijgronden bevorderd wordt.

Het gebruik van karren, met ossen bespannen, voor het transport van koffij, verzwaart zeer het onderhoud der wegen, vooral van den weg over den berg Empong (van Tomohon naar Menado), langs welken de grootste hoeveelheid koffij wordt afgevoerd. Ofschoon eenige maatregelen genomen waren, ten doel hebbende om het beschadigen van dien weg zooveel doenlijk te voorkomen, bleef evenwel bij de toenemende koffij-productie de noodzakelijkheid bestaan om den afvoer langs verschillende wegen te bewerkstelligen. Het bestuur der residentie was daarom van voornemen om eenen transportweg te maken van Tondano naar Kema, en uit

de bovenlanden van Amoerang regtstreeks naar deze plaats. In het laatst van 1854 was met het onderzoeken van het terrein aangevangen. Aangezien eene voorname oorzaak van het bederf der wegen gelegen is in de slechte zamenstelling van karrenwielen en het overladen der karren, is het maximum der zwaarte van elke vracht bepaald op zes pikols, en zijn nopens de inrigting der wielen eenige bepalingen uitgevaardigd en, onder bedreiging van boete, voorschriften gegeven omtrent het berijden der wegen.

Door de in de laatste jaren gemaakte veranderingen in de wegen van de Menahassa waren de afstanden niet meer dezelfde, en het is noodig gevonden eenen nieuwen afstandswijzer vast te stellen, welke is opgenomen in het *Indisch Staatsblad* van 1854, n°. 31.

b. Vervoer van personen.

Postdienst tusschen Soerabaija en Probolinggo. Het contract met eenen particulieren ondernemer te Soerabaija gesloten, en in het Verslag van 1849 (pag. 136) en van 1852 (pag. 90) vermeld, voor het houden van een postrid en eene postwagendienst tusschen Soerabaija, Pasoeroean en Probolinggo, is in 1854 op nieuw verlengd voor den tijd van zes jaren, ingaande met 1°. April van dat jaar, op voorwaarde, onder andere, dat hij bij eene eventuele vermindering van hetgeen thans voor het gebruik van gouvernements-postpaarden moet worden betaald, zich zal onderwerpen aan eene gelijkmatige vermindering van het kostende voor het gebruik zijner paarden; met dien verstande evenwel, dat die vermindering niet lager zij dan tot een gulden recepis per paal.

Regentspaarden. Omtrent het gebruik maken van de zoogenaamde regents- of particuliere paarden, welke blijkens de Verslagen van 1849 (pag. 136 en 1853 (pag. 126) door de bevolking worden geleverd en onderhouden, zijn in 1854 onder andere de volgende bepalingen vastgesteld, als:

bij besluit van 11 Februarij 1851, n°. 1 (*Staatsblad* n°. 7), dat de officieren, die bij reizen over Java in dienst gelast zijn met spoed te reizen, op die wegen, waar geen gouvernements-postpaarden aanwezig zijn, van die regentspaarden gebruik mogen maken *voor rekening van den lande;* en

bij publicatie van 30 November 1854 (*Staatsblad* n°. 91), met aanvulling van art. 5 van het tarief, vastgesteld bij de publicatie van 15 Januarij 1853 (*Staatsblad* n°. 1), dat de postpaarden van de regents- of particuliere posterijen, op wegen waar geene gouvernements-postpaarden, gestationeerd zijn, aan getuigen niet dan *tegen gereede betaling* worden verstrekt.

c. Vervoer van goederen.

Aannemingen van transporten. — Java. De moeijelijkheden, welke in 1853, blijkens het Verslag van dat jaar (pagg. 127 en 128), gedeeltelijk de werking hebben verhinderd van de aangegane overeenkomsten voor het afvoeren van producten en het opvoeren van zout met ijzeren laadbooten en stoomslepers, waren ook in 1854 niet weggeruimd. Alleen de daar onder *c* vermelde overeenkomst, voor Madioen, was in behoorlijke werking, ofschoon ook aan dien ondernemer, wegens den bijzonder gunstigen oogst, waardoor hij omstreeks 100,000 pikols producten had af te voeren, weder moest worden vergund, gedeeltelijk gebruik te maken van houten vaartuigen. De onder *a* aldaar bedoelde ondernemer, van het vervoer tusschen Tjikao en Batavia, kon, ook nadat de Tjitaroem, op welker onbevaarbaarheid hij zich aanvankelijk had beroepen, was hersteld, niet aan zijne verpligtingen voldoen, en bij het eind van het jaar werd nog over eene wijziging dier overeenkomst onderhandeld. Den tweeden, onder *b* in het Verslag van 1853 bedoelden ondernemer, van het vervoer tusschen Bandjar (Preanger regentschappen) en Tjilatjap,

moest wegens de vertraagde aankomst van het voor hem uit Europa ontboden materieel, voor den tijd van een jaar worden vergund de transporten nog met gewone praauwen te doen, tot welk einde hem, tegen betaling van zekere huur, in gebruik zijn afgestaan de tot het gouvernements-transport-etablissement behoorende laadvaartuigen. Met den vierden daar genoemden ondernemer, voor het vervoer tusschen de residentie Kediri en Soerabaija, werd in den loop van het jaar eene nadere suppletoire overeenkomst aangegaan, waarbij ook voor het oogstjaar 1854 is verlengd de vergunning om de producten en het zout met gewone middelen, zonder aanwending van stoom, en des noods met houten Javasche praauwen, te vervoeren, onder genot van een verhoogd transportloon tot tegemoetkoming in de meer dan gewone kosten, welke deze wijze van vervoer onder de bestaande omstandigheden voor hem opleverde.

Sumatra's Westkust. In het vorig Verslag (pag. 128) is mede melding gemaakt van het tot stand komen van twee contracten voor het vervoer van gouvernementsgoederen tusschen Padang en Kajoe-Tanara en Padang-Pandjang, en tusschen Padang en Manindjoe. In 1851 werd overeengekomen over twee nieuwe trajecten, namelijk van Assam Koembang (Poeloet-Poeloet) naar Padang en van Mandeling naar Padang.

d. Vervoer van brieven.

De uit Nederland gezonden ambtenaar der posterijen, van wien melding is gemaakt onder deze zelfde rubriek, in het Verslag van 1552 (pagg. 90 en 91) en in het Verslag van 1853 (pag. 129), had bij het eind van 1854 de van hem verwachte reorganisatie-voorstellen omtrent het postwezen in het algemeen nog niet ingediend. De zoo noodige verbetering van dezen tak van dienst en vooral van de brievenposterij bleef dus ook nog op dat tijdstip achterwege. Uit hoofde van betoogde dringende noodzakelijkheid hebben niettemin gedurende dat jaar verscheidene regelingen van ondergeschikten aard plaats gehad, welke echter niet belangrijk genoeg zijn om hier te worden opgenomen.

§ 2. *Over zee tusschen deelen van Indie.*

Over de scheepvaart in het algemeen wordt gehandeld in het hoofddeel „*Nijverheid*".

Even als in deze paragraaph van het vorig Verslag (pag. 130) is aangeteekend, waren er ook in 1854 in Indie twee stoomboot-maatschappijen. Met deze zijn gedurende dat jaar de volgende overeenkomsten aangegaan, die belangrijk genoeg voorkomen om er hier de voornaamste bepalingen van te vermelden.

1°. Eene overeenkomst met de *Nederlandsch-Indische Stoomboot-maatschappij*, waarbij zij zich, aanvangende met 1°. Mei 1854, voor vier jaren heeft verbonden om eenmaal 's maands met een harer stoomschepen de mailpakketdienst tusschen Batavia en Singapoer te verrigten; waarvoor vroeger was afgezonderd Zr. Ms. stoomschip *Batavia*, hetwelk alzoo thans voor andere diensten beschikbaar kwam, terwijl men bovendien van dezen maatregel bezuiniging verwachtte. De eerste in iedere maand vertrekkende mail is bij die overeenkomst aan deze maatschappij verzekerd, en zij is verpligt, wanneer het Gouvernement dit verkiest, eene tweede maal in de maand gelijke dienst te verrigten. Elk stoomschip doet op de reis naar Singapoer en terug, Muntok en Riouw aan. Het vertrekt van Batavia op de in de courant bepaalde dagen en van Singapoer binnen de 24 uren na aankomst aldaar van de brievenmalen van Ceylon. Heeft het stoomschip te Singapoer zeven dagen op de brievenmalen gewacht, dan keert het zonder de mailpakketten naar Batavia terug. De reizen tusschen Batavia en Singapoer worden volbragt binnen vier etmalen, ongerekend het oponthoud te Muntok en Riouw. Dit oponthoud duurt niet langer dan tot het afzetten en overnemen van passagiers, goederen en pakketten noodig zal wezen. Voor elke reis beschikt het Gouvernement, des ver-

kiezende, over *tien* plaatsen voor passagiers der *eerste* klasse en *zeventig* kojans scheepsruimte voor passagiers der tweede klasse en voor goederen. Eene groote hut wordt aangewezen aan den gouvernements-mailagent, die telkens kosteloos als passagier der eerste klasse de reis mededoet. Hij heeft de beschikking over eene behoorlijke plaats voor de berging der brievenmalen en, zoo noodig, ook voor de sortering der voor Batavia bestemde pakketten. Brieven en pakketten, niet regtstreeks tot de lading betrekking hebbende, mogen door den ondernemer of zijne dienaren niet worden medegenomen. Op schriftelijke aanvragen wordt aan het stoomschip, zoowel te Batavia als te Muntok en te Riouw, uit 's lands voorraad de benoodigde hoeveelheid steenkolen geleend. De ondernemer geniet voor het overvoeren der brieven: voor eene enkele reis naar en van Singapoer *ƒ* 5000 's maands, en voor twee reizen in dezelfde maand *ƒ* 9000 's maands. Gedurende het eerste jaar echter zou hij voor elke reis *ƒ* 500 meer genieten. Voor het transport van passagiers en goederen betaalt het Gouvernement dezelfde vrachtprijzen als particulieren.

2°. Eene overeenkomst met de maatschappij, vertegenwoordigd door den heer *Cores de Vries*, waarbij zij zich, aanvangende met 1°. Junij 1854, voor 5 jaren heeft verbonden tot het onderhouden eener geregelde pakketvaart door middel van stoomschepen:

a. *maandelijks* van Batavia naar Padang over Benkoelen en terug, mede over Benkoelen;

b. gedurende een vol jaar, *iedere zes weken* van Batavia over Samarang en Soerabaija naar Makassar, en van daar verder naar Banda, Amboina, Ternate en Menado, en terug over Makassar; en gedurende de overige jaren dat deze overeenkomst in werking zal wezen, dezelfde dienst *maandelijks;*

c. *maandelijks* van Batavia over Muntok en Riouw naar Singapoer, en terug over dezelfde plaatsen.

Het vertrek der schepen is bepaald naar Makasser en de Molukken 24 uren, en naar Padang twee maal 24 uren na de aankomst van de overlandmail-boot van Singapoer. Bij buitengewoon late aankomst van de mail wordt het vertrek nader bepaald. Het schip, bestemd voor de pakketvaart op Singapoer, vertrekt van Batavia op de dagen van gouvernementswege in de *Javasche courant* bekend gemaakt. Het tijdstip van vertrek van Singapoer wordt door den mail-agent bepaald. Het naar Padang vertrekkend pakketschip moet telkens te Batavia terug zijn vóór het vertrek naar Singapoer van de laatste mailboot in iedere maand, bijaldien namelijk tusschen het vertrek van deze twee schepen een tijd van 14 etmalen verloopt. Het naar Makassar en de Molukken vertrekkende stoomschip moet binnen 49 etmalen telkens te Batavia terug zijn. De reizen tusschen Batavia en Singapoer worden volbragt binnen 4 etmalen, ongerekend het oponthoud te Muntok en Riouw.

Voor deze stoomlijnen worden door den ondernemer in de vaart gebragt en gehouden minstens *vier* stoomschepen. Het staat aan hem om daarvoor rader- of schroefbooten te kiezen, maar *drie* der booten zullen minstens 400 ton groot moeten zijn. De *vierde* boot kan van kleiner charter wezen. De *drie* eerstbedoelde stoomschepen moeten zijn ingerigt om te kunnen bevatten *twintig* passagiers van de 1ste klasse en *honderd* militairen, met eene lading van minstens *honderd* lasten; zij moeten zoodanig gebouwd zijn dat zij des noods als oorlogsschepen gewapend kunnen worden. Het staat den ondernemer vrij, voor deze diensten ook buiten 's lands gebouwde schepen te gebruiken. Hij is vrijgesteld van de betaling van regten voor den invoer van machinerien en scheepsbehoeften, benoodigd voor den aanbouw of de eerste uitrusting zijner schepen, bijaldien hij mogt verkiezen die op Java te doen bouwen.

Gedurende 1854 en 1855 zou de ondernemer jaarlijks kunnen beschikken over 5000 ton gouvernements-steenkolen, te Bandjermasin in ontvangst te nemen. Indien 's Gouvernements voorraad dit gedoogt, wordt hem gedurende de drie volgende jaren eene gelijke hoeveelheid of wat minder afgestaan. De kolen worden door het Gouvernement verstrekt tegen den kostenden prijs.

De aannemer is verpligt langs de geheele stoomlijn de pakketten over te brengen van en voor al de aangedaan wordende plaatsen.

Voor het brievenvervoer, en als subsidie, geniet hij gedurende het eerste jaar *f* 140,000 en gedurende de volgende vier jaren, wanneer de reis naar Makassar en de Molukken maandelijks plaats heeft, *f* 160,000 's jaars.

Aan den ondernemer of zijne dienaren is verboden zich te belasten met den overvoer van brieven en pakketten, niet regtstreeks betrekking hebbende tot de lading. Hierop maken alleen uitzondering zoodanige brieven en pakketten, die, mits niet naar eenige plaats buiten Nederlandsch Indie bestemd, na het sluiten der postpakketten of op het oogenblik van het vertrek der stoomschepen aan boord worden gebragt. De ondernemer moet deze naar plaatsen in Nederlandsch Indie bestemde brieven aan de aldaar gevestigde postkantoren afgeven. Het Gouvernement kan bij voorkeur boven alle anderen over de halve scheepsruimte der stoomschepen voor elke reis beschikken, mits daarvan telkens acht dagen vóór den waarschijnlijken dag van vertrek kennis gevende. Het is gehouden dezelfde vrachten en passagegelden te betalen als voor particulieren bij tarief is of wordt vastgesteld. Het Gouvernement heeft het regt op ieder stoomschip kosteloos als passagier der eerste klasse eenen mail-agent te plaatsen. Die ambtenaar heeft de bevoegdheid om, op verzoek van de plaatselijke autoriteiten, het vertrek van het pakketschip een etmaal te doen vertragen. Aan den mail-agent wordt op ieder schip, op de lijn naar Singapoer, eene goede en altijd voor hem bestemde hut aangewezen, even als eene afgeslotene plaats tot berging der aan zijne zorg toevertrouwde mailpakketten. Indien het Gouvernement dit verlangt, wordt verder eene geschikte hut voor het sorteren der voor Batavia bestemde brieven-pakketten ter zijner beschikking gesteld.

Wanneer binnen den tijd van duur dezer overeenkomst mogt blijken dat de onderneming een verlies van 50 per cent op het door haar primitief gebezigd kapitaal heeft ondervonden, kan dit tot eene ontbinding der overeenkomst leiden. Het Gouvernement, hiervan kennis bekomen hebbende, benoemt dan eene commissie tot constatering van het verlies. Bij bevonden werkelijk verlies van de helft van het kapitaal wordt de overeenkomst *zes maanden* daarna ontbonden.

Toen het in het laatst van het jaar bleek dat eene dubbele maandelijksche dienst op Singapoer, wegens de voor 1855 gebragte wijzigingen in de bewegingen van de Engelsche stoomschepen nutteloos zou worden, verklaarde de heer *Cores de Vries* zich genegen om in stede van die reis voorloopig, bij wijze van proef, maandelijks eene reis te doen naar Muntok, Sambas, Singkawang en Pontianak, en zulks zonder eenig ander subsidie dan dat 't welk hij voor de reis naar Singapoer genoot. Bij het eind van het jaar was hierop nog niet beschikt.

Het bestaan van twee verschillende stoombootmaatschappijen, met welke van gouvernementswege overeenkomsten gesloten zijn, heeft het noodig gemaakt eenige voorschriften te geven nopens het gebruik maken van diensten dier maatschappijen door het Gouvernement, voor zoover daaromtrent niet speciaal is overeengekomen. Die voorschriften hebben de strekking om beide maatschappijen, wanneer de verlangde diensten door hen even goed en tegen denzelfden prijs geschieden, volkomen op gelijken voet te behandelen.

Onder deze rebriek valt overigens nog alleen te vermelden de *opheffing van het monopolie van het praauwenveer te Padang*, waartoe bij besluit van 10 Mei 1854, n°. 1, werd overgegaan, naar aanleiding van een door eenige handelaren te Padang gedaan en door den gouverneur van Sumatra's Westkust ondersteund verzoek.

§ 3. *Tusschen Nederlandsch Indie en het moederland.*

Van genomene beschikkingen omtrent dit onderwerp behoeft hier alleen te worden aangehaald een door den Minister van Finantien ad interim en den Minister van Kolonien, onder dagteekening van 21 Februarij 1854, vastgesteld nieuw „*Reglement op de briefwisseling tusschen het Rijk en Nederlandsch Indie, door middel van de Indische landpost*, opgemaakt ter uitvoering van Zijner Majesteits besluit van 5 October 1851 (*Staatsblad* n°. 138), en nader gewijzigd ten gevolge der Koninklijke

besluiten van 13 Maart 1852 (*Staatsblad* n°. 51), en 20 Januarij 1854 (*Staatsblad* n°. 6)", welk reglement, met de bijbehoorende modellen, is opgenomen in het *Indisch Staatsblad* van dat jaar, n°. 24.

Het getal der met de landpost uit Indie verzonden brieven bedroeg, voor zoover uit de ontvangene opgaven kan blijken, gedurende 1854. . . 76,285 stuks

in 1853. . . 64.015 „

dus *meer* in 1854. . . 12,270 stuks.

Het getal der langs dien weg uit Europa in Indie ontvangene brieven bedroeg

in 1854. . . 45,281 stuks; en

in 1853. . . 40,585 „

dus *meer* in 1854. . . 4,696 stuks.

IX. VOORZIENING IN DE MATERIELEN BEHOEFTEN VAN HET BEHEER.

§ 1. *Door uitzending uit Nederland.*

De geldswaarde der voor 1854 uit Nederland geëischte goederen heeft bedragen: . . . . *f* 1,920,933.60

voor 1853 bedroeg die, blijkens het vorig Verslag 2,244,805.91

Alzoo in 1854 *minder*. . . . . *f* 323,872.31

§ 2. *Door middel van particuliere nijverheid in Indie.*

In het vorig Verslag is onder de afdeeling I, „*Algemeen beheer*" van dit hoofddeel, vermeld een besluit van 2 Maart 1853, n°. 1, betreffende het belasten van een solide commissiehuis te Batavia met de inkoopen, voor welke het in 's lands belang wordt geacht geene uitbestedingen te houden. Daar deze proefregeling, naar het oordeel van het Indisch bestuur, volkomen aan de verwachting had beantwoord, werd besloten tot verlenging van de proef over 1854, of tot zoolang dat nader omtrent hare verlenging zou worden beslist, waartoe van den directeur der producten en civiele magazijnen een nader verslag onder ultimo 1854 werd verzocht.

Evenzoo werd in dit jaar geen gevolg gegeven aan de gebruikelijke uitbesteding voor de leverantie van rijst en olie op het eiland Banka, den overvoer van zout en provisien derwaarts, en terugvoer van tin naar Batavia en Soerabaija gedurende $18^{54}/_{55}$, maar werd bepaald, dat de inkoop van rijst en olie en het transport der overige artikelen voor gouvernements-rekening, bij wijze van proef, gedurende den tijd van één jaar zou worden opgedragen aan eenen gouvernements-commissionair, die verpligt zal zijn te handelen overeenkomstig de instructien van den directeur der producten en civiele magazijnen, en van alle uitgaven voor inkoopen, bevrachtingen enz. zou genieten een commissieloon van vijf ten honderd. Op dien voet werd eene overeenkomst gesloten met dengene, die bij de reeds gehoudene tweede uitbesteding de laagste inschrijver was geweest.

Omtrent de inkoopen ten behoeve van de dienst der marine werden eenige nadere bepalingen vastgesteld, met het doel om het beginsel, hetwelk ten grondslag lag van de in den hoofde dezes bedoelde schikking, ook op dien tak van dienst, zooveel mogelijk toe te passen. Tot dat einde werd in Maart van dit jaar bepaald, welke autoriteiten bevoegd waren tot het doen van inkoopen voor de marine, zooveel mogelijk door tusschenkomst van gouvernements-commissionairs; welke voorschriften bij het doen dier inkoopen en het opmaken der noodige bewijsstukken moesten worden opgevolgd; welke autoriteiten bevoegd waren tot het houden van

uitbestedingen en het sluiten van contracten voor leverantien ten behoeve der marine, echter steeds met inachtneming der bestaande bepalingen en voorschriften te dier zake. Tevens werd het Marine-departement gemagtigd om, even als te Batavia, ook te Samarang en Soerabaija voor zijne inkoopen met een solide handelshuis overeen te komen, waaraan, voor zooveel Soerabaija betreft, werd voldaan.

Ook voor de inkoopen ten behoeve der genie werd door het militair departement eenige wijziging in de bestaande voorschriften noodig geacht. Tot dusverre moest steeds, alvorens tot die aankoopen mogt worden overgegaan, vooraf de magtiging van het Gouvernement worden verkregen. De bezwaren daaraan verbonden gaven aan het militair departement aanleiding om voor te stellen, de bedoelde inkoopen te doen geschieden even als voor het civiel departement plaats had, namelijk de benoodigde artikelen op de voordeeligste wijze door den gouvernements-commissionair te doen inkoopen en daarna de beschikbaarstelling der noodige fondsen aan te vragen. Uit overweging dat op de begrooting voor het militair departement eene vaste som voor materieel ten behoeve der genie is uitgetrokken, werd geen bezwaar gevonden om te bepalen, dat het militair departement de inkoopen ten behoeve der genie, tot het bedrag dier vastgestelde som, op de door hetzelve wenschelijk geachte wijze kon doen geschieden, onder nadere goedkeuring van het Gouvernement.

Het beginsel van publieke uitbestedingen voor leverantien werd overigens, waar het nuttig voorkwam, toegepast, en daaraan, zooveel mogelijk scheen, vastgehouden.

§ 3. *Gouvernements-inrigtingen in Indie.*

De inrigtingen, welke in de Verslagen over 1852 en vroegere jaren onder deze rubriek plagten behandeld te worden, en welke in dit jaar iets meldingwaardigs hebben opgeleverd, worden thans, even als in het Verslag over 1853 elders vermeld. Zoo wordt gehandeld: over de *Inrigtingen tot het leger betrekkelijk* in § 5 van de Iste afdeeling van hoofddeel E, „*militair Beheer*", over die *tot de zeemagt betrekkelijk* in § 4 van de IIde afdeeling van datzelfde hoofddeel, met uitzondering van de *fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid*, welke in de IVde afdeeling van het hoofddeel N, „*Nijverheid*" wordt vermeld; over de *Gouvernements-steenkolenmijnen op Borneo* in de IIde afdeeling, en over de *houtbosschen* in de Iste afdeeling van datzelfde hoofddeel.

M. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren in Nederlandsch Indie.

Aanstelling van burgerlijke ambtenaren.

Na afgelegd examen werden in 1854 tot ambtenaren van de 1ste klasse voor de Indische dienst aangesteld 6 kweekelingen van de Delftsche Academie. Buitendien werd, op eene herhaalde voordragt van het Indisch bestuur, en in verband met bestaande behoefte aan personeel in de hoogere betrekkingen bij de regterlijke magt, aan den Gouverneur-Generaal magtiging verleend om bij vernieuwing te beschouwen als bezittende het radicaal van ambtenaar der 1ste klasse, een in de regten gegradueerde, ten aanzien van wien, even als van eenige anderen, in 1847 gelijke magtiging was verleend, en die geacht werd het hem toen verleend radicaal verloren te hebben, omdat hij destijds de regtspractijk als advocaat had verkozen, en zich later in eene onderneming van landbouw had begeven, doch die zich daarvan thans had ontdaan en reeds in lands-dienst werkzaam was.

Tot ambtenaren van de 2de klasse, aan welke, blijkens het vorig Verslag (pag. 148), steeds veel grooter behoefte bestaat, werden in dit jaar hier te lande van de Delftsche Academie slechts 7 personen benoemd.

Als ambtenaren der 3de klasse werden mede 7 personen uitgezonden, en op voordragt van het Indisch bestuur werd nog magtiging verleend, om, als het radicaal dier klasse bezittende, te beschouwen 65 personen, reeds in Indie aanwezig

De behoefte aan ambtenaren voor de landelijke inkomsten en cultures op Java noopte den directeur der cultures om aan het Gouvernement de vraag te onderwerpen, of er, ook na den exeptionelen maatregel in het vorig Verslag vermeld, geene termen waren tot benoeming van nog 6 jongelieden, om te worden opgeleid voor dat kader. Met het oog op de daarmede vermelde voorschriften van het opperbestuur, werd door het Indisch bestuur aan den directeur te kennen gegeven, dat geene bevoegdheid bestond om op die wijze den exeptionelen maatregel van 1853 voort te zetten of uit te breiden. Doch daar eene voorziening dringend noodig voorkwam, werd besloten tot overplaatsing naar Java van eenen controleur bij het binnenlandsch bestuur op Sumatra's Westkust, en tot benoeming als controleur op Java van eenen opziener bij de kaneelcultuur, die het gevorderde examen had afgelegd en het radicaal van ambtenaar der 2de klasse bezat.

Blijkens het vorig Verslag was het in 1853 ook noodig geweest, wegens gebrek aan ambtenaren der 1ste en 2de klasse, voor Sumatra tot gelijke maatregelen te besluiten als voor Java was geschied, ten einde den geregelden gang der dienst niet te stremmen. Diezelfde reden leidde het Indisch bestuur er toe, in het begin van 1854, bij ruime toepassing van het Koninklijk besluit van 17 December 1848, lit. B 41 (*Staatsblad* 1849 n°. 19), nog 5 personen, nadat zij examen hadden afgelegd, aan het opperbestuur voor te dragen voor het radicaal der 2de klasse voor de dienst op Sumatra. In beschikking op die voordragt werd het Indisch bestuur, bij Koninklijk besluit van 15 April 1854, n°. 100, gemagtigd, om de bedoelde personen, bij voorkomende gelegenheid te plaatsen bij het binnenlandsch bestuur op het eiland Sumatra, en, zulks oorbaar achtende, te beschouwen als bezittende het radicaal van ambtenaar der 2de klasse. Behalve de hier bedoelde personen is later nog magtiging verleend om twee andere personen te beschouwen als bezittende het radicaal van ambtenaar der 2de klasse, speciaal voor de dienst op Sumatra.

Omtrent aanstelling van ambtenaren zijn verder nog te vermelden:

1°. het besluit van 31 Augustus 1854, n°. 34 (*Staatsblad* n°. 66), waarbij in art. 2, tot aanvulling eener vroegere, daarbij uitvoeriger vermelde aanschrijving, aan alle ambtenaren is gelast, om bij verplaatsing zich zonder verwijl naar de plaats hunner nieuwe bestemming te begeven; en.

2°. het besluit van 27 November 1854, n°. 1 (*Staatsblad* n°. 89), waarbij, uit overweging dat de Gouverneur-Generaal alleen bevoegd is *ontslag uit 's lands dienst* en pensioen te verleenen, en dat mindere ambtenaren niet altijd de redenen van het ontslag of pensioen kunnen beoordeelen, is verklaard, dat eervol of niet eervol, met of zonder pensioen, uit de dienst ontslagen landsdienaren, niet zonder de uitdrukkelijke magtiging van den Gouverneur-Generaal in bezoldigde ambtelijke betrekkingen kunnen worden aangesteld door de chefs van departementen of andere autoriteiten, aan wie die aanstelling is overgelaten.

Verpligting tot geheimhouding.

Herhaaldelijk was gebleken, dat vele zaken, welke geheim behoorden te blijven, op eene ongepaste wijze bekend werden, terwijl het slechts zelden gelukte de schuldigen te vinden. Bijzondere maatregelen om geheimhouding te verzekeren schenen aanvankelijk bezwaarlijk uitvoerbaar: althans hadden de in 1853 daaromtrent in Indie geraadpleegde autoriteiten geene doeltreffende middelen weten aan te wijzen. Het Indisch bestuur had zich daarom er toe bepaald: *in de eerste plaats*, de hoofden van administratie, voor zooveel noodig, te herinneren aan hunne verpligting om, bij het afnemen van den eed van trouw en geheimhouding van hunne ondergeschikte ambtenaren, overeenkomstig § 2 van art. 1 van *Staatsblad* 1827, n°. 115, aan dezen het gewigt van dien eed en de mogelijke gevolgen van den meineed uitdrukkelijk voor te houden; en, *in de tweede plaats*, de hoofden van administratie aan te schrijven om, bij elk voorkomend geval van verbreking van de verpligting van geheimhouding door de onder hen geplaatste ambtenaren, de vereischte voor-

stellen te doen aan den Gouverneur-Generaal, dan wel berigt te geven van hetgeen door hen zelven bereids mogt zijn verrigt, opdat zij, die zich aan misbruik van vertrouwen mogten hebben schuldig gemaakt, onverminderd de daarop vallende bestraffing, ter waarschuwing van andere hoofden van administratie in het openbaar mogten kunnen worden bekend gesteld en aangeduid.

De bij die gelegenheid ook aan het opperbestuur gedane vertogen gaven den Minisister van Kolonien aanleiding tot de voordragt van het Koninklijk besluit van 13 Januarij 1854, n°. 64, in Indie afgekondigd bij publicatie van 3 April 1854 (*Staatsblad* n°. 18), waarbij, tot handhaving van het eigendomsregt van den Staat op de gouvernements-archieven in de kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, eenige bepalingen zijn vastgesteld tegen het onbevoegd meêdeelen, openbaar maken of onder zich houden van stukken, tot die archieven behoorende.

Overeenkomstig de daarbij uit Nederland gegevene bevelen, is voorts bij besluit van den Gouverneur-Generaal van 3 April 1854, n°. 2 (*Staatsblad* n°. 19), tot verzekering van eene rigtige naleving dier bepalingen vastgesteld: 1°. dat geen pensioen of onderstand ten laste der koloniale geldmiddelen zal worden verleend, tenzij, boven en behalve de reglementair aangewezen stukken, tevens worde overgelegd eene verklaring van den algemeenen secretaris of van den chef van den generalen staf van het leger, naar gelang de betrokken persoon in burgerlijke of in militaire dienst is, dat is voldaan aan het voorschrift van art. 4 van voornoemd Koninklijk besluit (*Staatsblad* 1854, n°. 18); 2°. dat de uitbetaling van het pensioen of den onderstand, om het even of die in Indie dan wel in Nederland of elders plaats heeft, zal worden gestaakt, wanneer de gepensioneerde of onderstandgenietende heeft gehandeld in strijd met meergemeld Koninklijk besluit.

Naar aanleiding van een daaromtrent door het Indisch bestuur gedane vraag, werd, eenigen tijd later, op 's Konings magtiging, te kennen gegeven, dat soldaten, inlandsche en andere, voor zoover zij ten gevolge van hunne betrekking nimmer in het bezit van gouvernementsstukken zijn geweest, zijn vrijgesteld van de verpligting tot overlegging der bovenbedoelde verklaring.

Eindelijk werd nog bij het Indisch besluit van 31 December 1854, n°. 3, als regel aangenomen, dat, onverminderd het bepaalde bij art. 2 van het Koninklijk besluit van 13 Januarij, ten verzoeke van dienaren, die 's lands dienst eervol en onder genot van pensioen of onderstand verlaten, kan worden afgezien van de terugname van stukken en bescheiden, behoorende tot de gouvernements-archieven, welke zij wegens vroegere dienstverrigtingen, of omdat zij persoonlijk een bijzonder belang daarbij hebben, verlangen te behouden, en waartegen geene bedenkingen bestaan uit hoofde van den vertrouwelijken inhoud dier bescheiden, of om andere redenen van algemeen belang. Omtrent de openbaarmaking van geregtelijke stukken zie het hoofdstuk „*Justitie en politie*", II, § 2.

Geldelijke verbindtenissen met inlandsche hoofden verboden.

In het belang van de zuiverheid der dienst werd, bij publicatie van 28 October 1854 (*Staatsblad* n°. 84) verklaard, dat het aan alle landsdienaren, militairen niet uitgezonderd, verboden is, verbindtenissen van geldelijken aard aan te gaan met de *hoofden der inlandsche* en der daarmede gelijkgestelde bevolking, borgtogten daaronder begrepen.

Verloven.

In het begin van 1854 werd in Indie ontvangen 's Konings magtiging tot vermeerdering der fondsen voor de verlofstractementen met *f* 50,000, waardoor zij alzoo gebragt werden op een bedrag van *f* 200,000 's jaars (*Staatsblad* n°. 8). Ten gevolge van deze vermeerdering kreeg het Indisch bestuur gelegenheid om aan onderscheidene personen, die zich in het vorige jaar tot het Gouvernement hadden gewend met verzoeken om verlof, en aan wie, uit gebrek aan fondsen, dit verlof was geweigerd, te vergunnen, op hunne verzoeken terug te komen.

Wachtgelden.

Om het getal der ten laste van 's lands kas non-actief loopende personen te verminderen, werd bij een besluit van 18 Februarij 1854, n°. 12, aan de betrokkenen, die niet meer voor wederplaatsing in aanmerking kwamen, te kennen gegeven, dat hun non-activiteits-tractement, wachtgeld of onderstand niet langer zal worden uitbetaald dan tot en met de maand December 1854.

Weduwen- en weezenfonds.

Reeds in 1852 waren door het indisch bestuur voorstellen gedaan betreffende de vervanging van het toen geldende reglement voor het civiel weduwen- en weezenfonds in Nederlandsch Indie, ten einde het fonds voor verdere achteruitgang te behoeden en voor de toekomst te verzekeren. Nadat het Departement van Kolonien zich ter zake had doen voorlichten door eene deskundige commissie, en de zaak ook door den Raad van State was overwogen, verleende de Koning magtiging tot de invoering van een in Nederland ontworpen nieuw reglement, en werd het Indisch bestuur verzocht over te gaan tot de vaststelling en invoering van dat reglement, behoudens wijziging waar zulks noodig mogt voorkomen. Na den Raad van Nederlandsch Indie te hebben gehoord (door wien nog eerst de directie van het fonds was geraadpleegd), is mitsdien door den Gouverneur-Generaal vastgesteld het *Reglement voor het weduwen- en weezenfonds van burgerlijke ambtenaren in Nederlandsch Indie*, hetwelk opgenomen is onder n°. 93 in het *Staatsblad* van dat jaar.

Verdere beschikkingen.

In het hoofdstuk „*Militaire beheer*", afdeeling I, §§ 1 en 2 *h*, is, voor zooveel noodig, melding gemaakt van de beschikkingen van dit jaar, betreffende het personeel van het leger.

N. Nijverheid.

I. LANDBOUW, BOSCHWEZEN, VEETEELT.

§ 1. *Java en Madura.*

a. Landbouw.

1°. Op de gronden gebleven ter beschikking van de inlandsche bevolking.

De onder lit. J bij dit Verslag gevoegde aantooning van de uitkomsten der rijstcultuur over 1854, in elke residentie van Java, met uitzondering van Batavia, Buitenzorg, Soerakarta en Djokjokarta, geeft tevens een algemeen overzigt van de landbouwende bevolking en van de uitkomsten van den voornaamsten tak van landbouw op de gronden, gebleven ter beschikking der bevolking.

Blijkens die aantooning was:

het getal dessa's en kampongs met velden voor den landbouw	32,500
idem zonder velden	1,957
het getal landbouwende huisgezinnen	1,257,704
het getal zielen van die huisgezinnen is niet opgegeven, maar bij vergelijking met het elders opgegeven totaal huisgezinnen en zielen kan het worden gesteld op omstreeks	5,950,000

de uitgestrektheid sawah- en tegalvelden, die, al of niet bewaterd, ieder jaar beplant kunnen worden, was in bouws van 500 vierkante Rhijnlandsche roeden . . . . $1,723,839^{4}/_{8}$

de uitgestrektheid wisselvallige velden, die niet vast jaarlijks beplant zouden kunnen worden, al bestond geneigdheid daartoe in bouws . . . . $194,691^{3}/_{8}$

de uitgestrektheid ontgonnen bouwlanden, zonder eenige uitzondering, in bouws 1,918,531

de uitgestrektheid welke hiervan door de bevolking voor het Gouvernement beplant is, in bouws . . . . $63,868^{7}/_{8}$

de uitgestrektheid velden geheel onbeplant gebleven, in bouws $206,217^{1}/_{2}$

de uitgestrektheid velden door de bevolking voor eigen cultuur beplant, in bouws 1,648,445

de opbrengst der velden door de bevolking voor eigen cultuur beplant, was in pikols padi (ongebolsterde rijst) werkelijk geoogst of bij schatting 28,259,152

dooreen per bouw . . . . $17^{14}/_{100}$

het gemiddelde van de marktprijzen van den pikol padi in de onderscheidene gewesten was:

a. van de hoogste marktprijzen . . . *f* 3:- $^{5}/_{120}$

b. van de laagste marktprijzen . . . 1: $^{113}/_{120}$

de uitgestrektheid nieuw ontgonnen sawah-velden, in bouws. $14,882^{7}/_{8}$

de onzuivere aanslag der landrente en andere zoogenaamde landelijke inkomsten, uitvoeriger vermeld in de afdeeling: „*Bronnen van inkomsten*", was, met inbegrip der vrijstellingen . . . *f* 8,617,972.33

De velden in de residentien Pasoeroean en de Preanger regentschappen en in de afdeeling Banjoewangi hebben het meest, of gemiddeld $30^{06}/_{100}$, $29^{56}/_{100}$ en $29^{93}/_{100}$ pikol padi per bouw opgeleverd; de oogst is het geringst geweest in de residentien Japara, Pekalongan en Rembang, waar men gemiddeld niet meer dan $5^{22}/_{100}$, $6^{44}/_{100}$ en $7^{21}/_{100}$ pikol per bouw verkregen heeft.

De prijzen der padi zijn het hoogst geweest in Patjitan en Bantam, namelijk *f* 4.80 en *f* 4.75 per pikol, en het laagst in de Preanger Regentschappen en Pasoeroean, waar de hoogste prijs niet meer dan *f* 1.66 en *f* 1.94 heeft bedragen.

De belangrijkste vermeerdering van rijstvelden heeft plaats gehad in Kedirie, Soerabaija en Cheribon, namelijk tot eene uitgestrektheid van 5535, $2604^{3}/_{4}$ en 1658 bouws.

De uitgestrektheid geheel onbeplant gebleven velden is het grootst geweest in Bagelen, Samarang, Japara, de Preanger regentschappen en Madioen, ten bedrage van $38,671^{1}/_{3}$, 27,336, $23,055^{1}/_{3}$, 20,497 en 20,162 bouws.

Even als in het vorig Verslag en om de daar opgegeven redenen, dient ook hier aangemerkt te worden, dat men op de cijfers, die voor het geoogste padiproduct worden opgegeven, over het algemeen niet te veel moet vertrouwen.

Uit de vergelijking der uitkomsten van 1854 met die van 1853 blijkt, dat, volgens de ontvangene opgaven, in de onderscheidene gewesten (met uitsondering altijd der vroeger genoemde) *vermeerderd* is:

het getal landbouwende huisgezinnen, met 26,431

de uitgestrektheid sawah- en tegalvelden, jaarlijks beplant kunnende worden, in bouws 32,477

de uitgestrektheid wisselvallige, van den regen afhankelijke velden, in bouws. 13,439

de uitgestrektheid velden door de bevolking voor het Gouvernement beplant, in bouws 2,730

de uitgestrektheid velden geheel onbeplant gebleven, in bouws . . . 68,876

en dat *verminderd* is:

de uitgestrektheid velden door de bevolking voor eigen cultuur gebruikt, in bouws 25,791

Voorts blijkt dat in 1854 657,687 pikols padie minder zouden zijn geoogst; dat de gemiddelde opbrengst per bouw een nadeelig verschil gaf van $^{13}/_{100}$ pikol, en dat in 1854 de hoogste marktprijs van de padie gemiddeld achttien en de laagste marktprijs gemiddeld zeventien duiten meer was dan in 1853.

De geheele onzuivere aanslag der landrenten heeft, in verband met den min gunstigen uitslag van den rijstbouw, in 1854 *f* 536,377.50 minder bedragen dan in het jaar te voren.

De voornaamste, bijna uitsluitende oorzaak van mindere opbrengst was de voor den rijstbouw ongunstige weêrsgesteldheid in den aanvang van het jaar. Over geheel Java is de west-moeson van 18$^{53}/_{54}$ zóó laat doorgekomen, dat men op vele plaatsen, waar het slagen van het gewas geheel van den regen afhankelijk is, niet tot de beplanting heeft kunnen overgaan. Omtrent enkele gewesten in het bijzonder worden nog de volgende berigten medegedeeld tot aanvulling mede van hetgeen onder „*Landsgebouwen en waterstaat*" omtrent irrigatiewerken is aangeteekend.

BANTAM.

Eene uitgestrektheid van 452 bouws, vroeger van den regen afhankelijk, is in 1854 van levend water voorzien.

KRAWANG.

Met de werkzaamheden aan het graven eener leiding uit de rivier Tjikaranglam is in 1854 voortgegaan.

CHERIBON.

De hier bestaande waterwerken dragen voortdurend veel bij om de slaging van het gewas te verzekeren. De afdamming van de Tjisangarong, ten einde ook het water van die rivier voor den landbouw te kunnen benuttigen, was op ultimo 1854 nog onderhanden. Voor dat kapitale werk is bij Gouvernements besluit van 11 Februarij 1852 eene som van *f* 111,919.60 toegestaan.

TAGAL.

Niettegenstaande den minder gunstigen rijstoogst van dit jaar, is er 104,430 pikol rijst, 26,417 pikol meer dan in 1853, uitgevoerd, waartoe waarschijnlijk gelegenheid heeft gegeven de aanplanting van eene aanzienlijke uitgestrektheid grond met aardvruchten.

PEKALONGAN.

Nagenoeg de helft van de beplante sawahvelden zijn mislukt. De aanzienlijke hoeveelheid van 47,646 pikol padi en 58,871 pikol rijst is van elders ingevoerd.

SAMARANG.

De waterleidingen, in het jaar 1854 aangelegd en voltooid, zijn van weinig omvang geweest. Men heeft zich voornamelijk bepaald tot verbeteringen, door nieuwe vertakkingen aan bestaande kanalen te brengen, waardoor eene geschiktere verdeeling van het water verkregen is en eenige vroeger onbebouwde gronden tot sawah's zijn aangelegd. Het onder handen zijnde groote werk tot opstuwing van de Toentang en de benuttiging van het water dier rivier in de afdeeling Demak heeft goede vorderingen gemaakt.

JAPARA.

Tot den inkoop van zaadpadie voor 1855 stond het Gouvernement, bij dispositie van den 2den November 1854, eene som van *f* 12,000 toe.

SOERABAIJA.

Ook in deze residentie was men in het begin van het jaar, even als elders, door de weinige regens voor eene mislukking van het padigewas beducht. Het spoedig leggen van eenen dam in de Porrong-rivier en het maken eener doorgraving aldaar, waartoe *f* 5000 uit 's lands kas werd gebezigd, alsmede de gunstige wending die de moeson later nam, bragt eene gewenschte verandering in dezen toestand, zoodat de oogst dan ook niet minder voordeelig, zelfs nog wat ruimer is uitgevallen dan in het vorige jaar. De misgewassen bepalen zich hoofdzakelijk tot de afdeeling Grissee, waar de meeste sawah's gebrek aan levend water hebben. Men tracht in de behoefte daaraan zooveel mogelijk te gemoet te komen, door het aanleggen van vijvers, waarin het regenwater opgevangen en voor de velden benuttigd wordt.

De nieuwe ontginningen zijn in 1854 vrij aanzienlijk geweest, te weten $2604^{3}/_{4}$ bouws, waarvan alleen meer dan 2000 bouws in de afdeeling Modjokerto, waar de velden het ruimst van levend water voorzien zijn.

Van de kostbare waterwerken die aangelegd worden, zoowel om aan de rijstcultuur en andere takken van landbouw bevorderlijk te zijn, als om, bij hooge waterstanden, Soerabaija voor overstroomingen te vrijwaren en bij buitengewone droogte de ingezetenen aldaar van genoegzaam drinkwater te voorzien, is in de afdeeling „*Landsgebouwen en waterstaat*" van het Verslag van 1853 (bladz. 112 en volgg.) onder n°. 3, breedvoerig melding gemaakt. Vergelijk ook dezelfde afdeeling van het tegenwoordig Verslag.)

PASOEROEAN.

Overal heeft men zich in een gunstigen oogst mogen verheugen; vele velden bragten zelfs buitengewoon veel op, en misgewassen van eenig belang zijn er niet geweest. Van de sawahvelden is, volgens de opgaven, gemiddeld eene hoeveelheid van $34^{48}/_{100}$ pikol padi per bouw verkregen, en van de tegalvelden, die daarmede beplant zijn geweest, gemiddeld $14^{48}/_{100}$ pikol per bouw.

BEZOEKI.

Door de droogte, die er in de maanden Januarij en Februarij heerschte, bestond er weinig uitzigt op een goeden oogst. Om echter bij het invallen der regens dadelijk met de aanplanting te kunnen beginnen, werd het beschikbare water voor de zaadbeddingen gebruikt, en werden de velden zelve droog bewerkt, met dat gewenschte gevolg, dat de beplanting nog bij tijds is kunnen geschieden en dat de opbrengst gunstig is geweest.

BANJOEWANGI.

De rijstcultuur is, ten gevolge der meerdere zorgen, welke besteed worden aan eene tijdige bewerking en beplanting der gronden, in deze afdeeling in de laatste jaren merkelijk vooruitgegaan. Vroeger werd de uitvoer van rijst steeds door den invoer overtroffen. Sedert 1853 heeft het omgekeerde plaats; in 1854 zijn zelfs 19,490 pikols rijst en 5145 pikols padi uitgevoerd, terwijl de invoer niet meer was dan 771 pikols rijst en 104 pikols padi. De oogst was in dit jaar ook wederom gunstig.

BAGELEN.

Door een ruimen aanplant van tweede gewassen werd daar, waar zulks ten gevolge van mislukking van het rijstgewas noodig was, in de behoefte voorzien.

In het laatst van 1854 is de aftapping voltooid uit de rivier Lokoeloe, in de afdeeling Keboemen, waarvoor bij gouvernements-dispositien van 6 April en 8 November 1853, en van 29 Mei 1854 *f* 19,447.72½ was toegestaan. Door die leiding, welke ten volle aan de verwachting beantwoordt, is het getal besproeibare velden met 2214 bouws vermeerderd. Aan de nog onder handen zijnde aftapping uit de rivier Gebang, waarvoor, bij dispositien van 28 Augustus en 25 October, wederom *f* 11,500 beschikbaar werd gesteld, is gedurende 1854 met kracht gearbeid.

KADOE.

In deze residentie is het gewas naar wensch geslaagd. De velden bragten over het geheel op $21^{84}/_{100}$ pikol padi per bouw, dat is $1^{42}/_{100}$ pikol meer dan in 1853. De misgewassen hebben zich slechts tot een hondertal bouws bepaald.

Waterwerken van grooten omvang zijn in 1854 niet tot stand gekomen. Er is echter in het regentschap Temangoeng uit de rivier Geleh eene leiding gegraven, waardoor men naar gissing 350 bouws grond zal kunnen besproeijen. Het werk was bij het eind van het jaar nog onder handen, maar reeds zoo ver gevorderd, dat dertig bouws van levend water konden worden voorzien.

MADIOEN.

Over de geheele residentie genomen, is de oogst van 1854 voordeeliger geweest dan die van 1853. Bepaalde misgewassen hebben er niet plaats gehad, en de velden bragten gemiddeld 22½, dat is 4 pikols padi meer op dan in 1853.

In het regentschap Magetan is gedurende 1854 een dam gelegd in de rivier Kenteng, en eene daarmede in verband staande leiding gegraven, om de velden in het district Gorang Gareng van water te kunnen voorzien. Van gouvernementswege zijn daarvoor de noodige fondsen beschikbaar gesteld. Bovendien zijn tot besproeijing van de gronden in de districten Kanigoro en Bagi, mede voor rekening van den lande, nog dammen gelegd in de kali Tjatoor en kali Piring, en geschiedt zulks ook in de kali Gandong, om het district Maospati bij gebrek aan regen niet meer aan misgewas bloot te doen staan.

KEDIRI.

De oogst is over het algemeen niet ongunstig geweest. Gemiddeld werden bijna 24 pikols padi per bouw verkregen.

De nieuwe ontginningen waren dit jaar zeer aanzienlijk in het regentschap Berbek en beslaan daar alleen eene oppervlakte van 5400 bouws.

Rijstpelling.

Met voorkennis van het Gouvernement werden in den loop van 1854 pelmolens opgerigt; een in de residentie Cheribon en een in Bezoeki. De eerstbedoelde molen heeft in dat jaar nog niet kunnen werken; de tweede slechts korten tijd in het laatst van het jaar.

Tweede gewassen.

Omtrent dit onderwerp wordt door den directeur der cultures onder andere aangeteekend, dat in 1853 naar de meeste oorden gezonden waren afzetsels van de West-Indische en Bourbonsche zoete cassave „eene plant", zegt hij „uiterlijk veel overeenkomst hebbende met de hier bestaande *katella pohon*, ook wel genaamd *katella-djendraal*, *oebie-dangdar* enz., maar deze, volgens naauwkeurige onderzoekingen, in voeding houdend gehalte en andere goede eigenschappen verre overtreffende". De in 1854 daarvan verkregen resultaten waren over het algemeen zeer gunstig, zoodat de plant die als hulpvoedsel van onberekenbare waarde kan zijn, meer en meer verspreid raakt.

„Ook, — zoo vervolgt hij — werden in 1854 van het Ministerie van Kolonien ontvangen twee kistjes met zaden, het eene inhoudende de gewone *Curaçao-*, het andere de zoogenaamde *Fransche* of *zevenweeksche* maïs, beide echter in de West-Indien bekend onder den naam van *kleine maïs*. De aanplanting van dat graan geschiedde, behalve in 's lands plantentuin te Buitenzorg, in de residentien Bantam, Bagelen en in de afdeeling Krawang. De uitkomsten zijn eehter niet voldoende geweest om daarover met grond een oordeel te kunnen vellen, zoodat met het verkregen product eene tweede proef zal worden genomen, waarvan het resultaat tot een nader verslag behoort. Hetzelfde is het geval met eenige hoeveelheden maïs, in 1854 gedeeltelijk door tusschenkomst van de Factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij uit Noord-Amerika, Vera Cruz en Sydney verkregen en gedeeltelijk van Timor ontboden.

Vijfjarig overzigt.

Als een vervolg op het overzigt over de jaren 1839 tot 1849, voorkomende in het Verslag van 1849, pag. 226, wordt voorts nog gegeven het volgende overzigt van de uitkomsten van den vrijen landbouw der inlandsche bevolking in de vroeger genoemde residentien, over de jaren 1850 tot 1854.

Jaren.	Uitgestrektheid velden door de bevolking voor eigen cultuur beplant. — Bouws van 500 vierk. Rhijnl. roed.	Opbrengst dezer velden in pikols padi, werkelijk ingeoogst of bij schatting.	Gemiddeld van de marktprijzen van den pikol padi in de onderscheidene gewesten.	
			Van de hoogste marktprijzen.	Van de laagste marktprijzen.
1850	1,547,841	25,491,958	*f* 3: 63	*f* 2: 40
1851	1,608,797	26,036,967	3: 23	1:118
1852	1,624,151	25,143,178	2: 92	1: 98
1853	1,674,235	28,916,839	2:107	1: 96
1854	1,648,444	28,259,152	3: 05	1:113

Klapper-aanplantingen.

Blijkens de achtervolgende aantooning worden de beplantingen over geheel Java, met uitzondering van Batavia, Soerakarta en Djokjokarta, geacht in 1854 te hebben bedragen 1,256,416 boomen. De uitgestorvene of uitgeroeide daarvan afgetrokken, zoo zou deze cultuur vermeerderd zijn met 881,442 en onder ultimo December gestegen zijn tot 13,345,895 boomen.

Ten opzigte van deze uitbreiding merkt de directeur der cultures op, dat de bestaande bepaling, volgens welke dààr, waar de gelegenheid zulks toelaat, door ieder huisgezin jaarlijks twee klappers moeten worden bijgeplant, in de meeste residentien slechts zeldzaam van wege het bestuur behoeft te worden toegepast, aangezien de bevolking uit eigen beweging bijplant, soms meer dan bevolen is, daar de cultuur haar belangrijke voordeelen aanbrengt. De aandacht der gewestelijke besturen blijft niettemin voortdurend op deze teelt gevestigd en de bevolking wordt gedurig aangespoord om de schadelijke dieren (zie het vorig Verslag, pag. 154) zooveel mogelijk uit te roeijen.

Met uitzondering van de adsistent-residentie Krawang, waar de olie voor het grootste gedeelte uit de residentie Preanger regentschappen, en wel van de hoofdplaats Tjiandjoer, wordt aangevoerd, wordt overal op Java uit de klappernoot olie getrokken, niet zoo zeer om als lampolie te worden gebruikt, waartoe zij voor de Javanen te kostbaar is, als wel voor de bereiding van spijzen.

Over de bereiding van olie en over den handel in dit artikel is in vorige verslagen, met name in die van 1852, pag. 115, en 1853, pag. 154, uitvoerig gehandeld.

Hiernevens volgt de bovenbedoelde:

AANTOONING *van de teelt van klapperboomen in de onderscheidene residentien en afdeelingen van Java, met uitzondering van Batavia, Soerakarta en Djokjokarta, gedurende het jaar* 1854.

RESIDENTIEN.	Aanwezig getal klapperboomen op 1°. Januarij 1854.			Gedurende 1854 zijn:		Aanwezig getal klapperboomen op ult°. December 1854.			Gemiddelde prijzen der				Aanmerkingen.
	Vruchtdragende.	Jonge.	Totaal.	uitgestorven of uitgeroeid.	bijgeplant.	Vruchtdragende.	Jonge.	Totaal.	Klappers per 100 stuks.		Klapperolie per pikol.		
Bantam	665,355		665,355	17,810	70,657	718,202		718,202	f 3	36	f 21	26	
Buitenzorg	62,102	61,542	123,644	2,703	15,565	69,734	66,772	136,506	5	„	40	„	
Krawang	18,006	28,341	46,347	1,898	6,171	17,075	33,545	50,620	„	„	„	„	
Preanger regentsch.	173,931	730,224	904,155	52,080	106,368	228,166	730,277	958,443	3	08	a. 5	05	a. Per 20 fleschen.
Cheribon	129,331	239,529	368,860	13,854	44,252	137,223	262,035	399,258	4	68	31	84	
Tagal	144,933	209,804	354,737	25,419	49,562	160,150	218,730	378,880	3	17	25	83	
Pekalongan	212,727	80,024	292,751	2,584	21,023	222,087	89,103	311,190	3	80	30	30	
Samarang	313,706	374,484	688,190	19,615	142,118	340,092	470,601	810,693	5	„	24	80	
Japara	561,462		561,462	5,021	53,137	609,568		609,568	„	„	„	„	
Rembang	346,992	462,989	809,981	12,614	119,708	375,593	541,482	917,075	4	90	28	76	
Soerabaija	439,806	1,496,983	1,936,789	115,857	76,744	569,273	1,328,403	1,897,676	7	08	29	90	
Pasoeroean	150,465	573,274	723,739	21,386	110,091	158,269	654,175	812,444	6	31	25	37	
Bezoeki	405,638	798,439	1,204,077	17,279	108,852	433,749	861,901	1,295,650	3	72	30	„	
Banjoewangi	33,990	42,883	76,873	125	13,692	33,965	56,475	90,440	4	60	22	„	
Banjoemaas	348,308	380,764	729,072	12,990	58,619	774,701		774,701	2	60	20	30	
Bagelen	836,161	746,388	1,582,549	10,408	66,899	854,684	784,356	1,639,040	2	11	13	52	
Kadoe	185,120	252,064	437,184	3,128	23,627	189,932	267,751	457,683	4	30	17	„	
Madioen	187,444	201,034	388,478	30,308	17,769	169,198	206,741	375,939	8	07	20	98	
Patjitan	82,357	134,226	216,583	942	29,525	96,130	149,036	245,166	3	„	18	76	
Kediri	208,384	145,243	353,627	8,943	122,037	227,484	239,237	466,721	6	„	35	„	
	—	—	12,464,453	374,974	1,256,416	—	—	13,345,895	b f 4	52			b. Met uitzondering van Krawang en Japara.

2°. Cultures ingevoerd op hoog gezag of ten gevolge van overeenkomsten, door het Gouvernement met particuliere ondernemers aangegaan.

Koffij-cultuur.

De uitkomsten van deze cultuur over 1854 hebben alle verwachtingen overtroffen. De oogst bragt de aanzienlijke hoeveelheid op van 1,066,021 pikols, of 381,933 pikols meer dan die van het vorige jaar. In Krawang en in Banjoemaas bedroeg hij zelfs het driedubbele van den voorgaande. De redenen van dit voordeelig resultaat moeten, volgens het gevoelen van den directeur der cultures, hoofdzakelijk worden gezocht in de langdurige droogte in het jaar 1853, daar die weêrsgesteldheid op de koffij in de bergstreken steeds een weldadigen invloed uitoefent.

Nadere bijzonderheden omtrent deze cultuur kunnen blijken uit de thans bijgevoegde uitvoerige staten litt. K en L.

De totalen dezer staten doen onder andere zien:

dat het getal huisgezinnen, voor geregelde tuinen en boschkoffij afgezonderd, in de daarin vermelde residentien en afdeelingen, met uitzondering van Soerakarta en Djokjokarta, waar de koffij van de Vorsten wordt gekocht, in 1854 bedroeg. . .	465,737
het getal vruchtdragende boomen waarvan geoogst is, in dezelfde residentien en afdeelingen	225,132,508
de hoeveelheid koffij in het geheel bij de pakhuizen ontvangen, en met inbegrip van 17,843 pikols wegens bevondene overwigten ,	1,083,864 pikols;
dat één pikol koffij gemiddeld in de vroeger bedoelde residentien en afdeelingen is verkregen van	209 boomen;
dat aan de koffijplanters in die gewesten in het geheel voor inkoopprijs is betaald	ƒ 7,085,488:113
dat de gezamenlijke kosten der koffij aan het Gouvernement geleverd heeft bedragen	9,739,199: 66
en de gemiddelde prijs waarop de pikol is te staan gekomen .	8:115

In de laatste jaren is, volgens mededeeling van den directeur, veel moeite en zorg aan de koffij-aanplantingen besteed, en veel gedaan wat strekken kan om deze cultuur voor de bevolking winstgevend en minder bezwarend te doen zijn. Tot datzelfde einde werden bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van 30 Augustus 1854, n°. 3, eenige bepalingen gemaakt, betreffende het braak laten liggen der gronden van afgeschreven koffijtuinen en het aanhouden van oude vruchtdragende boomen door uitkapping op stomp.

De nieuwe aanplantingen bedroegen in dit jaar 19,164,640 boomen, waarvan tot inboeting 11,609,778 en tot uitbreiding 7,554,862 boomen.

De hoedanigheid van het product was volgens den directeur in de meeste residentien veel verbeterd, vooral in Cheribon, Tagal, Pasoeroean en Bezoeki. De koffij van de Braziliaansche bereiding in Cheribon en die van de West-Indische in Pasoeroean hadden de aanzienlijke prijs van 38 cents per half Nederlandsch pond op de Nederlandsche markt behaald. Op de West-Indische Preanger-koffij vielen daarentegen steeds vele aanmerkingen, weshalve hieromtrent een onderzoek zou worden ingesteld.

De achtervolgende staat, welke ten vervolge strekt op de negenjarige opgave, voorkomende in het Verslag van 1849 (pag. 212), bevat een overzigt van de uitkomsten der koffij-cultuur over de jaren 1849 tot en met 1854.

Jaren.	Getal vruchtdragende koffijboomen, van welke geoogst is.	Verkregene hoeveelheid koffij, zonder de bij het ledigvallen der pakhuizen bevonden overwigten. — Pikols.	Hoeveelheid koffij in het geheel bij de pakhuizen ontvangen. — Pikols.	Gezamenlijke kosten van de koffij aan het Gouvernement geleverd. — Guldens van 120 duiten.	Gemiddelde prijs waarop de pikol koffij aan het Gouvernement te staan komt, berekend over de geheele ontvangene hoeveelheid, tot aan de afscheep-pakhuizen.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van de in Nederland geveilde koffij per pikol. Nederl. courant.	
						Bruto.	Netto.
1849	226,640,769	456,094	461,038	4,779,524	*f* 10: 44	*f* 27.87	*f* 19.31
1850	233,701,799	967,723	976,725	9,231,952	9: 54	33,93$^{2}/_{10}$	25.13$^{6}/_{10}$
1851	231,693,843	1,062,123	1,069,896	9,798,446	9: 19	32.24$^{5}/_{10}$	23.95$^{3}/_{10}$
1852	228,075,219	874,489	880,689	8,172,255	9: 33$^{1}/_{2}$	30.48$^{5}/_{10}$	23,06$^{3}/_{10}$
1853	223,438,341	648,088	686,499	6,312,931	9: 24	36.66$^{7}/_{10}$	28.95$^{6}/_{10}$
1854	225,132,508	1,066,021	1,083,864	9,739,199	8:115	34,76$^{1}/_{10}$	27.45$^{6}/_{10}$

Suikercultuur.

De weêrsgesteldheid was over het algemeen voor de suikercultuur niet ongunstig, alhoewel hier en daar door de langdurige droogte in de westmoeson, de bewerking van den grond eenigzins bemoeijelijkt, en er, wegens sterfte der jonge planten, veel inboeting gevorderd werd; of ook aan de andere zijde, door nattig weêr in de oostmoeson, de vermaling van het riet soms belemmerd werd. De oogst bedroeg wel is waar in het geheel 17,445 pikols minder dan in het vorige jaar, namelijk 1,393,849$^{90}/_{100}$ in stede van 1,411,295$^{27}/_{100}$ pikols, doch dit betrekkelijk gering verschil sproot hoofdzakelijk voort uit verminderde aanplantingen of uit bedwongene levering van betere soorten van suiker. In Soerabaija was de oogst bijzonder gunstig en bedroeg hij omstreeks 40,000 pikols meer dan de vorige.

Een volledig overzigt van deze cultuur in elke residentie geeft de thans onder lit. M bijgevoegde staat.

Het totaal van dien staat doet onder andere zien, dat het getal suikerinrigtingen (ten gevolge van contracten met het Gouvernement opgerigt) in 1853 bedroeg 97

het getal suikerrietplantende huisgezinnen 169,981

de uitgestrektheid der suikerrietvelden in 1854 gesneden, in bouws van 500 vierkante Rhijnlandsche roeden . . . . 41,308$^{1}/_{2}$

de opbrengst (zoo als boven vermeld is) in pikols . . . . . 1,393,849$^{90}/_{100}$

de gemiddelde opbrengst per bouw, in pikols . . . . . . 33$^{94}/_{100}$

de door de planters genotene betaling . . . . *f* 3,760,191: 05

dooreen voor elk huisgezin 22: 14

gemiddeld voor één bouw 91: 04

de hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd, in pikols 881,833,$^{4}/_{100}$

de gezamenlijke kosten dier suiker tot in de hoofdpakhuizen . *f* 8,613,504:114

de gemiddelde prijs waarop de pikol suiker aan het Gouvernement te staan komt 9:106

Tot aanvulling van deze en van de verdere in den staat vervatte opgaven, en ten vervolge op de mededeelingen in vroegere verslagen, wordt hier voorts nog het volgende aangeteekend.

Even als, blijkens het vorig Verslag, in Tagal had plaats gehad, is in dit jaar in Banjoemaas eene proef genomen met het planten op eenen afstand van 2 en 4 voet. De uitkomsten van deze proef waren gunstig; hebbende de velden meer

bossen riet opgeleverd dan die op 1½ en 3 voet beplant. Op verzoek van den betrokken fabrikant en ter verligting van den arbeid der bevolking werd besloten, den geheelen aanplant voor 1855 op 2 en 4 voet te laten geschieden.

Hier en daar, zoo als bij de fabrieken Kalimati en Wonopringgo in Pekalongan, en bij de fabriek Djakatra-oost, in Pasoeroean, werden de gronden, die vroeger geene gunstige resultaten hadden opgeleverd, met goed gevolg bemest met katjang- of djarak- (olie-) koeken.

Behalve één rietbrand van 11 bouws in Japara, zijn gedurende 1854 geene klagten vernomen over het verbranden van suikerrietvelden, evenmin als over verwoestingen, aangerigt door wilde varkens.

Met opzigt tot de qualiteit is de suikercultuur op Java een nieuw tijdperk ingetreden. Daar waar vroeger niets dan 1ste en 2de soort suiker (hoogstens n°. 14 der standmonsters) geleverd werd, is thans bedongen de levering van n°. 18, 16 en 14 der standmonsters; terwijl ook de contractprijzen meestal eene vermindering hebben ondergaan. Alhoewel ter erlanging dezer wijzigingen — waarover hieronder nader — aan de betrokken fabrikanten de vrije beschikking is moeten worden toegekend over een gedeelte van hun product, en dien ten gevolge minder suiker aan het Gouvernement geleverd wordt dan in vroegere jaren, zoo wordt zulks evenwel vergoed door de op dit betere product in Nederland behaalde meerdere voordeelen.

Bij onderscheidene ondernemingen werden in dit jaar weder verbeterde toestellen tot suikerbereiding opgerigt en in werking gebragt. In Pasoeroean, alwaar vóór 1854 (zie het vorig Verslag), met uitzondering van twee, bij alle op de oude Chinesche wijze werd gewerkt, werd thans het rietsap bij twaalf ondernemingen in het luchtledige tot suiker bereid, terwijl nog twee diezelfde verbetering eerlang zouden aanbrengen.

De proeven met het procédé Neufville c. s. (zie mede het vorig Verslag) werden gestaakt, doordien het beheer der fabriek, waar die proeven plaats vonden, in andere handen overging.

Uit overweging, dat in de laatste jaren onderscheidene nieuwe stelsels van suikerbereiding zijn uitgevonden en toegepast, bij enkele waarvan het bekend is dat middelen, zoo als loodwit, moeten worden aangewend, die schadelijk zijn voor de gezondheid der verbruikers; dat het wel is waar nog niet was gebleken dat dusdanige schadelijke middelen in Nederlandsch Indie werden aangewend; doch dat het echter, tot geruststelling zoowel van den handel als van de verbruikers, wenschelijk mogt worden geacht, daartegen een algemeen verbod uit te vaardigen, is, bij publicatie van 3 April 1854 (*Staatsblad* n°. 21), het gebruik van lood en loodbereidingen, onder welke benaming en op welke wijze ook, zoomede van looden gereedschappen, bij de bereiding van suiker, verboden, op straffe eener boete, niet te bovengaande eene som van één duizend tot tien duizend gulden, onverminderd de lijfstraffelijke vervolging, bijaldien daartoe ter zake van het opzettelijk toedienen van voor de gezondheid schadelijke bestanddeelen, of uit andere hoofde, termen mogten aanwezig zijn; — met bepaling dat de vervolging te dezer zake zal kunnen worden ingesteld tegen de eigenaren, administrateurs of beheerders van suikerfabrieken; dat zij solidair aansprakelijk zijn voor de boete en proceskosten; en dat alle suiker, welke zal blijken, na publicatie dezer bepalingen, in strijd daarmede bereid te zijn, waar en bij wie die ook is achterhaald, zoomede alle bij de bereiding van suiker gebezigde werktuigen van lood, ten behoeve van den lande zullen worden verbeurd verklaard en vernietigd.

Naar aanleiding van een voorstel van den resident van Tagal, bood de directeur der cultures, in Januarij 1854, eenige bepalingen ter vaststelling aan, strekkende om te voorzien in het lot van arbeiders of dienstpligtigen, die in de suikerfabrieken gekwetst of verminkt worden, of in dat hunner vrouwen en kinderen. De procureur-generaal bij het Hoog Geregtshof toonde echter aan, dat de wettelijke bepalingen, zoo van het burgerlijke als van het strafregt; voldoende zijn tot verkrijging van schadeloosstelling en tot voorkoming van roekeloosheid. In overeenstemming hiermede achtte het Indisch bestuur bijzondere voorzieningen ter zake onnoodig, maar werden de beschouwingen van den procureur-generaal medegedeeld aan

de hoofden van gewestelijk bestuur. (Vergelijk overigens het Verslag van 1849 pag. 213.

In het vorig Verslag (pag. 98) is melding gemaakt van de benoeming van eenen hoofdinspecteur en adjunct-hoofdinspecteur van finantien, ten einde, naar aanleiding van den last van het opperbestuur, een naauwkeurig onderzoek te doen omtrent de gesteldheid van elke suikerfabriek, met het doel om te geraken tot eene herziening van het tegenwoordig stelsel van cultures en bereiding der suiker. De voorstellen van den hoofdinspecteur leidde het Indisch bestuur in dit jaar tot vaststelling van een model van eene monographie of plaatsbeschrijving der ondernemingen voor de aanplanting van suikerriet en bereiding van suiker, en van een contract met het Gouvernement, alsmede tot aanwijzing van het personeel van landmeters en teekenaars, voor de uitvoering der commissie benoodigd, en tot toevoeging van klerken aan die commissie, met toekenning van fondsen tot bestrijding van bureau-onkosten.

Het bleek overigens al spoedig dat deze commissie in geen kort tijdsbestek zou afloopen, en van resultaten van hare verrigtingen zal eerst bij een volgend verslag mededeeling kunnen geschieden.

In verband met de bevoegdheid door het opperbestuur verleend, om, hangende het aan de Commissie opgedragen onderzoek, zoodanige wijzigingen in de contracten te maken, als met behoud van het bestaande stelsel en in het belang van het Gouvernement en de bevolking mogelijk zijn, is in 1854 door het Indisch bestuur als beginsel aangenomen, om bij de te vernieuwen of te verlengen contracten te bedingen de levering van een *bepaald* aantal pikols van een bepaald standmonsters, met vrije beschikking over hetgeen meer zal worden geproduceerd, onverschillig of dat meerdere van betere hoedanigheid is, dan het aan het Gouvernement te leveren product; zoomede om — gebruik makende van de alverder door het opperbestuur verleende magtiging, om aan de contractanten toe zeggen, dat, nadat de grondslagen waarop later gecontracteerd zal worden zullen zijn vastgesteld, bij voorkeur met hen zal worden overeengekomen — voordeeliger stipulatien te bedingen, hetzij ten behoeve van het Gouvernement, door betaling van lagere prijzen, hetzij ten behoeve van de bevolking, door voordeeligere regeling van het plantloon. De directeur der cultures werd mitsdien uitgenoodigd om bij het behandelen van verzoeken tot vernieuwing of verlenging van suikercontracten hierop te letten en in dien geest met de fabrikanten te onderhandelen, met dien verstande, dat het vaste cijfer van leverantie aan het Gouvernement bij elk afzonderlijk contract een onderwerp van die onderhandeling zal moeten uitmaken, ten grondslag nemende de gemiddelde productie gedurende de *drie* laatste jaren. Sedert dien tijd zijn in onderscheidene suikercontracten wijzigingen in bovenstaanden zin tot stand gekomen.

De ondervolgende staat, welke ten vervolge strekt op de negenjarige opgave voorkomende in het Verslag van 1849 (pag. 213), geeft een vergelijkend overzigt van de uitkomsten der suikercultuur in de jaren 1849 tot en met 1854.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der suikervelden van welke gesneden is. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Werkelijk van de velden verkregen suiker. — Pikols.	Hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd. — Pikols.	Gezamenlijke kosten van deze suiker. — Guldens van 120 duiten.	Gemiddelde prijs waarop de pikol suiker aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens van 120 duiten.	Hoeveelheid suiker die ter beschikking van de fabrikanten is geladen. — Pikols.	Gedurende deze jaren was de opbrengst der in Nederland geveilde suiker per pikol. — Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1849	97	40,143 3/5	1,203,523	949,329	ƒ 9,166,051	ƒ 9: 78 1/2	254,195	ƒ 17.74	ƒ 10.81
1850	99	41,151 3/5	1,406,464	1,046,666	10,187,370	9: 88	359,580	17.24	10.30 3/10
1851	97	41,588 3/5	1,374,715	991,859	9,619,337	9: 84	367,781	16.40 3/10	9.91 7/10
1852	97	42,276 1/2	1,373,693	936,014	9,138,014	9: 91 1/2	437,679	15.57 1/10	9.65
1853	100	42,034 1/2	1,411,295	941,751	9,250,032	9: 99	469,544	17.42 4/10	11.47 2/10
1854	97	41,308 1/2	1,393,849	881,833	8,613,504	9:106	513,312	16.16 3/10	10.61 5/10

Indigo-cultuur.

De staat der indigo-cultuur in elke der acht-residentien van Java, waar zij van gouvernementswege geschiedt, kan in bijzonderheden worden nagegaan in de aantooning, onder lit. N bij dit Verslag gevoegd.

Die aantooning doet zien dat in deze acht residentien te zamen, te weten in de Preanger regentschappen Cheribon, Pekalongan, Bezoeki, Banjoemaas, Bagelen, Kadoe en Madioen, in 1854 bedroeg:

het getal fabrieken	365
„ „ huisgezinnen bij deze cultuur werkzaam	108,356
de uitgestrektheid der indigo-velden, in dat jaar gesneden, in bouws van 500 vierkante Rhijnlandsche roeden	18,840$^{31}/_{60}$
de verkregen hoeveelheid indigo in Amsterdamsche ponden .	657.986
idem gemiddeld per bouw	34
het gezamenlijk bedrag der door de planters genotene betaling. *f*	951,042
idem gemiddeld per huisgezin	8: 93
idem idem per bouw	50: 57
de gezamenlijke kosten van den aan het Gouvernement geleverden indigo . . . . *f*	1,287,957: 94
idem gemiddeld per Amsterdamsch pond	1:114

De uitkomsten van dit jaar waren niet gunstig. Want ofschoon er ruim 157 bouws meer gesneden werden dan in 1853, en het cijfer der indigo plantende huisgezinnen met 3970 was vermeerderd, werden in het geheel 15,379 pond en gemiddeld per bouw 2 pond minder dan in dat jaar verkregen, en ontving de bevolking gemiddeld per huisgezin *f* 0:68 minder dan destijds.

Aan het Gouvernement kostte het pond gemiddeld *f* 0:10 minder.

Felle droogte, bijzonder in de residentien Banjoemaas, Bagelen en Kadoe, en uitputting der gronden, worden als de voornaamste oorzaken dezer vermindering opgegeven. Eenigermate had daartoe, volgens de berigten, mede bijgedragen het stelen van indigo-bladeren door de planters zelven in Pekalongan, en het uitsterven van een aantal heesters door insecten in Banjoemaas.

Omtrent de ook in het vorig Verslag (pag. 161) vermelde proeven van bemesting der gronden, zegt de directeur der cultures het volgende:

„Het aanwenden van meststoffen heeft nog niet algemeen die uitkomsten gehad, welke men daarvan had mogen verwachten. Zoo is onder andere in de residentie Cheribon waargenomen, dat het gebruik van mest wormen en witte mieren doet opkomen, die de indigo-plant beschadigen. De bemesting met guano is op de indigovelden in Cheribon, Pekalongan en Madioen beproefd, doch mislukt. Eene nieuwe proefneming wordt herhaald. Alleen de gronden in de residentie Bagelen blijven tot heden door gewone bemesting goede resultaten opleveren."

„De plantloonen", zegt de directeur verder, „zijn dezelfde gebleven als in 1853; de uitkomsten hebben niet bewezen, dat de verhooging van 30 duiten per pond, aan de bevolking toegekend bij gouvernements-besluit van 6 November 1852, n°. 4, benevens de verhooging van 10 duiten per pond voor de dessa-hoofden (besluit van 6 November 1852, n°. 3), eenigen vooruitgang bij de indigo-cultuur hebben te weeg gebragt. Zoolang deze cultuur voor de bevolking niet meer zal opleveren dan *f* 8:93 per huisgezin, zoo als in 1854 verkregen is, mag niet worden verwacht, dat zij ooit eenige geneigdheid voor den indigo zal gevoelen."

De directeur getuigt overigens dat in de laatste jaren is getracht de indigo-cultuur voor de bevolking minder bezwarend te doen zijn. „Onder de vele bevelen", zegt hij, „welke met dat doel gegeven zijn, kunnen hoofdzakelijk worden genoemd: de vermindering van ieders aanplant door vermeerdering der planters; het verhoo-

gen van het plantloon; het toekennen van percenten aan de dessa-hoofden, het concentreren zooveel mogelijk der aanplantingen rondom de fabrieken."

De ondervolgende staat geeft, ten vervolge op het Verslag van 1849 (pag. 214), een zesjarig overzigt van de uitkomsten dezer cultuur.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der indigo-velden op welke gesneden is. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen indigo. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van den indigo aan het Gouvernement geleverd. — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop een pond indigo aan het Gouverne-ment te staan komt. — Guldens.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van den in Nederland geveilden indigo, per Amst. pond, — Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1849	509	28,640	859,919	f 1,493,534: 45	1: 80	f 3.00 4/10	f 2.68 7/10
1850	482	26,037	614,767	1,072,825:105 1/2	1: 89 1/2	3.48 9/10	3.11 8/10
1851	437	22,905	679,580	1,149,083:100	1: 83	3.74 4/10	3.35 4/10
1852	368	18,832	798,886	1,358,728: 31	1: 84	3.81 1/10	3.42 5/10
1853	365	18,682	673,365	1,370,655: 70 1/2	2: 4	4.20 8/10	3.78 5/10
1854	365	18,840	657,986	1,287,957: 94	1:114	3.47 4/10	3.11 1/10

Thee-cultuur.

Voor deze cultuur is bij dit Verslag gevoegd de uitvoerige staat lit. O, die de navolgende uitkomsten geeft voor de vijf residentien en afdeelingen, Buitenzorg, Krawang, Preanger regentschappen, Cheribon en Bagelen, waar de thee-cultuur is ingevoerd.

Getal thee-fabrieken		26
Uitgestrektheid der theetuinen in bouws van 500 vierkante roeden		2819
Getal aanwezige heesters:		
plukbare	12,017,268	
jonge.	2,290,500	
te zamen . .		14,307,768
Verkregene hoeveelheid Amsterdamsche ponden thee		1,547,668
Zijnde *meer* dan het vorige jaar		229,785
Getal plukbare heesters, waarvan gemiddeld één pond thee is verkregen, omstreeks.		8
Gezamenlijke kosten der thee uit den oogst van 1854 . . .		f 1,187,068:72 1/2
Gemiddelde prijs, waarop een Amsterdamsch pond thee aan het Gouvernement te staan komt.		0:92
Zijnde *meer* dan het vorige jaar.		0:02

Blijkens vorige verslagen geschiedt de cultuur alleen in de residentie Bagelen (afdeeling Ledok) van gouvernementswege, en het product kostte dààr, ook in dit jaar, weder aanmerkelijk minder dan in de vier overige gewesten, waar de thee door particulieren wordt geleverd, volgens overeenkomsten, omschreven in de verslagen van 1849, pagg. 215 en 216, en 1850, pag. 74. In deze laatste gewesten heeft het Gouvernement met de aanplantingen, het onderhoud der tuinen en de fabricatie van het product geene bemoeijenis, daar de contractanten zich voor alle werkzaamheden van vrijwillige arbeiders voorzien. Eene gedeeltelijke uitzondering hierop bestaat in de Preanger regentschappen, waar bij de verschillende ondernemingen nog 1251 huisgezinnen zijn ingedeeld.

De belangrijke en gestadige toeneming der hoeveelheden thee, welke door de contractanten geleverd worden, is voor 's lands belang geen gewenscht feit. Intusschen beginnen de prijzen, welke de thee opbrengt, langzamerhand te verbeteren, en wordt het verlies, per pond berekend, minder.

Een zesjarig overzigt van de uitkomsten dezer cultuur, ten vervolge op het negenjarig overzigt, voorkomende in het Verslag van 1849 (pag. 216), volgt hieronder.

Jaren.	Getal fabrieken.	Uitgestrektheid der theetuinen in bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen thee. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten der thee (*) — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop het pond thee aan het Gouvernement te staan komt. — Duiten.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van de in Nederland geveilde thee per Amst. pond, — Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1849	51	3004	961,081	662,653: 74½	83	*f* 0.57 $\frac{2}{10}$	*f* 0.32 $\frac{4}{10}$
1850	33	2315	825,021	537,999: 87½	78	0.75	0.44 $\frac{6}{10}$
1851	25	2638	967,238	681,504: 25	84½	0.67 $\frac{5}{10}$	0.37 $\frac{6}{10}$
1852	26	2675	1,050,495	792,526:117	90½	0.67 $\frac{7}{10}$	0.40 $\frac{1}{10}$
1853	25	2698	1,317,668	995,191: 46½	90½	0.83 $\frac{7}{10}$	0.56 $\frac{8}{10}$
1854	26	2819	1,547,458	1,187,068: 72½	92	0.82 $\frac{1}{10}$	0.55 $\frac{1}{10}$

Kaneelcultuur.

Voor deze cultuur wordt bijgevoegd de staat lit. P, welke de navolgende uitkomsten aangeeft voor de zes gewesten, Bantam Krawang, Banjoemaas, Bagelen, Madioen en Kediri, waar zij, na de intrekking der cultuur in Rembang, nog bestaat.

Getal kaneel-inrigtingen	46
Getal huisgezinnen voor de kaneelcultuur afgezonderd (alleen in de vier eerstgenoemde gewesten)	6,168
Uitgestrektheid der kaneeltuinen, in bouws van 500 vierkante Rhijnlandsche roeden	1,997½
Aanwezig getal kaneelboomen, schilbare.	4,082,306
Idem, jonge	209,831

(*) Hieronder zijn niet begrepen de kosten van „overwerking" van een gedeelte van het product, voor zooveel 1849 en 1850 betreft, aan de thee-inrigting te Meester Cornelis, en voor zooveel 1851 tot en met 1854 betreft, bij *L. Weber* te Tjogrek. Zie onder andere het Verslag van 1851, pag. 128 en bijlage lit. O van dit Verslag.

Verkregene hoeveelheid ponden kaneel buiten den afval . . . 172,139
Hoeveelheid ponden verkoopbare afval 1,784½
Gezamenlijk bedrag der genotene betaling door kaneelplanters . ƒ 62,369:113
Gezamenlijke kosten van het kaneel over 1854 . . . . . . 134,468: 64½
Gemiddelde prijs, waarop een pond kaneel het Gouvernement te staan is gekomen, de verkoopbare afval medegerekend . . . 0: 93

De verhouding tusschen het pijpkaneel en den afval was dit jaar bijzonder gunstig, namelijk als 99 tot 1.

Het product is in het algemeen in bijna alle residentien aanmerkelijk toegenomen, met uitzondering alleen van de afdeeling Krawang, waar, ten gevolge van de langdurige droogte in het midden van het jaar, 31,730 pond minder is geoogst.

In de kaneeltuinen der afdeeling Poerwodadi, residentie Madioen, worden de *mangga*, *nangka*, en andere vruchtboomen voor schaduw gebezigd, hetgeen goed schijnt te voldoen. In de residentie Banjoemaas was het noodig geoordeeld de daar tot dusver gebruikte schaduwboomen, en voornamelijk de *dadap*, te doen uitkappen, omdat het gebleken scheen te zijn, dat de struiken op die plaatsen, waar zich schaduw bevindt, beginnen te kwijnen; dat zij meer aan verbastering onderhevig zijn, daar het kaneel den smaak der schaduwboomen aanneemt, en dat de schaduwboomen, en voornamelijk de dadap, insecten verwekken.

Omtrent de kaneel-olie, die uit den afval wordt bereid, is alleen vermeld gevonden, dat in Krawang 17 en in Bagelen 11 Amsterdamsche ponden olie werden verkregen.

Een zesjarig overzigt van de uitkomsten dezer cultuur ten vervolge op het negenjarig overzigt in het Verslag van 1849 (pag. 217), en tevens strekkende tot verbetering eener onjuiste opgave, in het Versiag van 1853 gegeven, wordt hieronder bijgevoegd.

Jaren.	Getal kaneelinrigtingen.	Uitgestrektheid der kaneeltuinen in bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen kaneel buiten den afval. — Amsterd. ponden.	Verkoopbare afval. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten van het kaneel. — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop een pond kaneel het Gouvernement te staan komt, de verkoopbare afval mede gerekend. — Duiten.	Gedurende deze jaren was de opbrengst van het in Nederland geveilde kaneel per Amsterd. pond, Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1849	45	1966	159,636	15,583	111,019:103½	76	ƒ 1.04⁸⁄₁₀	ƒ 0.87⁷⁄₁₀
1850	45	1964	133,036	12,500	100,105: 66½	82½	1.17³⁄₁₀	0.98⁴⁄₁₀
1851	43	2022	171,288	16,592	116,630: 58	74½	0.80	0.63¹⁄₁₀
1852	42	2020	202,741	12,299	122,122: 18	68	0.76¹⁄₁₀	0.61⁶⁄₁₀
1853	47	2020	186,677	10,540	119,986: 22½	73	0.71⁷⁄₁₀	0.57⁷⁄₁₀
1854	46	1997	172,139	1,784	134,468: 64½	93	0.59⁹⁄₁₀	0.45⁵⁄₁₀

Nopal-cultuur en cochenille-teelt.

Voor deze cultuur wordt als bijlage bij dit Verslag gevoegd de uitvoerige staat lit. Q, waarvan de voornaamste totalen, in vergelijking met vroegere jaren, zijn

bijeengetrokken in de aan het eind dezer afdeeling geplaatste zesjarige aantooning, strekkende ten vervolge op het negenjarig overzigt in het Verslag van 1849 (pag. 218).

De uitkomsten van 1854 waren in het algemeen gunstig. In Banjoewangie verkreeg men zelfs 38,179 Amsterdamsch pond meer dan in het vorige jaar, toen de oogst daar trouwens, door het uitsterven der meeste insecten, als mislukt kon worden beschouwd.

Eene proef, in dat gewest genomen met het ongedekt bevolken van een gedeelte der nopals, voldeed even als destijds (zie het Verslag van 1853, pag. 165) weder wel aan de verwachting.

De nieuwe overeenkomst, in Cheribon gesloten, waarvan mede in het vorig Verslag melding is gemaakt, kwam dit jaar reeds in werking.

Even als de onderneming in Japara, werkt ook deze geheel met vrijwilligers. Beide beschikken vrijelijk over hun product, voor zooveel het niet strekken moet tot afbetaling van voorschotten; en betalen verder jaarlijks huurschat voor den hun afgestanen grond, en aan de bevolking eene schadeloosstelling voor het gemis van dien grond.

In Bezoekie geschiedt deze cultuur van gouvernementswege met vrije menschen, doch tegen een gering loon; in Banjoewangie met Bannelingen, en bij ongenoegzaamheid van dezen, met vrijen, op denzelfden voet als in Bezoeki.

Jaren.	Getal cochenille inrigtingen.	Uitgestrektheid der nopal-aanplantingen in bouws van 500 vierk. roeden.	Verkregen cochenille. — Amsterd. ponden.	Gezamenlijke kosten der cochenille aan het Gouvernement geleverd. — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop een pond cochenille aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens.	Gedurende deze jaren was de opbrengst der in Nederland geveilde cochenille per Asterd. pond. Nederl. courant. Bruto.	Netto.
1849	7	363	81,031	61,161: 68	1: 24	*f* 2.55 3/10	*f* 2.19 3/10
1850	6	351	139,774	71,195: 26½	0:107	2.39 4/10	2.09 9/10
1851	6	351	127,798	90,499: 54	1: 43	1.87 6/10	1.62 8/10
1852	6	351	90,029	73,614: 64½	1: 43	2.18 8/10	1.92 5/10
1853	5	346	79,075	55,373:111½	0: 84	2.59 1/10	2.31 2/10
1854	5	346	110,432	66,593: 89	0: 72	2.28 1/10	2.01 8/10

Tabakscultuur.

De onder lit. R bij dit Verslag gevoegde staat behelst eene uitvoerige aantooning van de uitkomsten der tabakscultuur over het jaar 1854. Tot toelichting van dien staat dient het volgende:

In de vijf residentien, waar, door de bevolking, op hooger last tabak wordt geteeld, te weten: Samarang, Japara, Rembang, Soerabaija en Pasoeroean, waren gedurende dit jaar in werking 13 ondernemingen. Eene in het vorige jaar nog bestaande onderneming ging te niet door insolventie van den fabrikant.

Voor de in Samarang gevestigde onderneming geschiedde de aanplant weder, even als in vorige jaren, in daghuur, tegen 20 duiten daags per arbeider; dewijl de uitgestrektheid gronds — 200 bouws, — welke het Gouvernement, volgens overeenkomst, voor dien ondernemer moet doen aanplanten, de krachten der bevolking, vooral bij de nog voortdurende werkzaamheden tot opstuwing van de Toentang, te boven gaat. Het Gouvernement leed bij dien aanplant een verlies van *f* 22,203:77, zijnde het verschil van het betaalde plantloon en van het plantloon door den fabrikant volgens zijn contract verschuldigd.

Voor de aanplantingen ten behoeve der 12 overige ondernemingen waren 13,371 huisgezinnen werkzaam.

De uitgestrektheid velden, van welke werd geoogst, bedroeg 1759¼ bouws, dat is 390⅞ minder dan in het vorige jaar. De oorzaken van die vermindering waren: het bovenvermeld vervallen van eene onderneming, eene geringere aanplanting ten behoeve van twee andere ondernemers, en de mislukking van 103 bouws bij verschillende ondernemingen.

De opbrengst bedroeg 16,100$^{17}/_{100}$ pikol, en werd geheel bereid voor de Europesche markt. In 1853 was dit cijfer geweest 25,229$^{20}/_{100}$ pikol.

De tabakplantende bevolking genoot eene betaling van ƒ 165,692:29, of, na aftrek van ƒ 38,865:05 voor de onderneming in Samarang, in de vier overige residentien ƒ 126,827:24, dat is gemiddeld per huisgezin ƒ 9:59, zijnde ƒ 3:83 minder dan in het vorige jaar. Per bouw berekend bedroeg de betaling der tabaksplanters, in Samarang, waar de aanplanting tegen daghuur geschiedde, ƒ 194:39; in de vier overige residentien als volgt: in Japara ƒ 150, in Rembang ƒ 76:110, in Soerabaija ƒ 59:103 en in Pasoeroean ƒ 74:79.

Alle fabrikanten hadden de vrije beschikking over hun geheele product, na gestelden waarborg voor de aan het Gouvernement verschuldigde gelden; met uitzondering van den fabrikant in Samarang, die zijnen halven oogst, tot een bedrag van 721$^{78}/_{100}$ pikol, aan het Gouvernement leverde. Met inbegrip van de bovengenoemde som van ƒ 22,203:77, koste deze tabak aan het Gouvernement ƒ 37,992:70 of 52:77 per pikol.

Van de vroeger zoo veelvuldige gevallen van brand kwam er in dit jaar één voor, te weten in het district Bouwerno, residentie Rembang, waar eene schuur, bevattende 30,000 pond tabak, door den bliksem getroffen werd en geheel verbrandde. Het toenemend gebruik van pannen daken, dat, blijkens vorige verslagen (zie bijv. dat van 1852, pag. 110), van gouvernementswege zooveel mogelijk wordt bevorderd, draagt overigens tot vermindering dier ongelukken bij.

Blijkens het bovenstaande waren in het algemeen de uitkomsten der tabakscultuur in dit jaar niet zeer bevredigend. Behalve hetgeen reeds vermeld is omtrent de onderneming in Samarang, berigt de directeur der cultures, dat ook door den resident van Soerabaija geklaagd wordt over het drukkende der gedwongen tabakscultuur in die residentie, en dat de bevolking nu en dan vrij duidelijke teekenen van tegeningenomenheid met het haar opgelegde werk gaf. En nogtans was de aanplanting aldaar, op verzoek van den fabrikant, die volgens zijn contract regt heeft op 200 bouws, tot 125 bouws beperkt gebleven.

Gunstiger zijn de berigten over de vrije tabakscultuur. Van de onderneming van den heer *J. de Mol van Otterloo*, in Kediri, werden, gedurende 1854, 800 balen, bestemd voor de Europesche markt, naar Soerabaija verzonden. In Rembang zijn drie geheel vrijwillige tabaksondernemingen, en buitendien worden daar, bij de verschillende fabrieken, die in contract met het Gouvernement zijn opgerigt, talrijke eigene aanplantingen van tabak aangetroffen. Volgens het oordeel van den resident van Rembang zou bij het ten einde loopen der gouvernements-overeenkomst, de gedwongen tabakscultuur tegen eene vrijwillige kunnen worden verwisseld, indien van de zijde der ondernemers de plantloonen niet te gering wierden gesteld.

Bij vrijwillige aanplanting geniet de bevolking, naar hetgeen de directeur verder berigt, 2½; 2, 1½ en 1 duit per plant, naar gelang van de grootte der bladeren; eene betaling die dikwijls ƒ 200 per bouw kan geven. Het loon van vrijwillige arbeiders bij de fabrieken bedraagt, blijkens het vorig Verslag (pag. 166), van 15 tot 30 duiten daags voor de mannen, en van 10 tot 15 duiten daags, in Soerabaija zelfs van 6 tot 8 duiten daags, voor vrouwen en kinderen.

Ook van de vrije cultuur van tabak voor de inlandsche markt luiden de berigten gunstig. In Rembang bedroeg de uitvoer over zee 3528 pikol. De uitgebreidste aanplantingen en de meest gewilde soort voor inlandsch gebruik treft men overigens aan in de residentie Kadoe, een gedeelte van Banjoemaas (Bandjar-Negara), Bagelen (Ledok) en Pasoeroean (Malang). In de districten Bodjo en Selokaton, residentie Samarang, geeft die teelt mede belangrijke voordeelen aan de bevolking.

Hieronder volgt een zesjarig overzigt van de uitkomsten der gouvernements-cultuur, hetwelk zich aansluit aan het negenjarig overzigt voorkomende in het Verslag van 1849, pag. 219.

Jaren.	Getal tabaks-ondernemingen.	Uitgestrektheid der tabaksvelden van welke geoogst is. — Bouws van 500 vierk. roeden.	Opbrengst. — Pikols.	Hoeveelheid tabak bereid voor de Europesche markt. — Pikols.	Genoten betaling door de tabakplantende huisgezinnen. — Guldens van 120 duiten;
1849	24	1342	10,674	10,639	*f* 113,220: 76½
1850	19	1750	14,252	14,252	151,241: 63½
1851	17	1830	16,879	16,156	160,751: 94½
1852	17	2057	20,163	19,663	190,698:116
1853	14	2150	25,229	24,529	206,253:101
1854	13	1759	16,100	16,100	165,692: 29

Peper-cultuur.

Ook voor deze cultuur wordt thans onder lit. S eene uitvoerigere dan de tot dusver geleverde aantooning overgelegd.

Zij geeft overigens voor het jaar 1854 geene stof tot bijzondere opmerkingen. Alleen is vermeld geworden, dat de ondervinding omtrent de nadeelige uitkomsten van het aanplanten van peperranken in de koffijtuinen, het bestuur aanleiding heeft gegeven, de bevolking in Patjitan aan te moedigen om de ranken te planten op de erven en op vlakten ongeschikt voor den aanplant van pagger-koffij.

De groote wisselvalligheid dezer cultuur kan blijken uit het ondervolgend zesjarig overzigt, hetwelk zich aansluit aan het negenjarig overzigt, voorkomende in het Verslag van 1849, pag. 220.

Jaren.	Aanwezig getal peperranken.		Geleverde hoeveelheid. — Pikols.	Gezamenlijke kosten der aan het Gouvernement geleverde peper. — Guldens.	Gemiddelde prijs waarop de pikol peper aan het Gouvernement te staan komt. — Guldens.	Gedurende dit jaar was de opbrengst der in Nederland geveilde peper per pikol. — Nederl. courant.	
	Vruchtdragende.	Jonge.				Bruto.	Netto.
1849	474,139	1,200,476	281	*f* 1,903:	6: 93	*f* 16.66$^{6}/_{10}$	*f* 8.64$^{7}/_{10}$
1850	765,652	811,228	(*) 4,047	24,295: 50	6: —	22.52$^{9}/_{10}$	13.58$^{1}/_{10}$
1851	877,555	729,510	7,603	45,542:110	6: —	20.08	11.50
1852	878,975	741,980	1,087	6,954:113	6: 48	24.24	16.67$^{3}/_{10}$
1853	894,339	569,442	1,044	6,716: 14	6: 32½	27.01$^{5}/_{10}$	18.91$^{5}/_{10}$
1854	804,587	629,121	2,655	15,645: 07	5:107	29.17$^{2}/_{10}$	21.22$^{5}/_{10}$

(*) Waaronder 81 kati ($101^{1}/_{4}$ Amst. pd.) staartpeper.

Kina-cultuur.

Reeds sedert geruimen tijd was van onderscheidene zijden de aandacht der Regering gevestigd geworden op de wenschelijkheid om de kina, dit kostelijk voortbrengsel van de wildernissen der Cordilleras van Zuid-Amerika, op Java aan te kweeken. Door de uitvinding der chinine is het verbruik der kinabast tot eene verbazende hoogte geklommen, en nogtans wordt in die gewesten niets gedaan tot onderhoud of voortplanting van den boom, en is het te voorzien, dat vroeger of later onvermijdelijk eene uitputting van den voorraad, dien de bosschen daar thans nog bevatten, moet volgen.

Het Departement van Kolonien had bij herhaling, gepoogd, door tusschenkomst der Nederlandsche consuls in de Zuid-Amerikaansche Staten, zaden of planten magtig te worden, maar die pogingen waren steeds mislukt.

In 1852 werd daarom, op 's Konings magtiging, bepaaldelijk tot dat einde van hier uitgezonden de heer *J. K. Hasskarl*, vroeger botanicus bij 's Lands plantentuin te Buitenzorg en sedert eenige jaren naar Europa teruggekeerd. In het begin van 1853 te Panama aangekomen, van waar hij vervolgens over Lima naar de bovenlanden vertrok, gelukte het hem, niettegenstaande de moeijelijkheden en bezwaren, welke de natuurlijke toestand des lands en een heerschende oorlog tusschen de republieken Peru en Bolivia tegen een onderzoek der hooge grensdistricten opleverden, nog in den loop van dat jaar tot tweemaal toe eene hoeveelheid zaden en zelfs een vijftigtal kina-planten herwaarts te verzenden. De planten bereikten hare bestemming niet, maar de zaden werden gedeeltelijk aan de academische kruidtuinen afgegeven, en aldaar met goed gevolg tot ontkieming gebragt, gedeeltelijk van hieruit met de overlandmail naar Java verzonden.

De heer *Hasskarl* was inmiddels voortgegaan zaden en planten te verzamelen, en scheepte zich in Augustus 1854 te Callao naar Java in, op Zr. Ms. fregat *Prins Frederik der Nederlanden*, dat opzettelijk tot dat einde uit Indie derwaarts was gezonden.

Het mogt hem te beurt vallen, in December van dat jaar zijne planten, althans voor een gedeelte, behouden op Java aan te brengen.

Vóór zijne aankomst waren reeds in Indie ontvangen en met goed gevolg te Buitenzorg aangekweekt een aantal van hier uitgezonden planten, verkregen uit de zaden, welke aan de academische kruidtuinen waren toevertrouwd.

Reeds vroeger trouwens waren door de zorg van den hoogleeraar *Miquel* derwaarts verzonden onderscheidene in den kruidtuin te Amsterdam aangekweekte planten. En in 1852 was men er in geslaagd eene grootere plant, welke de hoogleeraar *de Vriese* te Parijs had weten te bekomen, en die van de beste soort (*cinchona calisaya*) was, in gezonden staat op Java aan te brengen, waar zij, op het eind van 1854 naar wensch tierde, reeds eene hoogte van 5½ voet had bereikt en zestig stekkelingen had opgeleverd. Ook de heer *J. A. Willink* Wzoon, te Amsterdam, had een- en andermaal planten naar Java gezonden.

Men had destijds voor de aanplanting ingerigt een terrein ten noord-westen van het ravijn Tjibodas, aan de helling van het Gedé-gebergte, op eene hoogte van 4600 à 4700 voet boven de oppervlakte der zee, en had daar, op een afstand van 20 voet onderling, uitgeplant 144 stuks kinaplanten, waarvan de helft *chinchona calisaya*, gedeeltelijk verkregen van het door den heer *Hasskarl* gezonden zaad, gedeeltelijk stekken van de plant van den hoogleeraar *de Vriese*.

Daar de proeven tot invoering der kina-cultuur, welke elders genomen zijn, met name in Algerie en in het Himalaya-gebergte, tot dusver zijn mislukt, en de hooge bergstreken van Java en Sumatra wegens gesteldheid van den bodem en van het klimaat, er uitnemend geschikt voor worden geacht, mag de overbrenging der kinaplant op Java en het in 1854 gemaakt begin eener cultuur op grootere schaal, een belangrijk feit worden genoemd.

3°. Landbouw op woeste gronden, door het Gouvernement verhuurd.

Nadat in 1853 magtiging van het opperbestuur was ontvangen om de uitgifte in huur van woeste gronden, onder zekere waarborgen en voorzorgen toe te staan, werden nog in datzelfde jaar door het Indisch bestuur eenige vraagpunten vastge-

steld, aan welke de vroeger in advies gehouden verzoeken zouden behooren te worden getoetst, in afwachting van de vaststelling van eene algemeene verordening, welke ter goedkeuring aan het opperbestuur werd gezonden (*) In 1854 werden echter nog geene nieuwe overeenkomsten aangegaan. Alleen werd, bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van 18 October, n°. 1, een ontwerp gearresteerd van een contract, hetwelk in het begin van het daarop volgend jaar tot stand kwam, en waarbij, onder 's Konings nadere goedkeuring, in de residentie Samarang een perceel gronds in huur werd afgestaan, met vrijlating aan den huurder om daarop alle gewassen te telen, met uitzondering van gambier en papaver.

Blijkens den in het vorig Verslag (pag. 168) medegedeelden staat, waren destijds in de gouvernements-residentien van Java 43 perceelen als woeste gronden verhuurd. Op het eind van 1854 bedroeg dit aantal 39. In Cheribon namelijk werd, na verloop van den vastgestelden tijd, niet hernieuwd eene overeenkomst van dien aard met eenen Chinees aangegaan, en in Soerabaija had hetzelfde plaats ten aanzien van drie perceelen, op een van welke geoordeeld werd dat de huurder zijne verpligtingen jegens de bevolking niet genoeg nakwam, terwijl de verhuring der beide overige gezamenlijk door een suikercontract vervangen werd. De huurlanden in Samarang leverden in dit jaar de helft meer koffij op dan het vorige jaar, namelijk $37{,}246^{76}/_{100}$ pikol, waarvan $3724^{68}/_{100}$ pikol als huurschat aan het Gouvernement werd opgebragt.

Gezamenlijk bragten de verhuurde woeste gronden in 1854 aan het Gouvernement op:

voor de in dat jaar gebezigde werklieden, ad *f* 2.60 per man, *f* 5,807.60

als huurschat:

in geld. 10,601.54

in product:

suiker . . . . $2{,}167^{73}$ pikol

koffij. . . . . $4{,}638^{68}$ „

Ofschoon niet uitsluitend tot verhuring van woeste gronden betrekking hebbende, kan hier de algemeene opmerking worden bijgevoegd, dat door den Gouverneur-Generaal meer dan eene beschikking genomen werd met de strekking, om den landbouw voor Europeanen in de binnenlanden van Java onbelemmerd te laten en te bevorderen, zonder het beginsel los te laten om industriele ondernemingen aan eigen krachten over te laten, en alleen dan de hulp van het Gouvernement te verleenen, als het bleek dat nuttige ondernemingen niet zonder die hulp konden bestaan.

Onder die beschikkingen verdienen bijzonder vermelding:

een besluit van 14 Februarij 1854, n°. 4, waarbij de resident van Cheribon gemagtigd werd om, in verband met *Staatsblad* 1838, n°. 50 (houdende bepalingen op het aangaan van overeenkomsten met de inlandsche bevolking voor nuttige ondernemingen en bedrijven van nijverheid), in te willigen een verzoek van eenen suikerfabrikant in die residentie, om telken jaren van de belanghebbende dessa's eenige onbenutte gronden in de nabijheid zijner fabriek te mogen inhuren, ter beplanting met suikerriet;

een besluit van 10 Julij 1854, n°. 6 waarbij de resident van Bezoeki werd gemagtigd in te willigen een verzoek van twee landeigenaren te Probolinggo, om op hun landje een kleinen molen op te rigten ter vermaling van door het omliggende bevolking te leveren suikerriet; waartoe zij met haar overeenkomsten wenschten aan te gaan;

een besluit van 8 December 1854, n°. 7, waarbij het regt van opstal werd ver-

(*) Dit onderwerp is thans, naar aanleiding van art. 62 van het regeringsreglement (*Nederlandsch Staatsblad* van 1854, n°. 129) geregeld bij een Koninklijk besluit van 3 Julij 1856, n°. 93.

leend op gronden in de residentie Cheribon tot oprigting van pelmolens en pakhuizen, onder bepaling, dat jaarlijks zou worden betaald aan de regthebbende bevolking *f* 25 voor den bouw sawahveld en *f* 15 per bouw tegalveld, en aan het Gouvernement *f* 6 voor het gemis van landrenten.

4°. Landbouw op particuliere landen.

Naar aanleiding van de opgaven der gewestelijke besturen is omtrent de particuliere landen de volgende aantooning ontvangen:

GEWESTEN.	Uitgestrektheid der landen in bouws van 500 vierk. roed.	Bevolking. Zielen.	Aangeslagen waarde voor de verponding.
Bantam	32,000	26,090	*f* 1,150,000
Batavia	390,982 103/128	299,168	11,298,230
Buitenzorg	413,066	309,314	9,807,550
Krawang.	386,440	102,507	2,300,000
Cheribon.	384,000	60,248	1,923,974
Samarang	20,824	12,779	1,782,725
Japara.	1,608 387/800	8,115	70,000
Soerabaija	7,085½	28,504	1,653,000
Te zamen . .	1,636,006 16/25	846,720	*f* 29,985,479

Hiervan bezitten:

	Uitgestrektheid der landen in bouws van 500 vierk. roed.	Bevolking. Zielen.	Aangeslagen waarde voor de verponding.
Europeanen	1,258,114 9/10	513,706	*f* 17,759,784
Chinezen	321,327⅕	258,918	10,245,090
Inlanders en andere Oosterlingen .	52,622 27/50	61,834	1,980,605
Domein (bloeboer)	3,942	12,262	
Te zamen als boven . .	1,636,006 16/25	846,720	*f* 29,985,479

Ten einde de naauwkeurigheid der cijfers in deze opgaven zooveel mogelijk te bevorderen, heeft het Indische bestuur, voor zooveel betreft de oppervlakte der landerijen in de residentie Batavia en in de adsistent-residentie Buitenzorg, eene vergelijking doen plaats hebben met de uitkomsten der groote opnamen, welke van wege het militair departement in die gewesten zijn gedaan, en waarvan de uitkomst groote verschillen heeft aangetoond, die op de staten van volgende jaren van invloed zullen zijn.

5°. Landbouw op verhuurde landen in Soerakarta en Djokjokarta.

De staat van den landbouw dezer landen kan eenigermate blijken uit de volgende aantooning:

GEWESTEN.	Aantal verhuurde landen.	Uitgestrektheid in bouws van 500 vierk. Rhijnl. roed.	OPBRENGST.			*Aanmerkingen.*
			Koffij. Pikols.	Suiker. Pikols.	Indigo Amsterd. ponden.	
Soerakarta . .	78	35,282¾	60,702	35,480	12,150	*a.* Van drie landen zijn geene opgaven ontvangen.
Djokjokarta .	47	*a* 10,155	*a* 48	*a* „	*a* 322,539	
Totaal .	125	45,437¾	60,750	35,480	334,689	

b. Boschwezen.

De begroote uitgestrektheid der bosschen op Java en het getal boomen, in 1854 bijgeplant, wordt aangetoond in den ondervolgenden staat.

RESIDENTIEN.	Getal houtbosschen.	UITGESTREKTHEID DER BOSSCHEN IN VIERKANTE PALEN.			GETAL JONGE BOOMEN, IN 1854 AANGEPLANT.			*Aanmerkingen.*
		Bevattende geheel of grootendeels djatie-hout.	Bevattende een gedeelte djatie-, doch meestal ander hout.	Bevattende in het geheel niet of bijna geen djatie-hout.	Geregelde nieuwe plantsoenen.	Minder geregeld, in of bij de bosschen zelve.	Te zamen.	
Krawang . .	72	$22\frac{7}{8}$	$14\frac{3}{4}$	$189\frac{3}{4}$	„	22,196	22,196	*a.* De in deze residentie aanwezige bosschen bevatten wild, doch deugdzaam timmerhout.
Preanger regentschappen	*a* 176	*b* „	*b* „	*b* „	61,847	70,422	132,269	
Cheribon . .	18	$7\frac{1}{2}$	$3\frac{3}{4}$	43	24,400	65,843	90,243	*b.* De juiste uitgestrektheid kan bezwaarlijk worden opgegeven.
Tagal . . .	202	162	168	561	65,270	115,520	180,790	
Pekalongan .	124	$31\frac{3}{4}$	$19\frac{1}{8}$	$73\frac{1}{4}$	6,298	*c* 95,000	65,298	*c.* Waaronder 43,404 boomen aangeplant langs wegen.
Samarang. .	58	213	188	177	17,927	„	17,927	
Japara. . .	147	$61\frac{3}{4}$	$31\frac{1}{2}$	$12\frac{3}{8}$	98,088	14,335	112,423	*d.* Waarvan 4519 stuks gestorven.
Rembang. .	337	*b* 939	*b* 506	„	88,600	„	88,600	
Soerabaija .	68	113	147	481	70,306	„	70,306	*e.* In deze residentie zijn thans aanwezig 626,937 boomen.
Pasoeroean .	65	$27\frac{23}{40}$	1	26	27,985	„	27,985	
Bezoekie . .	5	34	10	4	*d* 37,250	„	*d* 37,250	
Banjoewangie	„	$10\frac{1}{2}$bws	„	„	200	„	200	
Banjoemaas .	„	„	„	„	603,588	689,678	1,293,266	
Bagelen . .	4	$1\frac{5}{8}$	„	„	152,600	228,600	381,200	
Kadoe. . .	„	„	„	„	10,000	81,934	*e* 91,934	
Madioen . .	6	$195\frac{3}{4}$	$22\frac{3}{4}$	4	„	„	„	
Patjitan . .	„	„	„	„	„	52,070	52,070	
Kedirie . .	41	$225\frac{1}{2}$	$156\frac{1}{2}$	$239\frac{1}{2}$	77,500	3,000	80,500	
Te zamen .	1323	$2035\frac{13}{40}$ in $10\frac{1}{2}$ bws.	$1268\frac{3}{8}$	$1810\frac{7}{8}$	1,341,859	1,402,598	2,744,457	

Het opgegeven getal bijgeplante jonge boomen is aanmerkelijk meer dan het vorige jaar, namelijk:

geregelde nieuwe plantsoenen:		minder geregeld, in of bij de bosschen:	
in 1853	382,524	in 1853	524,095
„ 1854	1,341,859	„ 1854	1,402,598
Meer „ 1854	959,335	*Meer* „ 1854	878,503

Het getal in dit jaar, op magtiging der residenten, gekapte en geleverde djatibalken en dolken was daarentegen iets minder, namelijk:

voor plaatselijke behoefte:		voor vervoer buiten de residentie bestemd:	
in 1853	57,709	in 1853	35,754
„ 1854	53,697	„ 1854	35,474
Minder „ 1854	4,012	*Minder* „ 1854	280

Volgens het in het vorig Verslag (pag. 170) aangegeven voornemen, om de exploitatie van enkele bosschen, onder de noodige waarborgen voor evenredige aanplanting, aan de particuliere nijverheid over te laten, werd in dit jaar eene overeenkomst gesloten met een voormalig ambtenaar tot den aankap van djatihout in het district Lingkir (Soerabaija) met beding dat de exploitatie zal geschieden met vrij volk, onder beplanting van het gekapte en met levering van een gedeelte der houtwerken als retributie.

Aan eenen anderen ondernemer werd, bij eene beschikking van September van dit jaar, vergunning verleend, voorloopig tot ultimo December 1855, voor den vrijen aankap van hout in de bosschen der Preanger regentschappen, hem tot dat einde door den resident aan te wijzen.

Blijkens het Verslag van 1849 (pag. 153) waren in dat jaar van hier uitgezonden drie wetenschappelijk gevormde ambtenaren voor het boschwezen uit het hertogdom Nassau. Daar één hunner inmiddels op Java 's lands dienst had verlaten, werd, tot aanvulling van het personeel, een bekwaam houtvester uit Beijeren voor de Indische dienst aangenomen, die echter op de reis naar Java verongelukte. Eene later gedane nieuwe benoeming behoort tot een volgend verslag.

Tevens werd aan vier jongelieden, die met vrucht de lessen aan de landhuishoudkundige school te Groningen hadden bijgewoond en zich sedert in de praktijk van den landbouw verder geoefend hadden, de gelegenheid gegeven, zich gedurende twee jaren, op de polytechnische school te Carlsruhe verder te bekwamen, ten einde later voor de dienst van het boschwezen naar Indie te vertrekken. Van deze beschikking mogen eerlang goede vruchten worden verwacht.

Ten slotte wordt hier nog aangeteekend, dat de agricultuur-chemist dr. *Fromberg* in dit jaar de aandacht van het Indisch bestuur vestigde op de waarde van het bestaan van uitgestrekte bosschen, in een belangrijk verslag, hetwelk is opgenomen in het *Natuurkundig Tijdschrift voor Nederlandsch Indie*, VIIIste deel, pag. 52—118, en getiteld: „Over den invloed door vermindering of uitroeijing van houtbosschen op het climaat."

c. Veeteelt.

De staat van den veestapel, bij het eind van het jaar 1854, in elk der residentien en afdeelingen van Java, met uitzondering van Batavia, Djokjokarta en Soerakarta, kan, voor zoover die bij het Gouvernement bekend is, blijken uit de achtervolgende aantooning, omtrent welke echter weder geldt de vroeger gemaakte aanmerking, dat de opgaven, waaruit deze aantooningen worden zamengesteld, geen groot vertrouwen verdienen.

RESIDENTIEN.	BUFFELS.			RUNDVEE.			PAARDEN.		
	Mannetjes.	Wijfjes.	Te zamen.	Stieren.	Koeijen.	Te zamen.	Hengsten.	Merrien.	Te zamen.
Bantam	37,465	59,195	96,660	298	409	702	3,813	600	4,413
Buitenzorg	44,023	52,192	96,215	1,718	5,023	6,736	4,934	3,706	8,640
Krawang	16,626	29,765	46,391	430	855	1,285	2,054	4,067	6,121
Preanger regentschappen	57,964	97,711	155,675	1,497	3,223	4,720	16,321	33,103	49,424
Cheribon	62,649	70,694	133,343	1,458	1,925	3,383	18,955	19,161	38,116
Tagal	18,510	29,196	47,706	754	633	1,387	3,714	3,519	7,233
Pekalongan	13,837	25,700	39,537	718	1,032	1,750	2,588	2,749	5,337
Samarang.	51,784	87,467	139,251	6,600	16,129	22,729	8,804	5,411	14,215
Japara.	43,029	51,362	94,391	674	741	1,415	3,810	3,169	6,979
Rembang.	61,533	68,235	129,768	16,494	18,429	34,923	12,400	11,105	23,505
Soerabaija	59,922	75,884	135,806	29,682	37,846	67,528	14,350	11,488	25,838
Pasoeroean	19,298	23,469	42,767	37,077	40,079	77,156	17,821	14,771	32,592
Bezoeki	11,895	16,141	28,036	78,407	64,602	143,009	28,993	25,932	54,925
Banjoewangi.	4,176	5,535	9,711	8,768	10,232	19,000	6,067	4,862	10,929
Banjoemaas	17,500	43,412	60,912	3,963	6,393	10,356	5,084	6,356	11,440
Bagelen	22,359	65,841	88,200	13,566	31,414	44,980	7,747	4,540	12,287
Kadoe.	18,746	37,719	56,465	26,943	52,975	79,918	9,814	11,126	20,940
Madioen	29,684	43,058	72,742	12,101	19,949	32,050	11,996	9,366	21,362
Patjitan	6,073	19,082	25,155	2,850	10,008	12,858	3,955	5,050	9,005
Kediri.	36,577	42,656	79,233	6,093	4,574	10,667	9,202	10,913	20,115
Te zamen.	633,650	944,314	1,577,964	250,081	326,471	576,552	192,422	190,994	383,416

In het geheel zouden dus in die residentien zijn geweest:

	Buffels.	Runderen.	Paarden.
bij het eind van 1854	1,577,964	576,552	383,416
„ „ „ „ 1853 waren die cijfers .	1,516,690	555,244	377,714
dus *meer* in 1854 . .	61,274	21,308	5,702

Van het voor 1854 opgegeven vee wordt gezegd als trek- en draagdieren in gebruik te zijn geweest: 344,159 buffels, 217,710 stuks runderen en 151,212 paarden.

Drie uit Nederland gezonden veeartsen werden, bij een besluit van den Gouverneur-Generaal van 16 Mei 1854, ter beschikking van den directeur der cultures gesteld voor 's Gouvernements burgerlijke dienst. Zij werden geplaatst elk in in ééne der drie afdeelingen van Java, en beijverden zich, overal plaatselijk de noodige voorschriften aan de inlandsche bevolking kenbaar te maken, ter opvolging bij de meest gewone ziektegevallen. Van de werkzaamheden dezer beambten mag, volgens het oordeel van den directeur der cultures, voor den veestapel op Java veel nut worden verwacht.

§ 2. *Buitenbezittingen.*

Omtrent landbouw, boschwezen en veeteelt in de bezittingen buiten Java, zijn de volgende opgaven ontleend aan de verslagen der hoofden van gewestelijk bestuur. De punten waaromtrent, na de mededeelingen in vroegere verslagen, inzonderheid in die van 1852 en 1853, geene nieuwe bijzonderheden te vermelden zijn, worden thans stilzwijgend voorbijgegaan.

1°. GOUVERNEMENT VAN SUMATRA'S WESTKUST.

Rijst. In de voornaamste landschappen wordt de rijst verbouwd op sawah's, die door leidingen van levend water worden voorzien. Slechts op enkele plaatsen, waar de bevolking schaarsch en het maken van waterleidingen moeijelijk is, wordt zij op drooge gronden (ladangs) geteeld. (*)

De rijst is het voornaamste voedingsmiddel van den Maleijer. Hij heeft voor die cultuur geene aansporing noodig, zoodat de bemoeijenis van het bestuur zich ook niet verder uitstrekt dan tot het regelen van de tijdstippen voor het openen der waterboezems en voor de verdere werkzaamheden.

De oogst heeft in dit jaar, naar schatting, 2,798,271 pikol rijst, en derhalve weder aanmerkelijk meer dan het jaar te voren bedragen, toen hij geschat werd op 4,542,611 pikol padi (rijst in den bolster), waarvan één pikol veelal gerekend wordt een halven pikol rijst uit te leveren.

Het ontginnen van nieuwe gronden voor den rijstbouw neemt gestadig toe, eensdeels ten gevolge van vermeerdering der bevolking, anderdeels door de toenemende vraag naar rijst voor den uitvoer.

Van Padang en Priaman alleen werd in 1854 niet minder dan 66,876 pikol rijst over zee uitgevoerd. Eenige regtstreeks van Padang naar Amsterdam verzondene ladingen schijnen voldoend voordeel gegeven te hebben.

Te Padang is beproefd om het Carolinazaad te verbouwen. De daaruit gewonnen padi is in zijn geheel wederom onder de landbouwers verdeeld, zoodat men de hoop mag koesteren, dat deze rijstsoort later in den handel zal kunnen gebragt worden.

(*) De opgave, in het vorig Verslag opgenomen, was in dit opzigt niet volledig

Klapperboomen. Aan de stranden van den vasten wal van Sumatra en op de onderhoorige eilanden zijn de klapperboomen in zeer groote menigte aanwezig en op sommige plaatsen zelfs ontelbaar. In de binnenlanden vindt men ze niet zoo menigvuldig, zoodat het bestuur daar de aanplanting nog aanmoedigt, in de verwachting dat het gebruik van de vrucht meer zal toenemen bij den Maleijer, die tot dusverre nog weinig klapper-olie voor de bereiding zijner spijzen of voor de verlichting gebruikt en zich voor het laatste meer bedient van *damar* (hars) en voor het eerste van eene olie, getrokken uit de vrucht van den *kemiri*-boom.

Het maken van olie geschiedt meerendeels door Niassers en Batoe-eilanders. Van Nias wordt de uitvoer van olie opgegeven 350 pikol te zijn. Van de Batoe-eilanden in dit jaar 3259 pikol.

Koffij. In 1854 is het aantal koffijboomen weder met de aanzienlijke hoeveelheid van 12,032,171 vermeerderd.

De opbrengst is in dat jaar tot 131,522 pikol gestegen: 12,102 meer dan het vorige, zeer gunstige jaar.

Sedert 1 Januarij 1854 wordt aan de bevolking betaald *f* 8:40 voor goede of eerste soort koffij, en *f* 7 voor de mindere; eene verhoogde prijsbepaling, waarvan voor de aanmoediging der cultuur goede uitwerking wordt verwacht.

Tabak. De voorkeur werd nog steeds gegeven aan die van Java, waarvan in 1854 4146 pikol werd ingevoerd.

Cassia. De vermeerderde vraag naar dit artikel, welligt ten gevolge eener betere bewerking, heeft reeds vele personen aangemoedigd om deze kaneelsoort, die overigens in de wildernissen groeit, door opzettelijke planting te kweeken. Het bestuur bepaalt zich daaromtrent alleen tot raadgeving en aanmoediging. De uitvoer bedroeg in 1854 5028 pikol, in 1853 6470 pikol.

Peper. In het belang van de bevolking is de gedwongen cultuur van deze plant, blijkens het vorig Verslag, opgegeven; ook het product wordt aan de vrije beschikking van de planters overgelaten.

Notenmuscaat. Te Padang en Aer-bangis is deze cultuur weinig verbreid en wordt zij slechts bij enkele gegoede lieden aangetroffen; maar in de afdeeling Priaman schijnt zij meer algemeen te wezen, en zijn uit eigen beweging 159,135 boomen geplant, waarvan reeds 5000 vruchtdragend zijn. De opbrengst was, volgens opgave, in 1854 108 pikol, en de prijs *f* 75 per pikol.

Gambier. In de afdeeling Limapoeloh Kotta, voornamelijk in het district Sirilama, maakt de bevolking, zoo als vroeger is medegedeeld, veel werk van de gambiercultuur. Elders heeft dat niet plaats. Het product vindt, behalve voor binnenlandsch verbruik, gedeeltelijk zijn weg naar de Oostkust en gedeeltelijk naar het Westerstrand. Naar het laatste werd gedurende 1854 6000 pikol afgevoerd, gemiddeld eene waarde hebbende van *f* 11 den pikol.

Suiker. Ofschoon dit artikel niet voor de Europesche markt vervaardigd wordt, schijnt de teelt van riet en de bereiding van suiker niet van belang ontbloot, althans vindt men vermeld, dat uit de Padangsche bovenlanden 6000 pikol suiker is uitgevoerd.

Veeteelt. Buitengewone ziekten zijn in 1854 niet voorgekomen. Het aantal paarden is, volgens opgave, met 392, en dat der buffels met 9921 stuks vermeerderd, terwijl daarentegen het aantal runderen, in 1853 84,958 stuks bedragende, met 3369 zou verminderd zijn.

Het ontbreekt niet aan eene gepaste zorg om den veestapel te vermeerderen. Behalve dat in 1853 eenige runderen naar de eilanden Nias en Batoe zijn gezonden, om daar in het wild te blijven grazen en zich te vermenigvuldigen, werden in 1854, op 's lands kosten, twee dekhengsten en drie stieren naar St Pirok (re-

sidentie Tapanoli) gezonden, om de schoone en onafzienbare weiden in die landstreek, waar reeds thans veel vee is, beter en met een goed ras bevolkt te krijgen.

In de Battaklanden vindt men een voortreffelijk paardenras; maar de uitvoer is gering, vooral doordien het paardenvleesch onder de bevolking aldaar gegeten wordt en even als elders het rund- of buffelvleesch, ter markt wordt gebragt. Om te berijden worden de paarden door de Battaks niet gebruikt.

2°. BENKOELEN.

Rijst. De oogst was minder voordeelig dan in het vorige jaar: gedeeltelijk door verzuim van geregelden aanplant, gedeeltelijk door de langdurige droogte, die er geheerscht heeft.

Peper. Ofschoon de oogst iets meer was dan het vorige jaar, namelijk 3237 in stede van 3027 pikol, blijft die cultuur toch over het algemeen achteruitgaan.

Koffij. Van de vroeger vermelde aanplanting van koffij, in de afdeelingen Lais en Croë, thans bedragende 63,422 boomen, werd in 1855 eenige opbrengst verwacht.

Specerijen. 's Lands specerijtuin te Permatam-Balem leverde in 1854 slechts op $2^{35}/_{100}$ pikol notenmuscaat, 44 kati's foelie en 6 kati's kruidnagels. Zij gaat jaarlijks achteruit, zoodat de intrekking is voorgesteld.

Djagong. Een gedeelte van eene bezending zaad van Amerikaansche maïs gaf vruchten van betere hoedanigheid dan de inheemsche djagong, welke daarop tot verdere uitpoting zijn gebruikt.

3°. LAMPONGSCHE DISTRICTEN

Van dit gewest zijn geene opgaven ontvangen.

4°. PALEMBANG.

Rijst. De toenemende veiligheid is van gunstigen invloed op de ontginning van gronden en op de uitbreiding van den rijstbouw. Ook werden op vele plaatsen de waterleidingen in goeden staat gebragt en sawah's weder bewerkt, die jaren lang onbenut hadden gelegen.

Dat de oogst gunstig was, kan, volgens het berigt van den resident, onder andere worden afgeleid uit de belangrijke hoeveelheden rijst en padie, die ten verkoop naar de hoofdplaats werden afgevoerd, namelijk $90,829^{62}/_{100}$ pikol rijst en $48,574^{67}/_{100}$ pikol padi, zijnde 27,215 pikol rijst en 20,552 pikol padie meer dan in 1853.

Katoen. De weêrsgesteldheid was voor de verbouwing van dit artikel niet zeer gunstig. De opbrengst, voor zoover ze naar Palembang werd gebragt, bedroeg 26,000 pikol, en dus minder dan in het vorige jaar.

Gomelastiek en getah pertja. Men heeft zich in het jaar 1854 beijverd om gomelastiek en getah pertja uit de bosschen te winnen. Van de eerste gomsoort is $4057^1/_2$ en van de laatste 2245 pikol in den handel gebragt.

Landrenten en belasting op het bedrijf. Met de inning is geene moeite ondervonden. De aanslag van 1854 bedroeg *f* 247,810 en deze som was op het einde van het jaar, behoudens een gering bedrag van slechts *f* 77, geheel voldaan. Bovendien werd nog in het eerste quartaal van dit jaar een achterstand van *f* 12,395:60 aangezuiverd.

5°. BANKA.

Hier bestaat, buiten eene niet noemenswaardige hoeveelheid koffijboompjes, geene andere cultuur dan die van rijst, die op ladangs (drooge gronden) gebouwd wordt. De opbrengst is niet voldoende voor de behoefte, zoodat daarin van elders voorzien moet worden. De schraalheid van den grond staat eene uitbreiding in den weg.

De oogst was in 1854 minder dan in het vortge jaar, daar eene heerschende ziekte vele handen aan den landbouw onttrok.

6°. RIOUW.

Ten gevolge van de gunstige marktprijzen in 1853 en 1854 is de teelt van gambier en peper, de voornaamste artikelen welke hier verbouwd worden, toegenomen. Volgens de registers aan het havenkantoor, waarop echter niet met volkomen zekerheid kan worden afgegaan, daar de opgaven van de uitvoerders aan geene verificatie onderworpen zijn, zou in 1854 97,927$^{35}/_{100}$ pikol gambier en 15.168$^{19}/_{100}$ pikol peper, en derhalve van het eerste ruim 7000 en van het laatste ruim 3000 pikol meer dan in 1853 uitgevoerd zijn. Van de gambier ging 62,047$^{44}/_{100}$ pikol naar Java, 30,878$^{23}/_{100}$ pikol naar Singapoer, en het overige naar de verschillende eilanden van den Archipel. De peper werd, op omstreeks duizend pikols na, geheel naar Singapoer gebragt.

7°. WESTER-AFDEELING VAN BORNEO.

Van dit gewest is geen verslag ontvangen.

8°. ZUID- EN OOSTER-AFDEELING VAN BORNEO.

Rijst. De weêrsgesteldheid was in 1854 vrij gunstig en de oogst dien ten gevolge voldoende voor de behoefte.

De belasting, die hier alleen te Bandjermasin en omstreken van het rijstgewas geheven wordt, bestaat in $^{1}/_{10}$ van de opbrengst, welke, in natura geheven wordende, op openbare veiling van de hand wordt gezet. Die verkoop geschiedde in 1854 voor eene som van *f* 3521:52$^{1}/_{2}$.

Katoen. De uitvoer was niet zoo veel als in het vorige jaar: zij bedroeg 1,795$^{34}/_{100}$ pikol.

Klapperboomen. Tot dusver is de klapperteelt van weinig beteekenis. De inlander maakt er niet veel werk van: waarschijnlijk gedeeltelijk omdat in zijne behoefte aan olie door eene in de wildernissen groeijende vrucht, *kalampan* genaamd, wordt voorzien.

Veeteelt. Onder het weinige vee dat men hier vindt, bekleedt de karbouw de voornaamste plaats. In het getal is toeneming te bespeuren, ofschoon de gesteldheid van het terrein, medebrengende dat voor de bewerking der padivelden geen ploeg gebruikt wordt en de transporten te water geschieden, oorzaak is dat de bevolking voor die toeneming weinig zorg draagt.

9°. CELEBES EN ONDERHOORIGHEDEN.

Rijst. Gebrek aan levend water op de meeste velden, die voor den rijstbouw gebruikt worden, is oorzaak dat schier ieder jaar, in meerdere of mindere mate, misgewassen ondervonden worden. Ook in dit jaar had zulks in de noorder-districten plaats. Elders was de oogst bevredigend.

Aan de waterleiding van den waterval te Bantimourong, noorder-districten, waarvan in het vorig Verslag melding is gemaakt, werd inmiddels gearbeid en eenige vordering gemaakt. In de zuider-districten werd mede een aanvang gemaakt met het daarstellen eener waterleiding.

Krachtens *Staatsblad* 1824, n°. 31*a*, wordt hier een tiende van het padigewas geheven. Vroeger geschiedde de heffing nadat het product gesneden was. Behalve dat hierdoor werd afgeweken van art. 3 der genoemde bepaling, waren vele verkeerde practijken daarvan het gevolg, zoodat dit jaar de aanslag is geschied terwijl het graan nog te velde stond en tot genoegzame rijpheid was gekomen. Deze maatregel heeft gunstig gewerkt.

De belasting, waaronder die op de zoutpannen in de zuider-districten, ten bedrage van *f* 441:30, beliep in 1854 *f* 131,354:41, en dus *f* 23,857:28 meer dan in het jaar te voren.

De in 1853 in dienst gestelde collecteurs dragen veel bij tot eene geregelde inuing.

Koffij. Het bestuur heeft, zoo als vroeger gezegd is, tot dusverre geene bemoeijenis met dezen tak van landbouw. De bevolking plant en oogst naar welgevallen.

De uitvoer heeft in 1854 bedragen 7069 pikols, waarvoor in den handel van *f* 25 tot *f* 28 per pikol werd bedongen.

Klapperteelt. De in het vorig Verslag (pag. 178) bedoelde Europesche ondernemer, aan wien eene concessie tot fabriekmatige bereiding van olie op Salajar (Saleijer) was verleend, is overleden, zonder dat die onderneming de verwachte resultaten heeft opgeleverd.

Bosschen. De uitgestrektheid daarvan is onbekend. Het ontbreekt niet aan goede houtsoorten, maar het vervoer is moeijelijk. Djatihout wordt alleen op Salajar aangetroffen.

Veeteelt. De uitvoer van paarden bedroeg in 1854 eene waarde van *f* 21,060.

10°. MENADO.

Rijst. Ofschoon de rijstcultuur aan de bevolking zeer aangenaam is, blijft het bij voortduring noodig te waken, dat de bewerking en beplanting der velden tijdig en geregeld plaats hebbe. De oogst is, volgens de opgaven der inlandsche hoofden, gelijk geweest aan het vorige jaar. Hij zou echter veel meer hebben bedragen, zoo de geheerscht hebbende epidemien geen nadeeligen invloed hadden uitgeoefend. Vele handen ontbraken daardoor om de velden bij tijds van onkruid te zuiveren en zelfs om het tot rijpheid gekomen gewas te oogsten.

Miloe (Maïs). De *miloe* of *djagong* maakt een voornaam deel der volksvoeding in de Menahassa uit. De aanplant geschiedt in groote hoeveelheid en leverde, volgens opgave, in 1854 in de afdeelingen Menado, Kema, Tondano, Amoerang en Belang niet minder dan 86,882,418 stuks op.

Klapperboomen. Gedurende 1854 zijn 34,689 boomen aangeplant. Het bestuur moedigt gestadig de uitbreiding aan.

Koffij. Het weder was in 1854 zeer gunstig en de oogst dien ten gevolge belangrijk, niettegenstaande door de bovenvermelde epidemien nog eene vrij groote hoeveelheid koffij in en buiten de tuinen verloren is gegaan. Er werd 22,934 pikol in 's lands pakhuizen geleverd. Het hoogste vroeger verkregen cijfer was, blijkens het vorig Verslag, in 1853 16,114 pikols. Het aantal boomen in geregelde tuinen is gedurende 1854 met 211,318 vermeerderd.

Kakao. In de sedert vele jaren kwijnende kakao-cultuur (zie mede het vorig Verslag) kwam gedurende het jaar 1854 eene gunstige wending: vele boomen, die

sedert lang geene gezonde vruchten hadden gegeven, gaven die thans weder, en het plantsoen kreeg op sommige plaatsen een beter aanzien. De hoop op herstel werd daardoor eenigzins verlevendigd. Voor eene behoorlijke verzorging der aanplantingen zijn voorschriften gegeven. Het aantal boomen is in 1854 met 142,643 vermeerderd en werd, zonder die van particuliere landeigenaren mede te rekenen, op het einde van het jaar geschat op nagenoeg 1,000,000.

Koffo. De teelt van deze plant, eene soort van wilde pisang, waaruit, blijkens het vorig Verslag, vlas wordt bereid, heeft voortdurend de meeste zorg en belangstelling van het bestuur tot zich getrokken. Het aantal planten is gedurende 1854 met 38,374 vermeerderd en daardoor, ongerekend die van de particuliere landerijen, op 62,855 gebragt. Men zal zich, naar het oordeel van den resident, nog gedurende een paar jaren meer op uitbreiding van de aanplantingen dan op de bereiding van het vlas zelf dienen toe te leggen.

Notenmuscaat. Het gunstige aanzien van de notenmuscaatboomen, die sommige particuliere landeigenaren hadden geplant, heeft het denkbeeld doen ontstaan om deze cultuur meer algemeen in de Menahassa te verspreiden. Eenige van Banda verkregen notenpitten zijn op onderscheidene plaatsen geplant en zeer goed opgekomen.

Bosschen. In 1854 zijn 5000 djatipitten van Java ontvangen en in onderscheidene districten geplant.

Tot vergemakkelijking en bespoediging der levering van hout voor 's lands civiele en militaire werken is magtiging verleend, te Menado eene stapelplaats op te rigten en, tot inkoop van hout, jaarlijks over eene som van *f* 1500 te beschikken.

Veeteelt. De veestapel bedroeg op het laatst van 1854: 2797 paarden, 2459 runderen, 85 schapen, 2843 geiten en 67,440 varkens.

Het aantal runderen, schapen en varkens schijnt dus, bij vergelijking met het vorig Verslag, toegenomen; dat der paarden, even als vroeger, en ook dat der geiten daarentegen verminderd te zijn. Aan meerdere en goede paarden bestaat groote behoefte, zoodat men er op bedacht is, door aanvoeren van elders daarin te voorzien. Ook aan de teelt van runderen laat men zich, in het belang van den afvoer van koffij, tegenwoordig veel gelegen liggen.

Landbezit. Tot verklaring van de boven voorkomende vermelding van „particuliere landerijen" wordt aangeteekend, dat de inlanders in de Menahassa, volgens de landsinstellingen, door eerste ontginning regt van eigendom op den grond verkrijgen. Dat regt is met betrekking tot zekere stukken gronds, in de nabijheid van Menado en de hoofdnegorijen Kema, Amoerang en Belang, door aankoop of erfenis, overgegaan op eenige Europeanen en daarmede gelijkgestelden, en op Chinezen

11°. TERNATE.

Van dit gewest zijn geene opgaven ontvangen.

12°. AMBOINA.

Kruidnagelen. Er waren op ultimo December 1854, volgens opgave, 129,544 vruchtdragende boomen en 276,095 die nog te jong daartoe waren.

De oogst was belangrijk; hij bedroeg 580,592 Amsterdamsche ponden, dat is 237,383 pond meer dan in 1853 en 271,296 meer dan in 1852.

Aan de bevolking is betaald dertig duiten per pond, of te zamen *f* 145,143. De belooning aan de regenten, oudsten en marinjos bedroeg *f* 15,833, zoodat in het geheel voor de verkregen hoeveelheid nagelen is uitgekeerd *f* 160,976.

Het vervoer naar de onderscheidene pakhuizen te Amboina, Hila, Saparoea en Haroeko geschiedt kosteloos door den planter of inleveraar van het product.

De bevolking behartigt de cultuur met belangstelling, als zijnde het voornaamste middel harer inkomsten. Het meer en meer ondervonden wordend gebrek aan geschikte gronden maakt echter het aanleggen van nieuwe tuinen, ter vervanging van de zoodanige welke in eenen kwijnenden staat verkeeren, moeijelijk.

Notenmuscaat. De teelt van deze specerij gaat, zoo als reeds in het vorig Verslag is aangemerkt, sedert dat zij (in 1827) aan de bevolking zelve is overgelaten, meer en meer achteruit.

In 1854 is uitgevoerd 56 pikol notenmuscaat en $9^{36}/_{125}$ pikol foelie, zijnde omstreeks de helft minder dan in het jaar te voren.

Sago. Na hetgeen daarvan in het vorig Verslag gezegd is, wordt hier alleen aangeteekend, dat de productie der gouvernements-sagobosschen te Lokkie en Namat 184,750 pond heeft bedragen, welke voor *f* 1231 verkocht zijn, en dat in 1854 14,111 boomen zijn bijgeplant.

Klapperboomen. Het aantal klapperboomen bedroeg op ultimo December 1854 465,417 stuks, dat is 21,149 meer dan op het einde van het vorige jaar. Hoofden en bevolking worden voortdurend aangemoedigd tot het doen van bijplantingen.

De olie was duurder dan gewoonlijk, hetgeen werd toegeschreven aan eene ziekte, die de klapperboomen aangetast en minder vruchtbaar gemaakt zou hebben.

Kakao. Deze cultuur is geheel in handen van particulieren. De tuinen, eenige jaren geleden aangelegd en omstreeks 12,000 boomen bevattende, verkeerden, volgens de ontvangen berigten, in eenen gunstigen toestand en begonnen reeds eenige voordeelen af te werpen.

Rijst. De rijstcultuur staat, zoo als reeds in het vorig Verslag werd meêgedeeld, in deze residentie nog op een zeer lagen trap. Op Boero geschiedt onder gouvernementstoezigt eene geringe aanplanting van rijst op sawah's, waarvan in 1854 148 pikol werd verkregen. Op Haroeko en Noesa-laut wordt in het geheel geen rijst geplant, en op Amboina en Saparoea in geringe hoeveelheid. Alleen op Ceram maken de Alfoeren van de padi-cultuur op drooge gronden eenig werk.

Te Amboina werd ingevoerd 400 kojan rijst, welke, behalve hetgeen de inlandsche bevolking er van gebruikt bij feestelijke gelegenheden of om er gebak van te maken, alleen strekt voor het verbruik der Europeanen.

Tabak. Van dit artikel, hetwelk, blijkens het vorig Verslag, op Ceram en Boero veel wordt geplant, op Amboina, Saparoea en Haroeko minder, zijn geen nadere berigten ontvangen.

Veeteelt. Het aantal runderen bedroeg op het einde van 1854 2564; de opgave van 1853 bedroeg 1459 stuks aan het Gouvernement toekomend, en 979 stuks van particulieren; te zamen 2438.

13°. BANDA.

Notenmuscaatteelt. De landbouw op de Banda-eilanden bepaalt zich tot het aankweeken van notenmuscaatboomen. In het geheel zijn er, blijkens het Verslag van 1852 (pag. 125), 34 specerijperken, als: op Banda Neira 3, op groot Banda 25, op Poelo Ay 6.

Het aantal bij het eind van 1854 op die perken arbeidende personen blijkt uit den nevensvolgenden staat.

NAMEN DER EILANDEN.	Bannelingen.			Vrije arbeiders en volgelingen.					Vrije bannelingen en volgelingen.					Gillorezen en Tabillorezen.					Perkhoorige lieden. Bekwame.				Perkhoorige lieden. Onbekwame.		Perkhoorige lieden.	Totaal Generaal.
	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	
1854.																										
Banda Neira	6	„	6	54	10	1	3	68	3	„	„	„	3	„	„	„	„	„	50	35	37	25	6	6	159	236
Groot Banda. . . .	207	5	212	547	133	15	10	705	37	4	„	„	41	6	11	4	3	24	249	198	151	173	32	51	854	1836
Poelo Ay	53	3	56	146	15	2	1	164	9	„	„	2	11	„	3	1	5	9	46	35	17	19	11	16	144	384
Totaal.	266	8	274	747	158	18	14	937	49	4	„	2	55	6	14	5	8	33	345	268	205	217	49	73	1157	2456
Op ultimo December 1853 was het totaal.	306	8	314	642	126	12	12	792	57	1	„	2	60	25	33	19	9	86	309	253	228	223	55	73	1141	2393
Geeft in 1854 meer	„	„	„	105	32	6	2	145	„	3	„	„	„	„	„	„	„	„	36	15	„	„	„	„	16	63
Geeft in 1854 minder	40	„	40	„	„	„	„	„	8	„	„	„	5	19	19	14	1	53	„	„	23	6	6	„	„	„

De gillorezen en Tabillorezen worden in het verslag van den resident, onder ult. December 1854, opgebragt als „onbekwame, verblijfhoudende als vrije lieden."

Het getal boomen bedroeg op dat tijdstip 424,573, waarvan 297,272 vruchtdragende en 127,301 jonge. Op ult. December 1853 was het aantal boomen 416,586, waarvan 297,750 vruchtdragende en 118,836 jonge, gevende een voordeelig verschil voor 1854 van 7987 boomen.

De oogst bedroeg in Amsterdamsche ponden:

		FOELIE.		NOTENMUSCAAT.		
		Goede.	Gruis.	Middelbare.	Magere.	Gebrokene.
	in 1854	131,389	2,597	410,228	86,215	41,418
	„ 1853	139,953	3,738	465,252	77,860	40,435
Geeft voor 1854	meer. .	„	„	„	6,455	983
	minder.	8,564	1,141	55,024	„	„

te zamen *minder* in 1854: 9705 pond foelie en 47,586 pond notenmuscaat.

Deze mindere opbrengst wordt toegeschreven aan de felle droogte in de maanden Julij en September, waardoor vele vruchten verdord, ingekrompen en verloren gingen.

Bosschen. Bij hetgeen daarvan in het vorig Verslag gezegd is, kan worden gevoegd, dat gedurende 1854 op het eiland Rozengain 5000 djatiboomen zijn geplant, zoodat het aantal thans 16,300 bedraagt.

Veeteelt. Volgens eene plaats gehad hebbende opname waren er bij het eind van 1854 364 runderen, 279 geiten, 204 schapen en 217 varkens.

Door gebrek aan goed voedsel op het eene en drinkwater op het andere eiland, schijnt van de veeteelt op deze eilandengroep niet veel te verwachten te zijn.

14°. TIMOR.

Blijkens het vorig Verslag wijdt de bevolking weinig zorg aan de rijstcultuur, en maakt djagong haar hoofdvoedsel uit.

Een van de voornaamste voortbrengselen van Timor is overigens de was. Gedurende 1854 werd 672 pikol uitgevoerd, waarvan de prijs was *ƒ* 70 à 80 per pikol.

Ook het sandelhout, dat in het wild groeit en op Timor het meest in hooge streken, op een steenachtigen grond voorkomt, is een belangrijk artikel van uitvoer. Vroeger gold het hout 15 à 20 Spaansche matten den pikol, en werd daarvan jaarlijks ongeveer 5000 pikol uitgevoerd. Sedert de onlusten in China was de prijs in 1854 tot *ƒ* 8 à *ƒ* 10 per pikol gedaald, en de uitvoer bedroeg gedurende dat jaar niet meer dan 1121 pikol.

De djatiboomen, die, ongeveer 25 jaren geleden, in de omstreken van Koepang geplant zijn, stonden zeer goed.

De paarden van Rotti, Savoe en Soemba zijn, zoo als vroeger gezegd is, van

goede hoedanigheid en zeer gewild. Gedurende 1854 werden er 247 stuks naar Java en Mauritius uitgevoerd.

II. MIJNBOUW.

§ 1. *Algemeene beschikkingen.*

Organisatie van het personeel. Ten vervolge op art. 2 van het besluit van 3 Junij 1852, n°. 5, waarbij de leiding der werkzaamheden van de adspirant-ingenieurs der mijnen aan den ingenieur der 2de klasse *C. de Groot* was opgedragen, is bij besluit van 11 Januarij 1854, n°. 6, bepaald, dat die ingenieur belast zal blijven met de leiding der dienst van de in Nederlandsch Indie aanwezige ingenieurs en adspirant ingenieurs der mijnen, overeenkomstig de bevelen die hem tot dat einde door den Gouverneur-Generaal zullen gegeven worden.

Bij besluit van 31 Maart 1854, n°. 4, is verder nog bepaald: „dat een der ingenieurs of adspirant-ingenieurs op den duur zal werkzaam zijn bij het bureau van het mijnwezen; dat de buitengewone ingenieur van de 3de klasse *Aquasie Boachi*, die toegevoegd was aan den ingenieur belast met de leiding der dienst, gedurende zes maanden van elk jaar in de drooge moeson zou worden belast met zoodanige werkzaamheden, als hem door den Gouverneur-Generaal zouden worden opgedragen, en dat hij den overigen tijd van elk jaar werkzaam zou zijn bij het bureau van het mijnwezen; dat de ingenieur der mijnen, belast met de regeling der dienst, zoo dikwijls er zich onder de ingenieurs der mijnen bevinden, die gedurende 3½ jaren onafgebroken op de bezittingen buiten Java zijn werkzaam geweest, aan den Gouverneur-Generaal zal voordragen, deze ingenieurs in den regentijd voor vier maanden naar Buitenzorg te doen opkomen, ten einde aldaar gedurende dien tijd, in het belang van zich zelven en van de dienst van het mijnwezen, werkzaam te zijn; met dien verstande evenwel, dat zulks op niet meer dan een vierde gedeelte van het getal der in Nederlandsch Indie aanwezige ingenieurs der mijnen zal worden toegepast.

Ten einde voortdurend te kunnen voorzien in de behoefte aan Europesche mijnwerkers, om het onmiddellijk toezigt te voeren in de mijnen te Pengaron (Borneo), werden, bij besluit van 29 November 1854, n°. 11, na verkregene magtiging des Konings, bepalingen vastgesteld omtrent de plaatsing en opleiding van Europeesch-Indische jongelieden als kweekelingen tot voorlieden bij het mijnwezen; en werd tevens gearresteerd een *Reglement tot regeling van het personeel der opzieners bij het mijnwezen* en een *Programma voor het examen voor den rang van onder-opziener en opziener der mijnen.* (Zie het *Staatsblad* van dat jaar, n°. 90.)

Archief van het mijnwezen. In 1853 was als voorloopige maatregel bepaald, dat bij het bureau van het mijnwezen een archief zou worden opgerigt, ter bewaring van geschriften, teekeningen, kaarten, mineralien en gereedschappen, die beschouwd kunnen worden als bijdragen tot de kennis van de geologie, de mineralogie en den mijnbouw van Nederlandsch Indie, en tot bewaring tevens van boeken, instrumenten en chemicalien aan het Gouvernement toebehoorende en aan het mijnwezen ten gebruike afgestaan. In 1854 werd deze maatregel, na ontvangene magtiging des Konings, bevestigd en werden de benoodigde gelden voor het bureau van het mijnwezen op de begrooting gebragt.

Verzoeken om concessien. Onder de verzoeken om concessien, welke in den loop van het jaar inkwamen, verdient, als zijnde van algemeenen aard, hier vermelding een verzoek van eenige kooplieden te Batavia, om vergunning tot het oprigten van eene naamlooze vennootschap, onder de benaming van: *Maatschappij tot bevordering van mijnontginningen in Nederlandsch Indie.* Deze maatschappij kwam in het volgend jaar tot stand. (Zie boven in het hoofddeel „*Regtswezen en politie*", IIde afdeeling, § 2.)

§ 2. BANKA.

In vergelijking met het zoo buitengewoon gunstige jaar 1853, heeft de tinmijnbouw in 1854 minder goede uitkomsten opgeleverd. Verschillende oorzaken hebben daartoe bijgedragen, als: gebrek aan water, waardoor in verscheidene districten, gedurende de maanden Augustus, September en October, het werk heeft stilgestaan; overstroomingen der kollongs van acht der grootste mijnen in het district Blinjoe; quaestien tusschen de bewerkers en de hoofden van enkele mijnen; kinderziekte en daaruit voortvloeijende sterfte onder de mijn-arbeiders in het district Marawang. Al deze omstandigheden in aanmerking nemende, kunnen de verkregen resultaten, naar het oordeel van den resident van Banka, nog als zeer gunstig worden beschouwd.

De levering heeft gedurende 1854 bedragen	80,019	pikols
waarvan evenwel moet worden afgetrokken het tin, verkregen uit den overgeblevenen erts van 1853, ten bedrage van	6,893	„
blijft . .	73,126	pikols
en waarbij daarentegen gevoegd moet worden de hoeveelheid erts onder ultimo December 1854 nog voorhanden, ten bedrage van 124½ vrachten of	3,112	„
gevende alzoo voor 1854 eene zuivere productie van	76,238	pikols
of, in vergelijking met het bedrag van 1853, ad	91,249	„
een nadeelig verschil voor 1852 van	15,011	pikols.

Het jaar 1854 overtreft intusschen nog het hoogste der tien jaren 1838—1847, vermeld op pag. 206 van het Verslag van 1849, en drie van de vijf jaren 1848—1852, vermeld in de latere verslagen.

De zuivere productie van die jaren was namelijk:

in	1848 —	74,874	pikols
„	1849 —	73,965^{78}	„
„	1850 —	59,683^{80}	„
„	1851 —	77,688^{03}	„
„	1852 —	78,301^{02}	„

Gedurende 1854 hebben de gezamenlijke mijnen genoten:

aan verstrekkingen	*f*	498,863:28
„ voorschotten		296,813:68
„ uitkeeringen		259,658:03
Te zamen . .	*f*	1,055,334:99

De gezamenlijke schuld der mijnen bedroeg onder ult. Dec. 1853	*f*	196,827:53
„ „ „ „ „ „ „ „ „ 1854		184,359:13
Dus minder in 1853 . .	*f*	12,468:40
Daaronder is echter begrepen de door afschrijving verleende kwijtschelding ten bedrage van.		69,739:44
Zoodat het schuldencijfer inderdaad is toegenomen met . . .	*f*	57,271:04

De schuld was verdeeld in *f* 18,191:55 *goede*, *f* 118,053:118½ *onzekere* en *f* 48,113:79½ *kwade*. De grondslag dezer verdeeling was dezelfde als laatstelijk in het Verslag van 1853 (pag. 185), is aangegeven.

Het aantal mijnen bleef 247, daar er tien ingetrokken, maar ook tien nieuwe geopend werden.

Van gunstige gevolgen is geweest het toekennen, op magtiging van het opperbestuur, van eene geldelijke remuneratie aan de luitenants der Chinezen in de districten, waardoor deze meer waarde aan hun ambt hechten en met meer naauwgezetheid hunne pligten vervullen.

Het getal der in de residentie Banka aanwezige Chinezen, hunne vrouwen en kinderen mede gerekend, bedroeg bij het eind van het jaar, 14,434 zielen, waarvan 7606 aan het mijnwerk waren verbonden. In den loop van het jaar hadden onder hen 32 desertien plaats. Dertien der wegloopers werden echter gevat en, na de bepaalde straf ondergaan te hebben, weder in de mijnen aan het werk gesteld.

Ter aanvulling van de jaarlijks naar hun geboorteland terugkeerende dan wel zich aan het mijnwerk onttrekkende Chinezen zijn in 1854 850 nieuwelingen uit China aangebragt.

Het reeds vroeger aangevangen wetenschappelijk onderzoek naar den mineralogischen rijkdom van Banka ging, ten gevolge van de ziekte en het overlijden van den daarmede belasten ingenieur *Liebert*, in dit jaar weinig vooruit. Nogtans werden in de districten Muntok en Jeboes eenige nieuwe tingronden gevonden, waarvan sommige reeds voor ontginning bestemd zijn. In de nabijheid van Ajer Pamoedja werd graniet gevonden, hetwelk cassiteriet (tin-erts) bevat, geheel gelijk aan den erts, die in losse korrels uit de stroomwerken op Banka wordt verkregen.

§ 3. BLITONG.

Het getal tinmijnen was met ééne vermeerderd en bedroeg thans 20, waarvan 6 kollong-, 2 koeliet-kollong- en 12 koeliet-mijnen.

Zij werden bewerkt door 548 arbeiders, die voor elken pikol *f* 20 van de concessionarissen ontvingen; *f* 5 meer dan in het vorige jaar, en *f* 6½ meer dan het Gouvernement op Banka betaalt.

De verkregene opbrengst werd op 2000 pikols geschat.

In de afdeeling Brang waren „steenen" gevonden, welke eene groote hoeveelheid tin inhielden. De ontginning en bewerking dezer steenen was evenwel kostbaarder en moest volgens eene geheel andere werkwijze geschieden dan die van het stroomtin. (Vergelijk het slot der voorgaande paragraaf).

In dit jaar werd mede berigt ontvangen van de ontdekking eener nieuwe tinertssoort op Blitong, welke, zoo men meende, ook op Banka zou zijn en groote voordeelen beloofde. De gunstige uitslag van een onderzoek van dezen erts werd medegedeeld door de heeren *P. J. Maier* an *J. Loudon*, in een opstel te vinden in het *Natuurkundig Tijdschrift voor Nederlandsch Indie*, deel VI, pagg. 339—342.

§ 4. ZUID- EN OOSTER- AFDEELING VAN BORNEO.

Bij de gouvernements-steenkolenmijn te Pengaron was, op ultimo December 1854, het navolgende personeel; *Europeanen:* één administrateur, één opziener der mijn, één onder-opziener der mijn, één magazijnmeester, twee voormannen, vijf élèves, één menagemeester en twee geëmploijeerden, te zamen 14 personen, *inlanders*: twee timmerlieden, vier en dertig mandoers, vier hospitaalbedienden, een honderd negen en negentig pandelingen en drie honderd zes en tachtig tot dwangarbeid of verbanning veroordeelde personen; te zamen 625 personen.

Omtrent het materieel wordt aangeteekend, dat het stoomvaartuig voor het slepen der afvoerbooten, waarvan in het vorig Verslag te dezer plaatse melding is gemaakt, in dit jaar in dienst werd gesteld (zie hieronder de mededeelingen omtrent de fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid); dat bij deze fabriek mede werden vervaardigd acht ijzeren laadschouwen, en dat magtiging werd verleend tot het oprigten van eenen tweeden paardenmolen.

In de werkzaamheden werd groote tegenspoed ondervonden, door eenen in den maand Februarij ontdekten brand in een gedeelte der mijn, waardoor de arbeid gedurende bijna twee maanden is moeten gestaakt worden. Aan de ijverige pogingen der beambten wordt het toegeschreven, dat deze brand betrekkelijk slechts geringe schade veroorzaakte, te weten een geraamd verlies van 800 ton nog uit te graven steenkolen en het verlies van eenige gereedschappen en materialen. Een andere tegenspoed was eene overstrooming ten gevolge van hevige stormen, waardoor het onmogelijk was in de mijn te werken en veel schade werd veroorzaakt.

Ofschoon deze rampen zeer nadeelig op de productie hebben gewerkt, is zij echter in 1854 weder niet onaanzienlijk vermeerderd.

Het restant steenkolen, buiten de mijnen te Pengaron, bedroeg op ult. December 1853	4,850½	ton
en op ultimo December 1854.	3,800½	„
zoodat het restant is verminderd met	1,050	ton.
Gedurende 1854 is van daar naar Bandjermasin verzonden. . . .	15,050	„
zoodat in dit jaar aan steenkolen is uitgegraven	14,000	ton

Op ult. Dec. 1853 bedroeg de restant-voorraad te Bandjermasin		5,801 365/2000 ton.
In 1854 is aldaar van Pengaron aangebragt .	15,050 ton	
waarop echter eene minderheid boven de toegestane spillage is bevonden van	4 335/2000 „	
		15,045 1665/2000 „
Geeft te zamen		20,847 30/2000 ton.

De afleveringen bedroegen in 1854:

naar Java en elders verzonden, voor rekening van het Gouvernement, vrachtvrij, voor overgevoerd zout . . .	740 1250/2000 ton	
idem, tegen betaling van verschillende vrachten .	14,131 1750/2000 „	
verstrekt aan Zr. Ms. stoomschepen, stoompraauw, smederij enz.	622 666/2000 „	
verstrekt aan particulieren	1,837 500/2000 „	
		17,332 166/2000 ton.
Zoodat de voorraad op ult. 1854 te Bandjermasin bedroeg .		3,514 1864/2000 ton.

De opbrengst der mijnen beliep alzoo ruim 3500 ton meer dan in 1853, en ruim 5000 ton meer dan in dat jaar naar Bandjermasin werd afgevoerd.

De uitgaven voor de steenkoolontginning hebben gedurende 1854 bedragen *f* 85,276:67; de opbrengst bedroeg, zoo als boven is gezegd, 15,050 ton. In 1853 bedroegen deze uitgaven *f* 82,993, bij eene opbrengst van 11,480 ton. Onder die uitgaven zijn echter niet in rekening gebragt de rente van kapitaal en onderscheidene betalingen, welke op Java voor de mijnen geschieden voor aanschaffing van materieel.

Bovendien hebben de kosten van het vervoer der kolen van Bandjermasin naar de plaats van verbruik in 1854 bedragen *f* 32,782:69½. In 1853 waren die kosten *f* 28,854. De zeer belangrijke uitgaven voor dit vervoer leidden tot eene proef van uitbesteding te Bandjermasin, die aanvankelijk wel slaagde.

De adspirant-ingenieur *Rant* vond op het gebied van den Sultan van Bandjermasin bij den berg Djabok, aan de rivier Riam-Kanan, en 36,000 Nederlandsche ellen

digter aan het zeestrand dan de mijn te Pengaron, even rijke en voordeelige steenkolenlagen als daar worden bewerkt. Bij de reeds vroeger geuite verwachting, dat uit de mijn Oranje-Nassau eerlang op de tot dusver gevolgde werkwijze geene genoegzame kolen meer zullen verkregen kunnen worden, kan deze ontdekking van groot gewigt worden geacht.

Het in het vorig Verslag vermeld verzoek van den heer *R. J. W. P. Wijnmalen* tot het ontginnen van steenkolen in de Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo, en het daarop gevolgd onderzoek van gouvernementswege, leidden in dit jaar tot de verlangde overeenkomst tusschen het Gouvernement en hem. Aan de onderneming werd de naam gegeven van Banjoe-iang. In het laatst van het jaar is het personeel naar Borneo vertrokken tot uitvoering der bijzondere onderzoekingen, welke tot bepaling van de juiste plaats der te openen mijnen noodig zijn.

Een verzoek van den heer *G. P. King* tot ontginning van steenkolen in den heuvel Plarang, nabij Samarinda (Koeti), moest van de hand worden gewezen, daar het Koninklijk besluit van 24 October 1850, n°. 45 (*Indisch Staatsblad* van 1851, n°. 6), niet toelaat de ontginning van delfstoffen bevattende gronden aan anderen dan aan Nederlanders toe te staan.

§ 5. *Verdere opgaven betreffende den mijnbouw.*

Java. In het vorig Verslag is melding gemaakt van het vinden van steenkolen aan de Meeuwenbaai (residentie Bantam) en van het voorloopig onderzoek van den ingenieur *Aquasie Boachie.* In zijn rapport omtrent dit onderzoek gaf deze ingenieur onder andere te kennen, dat ofschoon de gevondene kolen geene aanleiding gaven om eene ontginning aan te raden, hij evenwel, op grond der formatie waarin zij voorkomen, en uit aanmerking der gunstige ligplaats, het wenschelijk achtte, het onderzoek op grooter schaal voort te zetten. Hiertoe werd mitsdien, op een deswege gedaan verzoek, aan eenige kooplieden te Batavia vergunning verleend, alsmede om, in geval van gunstige resultaten, eene proefmijn te openen. Evenwel werd tot voorwaarde gesteld, dat het Gouvernement vrijbleef om later de exploitatie voor eigen rekening te ondernemen of aan particulieren over te laten. Aan den ingenieur der mijnen *de Groot* werd tevens opgedragen, in persoon de bovenvermelde proeve te gaan bijwonen of eenen anderen ingenieur derwaarts te zenden, en van den uitslag een omstandig rapport in te dienen. Zoodanig rapport werd in 1854 nog niet ontvangen.

Daar bij art. 1 van hét boven aangehaald Koninklijk besluit van 24 October 1850, betreffende de ontginning van delfstoffen bevattende gronden in Nederlandsch Indie, is bepaald, dat de eilanden Java en Banka voorloopig uitgezonderd zouden blijven van de vergunningen aan particulieren te verleenen tot het ontginnen van zoodanige gronden, was, reeds eenigen tijd vroeger, na de ontdekking van steenkolen te dier plaatse, op grond van de behoefte aan kolen op Java en van de ligging der ontdekte lagen in eene woeste, weinig bevolkte streek, aan den westelijken uithoek van het eiland, aan het Indisch bestuur, op 's Konings magtiging, overgelaten, te beslissen, of 's lands belangen eene exploitatie direct voor gouvernements-rekening zouden medebrengen, dan of eene particuliere onderneming de voorkeur verdiende.

In 1847 had het Gouvernement van het lid der Natuurkundige Commissie dr. *F. W. Junghuhn* de kennisgeving ontvangen van het aanwezen van goud-alluvie te Tjilatjap. Een destijds ingesteld onderzoek leverde echter geene gunstige resultaten op. In 1854 deed de resident van Banjoemaas op nieuw een onderzoek, en ook thans bleek, dat wel is waar goud gevonden werd, doch in te geringe hoeveelheid om daarvan voordeel te verwachten voor het Gouvernement.

Palembang. Het voorgenomen onderzoek naar steenkolen in deze residentie (zie het vorig Verslag) heeft in 1854 nog geen plaats kunnen vinden.

Riouw. In het vorig Verslag is mede aangeteekend, dat door den Onderkoning van Riouw aan den heer *A. N. van den Berg* concessie was verleend tot exploitatie

van tin- en andere mijnen op de Karimon-eilanden, en dat het ter zake gesloten contract door dezen aan den resident was ingediend, met verzoek om het ter goedkeuring en bekrachtiging aan het Gouvernement voor te leggen. Bij onderzoek bleek, dat die goedkeuring en bekrachtiging aan dit contract, zoo als het daar lag, niet kon worden verleend; doch aan den resident werd te kennen gegeven, dat indien de heer *A. N. van den Berg* verlangde met den Gouverneur-Generaal te contracteren, deze bereid was, hoofdzakelijk op de voorwaarden van het met den Sultan van Lingga te sluiten contract, en dus met handhaving der door de Vorsten bedongene regten en zonder eenig beding van dadelijk voordeel ten behoeve van het Gouvernement, met hem eene overeenkomst aan te gaan tot ontginning van delfstoffen bevattende gronden op de eilanden Groot- en Klein-Karimon, wanneer hij, ten genoegen van het Gouvernement, bewijzen kon de middelen daartoe te bezitten.

Het verder verhandelde in deze zaak behoort tot een volgend verslag.

Wester-afdeeling van Borneo. Over de onderzoekingen in deze residentie kan, ten vervolge op hetgeen daaromtrent is gezegd in het vorig Verslag, het onderstaande worden medegedeeld uit de rapporten van den adspirant-ingenieur *Everwijn*, aan wien die onderzoekingen waren opgedragen.

De goudmijnen in Landak, slechts weinig in getal, zijn gelegen aan de Blintiang-rivier, welke beneden Gnabong in de Landak-rivier valt. Het goud, dat aldaar wordt geëxploiteerd, is waarschijnlijk afkomstig van kwarts-aders, welke de kleischiefer doorsnijden, die in deze streken het gebergte vormt. Uit de werken die aldaar zijn aangetroffen is gebleken, dat men er zich reeds sinds geruimen tijd met de ontginning heeft bezig gehouden. In 1854 bevonden zich daar 75 Chinezen met hunne vrouwen en kinderen; 40 dezer Chinezen bewerken de goudmijnen voor rekening van den kapitein-Chinees van Mandor. Van eene ontginning in het groot zou echter geen voordeel te verwachten zijn.

De koper-erts, bij de goudwassching gevonden bij het Tampi-gebergte, aan de Piniti-rivier, is afkomstig van adertjes, aldaar in bontgekleurd kleigesteente voorkomende, welke dien erts als zwart zwavel-koper nevens ijzer-pyriet bevatten. Indien de kopererts van gelijke hoedanigheid in grootere hoeveelheid wierd aangetroffen, zou hij met voordeel ontginbaar zijn.

De tinerts, naar welken een onderzoek was bevolen in de landschappen Soekadana, Simpang en Matam, is daar niet gevonden.

Op de Karimata-eilanden is de antimonium- (spiesglans-) erts, welke daar gezocht werd, niet gevonden, doch wel ijzer-mica en andere ijzerertsen.

Moluksche eilanden. Van het bevolen onderzoek naar steenkolenlagen op Ceram, in het vorig Verslag vermeld, waren nog geene nadere berigten ontvangen.

De mede vroeger vermelde onderzoekingen op Batjan gaven het vermoeden, dat bij de Soengei-Amassing, op ruim vier palen afstands van zee, op zekere diepte kolen kunnen aangetroffen worden, welke regelmatig liggen; men was met een nader onderzoek aldaar bezig.

Timor. In het Verslag van 1853 werd aangeteekend, dat aan mr. *A. G. Brouwer*, met wien onderhandeld werd over het verleenen van concessie tot ontginning van kopermijnen op Timor, verlenging was verleend tot Augustus 1855 van den termijn tot aantooning dat het benoodigde kapitaal voor de ontginning te zijner beschikking stond, doch dat de heer *Brouwer* later overleden was. In Mei 1854 werd op een request van zijne weduwe te kennen gegeven, dat zoolang die termijn niet verstreken was, op verzoeken van anderen te dezer zake niet zou worden beschikt, zonder zijne erven in hun belang te hebben gehoord.

III. VISSCHERIJEN.

Omtrent dit onderwerp (in het Verslag van 1849, pag. 230, met een enkel woord

vermeld) zijn ditmaal uit Indie de volgende, niet onbelangrijke bijzonderheden medegedeeld.

In de strandplaatsen, zoowel op Java als op de buitenbezittingen, maakt de bevolking veel werk van de visscherijen en vindt zij daarin een goed bestaan. Over het algemeen is men echter van oordeel, dat de belasting, welke in eenige residentien op de visscherijen en in sommige andere op de vischmarkten geheven wordt, voor dezen tak van nijverheid zeer drukkend en voor zijne uitbreiding belemmerend is.

De residentien, alwaar de visscherij meer bepaald eene bron van inkomsten voor de bevolking uitmaakt, worden hieronder vermeld.

JAVA EN MADURA.

Bantam. In deze residentie is de visscherij steeds toenemend.

Batavia. De visscherij schijnt minder gunstig te zijn geweest dan in vroegere jaren. De opbrengst der vischpacht was althans minder dan in 1853.

Krawang. De moerassen of rawa's en de binnenkreken zijn zeer rijk aan visch. Hij wordt gezouten en gedroogd uitgevoerd.

Pekalongan. De vischvangst was vrij gunstig, waardoor de handel in gezouten visch aanzienlijk was.

Samarang. Indien de uitoefening der visscherij onbelast ware, zou de bevolking zich meer op dezen tak van industrie toeleggen. Thans voorziet zij gedeeltelijk in hare behoefte door het inkoopen van Siamschen gezouten visch, waarvan de invoer ook in 1854 weder zeer aanzienlijk was.

Japara. De visscherijen zijn afnemende. De vischpacht bragt *f* 1790 minder op dan in 1853.

Soerabaija. De visscherij verkeert in bloeijenden staat. In deze residentie bestaan vele vischvijvers, die goed worden onderhouden. De bevolking is in dit onderhoud door het Gouvernement te gemoet gekomen door het verleenen van magtiging (bij een besluit van 27 Januarij 1852), om aan eigenaren van vischvijvers en aan hen die zich op de vischvangst toeleggen, licentien uit te reiken voor den vrijen aankap van de daarvoor benoodigde houtwerken in de tot dat einde opengestelde bosschen.

In de afdeeling Madura is de visscherij een der hoofdtakken van het volksbestaan, waartoe de gunstige ligging allezins medewerkt. Zij zou echter nog meer toenemen, indien de belasting, die ten voordeele van den panembahan (regent) wordt geheven, door Chinesche bandhais, wierd afgeschaft. Ten einde deze drukkende belasting te ontduiken, brengen thans vele visschers hunne vangst ter markt op de strandplaatsen aan den overwal.

Bezoeki. Van de visscherijen kan door de bestaande belasting geene uitbreiding verwacht worden.

Banjoewangi. Men is begonnen vischvijvers aan te leggen, en over het algemeen begint de bevolking meer werk te maken van de visscherij.

BUITENBEZITTINGEN.

Sumatra's Westkust. De visscherij en de handel in gedroogden visch leveren voor de strandbewoners een goed bestaan op.

Palembang. In de benedenlanden is de visscherij zeer bloeijend, en aldaar wordt veel handel gedreven in gedroogden visch.

Blitong. Het visschen naar *tripang* (zeeslakken) en het zoeken naar *agar-agar* (zeewier) zijn hoofdbronnen van bestaan voor de bevolking.

Riouw. Een gedeelte der bevolking vindt zijn bestaan in de vischvangst.

Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo. Vele kustbewoners leggen zich uitsluitend toe op het visschen naar garnalen.

Celebes en onderhoorigheden. De visscherij is toenemende in bloei en blijft een voornaam middel van volksbestaan.

De *tripang*-visscherij, die in andere jaren eene rijke bron van inkomsten is, was in 1854 ten gevolge van den Chineschen oorlog gedrukt en leverde veel minder op dan in vorige jaren.

Amboina. De bevolking in den omtrek der hoofdplaats zoekt haar bestaan in de visscherij.

Ternate. De visscherij is eene der meest geliefkoosde kostwinningen van de bevolking. De omzet in visch wordt gerekend *f* 20 à *f* 30,000 's jaars te bedragen.

Menado. Alleen de strandbewoners en de Christen- en Mohammedaansche burgers houden zich met de visscherij bezig. De meren en rivieren leveren enkele goede vischsoorten op, welke der bevolking in de binnenlanden tot voedsel dienen. Op sommige plaatsen vindt men ook vijvers, waarin visch voor dagelijksch gebruik wordt aangekweekt.

Tot bevordering van de vischvangst werd door de bevolking gebruik gemaakt van eene bedwelmende en zeer vergiftige plant, genaamd *borri*. Ten einde deze schadelijke gewoonte tegen te gaan, werd door den resident een gestreng verbod uitgevaardigd, onder bedreiging van straffen voor de overtreders.

Timor. Volgens berigt van den resident leggen zich de Timorezen toe op de walvischvangst. Deze vischsoort is echter in de laatste jaren in de wateren van Timor zeer verminderd.

IV. AMBACHTS- EN FABRIEK-NIJVERHEID.

§ 1. *Gewestelijke berigten.*

In bijna alle residentien en afdeelingen, van Java zoowel als van de buitenbezittingen, worden vrij goede timmerlieden, metselaars, smeden, kleermakers en schoenmakers gevonden. In vele residentien echter is het alleen de Chinesche bevolking die zich daarmede bezig houdt. Het behoort tot de zorgen van de Regering, om ook de inlandsche bevolking daartoe op te wekken en aan te moedigen.

De volgende opgaven, getrokken uit de verslagen der verschillende hoofden van gewestelijk bestuur, toonen de bijzonderheden aan, welke omtrent deze takken van nijverheid en volksvlijt in sommige gewesten zijn te vermelden. Omtrent de niet genoemde gewesten valt niets bijzonders mede te deelen en bepaalt de bevolking zich tot de uitoefening der in den hoofde dezes vermelde ambachten.

JAVA.

Bantam. Behalve met de gewone ambachten, houdt de bevolking zich ook bezig met het weven van grove katoenen kleedjes, het maken van bamboezen en biezen

matten, het bakken van aarden potten en pannen, en het branden van metsel- en sirikalk.

Batavia. Zoowel onder de Europesche als onder de inlandsche bevolking merkt men steeds vooruitgang op in alle takken van nijverheid en volksvlijt. In de eerste plaats mogen als ondernemingen van meer belang worden genoemd: het waterzuiverings-etablissement van den heer *A. de Bruijn*, hetwelk vele verbeteringen ondergaat en groote uitbreiding erlangt; de fabriek van de firma *Chaulan en Deeleman en Cie.* enz., alwaar allerlei pompen, distilleermachines en werktuigen voor suikerfabrieken enz. worden vervaardigd; zij leverde ook in 1854 weder zeer voordeelige resultaten op en onderging eene groote uitbreiding; de stoombroodbakkerij van de heeren *Leroux en Berne*, die reeds eenigzins voldoet in de zoo lang gevoelde behoefte aan beter brood dan gewoonlijk door de Chinesche bakkers wordt geleverd.

Voorts zijn hier 32 kalkbranderijen, waarvan echter in 1854 slechts 23 in werking waren; 69 steen- en pannenbakkerijen, waarvan 43 in werking waren, en 13 arakstokerijen.

Verder vindt men rijtuigfabrieken, leerlooijerijen, speelkaartenfabrieken, verwerijen, koper- en blikslagerijen enz.

Buitenzorg. De inlander in deze afdeeling bezit eene bijzondere vaardigheid in het smeden, zoo van goud en zilver, als van ijzer. De vrouwen in de Soendasche landen weven vele sarongs, die eene groote overeenkomst met de Makassaarsche hebben.

Krawang. Het eenige bedrijf, dat door de bevolking wordt uitgeoefend, is het weven van grove lijnwaden voor eigen behoefte.

Pekalongan. Het spinnen van garen en weven van kleedjes uit gekleurde garens, in den handel bekend onder den naam van *kain Pekalongan*, geeft aan vele vrouwen werk; in de kunst van weven hebben zij eene aanmerkelijke hoogte bereikt.

Samarang. In deze residentie vindt men, behalve de in den hoofde dezes genoemde ambachten: goud- en zilversmeden, koper- en blikslagers, zadelmakers, stoel- en mattenmakers, wagenmakers, broodbakkers en vuurwerkmakers. Eene werkplaats tot reparatie van machinerien en mechanieke werktuigen bestaat hier sinds eenige jaren, doch is van weinig beteekenis, omdat zij, uit gebrek aan middelen, op te kleine schaal is ingerigt.

Verder bestaan te Samarang twee drukkerijen, die overvloed van werk hebben en van lieverlede zeer zijn uitgebreid. Aan eene dezer drukkerijen is eene Javaansche drukkerij verbonden, welke echter onder den Javaan nog weinig bekend is.

Japara. De bevolking legt zich ook eenigermate toe op steenen- potten- en pannenbakken, zilver- en goudsmeden, kopergieten, kalkbranden en karrenmaken.

Soerabaija. Behalve de fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid (waarover hieronder afzonderlijk wordt gehandeld) en den artillerie-constructie-winkel (reeds behandeld in het hoofdstuk „*Landmagt*", Iste afdeeling, § 5), bestaat hier eene fabriek voor de vervaardiging en herstelling van werktuigen en machinerien van den heer *Baijer*, die zich meer en meer uitbreidt en in bloei toeneemt.

In 1854 werd eene suiker-raffinaderij opgerigt, die echter nog te kort bestond om over eenig resultaat te kunnen oordeelen.

De kopergieterijen in de afdeeling Grissee verkeeren in eenen bloeijenden staat en de aldaar vervaardigde koperwerken worden gretig door vreemde handelaren gekocht en uitgevoerd.

Ook wordt voortdurend vooruitgang waargenomen in de kistenmakerijen, weverijen en kalkbranderijen.

Banjoewangi. In deze afdeeling worden vele ambachtslieden aangetroffen, waaronder ook ijzer- en goudsmeden, koperslagers, verwers en wevers.

Bagelen. De voornaamste takken van volksvlijt en nijverheid zijn; weven, blaauwverwen, batikken, schrijnwerken, bakken van steenen en potten, touwslaan, netten breijen, olie persen, verwen, geelgieten, Javaansch papier maken en mattenmaken. De bevolking, vooral van de afdeeling Poerworedjo; legt zich met goed gevolg op deze handwerken toe.

Kadoe. Het vervaardigen van fijne matten is eene industrie, die bepaaldelijk in deze residentie, en vooral in eenige dessa's van het district Poerbolinggo, wordt uitgeoefend.

Overigens worden hier meest alle ambachten gevonden.

Djokjokarta. De bevolking legt zich toe op de uitoefening van bedrijven van allerlei aard, en genoegzaam alle takken van nijverheid en volksvlijt vinden hunne beoefenaars.

Soerakarta. Alhier mag vooral genoemd worden het bereiden van lederwerk, het vervaardigen van zadels en schoeisel, het batikken van zijden en katoenen stoffen, het weven en borduren met goud, zilver, zijde en wol. In al deze handwerken bezit de bevolking eene vrij groote bedrevenheid.

BUITENBEZITTINGEN.

Sumatra's Westkust. Het eenige bedrijf, waarin de bevolking vermaardheid heeft verkregen, is het goud- en zilversmeden, waarin echter weinig vooruitgang wordt waargenomen.

Het goudgraven, dat weleer een goed bestaan opleverde, heeft thans weinig plaats, waarschijnlijk ten gevolge van de grootere voordeelen die uit den landbouw getrokken worden, en waarmede de bevolking zich dus bij voorkeur bezig houdt.

De gambierbereiding levert aan de bevolking der afdeeling Lima-Poeloh een goed bestaan op.

De blaauwverwerij houdt slechts eenige Chinezen bezig.

Het maken van geweren en andere wapenen, vroeger een aanzienlijk tak van nijverheid, is thans geheel te niet gegaan.

Lampongsche districten. In de rivier Oempoe, in het district Toelong-Bawang; wordt goud gevonden, met het zoeken waarvan zich een deel der bevolking bezig houdt. In dat district vindt men ook smederijen, alwaar alle soorten van wapens worden vervaardigd.

Palembang. Veel vooruitgang wordt bespeurd in het vervaardigen van gouden en zilveren sieraden, waarin de bevolking der binnenlanden vooral uitmunt. Overigens worden alhier genoegzaam alle handwerken uitgeoefend.

Zuid- en Ooster-afdeeling van Borneo. Het grootste gedeelte der bevolking houdt zich bezig met het verzamelen van de natuurlijke voortbrengselen des lands, als van rotting, getah pertja, damar (hars), kadjang (bladeren voor daken en vlechtwerk), alsmede van was en stofgoud. In de Vorstenlanden zijn echter vele wapensmeden, vooral te Nagara, waar zeer goede buksen en andere wapenen worden vervaardigd.

Celebes en onderhoorigheden. De tak van nijverheid, waarin dit gewest weleer vermaardheid bezat, was de weverij en spinnerij; door den toenemenden aanvoer van Europesche lijnwaden wordt daarin eene groote verminderng waargenomen.

Amboina. De voornaamste takken van nijverheid en volksvlijt in deze residentie zijn: het maken van aardewerk en gekorrelde sago, het stoken van kajoepoetih-olie (vooral op het eiland Boeroe) en van welriekende oliën, alsmede van eenen drank,

bekend onder den naam van *koolwater*, het vervaardigen van kunstbloemen en nagelwerken, het bereiden van kokosolie en het maken van stroolappen.

Er bestaat hier ook eene fabriek voor het korrelen der sago voor de Europesche markt, die echter tot nog toe geene goede uitkomsten heeft opgeleverd.

Ternate. In de rijken Ternate en Tidore worden, zelfs onder de minst beschaafde volksstammen, goede smeden, pottenbakkers, mandenmakers, wevers en kalkbranders aangetroffen. Ook vervaardigen de ingezetenen van Ternate zeer fraaije voorwerpen van paarlemoer.

Timor. Elk Timoreesch huisgezin voorziet in zijne behoefte aan kleedingstukken, ligmatten, siridoozen, potten en pannen.

De Rottinezen vervaardigen vrij goed zeildoek van *bebok*-bladeren, en touwwerk van de *waroe*-bast. Op de eilanden Allor en Solor wordt ook eenig grof aardewerk vervaardigd.

§ 2. *Fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid.*

Wegens de groote belangrijkheid dezer instelling wordt daarover, even als tot dusver, afzonderlijk gehandeld.

De gunstige berigten, welke in vroegere verslagen, ook in dat van 1853, omtrent deze fabriek zijn gegeven, gelden ook voor het jaar 1854.

Als een bewijs van vooruitgang kan worden aangehaald, dat in dit jaar vervaardigd werd een paar *stoomwerktuigen met oscillerende cilinders*, van een gezamenlijk vermogen van 30 paardenkracht, benevens de tubulaire stoomketel voor hooge drukking. Die werktuigen en ketel werden geplaatst in eene sleepboot bestemd voor Bandjermasin, welke, volgens de teekeningen en bestekken van den hoofdingenieur voor het stoomwezen, op de vroeger vermelde werf van *Browne en C*[ie]., te Dassoon, in acht maanden tijds gebouwd was, waarna dat vaartuig aan de fabriek geheel toegerust werd, en voor de dienst gereed was in vijf maanden nadat de romp te Soerabaija was aangebragt. Verscheidene proeftogten bewezen voldingend dat het geheel aan de verwachting beantwoordde. Reeds werden met dat vaartuig twee in nood verkeerende koopvaarders, waarvan een met gouvernements-producten beladen was, behouden naar Soerabaija gesleept.

Nadat in 1853 (zie het vorig Verslag) een suikerriet-molen aan de fabriek vervaardigd was, werd in 1854 een tweede besteld en afgeleverd en was eene derde onder handen.

Met den mede vroeger vermelden stoomhamer werd uit verschillend afval van ijzer een waterwiel-as gesmeed van 12 duim middellijn en 13 voet lengte.

De prijzen van vervaardigde voorwerpen en de kosten van herstellingen waren over het algemeen dit jaar lager dan vorige jaren, hetgeen eenigermate daaruit kan afgeleid worden, dat met bijna dezelfde arbeidsloonen ruim 30 per cent meer materialen werd verwerkt.

De werkzaamheden liepen ook over het algemeen spoediger af dan wel vroeger het geval was, waartoe trouwens bijgedragen heeft dat de stoomvloot, in eenen voldoenden staat verkeerende, geene moeijelijke en langdurige reparatien vereischte, en de opzieners en werklieden zich alzoo meer op de werkzaamheden binnen de fabriek hebben kunnen toeleggen.

Gedurende 1854 werd verwerkt 414 ton ijzer en omstreeks 16 ton koper, waartoe verbruikt werd 1,500,000 pond steenkolen en 160,000 pond coaks.

In 301 werkdagen zijn gebezigd 205,120 werklieden en 30,461 koelies, gemiddeld 681 werklieden en 101 koelies per dag; in 1853 bedroeg dit gemiddeld 650 en 159 per dag, hetgeen op nieuw eene vermeerdering van werklieden en eene vermindering van koelies aantoont. Even als vroeger, waren weder een dertigtal tot dwangarbeid veroordeelden dienstbaar voor het schoonhouden der werkplaatsen en het aanbrengen van steenkolen en water in de smederijen.

De in 1854 aangevraagde bestellingen waren 328 in getal; 70 werden nog on-

afgedaan overgebragt van 1853: te zamen werden alzoo verhandeld 398, of 60 minder dan in 1853. Hiervan liepen af 352, 6 werden weder afbesteld, zoodat bij het eind van het jaar 40 bestellingen op het dienstjaar 1855 overgingen.

De verdeeling der verhandelde bestellingen was voor:

de oorlogsschepen	65
„ marine-werven en pakhuizen.	77
het civiel departement.	110
„ militair departement	7
den waterstaat	14
particulieren	118
de fabriek zelve	7
Totaal als boven. . .	398

§ 3. *Octrooijen.*

In 1854 werd aan den particulieren architect *J. D. Heimpell* octrooi voor den tijd van 15 jaren verleend voor de uitvinding van het vervaardigen en bereiden van voor het Indisch klimaat geschikt duurzaam dakvilt of matwerk, ter vervanging van atap, alang-alang of andere dakbelegsels, en van het vervaardigen van asphalt-praeparaten in alle vormen ter bevloering van stallen, gebouwen en wegen.

Toen hij echter binnen den bepaalden tijd niet bij magte was de octrooijen te ligten, werden zij weder ingetrokken en de uitvinding door middel der *Javasche courant*, openbaar gemaakt, overeenkomstig de daaromtrent bestaande bepalingen (*Staatsblad* 1844 n°. 28 en 1851 n°. 8).

V. HANDEL EN SCHEEPVAART EN SCHEEPSBOUW.

§ 1. *Bepalingen betreffende handel en scheepvaart.*

In de afdeeling „*Bronnen van inkomsten*" hoofdstuk L, afdeeling VI, hierboven, is reeds melding gemaakt van de in dit jaar vastgestelde bepalingen, welke betrekking hadden tot de inkomende en uitgaande regten, en van de afkondiging in Indie van de wet van 8 September 1853 (*Nederlandsch Staatsblad* n°. 98), tot wijziging der in den Molukschen Archipel bestaande beperkende bepalingen met opzigt tot den handel en de scheepvaart aldaar. Tot aanvulling van het daar vermelde omtrent dit laatste punt wordt hier nog het volgende aangeteekend. De afkondiging der wet van 8 September 1853 had eerst op 23 Junij 1854 plaats, dewijl vooraf onderzoekingen moest worden gedaan, in verband met de in art. 3 der wet aan den Gouverneur-Generaal gelatene bevoegdheid tot bestendiging, opheffing of herstelling van verbodsbepalingen omtrent den invoer van vuurwapenen en buskruid. Bij de publicatie, welke de wet bevatte (*Indisch Staatsblad* n°. 46), werd tevens bepaald:

1°. dat de restitutie zou worden verleend van alle inkomende en uitgaande regten, tonne-, haven- of ankerage-gelden, welke op de bedoelde plaatsen, krachtens de tot dusverre bestaan hebbende bepalingen, verschuldigd waren geworden na den 31sten December 1853; en

2°. dat, in afwachting van nader door den Gouverneur-Generaal vast te stellen verordeningen:

a. vaartuigen, te Amboina en Banda ten handel komende, onderworpen zullen zijn aan alle zoodanige maatregelen van voorzorg, tegen heimelijke ontvoering van gouvernements-specerijen, als door den gouverneur der Moluksche eilanden zullen worden noodig geacht en bekend gemaakt;

b. dat de bepalingen ten aanzien van den *invoer*, het *bezit*, den *verkoop* en

het *verbruik* van *opium* op Banda, vastgesteld bij publicatie van den 10den Mei 1851 (*Staatsblad* n°. 24), door de vrijverklaring der haven geene verandering ondergaan.

Ten aanzien van de reeds in 1848 vrij verklaarde havens van Menado en Kema, op het eiland Celebes, werd, bij eene publicatie van 8 Julij 1854 (*Staatsblad* n°. 53), (op den voet van hetgeen reeds voor Riouw en Makassar gold) bepaald, dat het aan alle vaartuigen, hetzij die al dan niet in Nederlandsch Indie te huis behooren, is toegestaan om goederen van Menado en Kema naar eene der andere Nederlandsch-Indische bezittingen, waar zij wettelijk kunnen toegelaten worden, over te brengen, of van die bezittingen naar Menado en Kema uit te voeren. Gelijktijdig werd vastgesteld een reglement voor die beide havens.

In het vorig Verslag (§ 1 *b* van deze afdeeling) werd melding gemaakt van voorstellen van het Indisch bestuur, strekkende om ook voor Nederlandsch Indie aan te nemen de in Nederland gevolgde vrijgevige wetgeving op het punt van zeebrieven, en in te trekken de bepaling van het jaar 1834, *Staatsblad* n°. 15, volgens welke van toen af aan geene Nederlandsch-Indische zeebrieven werden uitgegeven dan ten behoeve van schepen of vaartuigen in Nederland of Nederlandsch Indie gebouwd. Het gevolg der op die voorstellen door het opperbestuur genomen beschikking was de Indische publicatie van 28 Maart 1854 (*Staatsblad* n°. 17), waarbij, krachtens magtiging des Konings, met intrekking der bovengenoemde beperking, werd bepaald, dat Nederlandsch-Indische zeebrieven zullen worden afgegeven ten behoeve ook van schepen en vaartuigen welke buiten Nederland of Nederlandsch Indie zijn gebouwd, tegen betaling van *vier* ten honderd van de waarde van het schip of vaartuig (onverminderd het verschuldigde zegelregt), en dat die waarde bepaald wordt door den koopschat, bij openbare veiling binnen Nederlandsch Indie verkregen, dan wel ter bepaling wordt overgelaten aan drie deskundigen, te benoemen op de daarbij verder aangegeven wijze.

§ 2. *Handel en scheepvaart op Java en Madura.*

Omtrent de buitenbezittingen kunnen, bij gebrek van de opgaven, welker ontvangst, blijkens het vorig Verslag, verwacht werd, ook thans geene nieuwe mededeelingen worden gedaan.

Daarentegen is reeds bij den dezerzijdschen brief van 10 April ll., lit. A, n°. 5, een exemplaar overgelegd van het uitvoerig „Verslag van den handel, de scheepvaart en de inkomende en uitgaande regten op Java en Madura over den jare 1854," zoo als dit jaarlijks door den directeur der middelen en domeinen wordt opgemaakt en in de *Staatscourant* van 13 September 1855 zijn opgenomen de mede gebruikelijke jaarlijksche aanteekeningen omtrent dit onderwerp voor het jaar 1854, in vergelijking met het jaar 1853. Men zal zich daarom in dit Verslag, even als in het vorige, bepalen tot het overnemen uit die beide stukken van de voornaamste opgaven omtrent de handelsbeweging van 1854, om te dienen tot een overzigt en tot vergemakkelijking van latere vergelijkingen.

De ondervolgende opgaven toonen aan:

1°. den invoer op Java en Madura, in 1854, in het algemeen;

2°. den uitvoer, als boven;

3°. de landen van waar de particuliere invoer heeft plaats gehad;

4°. de landen naar welke de particuliere uitvoer heeft plaats gehad;

5°. de voornaamste der van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop ingevoerde voortbrengselen;

6°. de goederen met certificaat van Nederlandsche oorsprong of bewerking ingevoerd;

7°. de voornaamste der uitgevoerde producten;

8°. en 9°. de landen van herkomst en bestemming der aangekomen en vertrokken schepen;

10°. en 11°. de vlaggen der aangekomen en vertrokken schepen;

12°. de ontvangene regten.

1°. *Algemeene aantooning van den* **INVOER.**

DOOR WIEN INGEVOERD.	Voortbrengselen van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop.	Voortbrengselen van de West van Indie en Bengalen.	Voortbrengselen van China, Manilla en Siam.	Voortbrengselen van Japan.	Voortbrengselen van den Oosterschen Archipel.	Totaal aan koopmanschappen.	Totaal aan specie.	Totaal generaal.
Door particulieren:								
van Nederland	*f*13,755,181	„	„	„	„	*f*13,755,181	*f* 2,575,551	*f*16,330,732
„ andere landen	8,146,270	*f* 186,646	*f* 2,303,974	(*) *f*598,461	*f* 11,470	11,246,821	1,070,570	12,317,391
„ den Oosterschen Archipel . .	603,897	316,685	731,482	„	7,223,278	8,875,342	2,784,735	11,660,077
Totaal van den particulieren invoer.	*f*22,505,348	*f* 503,331	*f* 3,035,456	*f* 598,461	*f* 7,234,748	*f*33,877,344	*f* 6,430,856	*f*40,308,200
Van Nederland en Bengalen voor rekening van het Gouvernement . .	2,531,675	200,536	„	„	„	2,732,211	17,006,915	19,739,126
Van den Oosterschen Archipel voor rekening van het Gouvernement . .	„	„	„	„	3,728,021	3,728,021	„	3,728,021
Generaal totaal.	*f*25,037,023	*f* 703,867	*f* 3,035,456	*f* 598,461	*f*10,962,769	*f*40,337,576	*f*23,437,771	*f*63,775,347

(*) **Hieronder is begrepen de gouvernements-invoer van Japan, ad *f* 502,522.**

2°. ***Algemeene aantooning van den* UITVOER.**

DOOR WIEN UITGEVOERD.	Voortbrengselen van den Oosterschen Archipel.	Voortbrengselen van de West van Indie en Bengalen.	Voortbrengselen van China, Manilla en Siam.	Voortbrengselen van Japan.	Voortbrengselen van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop.	Totaal aan koopmanschappen.	Totaal aan specien.	Totaal generaal.
Door particulieren:								
naar Nederland	*f* 12,575,173	*f* 370	*f* 3,048	*f* 33,566	*f* 6,954	*f* 12,619,111	*f* 28,017	*f* 12,647,128
naar andere landen	7,589,118	3,105	4,519	5,313	126,446	7,728,501	403,408	8,131,909
naar den Oosterschen Archipel . .	4,414,229	88,588	194,963	208,731	2,809,434	7,715,945	4,153,599	11,869,544
Totaal van den particulieren uitvoer.	*f* 24,578,520	*f* 92,063	*f* 202,530	*f* 247,610	*f* 2,942,834	*f* 28,063,557	*f* 4,585,024	*f* 32,648,581
Naar Nederland door de Ned. Hand.-Maats. voor rekening van het Gouvernement	40,196,977	„	„	„	„	40,196,977	„	40,196,977
Naar den Oosterschen Archipel voor rekening van het Gouvernement. .	„	„	„	„	534,062	534,062	1,005,800	1,539,862
Generaal totaal.	*f* 64,775,497	*f* 92,063	*f* 202,530	*f* 247,610	*f* 3,476,896	*f* 68,794,596	*f* 5,590,824	*f* 74,385,420

3°. De particuliere *invoer* heeft plaats gehad van de volgende landen, als:

	Koopman-schappen.	Specien.	Totaal.
van Nederland . . .	*f* 13,755,181	*f* 2,575,551	*f* 16,330,732
„ Engeland	6,724,698	„	6,724,698
„ Frankrijk	614,327	30,770	645,097
„ Belgie	14,738	32,235	46,973
„ Zweden	24,136	„	24,136
„ Denemarken . . .	20,587	„	20,587
„ Hamburg	333,133	„	333,133
„ Bremen.	17,608	„	17,608
„ Amerika	156,964	34,899	191,863
„ Mauritius	420	9,600	10,020
„ de Kaap de Goede Hoop	931	„	931
„ Bengalen en Ceylon.	21,671	„	21,671
„ de Golf van Perzie.	166,449	19,865	186,314
„ Manilla	527,035	„	527,035
„ China en Macao .	1,510,800	„	1,510,800
„ Siam	323,731	„	323,731
„ Japan	(*) 598,461	„	(*) 598,461
„ Nieuw-Holland . .	191,132	943,201	1,134,333
Te zamen	*f* 25,002,002	*f* 3,646,121	*f* 28,648,123
van den Oosterschen Archipel.	8,875,342	2,784,735	11,660,077
Totaal	*f* 33,877,344	*f* 6,430,856	*f* 40,308,200

(*) Hieronder is begrepen de gouvernements-invoer van Japan, ad *f* 502,522.

4°. De *uitvoer* heeft plaats gehad naar de volgende landen, als:

	Koopman-schappen.	Specien.	Totaal.
naar Nederland . . .	*f* 52,816,088	*f* 28,017	*f* 52,844,105
„ Engeland. . . .	1,125,184	„	1,125,184
„ Frankrijk. . . .	1,937,813	„	1,937,813
„ Belgie.	296,946	7,500	304,446
„ Zweden	837,204	„	837,204
„ Denemarken. . .	1,656	„	1,656
„ Hamburg. . . .	128,209	„	128,209
„ Amerika	1,545,542	51,000	1,596,542
„ De Golf van Persie.	363,911	„	363,911
„ China en Macao .	356,915	294,405	651,320
„ Siam	73,602	41,578	115,180
„ Japan	160,432	8,925	169,357
„ Nieuw-Holland . .	901,087	„	901,087
Te zamen	*f* 60,544,589	*f* 431,425	*f* 60,976,014
naar den Oosterschen Archipel.	7,715,945	4,153,599	11,869,544
Totaal	*f* 68,260,534	*f* 4,585,024	*f* 72,845,558

Hieronder is niet begrepen de gouvernements-uitvoer naar de buitenbezittingen:

aan goederen	*f* 534,062
„ geld . .	1,005,800
Totaal	*f* 1,539,862

5°. De ingevoerde voortbrengselen van Europa, Amerika en de Kaap de Goede Hoop hebben hoofdzakelijk bestaan in:

Aardewerk en porcelein	*f* 194,574
Boeken, muziek en dito instrumenten	139,455
Blik en dito werk	36,302
Droogerijen en medicijnen	58,283
Galanterien, modewaren en parfumerien	280,781
Glas- en kristalwerk	152,566
Goud- en zilverwerk en dito draad	59,265
Juweelen	133,896
Kleedingstukken	96,252
Koper en dito werk	310,561
Kramerijen	214,208
Laken en wollen stoffen	277,681
Lood	33,453
Lijnwaden en katoenen goederen	15,008,779
Meubelen	170,793
Provisien	1,096,019
Rijtuigen, leder- en zadelwerk	115,868
Scheepsbehoeften	93,671
Schrijfbehoeften	171,033
Staal en dito werk	51,454
Steenkolen	471,507
Tabak, snuif en sigaren	34,884
Vaatwerk	60,570
Verwwaren	113,343
Wapenen van weelde en jagtkruid	43,656
Wijn en andere dranken	1,732,098

IJzer en dito werk en machinerien		1,005,015
Zakken (koffij-)		50,697
Zeep		35,969
Zink		41,427
Zijde en dito stoffen		76,621

6°. Met certificaat van Nederlandsche oorsprong of bewerking zijn ingevoerd:

Aardewerk	*f*	42,789
Beenzwart		1,170
Blik en dito werk		1,588
Boeken, muziek en dito instrumenten		78,212
Glas- en kristalwerk		42,141
Goud- en zilverwerk		13,140
Goud- en zilvergalon en militaire ornamenten		8,153
Horlogien en instrumenten		2,447
Kleedingstukken		10,169
Koperwerk		129,561
Kramerijen		4,761
Kurken		299
Laken en wollen stoffen		46,019
Lood		22,074
Lijnwaden en katoenen goederen		7,454,625
Meubelen		79,561
Modewaren, galanterien en parfumerien		13,553
Provisien		691,349
Rijtuigen, leder- en zadelwerk		29,130
Transporteren	*f*	8,670,741

Per transport . . . *f*	8,670,741
Scheepsbehoeften	33,075
Schrijfbehoeften	116,722
Staal en dito werk	623
Speelkaarten	4,268
Spermacetie-kaarsen	965
Steenen (metsel-)	1,965
Tabak, snuif en sigaren	9,701
Vaatwerk	59,431
Verwwaren	79,838
Wapenen van weelde en jagtkruid	3,548
Wijn en andere dranken	594,258
IJzer en dito werk en machinerien.	358,761
Zakken (koffij-).	34,797
Zink	2,318
Zijden stoffen	5,411
Diverse	2,899
Totaal . . *f*	9,979,321

7°.

AANTOONING van de voornaamst

DOOR WIEN UITGEVOERD.	Rijst.	Koffij.	Suiker (Poeder-)	Specerijen. Foelie.	Specerijen. Nagelen.	Specerijen. Noten-muscaat.
	pikols.	pikols.	pikols.	pikols.	pikols.	pikols.
Door particulieren:						
naar Nederland	193,651 72/100	54,804 28/100	601,183 80/100	28	»	238 26/100
naar andere landen	28,124 03/100	108,102 83/100	245,310 01/100	167	54	574
naar den Oosterschen Archipel.	300,736 10/100	186 30/100	22,433 73/100	34	3	99
Totaal van den particulieren uitvoer	576,511 85/100	163,093 41/100	868,927 54/100	229	57	911 26/100
naar Nederland door de Nederlandsche Handel-maatschappij in consignatie, voor rekening van het Gouvernement	„	854,502 19/100	904,540 23/100	429 15/100	816 24/100	4,960 01/100
Totaal uitvoer.	576,511 85/100	1,017,595 60/100	1,773,467 77/100	658 15/100	873 24/100	5,872 27/100

r uitgevoerde producten.

Tin.	Indigo.	Kaneel.	Coche-nille.	Peper.	Thee.	Tabak.	Noten-zeep.	Vlas.	Ka-neel-olie.
pikols.	ponden.	pikols.	ponden.	pikols.	pikols.	pikols.	pikols.	pikols.	pik.
198	$304,642^{1}/_{4}$	$233^{50}/_{100}$	63,962	$5,597^{23}/_{100}$	$1,763^{28}/_{100}$	$23,031^{25}/_{100}$	„	„	„
$947^{80}/_{100}$	64,723	$31^{70}/_{100}$	920	$4,562^{12}/_{100}$	$9^{28}/_{100}$	41	„	„	„
$31^{29}/_{100}$	$124^{1}/_{2}$	„	1,312	$338^{65}/_{100}$	„	$16,281^{82}/_{100}$	„	„	„
$1,177^{09}/_{100}$	$369,489^{3}/_{4}$	$265^{20}/_{100}$	66,194	10,498	$1,772^{56}/_{100}$	$39,354^{07}/_{100}$	„	„	„
64,981	708,358	$1,707^{20}/_{100}$	51,419	$958^{02}/_{100}$	$11,513^{06}/_{100}$	„	$12^{66}/_{100}$	$5^{93}/_{100}$	$^{19}/_{100}$
$66,158^{09}/_{100}$	$1,077,847^{3}/_{4}$	$1,972^{40}/_{100}$	117,613	$11,456^{02}/_{100}$	$13,285^{62}/_{100}$	$39,354^{07}/_{100}$	$12^{66}/_{100}$	$5^{95}/_{100}$	$^{19}/_{100}$

8°. Aangekomen zijn:

	Schepen.	Lasten.
van Nederland.	90	27,287
„ elders in Europa	41	8,538½
Te zamen uit Europa . .	131	35,825½
„ Amerika	11	3,072¼
„ de Kaap de Goede Hoop. . . .	14	3,260
„ de West van Indie.	7	1,452
„ China, Manilla, Siam.	55	8,955¼
„ de Sandwich-eilanden	1	254½
„ Japan	1	483
„ Nieuw-Holland	201	59,073
„ den Oosterschen Archipel. . . .	1927	60,461½
Te zamen . .	2348	172,837

9°. Vertrokken zijn:

	Schepen.	Lasten.
naar Nederland.	284	81,547½
„ elders in Europa	49	8,796
Te zamen naar Europa . .	333	90,343½
„ Amerika	15	3,001
„ de Kaap de Goede Hoop . . .	1	81
„ de West van Indie	16	3,870
„ China, Manilla en Siam. . . .	45	7,203¾
„ Japan	1	483
„ Nieuw-Holland	23	3,336
„ den Oosterschen Archipel . . .	2056	69,663½
Te zamen . .	2490	177,981¾

10°. Van de onder 8°. vermelde schepen zijn aangekomen:

	Schepen.	Lasten.
Onder Nederlandsche vlag:		
van Nederland.	90	27,287
„ Engeland	15	4,365
„ Hamburg	1	136
Transporteren . .	106	31,788

	Schepen.	Lasten.
Per transport . .	106	31,788
Van Bremen	—	—
„ Amerika	5	1,471
„ de Kaap de Goede Hoop . . .	7	2,018
„ de West van Indie.	2	451
„ China, Manilla en Siam. . . .	14	3,543¾
„ Japan	1	483
„ Nieuw-Holland	123	45,318
„ den Oosterschen Archipel . . .	1805	54,353½
Te zamen onder Nederlandsche vlag . .	2063	139,426¼
Onder Engelsche vlag.	57	11,366½
„ Fransche „	18	3,518
„ Belgische „	3	778½
„ Hamburger „	12	1,316
„ Bremer „	2	435
„ Hannoversche „	1	82
„ Pruissische „	3	435
„ Oostenrijksche „	1	155½
„ Zweedsche „	17	2,803
„ Noorweegsche „	1	166½
„ Deensche „	15	1,838
„ Russische „	2	363½
„ Portugesche „	1	102¾
„ Amerikaansche „	24	6,706½
„ Chinesche „	2	88
„ Siamsche „	26	1,535
„ Aziatsche „	100	1,721
Te zamen als boven . .	2348	172,837

11°. Van de onder 9°. vermelde schepen zijn vertrokken:

Onder Nederlandsche vlag:	Schepen.	Lasten.
naar Nederland	268	78,547
„ Engeland	2	746
„ Hamburg	1	239
„ Amerika.	1	167
Transporteren . .	272	79,699

		Schepen.	Lasten.
	Per transport	272	79,699
naar	de West van Indie	9	2,498
„	China, Manilla en Siam	17	4,054½
„	Japan	1	483
„	Nieuw-Holland	2	271
„	den Oosterschen Archipel	1935	62,954½
	Te zamen onder Nederlandsche vlag.	2236	149,960
Onder	Engelsche vlag	50	9,299
„	Fransche „	14	2,119
„	Belgische „	2	505
„	Hamburger „	12	1,340
„	Bremer „	3	528
„	Hannoversche „	1	82
„	Pruissische „	3	569
„	Oostenrijksche „	1	155½
„	Zweedsche „	20	3,418½
„	Deensche „	18	2,115½
„	Noorweegsche „	1	166½
„	Russische „	—	—
„	Portugesche „	1	102¾
„	Amerikaansche „	25	5,230
„	Chinesche „	—	—
„	Siamsche „	15	733
„	Aziatische „	88	1,658
	Te zamen als boven	2490	177,981¾

12°. De ontvangen regten zijn geweest als volgt:

Inkomende regten	ƒ 5,007,374: 21
Uitgaande idem	2,406,842: 13
Entrepôt idem	43,473: 53
Overscheep-idem	1,356: 46
Waaggelden	30,588:119
Pakhuishuur	86,483:112
Consumtieregt op den tabak	76,218: 38
5 per cent additionele regten	374,067: 69
Interest op verleende credieten	9,517: 49
Totaal	ƒ 8,035,922: 40

Onder de inkomende en additonele regten is begrepen eene som van ƒ 789,487: 20 op ingevoerde gambier

Onder de uitgaande en additionele regten is begrepen eene som van ƒ 1,593,510: 79½ fictieve regten op de uitgevoerde gouvernements-producten.

Van de bovenstaande perceptie, ad ƒ 8,035,922: 40, is wegens gewone terugbetaling gerestitueerd . . . ƒ 57,146:101

de fictieve regten op uitgevoerde gouvernements-producten hierboven vermeld . . . ƒ 1,593,510: 79½

1,650,657: 60½

Alzoo bij 's lands kas werkelijk ontvangen ƒ 6,385,264: 99½

§ 3. *Staat van de Nederlandsch-Indische scheepvaart.*

Bij het vorig Verslag is overgelegd eene volledige lijst van de in 1853 in Nederlandsch Indie te huis behoorende schepen en vaartuigen. Daar de veranderingen in een enkel jaar niet belangrijk genoeg zijn om eene herhaling van eene zoodanige opgave voor het jaar 1854 noodig te maken, worden, met verwijzing overigens naar die lijst, hieronder de volgende opgaven omtrent dit jaar medegedeeld.

Het aantal schepen en vaartuigen bedroeg omstreeks het eind van het jaar: 296, en de gezamenlijke grootte, ongerekend ééne bark en ééne schoener, waarvan de grootte niet is vermeld, 25,441½ last, te weten:

7	stoomschepen	groot	1,221½	last
20	schepen	„	4,025¼	„
119	barken	„	14,841½	„
24	brikken	„	1,436½	„
90	schoeners	„	3,225¼	„
8	kotters	„	126½	„
28	wankangs, toop's en andere vaartuigen	„	565	„

Te zamen als boven 296 schepen, waarvan 294 groot . . . . 25,441½ last.

Van die schepen behoorden er te huis op Java en Madura 170, groot 17,619 last, en op de buitenbezittingen 126 schepen, groot 7822½ last. Voor elke handelsplaats of gewest in het bijzonder was het aantal als volgt:

Batavia	28	schepen,	groot	4,789½	last
Cheribon	1	„	„	131½	„
Pekalongan	7	„	„	792	„
Samarang	15	„	„	1,616½	„
Djawana	9	„	„	295	„
Transporteren	60	schepen,	groot	7,624½	last.

Per transport	60	schepen,	groot	7,624½	last	
Rembang	15	„	„	1,112½	„	
Grissee.	30	„	„	3,018¼	„	
Soerabaija.	42	„	„	4,679½	„	
Mudura en Soemanap.	12	„	„	713	„	
Passoeroean	6	„	„	162¼	„	
Probolinggo	1	„	„	53½	„	
Banjoewangi	4	„	„	260½	„	
Sumatra's Westkust .	17	„	„	400	„	
Benkoelen	3	„	„	66½	„	
Lampongs	3	„	„	57	„	
Palembang	27	„	„	2,317½	„	
Banka	4	„	„	115½	„	
Riouw	10	„	„	432	„	en 1 onbekend
Pontianak.	12	„	„	856	„	
Sambas	1	„	„	100	„	
Bandjermasin . . .	22	„	„	2,115	„	en 1 onbekend
Makassar	8	„	„	322½	„	
Sumbawa	2	„	„	165½	„	
Bima	5	„	„	281½	„	
Amboina	1	„	„	199	„	
Banda	3	„	„	154	„	
Ternate	7	„	„	220½	„	
Menado	1	„	„	20	„	

Te zamen als boven. 296 schepen, groot 25,441½ last en 2 onbekend.

Naar de eigenaren waren de schepen verdeeld als volgt: aan Europeanen of daarmede gelijkgestelden behoorden 58 schepen, groot 5028½ last, aan Chinezen 89 schepen, groot 5910¾ last, en aan Arabieren en inlanders 149 schepen, groot 41,502¼ last. (*)

Gedurende het jaar 1854 werden afgegeven 28 eerste zeebrieven, waarvan 14 voor in den vreemde gebouwde schepen. Tot welken landaard de eigenaren dezer 28 schepen behoorden, is niet vermeld gevonden.

§ 4. *Scheepsbouw.*

Het aantal scheepstimmerwerven, in het vorig Verslag vermeld, onderging geene verandering.

De werf van de firma *H. Browne en Cie.*, te Dassoon (Rembang), waar, blijkens het boven medegedeelde (hoofdstuk E, II, § 4, *b* en *c*, en *dit* hoofdstuk IV, § 2)

(*) Daar deze berekening gegrond is op de namen der eigenaren, zoo als die voorkomen op de lijst, te vinden in het jaarboekje, getiteld: Almanak en Naamregister voor Nederlandsch Indie voor het jaar 1855 (welke bij het eind van 1854 ter Lands-drukkerij te Batavia is uitgegeven), was de onderscheiding tusschen Arabieren en inlanders niet altijd doenlijk; deze laatste zijn hierbij echter in geringen getale.

een klein stoomvaartuig voor de gemeenschap tusschen de stad en de reede van Batavia, en eene sleepboot voor Borneo was gebouwd, en in aanbouw was het *drijvend droogdok* voor Onrust, leverde in den loop van het jaar voor het Gouvernement buitendien af: acht kruisbooten, twee sloepen, twee laadbooten en twee loodsbooten. Er waren daar bij afwisseling, van 200 tot 400 timmerlieden werkzaaam.

Te Grissee zijn in 1854 gebouwd zes kleine, op inlandsche wijze getuigde vaartuigen, en één ra-vaartuig, groot 68 last, en er waren nog twee groote ra-vaartuigen in aanbouw. Voorts werden aldaar gekield tien schepen en barken en acht brikken en schoeners.

Men hoopte dat de kwijnende staat, waarin de scheepsbouw overigens, zoo als vroeger gezegd is, voortdurend verkeerde, eenigermate verbeteren zou, wanneer de reeds geslotene en nog voorgenomene contracten voor den aankap van hout (zie boven onder „*Boschwezen*") de gelegenheid zouden verschaffen om beter in de behoefte aan scheepstimmerhout te voorzien.

Bij een besluit van 16 April van dit jaar (*Staatsblad* n°. 26) werd in eene bestaande leemte voorzien, door ook voor die gouvernements-houtwerken, welke voor den scheepsbouw benoodigd zijn, een in Nederlandsche maat berekend tarief vast te stellen, even als zulke tarieven reeds voor andere houtwerken waren opgenomen in het *Staatsblad* van 1843, n°. 16.

§ 5. *Binnenlandsche handel.*

Bij gemis van eenen maatstaf zoo als de tafels van in- en uitvoer dien voor den buitenlandschen handel verschaffen, of van andere opgaven, welke dien eenigermate zouden kunnen vervangen, is het niet doenlijk de binnenlandsche handelsbeweging met eenige naauwkeurigheid na te gaan. De ontvangene berigten zijn, bijna zonder uitzondering, gunstig, maar leveren na de mededeelingen welke omtrent den binnenlandschen handel in het algemeen in het Verslag van 1853, en omtrent dien van Java in het bijzonder ook in het Verslag van 1852 zijn gegeven, weinig meldingwaardigs op. De heilzame invloed van de afschaffing der belasting op de bazaars en warongs in de meeste residentien van Java (zie de Verslagen over 1851 en 1853 onder „*Bronnen van inkomsten*") was, volgens opgave der hoofden van gewestelijk bestuur, ook in 1854 bij voortduring zigtbaar in de vermeerdering van het aantal verkoopplaatsen en van het vertier op de reeds bestaande.

In de residentie Batavia, waar de bovengenoemde belasting overigens nog in wezen is, werd de oprigting eener bazaar te Tjikarang, op het landgoed Pondok-Gedé, slechts toegestaan op voorwaarde, dat daar geene heffingen, hoe ook genaamd, van geld, goed of arbeid mogen plaats hebben, en dat geene opium- of dobbelkitten zullen gedoogd worden.

In de afdeeling Krawang bleef de handel, niettegenstaande de afschaffing der belasting (*Staatsblad* 1853, n°. 44), van weinig beteekenis. Blijkens het vorig Verslag is het te koop brengen van goederen op de vastgestelde marktdagen daar minder gebruikelijk. Evenwel werd aan de eigenaren der landen Tjiassem en Pamanoekan, blijkens het *Staatsblad* van 1854, n°. 63, in dit jaar vergunning verleend tot oprigting van vijf nieuwe bazaars, onder bepaling, dat die, even als drie reeds op die landen gevestigde, zullen zijn bazaars van het Gouvernement.

Van de residentie Samarang wordt nog berigt, dat de kleinhandel, welke vroeger alleen door de pachters en hunne afhangelingen gedreven werd, thans bijna geheel in handen der inlandsche bevolking is.

Van Djokjokarta wordt, als bewijs van den toenemenden bloei van den handel, aangehaald, dat het getal marktplaatsen in 1854 met zes werd vermeerderd, en dat het getal warongs (in 1853 op 442 opgegeven) bij het eind van het jaar 608 bedroeg, met een zeer levendigen omzet van goederen.

In Palembang had in dit jaar op het binnenlandsch vertier een grooten invloed uitgeoefend de openstelling van den handel langs de rivier Batang-Lekoh: alleen van de hoofdplaats waren 212 praauwen (tegen 10 of 12 in andere jaren) vertrok-

ken, met zout, lijnwaden, ijzerwerk, rijst en geld beladen, en voornamelijk met benzoin teruggekeerd.

In Menado werd, blijkens het aangeteekende onder „*Bronnen van inkomsten*," krachtens een besluit van 7 October 1854, ingaande met het pachtjaar 1855, de bazaargeregtigheid voor miloe (maïs) afgeschaft, even als reeds vroeger voor rijst en padi was geschied.

Van Banda wordt gezegd, dat de openstelling der haven nog geen invloed op den handel had uitgeoefend.

De Minister van Kolonien,

P. MIJER.

BIJLAGE A.

ZIEKTEGEVALLEN, behandeld in de militaire hospitalen en infermerien op Java en Madura gedurende het jaar 1854.

AARD der ZIEKTEN EN GEBREKEN.	ONDER BEHANDELING		Her- steld.	Over- leden.	Blijven onder behandeling op 1 Januarij 1855.	Aanmerkingen.
	ge- bleven.	ge- komen.				
Febris gastrica	7	398	386	2	17	
„ biliosa	35	582	587	19	11	
„ intermittens . . .	204	5708	5797	45	170	
„ „ perniciosa	12	78	67	23	„	
Typhus	„	18	5	11	2	
Plethora.	1	48	45	„	1	
Encephalitis	„	27	23	4	„	
Parotitis	2	25	27	„	„	
Angina	5	180	183	1	1	
Pleuritis	5	73	74	1	3	
Pneumonia	6	74	65	11	4	
Hepatitis	30	423	410	21	22	
Enteritis	2	57	53	4	2	
Dysenteria	88	1216	980	207	117	
Apoplexia	„	16	9	7	„	
Epilepsia	4	46	43	1	6	
Delirium tremens . . .	3	79	77	3	2	
Morbi Mentis	28	56	55	5	24	
Asthma	6	158	158	2	4	
Colica	7	428	427	2	6	
Aphthae tropicae	4	40	38	5	1	
Gastricismus	7	1036	1018	2	23	
Status biliosus	22	373	386	„	9	
Diarrhoea	63	1562	1510	49	66	
Helminthiasis	1	391	386	3	3	
Transporteren	542	13,092	12,809	428	494	

AARD der ZIEKTEN EN GEBREKEN.	ONDER BEHANDELING. ge-bleven.	ge-komen.	Her-steld.	Over-leden.	Blijven onder behandeling, op 1 Januarij 1855.	Aanmerkingen.
Per transport	542	13,092	12,809	428	494	
Rheumatismus acutus . .	20	506	511	„	15	
id. chronicus .	19	321	325	1	14	
Haemorrhoïdes	6	171	172	„	5	
Scrophulosis	7	97	85	2	17	
Phthisis pulmonalis . . .	21	185	136	52	18	
Scorbutus	1	21	22	„	„	
Hydrops.	5	93	66	27	5	
Vitia cordis	19	243	214	8	40	
Haemorrhagia	3	33	32	1	3	
Variolae.	1	28	28	1	„	
Morbilli.	2	43	43	2	„	
Scabies	10	294	284	1	19	
Herpes	20	159	162	1	16	
Syphilis primaria. . . .	137	2360	2341	„	156	
„ secundaria . . .	66	423	430	6	53	
Vulnus	23	484	473	16	18	
Contusio	28	665	666	2	25	
Abscessus	14	359	355	5	13	
Ulcus	90	1343	1358	5	70	
Fistula	4	21	20	„	5	
Hernia	1	64	62	„	3	
Hydrocela	2	19	18	„	3	
Luxatio	„	30	29	„	1	
Fractura	3	33	29	2	5	
Morbi oculorum	56	1250	1241	„	65	
id. auris	6	81	86	„	1	
Mors violenta	„	5	„	5	„	
Morbi varii externi . . .	88	1785	1770	17	86	
id. „ interni . . .	102	2691	2607	88	98	
Arthritis.	2	23	15	„	10	
Cholera	2	197	86	107	6	
Febris catarrhalis . . .	5	526	523	1	7	
	1305	27,642	26,898	778	1217	
	28,947		28,947			

BIJLAGE B.

LIJST der kaarten in 1854 ingekomen bij de Commissie tot verbetering der Indische zeekaarten.

De Westkust van Sumatra, van Taboejong tot Tapanoli, door de officieren van Zr. Ms. schoenerbrik *Egmond*, onder bevel van den luitenant-ter-zee 1 klasse *J. H. Beelaerts*.

Ankerplaats te Barhao op P°. Engano, door de officieren van Zr. Ms. schoenerbrik *Sylph*, onder bevel van den luitenant-ter-zee 1ste klasse *J. van der Straaten*.

Reede en baai van Si-toli op P°. Nias, door de luitenants-ter-zee 2de klasse *M. J. Bijleveld* en *J. B. A. de Jong*, aan boord van Zr. Ms. schoenerbrik *Egmond*.

De baai van Lamamé, op de oostkust van Hog-eiland, door de officieren van Zr. Ms. schoenerbrik *Sylph*, onder bevel van den luitenant-ter-zee 1ste klasse *E. Kemper*.

Reede bij de Z.-Z.-Westkust van Dwars-in-den-weg, in straat Sunda, door de officieren van Zr. Ms. stoomschip *Vesuvius*.

Loodingen ter zuiden van Krakatau, ter opsporing van de Hoedekenkersklip, door Zr. Ms. stoomschip *Vesuvius*, onder bevel van den luitenant-ter-zee 1ste klasse *P. A. Matthijsen*.

Gedeelte der Duizend eilanden en aangrenzende vaarwaters, door den luitenant-ter-zee *G. W. F. Moeth*. kommanderende Zr. Ms. schoener *Aruba*.

Loodingen bij de Boompjes-eilanden en in de Java-zee door denzelfde.

Schets van het eiland Blitong, door denzelfde.

De binnenreede van Riouw, door de luitenants-ter-zee 2de klasse jhr. *A. Meijer*, *W. H. T. van Oordt* en *J. D. J. van der Heggespies*, aan boord van Zr. Ms. brik *Haai*.

Ankerplaats voor de kampong Moro, in den Riouwschen Archipel, door de officieren van Zr. Ms. schoenerbrik *Egmond*.

De steenen in de kleine Sambas-rivier, door den luitenant-ter-zee jhr. *T. L. T. K. von Testel*.

De Kapoeas-rivier, door het etat-major van Zr. Ms. stoomschip *Borneo*, onder bevel van den luitenant-ter-zee 1ste klasse *G. P. J. Mossel*

De Slakouw-rivier, door den luitenant-ter-zee *F. H. T. Troester*, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Onrust*.

Gedeelte der Westkust van Borneo, zijnde een resumé van verschillende opnemingen door den luitenant-ter-zee 2de klasse *J. E. Cornelissen*.

Schets der eilandjes ten N.-O. van Kangean, door den luitenant-ter-zee 1ste klasse *G. F. G. Gobius*.

De reede van Potta (Noordel. kust van Flores), door den luitenant-ter-zee 2de klasse *J. W. Binkes*.

Baai van Rioem, op de Noordkust van Flores, door de officieren van Zr. Ms. stoomschip *Gedeh*.

Passage tusschen Salajar (Saleijer) en Varkens-eiland, door de luitenants-ter-zee 2de klasse *J. W. Binkes* en *W. T. van der Burg*.

Gedeelte van den Spermonde-archipel bewesten Makasser, door den luitenant-ter-zee 2de klasse *J. W. Binkes.*

Klip bewesten den Spermonde-archipel, door officieren van Zr. Ms. stoomschip *Merapie.*

Reede van Dongola in de Palosbaai, door de luitenants-ter-zee 2de klasse *G. R. Castendijk* en *W. T. van der Burg.*

Ankerplaats te Wani in dezelfde baai, door den luitenant-ter-zee jhr. *H. J. A. S. de Meij van Gerwen.*

Reede van Palos, door den luitenant-ter-zee 2de klasse *G. R. Castendijk.*

De straat tusschen Togean en Malingi en de baaijen van Togean en Bangaai, door de luitenants-ter-zee 2de klasse *J. H. P. E. Kniphorst* en *I. P. M. Willinck*, aan boord van Zr. Ms. stoomschip *Etna*, onder bevel van den luitenant-ter-zee 1ste klasse *H. F. Valentini.*

De reede van Lekitobi op Soela-Taliabo, door den luitenant-ter-zee *I. P. M. Willinck*

De eilanden beoosten Damme, door den luitenant-ter-zee 1ste klasse *H. A. Modderman* en den luitenant-ter-zee 2de klasse *A. Schotborgh.*

Reede van Sejrah (Tenimber-eilanden), door den luitenant-ter-zee 2de klasse. *A. Schotborgh.*

Schets der Geelvink-baai op Nieuw-Guinea, door den gezagvoerder *Pietersen.*

BIJLAGE D. (*)

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN DE

INDISCHE ADMINISTRATIE

OVER

1854.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

IN

INDIE.

(*) De bijlage C, zijnde het gedrukt algemeen verslag van den staat van het schoolwezen in Nederlandsch-Indie, is ter inzage van de leden der Kamer, ter griffie nedergelegd.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Verpachtingen.*		
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans .	*f* 18,940	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten. .	449,554	
	Slagten van varkens	154,460	
	Vischmarkten en vischpachten	195,870	
	Visscherijen en het regt om vischnetten te stellen .	153,948	
	Arak en andere sterke dranken	226,160	
	Verkoop van saguweer	8,555	
	Inlandsche tabak	90,840	
	Waijangs, bazars, warongs, groentekramen en winkels	183,288	
	Tolbruggen, sluisgelden, veren en overtoomen . .	67,428	
	Diverse kleine middelen	34,024	
	Diverse kleine eilanden	6,060	
	Vogelnestklippen	66,231	
	Kleine lombard	316,517	
	Amfioenpacht en verkoop van amfioen	6,411,529	
	Licentien op de pho- en topho-spelen	293,128	
	Niepahout en kreupelbosschen	25,920	
	In het algemeen	413,000	*f* 9,115,452
II.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*		
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt en waaggelden	*f* 5,556,202	
	5 pct. additioneel regt	264,464	
	Consumtieregt	55,739	
	Belasting op den verkoop van tabak.	10,980	
	Haven-, ankerage- en loodsgelden	137,312	
	Klein-zegelregt	356,337	
	Collaterale successien onder Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen	27,889	
	Collaterale successien onder vreemde Oosterlingen .	40,673	
	Belasting op de overschrijving van vaste goederen ('s Heeren geregtigdheid)	195,607	
	Belasting op goud	2,340	
	5 pct. op de particuliere bazars	5,538	
	Transporteren . .	*f* 6,653,081	*f* 9,115,452

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Hooge regering.*		
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en deszelfs huis	*f* 170,667	
	Raad van Nederlandsch Indie	151,200	
	Algemeene secretarie	162,000	
	Reiskosten	60,000	
			f 543,867
II.	*Departement van Justitie.*		
	Hooggeregtshof	*f* 199,057	
	Hoog militair Geregtshof	2,860	
	Raden van justitie	342,822	
	Criminele en diverse justitiekosten (de landraden er onder begrepen)	140,363	
			685,102
III.	*Hoogere en lagere collegien.*		
	Algemeene Rekenkamer	. . . . .	179,680
IV.	*Provinciaal bestuur en politie.*		
	Provinciaal bestuur	*f* 1,877,487	
	Algemeene politie	908,672	
	Districts-politie	629,084	
	Kruis- of residentie-praauwen	31,522	
	Djaijang-sekars (inlandsche maréchaussée)	86,298	
	Barrissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen)	176.440	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen	580.073	
	Diverse uitgaven voor politie	78,823	
			4,368,399
V.	*Eeredienst, kunsten en wetenschappen.*		
	Kosten ter bevordering van kunsten en wetenschappen	*f* 22,000	
	Christelijke eeredienst	268,219	
	Inlandsche „	10,539	
	Onderwijs of schoolwezen	232,227	
	Geneeskundige dienst en vaccine	178,774	
			711,759
	Transporteren	. . . . .	*f* 6,448,807

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 6,653,081	*f* 9,115,452
	Tolpoorten en tollen	15,500	
	IJkgelden	1,915	
	Belasting op slaven	14,416	
	Belasting op de paarden en rijtuigen	180,787	
	Recognitien of tributen van inlandsche vorsten en andere Oosterlingen	34,046	
	Venduregten	331,643	
	Belasting op het djatti- en ijzerhout	490	
	Inkomsten van 's lands drukkerij	62,222	
	Brievenposterij	256,518	
	Paardenposterij	74,060	
	Verponding	498,600	
	Territoriale belasting op de koffij en peper . . .	»	
	Verhuring van vogelnestklippen	3,077	
			8,126,355
III.	*Landelijke inkomsten en cultures.*		
	Ongebouwde en gebouwde eigendommen en tuinen.	*f* 9,431,932	
	Vischvijvers (tambaks).	176,262	
	Vertiening van landerijen en landerijen aan particulieren verhuurd of afgestaan.	116,197	
	Restitutien van verleende voorschotten ter zake van landbouwkundige ondernemingen	397,264	
			10,121,655
IV.	*Koophandel.*		
	Handel met Japan	*f* 43,860	
	Verkoop van koffij	2,044,068	
	„ „ specerijen	54,090	
	„ „ peper.	72,800	
	„ „ vogelnestjes	53,500	
	„ „ houtwerken.	92,600	
	„ „ zout	5,016,820	
	„ „ rijst	420,000	
	„ „ arengsuiker.	62,700	
	„ „ suiker	32,000	
	Transporteren . .	*f* 7,892,438	*f* 27,363,462

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 6,488,807
VI.	*Civiel bouw-departement.*		
	Civiele gebouwen en waterstaat (personeel). . . .	*f* 131,066	
	Gebouwen en waterstaat (materieel)	1,247,583	
	Verschillende inrigtingen van waterleidingen, steenbakkerijen, brandspuiten en transport-etablissementen	12,144	
			1,390,793
VII.	***Finantien, cultures en koophandel.***		
	A. ***Finantien.***		
	Generale directie van finantien	*f* 313,236	
	Beheer van 's lands algemeene geldkassen	244,737	
	Kosten op de verpachtingen	23,090	
	„ „ het klein-zegel	24,820	
	„ „ 's Heeren geregtigdheid en collaterale successien	4,040	
	Civiele haveninrigtingen en kosten op de ankeragegelden	144,037	
	Beheer der inkomende en uitgaande regten . . .	358,115	
	Kosten op de ijking van maten en gewigten . . .	950	
	Consulaat in China	10,710	
	Kosten der posterijen in het algemeen	486,545	
	Beheer der openbare verkoopingen	103,064	
	Kosten van 's lands drukkerij	54,763	
	Beheer van 's lands civiele pakhuizen, emballage en gemengde onkosten	238,611	
	Renten en aflossingen	21,900	
			2,028,618
	B. ***Landbouw, landelijke inkomsten en cultures.***		
	Landbouw, paardenstoeterijen en veefokkerijen . .	*f* 47,098	
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten	1,272,421	
	Cultures in het algemeen	405,576	
	Inkoop en kosten van peper	54,680	
	„ „ „ „ houtwerken (bosschen) . .	152,694	
	„ „ „ „ koffij	9,081,158	
	„ „ „ „ specerijen	386,610	
	„ „ „ „ suiker	7,393,684	
	Transporteren . .	*f* 18,793,921	*f* 9,908,218

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 7,892,438	*f* 27,363,462
	Verkoop van diverse goederen . . , ...	70,656	
	„ . „ steenkolen	2,460	7,965,554
V.	*Diverse en buitengewone inkomsten.*		
	Praauwen-veren	*f* 99,250	
	Waterleidingen	1,047	
	Verkoop en verhuur van huizen en gronden . . .	61,307	
	Boeten en confiscatien	116,147	
	Diverse inkomsten	107,565	
	Inhoudingen op de jaarwedden ter zake van burgerlijke pensioenen	133,386	
	Contributie van tot het zeewezen van Nederlandsch Indie behoorende officieren	2,800	
	Civiele proceskosten	17,988	
	Onderwijs of schoolwezen	47,492	
	Restitutien van in vroegere jaren verleende buitengewone voorschotten	112,100	699,082
VI.	*Departement van Oorlog.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	. . . . . .	182,290
VII.	*Departement van Marine.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	*f* 47,000	
	Maritiem etablissement op het eiland Onrust . . .	47,500	
	Stoompakketvaart	30,100	
	Fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid	77,000	201,600
	Transporteren . .	. . . . .	*f* 36,411,988

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	ƒ 18,793,921	ƒ 9,908,218
	Inkoop en kosten van indigo	1,282,999	
	„ „ „ „ thee	782,206	
	Teelt van klappers of kokosnoten	4,360	
	Inkoop en kosten van goeniezakken	1,000	
	„ „ „ „ cochenille	87,196	
	„ „ „ „ kaneel	174,738	
	Voorschotten van landbouwkundige ondernemingen .	250,000	
			21,376,420
	C. *Koophandel.*		
	Inkoop en kosten van diverse goederen.	ƒ 278,849	
	Kosten op den handel met Japan.	157,290	
	„ „ de amfioenpacht en inkoop van amfioen.	330,400	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	13,752	
	„ „ „ „ tin	1,217,292	
	„ „ „ „ houtwerken (stapelplaatsen) .	109,833	
	Kosten op het zout	1,189,961	
	Inkoop en kosten op rijst	588,253	
	„ „ „ „ arengsuiker	12,400	
	Kosten van steenkolen	152,733	
	„ tot het nemen van proeven met de ontginning van steenkolen.	4,000	
	Onkosten aan de factorij der Nederlandsche Handel-maatschappij, te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende.	433,587	
	Provisiepenningen aan de factorij te voldoen op idem.	148,000	
			4,636,350
VIII.	*Departement van Oorlog.*		
	Voor het Nederlandsch-Indisch leger	ƒ 8,901,150	
	„ de pradjoerits, barrissans en andere inlandsche corpsen, niet behoorende tot de vaste landmagt.	98,224	
	„ buitengewone fortificatiewerken.	832,959	
			9,832,333
IX.	*Departement van Marine.*		
	Voor schepen en vaartuigen van oorlog, en wel voor dat gedeelte hetwelk niet door het Departement van Marine in Nederland wordt gedragen . . .	ƒ 1,159,875	
	Transporteren . .	ƒ 1,159,875	ƒ 45,853,321

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . . .	*f* 36,411,988
	Transporteren . .	. . . . . .	*f* 86,411,988

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	ƒ 1,159,875	ƒ 45,853,321
	Voor de stoompakketvaart	59,787	
	„ sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen	454,681	
	„ Gouvernements-schoeners en kruisbooten . .	289,622	
	„ het maritiem etablissement op het eiland Onrust.	92,902	
	„ de fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid	257,340	
			2,314,207
X.	*Pensioenen en gestichten van weldadigheid.*		
	Civiele pensioenen	ƒ 230,000	
	Militaire idem	339,000	
	Verhoogde marine- idem	600	
	Inlandsche idem.	170,000	
	Pensioenen aan weduwen van civiele, militairen en inlandsche personen	60,000	
	Godshuizen en gestichten van weldadigheid . .	160,410	
			960,010
XI.	*Uitgaven van onderscheiden aard.*		
	Hofhouding van inlandsche vorsten, schadeloosstelling en gratificatien aan dezelven	ƒ 1,824,525	
	Kosten der ambachtskwartieren.	24,400	
	Buitengewone voorschotten, welke niet binnen hetzelfde dienstjaar worden teruggegeven	50,000	
	Onderhoud van inlandsche gezanten, grooten en staatsgevangenen.	121,740	
	Geschenken aan inlandsche vorsten en grooten . .	22,764	
	Publieke feesten.	15,666	
	Civiele transportkosten uit en naar Nederland . .	100,000	
	Civiele reis- en transportkosten in Indie.	50,000	
	Gratificatien	15,000	
	Personele toelagen	18,000	
	Non-activiteitstractementen en wachtgelden. . . .	75,000	
	Verloftractementen	10,000	
	Uitgaven in Indie wegens door het Ministerie van Kolonien aan het Indisch Bestuur te doene bestellingen als anderzins.	2,000	
	Kosten van het mijnwezen in het algemeen . . .	50,130	
	„ „ „ stoomwezen „ „ „ . . .	23,760	
			2,402,985
	Transporteren . .	. . . . .	ƒ 51,530,523

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per Transport . .	. . . . .	ƒ 36,411,988
	TOTAAL DER ONTVANGSTEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . .	ƒ 36,411,988
VIII.	*Ontvangsten voor rekening van anderen.*		
	Van den Keizer van Soerakarta, in restitutie van voor denzelve te doene betalingen.	ƒ 7,020	
	Van den Sultan van Djokjokarta idem	16,192	
	Van diverse personen idem	8,981	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	537,000	
	Militair „ „ „	245,000	
	Verhoogd militair pensioenfonds	245,200	
	Delegatien (civiele).	386,971	
	„ (militaire)	127,399	
	„ (marine-)	11,641	
	Van de officieren der landmagt in restitutie van in Nederland te doene uitgaven voor goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn . . .	104,135	1,689,539
			ƒ 38,101,527
	Voor hetgeen meer in uitgaaf is gesteld dan ten gevolge van gedeeltelijke betaling in zilveren specie te Macassar en Palembang zal worden uitgegeven voor tractementen, soldijen enz.	. . . . .	75,000
	Nadeelig verschil tusschen de geldelijke ontvangsten en uitgaven in *Indie*, om te worden gedekt uit den verkoop der producten in *Nederland* . .	. . . . .	14,842,633
			ƒ 53,019,160

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 21,530,523
XII.	*Dagelijksche onvoorziene uitgaven*	. . . . .	100,000
XIII.	*Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden*	. . . . .	500,000
	TOTAAL DER UITGAVEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . .	*f* 52,030,523
XIV.	*Betalingen voor rekening van anderen.*		
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta . .	*f* 7,020	
	„ „ „ „ Sultan van Djokjokarta . .	16,192	
	„ „ „ diverse personen	8,981	
	Civiel weduwen en weezenfonds	367,000	
	Militair „ „ „	171,000	
	Verhoogd Militair pensioenfonds	81,200	
	Voor goederen ten dienste van het officiers-kleeding-magazijn	32,237	683,630
			f 52,714,153
	Voor zooveel het administratief kapitaal onder ultimo 1853 bevonden is minder te bedragen dan de bepaalde som.	. . . . .	305,007
			f 53,019,160

BIJLAGE E.

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN DE

INDISCHE ADMINISTRATIE

OVER

1854.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

IN

NEDERLAND.

OMSCHRIJVING.	BEDRAG.
Gouvernements-producten in 1854 te verkoopen:	
Koffij 950,000 pikols à *f* 21.32 N. Ct. per pikol *f* 20,254,000.00	
Suiker 1,000,000 „ „ 8.83 „ „ „ „ 8,830,000.00	
Indigo 6,400 „ „ 355.92 „ „ „ „ 2,277,888.00	
Cochenille 400 „ „ 265.05 „ „ „ „ 106,020.00	
Tin 60,000 „ „ 53.00 „ „ „ „ 3,180,000.00	
Thee 6,200 „ „ 46.80 „ „ „ „ 290,160.00	
Kaneel „ „ „ „ „ „ „ „ 80,000.00	
Peper „ „ „ „ „ „ „ „ 20,000.00	
Notenmuscaat, Foelie, Kruidnagelen, Notenzeep „ „ „ „ „ „ „ „ 900,000.00	
Tabak „ „ „ „ „ „ „ „ 50,000.00	
Rameh 400 „ „ 10.83⅓ „ „ „ „ 8,333.00	*f* 35,996,401.00
Winst op assurantie, besparing op onkosten enz.	257,232.00
Ontvangsten voor rekening van anderen.	
Civiel weduwen- en weezenfonds	27,000.00
Militair weduwen en weezenfonds	40,800.00
Verhoogd militair-pensioenfonds	6,000.00
	f 36,327,433.00

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Tot dekking van het nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven in Indie		ƒ 14,842,633.00
Renten der Oost-Indische schulden volgens de wetten van 24 April 1836, 11 Maart 1837, 27 Maart 1838 en 22 December 1838.		9,800,000.00
Renten der restantschuld à ƒ 10,000,000 aan de Nederlandsche Handelmaatschappij, volgens de wetten van 6 Maart en 23 November 1844 en 14 September 1849.		400,000.00
Scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard, naar Indie te zenden voor de administratie aldaar		2,930,914.00
Pensioenen ten laste der Indische kas.		610,200.00
Verloftractementen		140,000.00
Kosten van het koloniaal werfdepôt te Harderwijk. . . . } Uitzending van suppletietroepen . . . . } Transportkosten van repatrierende militairen. . . . . . } Diverse betalingen aan teruggekeerde militairen. . . . . }	ƒ 494,845.00	
Studiekosten van jongelingen op de militaire academie te Breda, bestemd voor de Oost-Indische dienst	31,000,00	
Opleiding van jongelingen tot genees- en scheikundigen voor de Oost-Indische dienst	24,000.00	
		549,845.00
Kosten van het onderwijs in de Oostersche taal-, land- en volkenkunde aan de academie te Delft		10,000.00
Kosten vallende op de uitzending van burgerlijke ambtenaren, zeevarenden enz.		20,120.00
Diverse uitgaven		100,000.00
Betalingen voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds.		197,000.00
Militair weduwen en weezenfonds		114,800.00
Verhoogd militair pensioenfonds		170,000.00
Civiele delegatien		386,971.00
Militaire „		127,399.00
Marine „		11,641.00
Goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn		71,898.00
		ƒ 30,483,421.00
GERAAMD EXCEDENT . .		5,844,012.00
		ƒ 36,327,433.00

BIJLAGE F.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

DER

INDISCHE ADMINISTRATIE IN INDIE

OVER

1854.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Verpachtingen.*		
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans .	*f* 22,969	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten.	447,813	
	Slagten van varkens	159,850	
	Vischmarkten en vischpachten	212,106	
	Visscherijen en het regt om vischnetten te stellen .	161,456	
	Arak en andere sterke dranken	220,443	
	Verkoop van saguweer	9,395	
	Inlandsche tabak	86,634	
	Waijangs, bazars, warongs, groentekramen en winkels	207,998	
	Tolbruggen, sluisgelden, veren en overtoomen . .	69,121	
	Diverse kleine middelen	35,704	
	Diverse kleine eilanden	7,560	
	Vogelnestklippen	23,202	
	Kleine lombard	299,398	
	Amfioenpacht en verkoop van amfioen	7,158,948	
	Licentien op de pho- en topho-spelen	281,059	
	Niepahout en kreupelbosschen	16,620	
			f 9,420,276
II.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*		
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt en waaggelden	*f* 6,786,379	
	5 pct. additioneel regt	319,602	
	Consumtieregt	92,364	
	Belasting op den verkoop van tabak.	12,115	
	Haven-, ankerage- en loodsgelden	143,241	
	Klein-zegelregt	349,039	
	Collaterale successien onder Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen	78,185	
	Collaterale successien onder vreemde Oosterlingen .	41,344	
	Belasting op de overschrijving van vaste goederen ('s Heeren geregtigdheid)	206,367	
	Belasting op goud	162	
	5 pct. op de particuliere bazars	5,714	
	Tolpoorten en tollen	17,072	
	Transporteren . .	*f* 8,050,584	*f* 9,420,276

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Hooge regering.*		
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en deszelfs huis	ƒ 170,761	
	Raad van Nederlandsch Indie	122,400	
	Algemeene secretarie	162,037	
	Reiskosten	26,183	
			ƒ 481,381
II.	*Departement van Justitie.*		
	Hooggeregtshof	ƒ 190,528	
	Hoog militair Geregtshof.	4,300	
	Raden van justitie	333,695	
	Criminele en diverse justitiekosten (de landraden er onder begrepen).	142,671	
			671,214
III.	*Hoogere en lagere collegien.*		
	Algemeene Rekenkamer	. . . . .	176,975
IV.	*Provinciaal bestuur en politie.*		
	Provinciaal bestuur.	ƒ 1,811,927	
	Algemeene politie	920,971	
	Districts-politie	601,894	
	Kruis- of residentie-praauwen	22,096	
	Djaijang-sekars (inlandsche maréchaussée).	94,686	
	Barrissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen). . .	168,203	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen . . .	618,947	
	Diverse uitgaven voor politie	79,178	
			4,317,902
V.	*Eeredienst, kunsten en wetenschappen.*		
	Kosten ter bevordering van kunsten en wetenschappen	ƒ 11,609	
	Christelijke eeredienst.	264,994	
	Inlandsche „	6,152	
	Onderwijs of schoolwezen	257,059	
	Geneeskundige dienst en vaccine	170,456	
			710,270
	Transporteren . .	. . . . .	ƒ 6,357,742

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 8,050,584	*f* 9,420,276
	IJkgelden	1,319	
	Belasting op slaven	12,227	
	Belasting op de paarden en rijtuigen	172,632	
	Recognitien of tributen van inlandsche vorsten en andere Oosterlingen	42,903	
	Venduregten	377,865	
	Belasting op het djatti- en ijzerhout	904	
	Inkomsten van 's lands drukkerij	53,293	
	Brievenposterij	279,841	
	Paardenposterij	78,463	
	Verponding	517,014	
	Territoriale belasting op de koffij en peper . . .	4,582	
	Verhuring van vogelnestklippen	2,750	
			9,595,377
III.	*Landelijke inkomsten en cultures.*		
	Ongebouwde en gebouwde eigendommen en tuinen.	*f* 9,200,802	
	Vischvijvers (tambaks).	180,673	
	Vertiening van landerijen en landerijen aan particulieren verhuurd of afgestaan.	122,662	
	Restitutie van verleende voorschotten ter zake van landbouwkundige ondernemingen	320,047	
			9,824,184
IV.	*Koophandel.*		
	Handel met Japan	*f* 480,065	
	Verkoop van koffij	3,326,637	
	„ „ specerijen	52,359	
	„ „ peper.	35,504	
	„ „ vogelnestjes	60,814	
	„ „ tin.	3,410	
	„ „ houtwerken.	75,542	
	„ „ zout	5,207,018	
	„ „ rijst	506,797	
	„ „ arengsuiker.	60,185	
	„ „ suiker	365,974	
	Transporteren . .	*f* 10,174,305	*f* 28,839,837

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 6,357,742
VI.	*Civiel bouw-departement.*		
	Civiele gebouwen en waterstaat (personeel). . . .	*f* 150,254	
	Gebouwen en waterstaat (materieel)	1,286,358	
	Verschillende inrigtingen van waterleidingen, steenbakkerijen, brandspuiten en transport-etablissementen	23,577	1,460,189
VII.	*Finantien, cultures en koophandel.*		
	A. *Finantien.*		
	Generale directie van finantien	*f* 327,789	
	Beheer van 's lands algemeene geldkassen	626,487	
	Kosten op de verpachtingen	23,280	
	„ „ het klein-zegel	21,706	
	„ „ 's Heeren geregtigdheid en collaterale successien	4,134	
	Civiele haveninrigtingen en kosten op de ankeragegelden	86,945	
	Beheer der inkomende en uitgaande regten . . .	351,671	
	Kosten op de ijking van maten en gewigten . . .	401	
	Consulaat in China	„	
	Kosten der posterijen in het algemeen	509,652	
	Beheer der openbare verkoopingen	103,546	
	Kosten der 's lands drukkerij	61,774	
	Beheer van 's lands civiele pakhuizen, emballage en gemengde onkosten	295,834	
	Renten en aflossingen.	59,631	2,472,850
	B. *Landbouw, landelijke inkomsten en cultures.*		
	Landbouw, paardenstoeterijen en veefokkerijen . .	*f* 46,293	
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten	1,218,817	
	Cultures in het algemeen	316,530	
	Inkoop en kosten van peper	41,033	
	„ „ „ „ houtwerken (bosschen) . .	127,825	
	„ „ „ „ koffij	11,489,237	
	„ „ „ „ specerijen	343,331	
	„ „ „ „ suiker	8,824,808	
	„ „ „ „ indigo	1,269,802	
	Transporteren . .	*f* 23,677,676	*f* 10,290,781

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 10,174,305	*f* 28,839,837
	Verkoop van Indigo	271	
	„ „ thee	1,193	
	„ „ tabak	176	
	„ „ stofgoud	81,294	
	„ „ kaneel	36	
	„ „ diverse goederen.	118,330	
	„ „ steenkolen	1,999	10,377,604
V.	*Diverse en buitengewone inkomsten.*		
	Praauwen-veren	*f* 66,183	
	Waterleidingen	1,520	
	Verkoop en verhuur van huizen en gronden . . .	68,108	
	Boeten en confiscatien	139,797	
	Diverse inkomsten	286,085	
	Inhoudingen op de jaarwedden ter zake van burgerlijke pensioenen	138,047	
	Contributie van tot het zeewezen van Nederlandsch Indie behoorende officieren	1,919	
	Civiele proceskosten	15,768	
	Onderwijs of schoolwezen	52,105	
	Restitutien van in vroegere jaren verleende buitengewone voorschotten	100,324	869,856
VI.	*Departement van Oorlog.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	. . . . .	211,036
VII.	*Departement van Marine.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	*f* 69,484	
	Maritiem etablissement op het eiland Onrust. . .	39,206	
	Stoompakketvaart	22,770	
	Fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid	79,062	210,522
	Transporteren . .	. . . . . .	*f* 40,508,855

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 23,677,676	*f* 10,290,781
	Inkoop en kosten van thee	1,268,215	
	„ „ „ „ tabak.	17,709	
	Teelt van klappers of kokosnoten	5,287	
	Inkoop en kosten van goeniezakken	2,612	
	„ „ „ „ cochenille	62,999	
	„ „ „ „ kaneel	121,481	
	Voorschotten van landbouwkundige ondernemingen .	260,257	
			25,416,236
	C. *Koophandel.*		
	Inkoop en kosten van diverse goederen.	*f* 286,202	
	Kosten op den handel met Japan.	117,328	
	„ „ de amfioenpacht en inkoop van amfioen.	279,890	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	13,197	
	„ „ „ „ tin	1,211,487	
	„ „ „ „ houtwerken (stapelplaatsen) .	129,569	
	Kosten van zout	1,472,668	
	Inkoop en kosten van rijst	599,528	
	„ „ „ „ arengsuiker.	6,173	
	„ „ „ „ stofgoud.	30,291	
	Kosten van steenkolen	238,345	
	„ tot het nemen van proeven met de ontginning van steenkolen.	13,385	
	Onkosten aan de factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij, te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende.	485	
	Provisiepenningen aan de factorij te voldoen op idem.	140,000	
			4,538,548
VIII.	*Departement van Oorlog.*		
	Voor het Nederlandsch-Indisch leger.	*f* 9,765,462	
	„ de pradjoerits, barrissans en andere inlandsche corpsen, niet behoorende tot de vaste landmagt.	83,236	
	„ buitengewone fortificatiewerken.	626,849	
			10,475,547
IX.	*Departement van Marine.*		
	Voor schepen en vaartuigen van oorlog, en wel voor dat gedeelte hetwelk niet door het Departement van Marine in Nederland wordt gedragen . . .	*f* 1,026,786	
	Transporteren . .	*f* 1,026,786	*f* 50,721,112

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . . .	*f* 40,508,855
	Transporteren . .	. . . . . .	*f* 40,508,855

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	ƒ 1,026,786	ƒ 50,721,112
	Voor de stoompakketvaart	28,447	
	„ sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen	381,178	
	„ Gouvernements-schoeners en kruisbooten . .	271,371	
	„ het maritiem etablissement op het eiland Onrust	69,533	
	„ de fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid	224,619	
			2,001,934
X.	*Pensioenen en gestichten van weldadigheid.*		
	Civiele pensioenen	ƒ 251,863	
	Militaire idem	331,491	
	Verhoogde marine- idem	1,550	
	Inlandsche idem.	168,660	
	Pensioenen aan weduwen van civiele, militaire en inlandsche personen	55,421	
	Godshuizen en gestichten van weldadigheid . .	117,229	
			926,214
XI.	*Uitgaven van onderscheiden aard.*		
	Hofhouding van inlandsche vorsten, schadeloosstelling en gratificatien aan dezelven	ƒ 1,837,026	
	Kosten der ambachtskwartieren.	32,073	
	Buitengewone voorschotten, welke niet binnen hetzelfde dienstjaar worden teruggegeven	26,133	
	Onderhoud van inlandsche gezanten, grooten en staatsgevangenen.	144,181	
	Geschenken aan inlandsche vorsten en grooten . .	15,352	
	Publieke feesten.	17,617	
	Civiele transportkosten uit en naar Nederland . .	79,590	
	Civiele reis- en transportkosten in Indie.	43,537	
	Gratificatien	16,915	
	Personele toelagen	4,530	
	Non-activiteitstractementen en wachtgelden. . . .	93,306	
	Verloftractementen	23,884	
	Uitgaven in Indie wegens door het Ministerie van Kolonien aan het Indisch Bestuur te doene bestellingen als anderzins.	15,873	
	Kosten van het mijnwezen in het algemeen . . .	45,114	
	„ „ „ stoomwezen „ „ „ . . .	20,117	
			2,415,248
	Transporteren . .	. . . . .	ƒ 56,064,508

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per Transport . .	. . . . .	*f* 40,508,855
	TOTAAL DER ONTVANGSTEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . .	*f* 40,508,855
VIII.	*Ontvangsten voor rekening van anderen.*		
	Van den Keizer van Soerakarta, in restitutie van voor denzelve te doene betalingen.	*f* 7,365	
	Van den Sultan van Djokjokarta idem	17,020	
	Van diverse personen idem	8,461	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	595,350	
	Militair „ „ „	444,459	
	Verhoogd militair pensioenfonds	309,169	
	Delegatien (civiele).	331,431	
	„ (militaire)	141,425	
	„ (marine-)	6,552	
	Van de officieren der landmagt in restitutie van in Nederland te doene uitgaven voor goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn . . .	72,751	
			1,933,983
			f 42,442,838
	Nadeelig verschil tusschen de geldelijke ontvangsten en uitgaven in *Indie*, om te worden gedekt uit den verkoop der producten in *Nederland* . .	. . . . .	15,092,962
			f 57,535,800

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 56,064,508
XII.	*Dagelijksche onvoorziene uitgaven*	. . . . .	„
XIII.	*Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden*	. . . . .	619,261
	TOTAAL DER UITGAVEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . .	*f* 56,683,769
XIV.	*Betalingen voor rekening van anderen.*		
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta . .	*f* 7,080	
	„ „ „ „ Sultan van Djokjokarta . .	12,030	
	„ „ „ diverse personen	640	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	355,328	
	Militair „ „ „	388,841	
	Verhoogd Militair pensioenfonds	76,924	
	Militaire delegatien.	141	
	Voor goederen ten dienste van het officiers-kleeding-magazijn	11,047	
			852,031
			f 57,535,800

BIJLAGE G.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

DER

INDISCHE ADMINISTRATIE IN NEDERLAND,

OVER

1854.

OMSCHRIJVING.					BEDRAG.
Gouvernements-producten in 1854 verkocht.					
Suiker	$1,022,429^{798}/_{1000}$	pikols à circa	*f* $10.61^{3}/_{10}$	*f* 10,850,751.33	
Koffij	$835,719^{790}/_{1000}$	„ „ „	$27.45^{6}/_{10}$	22,945,611.69	
Indigo	$7,771^{632}/_{1000}$	„ „ „	$388.82^{7}/_{10}$	3,021,824.07	
Cochenille. . .	$453^{352}/_{1000}$	„ „ „	$252.29^{3}/_{10}$	114,377.32	
Tin	$69,355^{920}/_{1000}$	„ „ „	$70.62^{9}/_{10}$	$4,898,536.85^{5}$	
Notenmuskaat .	$3,536^{886}/_{1000}$	„ „ „	$143.31^{2}/_{10}$	506,878.10	
Foelie	$1,360^{048}/_{1000}$	„ „ „	$139.31^{4}/_{10}$	$189,474.10^{5}$	
Kruidnagelen. .	$2,268^{020}/_{1000}$	„ „ „	$31.25^{9}/_{10}$	70,895.61	
Kaneel. . . .	$1,713^{979}/_{1000}$	„ „ „	$56.85^{9}/_{10}$	97,455.82	
Peper	$1,762^{532}/_{1000}$	„ „ „	$21.22^{5}/_{10}$	37,409.96	
Notenzeep. . .	$7^{824}/_{1000}$	„ „ „	$81.93^{9}/_{10}$	641.09	
Kaneel-olie . .	$^{194}/_{1000}$	„ „ „	$2,749.53^{6}/_{10}$	533.41	
Thee	$11,821^{812}/_{1000}$	„ „ „	$68.90^{7}/_{10}$	814,602.25	
Pakoe-kidang. .	8	kisten „ „	$56.11^{6}/_{10}$	448.93	
Goenievlas. . .	$3^{226}/_{1000}$	pikols „ „	$13.93^{1}/_{10}$	44.94	
Ramévlas . . .	$14^{096}/_{1000}$	„ „ „	$10.37^{3}/_{10}$	„	
				f 43,549,485.48	
Af: voor zooveel de onkosten op ramévlas meer bedragen dan het bruto provenu				146.22	*f* 43,549,339.26
Winst op voor gouvernements-rekening gehouden zee-assurantien.				. . . .	220,193.71
Diverse ontvangsten				. . . .	$119,624.17^{5}$
Ontvangsten voor rekening van anderen.					
Civiel weduwen- en weezenfonds.				*f* 41,131.25	
Militair weduwen- en weezenfonds				$58,361.16^{5}$	
Verhoogd militair pensioenfonds.				9,980.50	
Nalatenschappen en diverse ontvangsten				$11,975.27^{5}$	121,448.19
					f $44,010,605.33^{5}$

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Tot dekking van het nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven in Indie		*f* 12,500,000.00
Renten der Oost-Indische schulden, volgens de wetten van 24 April 1836, 11 Maart 1837, 27 Maart 1838 en 22 December 1838.		9,800,000.00
Renten der restantschuld à *f* 10,000,000 aan de Nederlandsche Handelmaatschappij, volgens de wetten van 6 Maart en 23 November 1844 en 14 September 1849 en 22 December 1853.		350,000.00
Scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard, naar Indie te zenden voor de administratie aldaar		3,907,640.92^{5}
Pensioenen ten laste der Indische kas.		862,011.01
Verloftractementen.		212,922.44^{5}
Kosten van het koloniaal werfdepôt te Harderwijk. . . .	*f* 225,127.25	
Uitzending van suppletietroepen	67,766,79	
Transportkosten van gerepatrieerde militairen	97,141.50	
Studiekosten van jongelingen op de Militaire Academie te Breda, bestemd voor de Oost-Indische dienst.	23,286.67	
Opleiding van jongelingen tot genees- en scheikundigen voor de Oost-Indische dienst	27,293.81^{5}	
Diverse betaling aan teruggekeerde militairen	8,752.32^{5}	449,368.35
Kosten van het onderwijs in de Oostersche taal-, land- en volkenkunde aan de Academie te Delft.		9,700.00
Kosten gevallen op de uitzending van burgerlijke ambtenaren, zeevarenden enz.		22,532.00
Diverse uitgaven		131,216.83^{5}
Betalingen voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds.	*f* 223,613.56	
Militair weduwen- en weezenfonds	118,783.76^{5}	
Verhoogd militair pensioenfonds	204,245.85	
Civiele delegatien	369,148.58	
Militaire „	146,940.81	
Goederen ten dienste van het offic.-kleedingm. en andere inrigt.	92,359.07^{5}	
Nalatenschappen en diverse betalingen	23,805.13	1,178,796.77
Uitgaven voor de West-Indische kolonien en de Kust van Guinea.		
Subsidie aan de kolonie Suriname	*f* 320,290.94	
Idem aan Curaçao en onderhoorigheden	534,120.85^{5}	
Idem aan de Kust van Guinea	87,764.23^{5}	942,176.03
Voor het herstel van het muntwezen in Nederlandsche Indie . . .		3,000,000.00
KOLONIAAL BATIG SLOT . .		10,644,140.97
		f 44,010,605.33^{5}

BIJLAGE II.

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN DE

INDISCHE ADMINISTRATIE

OVER

1855.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

IN

INDIË.

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Verpachtingen.*		
	Hoofdgeld der Chinezen, Maleijers en Parnakans .	*f* 18,400	
	Slagten van rundvee, buffels, schapen en geiten. .	449,876	
	Slagten van varkens	160,234	
	Vischmarkten en vischpachten	210,795	
	Visscherijen en het regt om vischnetten te stellen .	160,956	
	Arak en andere sterke dranken	221,222	
	Verkoop van saguweer	9,395	
	Inlandsche tabak	85,800	
	Waijangs, bazars, warongs, groentekramen en winkels	187,362	
	Tolbruggen, sluisgelden, veren en overtoomen . .	68,076	
	Diverse kleine middelen	34,144	
	Diverse kleine eilanden	7,560	
	Vogelnestklippen	22,960	
	Kleine lombard	299,312	
	Amfioenpacht en verkoop van amfioen	6,910,112	
	Licentien op de pho- en topho-spelen	272,007	
	Niepahout en kreupelbosschen	16,620	
			f 9,134,831
II.	*Belastingen en inkomsten van onderscheiden aard.*		
	Inkomende en uitgaande regten, entrepôt en waaggelden	*f* 5,965,435	
	5 pct. additioneel regt	286,285	
	Consumtieregt	53,955	
	Belasting op den verkoop van tabak.	10,380	
	Haven-, ankerage- en loodsgelden	143,060	
	Klein-zegelregt	362,420	
	Collaterale successien onder Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen	33,935	
	Collaterale successien onder vreemde Oosterlingen .	38,800	
	Belasting op de overschrijving van vaste goederen ('s Heeren geregtigdheid)	190,904	
	Belasting op goud	1,895	
	5 pct. op de particuliere bazars	5,440	
	Tolpoorten en tollen	18,720	
	Transporteeren . .	*f* 7,111,229	*f* 9,134,831

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
I.	*Hooge regering.*		
	Inkomsten van den Gouverneur-Generaal en kosten van deszelfs huis.	*f* 175,667	
	Raad van Nederlandsch Indie	151,200	
	Algemeene secretarie	162,000	
	Reiskosten.	60,000	
			f 548,867
II.	*Departement van Justitie.*		
	Hooggeregtshof	*f* 207,524	
	Hoog militair Geregtshof.	2,860	
	Raden van justitie	351,850	
	Criminele en diverse justitiekosten (de landraden er onder begrepen).	163,494	
			725,728
III.	*Hoogere en lagere collegien.*		
	Algemeene Rekenkamer	. . . . .	179,680
IV.	*Provinciaal bestuur en politie.*		
	Provinciaal bestuur.	*f* 1,924,519	
	Algemeene politie	920,386	
	Districts-politie	631,364	
	Kruis- of residentie-praauwen	35,282	
	Djaijang-sekars (inlandsche maréchaussée).	93,298	
	Barrissans of pradjoerits (plaatselijke corpsen). . .	179,855	
	Gevangenen, kettinggangers en bannelingen . . .	580,866	
	Diverse uitgaven voor politie	86,483	
			4,452,053
V.	*Eeredienst, kunsten en wetenschappen.*		
	Kosten ter bevordering van kunsten en wetenschappen	*f* 22,000	
	Christelijke eeredienst.	276,475	
	Inlandsche „	10,539	
	Onderwijs of schoolwezen	269,733	
	Geneeskundige dienst en vaccine	202,854	
			781,601
	Transporteren . .	. . . . .	*f* 6,687,929

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 7,111,229	*f* 9,134,831
	IJkgelden	1,925	
	Belasting op slaven	12,922	
	Belasting op de paarden en rijtuigen	168,655	
	Recognitien of tributen van inlandsche vorsten en andere Oosterlingen	36,550	
	Venduregten	337,640	
	Belasting op het djatti- en ijzerhout	520	
	Inkomsten van 's lands drukkerij	56,039	
	Brievenposterij	264,955	
	Paardenposterij	78,715	
	Verponding	501,069	
	Territoriale belasting op de koffij en peper . . .	»	
	Verhuring van vogelnestklippen	2,992	
			8,573,211
III.	*Landelijke inkomsten en cultures.*		
	Ongebouwde en gebouwde eigendommen en tuinen.	*f* 9,636,530	
	Vischvijvers (tambaks).	180,380	
	Vertiening van landerijen en landerijen aan particulieren verhuurd of afgestaan.	116,092	
	Restitutie van verleende voorschotten ter zake van landbouwkundige ondernemingen	513,526	
			10,446,528
IV.	*Koophandel.*		
	Handel met Japan	*f* 43,860	
	Verkoop van koffij	2,411,882	
	» » specerijen	61,660	
	» » peper.	56,267	
	» » vogelnestjes	60,000	
	» » houtwerken.	94,885	
	» » zout	4,965,202	
	» » rijst	434,000	
	» » arengsuiker.	64,000	
	» » suiker	44,000	
	Transporteren . .	*f* 8,235,756	*f* 28,154,570

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 6,687,929
VI.	*Civiel bouw-departement.*		
	Civiele gebouwen en waterstaat (personeel). . . .	*f* 290,400	
	Gebouwen en waterstaat (materieel)	1,892,964	
	Verschillende inrigtingen van waterleidingen, steenbakkerijen, brandspuiten en transport-etablissementen	25,265	2,208,629
VII.	*Finantien, cultures en koophandel.*		
	A. *Finantien.*		
	Generale directie van finantien	*f* 316,966	
	Beheer van 's lands algemeene geldkassen	254,970	
	Kosten op de verpachtingen	23,160	
	„ „ het klein-zegel	24,890	
	„ „ 's Heeren geregtigdheid en collaterale successien	4,520	
	Civiele haveninrigtingen en kosten op de ankeragegelden	156,466	
	Beheer der inkomende en uitgaande regten . . .	364,817	
	Kosten op de ijking van maten en gewigten . . .	950	
	Consulaat in China	10,710	
	Kosten der posterijen in het algemeen	517,730	
	Beheer der openbare verkoopingen	104,550	
	Kosten der 's lands-drukkerij	53,963	
	Beheer van 's lands civiele pakhuizen, emballage en gemengde onkosten	263,584	
	Renten en aflossingen	7,297	2,104,573
	B. *Landbouw, landelijke inkomsten en cultures.*		
	Landbouw, paardenstoeterijen en veefokkerijen . .	*f* 48,302	
	Kosten op de landelijke inkomsten en andere grondlasten	1,294,876	
	Cultures in het algemeen	455,189	
	Inkoop en kosten van peper	43,080	
	„ „ „ „ houtwerken (bosschen) . .	160,097	
	„ „ „ „ koffij	10,303,870	
	„ „ „ „ specerijen	426,597	
	„ „ „ „ suiker	7,644,939	
	„ „ „ „ indigo	1,377,874	
	Transporteren . .	*f* 21,754,824	*f* 11,001,131

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 8,235,756	*f* 28,154,570
	Verkoop van diverse goederen.	81,990	
	„ „ steenkolen	78,708	
			8,396,454
V.	*Diverse en buitengewone inkomsten.*		
	Praauwen-veren	*f* 105,270	
	Waterleidingen	1,140	
	Verkoop en verhuur van huizen en gronden . . .	61,158	
	Boeten en confiscatien	134,925	
	Diverse inkomsten	135,903	
	Inhoudingen op de jaarwedden ter zake van burgerlijke pensioenen	128,587	
	Contributie van tot het zeewezen van Nederlandsch Indie behoorende officieren	2,220	
	Civiele proceskosten	19,240	
	Onderwijs of schoolwezen	50,505	
	Restitutien van in vroegere jaren verleende buitengewone voorschotten	109,123	
			748,071
VI.	*Departement van Oorlog.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	. . . . .	214,280
VII.	*Departement van Marine.*		
	Verstrekkingen aan particulieren en verkoop van onbruikbare goederen	*f* 40,500	
	Maritiem etablissement op het eiland Onrust . . .	60,100	
	Fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid	86,000	
			186,600
	Transporteren . .	. . . . .	*f* 37,699,975

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	ƒ 21,754,824	ƒ 11,001,131
	Inkoop en kosten van thee	928,827	
	Teelt van klappers of kokosnoten	2,360	
	Inkoop en kosten van goeniezakken	1,725	
	„ „ „ „ cochenille	84,717	
	„ „ „ „ kaneel	174,217	
	Voorschotten van landbouwkundige ondernemingen .	270,000	
			23,216,670
	C. *Koophandel.*		
	Inkoop en kosten van diverse goederen.	ƒ 278,849	
	Kosten op den handel met Japan.	161,990	
	„ „ de amfioenpacht en inkoop van amfioen.	419,725	
	Inkoop en kosten van vogelnestjes	13,752	
	„ „ „ „ tin	1,238,288	
	„ „ „ „ houtwerken (stapelplaatsen) .	98,923	
	Kosten van zout	1,213,718	
	Inkoop en kosten van rijst	589,602	
	„ „ „ „ arengsuiker.	10,800	
	Kosten van steenkolen	143,333	
	„ tot het nemen van proeven met de ontginning van steenkolen.	4,000	
	Onkosten aan de Factorij der Nederlandsche Handelmaatschappij, te voldoen op de producten naar Nederland verzonden wordende.	„	
	Provisiepenningen aan de Factorij te voldoen op idem.	140,000	
			4,312,980
VIII.	*Departement van Oorlog.*		
	Voor het Nederlandsch-Indisch leger.	ƒ 9,315,102	
	„ de pradjoerits, barrissans en andere inlandsche corpsen, niet behoorende tot de vaste landmagt.	94,981	
	„ buitengewone fortificatiewerken.	858,135	
			10,268,218
IX.	*Departement van Marine.*		
	Voor schepen en vaartuigen van oorlog, en wel voor dat gedeelte hetwelk niet door het Departement van Marine in Nederland wordt gedragen . . .	ƒ 1,202,107	
	Transporteren . .	ƒ 1,202,107	ƒ 48,798,999

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 37,699,975
	Transporteren . .	. . . . .	*f* 37,699,975

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	*f* 1,202,107	*f* 48,798,999
	Voor sedentaire inrigtingen ten dienste van het zeewezen	531,340	
	„ Gouvernements-schoeners en kruisbooten . .	296,712	
	„ het maritiem etablissement op het eiland Onrust.	304,467	
	„ de fabriek voor de marine, het stoomwezen en de nijverheid	263,280	
			2,597,906
X.	*Pensioenen en gestichten van weldadigheid.*		
	Civiele pensioenen	*f* 230,000	
	Militaire idem	334,000	
	Verhoogde marine- idem.	2,600	
	Inlandsche idem.	170,000	
	Pensioenen aan weduwen van civiele, militaire en inlandsche personen	60,000	
	Godshuizen en gestichten van weldadigheid . . .	165,823	
			962,423
XI.	*Uitgaven van onderscheiden aard.*		
	Hofhouding van inlandsche vorsten, schadeloosstelling en gratificatien aan dezelven	*f* 1,838,325	
	Kosten der ambachtskwartieren.	26,608	
	Buitengewone voorschotten, welke niet binnen hetzelfde dienstjaar worden teruggegeven	50,000	
	Onderhoud van inlandsche gezanten, grooten en staatsgevangenen.	126,440	
	Geschenken aan inlandsche vorsten en grooten . .	22,764	
	Publieke feesten.	15,666	
	Civiele transportkosten uit en naar Nederland . .	40,000	
	Civiele reis- en transportkosten in Indie.	50,000	
	Gratificatien	15,000	
	Personele toelagen	18,000	
	Non-activiteitstractementen en wachtgelden. . . .	81,000	
	Verloftractementen	10,000	
	Uitgaven in Indie wegens door het Ministerie van Kolonien aan het Indisch Bestuur te doene bestellingen als anderzins.	5,800	
	Kosten van het mijnwezen in het algemeen . . .	60,320	
	„ „ „ stoomwezen „ „ „ . . .	22,360	
			2,382,283
	Transporteren . .	. . . . .	*f* 54,741,611

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per Transport . .	. . . . .	ƒ 37,699,975
	TOTAAL DER ONTVANGSTEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . .	ƒ 37,699,975
VIII.	*Ontvangsten voor rekening van anderen.*		
	Van den Keizer van Soerakarta, in restitutie van voor denzelve te doene betalingen.	ƒ 7,020	
	Van den Sultan van Djokjokarta idem	16,192	
	Van diverse personen idem	8,981	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	724,409	
	Militair „ „ „	268,478	
	Verhoogd militair pensioenfonds	277,209	
	Delegatien (civiele).	332,808	
	„ (militaire)	153,195	
	„ (marine-)	7,600	
	Van de officieren der landmagt in restitutie van in Nederland te doene uitgaven voor goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn . . .	102,460	1,897,992
			ƒ 39,597,967
	Voor zooveel het administratief kapitaal onder ultimo December 1854 bevonden is meerder te bedragen dan de bepaalde som	. . . . .	1,306,760
	Nadeelig verschil tusschen de geldelijke ontvangsten en uitgaven in *Indie*, om te worden gedekt uit den verkoop der producten in *Nederland* . .	. . . . .	15,378,987
			ƒ 56,283,714

HOOFDSTUK.	OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	TOTAAL.
	Per transport . .	. . . . .	*f* 54,741,611
XII.	*Dagelijksche onvoorziene uitgaven*	. . . . .	100,000
XIII.	*Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden*	. . . . .	500,000
	TOTAAL DER UITGAVEN VAN DE KOLONIALE ADMINISTRATIE	. . . . .	*f* 55,341,611
XIV.	*Betalingen voor rekening van anderen.*		
	Voor rekening van den Keizer van Soerakarta . .	*f* 7,020	
	„ „ „ „ Sultan van Djokjokarta . .	16,192	
	„ „ „ diverse personen	8,981	
	Civiel weduwen- en weezenfonds	561,763	
	Militair „ „ „	195,078	
	Verhoogd Militair pensioenfonds	103,209	
	Voor goederen ten dienste van het officiers-kleeding-magazijn	49,860	
			942,103
			f 56,283,714

BIJLAGE I.

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN DE

INDISCHE ADMINISTRATIE

OVER

1855.

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

IN

NEDERLAND.

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Gouvernements-producten in 1855 *te verkoopen:*		
Koffij 900,000 pikols à ƒ 22.36 N. Ct. per pikol	ƒ 20,124,000.00	
Suiker 1,000,000 „ „ 8.73 „ „ „ „	8,730,000.00	
Indigo 6,000 „ „ 358.22 „ „ „ „	2,149,320.00	
Cochenille 400 „ „ 266.58 „ „ „ „	106,632.00	
Tin 60,000 „ „ 51.21 „ „ „ „	3,072,600.00	
Thee 6,200 „ „ 48.80 „ „ „ „	302,560.00	
Kaneel	80,000.00	
Peper	20.000.00	
Notenmuscaat . . . . }		
Foelie . . . . }	900,000.00	
Kruidnagelen . . . . }		
Notenzeep . . . . }		
Tabak	14,888.00	
Rame	„	
		ƒ 35,500,000.00
Winst op assurantie, besparing op onkosten enz		159,500.00
Ontvangsten voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds		34,714.00
Militair weduwen- en weezenfonds		47,500.00
Verhoogd militair pensioenfonds.		6,000.00
		ƒ 35,747,714.00

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Tot dekking van het nadeelig verschil tusschen de ontvangsten en uitgaven in Indie		ƒ 15,378,987.00
Renten der Oost-Indische schulden volgens de wetten van 24 April 1836, 11 Maart 1837, 27 Maart 1838 en 22 December 1838.		9,800,000.00
Renten der restantschuld à ƒ 10,000,000 aan de Nederlandsche Handelmaatschappij, volgens de wet van 22 December 1853		350,000.00
Scheeps- en oorlogsbehoeften en goederen van onderscheiden aard, naar Indie te zenden voor de administratie aldaar		2,710,642.00
Pensioenen ten laste der Indische kas.		614,000.00
Verloftractementen		190,000.00
Kosten van het koloniaal werfdepôt te Harderwijk. . . . Uitzending van suppletietroepen . . . . Transportkosten van repatrierende militairen. . . . . . Diverse betalingen aan teruggekeerde militairen.	ƒ 510,431.00	
Studiekosten van jongelingen op de militaire academie te Breda, bestemd voor de Oost-Indische dienst	31,000,00	
Opleiding van jongelingen tot geneeskundigen voor de Oost-Indische dienst	28,400.00	
		569,831.00
Kosten van het onderwijs in de Oostersche taal-, land- en volkenkunde aan de academie te Delft		10,000.00
Kosten vallende op de uitzending van burgerlijke ambtenaren, zeevarenden enz.		80,120.00
Diverse uitgaven		100,000.00
Betalingen voor rekening van anderen.		
Civiel weduwen- en weezenfonds.	197,000.00	
Militair weduwen en weezenfonds	120,900.00	
Verhoogd militair pensioenfonds	180,000.00	
Civiele delegatien	332,808.00	
Militaire „	153,195.00	
Marine „	7,600.00	
Goederen ten dienste van het officiers-kleedingmagazijn . .	52,600.00	
		ƒ 1,044,103.00
GERAAMD EXCEDENT . .		4,900,031.00
		ƒ 35,747,714.00

BIJLAGE J.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

RIJST-CULTUUR OP JAVA

OVER

1854,

MET UITZONDERING VAN DE RESIDENTIEN

BATAVIA, SOERAKARTA, DJOKJOKARTA

EN DE AFDEELING

BUITENZORG.

RESIDENTIEN.	Getal dessa's en kampongs.			Getal landbouwende huisgezinnen.	Uitgestrektheid of hoeveelheid ontgonnen bouwlanden zonder eenige uitzondering, in bouws van 500 vierkante roeden.		
	Getal met velden voor den landbouw.	Getal zonder velden.	Te zamen.		Sawah- en tegal-velden, die, al of niet bewaterd, bepaaldelijk ieder jaar beplant kunnen worden.	Wisselvallige velden, die uit geaardheid niet vast jaarlijks zouden kunnen beplant worden, al bestond geneigdheid daartoe.	Te zamen.
Bantam	1,970	2	1,972	114,635	58,530	27,754	86,284
Krawang	125	3	128	4,873	9,977	1,671	11,648
Preanger regentschappen	3,063	776	3,839	114,545	134,259	7,350	141,609
Cheribon	1,188	18	1,206	73,051	162,833	7,920	170,753
Tegal	809	31	840	35,403	68,888	6,167	75,055
Pekalongan	1,520	119	1,639	32,543	46,068 7/8	6,579 1/2	52,648 3/8
Samarang	2,563	90	2,653	122,159	211,351	9,244	220,595
Japara	1,195	128	1,323	60,682	101,421 3/10	7,339	108,760 3/10
Rembang	1,892	116	2,008	70,981	136,232	7,783 1/2	144,015 1/2
Soerabaja	4,805	337	5,142	157,119	210,698 5/8	3,552 1/8	214,250 3/4
Pasoeroean	1,780	56	1,836	51,831	69,287 1/2	351	69,638 1/2
Bezoeki	1,104	4	1,108	93,222	113,692	12,865	126,557
Banjoewangi	155	10	165	4,286	6,711	1,101	7,812
Banjoemaas	1,350	48	1,398	56,595	78,533 1/4	16,774	95,307 1/4
Bagelen	2,966	32	2,998	98,154	113,514 1/4	32,646	146,160 1/4
Kadoe	3,394	90	3,484	78,442	49,170	2,834 3/4	52,004 3/4
Patjitan	264	19	283	14,734	4,565	9,879 1/2	14,444 1/2
Te zamen	30,143	1,874	32,017	1,183,259	1,575,731 4/5	116,811 3/8	1,737,543 7/40
Madioen	1,184	28	1,212	39,201	94,709	20,162	114,871
Kediri	1,173	55	1,228	35,244	53,399	12,718	66,117
	32,500	1,957	34,457	1,257,704	1,723,839 4/5	194,691 3/8	1,918,531 7/40
In 1853 bedroeg het	32,725	2,041	34,766	1,231,273	1,691,363 7/120	181,252 7/24	1,872,615 7/20
In 1854 meer	„	„	„	26,431	32,476 89/120	13,439 1/12	45,915 33/40
In 1854 minder	225	84	309	„	„	„	„

Uitgestrektheid welke hiervan door de bevolking voor het Gouvernement in 1854 beplant is geweest, in bouws van 500 vierkante roeden.	Uitgestrektheid velden, door de bevolking in 1854 voor eigen cultuur beplant, in bouws van 500 vierkante roeden.	Uitgestrektheid in 1854 geheel onbeplant gebleven, in bouws van 500 vierkante roeden.	Opbrengst der velden door de bevolking in 1854, volgens kolom 6, voor eigen cultuur beplant, in pikols van 100 katties.		*Aanmerkingen.*
			Te zamen werkelijk ingeoogst, of bij schatting.	Dooreen van den bouw van 500 vierkante roeden.	
„	83,712	2,572	1,492,980	17.83	
„	11,648	„	132,549	11.37	
1,420	119,962	20,497	3,538,705	29.56	
6,032$\frac{1}{2}$	153,672	11,048$\frac{1}{2}$	3,533,258	22.99	
3,200	66,319	5,536	1,252,097	18.87	
2,485$\frac{1}{4}$	42,737$\frac{7}{8}$	7,425$\frac{1}{4}$	275,374	6.44	
2,100	191,159	27,336	2,108,820	11.03	
4,905	80,800	23,055$\frac{3}{10}$	421,716	5.22	
1,100$\frac{1}{2}$	133,696	9,219	922,760	7.21	
8,030	192,553$\frac{3}{8}$	13,667$\frac{3}{8}$	2,419,403	13.45	
6,576	62,057$\frac{1}{4}$	1,005$\frac{1}{4}$	1,864,658	30.05	
7,723	114,567	4,267	2,635,299	23.08	
„	6,071$\frac{1}{2}$	1,740$\frac{1}{2}$	181,761	29.93	
5,341$\frac{3}{4}$	77,311$\frac{3}{4}$	12,653$\frac{3}{4}$	1,369,908	17.72	
9,749$\frac{7}{8}$	97,739$\frac{1}{24}$	38,671$\frac{1}{2}$	1,336,466	13.67	
700	51,231$\frac{1}{2}$	73$\frac{1}{4}$	1,119,160	21.84	
„	14,444$\frac{1}{2}$	„	213,221	14.76	
59,363$\frac{7}{8}$	1,499,412$\frac{19}{24}$	178,766$\frac{61}{120}$	24,818,135	16.55	
2,605	92,104	20,162	2,077,120	22.55	
1,900	56,928	7,289	1,363,897	23.96	
63,868$\frac{7}{8}$	1,648,444$\frac{19}{24}$	206,217$\frac{61}{120}$	28,259,152	17.14	
61,138$\frac{31}{40}$	1,674,235$\frac{21}{40}$	137,341$\frac{1}{20}$	28,916,839$\frac{1}{2}$	17.27	
2,730$\frac{1}{10}$	„	68,876$\frac{55}{120}$	„	„	
„	25,790$\frac{11}{18}$	„	657,697$\frac{1}{2}$	0.13	

RESIDENTIEN.	Gemiddelde marktprijs van padi in 1854.		Bedrag van den geheelen onzuiveren aanslag der landrenten op het gewas in 1854		
	Hoogste prijzen.	Laagste prijzen.	Van velden door de bevolking voor het Gouvernement beplant. (kolom 5.)	Van de velden door de bevolking voor eigen cultuur beplant. (kolom 6.)	Te zamen.
Bantam	ƒ 4: 75	ƒ 2: 71	»	ƒ 483,878: 00	ƒ 483,878: 00
Krawang.	2: 60	1: 36	»	33,353: 00	33,353: 00
Preanger regentschappen	1: 66	1: 13	»	»	»
Cheribon.	2: 16	1: 26	ƒ 40,621: 60	644,349: 45	684,970:105
Tegal.	3:119	2: 67	29,666: 80	303,279: 20	332,945:100
Pekalongan	3: 53	2: 24	56,245: 60	90,325: 33	146,570: 93
Samarang	3: 10	2: 01	22,842: 00	653,075: 00	675,917: 00
Japara	3: 68	3: 09	61,296: 00	312,867: 00	374,163: 00
Rembang	3: 63	2: 34	2,279: 00	501,066: 25	503,345: 25
Soerabaija	3: 47	2: 88	107,350: 00	1,185,775: 10	1,293.125: 10
Pasoeroean	1: 94	1: 67	88,733: 34	668,972: 86	767,706: 00
Bezoeki	2:102	2: 06	92,379: 00	1,180,049: 00	1,272,428: 00
Banjoewangi	2: —	1: 30	»	»	»
Banjoemaas.	2:115	1:112	48,732: 60	433,765:100	482,498: 40
Bagelen	2: 94	1: 98	39,306: 45	589,010: 50	628,316: 95
Kadoe	2: 90	1: 80	7,000: 00	599,062: 60	606,062: 60
Patjitan	4: 80	2: 60	»	»	»
Te zamen . .	ƒ 3: 04	ƒ 1:119	ƒ 596,451: 99	ƒ 7,678,828: 69	d. ƒ 8,275,280: 48
Madioen	2: 76	2: 15	25,830: 60	a. 95,659: 92	121,490: 32
Kediri	3: 60	1: 90	»	b. 221,201: 73	221,201: 73
	ƒ 3: 05	ƒ 1:113	ƒ 622,282: 39	ƒ 7,995,689:114	ƒ 8,617,972: 33
In 1853 bedroeg het .	2:107	1: 96	656,829:116	c. 8,497,519: 87	9,154,849: 83
In 1854 meer . . .	ƒ 0: 18	ƒ 0: 17	»	»	»
In 1854 minder . . .	»	»	ƒ 34,547: 77	ƒ 501,829: 93	ƒ 536,377: 50

Uitgestrektheid nieuw ontgonnen sawah-velden in 1854, in bouws van 500 vierkante roeden.	Vermoedelijke uitgestrektheid sawah-velden in 1855 nieuw te onginnen, in bouws van 500 vierkante roeden.	*Aanmerkingen.*
18	»	
12	»	
685	3,273	
1,653	785	
121	178	
72½	270	
1,203	645	
480½	83	
882	496	
2,604¾	697	
505	156	
297	107	
284	170	
228½	128	
119⅝	182	
46	»	
23	28	
9,234⅞	7,198	
113	»	*a.* Waaronder begrepen de vrijgestelde landrenten, ad *f* 91,307: 96.
5,535	»	*b.* Waaronder begrepcn de vrijgestelde landrenten, ad *f* 205,621: 40.
14,882⅞	7,198	*c.* Hieronder zijn begrepen de vrijgestelde landrenten van Madioen en Kediri, ten gezamenlijke bedrage van *f* 355,163:104.
14,187	15,586½	
695⅞	»	*d.* Het verschil tusschen dit cijfer en dat van *f* 8,274,374: 28, in het hoofdstuk „Bronnen van inkomsten", § 2, *b*, opgegeven, kan voor het oogenblik hier niet worden toegelicht.
»	8,388½	

BIJLAGE M.

GOUVERNEMENTS-CULTURES OP JAVA.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

KOFFIJ-CULTUUR,

OVER HET JAAR

1854.

RESIDENTIEN.	Getal. huisgezinnen voor geregelde tuinen en boschkoffij afgezonderd.	GETAL VRUCHTDRAGENDE BOOMEN WAARVAN IN 1854 GEOOGST IS.			
		Geregelde tuinen.	Boschkoffij.	Pagger- en kampong-koffij.	Te zamen.
Bantam	30,290	7,029,998	»	2,231,175	9,261,173
Buitenzorg	5,789	2,388,748	854,100	164,152	3,407,000
Krawang	1,176	214,725	»	30,675	245,400
Preanger regentschappen	90,845	42,950,305	4,406,258	17,355,806	64,712,369
Cheribon	22,229	13,724,758	3,892,120	4,647,735	22,264,613
Tegal	7,326	2,728,117	»	2,455,161	5,183,278
Pekalongan	8,194	2,655,692	»	1,918,891	4,574,583
Samarang	30,044	6,578,398	»	4,740,451	11,318,849
Japara	4,772	967,633	»	26,740	994,373
Rembang	2,827	896,305	»	17,533	913,838
Soerabaija	3,094	832,277	1,443,800	74,698	2,350,775
Pasoeroean	29,187	2,827,207	11,993,565	4,706,714	19,527,486
Bezoeki	34,128	10,385,817	1,345,589	3,570,960	15,302,366
Banjoewangi	3,521	2,317,371	»	175,019	2,492,590
Banjoemaas	23,396	4,882,932	»	3,041,819	7,924,751
Bagelen	32,919	4,082,794	»	5,182,805	9,265,599
Kadoe	83,749	5,161,531	645,513	15,612,404	21,419,448
Patjitan	12,169	3,949,024	»	201,465	4,150,489
Totaal	425,650	114,573,832	24,580,945	66,154,203	205,308,980
Madioen	15,630	7,260,901	»	1,658,408	8,919,309
Kediri	24,457	9,786,757	220,935	896,527	10,904,219
Totaal	465,737	131,621,490	24,801,880	68,709,138	225,132,508
Djokjokarta *a*	»	»	»	»	»
Soerakarta *a*	»	»	»	»	»
Te zamen voor alle residentien	465,737	131,621,490	24,801,880	68,709,138	225,132,508
In 1853 bedroeg het	446,805	128,990,475	25,714,577	68,733,289	223,438,341
In 1854 meer	18,932	2,631,015	»	»	1,694,167
In 1854 minder	»	»	912,697	24,151	»

Verkregen hoeveelheid koffij in pikols van 100 katties.	Overwigten door latere meerderbevindingen bij de pakhuizen.	Minder bevonden in de kleine pakhuizen.	Te zamen bij de pakhuizen in ontvangst genomen.	Getal vruchtdragende boomen, waarvan gemiddeld één pikol koffij is verkregen.	
22,188.50	119.36	„	22,307.86	ruim	415
1,845.00	„	„	1,845.00	ruim	1846
1,383.75	0.08	„	1,383.83	ruim	177
230,837.88	*b* 12,717.79	1.47	*b* 243,554.20	circa	265
41,438.37	141.68	29.72	41,550.33	circa	536
30,026.74	301.07	„	30,327.81	circa	171
20,278.23	4.15	„	20,282.38	ruim	225
46,738.11	23.09	137.37	46,623.83	ruim	242
4,056.26	10.16	„	4,066.42	circa	245
1,365.00	0.44	„	1,365.44	ruim	669
10,352.15	57.18	„	10,409.33	circa	226
203,441.21	*c* 2,409.15	„	*c* 205,850.36	circa	95
116,703.05	474.28	„	117,177.33	ruim	130
13,830.68	209.51	„	14,040.19	circa	178
17,903.56	174.39	„	18,077.95	ruim	438
53,121.74	792.64	„	53,914.38	circa	172
103,859.69	267.97	„	104,127.66	ruim	205
33,918.66	„	„	33,918.66	ruim	122
953,288.58	17,702.94	168.56	970,822.96	ruim	211
54,939.59	30.61	„	54,969.20	ruim	162
48,104.41	266.08	„	48,371.49	ruim	225
1,056,332.58	17,999.63	168.56	1,074,163.65	ruim	209
324.37	7.03	„	331.40	„	„
9,364.55	4.89	„	9,369.44	„	„
1,066,021.50	*c* 18,011.55	168.56	*c* 1,083,864.49	„	„
684,088.14	2,904.80	493.90	686,499.04	„	„
381,933.36	*c* 15,106.75	„	*c* 397,365.45	„	„
„	„	325.34	„	„	„

Aanmerkingen.

a. In deze residentien wordt het product van de Vorsten gekocht.

b. Waaronder 4030 pikols inferieure koffij en 8561 dito meer uitgeleverd door de pelmolens dan $^1/_6$.

c. Ongerekend $785^{22}/_{100}$ pikols koffij, welke, volgens van den resident van Pasoeroean, na de inzending van zijn cultuurverslag, ontvangen berigt, bij den afscheep aan overwigt meerder zijn bevonden.

RESIDENTIEN.	GEZAMENLIJKE KOSTEN DER KOFFIJ, UIT DEN OOGST				
	INKOOPPRIJS AAN DE PLANTERS BETAALD.		Kosten van personeel, koelies enz., bij de pakhuizen.	Kosten van inlandsch personeel bij de koffij-cultuur, als mantries enz.	Bijzondere meerdere kosten van bewerking der koffij naar de West-Indische bereiding.
	Per pikol.	Te zamen.			
Bantam.	*f* 8:40	*f* 185,401: 60	*f* 16,243: 57	*f* 3,360: 00	„
Buitenzorg	3:29	5,590: 02	260: 00	1,440: 00	„
Krawang	8:40	11,531: 32	228: 00	„	„
Preanger regentschappen	3:15	721,283: 57	42,534: 80	„	*f* 158,370: 18
Cheribon	droog 8:40 nat 1:30	322,973: 33	18,448:117	„	8,291: 45
Tegal	8:40	250,222:104	3,572: 37	1,440: 00	„
Pekalongan	8:40	167.745: 77	4,057: 60	2,100: 00	„
Samarang	8:40	389,032:108	6,161: 00	2,595: 00	340: 00
Japara	8:40	33,601:115	550: 35	4,980: 00	„
Rembang	droog 8:40 nat 1:30	11,086: 05½	1,446: 79	1,016: 00	„
Soerabaija	8;40	86,267:110	1,274:110	1,200:110	„
Pasoeroean	8:40	1,683,999:111½	18,278: 09	9,370: 00	32,581: 92
Bezoekie	8:40	971,962: 96	7,338: 60	3,400: 00	„
Banjoewangie. . . .	8:40	69,153: 48	1,167: 60	3,000: 00	„
Banjoemaas	8:40	148,878:109	7,225: 00	3,240: 00	„
Bagelen	8:40	435,955: 37	6,125: 00	4,680: 00	„
Kadoe	8:40	865,497: 54	13,722: 00	4,500: 00	„
Patjitan.	6:05	193,852: 83	6,411: 66	1,500: 00	„
Totaal . .	„	*f* 6,554,037: 42	*f* 155,045: 50	*f* 47,821:110	*f* 199,583: 35
Madioen	*f* 5:25	286,032: 27	12,328: 58	„	„
Kedirie.	5:25	245,419: 44	11,015: 00	„	„
Totaal . .	„	*f* 7,085,488:113	*f* 178,388:108	*f* 47,821:110	*f* 199,583: 35
Djokjokarta	*f* 15:67	5,046: 78	150: 00	„	„
Soerakarta.	15:67	137,618: 72	1,120: 00	„	„
Te zamen voor alle residentien	„	*f* 7,228,154: 23	*f* 179,658:108	*f* 47,821:110	*f* 199,583: 35
In 1853 bedroeg het .	„	4,718,671: 13½	158,674: 14	53,511: 00	132,056: 16
In 1854 meer . . .	„	*f* 2,509,483: 09½	*f* 20,984: 94	„	*f* 67,527: 19
In 1854 minder . .	„	„	„	*f* 5,689: 10	„

VAN 1854 AAN HET GOUVERNEMENT GELEVERD.

Kosten van afpakking en vervoer tot de strand-pakhuizen	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Alle andere uitgaven, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs waarop één pikol koffij van 100 katties aan het Gouvernement te staan komt.	Getal inkoop-koffij-pakhuizen.	*Aanmerkingen.*
f 15,777: 24	*f* 10,409: 42	*f* 8,303: 72	*f* 239,495: 15	*f* 10: 88	9	*a.* Waaronder *f* 70,651: 48 aan fictieve landrenten.
1,148: 58	3,128: 97	332: 67	11,899:104	6: 54	1	
2,237: 02	557:109	„	14,554: 23	10: 62	1	
c 306,248:119	226,208:105	9,866: 27	1,464,512: 46	6: 01	55	*b.* Fictieve landrenten.
41,182: 31	17,834: 43	3,433: 60	412,163: 89	9:110	24	*c.* Ongerekend de te *Batavia* en *Tjilatjap* respectievelijk aan de aannemers *de Steurs* en *Fives* betaalde transportkosten, welke niet met juistheid kunnen worden opgegeven.
26,949: 84	13,770: 10	2,992:112	298,947:107	9:102	7	
14,631: 00	9,057: 06	1,169: 39	198,760: 62	9: 96	8	
58,833: 38	20,545: 25	1,409: 00	478,916: 51	10: 32	13	
3,646: 84	1,796:112	539: 92	45,115: 78	11: 11	4	
1,409: 34½	655: 08	„	15,613: 07	11: 51	4	
6,335: 00	4,650: 78	„	99,729: 48	9: 70	3	
135,164:116	94,020: 39½	15,833: 35	1,989,248: 43	9: 79	11	
60,826: 67	52,248: 06	2,616: 30	1,098,392: 19	9: 44	12	
9,088: 54	10,860: 28	„	93,269: 70	6: 77	2	
46,266: 53	7,969: 52	787:115	214,367: 89	11:103	18	
149,288: 20	23,779:117	1,038: 12	620,866: 66	11: 62	13	
131,894: 24	45,874: 80	1,541: 75	1,063,029:113	10: 24	13	
21,622: 59	25,872: 47	400: 00	249,659: 15	7: 43	5	
f 1,032,550: 27½	*f* 569,239: 44½	*f* 50,264: 16	*f* 8,608,541: 85	*f* 8:103	203	
68,309: 62	23,656: 87	*a* 77,165: 19	467,492: 13	8: 60	9	
75,000: 00	21,511: 00	*b* 150,818: 00	503,763: 44	10: 49	9	
f 1,175,859: 89½	*f* 614,407: 11½	*f* 278,247: 35	*f* 9,579,797: 22	*f* 8:109	221	
839: 66	„	„	6,036: 24	18: 26	2	
14,627: 68	„	„	152,366: 20	16: 44	2	
f 1,191,326:103½	*f* 614,407: 11½	*f* 278,247: 35	*f* 9,739,199: 66	*f* 8:115	225	
673,786:112	392,010: 32½	184,222: 23½	6,312,931: 91½	9: 24	224	
f 517,539:111½	*f* 222,396: 99	*f* 94,025: 11½	*f* 3,426,267: 94½	„	1	
„	„	„	„	*f* 0: 29	„	

BIJLAGE L.

GOUVERNEMENTS-CULTURES OP JAVA.

AANTOONING

VAN DE HOEVEELHEID

KOFFIJBOOMEN.

RESIDENTIEN.	AANTOONING VAN DE HOEVEELHEID KOFFIJBOOMEN						
	IN GEREGELDE TUINEN			IN BOSSCHEN			IN PAG-
	die vruchten kunnen dragen.	nog te jong daartoe.	te zamen. Boomen.	die vruchten kunnen dragen.	nog te jong daartoe.	te zamen. Boomen.	die vruchten kunnen dragen.
Bantam	7,948,499	1,135,050	9,083,549	—	—	—	2,231,175
Buitenzorg	2,152,900	400,000	2,552,900	854,100	—	854,100	—
Krawang.	204,325	469,875	674,200	—	—	—	30,675
Preanger regentschappen .	44,630,519	6,875,505	51,506,024	4,247,158	—	4,247,158	17,406,593
Cheribon.	13,724,758	6,228,422	19,953,180	3,892,120	375,204	4,267,324	4,647,735
Tegal.	2,269,674	1,091,400	3,361,074	—	—	—	1,781,193
Pekalongan.	2,790,744	1,374,008	4,164,752	—	—	—	1,997,840
Samarang	6,599,094	5,425,327	12,024,421	—	—	—	5,231,815
Japara	943,373	728,435	1,671,808	—	—	—	26,740
Rembang.	935,487	306,911	1,242,398	—	—	—	19,602
Soerabaija	832,277	120,228	952,505	1,443,800	30,790	1,474,590	74,698
Pasoeroean	2,813,017	530,057	3,343,074	12,520,583	646,218	13,166,801	4,745,169
Bezoeki	10,555,873	2,397,890	12,953,763	1,346,589	4,275	1,350,864	3,570,248
Banjoewangie	2,256,734	435,683	2,692,417	—	—	—	175,019
Banjoemaas.	5,071,135	2,649,543	7,720,678	—	—	—	3,772,833
Bagelen	3,626,197	5,843,299	9,469,496	—	—	—	5,700,357
Kadoe	4,738,836	1,760,375	6,499,211	490,754	—	490,754	17,312,293
Patjitan	3,637,682	2,044,969	5,682,651	—	—	—	188,935
Te zamen . .	115,731,124	39,816,977	155,548,101	24,795,104	1,056,487	25,851,591	68,912,920
Madioen	7,107,618	2,006,533	9,114,151	—	—	—	1,040,816
Kediri	10,363,290	2,571,240	12,934,530	233,570	10,760	244,330	925,878
Te zam. voor alle residentien	133,202,032	44,394,750	177,596,782	25,028,674	1,067,247	26,095,921	70,879,614

AANWEZIG ONDER ULTIMO MAART 1855.					Te zamen bedroeg het aanwezig getal koffijboomen onder ult. Maart 1854.	GEEFT IN HET TEGENWOORDIG JAAR.		Aanmerkingen.
GERS OF KAMPONGS		GEHEEL AANWEZIG GETAL						
nog te jong daartoe.	te zamen. Boomen.	die vruchten kunnen dragen.	nog te jong daartoe.	te zamen. Boomen.		meerder boomen.	minder boomen.	
9,100	2,240,275	10,179,674	1,144,150	11,323,824	12,279,524	—	955,700	
—	—	3,007,000	400,000	3,407,000	3,407,000	—	—	
137,725	168,400	235,000	607,600	842,600	793,000	49,600	—	
706,728	18,113,321	66,284,270	7,582,333	73,866,503	76,813,063	—	2,946,560	
1,661,980	6,309,715	22,264,613	8,265,606	30,530,219	30,571,559	—	40,340	
549,770	2,330,963	4,050,867	1,641,170	5,692,037	6,284,608	—	592,571	
623,563	2,621,403	4,788,584	1,997,571	6,786,155	6,664,595	121,560	—	
1,053,883	6,285,698	11,830,909	6,479,210	18,330,119	18,026,434	283,685	—	
1,000	27,740	970,113	729,435	1,699,548	1,434,163	265,385	—	
—	19,602	955,089	306,911	1,262,000	1,244,083	17,917	—	
—	74,698	[1]) 2,350,775	[1]) 151,018	[1]) 2,501,793	2,507,964	—	6,171	[1]) Onder ultimo December 1854.
90,216	4,835,385	20,078,769	1,266,491	21,345,260	20,777,740	567,520	—	
39,426	3,609,674	15,472,710	2,441,591	17,914,301	17,305,393	608,908	—	
—	175,019	2,431,753	435,683	2,867,436	2,816,262	51,174	—	
3,070,645	6,843,478	8,843,968	5,720,188	14,564,156	12,689,073	1,875,083	—	
3,979,630	9,679,987	9,326,554	9,822,929	19,149,483	19,087,206	62,277	—	
[2])11,028,938	[2])28,341,231	22,541,883	[2])12,789,313	[2])35,331,196	34,527,360	803,836	—	[2]) In de afdeeling Magelang zijn gedurende den regentijd van 185³/₄ en 185⁴/₅ vrijwillig aangeplant respectievelijk 2,020,138 en 3,533,000 boomen, zoodat het totaal getal boomen met deze cijfers zoude moeten worden verhoogd. Zulks is echter achterwege gelaten, vermits door den resident van Kadoe is berigt, dat deze cijfers weinig vertrouwen verdienen.
160,033	348,968	3,826,617	2,205,002	6,031,619	5,838,509	193,110	—	
23,112,637	92,025,557	209,439,148	63,986,101	273,425,249	273,067,536	4,900,055	4,542,342	
738,327	1,779,143	8,148,434	2,744,860	10,893,294	11,568,970	—	675,676	
—	925,878	11,522,738	2,582,000	14,104,738	15,087,743	—	983,005	
23,850,964	94,730,578	229,110,320	69,312,961	298,423,281	299,724,249	4,900,055	6,201,023	
							4,900,055	
					Minder in 1855.	.	1,300,968	

BIJLAGE M.

GOUVERNEMENTS-CULTURES OP JAVA.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

SUIKER-CULTUUR,

OVER HET JAAR

1854.

RESIDENTIEN.	Getal suiker-inrig-tingen.	Getal suikerriet plantende huis-gezinnen.	Uitgestrektheid der suikerrietvelden in 1854 gesneden, in bouws van 500 vierk. roeden.	Getal bouws van 500 vierk. roeden, bovendien nog voor den oogst van 1854 beplant geweest, doch om redenen, in het Verslag te vermelden, niet gesneden.	Geschatte opbrengst in pikols suiker van 100 katties	Werkelijk van de velden verkregene opbrengst, in pikols suiker van 100 katties.
Cheribon	10	15,858	4,709	„	116,086.50	130,352.73
Tegal	9	11,991	3,200	„	75,676.75	109,111.18
Pekalongan	3	7,465	1,500	„	27,337.00	41,350.37
Samarang	4	12,630	2,100	„	39,177.50	57,470.09
Japara.	10	15,883	453½	25½	107,259.50	130,825.41
Rembang.	2	1,960	490	„	10,118.50	9,685.41
Soerabaija	18	49,961	8,030	„	182,260.00	326,889.88
Pasoeroean	17	18,541	6,435	„	213,140.00	223,886.46
Bezoeki	15	22,937	7,201	„	202,071.93	264,349.91
Banjoemaas	1	1,347	400	„	6,002.50	10,582.17
Madioen	2	3,244	800	„	14,272.50	27,366.06
Kediri.	6	8,164	1,900	„	51,477.00	61,980.32
Te zamen . .	97	169,981	41,308½	25½	1,044,879.68	1,393,849.99
In 1853 bedroeg het .	100	160,009	42,034½	96½	974,539.53	1,411,295.27½
Geeft nu meer. . .	„	9,972	„	„	70,340.15	„
Geeft nu minder . .	3	„	726	71	„	17,445.28½

Gemiddeld werkelijk verkregen opbrengst van den bouw van 500 vierk. roeden, in pikols suiker van 100 katties.	GENOTENE BETALING DOOR DE SUIKERBRIETPLANTERS.			Hoeveelheid suiker aan het Gouvernement geleverd.	*Aanmerkingen.*
	Gezamenlijk bedrag.	Dooreen voor ieder huisgezin.	Gemiddeld voor den bouw van 500 vierk. roeden.		
27.68	*f* 398,547: 68	*f* 25: 15	*f* 84: 76	73,477.96	
34.09	280,323:110	23: 45	87: 72	*a* 78,780.22	*a.* Hieronder begrepen eene hoeveelheid van 284⁶⁶/₁₀₀ pikols, bij den afscheep aan overwigt meerder bevonden.
27.57	120,173: 63	16: 11	80: 14	6,847.05	
27.37	167,621: 11	13: 33	79: 98	18,393.59	
28.79	373,675: 82	23: 62	82: 29	34,970.62	
19,77	31,569: 01	16: 12	64: 51	„	
40.71	827,102:110	16: 67	103: 00	233,325.93	
34.79	629,191: 60	33:112	97: 93	*b* 176,508.52	*b.* Hieronder begrepen eene hoeveelheid van 210⁰⁰/₁₀₀ pikols, bij den afscheep aan overwigt meerder bevonden.
34.21	739,100: 74	32: 26	102: 77	195,862.73	
26.46	30,684: 78	22: 94	76: 85	10,582.17	
34.21	*c* 49,535: 88	*c* 15: 32	*c* 61:110	20,395.95	*c.* Behalve de fictieve landrenten.
32.62	*c* 112,664:100	*c* 13: 96	*c* 59: 36	32,688.30	
33.74	*f* 3,760,191: 05	*f* 22: 14	*f* 91: 04	*d* 881,833.04	*d.* Waaronder begrepen de bij den afscheep aan overwigt bevonden meerderheden, sub *a* en *b* vermeld.
33.57½	3,586,602: 77	22, 47	85: 38½	941,751.28½	
00.16½	*f* 173,588: 48	„	*f* 5: 85½	„	
„	„	*f* 0: 33	„	59,918.24½	

RESIDENTIEN.	GEZAMENLIJKE KOSTEN VAN DE SUIKER, UIT DEN OOGST VAN HET GOUVERNEMENT GELEVERD.				
	Inkoopskosten ingevolge de bestaande contracten.	Kosten van personeel bij den veldarbeid.	Kosten van afpakking en vervoer tot in de hoofdpakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.
Cheribon	*f* 667,509: 59	*f* 4,110:00	*f* 651: 42	*f* 21,523: 69	»
Tegal	749,063:106	4,980:00	1,080: 90	45,462:109	*f* 2,065: 70
Pekalongan	62,764: 75	1,980:00	»	2,297:101	225:100
Samarang . . .	145,542: 59	1,440:00	»	6,744: 38	»
Japara	320,397: 57	2,352:00	»	17,051: 71	»
Rembang	»	300:00	»	»	»
Soerabaija	2,254,953: 89	»	2,024: 27	69,819: 27	»
Pasoeroean	1,591,525: 34	900:00	»	48,013: 19	11,695: 27
Bezoeki	1,847,232: 15	1,980:00	»	88,780: 77	»
Banjoemaas	91,680: 36	300:00	7,239: 55	3,358: 75	»
Madioen	200,203:106	3,005:00	24,438:103	8,431: 54	26:114
Kediri	290,004: 00	900:00	»	9,449: 00	»
Te zamen . .	*f* 8,220,877: 36	*f* 22,247:00	*f* 35,434: 77	*f* 320,932: 40	*f* 14,013: 81
In 1853 bedroeg het .	8,839,268:104½	15,309:00	35,839: 40	347,539:109	15,075: 09
Geeft nu { meer . .	»	*f* 6,938:00	»	»	»
Geeft nu { minder . .	*f* 651,391: 68½	»	*f* 404: 83	26,607: 69	*f* 1,061: 48

AAN 1854. TE ZAMEN.	Gemiddelde prijs, waarop de pikol suiker aan het Gouvernement te staan komt.	Hoeveelheid pikols suiker, die op grond der bestaande contracten ter beschikking der fabrikanten blijven.	Uitgestrektheid der van elke residentie met suikerriet beplante velden voor den eerstvolgenden oogst, in bouws van 500 vierk. roeden.	*Aanmerkingen.*
f 693,794: 50	*f* 9: 53	56,874.77	4,709	
802,653: 15	10: 23	30,615.61	3,150	
67,268: 46	9: 98	34,503.32	1,500	
153,726: 97	8: 43	39,076.50	2,100	
339,801: 08	9: 85	95,854.79	4,569	
300: 00	»	9,685.41	490	
2,326,797: 23	9:119	93,563.95	8,030	
1,652,133: 80	9:118	48,288.83	6,062	
1,937,992: 92	9:107	68,487.23	7,201	
102,578: 46	9: 83	»	400	
236,106: 17	11: 68	6,970.11	800	
300,353: 00	9: 23	29,292.31	1,900	
f 8,613,504:114	*f* 9:106	513,312.83	40,911	
9,250,032: 22½	9: 99	469,544.23½	41,334	
»	0: 07	43,768.59½	»	
f 636,527: 28½	»	»	423	

BIJLAGE N.

GOUVERNEMENTS-CULTURES OP JAVA.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

INDIGO-CULTUUR,

OVER HET JAAR

1854.

RESIDENTIEN.	Getal fabrieken.	Getal indigo-plantende huisgezinnen.	UITGESTREKTHEID DER INDIGO-GESNEDEN, IN BOUWS VAN 500	
			Tarom. kembang (stek-indigo).	Zaad-indigo.
Preanger regentschappen . . .	36	7,055	1,420	»
Cheribon	47	6,949	1,323	»
Pekalongan	20	8,327	982¾	»
Bezoeki	8	1,607	402	»
Banjoemaas	104	23,163	4,941¾	»
Bagelen	119	48,311	7,584⅝	»
Kadoe	8	4,200	700	»
Te zamen	342	99,612	17,353⅛	»
Madioen	23	8,744	1,487⅜	»
Voor alle residentien te zamen .	365	108,356	18,840²¹/₄₀	»
In 1853 bedroeg het.	365	104,386	18,682¹⁷/₂₀	»
Geeft . meer.	»	3,970	157²⁷/₄₀	»
Geeft . minder	»	»	»	»

[V]ELDEN IN 1854 VIERK. ROEDEN. Te zamen.	Getal bouws van 500 vierk. roeden, bovendien nog voor den oogst van 1854 beplant geweest.	Verkregen hoeveelheid ponden indigo.	Gemiddelde hoeveelheid verkregen ponden indigo van den bouw van 500 vierk. roeden.	*Aanmerkingen.*
1,420	„	22,591	circa 16	
1,323	„	38,913	„ 29⅓	
982¾	„	24,196	ruim 24½	
402	„	14,790	circa 37	
4,941¾	„	157,500	„ 37	
7,583⅚	„	315,269	ruim 41½	
700	„	28,150	„ 33	
17,353⅙	„	596,409	ruim 34	
1,487⅖	„	61,577	circa 41½	
18,840 21/40	„	657,986	ruim 34	
18,682 17/20	„	678,365	„ 36	
157 27/40	„	„	„	
„	„	15,379	2	

RESIDENTIEN.	GENOTEN BETALING DOOR DE INDIGO-PLANTERS.			GEZAMENLIJKE KOSTEN VAN DEN GELEVERD.	
	Gezamenlijk.	Dooreen voor ieder huisgezin.	Gemiddeld voor den bouw van 500 vierk. roeden.	Inkoopprijs aan de planters betaald, of bedrag der vrijgestelde landrenten aan de indigo-planters over 1854.	Kosten van vervaardiging, waaronder de bezoldiging van opzieners en ander personeel hetwelk ten laste van 's lands kas is.
Preanger regentschappen	*f* 33,886: 60	*f* 4: 96	*f* 23:103	*f* 33,886: 60	*f* 6,900: 00
Cheribon.	58,369: 60	8: 47	44: 14	58,369: 60	15,745: 46
Pekalongan	36,294: 00	4: 43	36:112	36,294: 00	10,220: 00
Bezoeki	22,185: 00	13: 96	55: 22	22,185: 00	1,800: 00
Banjoemaas.	236,250: 00	10: 23	47: 96	236,250: 00	26,415: 00
Bagelen	472,885: 60	9: 94	62: 42	472,885: 60	33,900: 00
Kadoe	34,725: 00	8: 32	49: 73	34,725: 00	4,448: 00
Te zamen. . .	*f* 894,595: 60	*f* 8:117	*f* 51: 66	*f* 894,595: 60	*f* 99,428: 46
Madioen.	*b.* 56,446: 60	6: 54	37:113	*b.* 56,446: 60	25,429: 28
Van alle resident. te zam.	*f* 951,042: 00	*f* 8: 93	*f* 50: 57	*f* 951,042: 00	*f* 124,857: 74
In 1853 bedroeg het .	975,369: 30	9: 41	52: 25	975,369: 30	163,156: 27
Geeft meer	»	»	»	»	»
Geeft minder. . . .	*f* 24,327: 30	*f* 0: 68	*f* 1: 88	*f* 24,327: 30	*f* 38,298: 73

NDIGO, UIT DEN OOGST VAN 1854 AAN HET GOUVERNEMENT

Kosten van afpakking en vervoer tot aan de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en andere inlandsche hoofden.	Andere kosten onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs, waarop één pond indigo aan het Gouvernement te staan komt.	*Aanmerkingen.*
ƒ 358:117½	ƒ 5,836: 01	„	ƒ 47,481: 58½	ƒ 2: 12	*a.* Vrijgestelde landrenten.
2,189: 87½	8,357: 06	„	84,661: 79½	2: 21	*b.* Behalve de vrijgestelde landrenten.
„	5,446: 58	ƒ 1,290: 00	53,250:112	2: 24	
530: 57	3,274: 36	„	27,789: 93	1:105	
6,337: 04	35,437: 49	508: 76	304,948: 09	1:112	
22,271:118	52,860: 96	506: 13	582,424: 47	1:101	
1,204: 51	5,177: 49	143:110	45,698: 90	1:108	
ƒ 33,392: 75	ƒ 116,389: 55	ƒ 2,449: 13	ƒ 1,146,255: 09	ƒ 1:110	
2,216: 93	14,171: 88	*a.* 43,438: 56	141,702: 85	2: 36	
ƒ 35,609: 48	ƒ 130,561: 23	ƒ 45,887: 69	ƒ 1,287,957: 94	ƒ 1:114	
36,628: 79	150,807: 83½	44,693: 91	1,370,655: 70½	2: 4	
„	„	ƒ 1,193: 98	„	„	
ƒ 1,019: 31	ƒ 20,246: 60½	„	ƒ 82,697: 96½	ƒ 0: 10	

BIJLAGE O.

GOUVERNEMENTS-CULTURES OP JAVA.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

THEE-CULTUUR.

OVER HET JAAR

1854.

RESIDENTIEN.	Getal huisgezinnen voor de thee-cultuur afgezonderd	Getal boedjangs voor den veldarbeid.	Getal thee-fabrieken.	Uitgestrektheid der thee-aanplantingen in bouws van 500 vierk. roeden.	Getal thee-heesters
					Plukbare heesters.
Buitenzorg . . .	»	»	2	100	746,200
Krawang	»	233	1	260	1,200,000
Preanger regentsch.	1,251	1,915	6	1,430	6,889,568
Cheribon	»	365	2	300	1,560,000
Bagelen	»	5,906	15	729	1,621,500
Te zamen . .	1,251	8,419	26	2,819	12,017,268
In 1853 was het .	324	7,703	25	2,698½	12,121,200
Geeft nu { Meer .	927	716	1	120½	»
Geeft nu { Minder.	»	»	»	»	103,932

onder ultimo December 1854 aanwezig.					
Jonge heesters in tuinen.	Te zamen.	Jonge heesters op bedden bij gissing, volgens verwachting, opgegeven.	Verkregene hoeveelheid ponden thee	Getal plukbare heesters, waarvan in 1854 gemiddeld één pond thee verkregen is.	*Aanmerkingen.*
»	746,200	»	67,494	ruim 11	*a.* Behalve 350 A. pd. ter beschikking van fabrikanten verbleven.
»	1,200,000	»	128,940	ruim 9	*b.* Na bij-berekening der sub *a* bedoelde hoeveelheid.
835,000	7,224,568	100,000	*a* 1,021,699	circa 7 *b*	
»	1,560,000	»	184,033	ruim 8	
1,955,500	3,577,000	»	145,292	ruim 11	
2,290,500	14,307,768	100,000	1,547,458	circa 8	
1,338,000	13,459,200	»	1,317,668	9	
952,500	848,568	100,000	229,785	»	
»	»	»	»	1	

RESIDENTIEN.	Genotene betaling door de planters.			Vermoedelijk getal plukbare heesters, waarvan in 1855 geoogst zal worden.	Gegiste hoeveelheid ponden thee, welke de oogst van 1855 zal opleveren.	Gezamenlijk
	Gezamenlijk.	Dooreen voor ieder huisgezin.	Gemiddeld voor den bouw van 500 vierk. roeden.			Voor inkoop van thee betaald, of kosten van inlandsche mandoors en boedjangs voor den veldarbeid, of bedrag der vrijgestelde landrenten aan de theeplanters.
Buitenzorg . . .	„	„	„	746,200	circa 60,000	*f* 50,620: 60
Krawang	„	„	„	1,200,000	150,000	83,020: 00
Preanger regentsch.	„	„	„	7,125,000	1,030,000	792,885: 89½
Cheribon	„	„	„	1,560,000	200,000	141,671: 25
Bagelen	*f* 31,720: 00	„	*f* 43: 61	2,076,000	191,900	58,102: 28
Te zamen . .	*f* 31,720: 00	„	*f* 41: 61	12,707,200	1,631,900	*f* 1,126,299: 82½
In 1853 was het .	30,998: 12	„	49: 43	12,733,700	1,555,000	935,282: 85½
Geeft nu Meer .	*f* 721:108	„	„	„	76,900	*f* 191,016:117
Geeft nu Minder	„	„	*f* 5:102	27,500	„	„

kosten van de thee, uit den oogst van 1854 aan het Gouvernement geleverd.

Kosten van vervaardiging en afpakking	Kosten van vervoer tot aan de hoofd-pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere hoofden.	Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs, waarop een pond thee aan het Gouvernement te staan komt.	*Aanmerkingen.*
ƒ 4,148: 57	„	„	„	ƒ 54,768:117	ruim ƒ 0:97	a. Hieronder zijn niet begrepen de kosten van overwerking van 59,680 A. pd. thee door L. Weber, ad 25 duiten per A. pd. gelijk aan ƒ 12,433: 40. b Idem van 125,510 A. pd. thee, ad 25 duiten per A. pd.
6,142: 98	„	„	„	89,162: 98	circa 0:83	
20,302: 94½	„	„	„	813,188: 64	0:95½	
„	„	„	„	141,671: 25	0:92	
5,189: 35	ƒ 9,049: 45½	ƒ 10,689:81	ƒ 5,246:59	88,277: 08½	0:73	
ƒ 35,783: 44½	ƒ 9,049: 45½	ƒ 10,689:81	ƒ 5,246:59	ƒ 1,187,068: 72½ [a]	ruim ƒ 0:92	
32,947: 00½	11,284: 21½	13,166:24	2,511:35	995,191: 46½ [b]	0:90	
ƒ 2,836: 44	„	„	ƒ 2,735:24	ƒ 191,877: 26	ƒ 0:02	
„	ƒ 2,234: 96	ƒ 2,476:63	„	„	„	

BIJLAGE P.

GOUVERNEMENTS-CULTURES OP JAVA.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

KANEEL-CULTUUR

OVER HET JAAR

1854.

RESIDENTIEN.	Getal huisgezinnen voor de kaneelcultuur afgezonderd.	Getal boedjangs voor den veldarbeid in dienst.	Getal kaneel-inrigtingen.	Uitgestrektheid der kaneeltuinen in bouws van 500 vierkante roeden.	GETAL KANEELBOOMEN [...] BER 1854	
					Schilbare.	Jonge.
Bantam	2,555	»	6	227	449,800	»
Krawang . . .	1,059	»	6	812	1,745,267	140,405
Banjoemaas. . .	2,270	»	18	416½	873,394	995
Bagelen	284	»	10	396	771,823	15,965
Te zamen.	6,168	»	40	1,851½	3,840,284	157,363
Madioen. . . .	»	»	3	59½	88,430	26,565
Kedirie	»	»	3	86½	153,592	25,901
Totaal over Java.	6,168	»	46	1,997½	4,082,306	209,831
In 1853 was het.	8,157	»	47	2,020½	4,060,934	291,204
Geeft nu meer .	»	»	»	»	21,372	»
Geeft nu minder.	1,989	»	1	23	»	81,373

ONDER ULTIMO DECEM- AANWEZIG.		VERKREGENE HOEVEELHEID KANEEL IN AMSTERDAMSCHE PONDEN.			Aan hoeveel schilbare boomen is in 1854 één pond kaneel verkregen.	*Aanmerkingen.*
Te zamen.	Jonge boomen op beddingen bij gissing, volgens verwachting, opgegeven.	Buiten den afval.	Verkoopbare afval.	Te zamen.		
449,800	»	15,700	»	15,700	circa 29	
1,885,672	»	66,582	»	66,582	26	
874,389	»	45,088	»	45,088	19	
787,788	8,000	29,000	1, 066	39,066	circa 26	
3,997,649	8,000	156,370	1,066	157,436	24	
114,995	9,809	6,115	17½	6,132½	14	
179,493	»	9,654	701	10,355	circa 15	
4,292,137	17,809	172,139	1,784½	173,923½	circa 23	
4,352,138	24,954	186,677	10,540	197,217	20	
»	»	»	»	»	3	
60,001	7,145	14,538	8,755½	23,293½	»	

RESIDENTIEN.	GENOTENE BETALING DOOR DE KANEELPLANTERS.			Vermoedelijk getal schilbare kaneelboomen, waarvan in 1855 zal geoogst worden.	Gegiste hoeveelheid ponden kaneel, die de oogst van 1855 zal opleveren.	GEZAMENLIJKE
	Gezamenlijk in elke residentie.	Dooreen voor ieder huisgezin.	Gemiddeld voor den bouw van 500 vierk. roeden.			Voor inkoop van kaneel betaald, waaronder kosten van mandoors enz. bij den veldarbeid, dan wel bedrag der vrijgestelde landrenten aan de kaneelplanters.
Bantam	*f* 4,460:00	*f* 1:74	*f* 19: 78	449,800	17,450	*f* 4,460: 00
Krawang . . .	28,611:83	27:02	35: 29	1,745,267	100,000	28,611: 83
Banjoemaas. . .	8,593:80	3:94	20: 76	873,394	50,000	8,593: 80
Bagelen	15,100:00	53:20	38: 16	782,900	32,000	15,100: 00
Te zamen.	*f* 56,765:43	*f* 9:24	*f* 30: 79	3,851,361	199,450	*f* 56,765: 43
Madioen. . . .	1,239:70	„	20:100	39,048	5,308	3,342: 32
Kediric	4,325:00	„	50: 00	155,929	9,400	4,325: 00
Totaal over Java.	*f* 62,329:43	„	*f* 31: 24	4,046,338	214,158	*f* 64,432: 75
In 1853 was het.	59,878:86½	„	29: 77	4,000,871	206,296	61,368: 86½
Geeft nu meer .	*f* 2,451:27½	„	*f* 1: 67	45,467	7,862	*f* 3,063:108½
Geeft nu minder.	„	„	„	„	„	„

KOSTEN DER KANEEL, UIT DEN OOGST VAN 1854 AAN HET GOUVERNEMENT GELEVERD						
Kosten van vervaardiging en afpakking.	Kosten van vervoer tot aan de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere hoofden.	Andere kosten onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs, waarop één pond kaneel aan het Gouvernement komt te staan, de verkoopbare afval medegerekend.	*Aanmerkingen.*
ƒ 3,567: 68	ƒ 340:110	ƒ 2,489: 05½	ƒ 53:00	ƒ 10,910:63½	ƒ 0: 83	
21,108: 86	437: 46	9,537: 87½	727:98	60,423:40½	1:109	
7,991:102	61:111	6,181: 38	1,246:56	24,075:27	0: 64	
3,255: 05	875: 62½	3,930: 50	1,551:86	24,712:83½	0: 98	
ƒ 35,923: 21	ƒ 1,715: 89½	ƒ 22,138: 61	ƒ 3,579:00	ƒ 120,121:94½	ƒ 0: 91½	
1,073: 63	49: 14	923: 90	88:61	5,477:20	0: 89	
2,640: 00	100: 00	1,645:113	158:77	8,869:70	circa 0:103	
ƒ 39,636: 84	ƒ 1,864:103½	ƒ 24,708: 24	ƒ 3,826:18	ƒ 134,468:64½	circa ƒ 0: 93	
27,440: 55½	1,546: 88½	27,996: 87	1,633:65	119,986:22½	0: 73	
ƒ 12,196: 28½	ƒ 318: 15	„	ƒ 2,192:73	ƒ 14,482:42	ƒ 0: 20	
„	„	ƒ 3,288: 63	„	„	„	

BIJLAGE Q.

GOUVERNEMENTS-CULTURES OP JAVA.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

NOPALCULTUUR EN COCHENILLE-TEELT.

OVER HET JAAR

1854.

RESIDENTIEN.	Getal cochenille-inrigtingen.	Getal huisgezinnen voor de nopalcultuur en cochenille-teelt afgezonderd.	Getal boedjangs in dienst.	Uitgestrektheid der nopal-aanplantingen in elke residentie, in bouws van 500 vierk. roeden.
Cheribon	1	40	»	60
Japara.	1	1,332	»	*a.* 100
Bezoeki	2	2,965	»	120
Banjoewangie	1	»	»	66½
Te zamen . .	5	4,337	»	346½
In 1853 was het	5	4,056	»	346½
Geeft nu { meer	»	281	»	»
Geeft nu { minder	»	»	»	»

GETAL NOPAL-PLANTEN ONDER ULTIMO DECEMBER 1854 AANWEZIG.			Verkregene hoeveelheid cochenille in Amsterdamsche ponden.	Voor hoeveel bewerkte planten in 1854 gemiddeld één pond cochenille verkregen.	*Aanmerkingen.*
Planten, die in den onderdom en toestand zijn om bevolkt te kunnen worden.	Jonge, nog niet bewerkbare planten.	Te zamen.			
296,000	„	296,000	1,800	164	*a.* De contractant heeft bovendien 10 bouws met nopalplanten van de bevolking gehuurd voor *f* 50 per bouw.
416,775	39,590	456,365	36,353	11	
480,000	„	480,000	45,179	10½	
267,229	3,051	270,280	27,100	circa 10	
1,460,004	42,641	1,502,645	110,432	ruim 13	
1,189,977	314,788	1,504,765	79,075	15	
270,027	„	„	31,357	„	
„	272,147	2,120	„	2	

RESIDENTIEN.	Vermoedelijk getal nopals, dat in 1855 met het insect bevolkt zal worden.	Gegiste hoeveelheid ponden cochenille, die de oogst van 1855 zal opleveren.	GEZAMENLIJKE KOSTEN … HET GOU…	
			Inkoopsprijs of kosten van mandoors of boedjangs.	Kosten van vervaardiging en afpakking.
Cheribon	300,000	6,000	»	»
Japara	436,775	40,000	*f* *a* 772:25	»
Bezoeki	480,000	54,000	33,171:93	»
Banjoewangi	263,670	30,000	16,558:20	*f* 1,229:72
Te zamen . .	1,480,445	130,000	*f* 50,502:18	*f* 1,229:72
In 1853 was het	874,899	115,000	48,722:60	819:20
Geeft nu { meer	605,546	15,000	*f* 1,779:78	*f* 410:52
Geeft nu { minder	»	»	»	»

DER COCHENILLE, UIT DEN OOGST VAN 1855 AAN
VERNEMENT GELEVERD.

Kosten van vervoer tot in de groote pakhuizen.	Persentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere hoofden.	Andere kosten, onder geen bepaald hoofd te brengen.	Te zamen.	Gemiddelde prijs, waarop één pond cochenille aan het Gouvernement komt te staan.	*Aanmerkingen.*
»	»	»	»	»	*a.* Inkoopskosten volgens contractsprijs.
»	»	»	*f* 772: 25	*f* 1: 95	*b.* Hieronder ook begrepen de kosten van afpakking.
b *f* 3,740:100	*f* 6,228:65	*f* 273:33	43,414: 51	0:115	
89: 00	2,970:11	1,560:30	22,407: 13	0: 99	
f 3,829:100	*f* 9,198:76	*f* 1,833:63	*f* 66,593: 89	*f* 0: 72	
1,387: 30	4,171:23½	273:98	55,373:111½	0: 84	
f 2,442: 70	*f* 5,027:53½	*f* 1,559:85	*f* 11,219: 97½	»	
»	»	»	»	*f* 0: 12	

BIJLAGE B.

GOUVERNEMENTS-CULTURES OP JAVA.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

TABAKSCULTUUR,

OVER HET JAAR

1854.

RESIDENTIEN.	Getal tabaks-onderne-mingen.	Getal tabakplan-tende huis-gezinnen.	Uitge-strektheid der tabaks-velden in 1854 geoogst, in bouws van 500 vierkante roeden.	Getal bouws van 500 vier-kante roeden bovendien voor den oogst beplant geweest, doch waar-van niets is ingezameld.	OPBRENGST DER TA-KOLS VAN 100 — IN HET GEHEEL VOLGENS GEN UIT-	
					Bereid voor de Europesche markt in pikols.	Voor inlandsch vertier.
Samarang	1	*a*	200	„	1,443.20	„
Japara	1	378	50	„	400.00	„
Rembang	9	10,726	1,254¾	91⅝	11,866.14	„
Soerabaija	1	1,619	113½	11½	358.55	„
Pasoeroean . . .	1	648	141	„	2,032.28	„
Te zamen .	13	13,371	1,759¼	103⅛	16,100.17	„
In 1853 was het cijfer	14	15,638	2,150⅛	17⅛	24,529.20½	700.00
Geeft meer . . .	„	„	„	86	„	„
Geeft minder . . .	1	2,267	390⅞	„	8,429.03½	700.00

BAKSVELDEN IN PIKATTIES.		GENOTEN BETALING DOOR DE TABAKSPLANTERS.			
DE WERKELIJKE VERKRE-KOMSTEN.					
Te zamen in pikols.	Gemiddelde opbrengst, verkregen van den bouw van 500 roeden in pikols.	Gezamenlijk bedrag.	Dooreen voor ieder huisgezin.	Gemiddeld van den bouw van 500 vierkante roeden.	*Aanmerkingen.*
1,443.20	7.26	*f* 38,865: 05	»	*f* 194: 39	*a.* De aanplant is tegen dagloonen geschied. *b.* Waaronder niet begrepen de tabakplantende huisgezinnen in Samarang.
400.00	8.00	5,250: 00	*f* 14:00	105: 00	
11,866.14	9,55	103,566: 70	9:78	76:110	
358.55	3.16	7,483: 40	4:74	59:103	
2,032.28	14.41	10,527: 34	16:29	74: 79	
16,100.17	9.15	*f*165,692: 29	*f* *b* 9:59	*f* 83:116	
25,229.20½	11.27	206,253:101	13:22½	95:112	
»	»	»	»	»	
9,129.03½	2.12	*f* 40,561: 72	*f* 3:83	*f* 6:116	

RESIDENTIEN.	Hoeveelheid pikols tabak uit den oogst van 1854 aan het Gouvernement geleverd.	GEZAMENLIJKE KOSTEN 1854 AAN HET	
		Inkoop en kosten volgens de bestaande rekening.	Kosten van vervoer tot in de hoofd-pakhuizen.
Samarang	721 $^{78}/_{100}$	*f* 15,037:10	»
Japara	»	»	»
Rembang	»	»	»
Soerabaija	»	»	»
Pasoeroean	»	»	»
Te zamen	721 $^{78}/_{100}$	*f* 15,037:10	»
In 1853 was het cijfer	»	»	»
Geeft meer	721 $^{78}/_{100}$	*f* 15,037:10	»
Geeft minder	»	»	»

VAN DE TABAK, UIT DEN OOGST VAN			Gemiddelde prijs, waarop de pikol tabak aan het Gouvernement te staan komt.	Aanmerkingen.
GOUVERNEMENT GELEVERD.				
Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en andere inlandsche hoofden.	Andere kosten, in het Verslag op te helderen.	Te zamen.		
ƒ 751:103	ƒ 22,203:77	ƒ 37,992:70	ƒ 52:77	
»	»	»	»	
»	»	»	»	
»	»	»	»	
»	»	»	»	
ƒ 751:103	ƒ 22,203:77	ƒ 37,992:70	ƒ 52:77	
»	»	»	»	
ƒ 751:103	ƒ 22,203:77	ƒ 37,992:70	ƒ 52:77	
»	»	»	»	

BIJLAGE S.

GOUVERNEMENTS-CULTURES OP JAVA.

AANTOONING VAN DE UITKOMSTEN

DER

PEPERCULTUUR

OVER HET JAAR

1854.

RESIDENTIEN.	Getal huisgezinnen bij de pepercultuur werkzaam.	Aanwezig getal peperranken onder ultimo December 1854.			Geleverde hoeveelheid peper in 1854 in pikols van 100 katties.	Genoten betaling door de planters.	
		Ranken, die vruchten kunnen dragen.	Jonge ranken.	Te zamen.		In elke residentie.	Dooreen voor ieder huisgezin.
Bantam . .	»	392,715	76,700	469,415	69.36	*f* 348: 72	»
Patjitan . . .	6,075	319,928	437,416	757,344	2,430.90	12,152:105	*f* 2: 00
Kedirie . . .	*a*	91,944	115,005	206,949	*b* 154.79	772: 90	»
Te zamen	6,075	804,587	629,121	1,433,708	2,655.05	*f*13,274: 27	»
In 1853 was het	5,997	894,339	569,442	1,463,781	1,043.98	5,220: 18	»
Geeft nu meer	78	»	596,79	»	1,611.07	*f* 8,054: 09	»
Geeft nu minder	»	89,752	»	30,073	»	»	»

Van hoeveel vruchtdragende ranken in 1854 één pikol peper verkregen.	Gezamenlijke kosten der peper, uit den oogst van 1854. aan het Gouvernement geleverd.					Gemiddelde prijs waarop een pikol peper aan het Gouvernement te staan komt.	*Aanmerkingen.*
	Inkoopsprijs aan de planters betaald.	Kosten van afpakking en vervoer tot in de groote pakhuizen.	Percentsgewijze belooning aan de Europesche en inlandsche ambtenaren en mindere inlandsche hoofden.	Andere kosten.	Te zamen.		
5,662	*f* 348: 72	*f* 99: 90	„	„	*f* 448: 42	*f* 6: 56	*a.* De peper wordt door de koffijplanters gecultiveerd.
131	12,152:105	1,106: 96	*f* 669: 92	*c* *f* 150: 00	14,079: 53	5: 95	*b.* Waaronder 24 katties staartpeper.
590	772: 90	300: 00	44: 62	„	1,117: 32	7: 26	*c.* Kosten van het personeel.
6,383	*f* 13,274: 27	*f* 1,506: 66	*f* 714: 34	*f* 150: 00	*f* 15,645: 07	*f* 5:107	
856	5,220: 18	953: 23	542: 93	„	6,716: 14	6: 32½	
5,527	*f* 8,054: 09	*f* 553: 43	*f* 171: 61	*f* 150: 00	*f* 8,928:113	„	
„	„	„	„	„	„	*f* 0: 45½	

Verslag van het beheer en den staat der Kolonien over 1854, *wat de* West-Indien *en de* Kust van Guinea *betreft.*

GELEIDENDE BRIEF.

N°. 1.

'S GRAVENHAGE, *den* 26*sten Junij* 1856.

Tot voldoening aan art. 60 der Grondwet, heb ik de eer aan U Hoog Edel Gestrenge te doen toekomen het Verslag van het beheer der Kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen, en van den staat waarin zij zich bevinden, voor zooveel betreft de *West-Indien* en de *Kust van Guinea*, loopende over het jaar 1854.

Het Verslag betreffende *Oost-Indie* is bij gebrek aan enkele, eerlang verwacht wordende bouwstoffen, nog niet geheel voleindigd kunnen worden, en zal nader aan de Kamer worden toegezonden.

De Minister van Kolonien,
P. MIJER.

Aan
den Heer Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal.

VERSLAG van het beheer van Suriname en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1854.

A. Grondgebied.

Hieromtrent wordt verwezen naar het Verslag over 1852.

De vroeger vermelde voorgenomene bepaling der grenzen tusschen Nederlandsch- en Fransch-Guijana kwam ook in 1854 niet tot stand.

B. Bevolking.

De bevolking van Suriname bestaat uit vrije personen, slaven, Indianen en Boschnegers.

Van de twee laatstgenoemde gedeelten der bevolking kan het getal niet met juistheid worden opgegeven; dat der beide andere bedroeg volgens de divisietaten en wijkregisters op den laatsten December 1854:

in de stad Paramaribo en hare buitenwijken:

vrije personen	11,143
niet vrije	5,140
	16,283

in de forten Zeelandia en Nieuw-Amsterdam en op de verschillende posten in de divisien en districten:

vrije personen	833
niet vrije	96
	979

in de verschillende divisien, districten en op de etablissementen Batavia, Albina en Monte Cattinis-oord:

vrije personen	1,194
niet vrije	32,815
	34,009

De volgende tabel, waarin bij de bovenstaande getallen nog gevoegd is een aantal van 500 personen voor de bemanning der oorlogs- en koopvaardijbodems, geeft omtrent de verdeeling der bevolking nadere bijzonderheden:

	Bevolking op ultº. December 1854.						
	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			TOTAAL GENERAAL.
	GESLACHTEN.						
	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	Mannelijk.	Vrouwelijk.	Totaal.	
De stad Paramaribo en derzelver buitenwijken . .	4,848	6,295	11,143	1,963	3,177	5,140	16,283
De forten Zeelandia en Nieuw-Amsterdam, en de verschillende posten in de divisien en districten . .	770	113	883	52	44	96	979
De zeemagt en koopvaardijvloot ter reede van Paramaribo, gemiddeld berekend.	500	»	500	»	»	»	500
Divisie Boven-Suriname en Thorarica	139	46	185	2,343	2,441	4,784	4,969
Divisie Para	130	74	204	1,766	1,887	3,653	3,857
» Beneden-Commewijne	58	37	95	1,667	1,717	3,393	3,488
» Beneden-Cottica . .	107	29	136	3,262	3,346	6,608	6,744
» Matappica	55	25	80	969	1,049	2,018	2,098
» Boven-Commewijne .	50	24	74	1,241	1,290	2,531	2,605
» Bov.-Cottica en Perica	69	25	94	1,957	2,171	4,128	4,222
» Saramacca	66	41	107	822	824	1,646	1,753
District Nickerie	82	24	106	803	820	1,623	1,729
» Coronie.	25	9	34	1,050	980	2,030	2,064
Etabl. Monte Cattinis-oord aan de Marowijne . . .	10	1	11	»	1	1	12
» Albina aan de Marowijne	29	15	44	»	»	»	44
» Batavia aan de Coppename	21	3	24	171	229	400	424
	6,959	6,761	13,720	18,075	19,976	38,051	51,771

De *geboorten* en *sterfgevallen*, die in het jaar 1854 hebben plaatst gehad, zijn in den volgenden staat aangegeven:

AANTAL DER	GESLACHT.	Vrije bevolking. — Totaal.	NIET-VRIJE BEVOLKING.				Generaal Totaal.
			Privé.	Plantage	Op Batavia.	Totaal.	
Geborenen. . .	Mannelijk	225	142	454	8	604	829
	Vrouwelijk	190	131	426	6	563	753
	Totaal	415	273	880	14	1167	1582
Overledenen . .	Mannelijk	368	149	495	35	679	1047
	Vrouwelijk	216	147	400	17	564	780
	Totaal	584	296	895	52	1243	1827

Van de 415 geboorten uit de vrije bevolking waren er 121 *in* en 294 *buiten echt*.

Behalve het opgegeven aantal geboorten werden er nog 14 kinderen *dood geboren*, waarvan 7 van het mannelijk en 7 van het vrouwelijk geslacht.

Het aantal huwelijken in 1854 gesloten bedroeg 52; het huwelijk onder de vrijgegevenen nam eenigzins toe, vooral op aandrang van de Moravische Broeders.

In de kolonie zijn in dit jaar *aangekomen* 503 en daaruit *vertrokken* 275 personen.

Gemanumitteerd werden 328 slaven: 116 van het mannelijk en 212 van het vrouwelijk geslacht.

In het Verslag over 1851 en in de nota's aan de Tweede Kamer, gezonden bij de dezerzijdsche brieven van den 6den November 1854 en van den 20sten September 1855, is aangetoond, dat de opgaven der divisie-staten en der wijkregisters niet geheel naauwkeurig kunnen zijn, zoodat ook de hierboven ingelaste tabel van de bevolking op ultimo December 1854 niet het juiste cijfer aangeeft.

Eene publicatie van den 29sten December 1854, opgenomen in het *Gouvernementsblad* onder n°. 14, houdende aanvulling en wijziging van eenige bepalingen der publicatie van den 27sten April 1847, *Gouvernementsblad* n°. 6, betrekkelijk de jaarlijksche invulling der wijktabellen, is in de kolonie afgekondigd, en zal, in verband met de verbeterde divisie-staten, die aan de plantages ter invulling zouden worden gegeven, voor volgende jaren zeker eenen voordeeligen invloed op de naauwkeurigheid dier opgaven uitoefenen.

Voor de niet-vrijen leveren in de kolonie Suriname een naauwkeuriger cijfer op de slaven-registers, omdat daar van elken slaaf, zonder onderscheid van ouderdom of secte, een hoofdgeld van *f* 5 moet worden betaald; zoodat over de geboorten door het bestuur eene naauwkeurige contrôle wordt gehouden en de sterfgevallen door den eigenaar zonder verzuim worden aangegeven, om van de betaling van het hoofdgeld ontheven te zijn. Op die registers waren op den laatsten December 1854 ingeschreven 38,689 slaven. De juistheid van dit getal wordt bevestigd door de navolgende opmerking.

Volgens het Verslag van 1853 waren er op den laatsten December 1853 in de registers ingeschreven 39,130

slaven. Gedurende 1854 is dit aantal vermeerderd met:

uit de West-Indische eilanden ingevoerde slaven		5
geborenen		1,153
nieuwe inschrijvingen bij speciale vergunning, ter verbetering van vroeger verzuim		4
		40,292
doch daarentegen verminderd met:		
gemanumitteerden	328	
overledenen	1,191	
naar de West-Indische eilanden uitgevoerde slaven	8	
naar het etablissement Batavia afgezonden.	11	
afschrijving van sedert vele jaren vermiste of weggeloopen negers	65	
		1,603
		38,689

welk getal juist overeenkomt met dat der op ultimo December 1854 ingeschreven slaven.

„Onder de Boschnegers en Indianen", zegt de thans afgetreden Gouverneur, „hebben geene bijzondere voorvallen plaats gehad. Tot meerderen arbeid toonen „zij geen lust, en zoo al eenige Boschnegers, doch niet meer dan zeer weinigen, „genegen zijn brandhout op de suikerplantages te kappen, het zijn zeer zeldzame „uitzonderingen, en op de gestadigheid van hunnen arbeid kan in het minst niet „gerekend worden."

Onder de Indianen der Tibitie- en Wayambo-kreeken en der Coppename, vooral in de nabijheid van het etablissement Batavia, hebben de pokken in vrije hevige mate geheerscht. De geneesheer van het etablissement heeft, op uitnoodiging van het bestuur, hen herhaaldelijk bezocht en velen hunner gevaccineerd. Voor zoover bekend is, was de sterfte, ten gevolge dier ziekte, niet groot, wordende door hen, volgens opgave, met goed gevolg van inlandsche geneesmiddelen gebruik gemaakt.

C. Algemeen beheer.

§ 1. *De Gouverneur.*

Gedurende het jaar 1854 heeft de Gouverneur onderscheidene gedeelten en plaatsen van de kolonie bezocht, als: de districten Para, Coronie, de Marowijne, vooral meermalen de gouvernements-plantage Catharina Sophia, en verscheidene particuliere plantages.

§ 2. *Koloniale Raad.*

Aan het lid *J. F. Roux* is, uit hoofde van zijn voorgenomen vertrek uit de kolonie, op het daartoe door hem gedaan verzoek, een eervol ontslag verleend en in diens plaats benoemd geworden de heer *H. G. Roux.*

§ 3. *Gouvernements-secretarie.*

De gouvernements-secretaris mr *A. Kikkert Schotborgh* is, na bekomen verlof,

tot herstel zijner gezondheid, naar Nederland vertrokken. Zijne functien zijn gedurende dat verlof opgedragen aan den heer mr. *E. A. van Emden*.

In de organisatie van het personeel ter gouvernements-secretarie werd door den Gouverneur eene verbetering gebragt, door intrekking van het overtollige en betere bezoldiging van het overblijvend personeel.

Bij publicatie van den 4den Maart 1854, opgenomen in het *Gouvernementsblad* onder n°. 3, is afgekondigd 's Konings besluit van 13 Januarij 1854, n°. 64, houdende bepalingen tot handhaving van het eigendomsregt van den Staat op de gouvernements-archieven in de kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen. (Zie voorts hoofddeel N.)

D. Gewestelijk beheer.

De landdrost van Nickerie *W. H. J. van Idsinga*, benoemd tot gezaghebber van St. Eustatius, werd als landdrost opgevolgd door den gewezen adjunct-bestuurder bij de Europesche kolonisatie, den heer *H. van Genderen*.

Aan den heer *E. Ricketts* is, uit hoofde van verandering van woonplaats, een eervol ontslag verleend als hoofdingeland van het district Coronie, en is als zoodanig benoemd geworden de heer *G. Cruden;* terwijl de hoofdingeland aldaar, *Ths. Gray*, herkozen is geworden.

E. Militair beheer.

§ 1. *Landmagt.*

De sterkte van het garnizoen op ultimo December 1854 was:

aan officieren	33
„ onderofficieren en manschappen	709
Te zamen	742

waarvan echter twee officieren met verlof afwezend waren, ten einde ingevolge het Koninklijk besluit van 20 December 1851, n°. 73, in Nederland van hunne geschiktheid voor eenen hoogeren rang te doen blijken. Dien ten gevolge is aan verscheidene officieren, die zich niet aan dien maatregel wilden onderwerpen, op hun verzoek, pensioen verleend, waardoor aan anderen bevordering is kunnen te beurt vallen. Over het algemeen kan men aannemen, dat genoemde maatregel een zeer gunstigen invloed heeft uitgeoefend. Ook zijn eenige onderofficieren van het West-Indische leger, na een in Nederland afgelegd examen, tot officier bevorderd en in de kolonie aangekomen.

De pogingen van den majoor-kommandant van het garnizoen en der troepen om nog bestaande gebreken in het militaire wezen uit den weg te ruimen, bleven niet zonder gewenschte uitkomsten.

Bij de geneeskundige dienst is het Koninklijk besluit van 20 December 1851, n°. 73, ook in werking gebragt en reeds zijn twee officieren van gezondheid 2de klasse in staat gesteld om het examen ter verkrijging van eenen hoogeren rang, met goed gevolg in Nederland af te leggen. Ter vervulling van de ontstane vacaturen en behoefte aan geneeskundigen zijn twee officieren van gezondheid 3de klasse, bestemd voor Oost-Indie, tijdelijk in de kolonie gedetacheerd, waarvan echter één, de heer *J. F. Trenkwaller*, spoedig is overleden.

De sterkte der schutterij te Paramaribo was op ultimo December 1854 als volgt:

officieren	25
onderofficieren en manschappen	446
Totaal	471

De gewapende burgermagten te Nieuw-Rotterdam en Coronie bedragen:

te *Nieuw-Rotterdam:*

aan officieren	4
„ manschappen . . .	72
te zamen . .	76

te *Coronie:*

aan officieren	4
„ manschappen . . .	14
te zamen . .	18

§ 2. *Inrigtingen met het militair beheer in verband.*

De magazijnen van kleeding en wapening, zoomede de kleer- schoen- en geweermakers-werkplaatsen waren in goeden staat.

In het militair hospitaal zijn gedurende het jaar 1854 925 lijders, zoo militaire als civiele personen, verpleegd geworden. Het aantal aldaar in 1854 overleden bedroeg als volgt:

van het bataillon jagers n°. 27. . .	23
„ de compagnie artillerie. . . .	1
„ „ „ invaliden . . .	1
„ „ marine	39
civiele personen.	28
te zamen . .	92

§ 3. *Zeemagt.*

Op den 1sten Januarij 1854 bestond Zijner Majesteits zeemagt in de West-Indien uit de navolgende schepen en vaartuigen van oorlog, als·

Zijner Majesteits korvet *Heldin;*
„ „ brikken *de Koerier* en *de Arend;*
„ „ schoeners *de Schorpioen* en *de Wesp;*
„ „ stoomschip *Sindoro;*
„ „ kanonneerbooten *Nickerie* en *Coppename;*

welke laatste op dien datum nog in gereedheid werd gebragt.

Van deze bodems bevonden zich op den 1sten Januarij 1854 te Curaçao in station;

Zijner Majesteits korvet *Heldin;*
„ „ brik *de Koerier;*
„ „ schoener *de Schorpioen;*

Gedurende het jaar 1854 zijn de navolgende vaartuigen van uit de kolonie Suriname en Curaçao naar Nederland vertrokken:

19 Maart,	Zijner Majesteits	schoeners *de Schorpioen;*
3 Julij,	„ „	korvet *Heldin;*
30 September,	„ „	stoomschip *Sindoro;*

terwijl in dat jaar in de beide kolonien uit Nederland zijn aangekomen de navolgende vaartuigen:

23 Januarij,	Zijner Majesteits	schoener *de Adder;*
10 April,	„ „	brik *de Lynx;*
13 Junij,	„ „	korvet *Pallas;*
19 September,	„ „	stoomschip *Curaçao;*

Op den 1sten Februarij werd Zijner Majesteits kanonneerboot *Coppename* in dienst gesteld, wordende aan deze beide kanonneerbooten het station te Nickerie en te Coronie opgedragen.

Door de stoomschepen *Sindoro* en *Curaçao* zijn vijf Nederlandsche koopvaarders naar zee gesleept.

Door Zijner Majesteits schoener *de Adder* werden, afwisselend met de koloniale vaartuigen, tien reizen naar Demerary gedaan ter afhaling der mailpakketten.

Op den 18den October vertrok Zijner Majesteits stoomschip *de Curaçao* naar de rivier de Marowijne, om een begin te maken met de opname dezer rivier, welke opname echter toen ondoenlijk is bevonden door hoogloopende zeeën en buitengewoon sterke stroomen; genoemde bodem is op den 2den November ter reede van Paramaribo teruggekeerd. (Over de koloniale vaartuigen zie het hoofddeel: *Vervoerwezen.* L.)

De gezondheidstoestand der scheepsequipagien in Suriname is, vooral in de eerste maanden van het jaar zeer ongunstig geweest, daar de heerschende epidemie vele slagtoffers heeft gemaakt.

F. Regtswezen en politie.

I. WETGEVING.

De publicatien, gedurende het jaar 1854 uitgevaardigd, en de verordeningen, welke in werking gebragt zijn, worden, zooveel noodig, vermeld onder die afdeelingen van dit Verslag, waaronder zij meer bijzonder behooren.

II. BURGERREGT.

Aan 129 personen werd het burgerregt verleend.
Van dezen waren geboren:

67 in Suriname; (*)
22 „ Nederland;
15 „ vreemde plaatsen;
van 25 gemanumitteerden is de geboorteplaats niet vermeld.

(*) Blijkens het Verslag van 1849, pag. 14, moeten niet alleen gemanumitteerden, die ongetwijfeld ver het grootste gedeelte van dit cijfer uitmaken, maar ook zij, die in de kolonie vrij zijn geboren, hun burgerregt doen gelden om er de voorregten van te kunnen genieten.

Op den 26sten Junij 1854 werd afgekondigd eene publicatie, *Gouvernementsblad* n°. 7, buiten toepassing stellende de verpligting tot borgstelling, ingevolge art. 12 van het reglement omtrent het burgerregt, bij verleening van admissie tot inwoning aan immigranten, die zich als arbeiders verhuurd hebben.

III. REGTERLIJKE MAGT.

Bij het Geregtshof werden gewezen 123 vonnissen en arresten in burgerlijke zaken, als:

63 op schikkingen tusschen partijen;
9 „ defaulten;
4 „ verstek van pleidooi;
21 „ overlegging van stukken; en
26 „ na gehouden pleidooi.

Voorts 16 vonnissen in strafzaken, alle in hooger beroep van vonnissen van het Collegie van kleine zaken.

Ter rolle werden aangebragt 145 zaken, als:

ter ordinaire rolle	122
„ gepriviligeerde rolle	10
„ praeferentie en concurrentie	13

terwijl voorts 238 requesten van verschillenden aard in behandeling kwamen.
Overigens bepaalden de werkzaamheden zich tot het geven van adviesen aan het Gouvernement en het verlijden van hypotheken en transporten.
De ondervolgende tabel geeft eene vergelijking van de werkzaamheden van het Geregtshof in civiele zaken van 1843 tot en met 1854.

	1843	1844	1845	1846	1847	1848	1849	1850	1851	1852	1853	1854
Vonnissen en arresten . .	407	372	331	266	209	243	214	170	121	140	165	123
Requesten . .	549	504	449	359	291	240	237	177	140	165	248	238
Aangebragte zaken ter differente rollen .	366	344	311	272	231	233	226	201	141	145	156	145

Door het Collegie van kleine zaken werden gewezen 296 vonnissen in burgerlijke zaken, waarvan 218 bij verstek en 82 in strafzaken; 58 burgerlijke geschillen werden afgedaan zonder vonnis.
Op ultimo December 1854 bleven aldaar 6 zaken ter afdoening over.
Het getal advocaten bij de regtscollegien postulerende bedroeg op het einde van het jaar 1854 drie; dat der procureurs vier.

IV. POLITIE.

§ 1. *Algemeen, gewestelijk en plaatselijk beheer.*

Behalve de bemoeijingen der politie met de handhaving der verordeningen om-

trent de slaven, waarover bij hoofddeel O nader wordt gehandeld, levert dit onderwerp over 1854 geene meldenswaardige feiten op.

§ 2. *Eenige onderwerpen van politie, bij speciale verordeningen geregeld.*

a. Regt van verblijf.

Dit werd in het jaar 1854 aan 219 personen verleend.

b. Passen voor vertrekkende personen

werden uitgereikt aan 202 personen.

c. Passen voor vaartuigen

werden verleend 208 stuks.

d. Zeebrieven.

In dit jaar werd verleend *één* zeebrief en werden er drie vernieuwd.

V. MIDDELEN VAN BEHEER MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

§ 1. *Departement der onbeheerde boedels en weezen.*

Aan dit departement zijn in het jaar 1854 gedevolveerd 157 boedels, waarvan 132 in eenen desolaten staat.

Tot effenheid zijn gebragt 1 solvente en 20 insolvente boedels; op reclames van belanghebbenden zijn 2 boedels overgegeven; zoodat op het einde van het jaar 1854 bij dit departement aanhangig bleven 42 boedels.

Onder de openbare voogdij van den weesmeester kwamen 46 kinderen, waardoor het getal der pupillen van den weesmeester op ultimo December was geklommen tot 417. Onder deze weezen waren er 72 die uit eigene middelen worden verzorgd, 56 die door het Gouvernement worden gealimenteerd, en 289 die behoeftig waren, doch door particuliere betrekkingen werden verzorgd.

De kinderen, bij de twee laatste klasse bedoeld, werden op de stads-armenscholen gratis onderwezen, erlangden zooveel doenlijk bedeeling van kleeding, en werden, in geval van ziekte, door het Gouvernement van de vereischte geneeskundige hulp en verpleging voorzien.

Overeenkomstig eene in 1853 gemaakte bepaling, zijn al de weezen op den 1sten dag van elk quartaal aan het locaal van het departement bijeengekomen en door den gouverneur in persoon nagezien en ondervraagd.

Het gezamenlijk kapitaal van de eerstbedoelde 72 weezen bedroeg op ultimo December 1854 *ƒ* 134,209, hetwelk tegen eene rente van 8 per cent 's jaars op hypotheken onder borgtogten uiteengezet wordt. Behalve dit genoemde kapitaal bezaten deze kinderen nog 11 huizen en 17 slaven, welke door den weesmeester verhuurd werden, voor zooverre zij niet voor de weezen zelven werden gebruikt.

Eene zooveel mogelijk naauwgezette contrôle over de belegging van dit kapitaal wordt door den Pupillairen Raad uitgeoefend.

§ 2. *Translateurs.*

Het op ultimo December 1853 aangegeven getal van *zeven* is in den loop van het jaar 1854 vermeerderd geworden met *één* voor de Neger-Engelsche taal.

§ 3. *Gevangenissen.*

In de gevangenis te fort Zeelandia zijn gedurende 1854 659 arrestanten geplaatst geweest, van welke 13 op het einde van dat jaar aldaar nog aanwezend waren.

Te fort Nieuw-Amsterdam waren 116 gevangenen, van welke op het einde van het jaar 1854 97 overbleven.

Door de gevangenen worden ter plaatse van hun verblijf, onder behoorlijk toezigt, werken van verschillenden aard verrigt. Het aantal gevangenen te fort Nieuw-Amsterdam is aan zeer veel verandering onderhevig, doordien het opleggen der gevangenisstraf, bij politiemaatregel, meestal slechts voor weinige maanden plaats heeft en dus gedurende een jaar het geheele personeel der gevangenen verscheidene malen verandert. Alleen maken daarop uitzondering die vrije en niet-vrije personen, die wegens misdaden, bij vonnis van het hof, voor korteren of langeren tijd aldaar zijn veroordeeld; deze zijn echter in betrekkelijk gering aantal.

De godsdienstoefeningen door de leeraren der onderscheidene Christelijke gezindheden worden te fort Zeelandia wekelijks en nu en dan op het fort Nieuw-Amsterdam gehouden.

G. Eeredienst.

I. PROTESTANTSCHE.

Bij deze gemeente werden in 1854 162 ledematen aangenomen: 142 op belijdenis en 20 op attestatien; aan 217 kinderen en aan 9 bejaarden werd de heilige doop bediend.

Gedurende het jaar 1854 hebben 20 personen van deze gemeente alimentatie genoten en zijn er vier tijdelijk bedeeld.

210 mannelijke en 240 vrouwelijke personen werden door den leeraar in de godsdienst onderwezen.

In de maand Junij 1854 werd aan den predikant *J. H. Betting* verlof verleend tot het doen eener reize naar Nederland. De dienst bij die gemeente werd gedurende dat verlof door zijnen ambtgenoot den predikant *C. van Schaick*, waargenomen.

In het district Nickerie is de zendeling *Wichers* bij voortduring als Protestantsch prediker werkzaam; hij bezoekt aldaar geregeld de plantages, wordende door hem ook in de Neder-Engelsche taal gepredikt.

II. EVANGELISCH-LUTHERSCHE.

Door den predikant dezer gemeente zijn in 1854 111 personen gedoopt; daaronder waren er 59 van het mannenlijk en 52 van het vrouwelijk geslacht; als ledematen zijn er 52 op belijdenis en 3 op attestatien aangenomen. Een aantal van 207 personen genoten in 1854 onderwijs; van deze waren er 109 van het mannelijke en 98 van het vrouwelijke geslacht. Het getal gealimenteerden dezer gemeente bedroeg 13; 16 aanvragen konden, uit hoofde van ontoereikendheid der middelen, niet ingewilligd worden.

III. MORAVISCHE BROEDERGEMEENTE.

Het aantal zendelingen bedroeg op het einde van 1854 48 personen, namelijk: 26 mannen en 22 vrouwen, daaronder niet gerekend 2 paren echtelingen, tot de zending behoorende, doch tijdelijk in Europa.

Het getal leden dezer gemeente is in 1854 met 1148 personen vermeerderd, zoodat het aantal leden op ultimo December 1854 bedroeg 20,567, daar er op ultimo December 1853 19,419 leden waren aangenomen. Onder dit aantal van 20,567 leden bevonden zich 11,322 gedoopten en 9245 welke voorbereidend onderrigt tot den doop genoten, terwijl er van de gedoopten 2382 belijdenis hadden afgelegd.

Het getal der in 1854 gedoopten bedroeg 1130, waaronder 680 volwassenen en 450 kinderen, waarvan de moeders reeds gedoopt waren. In 1854 was aan de Moravische Broeders tot 173 plantages, en alzoo tot 7 meer dan in 1853, de toegang verleend.

Door de zendelingen wordt aan het bestuur geene opgave gedaan van de namen der plantages, alwaar zij worden toegelaten.

Over ongenegenheid der planters tot het onderrigt der negerjeugd klaagden de zendelingen nog, schoon zij daarbij alreeds eenige verblijdende uitzonderingen erkenden.

In de Boven-Para, en wel op de plantage Berlijn, is in 1854 een nieuwe standplaats door dit kerkgenootschap gevestigd; er werd nog onderhandeld om ook op de plantage Nut en Schadelijk, aan de Beneden-Commewijne, eene zoodanige vestiging tot stand te brengen.

Spoedig zouden de kerk- en schoolgebouwen op de plantage Catharina Sophia — tot welker oprigting de gebouwen, afkomstig van het etablissement der ontbondene Europesche kolonisatie aan Saramacca werden gebezigd — voltooid zijn, en er zoude zich alsdan op nieuw een leeraar aldaar vestigen. De zendelingen bleven zich bij voortduring met ijver van hunnen pligt kwijten.

Op den 4den Julij 1854 werd in de kerk dezer gemeente op eene plegtige wijze gevierd het 25jarig bestaan der Maatschappij ter bevordering van godsdienstig onderwijs onder de slaven en verdere heidensche bevolking in de kolonie Suriname, van welke plegtigheid een gedrukt verslag in het licht is verschenen. Daarin worden vele nadere bijzonderheden omtrent de werkzaamheden der Moravische Broeders, zoowel als omtrent de daardoor verkregene uitkomsten, aangetroffen. (Zie verder het medegedeelde in dit Verslag onder het hoofddeel O.)

IV. ROOMSCH-KATHOLIJKE.

Op het einde van het jaar 1854 behoorden 9435 personen tot de Roomsch-katholijke gemeente in Suriname, welke personen zoowel op de plantages als te Paramaribo gevestigd waren; van dezen waren er 1410 uit den vrijen en 8025 uit den niet-vrijen stand.

Op verscheidene plantages werd door de Roomsch-katholijke geestelijken godsdienstoefening gehouden, terwijl in het district Coronie ook eene gemeente gevestigd is.

Er werden 58 personen gealimenteerd; doch een grooter aantal van ongeveer 100 personen ontving nu en dan eenige ondersteuning in huishuur, kleeding, voeding en andere benoodigdheden.

Op den 4den September is de bisschop *G. Schepers* van zijne reis naar Europa, werwaarts hij vertrokken was om te worden ingezegend, in de kolonie teruggekeerd.

Krachtens magtiging van het opperbestuur worden voortaan, tegen intrekking van de toelaag van ƒ 1000 voor reis- en verblijfkosten, van eenen geestelijken op het etablissement Batavia, als vaste posten op de begrooting der kolonie uitgetrokken eene som van ƒ 1500, ten behoeve van den Roomsch-katholijke geestelijke op dat etablissement, en eene som van ƒ 1000 voor huishuur der gezamenlijke Roomsch-katholijke geestelijken.

Op het etablissement Batavia was bij voortduring een Roomsch-katholijk geestelijke gevestigd, daar de meeste bewoners ledematen dezer gemeente zijn.

V. ISRAËLITISCHE.

a. De Nederlandsche Portugeesch-Israëlitische gemeente bedroeg 675 leden; er hadden in het jaar 1854 daarbij 15 geboorten en 21 sterfgevallen plaats.

Aan 34 personen werd alimentatie verstrekt.

Door de krachtdadige pogingen van het kerkbestuur, onder medewerking van de ledematen, heeft het kerkgebouw eene belangrijke herstelling en verfraaijing ondergaan. Op den 15den September 1854 is dit gebouw plegtig ingewijd geworden.

b. De Nederlandsch-Israëlitische gemeente bestond uit 737 personen, waarvan 238 mannen, 236 vrouwen, 134 jongens en 129 meisjes.

Van het armbestuur dezer gemeente genoten 3 huisgezinnen en 9 enkele personen geldelijken onderstand, kleeding en geneeskundige hulp, terwijl behalve deze nog aan 1 persoon maandelijks een buitengewone onderstand is verstrekt.

H. Instellingen van liefdadigheid.

Bij het bestuur der Maatschappij van Weldadigheid bestond in 1854 het voornemen om een volks-tijdschrift uit te geven, ter verspreiding van nuttige kennis onder de mindere klasse en ter bevordering van goede zeden en burgerzin, aan welk voornemen sedert gevolg is gegeven.

Gedurende den loop van dat jaar zijn er geene nieuwe instellingen van liefdadigheid opgerigt.

I. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Het getaal genees-, heel- en verloskundigen en apothekers bestond op ultimo December 1854 uit:

te Paramaribo:

4 med. chir. et art. obstr. doctoren;
8 med. et art. obstr. doctoren;
1 med. doctor en chirurgijn;
1 chirurgijn en vroedmeester;
9 vroedvrouwen en
10 apothekers;

in de divisien en districten;

2 med. doctoren en
5 chirurgijns.

Niettegenstaande er streng gewaakt wordt op de naauwkeurige toepassing der bestaande bepalingen tot wering en tegengang van de melaatschheid, neemt deze ziekte ongelukkigerwijze niet af.

Zooveel het mogelijk is wordt de communicatie van het etablissement Batavia met de overige gedeelten der kolonie vermeden. De aldaar aanwezende geneesheer bleef voortdurend zijne zorgen wijden aan de behandeling en onderzoeking dezer ziekte.

De rust en orde op het etablissement werden in 1854 van tijd tot tijd door oneenigheid verstoord; ook was de arbeid van hen, die daartoe aldaar in staat zijn, niet bevredigend.

Op den 1sten Januarij 1854 waren er op het etabliesement Batavia aanwezend:

vrije bevolking.		*niet-vrije bevolking.*	
mannen	21	mannen	195
vrouwen	5	vrouwen	232
	26		427

gedurende 1854 werden aldaar overgebragt:	mannen 1		mannen 3	
			vrouwen 8	
		1		11
gedurende 1854 werden aldaar geboren:			jongens 8	
			meisjes 6	
				14
		27		452
gedurende 1854 overleden te Batavia:	mannen 1		mannen 35	
	vrouwen 2		vrouwen 17	
		3		52
		24		400

zoodat op ultimo December 1854 aanwezend waren 424 personen, waarvan 24 vrijen en 400 niet-vrijen.

Gedurende het jaar 1854 liet de algemeene gezondheidstoestand der kolonie veel te wenschen over; zoo werden door de gele koorts, vooral onder de schepelingen, vele slagtoffers gemaakt. Inboorlingen en geacclimateerde personen schijnen voor deze ziekte niet of zeer weinig vatbaar te zijn. Ook werden er zeer vele inwoners aangetast door pokken, die eerst onder de Indianen voorkwamen en later in de stad en op de plantages hevig hebben gewoed.

Ofschoon deze ziekte geen kwaadaardig karakter bezat, heeft zij eenige sterfte ten gevolge gehad; bovendien is daardoor aan de meeste plantages een merkbaar nadeel toegebragt door stilstand en vermindering van werk, zoowel gedurende de ziekte als gedurende de reconvalescentie. Dit nadeel zou zich, meende men, vooral op de suikerplantages en op de kostgronden in een volgend jaar doen ondervinden, daar dien ten gevolge in 1854 de noodige aanplantingen niet hadden kunnen plaats vinden.

Door de oprigting en voltooijing in dit jaar van een goed geplaatst en goed ingerigt quarantaine-etablissement is in eene bestaande en dringende behoefte voorzien.

J. Onderwijs.

Gedurende het jaar 1854 is één der onderwijzers overleden, terwijl er zich in dat jaar twee onderwijzers en één onderwijzeres van elders hier gevestigd hebben; op den laatsten December 1854 bedroeg hnn aantal 17. — Het aantal scholen, dat op ultimo December 1853 17 bedroeg, bestond op den laatsten December 1854 uit.

1 hoofdschool;

2 stads-armenscholen, waarvan een voor jongens en de andere voor meisjes;

15 particuliere scholen en;

1 bewaarschool.

Op deze scholen genoten in 1854 1307 leerlingen onderwijs, namelijk 720 jongens en 587 meisjes, waaronder 440 van gouvernementswege en 65 ten koste van de Maatschappij van Weldadigheid. Het aantal leerlingen op de scholen bedroeg dus 35 minder dan in 1853, hetgeen vooral daaraan moet toegeschreven worden, dat de kinderen der vrije negers weinig en dan nog zeer ongeregeld ter schole komen.

De school te Nickerie telde 26 leerlingen; aan 16 van dezen werd ten koste van het Gouvernement onderwijs gegeven.

Door de Moravische Broeders wordt zeer veel aangewend om de slavenkinderen te onderwijzen. De nieuw ingerigte school te Paramaribo voldoet zeer goed en is verdeeld in drie afdeelingen, als: één voor jongens en één voor meisjes uit den slavenstand en één voor vrije negerkinderen. Deze school wordt dagelijks door een gemiddeld aantal van 245 kinderen bezocht. Ook is te Paramaribo eene Zondagschool door de zendelingen opgerigt in het jaar 1850. Daarvoor zijn 540 leerlingen ingeschreven, die in het lezen, het zingen en de bijbelsche geschiedenis worden onderwezen. Aan hen, die deze school geregeld bezoeken, worden kosteloos tractaatjes uitgedeeld, en daardoor werden gunstige uitkomsten verkregen.

Deze school is in 35 klassen verdeeld, waarin door 20 blanken en 15 kleurlingen het onderwijs werd gegeven. Buitendien wordt nog op verscheidene plantages der kolonie, zoowel door de zendelingen zelven als door daartoe geschikt gemaakte slavenjongens, aan de negerkinderen, ook der naburige plantages, onderwijs gegeven in het lezen, zingen en in de bijbelsche geschiedenis. Zoo heeft men, onder andere- eene dag- en avondschool op de plantages Charlottenburg, Rust en Werk, Johan en Margaretha, Leliendal, Anna's zorg, Berlijn aan de Para, Bergendaal, Post Salem te Coronie, en meer andere. Deze scholen worden geregeld bezocht en het onderwijs dezer kinderen belooft in het vervolg goede vruchten te zullen dragen. Op de plantage Beekhuizen heeft de centraal-school geene gunstige resultaten opgeleverd, daar thans geen der leerlingen van die school op de plantages meer als onderwijzers werkzaam zijn. Sedert is ook op de plantage Rust en Werk eene centraal-school gevestigd, waarvan de negen leerlingen zeer goede vorderingen maken, ja zelfs een brief kunnen schrijven, en door hunne vlijt goede onderwijzers doen verwachten.

K. Landsgebouwen en publieke wegen.

a. Landsgebouwen.

Deze zijn in 1854 naar vereischte onderhouden.

b. Publieke wegen.

De toestand der publieke wegen in de stad Paramaribo is veel verbeterd.

L. Vervoerwezen.

De koloniale schoener *Henriette Elisabeth* werd uit hoofde van haren slechten en onherstelbaren staat buiten dienst gesteld, vervolgens publiek verkocht, en is door den kooper gesloopt geworden.

De koloniale schroefstoomboot *Paramaribo*, welke in de maand April uit Nederland aankwam, en de koloniale schoener *Curaçaonaar* verrigtten de maildiensten en strekten ook tot overbrenging van levensmiddelen en andere benoodigdheden naar de militaire bezettingen te Nickerie en Coronie, en naar het etablissement Batavia.

M. Geldelijk beheer.

§ 1. *Algemeen beheer.*

Bij resolutie van den 30sten December 1854, n°. 1764, zijn door den Gouver-

neur voorschriften gegeven omtrent eenige veranderingen in de inrigting der boekingen en der geldelijke verantwoording van den kolonialen ontvanger en betaalmeester en van de overige comtabele ambtenaren.

§ 2. *Muntwezen.*

Bij publicatie van den 22sten December 1854, opgenomen in het *Gouvernementsblad* onder n°. 12, zijn in de kolonie afgekondigd:

a. de wet van den 14den December 1853, tot regeling van het muntwezen in de West-Indien (*Staatsblad* 1853, n°. 126);

b. het Koninklijk besluit van den 18den Januarij 1844, waarbij dat van den 29sten Junij 1848 (*Staatsblad* n°. 27) op de kolonien en bezittingen van het Rijk in de West-Indien wordt toepasselijk verklaard (*Staatsblad* 1854, n°. 4);

c. de wet van den 26sten November 1847, tot regeling van het Nederlandsch muntwezen (*Staatsblad* 1847, n°. 69);

d. het Koninklijk besluit van den 29sten Junij 1848, tot bepaling der middellijnen van de verschillende muntspecien (*Staatsblad* 1848, n°. 27);

e. een extract uit 's Konings besluit van den 3den Februarij 1854, n°. 69, waarbij op nieuw de koers wordt bepaald van die vreemde zilveren muntspecien, welke thans reeds in 's Rijks kolonien en bezittingen in de West-Indien zijn getarifeerd;

f. het Koninklijk besluit van den 10den Augustus 1854, n°. 45, bepalende den koers waartegen de daarbij vermelde vreemde zilveren muntspecien in de landskassen in de kolonie Suriname kunnen worden aangenomen.

Eene nadere publicatie, betreffende de uitvoering der wetten en besluiten, is op den 28sten December afgekondigd en onder n°. 13 in het *Gouvernementsblad* geïnsereerd.

Daarbij werden:

1°. met 28 Februarij 1855 buiten koers gesteld al de Nederlandsche te leveren muntstukken, vervaardigd naar vroegere wetten dan die van den 26sten November 1847; eene bepaling die bij publicatie van den 24sten Februarij 1855, *Gouvernementsblad* n°. 5, in dier voege gewijzigd werd, dat de gulden-stukken en rijksdaalders, vervaardigd naar de wet van 22 Maart 1839 (*Staatsblad* n°. 6), wettig middel van betaling bleven;

2°. gelegenheid tot inwisseling dier buiten koers gestelde specien verschaft; en

3°. buiten werking gesteld, na 28 Februarij 1855, de vroegere tarifering der vijf-francsstukken op ƒ 2.37, thans op ƒ 2.35 bepaald.

Ter inwisseling van het oude geld was naar Suriname verzonden eene som van ƒ 240,000, en wel:

voor	ƒ 90,000	aan	stukken	van	ƒ 2.50 cts
„	50,000	„	„	„	1.00
„	85,000	„	„	„	25 cts
„	15,000	„	„	„	10 „

De aangebodene oude specien hebben beloopen ƒ 213,740, van welke hier te lande tot dusverre ontvangen zijn voor een nominaal bedrag van ƒ 110,000, die bij eene versmelting ƒ 108,983.03 hebben opgebragt.

§ 3. *Begrooting.*

Hierbij wordt, onder bijlage lit. *A*, overgelegd een staat, houdende vergelijking tusschen de begrooting en de uitkomsten der ontvangsten en uitgaven over het jaar 1853, en onder bijlage lit. *B* een staat der gearresteerde begrooting voor het jaar 1854.

In de uit de kolonie ontvangen rekeningen van ontvangsten en uitgaven van de gouvernements-plantage Catharina Sophia zijn op nieuw misstellingen ontdekt, waardoor zij voor alsnog niet vatbaar zijn om hierbij te worden overgelegd. Van het koloniaal bestuur zijn nadere berigten gevraagd.

§ 4. *Bronnen van inkomsten.*

In twee van de bestaande belastingen, zoo als die in het Verslag over 1849 op blz. 317 en volgende zijn omschreven, hebben in het jaar 1854 veranderingen plaats gehad. Bij publicatie van 4 September (*Gouvernementsblad* n°. 9), werden nadere bepalingen op de heffing der quota van suikerplantages en van houtgronden afgekondigd, en bepaald dat die zouden bedragen:

5 per cent van de waarde der afgeleverde en verbruikte dram en melassie, zoomede van de daaruit vervaardigde rhum en andere geesthoudende dranken voor de plantages; en

6 per cent van de waarde der afgeleverde en verbruikte houtwaren voor de houtgronden.

Bij publicatie van 4 September (*Gouvernementsblad* n°. 10) werden nieuwe bepalingen vastgesteld omtrent de belasting wegens paarden, gehouden wordende in de stad Paramaribo en hare buitenwijken. De paarden, waarvan de belasting verschuldigd is, worden daarbij verdeeld in 4 klassen, bedragende de jaarlijksche opbrengst daarvoor de som van *f* 25, *f* 16, *f* 8 en *f* 5. Paarden, uitsluitend voor den landbouw of tot fabriekmatigen arbeid gebezigd, werden daarbij van belasting vrijgesteld. De bepalingen, vervat in deze beide publicatien, zijn op den 1sten Januarij 1855 in werking gebragt.

N. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren.

Bij resolutie van den 22sten April 1854, n°. 559, is opgenomen in het *Gouvernementsblad*, onder n°. 5, het Koninklijk besluit van den 8sten Maart 1854, n°. 75, waarbij het reglement op het verleenen van pensioenen aan burgerlijke ambtenaren in West-Indie enz. wordt geamplieerd, in verband met de artt. 4 en 5 van Zijner Majesteits besluit van den 13den Januarij 1854, n°. 64, tot handhaving van het eigendomsregt van den Staat op de gouvernements-archieven in de kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen.

O. Slavenbevolking.

Bij publicatie van den 13den Februarij 1854 (*Gouvernementsblad* n°. 1) zijn strafbepalingen vastgesteld tegen de overtreding der proclamatie van 1811 omtrent het sloopen van plantages en het vervoeren naar elders van slavenmagten, anders dan na verkregen toestemming van den Gouverneur.

Bij publicatie van 28 Februarij (*Gouvernementsblad* n°. 2) is afgekondigd het Koninklijk besluit van den 17den December 1853, n°. 93, waarbij bekrachtigd wordt het daarbij vermelde reglement op de verstrekking van kleedingbehoeften aan de slaven op de plantages en gronden in de kolonie Suriname.

Bij resolutie van den 8sten September 1854, n°. 1233 (*Gouvernementsblad* n°. 11), werden voorloopig, met wijziging van het bepaalde bij de resolutie van den 14den

December 1853, n°. 1755 (*Gouvernementsblad* n°. 10), de geldelijke verstrekkingen, welke wekelijks voor voedingsmiddelen aan de slaven te Paramaribo en in zijne buitenwijken moesten worden te goed gedaan, in evenredigheid tot de toenmalige prijzen der levensmiddelen gebragt.

Op de naleving der slavenreglementen wordt door het koloniaal bestuur een zooveel mogelijk naauwkeurig toezigt gehouden.

De toenemende goede gezindheid der slaven-eigenaren in het algemeen vestigt, volgens getuigenis van dat bestuur, meer en meer het vertrouwen op de behoorlijke naleving. Ook heeft het bezigen van vrije landbouwers, met name Madeirianen en Chinezen, zoowel op de plantages als onder de stads-slaven, eenen gunstigen invloed uitgeoefend. Van de eene zijde werd daardoor de slaaf van lieverlede minder vreemd aan het denkbeeld dat de veldarbeid niet uitsluitend door slaven moet worden verrigt; van de andere zijde is bij ondervinding gebleken, dat die omstandigheid, in verband met het toezigt op de naleving der slavenreglementen, zeer gunstig gewerkt heeft op de behandeling der slaven. Het hooge belang voor de kolonie in het bevorderen eener ruime immigratie gelegen, wordt door deze verkregene ondervinding nog vermeerderd.

Onder bijlage lit. C wordt hierbij overgelegd een staat van de regterlijke uitspraken wegens overtredingen van de reglementen op de behandeling der slaven sedert derzelver invoering (loopende van Augustus 1851 tot Februarij 1856) (*), en onder bijlage lit. D, een staat van de plantages en gronden, aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming der verpligtingen bij de slavenreglementen voorgeschreven, welke voor geene dadelijke vervolging vatbaar zijn, maar waaromtrent de nalatigen eerst aangemaand behooren te worden (loopende van Junij 1855 tot Februarij 1856).

Blijkens de aanmerking in dezen laatsten staat vermeld, wordt er twee malen 's jaars, en wel in de maanden Maart en September, op last van den Gouverneur, in de verschillende divisien een naauwkeurig onderzoek ingesteld naar de naleving van de reglementen op het *onderhoud, den arbeid, de huisvesting en de tucht der slaven op de plantages en gronden in de kolonie Suriname en op de verstrekking van kleedingbehoeften aan dezelven*, behalve de bijzondere schouwingen welke, naar aanleiding van bij de politie ingebragte klagten, tusschentijds noodig bevonden worden. Deze klagten worden ingebragt bij den Procureur-Generaal en worden aldaar, na onderzoek, huishoudelijk afgedaan of ter vervolging overgegeven. Van die zaken, welke ter vervolging overgegeven zijn, is hierboven, onder bijlage C, mededeeling gedaan.

Onder de bijlagen lit. E en F zijn hierbij gevoegd extracten uit het journaal gehouden bij de 1ste en 2de afdeelingen van het bureau der politie. Wegens den grooten omvang worden alleen de opgaven van één jaar, en wel die van het laatste jaar 1855, waarover zij loopen, hier medegedeeld.

Blijkens de resolutie van den Gouverneur van Suriname, waarbij de overlegging dezer extracten is bevolen, zijn uit die journalen daarin opgenomen „alle voor„vallen, welke voor het Bestuur wetenswaardig zijn en waaruit het gevolgtrekkingen „zou kunnen maken omtrent de behandeling der slaven in het algemeen en om„trent den bij hen heerschenden geest."

In de Nota van inlichtingen, aan de Tweede Kamer ingezonden bij dezerzijdschen brief van den 29sten December 1855, is reeds een algemeen overzigt gegeven van de afstraffingen die op het piket der justitie te Paramaribo hebben plaats gehad gedurende de jaren 1839 tot en met 1854. Als een vervolg daarop wordt hierbij, onder bijlage lit. G, overgelegd een staat, aantoonende het aantal afstraffingen die gedurende het jaar 1855 op genoemd piket hebben plaats gehad, met vermelding tevens van den aard der overtreding en van het gegeven getal slagen.

Daaruit blijkt dat er in het jaar 1855 zijn afgestraft 282 personen, waarvan 85 plantage- en 197 particuliere slaven, en dat van de 282 vijftig wegens desertie gestraft werden.

(*) Wegens het hooge belang van het onderwerp, in dit hoofddeel behandeld, worden ook de opgaven van latere dagteekening dan 1854, voor zooveel zij ontvangen zijn, medegedeeld.

In het jaar 1854 bedroeg, volgens de aangehaalde nota, het aantal afgestraften 396, waarvan 186 plantage- en 210 particuliere slaven. Onder dezen 396 waren er in 1854 70 wegens desertie gestraft.

In den overgelegden staat komen 5 afstraffingen voor, waarbij, zonder dat blijkt van verleende magtiging van den Procureur-Generaal, zijn toegebragt:

aan twee plantage-slaven	50	slagen,
„ één particulieren slaaf	50	„
„ ééne plantage-slavin	25	„
„ ééne particuliere slavin	25	„

Het opleggen dezer straffen, zonder die magtiging, was het gevolg eener onjuiste uitlegging van art. 29 van het reglement voor de slaven op de plantages (*Gouvernementsblad* 1851, n°. 4), waarbij aan eigenaren of administrateuren de magt is toegekend om het dubbele van het gewone aantal slagen op te leggen, en te gaan bij mannen tot 50, en bij vrouwen tot 30 slagen, zonder magtiging van den Procureur-Generaal. Aan den Gouverneur is thans te kennen gegeven, dat die bepaling alleen betrekking heeft tot slaven die zich op de plantages bevinden, doch niet van toepassing is, indien plantageslaven in de stad zijn.

Blijkens de in bijlage lit. *H* medegedeelde opgaven bedroeg het aantal der weggeloopen en terugkeerende slaven:

in de jaren	**1854.**	**1855.**
weggeloopen	256	245
teruggekeerd	239	192

In dien staat is tevens vermeld welke middelen zijn gebezigd om weggeloopen slaven terug te brengen, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd. Blijkens de in de aanmerkingen onder 3 gegeven toelichtingen, behoort het grootste aantal der hierbij bedoelde slaven tot die, welke zonder voorkennis van de bevelhebbers hunne plantages hebben verlaten, ten einde bij het hoofd der politie klagten in te brengen, en die dus meestal slechts eenige dagen onder weg zijn gebleven.

In de hiervoren genoemde bijlagen E en F zijn opgeteekend de verhooren, ook der verschillende weggeloopen slaven, gedurende de jaren 1854 en 1855, met vermelding der opgelegde straffen; en onder bijlagen lit. I en lit. J. worden nog in bijzonderheden die straffen, welke, na onderzoek der zaak bij de twee afdeelingen der politie, aan hen zijn opgelegd, aangegeven, met opgave tevens van de wijze waarop de terugkeer heeft plaats gehad. Daaruit blijkt, onder andere, dat gedurende het jaar 1854 aan 18 van de 239, en gedurende 1855 aan 29 van de 192 weggeloopen en teruggekeerde of teruggebragte slaven, na ondergaan verhoor door de politie, min of meer zware straffen zijn opgelegd. Velen der weggeloopen slaven zijn uit eigen beweging naar de plantages of gronden waartoe zij behoorden teruggekeerd, en alsdan meestal ongemoeid gelaten, ten einde daardoor eenen goeden indruk te geven en den vrijwilligen terugkeer te bevorderen. Wanneer de desertie met verzwarende omstandigheden gepaard ging, is door de bevelhebbers of administrateuren, uit kracht van de bevoegdheid, hun bij de wet toegekend, somwijlen de teruggekeerde slaaf huishoudelijk gestraft.

Onder het aantal veroordeelden bij vonnis van het Geregtshof of van het Collegie van kleine zaken zijn in de jaren 1854 en 1855 *geene* slaven begrepen. Dit is daaraan toe te schrijven, dat het beginsel is aangenomen, om — met uitzondering van misdaden of vergrijpen van bijzonder zwaarwigtigen aard, welke gelukkig niet hebben plaats gehad — voor de slaven straffen van huishoudelijken aard, bij voorbeeld opsluiting voor korten tijd, of verwijdering gedurende eenige maanden naar het straf-etablissement op het fort Nieuw-Amsterdam, ten einde aldaar onder behoorlijk toezigt te werken, toe te passen. De beduidend oploopende proceskosten moeten anders meestal door het Gouvernement worden voorgeschoten, zonder

eenige zekerheid dat deze later, na afloop van den straftijd, op den eigenaar kunnen verhaald worden.

Zoo als reeds is gemeld onder het hoofddeel J is in het onderwijs der slaven, vooral door toedoen van de Moravische Broeders, een merkbare vooruitgang te bespeuren. De dag- en avondscholen, op verschillende plantages gevestigd, werken zeer gunstig, vooral bij het opkomend geslacht, daar de kinderen ook reeds jong aan orde en opzigt gewend worden.

De Zondagscholen werden, ook door de volwassenen, druk bezocht. Hoezeer het onderwijs in het schrijven nog niet algemeen aan de slaven werd toegestaan, nam echter het aantal der dit vergunnende meesters toe.

Er is hiervoren (onder G III) gemeld, dat het aantal ledematen der Moravische Broedergemeente op ultimo December 1854 bedroeg 20,567, en dat toen tot 173 (*) van de 255 bestaande plantages toegang aan de zendelingen was verleend. In 1830 waren slechts 15 van de toen 460 bestaande plantages voor de zendelingen geopend en telde de gemeente slechts een aantal van 1782 leden. In 1831 klom dit aantal tot 2182, en het bedroeg in de jaren

1848	15,530
1849	17,361
1850	17,933
1851	18,831
1852	18,972
1853	19,419 en in
1854	20,567.

Elk jaar vermeerdert zoowel het aantal zendelingsposten als het aantal ledematen; de goede invloed van de godsdienst op zedelijkheid en beschaving is op vele plaatsen merkbaar, zoowel door mindere gehechtheid aan bestaand afgodisch bijgeloof, als door de meerdere behoeften aan kleeding enz.

De gelden ontvangen voor de vrijgegevene gouvernements-slaven worden, ingevolge eene ministeriele aanschrijving van het jaar 1848, gestort in de kas van het Genootschap tot uitbreiding van het Christendom onder de slaven enz. in Suriname. Onder bijlage lit. K. en lit. L. worden hierbij gevoegd staten van de in de jaren 1854 en 1855 vrijgegevene gouvernements-slaven en van de daardoor in genoemde kas gestorte sommen. Onder deze gemanumitteerden komen in 1854 twee, en in 1855 eveneens twee slaven voor, aan wie deze gunst als eene belooning voor goed gedrag en getrouwe diensten is toegekend.

P. Europesche kolonisatie.

De goederen nog aanwezig gebleven op het opgeheven etablissement van kolonisatie aan de Saramacca zijn stadwaarts overgebragt en verkocht; de opbrengst daarvan is in de koloniale kas gedeponeerd geworden. De school- en kerkgebouwen, aldaar nog aanwezig, werden overgebragt naar de plantage Catharina Sophia, om daar tot school- en kerkgebouw te worden ingerigt.

De van Groningen herkomstige kolonisten, waarvan in het Verslag over 1853 melding werd gemaakt als in den omtrek van Paramaribo gevestigd, bestaan uit vijf huisgezinnen, en houden zich bij voortduring met den landbouw en de veeteelt bezig. Hunne groenten, aardvruchten en melk werden door hen in de stad verkocht. Vier dezer gezinnen hadden een goed bestaan en namen merkbaar in welvaart toe, het vijfde was, volgens opgave van den Gouverneur, ten achteren ten gevolge van luiheid en ongeschiktheid tot den veldarbeid.

(*) Buiten deze 173, door de Moravische Broeders bezochte plantages, wordt nog op verscheidene door de Roomsch-katholijke geestelijken dienst gedaan.

Van de in het jaar 1853 alhier aangekomene leden der commissie tot onderzoek naar de al of niet geschiktheid van Suriname voor eene kolonisatie met Duitschers, waren twee naar Europa teruggekeerd. De twee overgebleven leden zetteden in 1854 het onderzoek voort; van deze laatsten is de heer *F. Voltz* sedert te Paramaribo overleden (6 Augustus 1855), terwijl ook de heer *Schunck*, die het laatst in Suriname was gebleven, in het jaar 1855 in Europa is teruggekeerd.

Volgens het Verslag over 1853 (blz. 261) bevond zich op ultimo December van dat jaar eene bevolking van 24 vrije personen en één slavin op het etablissement Albina aan de Marowijne, onder den heer *Kappler*.

Op ultimo December 1854 bedroeg de bevolking van die plaats 44 vrije personen, waaronder 29 van het mannelijk en 15 van het vrouwelijk geslacht.

Gedurende dat jaar waren aldaar uit Europa aangebragt 25 personen, allen Duitschers, met uitzondering van een huisgezin Noordhollandsche visschers, bestaande uit man, vrouw en vier kinderen, die zich op de vischvangst toeleggen ter voorziening in de behoeften der inwoners van Albina.

Over het algemeen bevond zich het etablissement in eenen gunstigen toestand, inzonderheid wat de gezondheid betreft. Gedurende het jaar 1854 werden er 4 huwelijken gesloten, terwijl er twee geboorten plaats hadden en twee personen aldaar zijn overleden.

Het etablissement werd door den Gouverneur bezocht; er had zich namelijk, ten gevolge der inblazingen en opruijingen van zekeren *Bühler*, die den heer *Kappler* als adsistent in het bestuur der kolonisatie en als opzigter over de werkzaamheden der kolonisten behulpzaam moest zijn, een geest van ontevredenheid en moedeloosheid onder hen vertoond.

Het gelukte den Gouverneur den goeden geest te herstellen, terwijl genoemde *Bühler*, wiens tegenwoordigheid aldaar nadeelig werd geacht, uit de Marowijne werd verwijderd; op het punt staande om naar Europa terug te keeren, is hij kort daarop te Paramaribo overleden.

Door de belanghebbende in deze kolonisatie was aan het bestuur verzocht eene betonning van het moeijelijke vaarwater der Marowijne te doen bewerkstelligen.

Zijner Majesteits stoomboot *Curaçao* vertrok daarhenen, tot het doen eener voorloopige opname, in de maand October 1854, doch daaruit is gebleken dat eene opname en betonning dezer rivier slechts in het gunstige jaargetijde kan geschieden en dan nog, met het meest mogelijke overleg, belangrijke kosten zal vorderen.

Omtrent de kolonisatie-plannen van den baron *R. F. van Raders* valt over het jaar 1854, na het medegedeelde in de Nota aan de Tweede Kamer ingezonden bij dezerzijdsche missive van den 29sten December 1855, niets verder te vermelden.

Q. Nijverheid.

I. LANDBOUW.

Het getal plantages en bewerkte gronden bedroeg op het einde van het jaar 1854 255, waaronder begrepen is de gouvernementsplantage Catharina Sophia.

Deze 255 plantages zijn verdeeld zoo als in deze tabel wordt aangegeven.

	GETAL PLANTAGES EN GRONDEN IN ELKE DIVISIE.											Getal akkers van al de concessien in elke divisie.
	Suiker.	Koffij.	Koffij en katoen.	Koffij en cacao.	Cacao.	Katoen.	Hout.	Rijst.	Kost.	Kweek.	Totaal.	
Divisie Boven Suriname en Thorarica	21	1	»	»	»	»	5	»	10	»	37	41,571
» Para	9	3	»	2	»	»	12	»	12	»	38	109,649
» Beneden-Commewijne. . .	6	11	»	»	»	»	»	»	6	»	23	21,043
» Bened.-Cottica.	12	15	»	1	»	7	»	»	3	»	38	33,722
» Mattappica. .	4	6	1	»	»	4	»	»	3	»	18	17,856
» Boven-Commewijne. . . .	16	»	»	»	»	»	2	1	»	»	19	47,418
» Boven-Cottica en Perica . .	13	13	»	»	»	3	»	»	»	»	29	36,455
» Saramacca . .	3	1	»	9	3	»	4	»	1	»	21	26,844
District Nickerie. . .	5	2	»	1	»	1	»	»	4	3	16	9,754
» Coronie . . .	1	»	»	»	»	13	»	»	»	2	16	14,580
	90	52	1	13	3	28	23	1	39	5	255	358,842

De uitgestrektheid van deze plantages bedroeg 358,842 akkers, waarvan 47,175¼ in bebouwing. Van deze 47,175¼ akkers in bebouwing zijn er beplant met:

suikerriet	20377¼
koffij	6807
koffij en katoen	149
id en cacao	323½
cacao	544½
katoen	9073
rijst.	179½
kost.	9721½

Volgens de door de onderscheidene plantages ingeleverde diviestaten was de opbrengst in het jaar 1854 zoo als wordt aangewezen in den *staat der verkregene producten*, bijlage lit M.

Er waren nog vele kleine stukken gronds in bewerking, welker product bestaat uit rijst, maïs, arrowroot, cassave, patattes enz., waarvan de hoeveelheid niet kan opgegeven worden, vermits het grootste gedeelte tot binnenlandsche consumtie dient.

Het geldwaardig bedrag der in den staat vermelde verkregen producten was als volgt:

suiker.	ƒ 2,232,115.24$^{1}/_{5}$
rhum (proefhoudend) . .	135,801.10
dram (id.) . . .	201,127.00
melassie	319,625.00
koffij	139,217.54
cacao	43,016.40
katoen	235,858.30$^{1}/_{2}$
Te zamen . .	ƒ 3,297,760.59$^{3}/_{10}$

Deze berekening der waarde van de producten is geschied naar den gemiddelden prijs, door het Gouvernement in het jaar 1854 ter heffing van de uitgaande regten bepaald, namelijk:

suiker	à	6$^{17}/_{20}$	cents	per	pond.
rhum	„	85	„	„	gallon.
dram	„	85	„	„	„
melassie	„	25	„	„	„
koffij	„	22	„	„	pond.
cacao	„	!8	„	„	„
katoen	„	28$^{1}/_{2}$	„	„	„

Doordien bij de ingekomen opgaven niet was vermeld het juiste getal ponden heele en gebroken koffij en schoone en vuile katoen, is het totaal der ponden berekend als heele koffij en schoone katoen.

Op ultimo December 1854 waren de slaven op de verschillende plantages en gronden verdeeld zoo als in den ondervolgenden staat is aangegeven:

NAMEN DER DIVISIEN EN DISTRICTEN.	Suiker.	Koffij.	Koffij en cacao.	Cacao.	Katoen.	Koffij en katoen.	Rijst.	Kost.	Hout.	Kweek.	Totaal.
Boven Suriname en Thorarica	3,795	233	„	„	„	„	„	322	434	„	4,784
Para	1,538	150	202	„	„	„	„	121	1,642	„	3,653
Boven Commewijne .	2,319	„	„	„	„	„	89	„	123	„	2,531
Boven-Cottica en Perica	2,031	1,296	„	„	801	„	„	„	„	„	4,128
Beneden-Commewijne.	1,975	1,148	„	„	„	„	„	270	„	„	3,393
Beneden-Cottica . .	2,978	2,074	106	„	1,326	„	„	124	„	„	6,608
Matappica	581	554	„	„	747	100	„	36	„	„	2,018
Saramacca	920	54	544	29	„	„	„	7	92	„	1,646
Nickerie	1,364	75	47	„	38	„	„	92	„	7	1,623
Coronie	383	„	„	„	1,638	„	„	„	„	9	2,030
Totaal der slaven . .	17,884	5,584	899	29	4,550	100	89	972	2,191	16	32,414

Onder deze 32,414 op plantages werkende slaven, waren er 28,355 *plantageslaven*, dat is die op naam der plantages in de registers zijn ingeschreven, en 4059 particuliere of privé slaven.

De onder lit. N en lit. O bijgevoegde tabellen doen zien hoedanig de verhouding was der bastiaans, veldwerkers, fabriekarbeiders, huisbedienden enz., onder deze plantage- en particuliere slaven, ieder afzonderlijk, en verdeeld in de verschillende divisien en districten.

Bij de aangehaalde Nota van Inlichtingen van den 29sten December 1855 werden voor ultimo December 1853, onder de bijlagen A, B, C, en D, medegedeeld dezelfde opgaven, welke in den bovenstaanden staat en in bijlagen litt. M, N en O zijn vermeld voor het einde van het jaar 1854.

Onder bijlage lit. P wordt hierbij overgelegd eene uitvoerige gedrukte opgave van de verschillende plantages, met het getal slaven, akkers, werktuigen, het product, de vrije personen op de plantages, benevens de namen der eigenaren, beheerders in Europa en in Suriname, en der directeuren, volgens den stand op den 1sten Januarij 1854. In die staten zijn, in navolging van de vóór 1847 uitgegevene Surinaamsche almanakken, ook nog de verlatene plantages opgenomen, terwijl daarbij de volgorde der divisien is in acht genomen en een alphabetisch register daarbij is gevoegd. Bij de opgave van het aantal slaven op de plantages aanwezig is nog aangegeven hoeveel er daarvan geschikt tot werken waren.

In de divisiestaten, zoo als die tot dusverre op de plantages zijn ingevuld, is nimmer, en ook thans niet, naauwkeurig opgegeven het verkregen product. Zoo ziet men uit de aanmerkingen in den staat (bijlage lit. M), dat door verscheidene plantages verzuimd was om het door haar verkregen product in te vullen; andere meldden het aantal vaten in plaats van het aantal ponden suiker, hetgeen een aanmerkelijk verschil kan opleveren, daar de grootte der vaten zeer uiteenloopt. Uit die opgave kan dus niet met eenige juistheid worden opgemaakt de verhouding tusschen de werkbare magt der verschillende plantages en het aldaar verkregen product.

Iedere berekening, gegrond op de thans daaromtrent bekende en hier medegedeelde gegevens, zou uit den aard der zaak slechts tot verkeerde uitkomsten leiden. Een verbeterd model van divisiestaten, door den Gouverneur ontworpen en ter invulling rondgedeeld, zal voor volgende jaren de bepaling van die verhouding mogelijk maken.

Op de plantage Catharina Sophia, die, zoo als gezegd is, onder de bovenstaande opgave begrepen is, bevonden zich op ultimo December 1854 517 slaven, waarvan 249 van het mannelijk en 268 van het vrouwelijk geslacht. In het jaar 1854 zijn aldaar geboren 6 jongens en 10 meisjes, te zamen 16, en overleden 12 van het mannelijk en 13 van het vrouwelijk geslacht, te zamen 25.

De opbrengst der plantage bedroeg 1003 vaten suiker, inhoudende 1,336,071 pond; 35,126 gallon rhum en 33,550 gallon melassie.

Van de Chinezen aldaar arbeidende zijn er in het jaar 1854 twee overleden, waardoor hun aantal op ultimo December op *twaalf* was gebragt. Het werk werd goed door hen verrigt, doch men kon van hen op geen volle taak rekenen; vooral voor het veldwerk waren zij minder geschikt, doch zij voldeden zeer goed bij huis. Hunne gezondheid liet over het algemeen veel te wenschen over, hetgeen, volgens getuigenis van den Gouverneur, — in aanmerking nemende het slag van menschen — minder te verwonderen is.

Aan het door eenige particulieren ontworpen plan om Chinezen voor eigen rekening te ontbieden, was nog geen gevolg gegeven.

Op bladzijde 13 van het Verslag over 1853 is melding gemaakt van de aankomst in de kolonie van Portugesche emigranten van Madeira. In den aanvang van het jaar 1854 werd door den Gouverneur eene commissie benoemd om onderzoek te doen naar de gezondheid dezer Madeirianen, alsmede naar hunne werkzaamheid en geschiktheid tot het volvoeren van den kolonialen veldarbeid; het rapport door deze commissie uitgebragt is in druk te vinden in de *Surinaamsche courant en Gouvernements-advertentieblad* van het jaar 1854 (n°. 39—44 van den 1sten, 4den, 6den, 8sten en 13den April).

Op den 6den Junij 1854 werden er weder 155 Madeirianen in Suriname aan-

gebragt met de Portugesche schoener *Libania & Adelaïda*, kapitein *J. Pereira.* Aanvankelijk scheen er weinige opgewektheid bij de planters te bestaan tot het aanhuren der emigranten, waarop door het bestuur eenige hieronder vermelde bepalingen tot tegemoetkoming der planters die deze arbeiders in huur wenschten te nemen, en ter aanmoediging van de immigratie, werden gemaakt. De eigenaren of beheerders van de navolgende plantages hebben die Madeirianen toen gehuurd, als:

voor de plantage	Alsimo	13
» » »	de drie Gebroeders	15
» » »	Hamburg	33
» » »	Houttuin	19
» » »	Leonsburg	7
» » »	Lust-rijk	8
» » »	Maagdenburg	16
» » »	Sardam	9
» » »	Susanna's daal	11
» » »	Weltevreden	24

De bedoelde door het bestuur gemaakte bepalingen waren de volgende:

1°. werd buiten toepassing gesteld de verpligting tot borgstelling ingevolge art. 12 van het reglement omtrent het burgerregt, bij verleening van admissie tot inwoning aan immigranten, die zich als arbeiders hebben verhuurd; welke buiten-toepassingstelling als blijvende bepaling opgenomen is in n°. 7 van het *Gouvernementsblad;*

2°. werd, voor zoover de huurders het zouden verlangen, een renteloos voorschot uit de koloniale kas, onder borgtogt, toegezegd van de helft van het passagegeld voor de door hen aangehuurd wordende immigranten, te restitueren in drie gelijke jaarlijksche termijnen; van welke tegemoetkoming door allen, met uitzondering van twee, werd gebruik gemaakt;

3°. werd de schoener vrijgesteld van de betaling van het baak-, los- en steiger-geld;

4°. werd de gemelde schoener vrijgesteld van de uitgaande regten voor de producten die zij zoude uitvoeren, ter concurrentie van het bedrag der passage voor de immigranten.

Bij de in 1854 gesloten contracten hebben de immigranten zich niet meer, gelijk in 1853, voor den tijd van *twee*, maar voor *drie* jaren verbonden; welke tijd echter nog niet voldoende werd geacht, vermits er te veel tijd wordt vereischt voor de acclimatisatie en voor het onderrigt, zoodat de huur bijna verloopen is alvorens de huurling een bekwaam arbeider is geworden.

In de contracten, gedurende 1854 met hen gesloten, zijn, ten gevolge der verkregene ondervinding, eenige meerdere bepalingen opgenomen dan in die van 1853; onder bijlage Q wordt van beide contracten afschrift overgelegd.

Het bestuur der kolonie heeft twee concept-reglementen op de immigratie van vrije arbeiders in gereedheid en ter visie van belanghebbenden gelegd, met uitnoodiging hunne bemerkingen daarop te doen kennen.

Na de aankomst van de *Libania & Adelaïda* zijn er gedurende de jaren 1854 en 1855 (*) geene immigranten meer aangebragt geworden.

In de maand Junij van het jaar 1855 werden de huurders der immigranten door den Gouverneur uitgenoodigd om alle bijzonderheden mede te deelen omtrent den toestand dezer arbeiders. De bij het koloniaal bestuur ingekomene berigten zijn

(*) Ook omtrent dit onderwerp geldt de aanmerking in de noot op bladz. 307.

zoodanig uiteenloopend omtrent hunne gezondheid, gedrag en geschiktheid tot den arbeid, dat daaruit moeijelijk een algemeen besluit kan worden getrokken. Door eenigen worden de gunstigste uitkomsten medegedeeld; door anderen zijn de arbeiders, met opoffering van alle uitschotten, geheel ontslagen. Veel schijnt dit oordeel afhankelijk te zijn van de min of meerdere geschiktheid der gehuurde arbeiders voor den veldarbeid, vooral daar de in de kolonie aangebragte Madeirianen, zoo het schijnt, niet tot de beste soort van deze immigranten behooren.

II. VEETEELT.

In de bijgaande tabel wordt de toestand van den veestapel der kolonie op den 31sten December 1854 medegedeeld.

	HORENVEE.			Paarden.	Muilezels.	Ezels.	Varkens.	Schapen.	Geiten.
	Bullen koeijen en kalveren.	Ossen.	TOTAAL.						
De stad Paramaribo en derzelver buitenwijken. . .	622	113	735	31	6	72	63	96	23
Divisie Boven-Suriname en Thorarica	345	79	424	12	5	6	360	210	21
„ Para	586	69	655	87	14	15	264	241	21
„ Beneden-Commewijne	307	33	340	12	3	8	315	140	117
„ „ Cottica. .	787	37	824	20	5	6	862	266	39
„ Matapica	132	34	166	8	1	1	202	182	63
„ Boven-Commewijne.	259	7	266	4	„	„	227	153	74
„ „ Cottica en Perica . . .	296	16	312	„	„	„	438	294	79
„ Samaracca. . . .	116	8	124	3	5	3	189	98	7
District Nickerie	500	„	500	31	„	9	29	250	34
„ Coronie	826	73	899	29	„	12	133	1,201	38
	4,776	469	5,245	187	39	132	3,082	3,131	516

III. UITGIFTE VAN LANDERIJEN VOOR CULTUUR.

Aan particuliere personen werden in het jaar 1854 afgestaan:

1°. in allodialen eigendom:

7 perceelen land, te zamen groot 960 akker, benevens 3 erven, waarvan 1 te Paramaribo en 2 te Nickerie;

2°. in pacht:

8 perceelen, te zamen groot 9 bunder of 22½ akker.

IV. HANDEL EN SCHEEPVAART.

Het getal koopvaardijschepen, in het jaar 1854 in de kolonie Suriname aangekomen, bedroeg als vogt:

Uit Nederland	58	bodems,	metende	6452	last
„ Noord-Amerika	25	„	„	2798	„
en „ andere vreemde plaatsen	86	„	„	2807½	„
Te zamen	169	„	„	12,057½	last; met

welke vaartuigen voor eene geldswaarde van ƒ 2,152,697.15½ is ingevoerd, als:

van Nederland	ƒ 1,371,057.25½
„ Noord-Amerika	455,738.04
„ andere vreemde plaatsen	325,901.86

In dit jaar zijn van Suriname vertrokken 183 vaartuigen, als:

naar Nederland	61	bodems,	metende	6839	last.
„ Noord-Amerika	25	„	„	2661	„
„ andere vreemde plaatsen	97	„	„	3135½	„
Te zamen	183	„	„	12,635½	last.

De uitvoer heeft bedragen aan geldswaarde:

naar Nederland	ƒ 2,129,161.53½
„ Noord-Amerika	445,882.33
„ andere vreemde plaatsen	477,555.73
Te zamen	ƒ 3,052,599.59½

Van dezen uitvoer hebben de producten, uit den boezem der kolonie verkregen, bedragen de som van ƒ 3,009,718.54½, en die, niet tot de productie van Suriname behoorende, eene som van ƒ 42,881,05.

In de bijlage lit. R wordt een overzigt van den in- en uitvoer medegedeeld.

De waarde der in het jaar 1854 aangevoerde goederen in het entrepôt, bedroeg als volgt:

uit Nederland.	ƒ 18,066.40
„ Noord-Amerika	4,400.00
„ andere vreemde plaatsen. .	27,330.00
Te zamen	ƒ 49,796.40

De consumtie uit het entrepôt bedroeg ƒ 18,207.80.

De uitvoer uit het entrepôt bedroeg:

naar Nederland	ƒ	6,980.20
„ Noord-Amerika.		9,008.60
„ vreemde plaatsen		22,103.40
Te zamen	ƒ	38,092.20

Voor rekening van het Gouvernement bedroeg de invoer eene som van ƒ 64,053.55*, welke invoer alleen uit Nederland plaats had.

De uitvoer voor rekening van het Gouvernement had, met uitzondering van melassie, ook alleen naar Nederland plaats en bedroeg eene som van ƒ 75,984.56; hij bestond uit 1,005,426 pond suiker en 13,688 gallon rhum van de plantage Catharina Sophia.

In het overzigt van den handel en de scheepvaart der kolonie Suriname in het jaar 1854, opgenomen in de *Staats-courant* van den 14 September 1855, n°. 228, vindt men verder alle bijzonderheden omtrent den in- en uitvoer vermeld; dien ten gevolge wordt hier naar die mededeeling verwezen.

De regten van den in- en uitvoer — waaronder echter niet waren begrepen: 1°. die van de plantage Catharina Sophia, welke geene belasting betaalt; en 2°. de inkomende regten op de goederen welke voor het Gouvernement worden aangebragt — hebben in 1854 aan de koloniale kas opgebragt:

de inkomende en uitgaande regten. . .	ƒ	216,062.77
de baak-, los- en steigergelden		2,205.00
het lastgeld der schepen		35,240.25
de waag-, roei- en entrepôtregten . . .		4,594.04
Te zamen eene som van	ƒ	258,102.06

V. BRIEFWISSELING.

In het jaar 1854 zijn nieuwe bepalingen gemaakt omtrent de briefwisseling tusschen Nederland en zijne kolonien en bezittingen in de West-Indien, waardoor de correspondentie eene betere inrigting heeft verkregen en goedkooper is geworden.

Bij publicatie van den 22sten April 1854 (*Gouvernementsblad* n°. 4) werd in de kolonie afgekondigd Zijner Majesteits besluit van den 6den Maart 1854, n°. 23 (*Staatsblad* n°. 15), houdende vaststelling van het port, en verdere bepalingen omtrent de briefwisseling met de Nederlandsche West-Indische bezittingen. Het reglement, opgemaakt ter uitvoering van dit Koninklijk besluit van den 6den Maart 1854, n°. 23 (*Staatsblad* n°. 15), werd bij resolutie van den 29sten April 1854, n°. 591 (*Gouvernementsblad* n°. 6), in de kolonie in werking gebragt. Bij resolutie van den 30sten Julij 1854, n°. 897, werd in het *Gouvernementsblad* onder n°. 8 opgenomen het Koninklijk besluit van den 16 Mei 1854, n°. 63, houdende wijziging van het Koninklijk besluit van den 6den Maart n°. 23, voor zooveel betreft de briefwisseling tusschen het Rijk en de kolonie Suriname.

Het aantal brieven gedurende het jaar 1854 aangebragt en verzonden, is aangewezen op den volgenden staat.

ONTVANGEN				VERZONDEN				Aanmerkingen.
van	per mail.	per andere scheepsgelegenheid.	Totaal.	naar	per mail.	per andere scheepsgelegenheid.	Totaal.	
Nederland .	1361	1067	7580	Nickerie . .	480			Van de naast elke plaats aangewezen twee getallen het eerste gedurende de vier eerste maanden en het tweede gedurende de acht laatste maanden des jaars; zijnde met 1o. Mei in werking gekomen het Koninklijk besluit van 6 Maart 1854, no. 23 (*Staatsblad* no. 15), (Publicatie van den 22sten April 1854, *Gouvernementsblad* no. 4).
	3152	2000			1246		1726	
Nickerie, Coronie, Curaçao, St. Eustatius, St. Martin en vreemde plaatsen.	755	30		Coronie . .	42			
	1548	156	2489		160		202	
				Nederland .	1669	327		
					4237	515	6748	
				Curaçao . .	55	130		
					86	137	408	
				St. Eustatius.	1			
					4		5	
				St. Martin .	3			
					10		13	
				Demerary .	184			
					559		743	
				St. Thomas .	11			
					20		31	
				N. Amerika.	15			
					42		57	
				Engeland .	268			
					790		1058	
				Frankrijk .	21			
					50		71	
				Duitschland.	47			
					91		138	
				Belgie . .	6			
					12		18	
				Italie . . .	1			
					2		3	
				Oost-Indie .	3			
					4		7	
	6816	3253	10,069		10,119	1109	11,238	

De Minister van Kolonien,
P. MIJER.

BIJLAGE A.

STAAT

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN DE KOLONIE

SURINAME

OVER

1853,

VERGELEKEN MET DE RAMING VAN DAT JAAR.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN. In Suriname.	In Nederland.	TOTAAL.
Hoofdgelden	ƒ 195,000.00	ƒ 167,071.26	»	ƒ 167,071.[illegible]
Personeel	20,000.00	17,841.66	»	17,841.66
Quota van suikerplantages en houtgronden	17,000.00	16,134.03^{5}	»	16,134.[illegible]
Land-taxen of akkergelden . . .	8,000.00	8,214.88^{5}	»	8,214.[illegible]
Erfpachten.	600.00	752.61	»	752.[illegible]
Huurwaarde van huizen	17,000.00	15,152.81	»	15,153.[illegible]
Brugge- en weggelden.	300.00	310.00	»	310.00
Pleizierpaarden en rijtuigen . . .	300.00	535.00	»	535.00
Patentregt.	31,000.00	18,971.72^{5}	»	18,971.72^{5}
Zegelregt	52,000.00	51,579.46	»	51,579.46
Inkomende, uitgaande en entrepôtregten	242,000.00	244,885.37	»	244,885.37
Lastgeld en schepen	37,000.00	37,597.00	»	37,597.00
Baak-, los en steigergeld. . . .	3,000.00	2,430.00	»	2,430.00
Venduregten	18,000.00	27,407.43	»	27,407.43
Transportregten	11,000.00	13,878.22	»	13,878.22
Collaterale, successie- en overgangsregten	15,000.00	12,376.47	»	12,376.47
Waag- en roeigelden	8,000.00	8,594.82^{5}	»	8,594.82^{5}
Diverse inkomsten	50,000.00	4,100.92^{5}	ƒ 461.59	4,562.51^{5}
Begraafplaats- of kerkhofsregten. .	2,000.00	2,636.00	»	2,636.00
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen .	25,000.00	25,360.88	1,313.17	26,674.05
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	10,950.00	»	10,947.28	10,947.28
Inkomsten der particuliere West-Indische Bank	60,000.00	58,498.68^{5}	»	58,498.68
Opbrengsten der gouvernements-plantages	88,000.00	139,762.92^{5}	»	139,762.92
	ƒ 911,150.00	ƒ 874,093.17^{5}	ƒ 12,722.04	ƒ 886,815.21^{5}
Minder ontvangen dan geraamd.	24,334.78^{5}			
	ƒ 886,815.21^{5}			ƒ 886,815.21^{5}
				ƒ 886,815.21^{5}

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE UITGAVEN. In Suriname.	In Nederland.	TOTAAL.
Kosten van het algemeen bestuur.	*f* 54,342.67	*f* 51,834.28	*f* 123.00	*f* 51,957.28
„ „ politie en justitie.	83,189.00	73,089.05	„	73,089.05
Administratie van finantien.	119,573.01	74,779.53[s]	45,224.57[s]	120,004.11
Departement van onbeheerde boedels en weezen	17,400.00	14,822.59[s]	„	14,822.59[s]
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs	42,500.00	42,000.00	„	42,000.00
Plaatselijke en huishoudelijke kosten.	49,337.00	41,642,19	„	41,642.19
Kosten der bevredigde Boschnegers en vrije Indianen	12,592.00	7,388.35	„	7,388.35
Landsgebouwen en publieke werken.	32,000,00	27,754.22[s]	„	27,754.22[s]
Kosten van de geneeskundige dienst.	70,258.77	45,184.52	3,531.90	48,716.42
Militaire kosten	305,311.66[5]	245,302.61	51,699.64	297,002.25
Kosten der genie-, fortificatiewerken en verdere middelen van defensie.	56,703.06[s]	51,176.70[s]	1,488,74	52,665.44[s]
Koloniale vaartuigen en het loodswezen	25,373.20	15,546.72	5,509.32[s]	21,056.04[s]
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	91,049.62	67,749.54	67,901.08	135,650.52
Betalingen voor de gouvernementsplantages	51,520.00	110,926.68	22,382.38	133,309.06
Kosten der Europesche kolonisatie.	30,000.00	„	13,384.80	15,384,80
	*f*1,041,150.00	*f* 869,196.90	*f* 213,245.44	*f*1,082,442.34
Meer uitgegeven dan geraamd.	41,292,34			
	*f*1,082,442.34			*f*1,082,442.34

Meer uitgegeven dan ontvangen . . . . 195,627.12[s]

f 886,815.21[s]

BIJLAGE B.

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN DE KOLONIE

SURINAME

OVER

1854.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		TOTAAL.
	SURINAME.	NEDERLAND.	
Hoofdgelden	ƒ 190,000.00	»	ƒ 190,000.00
Personeel	21,000.00	»	21,000.00
Quota van suikerplantages en houtgronden	16,000.00	»	16,000.00
Landtaksen of akkergelden	11,000.00	»	11,000.00
Erfpachten	1,000.00	»	1,000.00
Huurwaarde van huizen	14,000.00	»	14,000.00
Brugge- en weggelden	400.00	»	400.00
Pleizierpaarden en rijtuigen	1,000.00	»	1,000.00
Patentregt	25,000.00	»	25,000.00
Zegelregt	45,000.00	»	45,000.00
Inkomende, uitgaande en entrepôtregten	237,000.00	»	237,000.00
Lastgeld van schepen	35,000.00	»	35,000.00
Baak-, los- en steigergeld	2,100.00	»	2,100.00
Venduregten	17,000.00	»	17,000.00
Transportregten	12,000.00	»	12,000.00
Collaterale, successie- en overgangsregten	7,000.00	»	7,000.00
Waag- en roeigelden	8,000.00	»	8,000.00
Begraafplaats- of kerkhofsregten	3,500.00	»	3,500.00
Posterij	1,500.00	»	1,500.00
Leges en provisiegelden	4,100.00	»	4,100.00
Boeten	500.00	»	500.00
Passagegelden van de koloniale vaartuigen	1,800.00	»	1,800.00
Diverse inkomsten	20,000.00	»	20,000.00
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	24,200.00	ƒ 3,000.00	27,200.00
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig pensioenfonds der West-Indische ambtenaren	»	10,950.00	10,950.00
Inkomsten der particuliere West-Indische Bank	60,000.00	»	60,000.00
Opbrengsten der gouvernementsplantages	93,000.00	»	93,000.00
	ƒ 851,100.00	ƒ 13,950.00	ƒ 865,050.00

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.		TOTAAL.
	SURINAME.	NEDERLAND.	
Kosten van het algemeen bestuur	f 39,742.67	f 13,500.00	f 53,242.67
Kosten van politie en justitie	80,032.50	4,075.00	84,107.50
Administratie van finantien	88,538.79	57,533.07	146,071.86
Departement van onbeheerde boedels en weezen	15,142.00	»	15,142.00
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs	39,700.00	2,750.00	42,450.00
Plaatselijke en huishoudelijke kosten . . .	47,545.00	1,300.00	48,845.00
Kosten der bevredigde Boschnegers en vrije Indianen.	9,022.00	»	9,022.00
Landsgebouwen en publieke werken . . .	34,830.00	»	34,830.00
Kosten van de geneeskundige dienst . . .	58,435.11	5,040.00	63,475.11
Militaire kosten	273,506.82	27,000.64	300,507.46
Kosten der genie, fortificatie-werken en verdere middelen van defensie	53,595.16[5]	750.00	54,345.16[5]
Koloniale vaartuigen en het loodswezen . .	14,768.00	6,400.00	21,168.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	74,843.23[5]	4,000.00	78,843.23[5]
Betalingen voor de gouvernementsplantages.	63,000.00	»	63,000.00
Kosten der Europesche kolonisatie. . . .	30,000.00	»	30,000.00
	f 922,701.29	f 122,348.71	f 1,045,050.00

BIJLAGE *C.*

STAAT

van de regterlijke uitspraken wegens overtredingen van de reglementen op de behandeling der slaven, sedert derzelver invoering.

STAAT van de regterlijke uitspraken wegens overtredingen van de de huisvesting en de tucht der slaven, op de plantages en gronden *vernementsblad* n°. 4), sedert derzelver invoering.

Volg-nommer.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.
1	H. Stenhuijs.	Weigering van geneeskundige hulp aan en onwettig in custodie doen verblijven van eenen slaaf
2	J. N. van Zichem.	Het toebrengen van 25 slagen met een teertouw aan den slaaf *Avans*, aankomende *J. Barbie*, over wien hij het gezag eens meesters uitoefende.
3	J. M. Polak en E. J. Goedman.	Overtreding van art. 13 van bijlage *B* der publicatie dd. 6 Mei 1851, G. B. n°. 4, het afstraffen namelijk der slavin *Venus* op eene andere dan bij de wet daartoe aangewezene plaats.
4	G. C. Vogt, echtgenoot van F. G. Henkel.	Overtreding van art 13 van bijlage *B* der publicatie dd. 6 Mei 1851, G. B. n°. 4, als zoude zij aan de slavin *Chrisje* slagen met eenen stok hebben toegebragt.
5	M. C. Lionarons, directeur der plantage Maagdenburg.	Idem, wegens het doen toebrengen van slagen met een teertouw aan den slaaf *Gerrit*, aankomende *E. J. Samson*, werkzaam op bedoelde plantage.
6	C. H. Aulorius,	Idem, wegens het doen afstraffen namelijk van den slaaf *Albert*, aankomende *A. B. de Vries* op eene andere dan bij de wet aangewezene plaats.
7	C. L. G. Kuhn.	Eenvoudig feitelijk geweld jegens de slavin *Bébé*.
8	G. J. de Vries en J. de Vries.	Feitelijk geweld jegens den slaaf *James*, afkomstig van *M. Oliveira*, voor den vrijdom gekocht door *J. de Vries*.

reglementen op de behandeling der slaven, en op het onderhoud, den arbeid, in de kolonie Suriname (bijlage B en C der Publicatie dd. 6 Mei 1851 *Gou-*

DATUM van het VONNIS.	UITSPRAAK.	*TOELICHTINGEN.*
1851. 11/26 Augustus.	Vrijgesproken.	
1/15 September	Veroordeeld tot betaling eener geldboete ad f 10 en de kosten van het regtsgeding.	Bij het vonnis zijn, op grond van verregaande provocatie, verzachtende omstandigheden aangenomen.
1/15 December	Ieder tot betaling eener geldboete van *f* 10, benevens de kosten veroordeeld.	Idem.
9/23 »	Vrijgesproken.	
1852. 15 December. / 5 Januarij.	Veroordeeld tot betaling eener geldboete van *f* 50 en de kosten.	Bij het vonnis zijn verzachtende omstandigheden aangenomen.
22 December. / 5 Januarij.	Veroordeeld tot *f* 10 en de kosten.	Idem.
17/28 Januarij.	Veroordeeld tot betaling eener geldboete van *f* 25, benevens de kosten ter 1ste instantie en in de helft van die in appèl.	Bij arrest van het geregtshof is het vonnis van het Collegie van kleine zaken, waarbij de beklaagde aan gequalificeerd feitelijk geweld schuldig verklaard en hem eene geldboete van *f* 150 opgelegd was, ten gevolge van het, zoowel door hem als door het Openbaar Ministerie daarvan geinterjecteerd appèl, verbeterd, en verzachtende omstandigheden op grond van verregaande provocatie aangenomen.
16 Februarij. / 1 Maart.	De eerste veroordeeld tot *f* 10 boeten en de kosten, en de tweede vrijgesproken.	Bij het vonnis zijn, op grond van verregaande provocatie zijdens den slaaf *James*, verzachtende omstandigheden aangenomen, terwijl bedoelde slaaf bij hetzelve wegens schennis van huisregt en stoornis der huisselijke rust veroordeeld is geworden tot 8 dagen gevangenzetting in boeijen.

Volg-nommer.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.
9	J. A. W. Rivoire.	Overschrijding der bevoegdheid bij art. 13 van bijlage *B* der publicatie dd. 6 Mei 1851, G. B. n°. 4, verleend, door den slavenjongen *Philip*, aan eenen boom gebonden, slagen toe te brengen, mitsdien schuldig te zijn aan gequalificeerd feitelijk geweld.
10	J. M. Kleine.	Weigering van geneeskundige verpleging aan het slavenkind *Adolphina*, dochter van *Marie*.
11	J. M. Kleine.	1°. Overtreding van art. 1 der publicatie dd. $^{20}/_{22}$ December 1824 (G. B. n°. 13), door de slavin *Annette* uit te zenden om werk op te zoeken, om hem daarvoor wekelijks of op eenig ander tijdperk geld op te brengen; 2°. het niet nakomen ten aanzien der bedoelde slavin en hare kinderen van artt. 1 en 3 der bijlage *B* van de publicatie dd. 6 Mei 1851 (G. B. n°. 4), in verband tot de gouvernements-resolutie dd. 14 December 1853 G. B. n°. 10.
12	P. A. Greeber en H. Zwaan.	De eerste aan het doen afstraffen der slavin *Wilhelmina*, aankomende de minderjarige kinderen van *J. B. Seiler*, bij hem in huur, op het piket der justitie zonder bevoegdheid daartoe; de tweede aan feitelijk geweld jegens bedoelde slavin.
13	H. B. Gerritsen.	Gequalificeerd geweld jegens de slavinnen *Arabie*, *Winst* en *Lisette*, aankomende plantage *Nijd & Spijt*.
14	J. M. Kleine en F. H. Bonjé.	De eerste aan overtreding van art. 13 van bijlage *B* der publicatie dd. 6 Mei 1851, G. B. n°. 4, door het slavenmeisje *Amelia* in een boei te sluiten; de tweede aan feitelijk geweld jegens bedoeld slavenmeisje.
15	A. D. Visscher.	Overschrijding der bevoegdheid bij art. 13 der voren aangehaalde publicatie verleend, ten aanzien van het slavenmeisje *Truitje*, aankomende de plantage *Moed & Kommer*, tijdelijk onder haar toezigt geplaatst.
16	E. M. Salomons, W. J. Jonas en J. J. M. Leiruc.	Overtreding aan voorzegd art. 13 ten aanzien der slavin *Jetta*, aankomende *E. C. Schoon*, aan hen verhuurd.

DATUM van het VONNIS.	UITSPRAAK.	*TOELICHTINGEN.*
1852. 22 November. 13 December.	Veroordeeld tot betaling eener boete van *f* 100 en de kosten.	Ook bij dit vonnis zijn door den regter verzachtende omstandigheden aangenomen.
1853. 1/15 Augustus.	Vrijgesproken.	Bij gemis aan bewijs.
1854. 23 Januarij. 6 Februarij.	Veroordeeld: 1°. tot betaling eener boete van *f* 200 Surinaamsche courant, gelijkstaande aan *f* 64.51 Nederlandsch courant; 2°. tot betaling eener geldboete van *f* 10, zoomede de betaling der kosten.	Door het kort daarop gevolgd overlijden van den beklaagde, is geene uitvoering aan de veroordeeling gegeven kunnen worden.
9/20 Februarij.	Het feit den 1sten beklaagde ten laste gelegd is verklaard noch wanbedrijf noch politie-overtreding te bevatten, terwijl de 2de beklaagde vrijgesproken is.	Bij de behandeling der zaak heeft de 1ste beklaagde contract van huur der slavin *Wilhelmina* overgelegd, waarbij door den eigenaar de bevoegdheid tot straffen, hem toegekend, aan den huurder is afgestaan.
20 Februarij. 6 Maart.	Veroordeeld tot vier maanden gevangenzetting en de kosten.	
13 Februarij. 6 Maart.	De eerste veroordeeld tot betaling eener geldboete van *f* 25 en de kosten; de tweede vrijgesproken.	Bij het vonnis zijn verzachtende omstandigheden ten aanzien van den eersten beklaagde aangenomen, terwijl de tweede beklaagde bij gebrek aan bewijs is vrijgesproken.
10 Julij. 7 Augustus.	Veroordeeld tot acht dagen gevangenzetting en de kosten.	
1/21 Augustus.	De eerste veroordeeld tot betaling eener geldboete van *f* 30, de tweede tot eene van *f* 15, en beiden solidair in de kosten, terwijl de derde vrijgesproken is geworden.	Bij het vonnis zijn verzachtende omstandigheden aangenomen.

Volg-nommer.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.
17	M. C. Lionarons, bevelhebber der plantage Maagdenburg.	Overtreding van art. 25 van bijlage *C* derzelfde publicatie met betrekking tot de zorg voor eene behoorlijke waterlozing der negerwoningen op bedoeld effect.
18	M. C. Lionarons, bevelhebber der plantage Maagdenburg.	Het nietbijhouden van een strafregister, en mitsdien aan overtreding van art. 35 van bijlage *C* der hier bedoelde wets-verordeningen van 1851.
19	W. E. Heijman.	Overtreding van art. 1 der bijlage *B* van voorzegde wetsbepaling ten aanzien van de slavin *Margaretha*, aankomende de minderjarige kinderen van *J. B. Seiler*, aan haar verhuurd.
20	S. E. Hoffwijk en G. M. de Ridder.	De eerste beklaagde aan feitelijk geweld jegens de slavin *Iris*, aankomende de minderjarige kinderen van *G. M. de Ridder* en deze aan overtreding met betrekking tot bedoelde slavin van art. 1 en 2 der publicatie dd. 20 December 1824, G. B. n°. 13; artt. 1, 3, 5 en 9 van bijlage *B* der publicatie dd. 6 Mei 1851, G. B. n°. 4, in verband tot de gouvernements-resolutie dd. 8 September 1854, n°. 1233. (G. B. n°. 11.)
21	F. B. Wilkenson, bevelhebber der plantage Picardie.	Overtreding van art 25 van bijlage *C* der publicatie dd. 6. Mei 1851, G. B. n°. 4, met betrekking tot de zorg voor het onderhoud, de waterlozing en het schoonhouden van de plaats der negerwoningen.
22	L. P. Geniets, bevelhebber der plantage Benshope.	
23	D. Coenders, bevelhebber der plantage Guadeloupe.	
24	P. Arthur, bevelhebber der plantage Kroonenburg.	
25	A. B. de Sanders, bevelhebber der plantage Ponthieu.	
26	A. Macdonald, eigenaar der plantage Bellevue.	Gequalificeerd feitelijk geweld jegens den slaaf *Nooit gedacht*, bedoeld effect toebehoorende, op grond van artt. 28, 36 en 37 der bijlage *C* van meergenoemde wets-verordening; artt. 12 en 13 der publicatie dd. 16/17 Maart 1830, G. B. n°. 2, en art. 6 der publicatie dd. 8 Mei 1841, G. B. n°. 7.
27	A. Mils, bevelhebber der plantage John.	Gequalificeerd feitelijk geweld jegens den slaaf *Albert*, behoorende tot den boedel *A. Mak Intosh*, werkzaam geweest op dezelfde plantage.

DATUM van het VONNIS.	UITSPRAAK.	*TOELICHTINGEN.*
1855. 26 Februarij. 12 Maart.	Veroordeeld tot betaling eener geldboete van *f* 50 en de kosten.	
26 Februarij. 12 Maart.	Vrijgesproken.	
21 Mei. 4 Junij.	Vrijgesproken.	
$^{16}/_{30}$ Julij.	Beide de beklaagden vrijgesproken.	Bij gebrek aan voldoende bewijzen.
30 Julij. 13 Augustus.	Ieder dezer vijf beklaagden veroordeeld tot de betaling eener geldboete van *f* 50 en de kosten van het tegen hen gevoerde regtsgeding.	
$^{13}/_{27}$ Augustus.	Veroordeeld tot betaling eener geldboete van *f* 300 en de kosten.	Bij het vonnis zijn verzachtende omstandigheden aangenomen.
Idem.	Vrijgesproken.	Bij gemis aan bewijs.

Volg-nommer.	NAAM VAN DEN BEKLAAGDE.	AARD DER BESCHULDIGING.
28	J. H. Geursman, administrateur en directeur op de plantage Vriendsbeleid en Ouderzorg.	Eenvoudig feitelijk geweld jegens den slavenjongen *Koffij*, aankomende bedoelde plantage, gepleegd door onvoorzigtigheid, onachtzaamheid en onbehoedzaamheid.
29	J. S. de Meza, D. R. de Meza en C. M. Vos.	De eerste aan overtreding van het meergenoemde art. 13 der wet van 1851, ten aanzien van het slavenkind *Anna*, hem aankomende, bij art. 16 daaraanvolgende gelijkgesteld met feitelijk geweld, gequalificeerd door het voorwerp waarvan men zich bediend heeft; de 2de en 3de beklaagde aan medepligtigheid daaraan.
30	N. A van Amson.	Gelijke overtreding als hiervoren ten aanzien van het slavenmeisje *Catharina*, aankomende *H. Sterhuijs* jr., in zijne dienst.
31	F. F. J. Bothe.	1°. Idem idem jegens de slavin *Georgtina*, hem aankomende; en 2°. overtreding te haren aanzien van artt. 1, 2 en 5 van hetzelfde reglement, in verband tot de gouvernements-resolutie dd. 8 September 1854, n°. 1233, G. B. n°. 11.
32	E. Fonseca, E. Nahar, en J. Nahar, geboren Lobato.	Overtreding van art. 13 van bijlage *B* der aangehaalde wets-verordening van 1851, G. B. n°. 4, jegens de slavin *Louisa*, den eersten beklaagde toebehoorende, bij art. 16 daaraanvolgende gelijkgesteld met feitelijk geweld, en gequalificeerd door het voorwerp waarvan men zich bediend heeft.

DATUM van het VONNIS.	UITSPRAAK.	*TOELICHTINGEN.*
1855. ¹¹/₁₁ December.	Veroordeeld tot gevangenzetting voor den tijd van één dag, en in de kosten van het regtsgeding.	
27 November. / 12 December.	De eerste beklaagde is in appèl vrijgesproken, en de twee laatsten veroordeeld tot gevangenzetting voor den tijd van eene maand en in de kosten.	Bij arrest van het Geregtshof, als regter in appèl is de eerste beklaagde, bij gebrek aan bewijs van zijne tegenwoordigheid bij de bedoelde strafoefening, vrijgesproken; en ten aanzien van den 2den beklaagde het vonnis van hët Collegie van kleine zaken tot eene maand gevangenzetting bevestigd; zijnde van bedoeld vonnis door den 3den beklaagde niet geappelleerd geworden.
1856. 21 Januarij. / 4 Februarij.	Vrijgesproken.	Bij gebrek aan bewijs.
Idem.	Idem.	Idem.
Idem.	Vrijgesproken.	Idem.

Paramaribo, den 1sten Maart 1856.

De Procureur-Generaal,

(get.) J. Æ. LISMAN.

Voor eensluidend afschrift.

De waarnemende Gouvernements-Secretaris.

(get.) E. A. VAN EMDEN.

Voor eensluidend afschrift.

De fungerende Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

G. S. DE VEER, *loco Secretaris.*

BIJLAGE D.

S T A A T

van de plantages en gronden, aan welker beheerders aanschrijvingen zijn gedaan tot nakoming der verpligtingen, bij de slaven-reglementen voorgeschreven.

STAAT van de plantages en gronden, aan welker beheerders aanschrij het *Reglement op de verstrekking van kleedingbehoeften aan de slaven* aan zoodanige voorschriften van het *Reglement op het onderhoud*, de nomen in de publicatie dd. 6 Mei 1851 (G. B. n°. 4, bijl. *C*), welk eerst behooren aangemaand te worden.

N°. van orde.	Datum, letter en nommer der aanschrijving.		NAMEN. der plantages en gronden.	Waartoe de aanschrijving is strekkende.	Dagteekening. waarop de gestel termijn verschijn
	A°. 1855.	Lit. A. N°.			
1	6 Junij.	354	Zorg en Hoop.	Tot verstrekking van kleeding-behoeften.	5 Julij 1855.
2	» »	355	Picardie.	Idem.	» » »
3	» »	356	Moed en Kommer.	Idem.	» » »
4	» »	357	Nieuw-Meerzorg.	Idem.	» » »
5	9 Julij.	415	Johanna Maria } in het district Coronie.	Idem.	7 Augustus 18
6	» »	416	Mary's hope. } in het district Coronie.	Idem.	» »
7	» »	417	Hope } in het district Coronie.	Idem.	» »
8	» »	418	Onverwacht.	Idem.	» »
9	» »	419	Hannover.	Idem.	» »
10	» »	420	Overtoom.	Idem.	» »
11	» »	421	Osembo.	Idem.	» »
12	31 October.	650	Waterland.	Idem.	29 November
13	» »	651	Victoria.	Idem.	» »
14	» »	653	la Deligence.	Idem.	» »
15	» »	654	Quamabo.	Idem.	» »
16	17 Nov.	699	Somerszorg.	Idem.	16 December.
17	» »	700	Waterloo.	Idem.	» »
18	» »	701	Driesveld.	Idem.	» »
19	» »	702	George Hendrik.	Idem.	» »
20	» »	703	Rent's hope.	Idem.	» »

ingen zijn gedaan tot nakoming van de aan hen opgelegde verpligtingen, bij
ervat in de publicatie dd. 23 Februarij 1854 (G. B. N°. 2), en tot voldoening
rbeid, de huisvesting en de tucht der slaven op de plantages en gronden, opge-
iet voor dadelijke vervolging vatbaar zijn, maar waaromtrent de nalatigen

AANMERKINGEN.

NB. Twee malen 's jaars, en wel in de maanden Maart en September, wordt in de verschillende divisien een naauwkeurig onderzoek ingesteld naar de naleving van de reglementen *op het onderhoud, den arbeid, de huisvesting en tucht der slaven op de plantages en gronden in de kolonie Suriname, en op de verstrekkingen van kleedingbehoeften* aan dezelven, behalve de bijzondere beschouwingen, welke, naar aanleiding van bij de politie gebragte klagten, tusschentijds noodig bevonden worden.

Die kleedingbehoeften zijn nader verstrekt.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem.

Beheerders hebben medegedeeld, dat buitengewone omstandigheden die uitdeeling belemmerd hebben, maar dat zij daaraan thans onmiddelijk gevolg zouden geven.

Die kleedingbehoeften zijn nader verstrekt.

Idem.

Idem.

Idem.

Idem, namelijk die, welke aan de gedane uitdeeling in October 1854 ontbraken.

Die kleedingbehoeften zijn nader verstrekt.

Die kleedingbehoeften zullen in deze maand verstrekt worden. Hieromtrent wordt een nader berigt van beheerders ingewacht.

Die kleedingbehoeften zijn, met uitzondering van de plantages *Lodewijksburg* en *George Hendrik*, alwaar in den loop dezer maand verstrekking zal gedaan worden, op de overige nevensgenoemde plantages verstrekt geworden.

N°. van orde.	Datum, letter en nommer der aanschrijving.		NAMEN der plantages en gronden.	Waartoe de aanschrijving is strekkende.	Dagteekening waarop de gestelde termijn verschijnt.
		Lit. A. N°.			
21	17 Novemb.	704	Lodewijksburg.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	16 Decemb. 185
22	» »	705	Goosen.	Idem.	» » »
23	» »	706	Frederikslust.	Idem.	» » »
24	» »	707	la Resource.	Idem.	» » »
25	27 »	728	Concordia.	Idem.	27 » »
26	» »	729	¼ lot el.	Idem.	» » »
27	» »	730	Broederschap.	Idem.	» » »
28	» »	731	Herstelling.	Idem.	» » »
29	1 Decemb.	739	Berlijn.	Tot het doen daarstellen in het ziekenhuis van een planken in plaats van den aanwezigen steenen vloer.	
30	» »	740	de Centraal fab. Buitenrust.	Tot het doen daarstellen van een ziekenhuis.	
31	10 »	752	de Vrede.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	7 Januarij 185
32	» »	753	Nieuw-Mocha.	Idem.	» » »
33	» »	754	Rustenburg.	Idem.	» » »
34	» »	755	Wolffs Capoerica.	Idem.	» » »
35	» »	756	Halle in Saxen.	Idem.	» » »
36	» »	757	Munnickendam.	Idem.	» » »
37	» »	758	Twijfelachtig.	Idem.	» » »
38	20 »	784	de drie Gebroeders.	Idem.	18 » »
39	» »	785	de Guinesche Vriendschap.	Idem.	» » »
	A°. 1856.				
40	18 Januarij.	36	Somerzorg.	Tot herstelling van het ziekenhuis.	
41	» »	37	de Resolutie.	Idem.	
42	1 Febr.	50	Zoelen.	Tot verstrekking van kleedingbehoeften.	1 Maart 185
43	» »	51	Geertruidenberg.	Idem.	» » »
44	» »	52	Zorgvliet.	Idem.	» » »
45	» »	53	St. Garmain.	Idem.	» » »

AANMERKINGEN.

Die kleedingbehoeften zijn, met uitzondering van de plantages *Lodewijksburg* en *George Hendrik*, alwaar in den loop dezer maand verstrekking zal gedaan worden, op de overige nevensgenoemde plantages verstrekt geworden.

Van de burger-autoriteit der divisie *Saramacca* is nog geen rapport ingekomen of de verstrekking al dan niet heeft plaats gehad.

De aandacht van den burger-kapitein der divisie *Beneden-Cottica* is bepaald hierop gevestigd, ten einde dit een punt van bijzonder onderzoek bij de algemeene schouwing in de maand Maart te doen uitmaken.

Door den administrateur is als toelichting medegedeeld, dat hoezeer op dat etablissement, bestemd tot het malen van suikerriet en de bereiding van de suiker, geen ziekenhuis aanwezig is, de zieken evenwel op de plantage *Johan en Margaretha*, welke op korten afstand (p. m. een kwart uur) van daar gelegen en onder dezelfde administratie is, behandeld worden.

Op de plantages *Wolffs Capoerica* en *Munnickendam* zijn de uitdeelingen verstrekt tot Februarij 1856. Op de plantages *de Vreede*, *Rustenburg* en *Halle in Saxen*, zijn de kleedingbehoeften door de commissie, met het onderzoek belast, tot uitdeeling *aanwezig* gevonden; terwijl de eigenaren der plantage *Nieuw-Mocha* en de beheerders der plantage *Twijfelachtig* wegens bijzondere omstandigheden uitstel hebben gevraagd.

Die kleedingbehoeften zijn nader verstrekt.

Idem.

Door den administrateur is als inlichting medegedeeld, dat de slaven bij ziekte in hunne woningen of in de koffijloods of wel op het naburige etablissement van den divisie-heelmeester *Monsanto* behandeld worden.

De administrateur heeft hierop geantwoord, dat hij daartoe *cingels* verwacht. De burger-kapitein is aangeschreven, om bij de aanstaande schouwing te doen nagaan of aan de aanmaning is voldaan.

Hoezeer het rapport der burger-autoriteit nog niet is kunnen inkomen, kan evenwel medegedeeld worden, dat de administrateur der plantages *Zoelen* en *Geertruidenberg* aan den Procureur-Generaal heeft kennis gegeven, dat bereids weder op beide plantages eene ruime uitdeeling is geschied, verre overtreffende het bij de wet bepaalde. Het opmaken van processen-verbaal op die plantages was dan ook meer het gevolg van dezerzijdsche *algemeene bepaalde* orders, daar op plantage *Geertruidenberg* in de maand September en op plantage *Zoelen* in de maand October 1853 uitdeeling was gedaan, welke, in evenredigheid met de bij de opgevolgde publicatie, dd. 23 Februarij 1854 (G. B. n°. 2), vastgestelde hoeveelheid, ruim voor *twee* jaren voldoende was.

N°. van orde.	Datum, letter en nommer der aanschrijving.		NAMEN der plantages en gronden.	Waartoe de aanschrijving is strekkende.	Dagteekening waarop de gestelde termijn verschijnt
	1856.	Litt. A. N°.			
46	4 Februarij.	66	la Campagne.	Tot daarstelling van een ziekenhuis.	
47	„ „	67	Nieuw-Roeland.	Idem.	
48	„ „	74	la Deligence.	Tot verstrekking van wollen dekens.	4 Maart 1856.

AANMERKINGEN.

Het resultaat van het in de maand Maart in te stellen onderzoek wordt ingewacht.

De administrateur heeft hierop geantwoord, dat de op dien grond werkende slaven, òf op plantage *Munnickendam* òf op de etablissementen van de divisie-heelmeesters *Geveke* en *Cabbell* behandeld worden, naar gelang van het getij, op het oogenblik dat een zieke moet getransporteerd worden.

Volgens mededeeling van administrateuren zijn deze reeds aangekocht; het resultaat van het daaromtrent opgedragen onderzoek wordt ingewacht.

Paramaribo, den 8sten Maart 1856.

De Procureur-Generaal,

(*get.*) J. Æ. LISMAN.

Voor eensluidend afschrift.

De waarnemende Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

Voor eensluidend afschrift.

De fungerende Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

G. S. DE VEER, *l. S.-G.*

EXTRACT uit het Journaal, gehouden op het Bureau van Politie, eerste afdeeling, over het jaar 1855, met betrekking tot de aldaar ingebragte klagten van en over slaven en van de straffen en correctien hun ten gevolge daarvan opgelegd.

Maandag den 8sten Januarij 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Fockink, bastiaan op de centraalfabriek Buitenlust, wegens de klagten door den heer B. C. van den Ende qq. tegen hem en de slaven van genoemde centraal ingebragt, ter zake dat zij eigendunkelijk twee dagen Nieuwejaarsspel gehouden hebben, bij welke gelegenheid deze bastiaan de slaven zou hebben opgeruid.

(Aangezien er geene voldoende redenen zijn voorgekomen om, overeenkomstig het verlangen van den heer van den Ende voornoemd, den bastiaan te straffen en hem vervolgens van voorzegde fabriek te verwijderen, zoo is hij door den heer Procureur-Generaal schriftelijk aangemaand geworden om hem ten spoedigste uit de custodie, waarin hij voorloopig op verzoek van den heer van den Ende was geplaatst geworden, te ontslaan, waaraan dan ook ten spoedigste gevolg is gegeven.)

b. De slavin Chrisje, aankomende R. J. Gollenstede, aangeklaagd door de slavin Cornelia, aankomende B. Guilmin, wegens eene toegebragte verwonding op de straat.

(De eigenaar van de beklaagde slavin heeft aangenomen om die slavin eene doelmatige correctie op te leggen, waarmede partijen genoegen hebben genomen.)

c. de slaaf Willem, aankomende D. Juda, omtrent het verzoek van zijnen meester om hem voor den tijd van eene maand naar het fort Nieuw-Amsterdam op te zenden.

(Bij onderzoek is er geene aanleiding gevonden om aan dat verzoek gevolg te geven, vooral omdat de slaaf Willem is bevonden met eene liesbreuk behebt te zijn, weshalve deze slaaf weder ter beschikking van zijnen meester is gesteld geworden.)

Dingsdag den 9den Januarij 1855.

Gehoord:

De slaaf Isaac, van de plantage Ponthieu, laatst gewerkt hebbende op de plantage Gt. Marseile, klagten tegen administrateuren der plantage Ponthieu, omtrent zijne verbanning naar de plantage Gt. Marseille.

(Bij administrateuren voornoemd pogingen in het werk gesteld om den klager weder naar het effect, waartoe hij behoort, te doen terugkeeren.)

Woensdag den 24sten Januarij 1855.

Gehoord:

a/q. De slaven Lodewijk, François, Jupiter, Bleijenhoop, Louis, Bienvenu, Bruinhard, Koffij, Winst, Telemachus, Hermanus, Pieter, Mentor, Sussibo, Brutus en Katwijk, allen aankomende de plantage Rustenburg, klagten wegens te zware werktaken.

(Deze zaak is op de plantage Rustenburg zelve onderzocht en overeenkomstig de bepaling van art. 30 van het reglement op de tucht der slaven in de divisien (publ. van 6 Mei 1851, GB. n°. 4), afgehandeld.)

Donderdag den 25sten Januarij 1855.

Gehoord:

a/f. De slaven Pieter, Heintje, Anton, Catharina, Betsij en Amarantha, aankomende de plantage Annasburg, aangeklaagd door den sequester der plantage Annasburg, ter zake dat de slaven aldaar zich in den laatsten tijd door eenen geest van weerspannigheid, oneerbiedig en onbetamelijk gedrag ten opzigte van den directeur, den heer Guicherit, tegen wien zij zonder aanleiding eenen kennelijken weerzin hebben opgevat, hebben doen kennen, door hem onophoudelijk te beleedigen en eerkrenkende bewoordingen toe te voegen, en voorts dat zij zich hebben schuldig gemaakt aan het plegen van verregaande ongeregeldheden, waarbij de zes voornoemde slaven zich als de belhamels hebben onderscheiden.

(Deze slaven hebben in het belang der goede orde en tot handhaving eener gewenschte tucht en ondergeschiktheid, in tegenwoordigheid der overige slavenmagt van dat effect, krachtens de 2de al. van art. 30 van het Reglement op de tucht der slaven in de divisien (publ. van 6 Mei 1851, GB. n°. 4) eene doelmatige correctie ondergaan, welke maatregel tot staking der oproerige en losbandige gedragingen heeft mogen leiden.)

Dingsdag den 30sten Januarij 1855.

Gehoord:

a/b. De slaven Corbooij en Blank, aankomende de plantage La Jalousie, door de andere slaven dezer plantage aangeklaagd, dat zij zich de gevaarlijke uitdrukkingen veroorloofd zouden hebben, dat zij brand zouden stichten

(Aan voornoemden administrateur kenbaar gemaakt, dat uit aanmerking dat hunne strafschuldigheid voor alsnog op geenerlei wijze bewezen was geworden, en het evenmin was gebleken, dat zij werkelijk bezield waren met zoodanig misdadig oogmerk of kwaadwilligheid, als waarvan de slaven van voorzegde plantage hen beschuldigd hadden, er geene voldoende termen waren voorgekomen om voor 's hands te hunnen aanzien maatregelen van bedwang te moeten nemen.)

Woensdag den 7den Februarij 1855.

Gehoord:

De slavin Mietje, van de Plantage Rosenburg, ter zake dat de directeur van dat effect, de heer J. C. van Weede, in gebreke zou blijven haar en haar kind geneeskundig te behandelen.

(Aan den stads-heelmeester door den heer Procureur-Generaal een onderzoek zijnde opgedragen geworden, is door dezen bevonden dat de slavin Mietje aan zweren lijdende is, terwijl haar kind het voorkomen heeft van aan ingewandswormen te lijden. Ten gevolge van deze bevinding zijn administrateuren van voor-

zegde plantage ernstig aangemaand geworden, om wel overeenkomstig de voorschriften vervat in art 27 van het reglement op het onderhoud, verpleging ens. der slaven in de divisien (pub. van 6 Mei 1851 GB. n°. 4), in beider genees- en heelkundige behandeling en verzorging terstond te voorzien, en tevens zorg te dragen, dat aan meergenoemde slavin, zoolang zij niet behoorlijk zal zijn hersteld, geen veldarbeid worde opgedragen.)

Vrijdag den 9den Februarij 1855.

Gehoord:

a/k. De slaven Azor, Albert, Klaas, Abraham, Hannibal, Epée, Frans, Jonathan, Christiaan en Nieuwjaar, allen aankomende de plantage Morgenstond, door den eigenaar en directeur aangeklaagd wegens betoonden onwil tot werken en brutaliteit.

(Na eene ernstige vermaning weder ter beschikking van den eigenaar gesteld.)

Woensdag den 14den Februarij 1855.

Gehoord:

a. H. F. Limes, klagte tegen den slaaf Frans, wegens beleedigende uitdrukkingen. (Op verzoek van partijen huishoudelijk afgedaan.)

b. De slavin Irisie, aankomende de minderjarige kinderen van G. M. de Ridder, klagte tegen hare meester en huisgenooten wegens mishandeling.

(Bij herhaling van dergelijke klagten is G. M. de Ridder later voor den regter vervolgd en tot betaling van boeten en proceskosten veroordeeld geworden.)

c/d. De slaaf Adriaan, aankomenden den boedel wijlen M. C. van Onna, en de slaaf Premier, aankomende G. Jakobs, klagten wegens feitelijk geweld elkander toegebragt.

(Bij gemis van getuigen hebben de eigenaren aangenomen deze zaak huishoudelijk af te doen.)

Vrijdag den 23 Februarij 1855.

Gehoord:

a/b. Jackson Lyons en D. D. Fernandes; aangeklaagd door den heer S. Soesman jr., wegens mishandeling van den hem toebehoorenden slaaf Jahannes.

(J. Lyons en D. D. Fernandes zijn bij vonnis van het Collegie van kleine zaken, ter zake voorschreven, tot betaling van eene geldboete en tot de proceskosten veroordeeld geworden.

Maandag den 26sten Februarij 1855.

Gehoord:

a/d. De slaven Willem, Hobein, Jacques en Fortuin, aankomende de plantage Dijkveld, brengen klagten tegen den mede-administrateur dezer plantage, den heer de Jongh, ter zake dat hij hen onverdiend en zonder aanleiding zou hebben willen afstraffen.

(Nadat deze zaak behoorlijk onderzocht en bevonden was dat deze slaven zich zonder aanleiding van de plantage hadden verwijderd, met het voornemen om lasterlijke aantijgingen en ongegronde klagten tegen den heer de Jongh in te brengen, is de belhamel daarvan, de slaaf Willem, bij maatregel van politie, naar het fort Nieuw-Amsterdam gezonden, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven.)

e. De slaaf Charles, aankomende Moron, in dienst van de weduwe Heidweiller,

klagte tegen de Weduwe Heidweiller, dat zij hem aan de waschtobbe zou plaatsen, welk werk hij niet verstaat, en waartoe zijne krachten niet berekend zouden zijn.

(De wed. Heidweiller, gerequireerd zijnde, verklaart, dat de klager onwaarheid heeft gesproken, doch dat hij onwillig zou zijn te werken, aangezien hij een lui en liederlijk sujet is. Aan voornoemde weduwe is nogthans nadrukkelijk aangezegd geworden, om bedoelde slaaf geene werkzaamheden op te leggen, waarvoor hij niet berekend is.)

Dingsdag den 27sten Februarij 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Klopman, van de plantage Kroonenburg, door tusschenkomst van den burger-kapitein der divisie Beneden-Cottica ter beschikking der politie gesteld, hebbende deze slaaf zich bij gelegenheid, dat hij op dat effect met eenige andere slaven, ten overstaan eener commissie van burger-officieren, zou worden afgestraft, eigendunkelijk aan die strafoefening onttrokken en zich vervolgens uit de voeten gemaakt.

(In het belang der goede orde, en ten einde geene aanleiding te geven, dat voortaan door dergelijke handelingen het wettig gezag welligt zou kunnen miskend en ondermijnd worden, is genoemde slaaf weder ter beschikking van heeren sequesters van deze plantage gesteld, ten einde alsnog, ten overstaan derzelfde commissie, ten opzigte waarvan hij een zeer oneerbiedig en laakbaar gedrag aan den dag had gelegd, eene correctie te ondergaan.)

b. De slaaf Abuis, van de plantage Alkmaar, klagte omtrent te zware werktaken en dat de bastiaan-markies hem zonder aanleiding gestadig zou straffen.)

(Aangezien het uit het onderzoek, hetwelk door eene commissie van burger-officieren op de plantage Alkmaar zelve heeft plaats gevonden, als uit de verhooren, gehouden op het bureau van politie, gebleken is, dat de klager ongerijmde en overdrevene klagten ingebragt en wijders pogingen aangewend had, om door misleidingen eenigen schijn van waarheid aan zijne vermeende bezwaren bij te zetten, is hij tot het ondergaan van eene doelmatige correctie weder ter beschikking van administrateuren der plantage Alkmaar gesteld geworden.)

Maandag den 6den Maart 1855.

Gehoord:

De slaaf Antoni, aankomende de plantage Leydenshoop, laatst gewerkt hebbende op de plantage Hooijland, klagten tegen den directeur wegens te zware werktaken en het opleggen van onverdiende straffen.

(Na onderzoek dezer zaak zijn de klagten van dezen slaaf ongegrond bevonden, waarop hij, na eene ernstige mondelinge vermaning, ter beschikking van den eigenaar is gesteld geworden.)

Zaturdag den 17den Maart 1855.

Gehoord:

De slavin Kwassiba of Rachel, aankomende den boedel wijlen Maria van J. W. Boon, omtrent het verzoek van N. A. van Amson qq., om haar wegens slecht gedrag op het fort Nieuw-Amsterdam te doen arbeiden.

(Deze slavin verbetering van haar gedrag beloofd hebbende, is door voornoemden heer van Amson van zijn verzoek afgezien.)

Maandag den 26sten Maart 1855.

Gehoord:

a/b. De slaven Jack en Louis, aankomende de plaats Dordrecht, klagten tegen den directeur wegens te zware werktaken.

(Aangezien het gebleken is dat de slaaf Jack zich heeft schuldig gemaakt aan desertie en aan valsche aantijgingen tegen den directeur, terwijl hij den slaaf Louis mede tot desertie heeft weten te verleiden, is hij voor den tijd van drie maanden; bij maatregel van politie, op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld geworden.)

Woensdag den 28sten Maart 1855.

Gehoord:

De slaaf Flip, aankomende C. Busch, werkende op den grond Nooit Volmaakt, wegens de door den eigenaar C. Busch tegen hem ingediende klagten omtrent zijn brutaal gedrag en verzet tegen den bastiaan met eenen houwer.

(Bij maatregel van politie naar het fort Nieuw-Amsterdam gezonden, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven.) (6 Junij 1855 ontslagen.)

Vrijdag den 30sten Maart 1855.

Gehoord:

De slaaf Ultimo, van de plantage George Hendrik, werkende op de plantage Voorburg, klagten tegen den directeur der plantage Voorburg, ter zake van onverdiende straf, en wijders dat hij geene kleedingstukken zou bekomen.

(Bij onderzoek is gebleken, dat deze slaaf onwaarheden heeft voorgewend en een doorgaand slecht gedrag aan den dag legt, weshalve hij voor den tijd van eene maand op het fort Nieuw-Amsterdam, bij maatregel van politie, is te werk gesteld geworden. Wijders is den eigenaar dringend aanbevolen geworden om, vermits dien slaaf niet al die goederen en voorwerpen zijn verstrekt geworden, zoo als bij § *a* der publicatie van 23 Februarij 1854, G B nº. 2 is voorgeschreven, hem ten spoedigste in het bezit te stellen van de nog ontbrekende 10 el Osnabrug linnen, 4 el Vriesbont, 8 el blaauw linnen, 6 naainaalden, 6 strengen naaigaren, een scheermes, een matrozenmes, een kam, een spiegel en eene schaar, aan welk een en ander de eigenaar heeft voldaan.)

Woensdag den 4den April 1855.

Gehoord:

De slavin Tranquilla, aankomende de plantage Alkmaar, brengt klagte in tegen den directeur, ter zake dat zij geene geneeskundige behandeling zou kunnen bekomen.

(Ten gevolge dezerzijdsche opdragt de stads-geneesheer den toestand der klaagster onderzocht hebbende, is zij werkelijk ongesteld bevonden, weshalve administrateuren van voorzegde plantage ernstig aangemaand zijn geworden om haar onverwijld de noodige geneeskundige verpleging te doen geven.)

Woensdag den 11den April.

Gehoord:

a. De slaaf Rijnhard, aankomende J. Abrahams, omtrent het verzoek van zijnen meester om hem voor den tijd van veertien dagen in het fort Zeelandia te custodieren ter zake van dronkenschap en ongeregeldheden.

(Bij onderzoek de klagten gegrond bevonden zijnde, is aan het verzoek gevolg gegeven.)

b. De slaaf Fortuin, aankomende plantage Driesveld, werkende op plantage Sinabe, brengt klagte in dat hij geene kleedingstukken zou bekomen hebben.

(Bij het ingesteld onderzoek gebleken zijnde, dat deze slaaf zich aan leugentaal herhaalde desertie en aan het ontvreemden van een coraal op de plantage Slootwijk heeft schuldig gemaakt, terwijl hij evenzeer blijken van onwil tot werken heeft aan den dag gelegd, is hij voor eenen onbepaalden tijd, bij maatregel van politie, naar het fort Nieuw-Amsterdam gezonden, tot dat hij blijken van een verbeterd

gedrag zal hebben gegeven; zijnde hij op dezerzijdsche aanschrijving in het bezit gesteld van de gevraagde kleedingstukken.)

Maandag den 16*den April* 1855.

Gehoord:

De slaaf Frans, van plantage Morgenstond, aangeklaagd door den eigenaar, ter zake van onwilligheid in het werken.

(Met eene ernstige mondelinge correctie weder ter beschikking van den eigenaar gesteld.)

Donderdag den 19*den April.*

Gehoord:

J. B. Seiler, klagte tegen W. E. Heijman, ter zake dat deze, zijne slavin Margaretha op contract gehuurd hebbende, in gebreke zou blijven die slavin te verzorgen, te huisvesten en te voeden.

(Deze zaak voor den regter gebragt zijnde, is de beklaagde vrijgesproken.)

Donderdag den 26*sten April* 1855.

Gehoord:

Het slavenmeisje Johanna, aankomende de weduwe Nunes, verhuurd bij W. Roomer, beklaagt laatstgenoemde dat deze haar met een riem zou geslagen hebben.

(W. Roomer hieromtrent gehoord zijnde geeft te kennen, dat dit meisje, slechts 12 jaren oud, zijne bevelen niet wilde opvolgen en brutaal was, weshalve hij, ingevolge de bevoegdheid, hem bij de wet toegekend, de vaderlijke tucht over haar heeft uitgeoefend, zijnde er bij onderzoek geene sporen van mishandeling aanwezig bevonden, terwijl de toegebragte slagen onbeduidend waren.)

Woensdag den 9*den Mei* 1855.

Gehoord:

a. Wilhelmina Elizabeth Heijman,

b. Johanna Francina van der Elst,

c. de slaaf Frans, aankomende M. E. Jochems.

(Zie de klagte van J. B. Seiler, dd. 19 April jl.).

Donderdag den 10*den Mei* 1855.

Gehoord:

De slavin Theresia, aankomende de plantage Frederikslust, werkende op de plantage Pieterzorg, wegens de klagte door den heer W. E. Ruhman, administrateur en directeur der plantage Pieterzorg, tegen den heer d'Aquin, directeur der plantage Rust en Werk, ingebragt, dat hij voornoemde slavin Theresia wederregtelijk in de boei zou hebben doen sluiten.

(Deze klagte voor den regter gebragt zijnde, is de beklaagde bij vonnis van het Collegie van kleine zaken tot betaling van boeten en proceskosten veroordeeld geworden.)

Zaturdag den 12*den Mei* 1855.

Gehoord:

a/c. De slavin Eva en de slaven Bienvenu en Cornelis, aankomende de plantage Frederikslust, doch werkende op de plantage Pieterzorg.

d. De slaaf Cornelis, aankomende plantage Pieterzorg, als getuige gehoord in de klagte door den heer W. E. Ruhman tegen den heer d'Aquin ingebragt.
(Zie hiervoren dd. 10 Mei jl.)

Maandag den 14*den Mei* 1855.

Gehoord:

De slavin Margaretha, aankomende J. B. Seiler, omtrent de klagte tegen W. E. Heijman ingebragt.
(Zie dd. 19 April en 9 Mei jl.)

Woensdag den 16*den Mei* 1855.

Gehoord:

De slavin Affiba, van de plantage Picardie, klagten tegen den directeur der plantage Picardie, ter zake dat hij haar niet naar behooren zou doen verplegen, als zoude zij lijden aan werie hatie en koorts, zoodat zij geen veldarbeid zou kunnen verrigten.
(De stads-geneesheer den toestand van de slavin Affiba onderzocht hebbende, is zij bevonden aan koorts te lijden, doch met geene ligchaamskwalen behebt te zijn, weshalve administrateuren van voornoemde plantage ernstig zijn aangemaand geworden om haar onverwijld geneeskundig te doen verplegen, waaraan dan ook gevolg is gegeven.)

Maandag den 21*sten Mei* 1855.

Gehoord:

De slaaf Hendrik, van plantage Frederiklust, werkende op de plantage Pieterszorg, omtrent de klagte door den heer W. E. Ruhman, administrateur en directeur der plantage Pieterszorg, ingebragt, dat de slaaf Hendrik, wederregtelijk op de plantage Rust en Werk zou zijn aangehouden geworden.
(Het onderzoek heeft doen kennen, dat de slaaf Hendrik regtmatig is aangehouden geworden, aangezien hij zich 's avonds op eene heimelijke wijze in de Varkenspen op de plantage Rust en Werk begeven had, zoodat deze zaak niet vatbaar is bevonden voor eenig ander of meerder gevolg.)

Donderdag den 24*sten Mei* 1855.

Gehoord:

a. De slavin Margaretha, aankomende J. B. Seiler, wegens hare desertie;

b. E. C. Hennen, omtrent het schuilhouden der voornoemde slavin Margaretha.

(Na het ingesteld onderzoek zijn er geene termen of geene bewijzen voorgekomen, om laatstgenoemde wegens de haar ten laste gelegde beschuldiging van het op- en schuilhouden der voorzegde slavin voor den regter te vervolgen, terwijl bedoelde slavin, na eenige dagen in het fort Zeelandia te zijn gecustodieerd geweest, weder ter beschikking van den eigenaar is gesteld geworden.)

Vrijdag den 15*den Junij* 1855.

Gehoord:

De slaaf Toontje, van den boedel Stenhuijs, werkende op de plantage Picardie, klagten tegen den directeur van laatstgemelde plantage, ter zake van onverdiende afstraffingen, en dat hij niet voorzien zou worden van de bij de wet voorgeschreven voedingsmiddelen en kleedingstukken.

(Aangezien bij onderzoek gebleken is, dat de slaaf Toontje zich aan ongegronde klagten heeft schuldig gemaakt, is hij, in overeenstemming met het verzoek van den eigenaar; voor eenigen tijd op het fort Nieuw-Amsterdam, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven, te werk gesteld.

(Op den 14den September 1855 ontslagen.)

Zaturdag den 30sten Junij 1855.

Gehoord:

De slavin Coquette, aankomende plantage Vlugt en Trouw, klagte tegen den eigenaar en directeur, ter zake dat hij in gebreke zou blijven haar geneeskundig te doen verplegen, als zullende zij aan oogontsteking lijden.

(Nadat de stads-geneesheer deze slavin had gevisiteerd, is zij op aanmaning onmiddellijk onder behoorlijke geneeskundige behandeling gesteld geworden.)

Vrijdag den 6den Julij 1855.

Gehoord:

De slavin Isabella, aankomende Lea Robles de Medina, klagten tegen Truitje van Heijst en Anna van Heijst, ter zake van gequalificeerd feitelijk geweld.

(Bij vonnis van het Collegie van kleine zaken zijn Truitje van Heijst en Anna van Heijst tot gevangenisstraf en tot voldoening der proceskosten veroordeeld.

Donderdag den 26sten Julij 1855.

Gehoord:

a/f. De slaven Doris, Jason, Adam, Darius, Turk, Homerus, Tobie, Cadet en Adam, allen aankomende plantage Berkshoven, klagten tegen den directeur, ter zake dat hij hen, in afwijking der wet, te zware werktaken en dikwerf onverdiende straffen zou opleggen.

(Nadat deze klagten op de plantage zelve onderzocht waren, zijn administrateuren van dat effect dringend uitgenoodigd geworden om den directeur, den heer N. Kroon, in het belang der goede orde en ter voorkoming van meerdere verwikkelingen, het verkeerde zijner handelwijze op eene ernstige wijze onder het oog te brengen, en deswege voor het vervolg de noodige wenken te geven, opdat bij voortduring een goede geest onder de verschillende slavenmagten bewaard mogt blijven, met aanmaning om, uit hoofde het bij opgemeld onderzoek gebleken is, dat eenige der negerhuizen aldaar reparatie vereischen, die ten spoedigste in behoorlijken en bewoonbaren staat te doen brengen. Een en ander heeft tot ontslag van den directeur geleid.)

Vrijdag den 27sten Julij 1855.

Gehoord:

M. J. Maynard, blank-officier op de plantage Mon Souci, en de slaaf Geluk, bastiaan op de plantage Mon Souci, omtrent de klagten door den directeur dezer plantage tegen de slaven Hector, Matthijs, Cornelis, Frits, Adam en Karel, aankomende plantage Mon Souci ingebragt, ter zake dat zij zich zonder aanleiding van voorzegd effect hebben verwijderd, na zich op eene laakbare wijze tegen de bevelen van den directeur verzet te hebben, hetgeen tot ongeregeldheden aldaar aanleiding heeft gegeven.

(Het onderzoek hebbende doen kennen dat zij werkelijk schuldig waren aan de hun ten laste gelegde feiten, terwijl de slaven Hector en Frits zich als de belhamels ten deze hebben doen kennen, zoo zijn de twee laatstgenoemden voor eenen onbepaalden tijd, tot dat zij blijken van een verbeterd gedrag zullen hebben gegeven, naar het fort Nieuw-Amsterdam gezonden, ten einde, bij maatregel van

politie, aldaar te arbeiden; zijnde de overigen weder ter heschikking van de huisselijke jurisdictie gesteld geworden.) (Beiden sedert ontslagen).

Maandag den 6den Augustus 1855.

Gehoord:

a/b. De slavinnen Caroline en Constantie (moeder en dochter), beide aankomende George Abendanon, beklagen haren meester, dat deze voornemens zouden zijn de klaagsters onverdiend naar plantages te verwijderen, met verzoek dat hij moge aangezegd worden om haar in de stad te houden. (Dit verzoek den meester medegedeeld.)

Dingsdag den 7den Augustus 1855.

Gehoord:

a. George Abendanon, de klagten der slavinnen Carolina en Constantie medegedeeld. (Zie dd. gisteren).

(De klaagsters in tegenwoordigheid van den eigenaar gebragt, en hem het opgemeld verzoek kenbaar gemaakt zijnde, blijf deze weigerachtig daartoe zijne toestemming te geven, uit hoofde dat zij steeds huisselijken twist verwekken, zeer brutaal en oproerig zouden zijn.)

b/c. De slaven Baron en Jolieveur, aankomende de plantage Voorburg, klagten tegen den directeur, wegens het opleggen van te zware werktaken en onverdiende bestraffingen.

(Na een naauwgezet onderzoek dezer klagte, ook op de plantage zelve, het voldoende gebleken zijnde, dat de klagers zich aan valsche en lasterlijke aantijgingen ten opzigte van den directeur hebben schuldig gemaakt, en onwilligheid in het volbrengen van de werktaken hebben aan den dag gelegd, zijn beide slaven, overeenkomstig art. 30 van het reglement op het onderhoud en de tucht der slaven in de divisien (publicate van 6 Mei 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4), gestraft geworden.)

Woensdag den 8sten Augustus 1855.

Gehoord:

De slavin Bébé, aankomende den houtgrond Quamabo, in dienst alhier van J. Nahar Mesquita, klagte tegen haren meester, ter zake dat, hij haar met een bak met spek en vleesch ter uitventing rondzendende, zij gestraft zou worden, ingeval zij daarvan niet genoegzaam kan verkoopen.

(De persoon van J. Nahar Mesquita gerequireerd en in tegenwoordigheid der klaagster gebragt zijnde, wordt door hem een en ander ontkend, waarop hem ernstig is aangezegd geworden om die slavin voortaan niet meer met goederen ter uitventing rond te zenden, aangezien zulks in strijd is met de bestaande wetsverordeningen, en wijders te kennen gegeven, dat hij zich, ter vòorkoming van nadeelige gevolgen, wel zal te wachten hebben om de klaagster uit dien hoofde straf op te leggen; hebbende hij aangenomen deze wenken op te volgen.)

Donderdag den 9den Augustus 1855.

Gehoord:

a/c. De slaaf Januarij, de slavin Philippina, en de slavin Europa, met haar kind Meintje, allen aankomende de plantage Rozenburg, klagten tegen den directeur van deze plantage, ter zake dat deze zou weigeren, hen, ingevolge de wet, behoorlijk genees- en heelkundig te doen verplegen.

(Deze slaven door den stads-geneesheer gevisiteerd zijnde, is het resultaat daarvan geweest, dat zij werkelijk ongesteld zijn bevonden. Dienovereenkomstig zijn de administrateuren dezer plantage in de gelegenheid gesteld geworden om inlichting daaromtrent te geven, ten einde te kunnen beoordeelen, of er overtreding ten deze zou bestaan van art. 27 van het Reglement op het onderhoud, en de

verpleging der slaven in de divisien (publicatie van 6 Mei 1851, *Gouvernementsblad* n°. 4), waarop door hen is geproduceerd geworden een certificaat van den divisie-heelmeester H. H. Geveke, ten blijke dat de klagers bereids onder zijne behandeling zijn geweest, met de verklaring tevens, dat de directeur nimmer in gebreke is gebleven, wanneer daartoe noodzakelijkheid bestaat, de onder zijne bevelen staande slaven behoorlijk te doen genezen.

Vervolgens zijn de klagers onder behandeling van den geneesheer Muller, in de stad practiserende, gesteld geworden, om hunne algeheele genezing te beproeven.)

Zaturdag den 18*den Augustus* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Willem, aankomende de minderjarige kinderen van D. Juda, omtrent het verzoek door zijnen meester gedaan, om hem, ter zake daarbij vermeld, voor den tijd van drie maanden, bij maatregel van politie, op het fort Nieuw-Amsterdam te werk te stellen.

(Na een ingesteld onderzoek het gebleken zijnde, dat deze slaaf zich heeft schuldig gemaakt aan herhaald verzet tegen de bevelen van zijnen meester en brutaliteit, en wijders aan uitlatingen en dreigementen om te ontvlugten, zoo is aan voormeld verzoek gevolg gegeven.)

Maandag den 20*sten Augustus* 1855.

Gehoord:

De slavenjongen François, aankomende J. C. Dorenbosch, omtrent de door hem begane ontvreemding van eenige kleedingstukken.

(Uit hoofde van den jeugdigen ouderdom van den beklaagde is hij, met gemeen overleg van de eigenares van dezen jongen, naar eene plantage gezonden geworden, om aldaar aan geregelden arbeid gewend te worden.)

Dingsdag den 21*sten Augustus* 1855.

Gehoord:

a. De slavin Lisette, aankomende Helena Kröner.

(Ernstig onderhouden omtrent de klagte door H. C. Lavij tegen haar ingebragt, wegens beleedigende en eerkrenkende uitdrukkingen.)

b. De slavenjongen George, aankomende Charlotte Gallway, door N. M. Bender beschuldigd van vermoedelijken diefstal van eenige voorwerpen tijdens dat deze jongen zich in zijnen dienst bevond.

(De beklaagde is, bij gemis aan bewijs, weder ter beschikking van de eigenaresse gesteld.)

Donderdag den 23*sten Augustus* 1855.

Gehoord:

Elisabeth Catharina Henning, brengt klagte in tegen den slaaf Gustaaf, aankomende N. Box, ter zake van feitelijk geweld.

(Na den afloop der vacantie is deze zaak voor den regter gebragt, wordende de regterlijke beslissing ten deze te gemoet gezien.)

Woensdag den 29*sten Augustus* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Brampie, aankomende S. Abendanon;

b. Maria Suzanna Dambagen. Laatstgenoemde beklaagt den slaaf Brampie, dat hij haar, na voorafgaande woordenwisseling, eenen stoot zou hebben toegebragt.

(Met eene mondelinge correctie afgehandeld, waarmede de klaagster genoegen heeft genomen.)

Dingsdag den 4den September 1855.

Gehoord:

a/b. De slaven Hendrik en Premier, beiden aankomende de plantage Rust en Werk, aangeklaagd door hunnen meester ter zake van onwilligheid in het werken en desertie.

(Na onderzoek dezer zaak de beklaagde slaven schuldig bevonden zijnde, zijn dezelve, in overeenstemming met het verlangen van administrateuren van opgenoemde plantage, voor den tijd van drie maanden, bij maatregel van politie, op het fort Nieuw-Amsterdam onder streng toezigt te werk gesteld geworden.)

Woensdag den 5den September 1855.

Gehoord:

a/k. De slavinnen Aurora, Clarijntje, Johanna, Mina, Elisa of Lijsje, Azia, Santje, Monkie, Theresa, en daags daarna, die de andere slavinnen gevolgd is, de slavin Christina, allen aankomende de plantage Zorg en Hoop, klagten tegen den directeur, ter zake dat hij de klaagsters zoodanige werktaken zou hebben opgelegd, die in afwijking der wet zouden zijn, terwijl hij haar tevens met straf zoude bedreigd hebben. Door administrateuren dezer plantage ten deze de noodige inlichtingen gegeven en de ingebragte bezwaren ongegrond bevonden zijnde, zoo zijn de klaagsters, na eene mondelinge ernstige correctie bekomen te hebben, weder ter beschikking van administrateuren gesteld geworden.)

Donderdag den 6den September 1855.

Gehoord:

a/c. De slaven Altesse en de slaven Klein Baron en Jannie, aankomende de plantage Jagtlust, omtrent den vermoedelijken zelfmoord van den slaaf Jupiter, aangekomen hebbende de plantage Jagtlust.

(Uit het verhoor dezer slaven, die bloedverwanten waren of in betrekking stonden met den overledene, is vrij duidelijk gebleken, dat de bedoelde slaaf Jupiter, die in de achtergronden van deze plantage aan eenen boom hangende is gevonden, door zelfmoord een einde aan zijn leven heeft gemaakt, zijnde het overigens voorgekomen, dat hij kort voor zijnen dood aan zinsverbijstering moet geleden hebben.)

Dingsdag den 11den September 1855.

Gehoord:

Maria van Kesteren, klagte tegen de slavin Anna, aankomende H. Goudman, wegens het moedwillig scheuren van eene zijden mantille op de publieke straat.

Met eene ernstige mondelinge correctie afgedaan.)

Dingsdag den 24sten September 1855.

Gehoord:

a/d. De slaven Marie, de slaaf Robijn (2de bastiaan) en de slaven Kain en van Speijk, aankomende de plantage Nieuw-Meerzorg, wegens de door de slavin Marie voornoemd den slaaf Abraham van deze plantage toegebragte verwonding, en het daarop gevolgde overlijden van den verwonden slaaf.

(Uit aanmerking dat uit de verschillende verhooren en uit het op de plantage Nieuw-Meerzorg ingestelde onderzoek is gebleken, dat de beklaagde den slaaf Abraham buiten haar schuld of zonder opzet met een mes verwond heeft, bij gelegenheid dat zij banannen schilde en hij zich de vrijheid veroorloofde om met haar te

stoeijen, terwijl de overledene voor zijnen dood den wensch heeft te kennen gegeven, dat, het gebeurde aan een bloot ongeluk moetende worden toegeschreven, de slavin Marie niet voor deze daad zou gestraft worden; voorts dat de divisie-heelmeester Montanto heeft verklaard, dat de toegebragte verwonding op zich zelve niet als doodelijk kon worden aangemerkt, maar behoort tot de door toeval doodelijke wonden, zoo is op grond van een en ander de beklaagde voorloopig onder handtasting uit hare custodie ontslagen geworden, onder gehoudenheid om haar te allen tijde weder ter beschikking van de politie te stellen, zoo zulks mogt gevorderd worden.)

Donderdag den 4den October 1855.

Gehoord:

De slavin Jetta, aankomende de plantage Akkerboom, klagten tegen den eigenaar en directeur, wegens onthouding van kleedingstukken en levensmiddelen.

(Na een naauwgezet onderzoek dezer klagten is bevonden, dat hoezeer het bezwaar, wat het verstrekken van levensmiddelen betreft, eenigzins overdreven was, de klagte omtrent de kleedingstukken niet van allen grond ontbloot was. Op ernstige aanmaning heeft de eigenaar onmiddellijk voorzien in die kleedingstukken, welke de klaagster nog ontbraken, zijnde hem omtrent een en ander de noodige wenken gegeven geworden).

Zaturdag den 13*den October* 1855.

Gehoord:

De slavin Coquette, van de plantage Vlugt en Trouw, klagte tegen haren meester, dat zij geene geneeskundige verpleging van haren meester zou kunnen verkrijgen, daar zij lijdende zou zijn aan oogontsteking.

(Nadat de toestand dezer slavin door den stads-geneesheer en stads-heelmeester onderzocht was, die haar werkelijk bevonden hebben aan eene oogkwaal te lijden, welke noodwendig eene gestadige zorgvuldige verpleging vereischende is, zoo is den eigenaar opgelegd geworden om daarin onverwijld te voorzien, waaraan gevolg is gegeven; zijnde door hem bewijzen geleverd, dat de klaagster bij herhaling onder geneeskundige behandeling was geweest, doch dat zij zich zelve verwaarloosd had.)

Dingsdag den 16*den October* 1855.

Gehoord:

a/p. De slaven David, Zeeman, Vrede, Afrika, Jacob, Valentijn, Adriaan, Alexander, Spadille, Present, Jonas, Abraham, Adolf, Louis en Frederik, allen aankomende de plantage Breukelerwaard, klagten tegen den directeur wegens het opleggen van te zware werktaken en onverdiende bestraffingen.

(Deze klagten naauwkeurig onderzocht, zoomede de beklaagde directeur en de 1ste bastiaan dezer plantage, de slaaf Serjant, in tegenwoordigheid der vijftien klagers gehoord zijnde, hebben de resultaten daarvan de overtuiging gegeven, dat de klagers zich in den laatsten tijd aan zeer oproerig, oneerbiedig, aanmatigend gedrag en aan lasterlijke aantijgingen en valsche beschuldigingen tegen den directeur hebben schuldig gemaakt, terwijl zich als de belhamels bij deze ongeregeldheden hebben doen kennen de slaven Jonas, Frederik en Abraham. In het belang der goede orde en ter handhaving eener zoo gewenschte tucht en ondergeschiktheid onder de slaven van voorzegd effect, zijn de voornoemde drie belhamels, krachtens art. 30 van het reglement op het onderhoud, den arbeid en de tucht der slaven in de divisien (publ. van 6 Mei 1851, G. B. n°. 4), gecorrigeerd geworden.)

Donderdag den 15*den November* 1855.

Gehoord:

De slavin Eva, aankomende J. G. C. Telting, klagte tegen de slavinnen Frede-

rica, aankomende J. G. C. Telting, en Saraatje, aankomende de weduwe Spilker, ter zake van feitelijk geweld.

(In het belang der goede orde zijn de beklaagden, in overeenstemming met het verlangen der eigenaren, voor den tijd van twee dagen in het fort Zeelandia gecustodieerd geworden.)

Zaturdag den 17*den November* 1855.

Gehoord:

De slaaf Solo, aankomende de plantage l'Aventure, brengt klagte in tegen den eigenaar en directeur der plantage l'Aventure, ter zake dat hij hem onverdiend in een kettingboei, gevestigd aan een houten boei of blok, gesloten zou hebben, nadat hij vooraf met een buitengewoon getal zweepslagen zou zijn afgestraft geworden.

(De beklaagde is voor het Collegie van kleine zaken, ter zake voorschreven, vervolgd geworden, wordende de regterlijke uitspraak ten deze te gemoet gezien. De slaaf Solo is, hangende deze procedure, voorloopig aan eene andere plantage verhuurd geworden.)

Donderdag den 22*sten November* 1855.

Gehoord:

De slaven Oranje, Cornelis, Matthijs, Fortuin, Primo, Tromp en Heintje, allen aankomende de plantage de Nieuwe Grond, brengen bezwaren in tegen de eigenaren van dat effect, dat deze voornemens zouden zijn, de slavenmagt van genoemde plantage naar de suikerplantage Sardum over te brengen.

(Uit overweging dat uit het onderzoek op eene voldoende wijze is gebleken, dat deze slaven, ondanks de kortelings aan hen gegeven waarschuwing en wenken, steeds met hun weerspannig gedrag voortgaan, onder allerlei voorwendsels zich aan hunne werkzaamheden onttrekken, en aanhoudend het over hen gestelde gezag miskennen, door zich zonder hare voorkennis van vermeld effect te verwijderen, na vooraf daartoe de plannen met de andere slaven aldaar te hebben beraamd, zoo zijn dezelve in het belang der goede orde en tot voorbeeld van de andere slaven op voorzegde plantage; in overeenstemming met het verlangen des eigenaars, bij maatregel van politie, naar het fort Nieuw-Amsterdam gezonden, tot dat zij blijken van een verbeterd gedrag hebben geven.) (Den 4den Maart 1856 ontslagen.)

Dingsdag den 27*sten November* 1855.

Gehoord:

a. De slavin Asemia, aankomende Gez. Pietzeker, klagten tegen hare meesteres, J. M. Pietzeker, dat zij haar weekgeld zou doen opbrengen, in weerwil dat zij de lijfkleederen en andere goederen voor de zuster van hare meesteres, die aan de ziekte der melaatschheid lijdende is, zou moeten wasschen.

(Opgemelde J. M. Pietzeker in tegenwoordigheid der klaagster omtrent deze klagte ernstig onderhouden en haar herinnerd aan het verbod, vastgesteld bij de publicatie van 20/29 December 1824 (*Gouvernementsblad* n°. 13), om slaven uit te zenden om werk op te zoeken of weekgeld te laten opbrengen. Zij ontkent dat die slavin weekgeld opbrengt, doch dat zij bepaaldelijk eetwaren op de markt verkoopt; zij verklaart de bedoelde slavin met hare familie te zullen verkoopen, ten einde alle verdere onaangenaamheden te voorkomen.)

b. De slavenjongen Colin, aankomende den timmerbaas J. F. Hansen laatst met zijn baas op het etablissement Buitenzorg gewerkt hebbende, klagte dat hij, lijdende aan eene borstkwaal, geene geneeskundige hulp zou bekomen, dat hij gestadig onverdiend zou worden afgestraft, en dat hij verstoken zou blijven van voeding en kleeding.

(Het onderzoek dezer zaak heeft doen kennen, dat de slavenjongen Colin zijnen meester belogen en belasterd heeft en een slecht sujet is, hebbende J. F. Hansen bewijzen geleverd, dat bedoelde jongen behoorlijk van kleeding en voeding voorzien wordt, zoomede dat hij, wanneer daartoe noodzakelijkheid bestaat, de noodige geneeskundige verpleging erlangt. Aan den klager is eene ernstige mondelinge

correctie gegeven geworden, wanneer hij op den 4den December e. k., na het verhoor van den beklaagde en getuigen, weder ter beschikking van zijnen meester is gesteld geworden.)

Donderdag 29 *November* 1855.

Gehoord:

De slavin Josephina, aankomende P. J. Lines.

(Ernstig onderhouden omtrent de klagte van Johanna van Eijck tegen haar ingebragt, ter zake dat zij op het door de klaagster bewoonde erf eene tobbe zou hebben weggenomen voor eene som van *f* 1.70 die de klaagster haar zou schuldig zijn, en dat de beklaagde haar bij die gelegenheid scheldwoorden zou hebben toegevoegd.

Vrijdag den 30*sten November* 1855.

Gehoord:

De slaaf Primeon, aankomende plantage Johan en Margaretha, laatst gewerkt hebbende op de plantage Sinabo, door administrateuren van deze plantage aangeklaagd, wegens voortdurenden onwil tot werken en herhaalde desertie.

(In overeenstemming met het verlangen van administrateuren van voorzegde plantage is, nadat ten deze vooraf een behoorlijk onderzoek was in het werk gesteld, deze slaaf, bij maatregel van politie, naar het fort Nieuw-Amsterdam gezonden, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven.

Maandag den 3*den December* 1855.

Gehoord:

De slaaf Daniel, aankomende de plantage Geijersvlijt, in het hospitaal van dr. Landré verpleegd wordende, wegens de hem door den eersten bastiaan van deze plantage, den slaaf Admiraal, toegebragte verwonding door een geweerschot.

(Deze zaak aan de kennisneming van het Collegie van kleine zaken onderworpen zijnde, is de beklaagde, uit hoofde dat er bij hem geene aanleiding hoegenaamd bestond om den slaaf Daniel eenig leed te doen, maar dat alle omstandigheden aantoonen, dat de verwonding bij ongeluk geschied is, toen de beklaagde als gewoonlijk met een geladen jagtgeweer langs het bosch ging en hij een aap, die van boom tot boom sprong, willende schieten, ongelukkigerwijze den slaaf Daniel trof, die zich in het bosch bevond om kabbes te kappen, mitsdien ter zake van onbehoedzaamheid veroordeeld geworden tot de straf van gevangenzetting voor den tijd van éénen dag, met veroordeeling van den meester in de kosten van het proces.)

Dingsdag den 4*den December* 1855.

Gehoord:

a. De slavin Catharina, aankomende H. Stenhuijs jr., klagte tegen N. A. van Amson, bij wien de klaagster in dienst is, ter zake van mishandeling.

(Bij vonnis van het Collegie van kleine zaken is de beklaagde bij gemis van bewijs vrijgesproken.)

b. J. F. Hansen;

c. de slavenjongen Colin, aankomende J. F. Hansen (klager);

d. de slaaf Winst, aankomende J. F. Hansen;

e. de slaaf Job, aankomende den boedel L. Thijm;

f. de slaaf Pierre, aankomende Mejufvrouw Beunker.

(Zie de klagten ingebragt door den slavenjongen Colin voornoemd, op den 27sten November jl.)

Donderdag den 6*den December* 1855.

Gehoord:

a. De eerste bastiaan van de plantage Geijersvlijt, de slaaf Admiraal.

b. B. C. van Sluijters, blank-officier aldaar.

(Na eene plaatselijke opname op de plantage Geijersvlijt ten aanzien van de plek

of het punt, alwaar de slaaf Daniel geschoten is geworden, zijn evenzeer de beklaagde en de genoemde blank-officier daaromtrent gehoord geworden. (Zie hiervoren dd. 3 December jl.)

Zaturdag 8 *December* 1855.

Gehoord:

De slaven Frederik, Ritmeester, John, Sassibo, Jacob, Primo, Albert, Serjant, van Speijk, Cesar, Majoor en Kees, allen aankomende de plantage Barbados, klagten tegen den directeur dezer plantage wegens te zware werktaken, bij gelegenheid van het uitgraven van een loostrens.

(Na een naauwgezet onderzoek dezer klagten, ook op de plantage zelve, het voldoende gebleken zijnde, dat de klagers zich aan valsche en lasterlijke aantijgingen ten opzigte van den directeur hebben schuldig gemaakt, en in het volbrengen der werktaken onwil aan den dag gelegd hebben, zijn de slaven Jacob, Kees en van Speijk, welke zich als belhamels en hoofdaanleggers van dat complot hebben doen kennen, bij maatregel van politie, naar het fort Nieuw-Amsterdam gezonden, tot dat zij blijken van een verbeterd gedrag zullen hebben gegeven. (Op den 12den Maart 1856 ontslagen.)

Donderdag den 13*den December* 1855.

Gehoord:

t/w. De slaven Primo, Josie, Lubijn, Herman, Karel, Boer, Sampie, Geluk, Lambert, Abraham, Willem, Korporaal, Matthijs, Gerrit, Vigilant, Gustaaf, Lodewijk, Donné, Present, November, Quassie en of Kwassie, en Constant, allen aankomende de plantage Anna Catharina, klagte tegen den administrateur en mede-directeur, dat hij hun te zware werktaken in een gevallen stuk parowa-land zou gegeven hebben, terwijl zij hebben voorgewend dat hun het rantsoen dram gedurende een en een halve week onregtvaardig ontnomen zou zijn geworden.

(Uit het onderzoek ten burele der politie en op de plantage Anna Catharina zelve ingesteld is gebleken, dat de klagers, nadat zij niet geschroomd hadden zich eigendunkelijk meester te maken van het vierriems-tentvaartuig van de plantage, hetwelk in het bootenhuis liggende was, zich daarenboven aan valsche aantijgingen, ten opzigte van den mede-administrateur en directeur, zoomede aan ongegronde bezwaren omtrent de werktaken schuldig gemaakt hebben, daar toch bij dat onderzoek is bevonden, dat hun in geen geval meerdere of zwaardere werktaken, bij gelegenheid dat zij trekkers moesten delven, zijn opgelegd geworden dan bij de wet zijn voorgeschreven; terwijl hun voorgeven, dat hun het rantsoen dram 1½ week zou zijn ontnomen geworden, mede in strijd met de waarheid is bevonden, aangezien die onthouding slechts één keer heeft plaats gevonden en wel op den 6den December jl., toen zij, in plaats van te delven, zich tegen de bevelen van den directeur eigendunkelijk bij het vaamhout kappen geplaatst hadden.

Op grond dat de vier voornoemde slaven Lubijn, Geluk, Josie en Vigilant zich als de belhamels en hoofdaanleggers van dat complot hebben doen kennen, zijn dezelve, in overeenstemming met het verlangen van administrateuren van voorzegde plantage, bij maatregel van politie, naar het fort Nieuw-Amsterdam gezonden, tot dat zij blijken van een verbeterd gedrag zullen hebben gegeven; zijnde de andere klagers, na de noodige vermaningen en wenken te hebben bekomen, weder naar de plantage Anna Catharina teruggezonden geworden.)

Zaturdag den 15*den December* 1855.

Gehoord:

De slaaf Charles, aankomende de verlaten steenfabriek Wolffs IJver, in dienst van W. Meijer, door zijnen meester aangeklaagd wegens dieverijen en herhaalde desertie.

Uit het onderzoek gebleken zijnde, dat de, tegen den slaaf Charles ingebragte

beschuldigingen met de waarheid overeenkomstig zijn, terwijl deze slaaf bij de politie zeer ongunstig bekend is, zoo is hij, in overeenstemming met het daartoe gedaan verzoek van voornoemden eigenaar, bij maatregel van politie, naar het fort Nieuw-Amsterdam gezonden, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven.) (Ontslagen.)

Maandag den 17*den December* 1855.

Gehoord:

De slavin Georgtina, aankomende J. F. Bothe, nom. nx., brengt klagten in tegen haren meester, wegens de haar aangedane mishandelingen, uit hoofde dat zij, volgens hare opgave, geen gehoor zou willen verleenen of toegeven aan onbehoorlijke en ontuchtige voorstellen van de zijde des meesters.

(Bij vonnis van het Collegie van kleine zaken is J. F. Bothe, bij gemis van bewijs vrijgesproken, der tegen hem door het openbaar ministerie ingestelde strafactie.)

Dingsdag den 18*den December* 1855.

Gehoord:

De slaaf Premier, van de plantage Marienburg, door administreuren beschuldigd dat hij, met wegelooperslaven in verstandhouding zou gestaan hebbende, hun een gewcer zou hebben verstrekt.

(Nadat de directeur van deze plantage, H. F. G. van den IJver, zoomede de 1ste bastiaan, de slaaf Thomas, en de slaaf Isak, beide aankomende voornoemde plantage, hieromtrent gehoord en in confrontatie met den slaaf Premier gebragt waren, is de beklaagde aan de hem ten laste gelegde feiten schuldig bevonden en mitsdien, in overeenstemming met het verzoek van administrateuren dezer plantage, bij maatregel van politie, naar het fort Nieuw-Amsterdam gezonden, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven.)

Vrijdag den 28*sten December* 1855.

Gehoord:

De slaaf October, van de plantage Vossenburg, klagten tegen den directeur en den 1sten bastiaan van deze plantage, ter zake van mishandeling.

(Uit het onderzoek gebleken zijnde dat de slaaf October zich aan daden van geweld tegen den bastiaan heeft schuldig gemaakt, tijdens hij zich in het veld bij den arbeid bevond, en dát hij daarop, zonder eenige aanleiding, is weggeloopen, zoo is hij, in overeenstemming met het verzoek van administrateuren dezer plantage, bij maatregel van politie, naar het fort nieuw-Amsterdam gezonden, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven.

Voor extract conform.
De 1ste adsistent, ten burele van den Procureur-Generaal vacerende op het bureau van politie, 1ste afdeeling,
(*get.*) J. VAN LIER.
Voor getrouw afschrift.
De procureur-Generaal,
(*get.*) J. Æ. LISMAN.
Voor eensluitend afschrift.
De waarnemende Gonvernements-Secretaris,
(*get.*) E. A. VAN EMDEN.
Voor eensluidend afschrift.
De fungerende Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien.
G. S. DE VEER, *loco Secretaris.*

EXTRACT uit het Journaal, gehouden op het Bureau van Politie, tweede afdeeling, over het jaar 1855, met betrekking tot de aldaar ingebragte klagten van en over slaven en van de straffen en correctien hun ten gevolge der laatste opgelegd.

Maandag den 8sten Januarij 1855.

Gehoord:

a. De slavin Willemijntje, aankomende van Eijck, omtrent de tegen haar ingebragte klagte dat zij

b. den slaaf Fa, aankomende A. W. Oppenheimer, verwond zoude hebben.

(Op verzoek van beide de eigenaren der slaven deze zaak niet vervolgd, en de slavin eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

Donderdag den 11den Januarij 1855.

Gehoord:

a. B. van Knobbelsdorff, klagte tegen den haar toebehoorenden

b. slaaf Silvijn, als zoude hij haar gebrutaliseerd hebben.

(Hem eene mondelinge vermaning gegeven.)

Vrijdag den 12den Januarij 1855.

Gehoord:

a/b. De slavinnen Rosa en Betsy, aankomende de wed. van Praag, klagte dat hare meesteres, met wie zij niet harmonieren kunnen, haar niet aan derden wil verkoopen.

(Na onderzoek, de eigenares aangeraden om hen te verkoopen, die hieraan dan ook gevolg heeft gegeven.)

Zaturdag den 13den Januarij 1855.

Gehoord:

a. A. Elder enz.

m/p. G. A. van Frans van Meijerhoff c. s., en

q. de slavin Princes, aankomende J. B. Seiler, wederkeerige klagten over geuite scheldwoorden en elkander toebedeelde klappen.

(Hun allen het onvoegzame van hun gedrag voorgehouden en ernstig aangemaand om zich in het vervolg te onthouden van dergelijke ongeregeldheden.)

Vrijdag den 19*den Januarij* 1855.

Gehoord:

a. J. C. Dickman, klagte tegen de

b. slavin Amba Cecilia, aankomende P. du Bus, over het bezit eener tobbe.

(Deze zaak in tegenwoordigheid van den meester der slavin tot beider genoegen in der minne afgedaan.)

c. De slavenjongen Andries, aankomende Simons, omtrent zijne aanhouding op den weg naar Kwatta.

(De jongen geen kwaad bedreven hebbende, is weder ter beschikking van den meester gesteld.)

Zaturdag den 20*sten Januarij* 1855.

Gehoord:

a. De slavin Hendrina, aankomende G. A. van Frans van Meijerhof, omtrent hare aanhouding door de slaven van den landsgrond Boniface.

(Deze slavin niets misdreven hebbende, is weder ter beschikking van de eigenares gesteld.)

d. De slaaf Welkom, aankomende plantage 't IJland, omtrent de klagte door den administrateur tegen hem ingebragt, dat hij onwillig zoude zijn om te werken.

(Hem eene ernstige mondelinge vermaning gegeven en weder ter beschikking van den administrateur gesteld.)

Woensdag den 24*sten Januarij* 1855.

Gehoord:

a. De wed. Smit, klagte tegen den haar toebehoorenden

b. slaaf Don Quichot, dat hij zich aan straatschenderij heeft schuldig gemaakt.

(Hem eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

Zaturdag den 27*sten Januarij* 1855.

Gehoord:

a. Isaak Louis Godefroy en klagte tegen

b/c. het slavenmeisje Christina, aankomende J. C. Doornbosch, dat zij van hem eenige kleedingstukken weggenomen zoude hebben.

(Dit meisje den diefstal bekend hebbende, zoo zijn de goederen aan den eigenaar teruggegeven, en is dit meisje na eene ernstige vermaning weder ter beschikking van de meesteres gesteld geworden.)

Donderdag den 1*sten Februarij* 1855.

Gehoord:

a. C. Geersloot enz.;

g/k. J. A. Matthijs c. s.;

l. De slavin Adriana, aankomende Th. Kaersenhout;

m. „ „ Suzanna „ Koosje Neij.

Wederkeerige huisselijke quaestien.

(Hun allen eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

Zaturdag den 3*den Februarij* 1855.

Gehoord:

a/b. J. C. Schutte en Keetje Schutte, klagten tegen

c. de slavin Leentje, aankomende J. C. Schutte, in huur

d. van Willem Severijn, gepasporteerd militair, als zoude de slavin haar het vereischte respect weigeren.

(De slavin Leentje hare verpligting jegens hare meesteres ernstig voorgehouden; en Severijn onder het oog gebragt, dat daar hij met deze slavin in gemeenschap leeft, hij van zijn kant verpligt is J. C. Schutte de noodige achting te bewijzen, terwijl eindelijk J. C. Schutte gelast is zich te onthouden van zonder aanleiding hare slavin te bemoeijelijken.)

Donderdag den 8*sten Februarij* 1855.

Gehoord:

a. J. G. Salomons, klagte tegen de bij hem in dienst zijnde

b. slavin Antje, aankomende de plantage de Nieuwe Hoop, dat zij zich geruimen tijd van de stad heeft verwijderd.

(Deze slavin hare pligten ernstig voorgehouden en weder ter beschikking van den klager gesteld.)

Dingsdag den 20*sten Februarij* 1855.

Gehoord:

a. de slaaf Constant, en

b. de slaaf Mei, beiden aankomende plantage Tout lui Faut, klagten over te zwaren arbeid.

(Na onderzoek de klagten ongerijmd bevonden.)

Woensdag den 8*sten Maart* 1855.

Gehoord:

a/l. Adriaan Johannes Comvalius, c. s.;

m. de slavin Jetta, aankomende Leue;

n. de slavin Cornelia, aankomende J. Henekel;

wederkeerige klagten over geuite scheldwoorden enz.

(Daar zij allen beloofd hebben voortaan van dergelijke ongeregeldheden zich te zullen onthouden, is aan deze zaak geen verder gevolg gegeven, het onvoegzame van hun gedrag onder het oog gebragt en voor het vervolg gewaarschuwd.)

Vrijdag den 17*den Maart* 1855.

Gehoord:

De slaaf Sultan, aankomende plantage Zorg en Hoop, omtrent zijne aanhouding aan de stad.

(Hem ter beschikking van den administrateur gesteld.)

Zaturdag den 31*sten Maart* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Karel, aankomende J. Jacot, aangehouden op het Wanicapad en ter beschikking van de politie gesteld, omtrent zijn vermoedelijk oponthoud in het

weglooperskamp, Jan Hollekamp genaamd, volgens geruchten gelegen in de divisie Para.
(Deze slaaf hiertoe aangemaand en aangenomen hebbende om zich naar gemeld kamp te begeven, ten einde, daar hij geen straf voor zijne langdurige desertie had bekomen, andere hem bekende weggeloopen slaven te overreden tot hunne meesters terug te keeren, met belofte hun na hunne terugkomst geene straf hoegenaamd te zullen opleggen, is op heden met dit doel van de stad vertrokken.) (Zie dd. 10 April e k.).

Dingsdag den 10den April 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Karel, aankomende J. Jacot, omtrent zijn vertrek naar het Jan Hollekamp, verklaart daar te zijn geweest, doch geene slaven te hebben aangetroffen; dat deze, zoo als hij vermeent, van zijne aanhouding tijding bekomen en gevreesd hebbende dat hij hen verraden zoude, dit kamp verlaten en zich op bij hem onbekende plaatsen in het bosch hebben neêrgezet.

Maandag den 16den April 1855.

Gehoord:

a/b. De slavinnen Adriana en Amelia, aankomende plantage Dijkveld, zonder pas aangehouden op post Poelepantje.
(Daar zij gisteren, Zondag, zich ter sluiks van de plantage hadden verwijderd om zich naar de stad te begeven, ten einde aldaar eenige leden harer familie, die aan de pokken lijdende zijn, te bezoeken, zoo is haar het gevaar, waaraan zij zich door dit bezoek wilden blootstellen, onder het oog gebragt, en haar ernstig voorgehouden, dat zij niet alleen daarvoor, maar ook vóór hare eigendunkelijke handelwijze gestraft dienden te worden; dat zij echter voor ditmaal verschoond en ter beschikking van den administrateur gesteld werden.)

Maandag den 7den Mei 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Hoop, aankomende plantage Berlijn, omtrent de door administrateuren tegen hem ingebragte klagte, dat hij zich zeer slecht zoude gedragen, en mitsdien verzoekende hem voor eenigen tijd op het fort Nieuw-Amsterdam te werk te stellen.
(Het verzoek, na onderzoek, toegestaan.)

Dingsdag den 8sten Mei 1855.

Gehoord:

a. Johanna Treclos, klagte tegen

b. den slaaf Albert, aankomende C. A. Richter, moeder van

c. Juliaan David Sarucco,

dat hij ten huize van Pottendorff pogingen tot diefstal zoude aangewend hebben.
(De slaaf Albert, op verzoek van zijnen meester, voor eene maand lang op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld.)

Woensdag den 9den Mei 1855.

Gehoord:

a/c. De slaaf Adolf, aankomende J. E. F. Pottendorff;

d/f. de slaaf Marius, aankomende C. J. Leysner;

g/i. de slaven Heintje en Marius, beiden aankomende P. May, en de slaaf George, aankomende H. C. van Greeve, omtrent de door genoemde slaven gehouden kaart- en dobbelspelen ten huize van J. E. F. Pottendorff, welke speelpartijen

aanleiding hebben gegeven, zoo als (zie dd. 8 Mei jl.) met den slaaf Albert, aankomende C. A. Richter, het geval is geweest, dat eenigen hunner van diefstal verdacht en ook pogingen tot diefstal in het werk gesteld hebben.

(Op verzoek van Pottendorff is de slaaf Adolf, hem toebehoorende, voor den tijd van drie maanden op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld geworden, terwijl de overige slaven, na eene ernstige vermaning te hebben ontvangen, weder ter beschikking van hunne meesters zijn gesteld geworden, aangezien de beschuldiging van diefstal niet bewezen konde worden.)

Woensdag den 16*den Mei* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Generaal, aankomende plantage Peperpot, omtrent de door den administrateur tegen hem ingebragte klagten, dat hij bananen zoude gestolen hebben.

(De slaaf, bij de politie als bananendief bekend, met welk artikel hij in de stad geregeld handel drijft, is na ernstig aangemaand te zijn, zich in het vervolg hieraan niet meer schuldig te maken, weder ter beschikking van den administrateur gesteld geworden.)

Vrijdag den 18*den Mei* 1855.

Gehoord:

a. M. F. Hoogland en de hem toebehoorende

b. slaaf Pierre, omtrent hunne aanhouding door den sergeant, kommandant van den post Nassau, op den Modderbank voor plantage Kent.

(De aanhouding wederregtelijk geschied zijnde, zoo zijn beiden dadelijk op vrijen voeten gesteld geworden.)

Zaturdag den 19*den Mei* 1855.

Gehoord:

a/b. De slaven George en Premier, aankomende plantage l'Espérance, klagten tegen den administrateur en directeur van dit effect, over te zwaren arbeid, de inrigting van het ziekenhuis en een in hetzelve afgeschoten kamertje, gebezigd tot gevangenkamer. (Zie dd. 2 Junij e. k.

Maandag den 21*sten Mei* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Leopold, aankomende G. M. de Ridder, klagte tegen zijnen meester, dat de hem opgedragen arbeid, bestaande in keukenwerk, hem te zwaar zoude zijn.

(Deze slaaf door den stads-geneesheer en stads-heelmeester verklaard suspect te zijn aan de ziekte der melaatschheid, zoo is den meester aangezegd hem slechts zoodanigen ligten arbeid op te dragen als zijn toestand gedoogt.)

Dingsdag den 22*sten Mei* 1855.

Gehoord:

a/b. De slaven Winst en Frederik, aankomende plantage Hamburg, klagten tegen den aldaar wonenden directeur over te zwaar gestelde werktaak.

(De klagte na onderzoek ongegrond bevonden zijnde, zoo zijn de slaven ter beschikking van den administrateur gesteld.)

Donderdag den 24*sten Mei* 1855.

Gehoord:

a. J. G. Klaver enz.;

d/e. L. A. Lionarons, klagte tegen

f. den slavenjongen, aankomende L. Pohl, dat hij eenige kalkoenen en kippen zoude gestolen hebben.

(Daar het der politie bekend is, dat deze jongen zich dikwerf aan kleine diefstallen schuldig maakt, zoo is de eigenares uitgenoodigd dezen jongen van de stad te verwijderen en op eene plantage te werk te stellen, waaraan zij dan ook voldaan heeft.

Vrijdag den 25sten Mei 1855.

Gehoord:

a/b. De slaven Jeannette en Madelijntje, aankomende

c. J. G. Salomons, omtrent de klagten tegen haar door haren meester ingebragt, dat zij zeer brutaal zouden zijn.

(De slavinnen eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

Donderdag den 31sten Mei 1855.

Gehoord:

a. M. F. Snijders enz.

d/e. Johanna P. Himmen en Antoinette J. Himmen, klagten tegen

f. den slaaf Marius, aankomende P. May, dat hij haar beiden molest zou hebben aangedaan.

(Den slaaf eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

Zaturdag den 2den Junij 1855.

Gehoord:

a. D. J. de Barrios, directeur en

b. De slaaf Samuel, 1ste bastiaan der plantage l'Espérance, omtrent de klagten ingebragt door de slaven George en Premier (dd. 19 Mei ll.)

(De klagten ongegrond bevonden; de slaven ter beschikking van den administrateur gesteld.)

Maandag den 4den Junij 1855.

Gehoord:

a. Maria C. Smidt enz.;

d/e. de slaven Nicolaas en Willem, aankomende plantage Dijkveld, zonder pas aangehouden op post Poelepantje.

(Ter beschikking van den administrateur gesteld.)

Dingsdag den 12den Junij 1855.

Gehoord:

a/b. De slavin Elisabeth en haar zoontje Oscar, beiden aankomende plantage Badenstein, omtrent haar verblijf op den grond Nooit Gedacht, in de rivier Suriname.

(Na onderzoek is gebleken dat zij door den administrateur der plantage Badenstein aan den persoon van Keijzer verhuurd was, en met dezen, met voorkennis van den genoemden administrateur, den grond Nooit Gedacht heeft bewoond.)

Donderdag den 14den Junij 1855.

Gehoord:

a. de slaaf Heintje, aankomende de plantage Hamburg, klagte tegen den directeur over te zwaar gestelde werktaak.

(Na onderzoek de klagte ongegrond bevonden. De slaaf ter beschikking van den administrateur gesteld.)

Maandag den 18*den Junij* 1855.

Gehoord:

a/d. Maria Muller c. s., klagten tegen.

e. den slaaf Christiaan, aankomende J. Stenhuijs, als verdacht van diefstal, daar zij hem des nachts om elf ure op het door hem bewoonde erf hebben aangehouden, terwijl hij trachtte zich te verschuilen.

(Daar uit de instructie gebleken is, dat deze slaaf zich op het erf begeven heeft, met het doel om zekere slavin te bezoeken; en zelfs geen gedachte schijnt gehad te hebben iets kwaads te doen, is hij ter beschikking van zijnen meester gesteld geworden.)

Dingsdag den 19*den Junij* 1855.

Gehoord:

a. De slavin Elise, aankomende de minderjarige kinderen van G. M. de Ridder, omtrent de reden harer custodie op het piket der justitie.

(Daar uit de antwoorden dezer slavin op te maken zoude zijn, dat zij en haar kind door hare meesteres mishandeld zouden zijn geworden, zoo is deze zaak aan de kennisneming van den regter onderworpen.)

Donderdag den 21*sten Junij* 1855.

Gehoord:

a. De slavenkinderen 1°. Adriana, aankomende plantage Quappibo en in huur van F. M. Samson, en 2°. Christina, onder straatvoogdij van Kaersenhout, omtrent hunne aanhouding gedurende den gepasseerden nacht in de woning van

b. Johanna Peterson.

(Daar beide kinderen zich te laat op straat hadden opgehouden, en in den nacht zich in gemelde woning te slapen hebben gelegd, zoo bestaat er geen vermoeden van voorgenomen diefstal, waarom dan ook beiden, na eene mondelinge vermaning te hebben ontvangen, aan de over hen gestelde personen zijn overgegeven geworden.)

Dingsdag den 26*sten Junij* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Antonie, 1ste bastiaan op de plantage Hamburg, ter verzoeke van C. A. Weis, huurder en administrateur van dit effect, omtrent de vermoedelijke redenen waarom zich eenige slaven van dit effect verwijderd hebben. (Zie dd. 5 Julij e. k.)

Donderdag den 28*sten Junij* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Paaij, aankomende plantage l'Espérance, klagte tegen den directeur omtrent ondergane mishandeling en de inrigting van zeker in het ziekenhuis afgeschoten kamertje, dienende tot gevangenis.

(Bij onderzoek op de plaats zelve, hetwelk door de burger-autoriteit der divisie Boven-Suriname en Thorarica heeft plaats gehad, is gebleken, dat er geene genoegzame gronden gevonden zijn om deze zaak ter kennisneming van den regter te kunnen onderwerpen.)

Donderdag den 5*den Julij* 1855.

Gehoord:

a. De slaven: 1°. Fidelia, 2°. Kwassiba, 3°. Bonna, 4°. Geluk, 5°. Kaatje 6°.

Amerika en 7°. Welkom II, allen aankomende plantage Hamburg, aangehouden op post Poelepantje, zich beklagende over te zwaar gestelde werktaken.

(De klagten ongegrond bevonden. De slaven ten ernstige aangemaand, daar zij te dikwijls de politie met ongegronde klagten lastig vallen, zich hiervan te onthouden, en in het vervolg getrouw hunne werktaken; die zelfs beneden de daaromtrent bestaande wettelijke bepalingen door de belanghebbenden van de plantage Hamburg gesteld zijn, te volbrengen.)

Dingsdag den 10*den Julij* 1855

Gehoord:

a/b. De slavin Bébé, aankomende S. J. Samson, omtrent het door den laatste gedaan verzoek om haar tot verbetering van haar slecht gedrag op het fort Nieuw-Amsterdam te werk te doen stellen.

(Aangezien de slavin belooft zich te zullen verbeteren, zoo is dit verzoek door den eigenaar ingetrokken.

Zaturdag den 14*den Julij* 1855.

Gehoord:

a. De slavin Tamonia, aankomende plantage la Rencontre, en

b. De slaaf Frederik, aankomende plantage Peperpot, wegens hunne aanhouding in de Saramaccastraat.

(Geene voldoende redenen van hunne verwijdering van genoemde plantage kunnende geven, zoo zijn zij ter beschikking van den administrateur gesteld geworden.)

Dingsdag den 17*den Julij* 1855.

Gehoord:

a/b. De slavin Lisette, aankomende Maria Paulina Kröner, klagten tegen J. B. de Mesquita, als zoude deze haar mishandeld hebben.

(Deze zaak aan de kennisneming van den regter onderworpen.)

Donderdag den 19*den Julij* 1855.

Gehoord:

a. Het slavenmeisje Anna, aankomende J. S. de Meza, klagte dat zij door hare meesteres zoude mishandeld zijn.

(Deze zaak aan de kennisneming van den regter onderworpen.)

Zaturdag den 11*den Augustus* 1855.

Gehoord:

a/m. P. J. Wijnberg; enz.

n. de landsslaaf Polet; en

o. Florrette Theekop, verschil over den eigendom van eenige planken.

(Tot beider genoegen geschikt.)

Vrijdag den 17*den Augustus* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Christiaan, aankomende den houtgrond de Vier kinderen, werkzaam op de plantage Toledo, klagte tegen den directeur der plantage Toledo, dat deze geweigerd zoude hebben, hem geneeskundige hulp te verleenen.

(De klagte na onderzoek ongegrond bevonden.)

Zaturdag den 18*den Augustus* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Frans, 1ste bastiaan;

b. De slaaf Augustus, 1ste timmerman, aankomende plantage Broederschap, omtrent de klagte door den eigenaar tegen

c. den slaaf Kuijper ingebragt, dat hij een onverbeterlijk slecht gedrag zoude leiden.

(Na dezen laatsten eene ernstige mondelinge vermaning te hebben gegeven, ter beschikking van zijnen meester gesteld.)

d. De slaaf Johannes, aankomende plantage Peperpot, klagte dat hem geene geneeskundige hulp zoude verleend worden.
(De klagte na onderzoek ongegrond bevonden.)

Woensdag den 29*sten Augustus* 1855.

Gehoord:

a/e. Daniel Resando c. s., omtrent de aanhouding van den

f. slaaf Frits, aankomende plantage Mon Soeci.
(Daar deze slaaf niets misdreven heeft en zich slechts aan eenvoudige weglooperij heeft schuldig gemaakt, zoo is hij ter beschikking van administrateuren gesteld geworden.)

Zaturdag den 30*sten Augustus* 1855.

Gehoord:

a/h. Johan Chandler enz.;

i. de slaaf Gustaaf;

k. de slaaf Johannes;

l. de slaaf Generaal, en

m. de slavin Maria, aankomende plantage Peperpot, klagten tegen den administrateur, dat zij niet van het een en ander voorzien werden.
(Op aanschrijving van den procureur-Generaal deze zaak door de burger-autoriteit op plantage onderzocht zijnde, zijn er geene gronden gevonden waarop men den administrateur in regten zoude kunnen betrekken.)

Maandag den 10*den September* 1855.

Gehoord:

a/d. Anna Mitchel en hare slavin Ester, klagte tegen de slavin Sina, aankomende J. D. Flu, dat deze slavin hare slavin zoude uitgescholden hebben.
(Beide de slavinnen ernstig aangemaand om zich ordentelijk te gedragen.)

Vrijdag den 21*sten September* 1855.

Gehoord:

a/e. Geertruida Saratje Steffens enz.;
f. de slaaf Hannibal, aankomende plantage Morgenstond, tegen den eigenaar over te zwaren arbeid.
(Na onderzoek de klagte ongegrond bevonden.)

Woensdag den 26*sten September* 1855.

Gehoord:

a/b S. M. L. Beerta, klagte tegen de slavin Minerva, aankomende den boedel M. Klopman; dat zij zich eenig geld zoude toegeëigend hebben.
(Haar het geld doen teruggeven en ernstig vermaand.).

Zaturdag den 29sten September 1855.

Gehoord:

a/c. Astrea Leur enz.

d. de slaaf Laurens, aankomende de minderjarige Stolk, omtrent de door J Heill qq. tegen hem ingebragte klagte, en verzoek om hem eenigen tijd op het fort Nieuw-Amsterdam te werk te stellen.

(Het verzoek na onderzoek toegestaan.)

Dingsdag den 2den October 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Eduard, aankomende Aulorius,

b. de slavin Truitje, onder straatvoogdij van Willemse, dat zij zich schuldig zouden gemaakt hebben aan het ontvreemden van een paar gouden ringen.

(Uit gebrek aan bewijs kan deze zaak niet vervolgd worden.)

Donderdag den 4den October 1855.

Gehoord:

a/b. Phaëton D. d'Anavia enz.;

c/d. Samuel Haak Robles, tegen

e. de slavin Francina, aankomende Louise Tonsel, dat deze getracht zoude hebben om een glazen kastje, waarin zich gouden en zilveren munten bevonden, te ontvreemden.

(Uit gebrek aan bewijs kan deze zaak niet vervolgd worden.)

Zaturdag den 6den October 1855.

Gehoord:

a. De slavin Eva, aankomende J. B. de Mesquita Arrias, klagte tegen Sielts, dat hij haar zoude uitgescholden hebben.

(Na onderzoek de klagte ongegrond bevonden.)

Maandag den 15*den October* 1855.

Gehoord:

a. De slavin Frederica, aankomende M. Robles geb. Simons, klagte tegen A. L. Braam, dat hij haar zoude geslagen hebben.

(Uit het onderzoek is gebleken, dat deze slavin den beklaagde op eene verregaande wijze geprovoceerd hebbende, deze haar een klap zoude gegeven hebben. De beide partijen aangemaand zich rustig te gedragen.)

Dingsdag den 16*den October* 1855.

Gehoord:

a. Anna Levelink Adney enz.;

b. L. Köhn, klagte tegen de hem toebehoorende slavin Alida, dat zij brutaal zoude zijn.

(De slavin hare pligten jegens haren meester onder het oog gebragt en bedreigd van haar bij de eerste tegen haar in te brengen bezwaren te zullen straffen.)

Woensdag den 17*den October* 1855.

Gehoord:

a. Jacob Karel W. Miriba enz.;

b. de landsslavin Paulina, huisbediende op den landsgrond Boniface, klagte tegen de echtgenoot van den landsdirecteur, dat deze haar geslagen zoude hebben.

(Uit de instructie dezer zaak is gebleken dat deze slavin, vroeger in het gouvernementshuis als bediende werkzaam, onderscheidene keeren voor haar brutaal en opvliegend karakter, zelfs tegen de echtgenooten van de vroegere Gouverneurs, gestraft, eenmaal op Catharina Sophia te werk gesteld, en, na later wederom als bediende in het gouvernementshuis opgenomen te zijn, eindelijk, voor immer van daar verwijderd, naar den landsgrond is gezonden geworden, alwaar zij thans als huisbediende werkzaam is, zich niet alleen brutaal tegen de vrouw van den directeur heeft gedragen, maar zelfs zich tegen haar heeft vergrepen, zoodat deze haar in drift een slag heeft gegeven.

(Deze slavin is met klem haar onvoegzaam gedrag onder het oog gebragt, en haar aangezegd dat zij een tijd lang, tot dat zij blijken van verbetering geeft, met de andere landsslaven aan de straten en wegen zal te werk gesteld worden.

Terwijl de echtgenoot van den landsdirecteur ernstig is aangemaand om, bijaldien zij zich over deze of gene beleediging, haar door een der landsslaven aangedaan, heeft te beklagen, zij zich zelve niet moet vergeten, maar hiervan den landsdirecteur kennis dient te geven, die hierover alsdan zijne klagte zal indienen.)

Donderdag den 18*den October* 1855.

Gehoord:

a/c. Johanna Livia Evert c. s., klagte tegen
d. de slavin Wilhelmina, aankomende Knipschaar, dat zij haar uitgescholden zoude hebben.

(De slavin eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

Woensdag den 24*sten October* 1855.

Gehoord:

a/b. H. W. Vieira, klagte tegen de slavin Jacoba, aankomende C. D. Betting, dat zij haar uitgescholden zoude hebben.

(De slavin eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

Maandag den 29*sten October* 1855.

Gehoord:

a/b. Lambertus Maron, Nella van Pavillot;
c/e. de landsslaven Santje, Antoinette en Prins;
f/g. de slaven Primo en Alexander, aankomende L. A. de Mesquita;
h. de slaaf Baron, aankomende P. de Montel;
i. de slavin Finette, aankomende S. Krieger, omtrent het houden van eene bij de wet verboden danspartij op het zoogenaamde Marcossanna-erf, gelegen aan het Molenpad.

(Daar uit de instructie dezer zaak gebleken is, dat deze vrijlieden en slaven ter gelegenheid van de verjaring van een der kinderen van zekere Louise End, op dit erf woonachtig, zoo niet een verboden dans gedanst, dan toch eene kleine danspartij hebben gegeven, zoo zijn zij voor dezen keer verschoond geworden, terwijl hun tevens is aangezegd, dat, zoo zij in het vervolg tot viering van deze of gene feestelijke gelegenheid wenschen te dansen, zij hiertoe het noodige verlof bij de politie moeten aanvragen, opdat deze bij dusdanige partij tot handhaving der rust en orde zoude kunnen waken.)

Dingsdag den 30*sten October* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Manille, aankomende plantage Maagdenburg, klagte over te zwaar gestelde werktaak.

(Na onderzoek de klagte ongegrond bevonden.)

b. de slavin Lotje;

c. de slavin Julia, aankomende plantage Hamburg, klagte tegen den 1sten bastiaan Antonie, dat hij de werktaken te zwaar zoude stellen.
(Na onderzoek de klagte ongegrond bevonden.)

Woensdag den 31*sten October* 1855.

Gehoord:

a/c. Maria Charlotte Boschman c. s.;

d/e. de slavinnen Sophia en Santje, aankomende C. C. Muller, wederkeerige klagten dat zij elkander zouden uitgescholden hebben.
(Haar allen eene mondelinge vermaning gegeven.)

Dingsdag den 6*den November* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Adam, en

b. „ „ Advocaat, aankomende plantage Maagdenburg, klagten over te zwaar gestelde werktaken.
(Na onderzoek de klagten ongegrond bevonden.)

Woensdag den 7*den November* 1855.

Gehoord:

a. Antoinetta Apollonia Stok, klagte tegen

b. den landsslaaf Polet, dat hij haar uitgescholden zoude hebben.
(Hem eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

Vrijdag den 9*den November* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Adriaan, aankomende plantage Maagdenburg, klagte over te zwaar gestelde werktaak.
(Na onderzoek de klagte ongegrond bevonden.)

Woensdag den 14*den November* 1855.

Gehoord:

a. Frederik Dragten, enz.;

k. Jacobus Tobias Volkerts;

l. J. F. Meijer Fzn.;

m. de slavin Philippina, aankomende J. Barkhuizen, naar aanleiding van het door de meesteres gedaan verzoek, om de slavin op het fort Nieuw-Amsterdam te werk te stellen.
(Uit de instructie gebleken zijnde dat er geene termen zijn om dit verzoek toe te staan, zoo is hierin gedifficulteerd.)

Donderdag den 15*den November* 1855.

Gehoord:

a. De slavenjongen Bernhard, oud 15 jaren, aankomende

b. S. A. Samuels, eigenaar der plantage Ma Retraite, zich beklagende dat het hem moeijelijk was om met nog twee andere jongens dagelijks vijf koeijen te hoeden.
(Den jongen de ongegrondheid zijner klagte onder het oog gebragt.)

Maandag den 19*den November* 1855.

Gehoord:

a. De slavin Ribca Alida, aankomende de weduwe Arrias, klagte tegen
b. Jacques Jacob Salomons, dat hij weigerachtig is om eene door hem te haren behoeven afgegeven obligatie, groot *f* 92, dd. 13 Julij 1852, rentende ad 12 pro cent 's jaars, te betalen.

(De meesteres der slavin hiermede bekend gesteld, terwijl J. J. Salomons op aanmaning aangenomen heeft, deze obligatie cum intresten in maandelijksche termijnen aan de slavin uit te betalen.)

c. Christina Magdalena Bosch, klagte tegen
d. de slavin Regina, aankomende A. de Vries, dat zij haar zoude hebben uitgescholden.

(Haar beiden eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

Dingsdag den 20*sten November* 1855.

Gehoord:

a. A. Salomons, klagte tegen de hem toebehoorende
b. slavin Caro, dat zij hem gebrutaliseerd heeft.

(Haar eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

c. A. J. Polak, klagte tegen den hem toebehoorenden slaaf Zebulon, dat hij onwillig is om te arbeiden.

(Den slaaf eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

Donderdag den 22*sten November* 1855.

Gehoord:

a. De landsslavin Adjuba, klagte tegen
b. Angelica Comvalius, en
c. M. F. Reder, dat deze haar zouden uitgescholden hebben.

(De klagte ongegrond bevonden.)

Zaturdag den 24*sten November* 1855.

Gehoord:

a. De slaaf Jonathan, aankomende plantage Morgenstond, klagte tegen den eigenaar J. J. Spiering, dat aan de slaven geen genoegzaam voedsel zoude verstrekt worden.

(De klagten ongegrond bevonden.)

Vrijdag den 30*sten November* 1855.

Gehoord:

a. George Philip Kustner, klagte tegen
b. den slavenjongen Winst, hem toebehoorende, dat hij brutaal zoude zijn.

(Den jongen zijne pligten omtrent zijnen meester voorgehouden.)

Dingsdag den 4*den December* 1855.

Gehoord:

a. M. J. Sanches, klagte tegen de hem toebehoorende slaven
b. Nicodemus,
c. Tandé, dat zij de hun opgedragen werkzaamheden niet geregeld volbrengen.

(Hun eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

Zaturdag den 8*sten December* 1855.

Gehoord:

a. P. van Phol, klagte tegen den hem toebehoorenden
b. slaaf Welkom, dat hij niet zoude willen arbeiden.

(Den slaaf eene ernstige mondelinge vermaning gegeven.)

Donderdag den 13*den December* 1855.

Gehoord:

a. C. A. Wois, huurder en administrateur der plantage Hamburg, verzoekende om *b/c.* den slaaf Willem en den slaaf Frans wegens herhaalde desertie voor onbepaalden tijd op het fort Nieuw-Amsterdam te werk te doen stellen.

(Na onderzoek is dit verzoek voor twee maanden toegestaan geworden.)

Maandag den 17*den December* 1855.

Gehoord:

a. A. W. Oppenheimer, eigenaar der plantage Leonsberg, klagte tegen
b. den slaaf Isaak, en
c. de slavin Cent, dat zij zich tegen den directeur zouden verzet hebben.

(Na onderzoek is de slavin Cent, op verzoek van den eigenaar, voor eenigen tijd op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld geworden.)

Zaturdag den 22*sten December* 1855.

Gehoord:

a. Elisabeth Valsch, klagte tegen
b. de slavin Adjuba, aankomende Jacob Davids, dat zij zich eenen haar toebehoorenden ijzeren pot zoude toegeëigend hebben.

(Tot beider genoegen geschikt.)

c. De wed. Langguth, geb. Mackensie, klagte
d. tegen de slavin Truijtje, aankomende Willemsen, dat zij eenen door haar vermisten ring zoude gekocht hebben.

(De slavin gelast den ring terug te geven.)

Donderdag den 27*sten December* 1855.

Gehoord:

a. Frans Jacques Gijsbertus Malmberg, klagte tegen
b. de slavin Floortje, hem toebehoorende, dat zij hem zoude gelasterd hebben.

(Haar eene mondelinge vermaning gegeven.)

Vrijdag den 28*sten December* 1855.

Gehoord:

a. P. C. Mac Intosh, enz.;
k. Joseph Machielse, klagte tegen
l. den slaaf Jacobus, aankomende H. C. Koenen, dat hij twee kalkoenen zoude gestolen hebben.

(Deze jongen heeft reeds vroeger zich aan kleine diefstallen schuldig gemaakt, waarom de eigenares in consideratie is gegeven hem van de stad te verwijderen. Hij is later op de plantage verhuurd geworden.)

Voor extract conform.

De adsistent ten burele van den Procureur-Generaal
vacerende op het Bureau van Politte, 2de afd.,
(get.) J. J. OOIJKAAS jr.

Voor getrouw afschrift.
De Procureur-Generaal,
(get.) J. Æ. LISMAN.

Voor eensluidend afschrift.
De waarnemende Gouvernements-Secretaris,
(get.) E. A. VAN EMDEN.

Voor eensluidend afschrift.
De fungerende Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,
G. S. DE VEER, *l. S.-G.*

BIJLAGE G.

STAAT

DER

AFSTRAFFINGEN

OP HET PIKET DER JUSTITIE TE PARAMARIBO,

gedurende het jaar 1855.

AARD DER OVERTREDING.	AFSTRAFFINGEN VAN													
	PLANTAGE-SLAVEN.							PARTICULIERE						
	Getal slagen.						Aantal afstraffingen.	Getal						
	15	16	20	25	30	50		5	8	10	12	13	14	15
Pligtverzuim	3	»	»	17	»	»	20	»	1	»	»	»	2	4
Slecht gedrag	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
Wangedrag	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
Verregaand wangedrag . . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Onwilligheid	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Onwil tot werken.	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Weigering van werken . . .	»	»	»	»	*a*3	»	3	»	»	»	»	»	»	»
Brutaliteit	3	1	2	11	»	»	17	3	»	2	1	1	»	5
Verregaande brutaliteit . . .	»	»	1	1	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»
Verregaande brutaliteit en weêrspannigheid	»	»	»	»	»	*a*4	4	»	»	»	»	»	»	»
Dronkenschap	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
Dronkenschap en brutaliteit. .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Vechterij.	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
Vechterij op straat	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Feitelijk geweld	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Dobbelspel	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Diefstal	»	»	»	1	»	1	2	»	»	»	1	»	»	»
Diefstal en pligtverzuim. . .	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Bedrog	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Des nachts zonder pas uitgegaan	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
Uitlooperij	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Desertie	1	»	2	18	*a*1	1	23	»	»	»	1	»	»	4
Herhaalde desertie	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»
Totaal . .	7	1	6	53	4	6	77	3	1	2	3	1	2	13

MANNELIJKE SLAVEN.					AFSTRAFFINGEN VAN VROUWELIJKE PLANTAGE-SLAVEN.					PARTICULIERE SLAVEN.					Totaal der afstraffingen voor iedere overtreding.
slagen.				Aantal afstraffingen.	Getal slagen.				Aantal afstraffingen.	Getal slagen.				Aantal afstraffingen.	
16	20	25	50		10	12	15	25		10	15	25	30		
1	„	22	1	31	„	„	1	1	2	„	15	„	„	15	69
„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	2
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	1
„	„	2	„	2	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	3
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	3
1	1	22	„	36	„	2	„	„	2	1	52	1	„	54	109
„	„	„	„	„	1	„	1	„	2	„	2	„	„	2	6
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4
„	„	8	„	8	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	9
„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	2
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	*a* 1	1	1
„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
„	2	3	„	6	„	„	„	„	„	„	4	„	„	4	12
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	„	1	1
„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
„	„	1	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	„	„	2
„	2	9	„	16	„	„	1	„	1	„	10	„	„	10	50
„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1
2	5	72	1	105	1	2	4	1	8	1	89	1	1	92	282

Aanmerkingen.

a De straffen hierbij aangegeven zijn op magtiging van den Procureur-Generaal geschied.

Dus zijn er in 1855 afgestraft:

Plantage-slaven:

mannen . . 77
vrouwen . . 8
— 85

Particuliere slaven.

mannen . . 105
vrouwen . . 92
— 197

In het geheel 282 afstraffingen.

BIJLAGE H.

STAAT

aantoonende het getal der weggeloopene en teruggekeerde slaven gedurende de jaren 1854 en 1855, met opgave welke middelen tot hunne terugbrenging zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd.

NAAM DER PLAATS. VAN WAAR DE VERWIJDERING HEEFT PLAATS GEHAD.	1854.		1855.	
	Weg-geloopen.	Terug-gekeerd.	Weg-geloopen.	Terug-gekeerd.
Paramaribo en hare buitenwijken	99	96	114	90
Divisie Boven-Suriname en Thorarica	32	17	47	43
„ Para	7	15	2	„
„ Beneden-Commewijne	39	27	15	12
„ Beneden-Cottica	66	66	29	30
„ Matappica	3	2	„	„
„ Boven-Commewijne	4	3	14	9
„ Boven-Cottica en Perica	4	9	13	6
„ Saramacca	1	4	4	2
District Nickerie	„	„	7	„
„ Coronie	1	„	„	„
TOTAAL . .	256	239	245	19

Opgaaf der middelen, die tot terugbrenging van ontvlugte slaven zijn aangewend, dan wel of zij uit eigen beweging zijn teruggekeerd.	*TOELICHTINGEN.*

Gedurende het jaar 1855 is bij den Procureur-Generaal slechts één rapport ingekomen omtrent eene door de burger-autoriteit der divisie gemaakte patrouille (zie hierover de toelichting § 6), te weten van den 1sten luitenant, toen belast met het bevel van de divisie Beneden-Commewijne, A. Richetts, die, bij gelegenheid dat hij van het bestaan van een weglooperskamp achter plantage *à la Bonheur* onderrigt was, vermeend heeft in het belang van de rust en der divisie derwaarts eene patrouille te moeten zenden, ten gevolge waarvan *drie* slaven gearresteerd zijn.

Overigens komen de meeste der zich uit de divisie verwijderd hebbende slaven uit eigen beweging terug, of worden opgevangen door plantagenegers, wanneer zij zich te digt bij de plantages wagen, om ongeoorloofden ruil- of smokkelhandel te drijven met die slaven, waarmede zij in strafbare verstandhouding staan, en ook wanneer zij, zoo als wel gebeurt, op kleine strooptogten uitgaan om kost, kleeding en dergelijke te stelen; terwijl de stads-slaven ook meest vrijwillig terugkomen of in den omtrek van de stad, alwaar zij zich ophouden, worden aangehouden.

Als toelichting kan medegedeeld worden:

1°. dat de opgaven omtrent de stads-slaven door de eigenaren aan de politie en omtrent de plantage-slaven aan de burger-autoriteit geschieden;

2°. dat het opgegeven getal der plantage-slaven geput is uit de driemaandelijksche staten die daarvan inkomen, voor zoover die reeds zijn ingezonden geworden, welke, wat naauwkeurigheid betreft, wel iets te wenschen overlaten;

3°. dat onder de opgegevene getallen der plantage-slaven reeds begrepen zijn die, welke zonder voorkennis der bevelhebbers hunne plantages verlaten, met het voornemen om bij het hoofd der politie klagten in te brengen, en meestal gedurende eenige dagen onder weg blijven;

4°. dat onder het aantal hier vermelde weggeloopen en niet wedergekeerde slaven zijn begrepen die welke vermist zijn en dikwijls door een ongeluk (vooral bij het bevaren der rivieren in kleine vaartuigen) het leven hebben verloren, zonder dat het lijk is teruggevonden, ten gevolge waarvan zij als weggeloopen zijn aangegeven;

5°. dat de divisie *Matappica* bij publicatie dd. ⅞ Junij 1855 (G. B. n°. 7) ingetrokken en in de divisien *Beneden-Cottica* en *Boven-Cottica en Perica* ingedeeld is;

6°. dat onder de hierboven vermelde patrouille moet worden verstaan eene onder de leiding van burger-officieren der divisien plaats hebbende *ronde*, om voor de rust en de veiligheid der ingezetenen van de divisie te waken. Het is dus een politie-maatregel tot behoud der rust, en meestal om het stelen der producten, vooral van bananen, door de wegloopers tegen te gaan; zoodanige patrouille verwijdert zich zeldzaam van de bebouwde gronden der plantages en is dus van geheel anderen aard dan de *militaire bosch-patrouilles* ter opsporing van wegloopers-kampen, welke sedert 1852 niet meer hebben plaats gehad.

BIJLAGE I.

S T A A T

aantoonende de straffen en correctien, welke gedurende de jaren 1854 en 1855, op grond der op het Bureau van Politie, eerste afdeeling, gehoudene verhooren aan slaven, die weggeloopen zijn geweest, opgelegd zijn geworden.

STAAT aantoonende de straffen en correctien, welke gedurende d
gehoudene verhooren, aan slaven die weggeloopen zijn geweest, ten ve

N°. van orde.	Dagteekening van het verhoor op het Bureau van Politie, 1ste afd.	NAAM VAN DEN	
		WEGGELOOPEN SLAAF.	MEESTER OF DESZELFS VERTEGENWOORDIGE
1	12 Januarij 1854.	Present, aankomende de plantage Landlust.	S. Soesman jr. qq.
2	15 Junij „	Adriaan, aankomende de plantage l'Espérance.	H. J. Blancke qq.
3	8 Augustus „	Winst, aankomende de plantage Accaribo, laatst gewerkt hebbende op de plantage Rustenburg.	J. Trouin qq. en J. H. Ber hard qq.
4	8 September „	Frans, aankomende de plantage Elisabethshoop.	T. J. Verschuur.
5	17 October „	Tam.	A. W. Oppenheimer.
6	24 „ „	Sergeant, aankomende de plantage Merveille.	H. G. Roux qq. en A. v Velsen qq.
7	30 „ „	George, aankomende de plantage Elisabetshoop.	T. J. Verschuur.
8	28 November „	Hendrik, aankomende de plantage Goosen.	C. W. Weidtner.
9	18 Januarij 1855.	Christiaan, aankomende de plantage Lust & Rust.	J. B. Evertsz.
10	18 „ „	Adries, aankomende de plantage Susanna's daal.	J. Lyon.

jaren 1854 en 1855, op grond der op het Bureau van Politie, 1ste afdeeling, zoeke van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers, opgelegd zijn geworden.

AARD en HOEGROOTHEID DER STRAF.	*AANMERKINGEN.*
Ter beschikking der huisselijke jurisdictie gesteld.	Na anderhalf jaar te zijn weggeloopen is deze slaaf op den grond Johanzoon, gelegen over de plantage Landlust, opgevangen.
Idem.	Door zekeren J. J. Liwes in de Saramaccastraat alhier gearresteerd, bij gelegenheid dat hij op diefstal van pluimvee betrapt werd.
Idem.	Op de plantage Alkmaar aangehouden.
Bij maatregel van politie voor eenen onbepaalden tijd op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven. (Op den 19den November 1854 ontslagen.)	Bevond zich nog met een anderen slaaf in een zoogenaamd schuilerskamp, achter de gronden van de plantage Elizabethshoop.
Eene mondelinge correctie gegeven.	Uit eigene beweging teruggekeerd.
Bij maatregel van politie voor eenen onbepaalden tijd op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven.	Door de Indianen in de Hoer-Helenakreek in het bosch aangehouden.
Bij maatregel van politie voor eenen onbepaalden tijd op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven. (Op den 20sten Januarij 1855 ontslagen.)	In de gronden van plantage Frederiksdorp gearresteerd, bij gelegenheid dat hij pogingen had in het werk gesteld om een jong slavenmeisje naar zijne schuilerskamp weg te voeren.
Met eene mondelinge correctie weder ter beschikking van den eigenaar gesteld.	Gearresteerd op de plantage Wederzorg.
Ter beschikking van de huisselijke jurisdictie gesteld.	Achter de plantage Nijd & Spijt in een schuilerskamp aangehouden.
Idem.	Idem.

N°. van orde.	Dagteekening van het verhoor op het Bureau van Politie, 1ste afd.	NAAM VAN DEN	
		WEGGELOOPEN SLAAF.	MEESTER OF DESZELFS VERTEGENWOORDIGER
11	18 Januarij 1855.	Jacob of Koko.	Jb. Juda.
12	9 Maart „	Geluk, aankomende de plantage Elisabethshoop.	T. J. Verschuur.
13	24 Maart „	Geduld, aankomende de plantage Nieuwzorg.	F. L. Pichot qq. c. s.
14	30 „ „	Flinkie, aankomende de plantage St. Barbara, afkomstig van de plantage Korte Vreugd.	H. G. Roux qq.
15	5 Mei „	Louis, aankomende de plantage Breukelerwaard.	H. A. Tirion. qq.
16	8 „ „	Minosabie, aankomende de plantage Leydenshoop.	H. Wright.
17	8 Junij „	Jan of John, aankomende de plantage Ellen.	L. Bixby.
18	3 Julij „	Zondag, aankomende de plantage Bruinendaal.	H. G. Roux qq.
19	31 „ „	Jan II, aankomende de plantage Ellen.	L. Bixby.
20	21 September „	Gijsbert, aankomende de plantage Rust & Werk.	H. A. Tirion qq.

AARD en HOEGROOTHEID DER STRAF.	*AANMERKINGEN.*
Ter beschikking van de huisselijke jurisdictie gesteld.	Achter de plantage Nijd & Spijt in een schuilerskamp aangehouden.
Bij maatregel van politie voor eenen onbepaalden tijd op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven.	Op de plantage St. Germain in de Hoer-Helenakreek aangehouden.
Bij maatregel van politie voor eenen onbepaalden tijd op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven, zijnde hij vroeger reeds ter zake van wangedrag op gemeld fort geplaatst geweest, doch heeft hij van daar weten te ontvlugten. (Op den 27sten September 1855 ontslagen.)	Door eenige slaven van plantage La Paix, op de plantage Breedevoort gearresteerd.
Bij maatregel van politie op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven. (Op den 12den Augustus 1855 ontslagen.)	Aangehouden op de plantage Adrichem.
Bij maatregel van politie voor eenen onbepaalden tijd op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven.	Aangehouden op de plantage Buitenrust.
Met eene ernstige waarschuwing weder ter beschikking van den eigenaar gesteld.	Aangehouden in de nabijheid van het fort Nieuw-Amsterdam.
Na de noodige vermaningen te hebben bekomen, is hij naar het effect, waartoe hij behoort, teruggezonden, terwijl aan den eigenaar is te kennen gegeven, dat het niet straffen van dezen slaaf in zijn belang moet geacht worden, daar zulks de nog van genoemde plantage weggeloopene slaven waarschijnlijk zou kunnen aanmoedigen om uit eigene beweging terug te keeren, hetgeen trouwens dan ook door de ondervinding later is bevestigd geworden.	
Ter beschikking van de huisselijke jurisdictie gesteld.	Aangehouden door koloniale guides in de nabijheid van het fort Nieuw-Amsterdam.
Idem als voren.	Aangehouden door Indianen, achter de plantage Ellen.
Aangezien het gebleken is dat deze slaaf voor de rust en goede orde op de plantage Rust & Werk nadeelig geacht moest worden, is hij voor den tijd van één jaar op eene andere plantage te werk gesteld.	Aangehouden op de plantage Brouwerslust.

N°. van orde.	Dagteekening van het verhoor op het Bureau van Politie, 1ste afd.	NAAM VAN DEN	
		WEGGELOOPEN SLAAF.	MEESTER OF DESZELFS VERTEGENWOORDIG
21	21 September 1855.	Eduard.	C. D. Betting.
22	24 November „	Bonheur, werkende op de plantage Nieuw-Levant.	Minderjarige kinderen van lena Kuhn.
23	3 December. „	Oranje, aankomende de plantage Voorburg.	H. Roger.
24	3 „ „	Mentor, aankomende de plantage Alkmaar.	H. Wringht qq.
25	3 „ „	Zoutman, gewerkt hebbende op plantage Fortuin.	M. M. Brandt.
26	18 „ „	Geluk, aankomende de plantage La Liberté.	S. Trouin qq. en J. H. I hard qq.

AARD en HOEGROOTHEID DER STRAF.	*AANMERKINGEN.*
Daar deze slaaf zich zonder voorkennis van zijnen meester uit de stad naar de plantage begeven had, bij monde gecorrigeerd.	Aangehouden op de plantage Berlijn.
Vermits deze slaaf zich zonder pas van den directeur op eene naburige plantage begeven had, bij monde gecorrigeerd.	Aangehouden op de plantage Kleinhoop.
Na eene mondelinge correctie weder ter beschikking der eigenaren gesteld.	Aangehouden in een weglooperskamp achter de plantage A la bonne heure.
Deze slaaf, die zich herhaaldelijk aan desertie heeft schuldig gemaakt, bij maatregel van politie voor eenen onbepaalden tijd op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld, tot dat hij blijken van een verbeterd gedrag zal hebben gegeven.	Bij gelegenheid dat de andere slaven, welke zich in het weglooperskamp achter de plantage A la bonne heure bevonden hebben, opgevangen zijn geworden, is deze slaaf ontvlugt, waarop hij zich eenigen tijd daarna weder ter beschikking van den directeur der plantage La Liberté heeft gesteld.

Voor extract conform de registers.

De Eerste Adsistent ten burele van den Procureur-Generaal, vacerende op het Bureau van Politie, 1ste Afdeeling,

(get.) J. VAN LIER.

Voor getrouw afschrift.

De Procureur-Generaal,

(get.) J. Æ. LISMAN.

Voor eensluidend afschrift.

De waarnemende Gouvernements-Secretaris.

(get.) E. A. VAN EMDEN.

Voor eensluidend afschrift.

De fungerende Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

G. S. DE VEER, *loco Secretaris-Generaal.*

BIJLAGE J.

STAAT

aantoonende de straffen en correctien, welke gedurende de jaren 1854 en 1855, op grond der op het Bureau van Politie, tweede afdeeling, gehouden verhooren aan slaven, die weggeloopen zijn geweest, opgelegd zijn geworden.

STAAT aantoonende de straffen en correctien, welke gedurende de jar[...] houdene verhooren, aan slaven, die weggeloopen zijn geweest, ten verzoe[...]

N°. van orde.	Dagteekening van het verhoor op het Bureau van Politie, 2de afd.	NAAM VAN DEN	
		WEGGELOOPEN SLAAF.	MEESTER OF DESZELFS VERTEGENWOORDIGE[...]
1	1854. 13 Maart.	Julia,	C. A. Wois qq.
2	13 „	Johanna (zwarte),	
3	13 „	Johanna (roode),	
4	13 „	Kaatje, allen aankomende plantage Hamburg.	
5	2 September.	Maurits en	H. J. Blancke qq.
6	2 „	Bonnie, beiden aankomende de plantage l'Espérance.	
7	22 „	Romulus en	H. J. Blancke qq.
8	22 „	Carolina, aankomende plantage l'Espérance.	
9	20 November.	Geluk.	Wilson en Dessé.
10	4 December.	Antje, aankomende Frans van Kaatje van Heijningen.	D. Daniels qq.
11	1855. 8 Februarij.	Antje, aankomende plantage de Nieuwe Hoop.	J. G. Salomons qq.

1854 en 1855, op grond der op het Bureau van Politie, 2de afdeeling, ge-
van hunne meesters of derzelver vertegenwoordigers, opgelegd zijn geworden.

AARD en HOEGROOTHEID DER STRAF.	*AANMERKINGEN.*
Bij maatregel van politie voor een maand lang op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld.	De slavinnen, die uit eigen beweging zijn teruggekomen, hadden zich met nog dertien andere slavinnen, aankomende plantage Hamburg, van dit effect verwijderd, en daar zij halstarrig weigerden eenige inlichtingen te geven waar zij zich buiten de plantage hebben opgehouden, zoo zijn de vier genoemden, tot voorbeeld der anderen, op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld geworden.
Idem voor 12 maanden.	Nadat Maurits circa/een jaar was weggeloopen, heeft hij getracht meerdere slaven van plantage l'Espérance tot desertie over te halen, hetgeen ten gevolge heeft gehad dat Bonnie zich bij hem heeft gevoegd. Beiden zijn op den verlaten militairen post Gouverneurslust door eenen vrijman aangehouden.
Ter beschikking van de huisselijke jurisdictie gesteld.	
Na eene mondelinge correctie ter beschikking van den administrateur gesteld.	Uit eigen beweging teruggekeerd.
Daar deze slaaf aan zinsverbijstering lijdende is, zoo is hij onder behoorlijk toezigt op het fort Nieuw-Amsterdam gesteld geworden.	Door bemiddeling der politie aangehouden; hij bevond zich in de verlaten gronden aan het Wanicapad gelegen, en verontrustte de bewoners door van tijd tot tijd een geweerschot te lossen en hen te bedreigen hunne woningen in brand te steken.
Na eene mondelinge correctie haar ter beschikking van hare meesteres gesteld.	Uit eigen beweging teruggekeerd.
Idem.	Idem.

N°. van orde.	Dagteekening van het verhoor op het Bureau van Politie, 2de afd.	NAAM VAN DEN	
		WEGGELOOPEN SLAAF.	MEESTER OF DESZELS VERTEGENWOORDIGER.
	1855.		
12	31 Maart.	Karel.	J. Jacot.
13	5 Julij.	Fidelia.	C. A. Wois.
14	5 „	Kwassiba.	
15	5 „	Bonna.	
16	5 „	Geluk.	
17	5 „	Kaatje.	
18	5 „	Amerika.	
19	5 „	Welkom II, aankomende plantage Hamburg.	
20	13 December.	Willem Tell en	C. A. Wois qq.
21	13 „	Frans, aankomende plantage Hamburg.	

AARD en HOEGROOTHEID DER STRAF.	*AANMERKINGEN.*
Na eene mondelinge correctie hem ter beschikking van zijnen meester gesteld.	Bevond zich, vermoedelijk met nog andere slaven, in het schuilerskamp Jan Hollekamp genaamd, en is op het pad van Wanica aangehouden geworden. Is, nadat hij weder ter beschikking van zijnen meester gesteld was en na daartoe door de politie aangezocht te zijn, naar bovengenoemd kamp vertrokken met het doel om de andere slaven te overreden tot hunne wettige meesters terug te keeren. Heeft echter later gerapporteerd dat deze slaven het kamp bij zijne komst reeds verlaten hadden, vermoedelijk omdat zij bevreesd waren, dat hij hunne schuilplaats zoude aantoonen.
Na eene mondelinge correctie ter beschikking van den administrateur gesteld	Uit eigen beweging teruggekeerd.
Bij maatregel van politie zijn beiden voor twee maanden lang op het fort Nieuw-Amsterdam te werk gesteld.	Idem.

Paramaribo, den 18den Maart 1856.

Voor extract conform uit de registers.

De Adsistent ter burele van den Procureur-Generaal, vacerende op het Bureau van Politie, 2de Afdeeling,

(*get.*) J. J. OOIJKAAS jr.

Voor getrouw afschrift.

De Procureur-Generaal,

(*get.*) J. Æ. LISMAN.

Voor eensluidend afschrift.

De waarnemende Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

Voor eensluitend afschrift.

De fungerende Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

G. S. DE VEER, *loco Secretaris-Generaal.*

BIJLAGE K.

STAAT

VAN DE

gedurende het jaar 1854 gemanumitteerde

GOUVERNEMENTS-SLAVEN.

STAAT van de op aanvragen van onderscheidene personen vrijgege storte sommen in de kas van het Genootschap tot uitbreiding Zijne Exellentie den Minister van Kolonien, dd. 29 Januarij 1848,

NAMEN VAN DE AANZOEKERS.	NAMEN VAN DE SLAVEN.	AFKOMSTIG VAN
A. J. de Veer.	William Zushon.	het land.
van Klinthof.	Adjuba.	idem.
W. Voss.	Eleonora.	plantage Catharina Sophia.
J. Dompig.	Olymphia en hare kinderen. Charlotte, Magdalena Francina en Carolina Christina.	het land.
»	Primo.	den verlaten houtgrond Andresa, doch thans nergens meer bekend als slaaf.
N. Muntz.	Nelly.	de verlaten houtvelling Andresa.
»	Cornelis.	plantage Catharina Sophia.

ven gouvernements-slaven gedurende het jaar 1854, en van de daarvoor ge-
van het Christendom in Suriname, opgemaakt naar aanleiding der missive van
lit. B, n°. 3/19.

OUDERDOM.	GESTORTE SOMMEN.	*AANMERKINGEN.*
1 jaar.	ƒ 50	Bij resolutie dd. 14 Februarij 1854, n°. 224, gemanumitterd onder den naam *William Chacon Vrede.*
58 „	Kosteloos.	Bij resolutie dd. 16 Februarij 1854, n°. 242, uit aanmerking van hare ziekelijkheid, gemanumitteerd onder den naam van *Maria Elisabeth Linthof.*
2½ „	idem.	Bij resolutie dd. 26 April 1854, n°. 575, uit aanmerking van de goede en getrouwe diensten van den aanzoeker *W. Voss,* als opzigter op de plantage Catharina Sophia, gemanumitteerd onder den naam van *Elonora Vosburg.*
28 „ 10 „ 7 „ 5 „	ƒ 400	Bij resolutie dd. 16 Augustus 1854, n°. 1122, gemanumitteerd onder de namen van *Olymphia Henriette, Charlotte Jacoba, Frederika Magdalena* en *Carolina Christina Dompik.*
Onbekend.	Kosteloos.	Bij resolutie dd. 14 September 1854, n°. 1268, tot belooning van zijne langdurige en getrouwe diensten, bewezen in dienst op verschillende koloniale vaartuigen, gemanumitteerd onder den naam van *Johannes Martes Primo van de Schroef.*
11 jaar.	ƒ 220	Bij resolutie dd. 21 September 1854, n°. 1315, gemanumitteerd onder den naam van *Nelly Andresa Munts,*
51 „	Kosteloos.	Bij resolutie dd. 30 December 1854, n°. 1768, tot belooning van zijne getrouwe diensten als 1ste bastiaan op plantage Catharina Sophia, gemanumitteerd onder den naam van *Cornelis Phreyshum.*

Paramaribo, den 2den Januarij 1855.

De waarnemende Adjunct-Gouvernements-Secretaris, belast met de functien van den Gouvernements-Secretaris,

(*get.*) E. A. VAN EMDEN.

Voor eensluitend afschrift.

De fungerende Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

G. S. DE VEER, *l. S.-G*

STAAT

VAN DE

gedurende het jaar 1855 gemanumitteerde

GOUVERNEMENTS-SLAVEN.

STAAT van de vrijgegevene gouvernements-slaven gedurende het ja
tot uitbreiding van het Christendom in Suriname, opgemaakt naar aa
Januarij 1848, Lᵃ. B, nº. 3/19.

NAAM van den AANZOEKER.	NAAM der SLAVEN.	AFKOMSTIG.	OUDERDOM.
—	Bébé.	van het Genie-departement.	21 jaren.
L. A. van Gent.	Bernardus.	Idem.	26 „
K. de Wit.	Marie.	Plantage *Catharina Sophia*.	2 „
F. R. Burgt.	Jansje.	Idem.	53 „
—	Christiaan.	Genie-departement.	26 „
Jhr. J. G. O. von Schmidt auf Altenstadt	Louisa.	Idem.	48 „
Dezelfde.	Frederik.	Idem.	10 „
K. de Wit.	Antje	Plantage *Catharina Sophia*.	30 „
	en haar kind		
	Rudolf.	Idem.	5 „
C. Louiszoon.	Humphreys.	Idem.	1 „

1855, en van de daarvoor gestorte sommen in de kas van het Genootschap
leiding der missive van Zijne Exellentie den Minister van Kolonien, dd. 29

GESTORTE SOMMEN.	*AANMERKINGEN.*
„	Ter belooning van haar goed gedrag, bij resolutie dd. 19 Februarij 1855, n°. 207, onder den naam van *Martha Elisabeth de Wees.*
f 400.00	Bij resolutie dd. 18 April 1855, n°. 451, onder den naam van *Johannes Bernhardus van Gend.*
100.00	Bij resolutie dd. 19 Junij 1855, n°. 706, onder den naam van *Marie Witte*
100.00	Bij resolutie dd. 21 Julij 1855, n°. 881, onder den naam van *Johanna Henriette Jansie Burgt.*
„	Ter belooning van zijn getrouw en goed gedrag, bij resolutie dd. 23 Julij 1855, n°. 888, onder den naam van *Tobias Christiaan van Gemb.*
180.00	Bij resolutie dd. 7 Augustus 1855, n°. 983, onder den naam van *Henriette Louisa Neral.*
200.00	Bij resolutie dd. 7 Augustus 1854, n° 983, onder den naam van *Johannis Frederik Neral.*
490.00	Bij resolutie dd. 13 October 1855, n°. 1280, onder den naam van *Antje Witte* en *Rudolf Witte.*
100.00	Bij resolutie dd. 28 December 1855, n°. 1583, onder den naam van *Frederik Carelsoon.*

Paramaribo, den 1sten Januarij 1856.

De Generaal-Majoor titulair, Gouverneur der kolonie Suriname,

(Get.) C. P. SCHIMPF.

Voor eensluidend afschrift

De fungerende Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Kolonien,

G. S. de VEER, *loco Secret.*

BIJLAGE III.

STAAT

DER

IN HET JAAR 1854

VERKREGEN PRODUCTEN.

STAAT der verkregen producten in de onderscheidene divisie[s]

	SUIKER	RHUM. Proefhoudend.	DRAM. Proefhoudend.	MELASSIE
	Ponden.	Gallons.	Gallons.	Gallons.
Divisie Boven-Suriname en Thorarica	7,331,194	10,050	71,574	274,043
„ Para	3,024,463	—	17,832	118,189
„ Beneden-Commewijne . .	2,251,607	12,352	21,095	90,592
„ „ Cottica	4,485,174	24,197	28,480	201,744
„ Matappica	979,299	—	7,673	39,245
„ Boven-Commewijne . . .	3,777,400	—	34,545	150,011
„ „ Cottica en Perica. .	3,290,737	—	32,064	145,770
„ Saramacca	2,273,000	42,971	11,500	63,836
District Nickerie.	4,252,900	54,036	3,580	151,713
„ Coronie	919,850	16,160	8,277	7,357
	32,585,624	159,766	236,620	1,242,500

en districten, over het jaar 1854.

KOFFIJ	CACAO.	KATOEN.	AANMERKINGEN.
Ponden.	Ponden.	Ponden.	
4,244	—	—	De ponden, hier bedoeld, zijn oude of Amst. pd
5,860	15,118	—	Ten aanzien van de suiker wordt aangemerkt, dat op sommige der ingekomene staten het getal ponden, en op andere weder het getal vaten, dat verkregen is, opgegeven is geworden; zoodat, om het gewigt te verkrijgen, de vaten tot ponden, het vat gerekend op 1200 pond netto, zijn gereduceerd geworden.
67,311	—	—	
190,141	3,395	196,247	
66,265	—	128,275	
—	—	—	Onder deze opgaven zijn begrepen de prod. van de gouv.-plant. Catharina Sophia aan de Saramacca.
179,220	—	135,190	Onder deze opgaven zijn niet begrepen de producten van de na te noemen plantages, waarvan de opgaven op de statistieke tabellen niet zijn ingevuld, als: van de suikerplantage la Liberté, » » » l'Espérance, » » » Perou, » » koffijplantage Vlijt en trouw, » » » Nieuwgrond, » » » Killenstein.
99,191	211,370	—	
20,575	9,097	2,210	
—	—	365,651	
632,807	238,980	827,573	

BIJLAGE N.

STAAT

VAN DE

PLANTAGE-SLAVEN

op de plantages der onderscheidene divisien en districten werkende.

	OFFICIEREN OF BASTIAANS.		AMBACHTSLIEDEN EN FABRIEKWERKERS.		TOT HET VELDW[...] GESCHIKT.	
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
Divisie Boven-Suriname en Thorarica	85	11	374	204	584	8
„ Para	57	15	158	29	432	5
„ Beneden-Commewijne	57	2	143	37	502	5
„ „ Cottica	126	14	441	243	981	1,2
„ Matappica	29	3	77	21	252	2
„ Boven-Commewijne	54	4	233	96	336	4
„ „ Cottica en Perica	78	4	288	126	563	8
„ Saramacca	34	1	123	43	273	3
District Nickerie	23	7	79	14	202	5
„ Coronie	27	1	52	12	364	9
	570	62	1,968	825	4,489	5,

HUISBEDIENDEN.				AANKOMELINGEN EN KINDEREN.				BEJAARDEN, DOOR LIGCHAAMSGEBREKEN OF OM ANDERE REDENEN TOT WERKEN ONGESCHIKT.		TOTAAL aan de plantage geaccrocheerd.	*Aanmerkingen.*
				Werkende.		Tot werken ongeschikt.					
Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Mannen.	Vrouwen.		
5	120	39	36	117	97	523	497	294	353	4,178	
4	106	42	57	156	131	448	439	152	247	3,020	
11	82	16	15	116	95	353	367	186	239	2,790	
25	192	46	47	157	134	789	750	437	488	6,106	
2	50	17	14	27	33	241	267	92	140	1,561	
3	99	27	28	76	57	280	297	141	206	2,377	
6	124	28	34	57	47	520	549	223	297	3,781	
6	42	14	14	10	5	225	225	73	137	1,526	
10	34	27	29	95	79	96	109	35	41	1,189	
5	24	14	7	109	100	254	236	116	114	1,827	
77	873	270	281	920	778	3,729	3,736	1,749	2,262	28,355	

BIJLAGE O.

STAAT

DER

PARTICULIERE-SLAVEN

op de plantages der onderscheidene divisien en districten werkende.

	OFFICIEREN OF BASTIAANS.		AMBACHTSLIEDEN EN FABRIEKWERKERS.		TOT HET VELDWE GESCHIKT.	
	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.	Mannen.	Vrouwen.
Divisie Boven-Suriname en Thorarica	1	»	44	21	127	139
„ Para	3	1	37	19	143	130
„ Beneden-Commewijne	»	»	39	3	128	149
„ „ Cottica.	1	»	39	4	77	104
„ Metappica.	1	2	45	23	79	94
„ Boven-Commewijne.	1	»	24	6	31	23
„ „ Cottica en Perica.	»	»	43	2	75	73
„ Saramacca.	»	»	2	1	35	28
District Nickerie	»	»	19	8	135	106
„ Coronie	»	»	7	»	43	49
	7	3	299	87	873	895

HUISBEDIENDEN.				AANKOMELINGEN EN KINDEREN.				BEJAARDEN, DOOR LIGCHAAMSGEBREKEN OF OM ANDERE REDENEN TOT WERKEN ONGESCHIKT.		TOTAAL der particuliere slaven op de plantages aanwezig.	*Aanmerkingen.*
				Werkende.		Tot werken ongeschikt.					
Mannen.	Vrouwen.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Mannen.	Vrouwen.		
3	22	3	2	26	11	78	61	40	28	606	
5	35	9	13	15	8	62	64	43	46	633	
»	12	»	2	24	20	69	75	32	50	603	
4	18	7	3	27	11	68	66	37	36	502	
1	13	1	2	3	1	72	54	30	36	457	
3	8	4	2	2	2	15	13	11	9	154	
1	8	1	»	5	2	42	44	27	24	347	
1	7	2	5	4	1	17	10	3	4	120	
1	12	8	3	30	25	27	37	16	7	434	
1	9	»	3	15	7	25	17	18	9	203	
20	144	35	35	151	88	475	441	257	249	4059	

BIJLAGE Q.

MODEL van de contracten met immigranten van Madeira gesloten in de jaren 1853 en 1854.

Contract dd. 19 *Augustus* 1853.

De ondergeteekende N.N., eigenaar der plantage, enz. ter eenre,

en

de immigranten, hieronder geteekend, geboren op het eiland Madeira, geëmploijeerd voor den landbouw op de bovenvermelde plantage, ter andere zijde, verpligten zich als volgt:

De immigranten, geëmploijeerd op bovenvermelde plantage, zullen dezelfde quantiteit werk moeten verrigten als te Demerary geschiedt, en gelijke beloonning erlangen als te Demerary wordt gegeven, ingevolge bepalingen daaromtrent, in de Engelsche taal geschreven, hierbij geannexeerd.

Ingeval zij daartoe niet door ongeschiktheid verhinderd worden, zullen zij zes merken per week moeten verrigten; mogten zij echter meer werk leveren, dan zullen zij op gelijke wijze voor het meerdere betaald worden.

De immigranten, ofschoon niet ongesteld, geen zes merken per week willende werken onderwerpen zich aan de poenaliteiten, hun door de autoriteiten alhier op te leggen.

Contract dd. 11 *Junij* 1854.

De ondergeteekende N. N., eigenaar der plantage, enz. ter eenre,

en

de immigranten, hieronder geteekend, volgens hunne opgaven geboren op het eiland Madeira, zich verbindende tot den landbouw op de bovenvermelde plantage, ter andere zijde, verpligten zich als volgt:

De immigranten, geëngageerd voor bovenvermelde plantage, zullen gelijke quantiteit werk moeten verrigten als te Demerary geschiedt, en gelijke beloonning erlangen als te Demerary wordt gegeven, overeenkomstig de bepalingen daaromtrent, in de Engelsche taal geschreven, hierbij geannexeerd.

Ingeval zij daartoe niet door ongeschiktheid verhinderd worden, zullen zij zes merken per week moeten verrigten, mogten zij echter meer werk leveren, dan zullen zij, in evenredigheid, voor het meerdere betaald worden.

De contractant ter eenre of zijn vertegenwoordiger heeft de bevoegdheid om diegenen der immigranten, welke zonder geldende redenen van den arbeid wegblijven, voor elken dag eene boete

---

(De bijlage P is ter inzage van de leden ter griffie nedergelegd.

van 50 cents Nederlandsche ct. op te leggen, door den contractant ter eenre naar zijn goedvinden te verdeelen onder de ijverigsten der overige immigranten.

Bovendien onderwerpen zich de immigranten (behoudens hetgeen tot de kennisneming van de regterlijke magt behoort) aan de poenaliteiten disciplinair door den procureur-generaal of zoodanige andere autoriteit, als door den heer Gouverneur daartoe mogt worden aangewezen, hun op te leggen, voor het geval dat zij, ofschoon niet door ziekte of andere wettige redenen tot den arbeid verhinderd, geen zes merken per week afdoen.

De immigranten zullen zich in het begin moeten behelpen met de woningen die hun zullen worden aangewezen, tot dat door den planter andere voor hen geschikte huizen zullen worden daargesteld.

De immigranten zullen zich in het begin moeten behelpen met de woningen die hun zullen worden aangewezen, tot dat door den contractant ter eenre andere voor hen geschikte huizen zullen worden daargesteld. Deze woningen genieten zij kosteloos, tenzij zij buiten wettige redenen niet arbeiden, in welk geval de contractant ter eenre hen met huur kan belasten.

Levensmiddelen en kleedingstukken zullen hun voor hunne rekening zoo goedkoop mogelijk worden verstrekt, indien zij zulks begeeren mogten.

Levensmiddelen en kleedingstukken zullen hun voor hunne rekening zoo goedkoop mogelijk worden verstrekt, indien zij zulks begeeren mogten, onder bepaling echter, dat de immigranten zich verpligten de voorschriften en bevelen van den contractant ter eenre of van zijnen vertegenwoordiger op de plantage aangaande de reinheid van hun ligchaam en hunne kleeding stipt na te komen en op te volgen, als ook om niet dan geschoeid hunne woning te verlaten. Zij zijn verpligt de kosten te dragen van het schoeisel en der kleeding welke de contractant ter eenre of zijn vertegenwoordiger tot bevordering of behoud hunner gezondheid noodig acht, en de kosten daarvoor, tegen inkoopsprijs berekend, te dragen, onverschillig of zij kleeding of schoeisel al dan niet hebben willen aannemen. Wanneer de immigranten zich ten aanzien van het wasschen of baden van hun ligchaam niet stip gedragen naar de voorschriften van den contractant ter eenre of van zijne vertegenwoordiger, zal de laatste de bevoegdheid hebben, zoodanige immigranten zoolang van de overige immigranten afgezonderd te houden tot zij zich gehoorzaam betoonen.

In geval van ziekte zullen zij doctor en geneesmiddelen gratis hebben.

Ingeval van ziekte zullen de immigranten gratis geneeskundige verpleging erlangen.

De planter verbindt zich hun hun loon te betalen op den laatsten dag van iedere maand, waarvan de helft zal worden ingehouden voor hunne passage-gelden en voorschotten, volgens quitantie, afgegeven door den supercargo van de Portugesche schoener, een vierde voor hunne levensmiddelen en kleedingstukken, indien zij die gehad hebben, en het saldo aan Mexicaansche of Spaansche daalders, of in koloniale munt van gelijke waarde.

De contractant ter eenre verbindt zich, den immigranten hun loon te betalen op den laatsten dag van iedere maand, na aftrek van de helft voor hunne passage-gelden en voorschotten, volgens quitantie, afgegeven door de heeren, als agenten van de reeders van de schoener, door den contractant ter eenre voor hen betaald, en van een vierde voor de hun verstrekte levensmiddelen, kleedingstukken en gereedschappen; zullende het saldo van een vierde hun worden uitbetaald in Mexicaansche of Spaansche daalders, of in koloniale munt van gelijke waarde.

Zij verbinden zich om op bovenvermelde plantage gevestigd te blijven voor den tijd van twee jaren, en zullen zich van daar gedurende dien tijd niet mogen verwijderen zonder een schriftelijk consent van den planter, hetwelk onmiddellijk na hunne aankomst in de stad door den heer procureur-generaal voor *„gezien"* zal worden geteekend.

De immigranten verbinden zich om op bovenvermelde plantage gevestigt te blijven voor den tijd van drie jaren, of wel zooveel langer als zij intusschen door ziekte, verzuim of andere verhindering niet zullen hebben gearbeid, zoodat zij zich uitdrukkelijk verbinden voor 3 jaren arbeids, en zelfs tot zooveel meer als noodig is om de voor hen betaalde passagegelden en voorschotten, in voege vermeld, in te werken.

Zij zullen zich gedurende al dien tijd niet mogen verwijderen van de plantage, zelfs niet naar naburige plantages of gronden, zonder een schriftelijk consent van den contractant ter eenre of van zijn vertegenwoordiger, hetwelk, ingeval zij zich naar Paramaribo begeven, onmiddellijk na hunne aankomst in de stad, door den heer procureur-generaal voor *„gezien"* zal worden geteekend.

Alle onkosten door den planter aan te wenden, veroorzaakt door ongeregeldheden of dronkenschap, of uit andere oorzaken, onder de immigranten, zullen door laatstgenoemden moeten worden betaald.

De planter verbindt zich om hen wel te behandelen en hun zooveel mogelijk behulpzaam te zijn tot bevordering van hun welzijn, en hun, die zich door goed gedrag onderscheiden, te veroorlooven een winkel op te zetten en baksels van gekneed meel (amaçarias) te mogen verkoopen, of eenige andere bezigheid te hunnen voordeele uit te oefenen.

Al de onkosten door den contractant ter eenre aan te wenden, ten gevolge van ongeregeldheden, dronkenschap, of uit welke andere oorzaken ook, onder de immigranten, zullen door laatsgenoemden moeten worden betaald.

De planter verbindt zich om hen wel te behandelen en hun zooveel mogelijk behulpzaam te zijn in de bevordering van hun welzijn, en hun, die zich door goed gedrag onderscheiden, te veroorloven een winkel op de plantage op te zetten en baksels van gekneed meel (amaçarias) te mogen verkoopen, of eenige andere bezigheid te hunnen voordeele uit te oefenen.

Indien de immigranten eenige redenen van klagten mogten hebben tegen den planter, zullen zij dezelve mogen doen kennen aan de bevoegde autoriteit; zoo dezelve juist bevonden worden zullen zij het regt hebben, zich van daar te verwijderen en zich iets anders dat hun convenieren mogt te verschaffen, mits betalende de gepleegde kosten en gedane voorschotten.

De immigranten die zich het best gedragen, zullen door den planter zooveel mogelijk worden bevoordeeld, en verpligt zich de planter, hun een stuk land ter bebouwing af te staan, waarvan de rendementen alleen te hunnen voordeele zullen zijn.

De immigranten zijn onderworpen aan de wetten des lands en aan de bepalingen der politie.

Indien de Regering eene nieuwe wet mogt uitvaardigen betreffende immigranten, met betrekking tot het loon en de werkzaamheden, zullende zoowel de planters als de immigranten verpligt zijn, zich daaraan te onderwerpen.

De immigranten onderteekenen dit contract met hunnen eigen vrijen wil, zonder daartoe te zijn gedwongen.

Paramaribo, den 19. Augustus 1853.

Indien de immigranten eenige redenen van klagten mogten hebben tegen den planter, zullen zij die mogen doen kennen aan de bevoegde autoriteit; zoo zij juist bevonden worden zullen zij het regt hebben, zich van genoemde plantage te verwijderen en zich, onder goedkeuring van het Gouvernement, aan eenig ander vak te wijden, mits vooraf betalende de door den contractant ter eenre voor hen verpleegde kosten en gedane voorschotten.

De immigranten die zich door behoorlijk gedrag onderscheiden, zullen door den contractant ter eenre zooveel mogelijk worden bevoordeeld, voornamelijk met hun te vergunnen een stuk land te bebouwen, welks rendementen alleen te hunnen voordeele zullen zijn.

De immigranten zijn onderworpen aan de wetten des lands en aan de bepalingen der politie.

De immigranten onderteekenen dit contract met hunnen eigen vrijen wil, zonder daartoe te zijn gedwongen.

Er zijn hiervan geteekend twee van gelijken inhoud, waarvan een in de Nederduitsche taal en het andere in de Portugesche taal (vertaald door den daartoe speciaal geautoriseerden translateur, den heer *S. H. de Granada*), ten behoeve van al de contractanten ter andere zijde onder den eerst-ondergeteekende hunner berustende.

Paramaribo, den 11 Junij 1854.

BIJLAGE R.

STAAT

VAN DEN

UIT- EN INVOER

gedurende het jaar 1854.

UIT

WAARHEEN UITGEVOERD.	SUIKER.		MELASSIE.	
	Hoeveelheid.	Geldswaarde. (a)	Hoeveelheid.	Geldswaarde (b)
Nederland	26,396,330 pond.	ƒ 1,803,262.87[5]	8,942 gall.	ƒ 2,235
Noord-Amerika.	3,477,975 „	239,889.19	606,634 „	151,658
Vreemde plaatsen.	3,891,034 „	269,908.47	204,784 „	51,196
Totaal . .	33,765,339 pond.	ƒ 2,313,060.53[5]	820,360 gall.	ƒ 205,090

a) Berekend tegen ƒ 7.25, ƒ 7.35, ƒ 6.56, ƒ 6.25 de 100 pond.
b) „ „ ƒ 25 de 100 gall.
c) „ „ ƒ 60, ƒ 80 en ƒ 100 de 100 gall.
d) „ „ ƒ 22 de 100 pond heele en ƒ 11 de 100 pond gebrokene.
e) „ „ { ƒ 32, ƒ 30 en ƒ 26 de 100 pond schoone katoen.
ƒ 16, ƒ 15 en ƒ 13 „ 100 „ vuile „ }

(VERVOLG)

WAARHEEN UITGEVOERD.	CACAO.		Verschillende producten.	Houtwaren. Geldswaarde.
	Hoeveelheid.	Geldswaarde. (f)		
Nederland	7,190 pond.	ƒ 1,294.20	ƒ 1,714.37 (g)	ƒ 3,351
Noord-Amerika.	216,336 „	38,940.48	409.50 (h)	„
Vreemde plaatsen.	750 „	135.00	8,266.16 (i)	12,650
Totaal . .	224,276 pond.	ƒ 40,369.68	ƒ 80,390.03	ƒ 16,001

f) Berekend tegen ƒ 18 de 100 pond.
g) Waaronder aan kwassiehout ƒ 438.20, huiden ƒ 363.87.
h) „ „ huiden ƒ 409.50.
i) „ „ maïs en koren ƒ 5064.05.
k) „ „ koper, lood, tin enz. ƒ 5282.
l) „ „ id. id. id. ƒ 3958.30.
m) „ „ visch ƒ 3856, blom ƒ 5700, lichtstoffen ƒ 3925, sigaren ƒ 1,616.
n) „ „ jenever ƒ 60.
o) „ „ idem ƒ 1990.

OER.

RHUM EN DRAM.		KOFFIJ.		KATOEN.	
Hoeveelheid.	Geldswaarde. (c)	Hoeveelheid.	Geldswaarde. (d)	Hoeveelheid.	Geldswaarde. (e)
60,237 gall.	f 47,818.60	684,870 pond.	f 145,989.14	413,880 pond.	f 118,023.35
4,481 „	4,481.00	29,518 „	6,465.36	„	„
69,606 „	44,093.60	5,889 „	1,257.96	192,584 „	54,864.04
.34,324 gall.	f 96,393.20	720,277 pond.	f 153,712.46	606,464 pond.	f 172,887.39

ITVOER.)

Verschillende vreemde artikelen.	Verschillende vreemde dranken.	Geldelijk bedrag.	Schepen.	Lastenmaat.	*Aanmerkingen.*
5,472.00 (k)	„	f 2,129,161.53[a]	61	6,839	
3,978.30 (l)	f 60.00 (n)	445,882.33	25	2,661	
32,476.75 (m)	2,707.50 (o)	477,555.73	97	3,135½	
41,927.05	f 2,767.50	f 3,052,599.59[5]	183	12,635½	

INVOER.

VAN WAAR AANGEVOERD.	Manufacturen, huisraad, kleederen, kramerijen, leder werk, parfumerien, schrijfbehoeften en diverse.	Provisien, lichtstoffen, tabak, zeep enz.	Dranken, bier, wijn, gedistilleerd.	Bouwmaterialen, metselsteenen, kalk en cement, pannen, timmerhout, verwwaren enz.	Machinerien, gereedschappen, duigen, hoepels, touwwerk.	Genees-middelen.	Vee van allerlei soort.	Bedrag der ingevoerde goederen.	Schepen.	Lastenmaat.
Nederland . . .	*f* 642,872.35^{5}	*f* 336,231.36^{5} (a	*f* 75,986.43^{5} (d	*f* 160,792.94	*f* 132,260.25 (g	*f* 22,903.41	*f* 10.50 (i	*f* 1,371,057.25^{5}	58	6452
Noord-Amerika .	9,344.37	425,707.13 (b	70.17^{5} (e	17,680.60^{5}	1,666.12	866.40	403.24 (k	455,738.04	25	2798
Vreemde plaatsen.	79,639.74^{5}	180,876.33^{5} (c	12,341.17 (f	38,744.43	12,516.61^{5} (h	1,422.99^{5}	360.50 (l	325,901.86	86	2807½
Totaal . .	*f* 731,856.47	*f* 942,814.83	*f* 88,397.78	*f* 217,217.97^{5}	*f* 146,444.05^{5}	*f* 25,192.80^{5}	774.24	*f* 2,152,697.15^{5}	169	12057½

a) Waaronder aan boter *f* 77,814.03^{5}, kaas *f* 35,376.06^{5}, lichtstoffen *f* 45,570.94^{5}.

b) „ „ visch *f* 179,561.31, blom *f* 70,952.94, spek *f* 90,217.58, vleesch *f* 27,959.84^{5} lichtstoffen *f* 21,496.67^{5}, zeep *f* 6676.16^{5}.

c) „ „ visch *f* 42,314.64, blom *f* 29,942.10, spek *f* 25,083.96, zout *f* 7696.24^{5}.

d) „ „ jenever *f* 28,982.21, wijn *f* 22,665.12^{5}, bier *f* 16,660.28^{5}.

e) „ „ wijn *f* 70.17^{5}.

f) „ „ dranken *f* 4010.88^{5}, wijn *f* 3362.18^{5}, bier *f* 4968.10.

g) „ „ hoepels *f* 47,465.12.

h) „ „ touwwerk *f* 133.59.

i) „ „ schapen *f* 10.59.

k) „ „ paarden *f* 403.24.

l) „ „ idem en ezels *f* 360.50.

VERSLAG van het beheer van Curaçao en onderhoorigheden en van den staat waarin de Kolonie zich bevindt, over het jaar 1854.

A. Bevolking.

De ondervolgende opgaven van de geboorten en van de sterfte in den loop van het jaar 1854, en ook die van den stand der bevolking bij het eind van dat jaar, zijn, even als in vroegere verslagen, getrokken uit de registers der wijk- en districtsmeesters. De weinige zorg die door deze onbezoldigde personen aan de goede invulling wordt besteed; de weinige medewerking, die zij zelven op hunne beurt van de bevolking ondervinden, en de omstandigheid de slaven onder de 10 en boven de 60 jaren van het hoofdgeld zijn vrijgesteld, waardoor de contrôle op de geboorten van de zijde van het Bestuur minder streng is, en de eigenaren niet, zoo als in Suriname, door eigenbelang worden gedreven om de sterfgevallen met zorg op te geven, zijn even zoovele aanleidingen tot onnaauwkeurigheden.

Bij eene vergelijking van het eindcijfer van 1854 met het vroeger opgegeven eindcijfer van 1853, zouden dien ten gevolge weder verschillen in meerdere of mindere mate verkregen worden, welke door de op te geven cijfers der in 1854 plaats gehad hebbende geboorten, sterfte, manumissien enz., niet kunnen worden verklaard.

Eene juiste opgave van het cijfer der bevolking zou uit den aard der zaak alleen te verkrijgen zijn door eene algemeene telling, waartoe maatregelen zullen worden bevolen, welker uitslag, zoo mogelijk, reeds bij een volgend verslag zal worden medegedeeld. Bij gebrek aan beter wordt inmiddels het volgende hier aangeteekend, met weglating van de in vorige jaren gegevene berekening der verhouding van de geboorten en van de sterfte tot het aanwezig getal slaven, en van den tabellarischen staat der sterfte onder de slavenbevolking op verschillenden ouderdom.

Volgens de opgaven uit de Kolonie ontvangen bedroeg de bevolking op den laatsten December 1854:

Te	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der bevolking.
	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	Mannelijke	Vrouwelijke.	Totaal.	
Curaçao	5,213	6,646	11,859	2,714	2,901	5,615	17,474
Bonaire	754	867	1,621	368	408	776	2,397
Aruba	1,300	1,408	2,708	256	332	588	3,296
St. Eustatius . . .	350	447	797	526	542	1,075	1,872
Saba	489	580	1,069	291	353	644	1,713
St. Martin	585	713	1,298	730	956	1,686	2,984
Totaal .	8,691	10,661	19,352	4,885	5,499	10,384	29,736

Onder de vrije bevolking van Curaçao is het garnizoen begrepen, waarvan de sterkte later zal worden opgegeven.

Onder de niet-vrijen zijn gerekend een aantal van 750 gouvernements-slaven, waarvan er zich 84 te Curaçao, 657 te Bonaire en 9 te Aruba bevonden.

Er werden in het jaar 1854 te Curaçao gesloten 49 huwelijken, waarbij 43 kinderen werden geëcht; te Bonaire waren in dat jaar 5, en te Aruba eveneens 5 paren getrouwd.

In dat jaar werden gemanumitteerd: te
Curaçao 59,
te Bonaire 8
en te Aruba 2, dus in het geheel 69 slaven.

De bevolking was, naar de kerkgenootschappen onderscheiden, als volgt:

Te	Protestanten.	Methodisten.	Roomsch-katholijken.	Israëlieten.	Niet opgegeven.
Curaçao	1,971	„	14,756	747	„
Bonaire	123	„	2,273	1	„
Aruba	436	„	2,859	1	„
St. Eustatius . .	1,284	315	270	3	„
Saba	1,613	„	100	„	„
St. Martin . . .	850	341	103	1	1,689
Totaal .	6,277	656	20,361	753	1,689

Te St. Martin wordt niet opgegeven tot welk kerkgenootschap de niet-vrijen behooren, doch volgens mededeeling van het plaatselijk bestuur zijn dit meestal Methodisten. De vrije bevolking was, naar de geboorteplaats onderscheiden, als volgt:

WOONPLAATS.	GEBOREN.		
	op het eiland zelf of elders in de West-Indien.	in Nederland.	in andere landen.
Curaçao.	11,310	341	208
Bonaire.	1,615	4	2
Aruba	2,697	8	3
St. Eustatius	779	9	9
Saba.	1,068	„	1
St. Martin.	1,272	17	9
Totaal . .	18,741	379	232

Gedurende het jaar 1854 werden geboren:

Te	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der geboorten.
	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	
Curaçao	244	226	470	157	131	288	758
Bonaire	37	39	76	22	22	44	120
Aruba	63	65	128	19	17	36	164
St. Eustatius . .	13	12	25	15	14	29	54
Saba	9	5	14	7	9	16	30
St. Martin . . .	8	9	17	31	28	59	76
Totaal . .	374	356	730	251	221	472	1,202

Het aantal overledenen bedroeg gedurende hetzelfde tijdvak:.

Te	VRIJEN.			NIET-VRIJEN.			Totaal der overledenen.
	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	Mannelijke.	Vrouwelijke.	Totaal.	
Curaçao	219	148	367	82	70	152	519
Bonaire	16	8	24	8	8	16	40
Aruba	29	22	51	6	3	9	60
St. Eustatius . .	7	15	22	15	8	23	45
Saba	5	3	8	1	1	2	10
St. Martin . . .	11	8	19	8	12	20	39
Totaal . .	287	204	491	120	102	222	713

Gedurende het jaar 1854 werden er te Curaçao 5 admissien tot inwoning verleend, waarvan 2 aan Nederlanders, en te St. Martin één zoodanige admissie aan een persoon afkomstig van het Fransche gedeelte des eilands.

B. Algemeen en gewestelijk beheer.

Door het vertrek met verlof van den Gouverneur van Curaçao en onderhoorigheden, jhr. *J. J. Rammelman Elsevier Jr.*, werd het bestuur der kolonie, gedurende diens afwezendheid, opgedragen aan den president van de regtbank aldaar; mr. *J. B. Gravenhorst.*

De Gezaghebber van St. Eustatius, *J. de Veer*, bekwam in dit jaar, 1854, op zijn verzoek eervol ontslag en werd in die betrekking opgevolgd door den heer *W. H. J. van Idsinga* landdrost van het district Nickerie, in de kolonie Suriname.

C. Militair beheer.

§ 1. LANDMAGT.

Op ultimo December 1854 was de sterkte van het garnizoen als volgt:

bataillon jagers n°. 27	8	officieren en	239	onderofficieren en manschappen;
compagnie artillerie	5	„ „	123	„ „ „
officieren van gezondheid	4			
Totaal . .	17	officieren en	362	onderofficieren en manschappen.

Op dat tijdstip was daarvan in bezetting:

op het eiland Curaçao	14	officieren en	338	onderofficieren en manschappen;
„ „ „ St. Eustatius	1	officier „	24	„ „ „

terwijl er 2 officieren met verlof afwezend waren.

Gedurende het jaar hebben zich in de kolonie geëngageerd 10 onderofficieren en manschappen, en hebben er 19 met gagement of paspoort de dienst verlaten, waarvan 8 naar Nederland zijn vertrokken. Uit Nederland kwamen gedurende dat jaar aan drie transporten suppletietroepen, te zamen sterk 109 onderofficieren en manschappen.

Hetgeen in het Verslag van Suriname over dit jaar gezegd is omtrent den toestand der landmagt en de werking van het Koninklijk besluit van den 20sten December 1851, n°. 73, is ook hier van toepassing.

De schutterij te Curaçao was op ultimo December 1854 sterk:

1 majoor-kommandant (Gouverneur der kolonie), met verlof,

17 officieren, en

355 onderofficieren en manschappen, benevens 304 onderofficieren en manschappen, met verlof afwezend; gevende een totaal van 18 officieren en 659 onderofficieren en manschappen.

De landstorm aldaar was sterk:

1 majoor-kommandant (Gouverneur der kolonie), met verlof,

11 officieren, en

765 onderofficieren en manschappen, benevens 285 onderofficieren en manschappen, met verlof afwezend; gevende een totaal van 12 officieren en 1050 onderofficieren en manschappen.

De schutterij te Bonaire was sterk:

1 1ste luitenant-kommandant (de Gezaghebber des eilands),

1 2de luitenant, en

149 onderofficieren en manschappen; bovendien waren er nog afwezend één officier en 135 onderofficieren en manschappen, zoodat zij dus gezamenlijk sterk was 3 officieren en 284 onderofficieren en manschappen.

Te Aruba waren voor de schutterij ingeschreven 281 onderofficieren en manschappen van welke 24 met verlof afwezend waren.

Te St. Eustatius was de schutterij sterk:

4 officieren en 46 onderofficieren en manschappen; bovendien telde het corps vrijwillige jagers te paard 25 leden.

Te St. Martin was de sterkte van de schutterij te voet:

1 kapitein-kommandant;
2 kapiteins;
2 eerste } luitenants, en
4 tweede }
117 onderofficieren en manschappen.

De schutterij te paard telde 1 kapitein en 21 ruiters.

§ 2. *Inrigtingen met het militair beheer in verband.*

a. Reservefonds.

Dit fonds bedroeg op ultimo December 1853:

bij de jagers . . .	*f* 2,367.75	
„ „ artillerie . .	1,278.40	
		f 3,646.15

Op ultimo December 1854:

bij de jagers . . .	*f* 3,552.75	
„ „ artillerie . .	1,637.69	
		f 5,190.44
Alzoo meer dan in 1853. . . .		*f* 1,544.29

b. Hospitaal.

Op ultimo December 1853 bleven er in het hospitaal	28 zieken.	
In 1854 zijn er bijgekomen	253 „	
		281 zieken.
Daarvan zijn hersteld	245 zieken.	
Overleden	17 „	
		262 „
Dus bleven er op ultimo December 1854 in het hospitaal . . .		19 zieken.

§ 3. *Zeemagt.*

Gedurende het jaar 1854 zijn de navolgende oorlogsvaartuigen uit Curaçao vertrokken:

op den 5den Januarij,	Zr. Ms.	korvet	*de Heldin*	naar	Suriname;
„ „ 19den Maart,	„ „	schoener	*de Schorpioen*	„	Nederland;
„ „ 1sten Mei,	„ „	brik	*de Koerrier*	„	Suriname, over St. Eustatius en St. Martin;
„ „ 3den Julij,	„ „	korvet	*de Heldin*	„	Nederland;
„ „ 12den „	„ „	brik	*de Lynx*	„	Venezuela;
„ „ 18den „	„ „	„	„ „	„	„

op den	20sten Julij,	Zr. Ms.	korvet	*de Pallas*	naar Venezuela;
„ „	4den Augustus,	„ „	brik	*de Arend*	„ „
„ „	6den „	„ „	korvet	*de Pallas*	„ „
„ „	5den September,	„ „	schoener	*de Wesp*	„ „
„ „	12den „	„ „	brik	*de Lynx*	„ St. Eustatius en St. Martin.
„ „	29sten „	„ „	„	*de Arend*	„ Venezuela;
„ „	25sten „	„ „	schoener	*de Wesp*	„ Suriname;

In datzelfde jaar kwamen de navolgende oorlogsvaartuigen te Curaçao aan:

op den	27sten Februarij,	Zr. Ms.	schoener	*de Wesp*	van Suriname;
„ „	19den April,	„ „	brik	*de Lynx*	„ „
„ „	26sten Junij,	„ „	„	*de Arend*	„ „
„ „	„ „	„ „	korvet	*de Heldin*	„ „
„ „	5den Julij,	„ „	„	*de Pallas*	„ „
„ „	18den Julij	„ „	brik	*de Lynx*	van Venezuela,
„ „	29sten „	„ „	korvet	*de Pallas*	„ „
„ „	16den Augustus,	„ „	brik	*de Lynx*	„ „
„ „	24sten „	„ „	korvet	*de Pallas*	„ „
„ „	1sten September,	„ „	brik	*de Arend*	„ „
„ „	23sten „	„ „	schoener	*de Wesp*	„ „
„ „	3den October,	„ „	brik	*de Lynx*	„ St. Eustatius;
„ „	17den „	„ „	„	*de Arend*	„ Venezuela,

Gedurende dat jaar, vooral in de maanden Julij, Augustus en September, zijn door de zeemagt, op aanzoek der Nederlandsche consuls, onafgebroken kruistogten gedaan naar de kust van Venezuela, ter bescherming van de aldaar gevestigde Nederlandsche onderdanen. De gezondheidstoestand der Schepelingen is, vooral in de laatste 5 maanden van het jaar 1854, zeer ongunstig geweest, zoodat vele officieren en matrozen het slagtoffer der heerschende ziekten zijn geworden.

D. Regtswezen en Politie.

I. WETGEVING.

In het jaar 1854 zijn te Curaçao verscheidene publicatien en notificatien uitgevaardigd en verordeningen in werking gebragt en in het *Publicatieblad* opgenomen, daarvan zal, zooveel noodig, onder de hoofdstukken in dit Verslag waarop zij betrekking hebben, melding worden gemaakt.

II. BURGERREGT.

Gedurende het jaar 1854 werden op Curaçao en onderhoorigheden aan geene personen het burgerregt verleend.

III. REGTERLIJKE MAGT.

Te Curaçao zijn in in 1854 de volgende zaken behandeld:

bij de regtbank: in het burgerlijke 11 en in strafzaken 6, waarvan 1 wegens eenvoudige feitelijke geweldadigheid, 3 wegens gequalificeerde feitelijke geweldadigheid en 2 wegens poging tot gequalificeerde feitelijke geweldadigheid;

bij de commissarissen tot de kleine zaken zijn 4 en ter rolle één zaak behandeld, zoodat te Curaçao in 1854 in het geheel 22 zaken zijn behandeld geworden. Bij minnelijke schikking zijn afgemaakt: voor de regtbank 11 en voor de commissarissen tot de kleine zaken 15, dus in het geheel 26 zaken; terwijl nog 10 beschikkingen op requesten werden gegeven.

Te St Eustatius zijn in 1854 behandeld: bij de regtbank 2 zaken van diefstal en 1 dispositie op een request; bij de regtbank van kleine zaken 6 strafzaken; bij commissarissen werd in 6 zaken vonnis gewezen; waaronder 2 wegens overtreding der slaven-reglementen.

Te Saba zijn in dat jaar behandeld: bij de gedelegeerde regtbank 8 strafzaken en één burgerlijke vordering.

Te St. Martin zijn behandeld: bij de regtbank 11 vonnissen in burgerlijke zaken, 11 requesten en 6 strafzaken (alle wegens diefstal); bij de commissarissen tot de kleine zaken 4 burgerlijke en 10 strafzaken.

Er bleven te Curaçao drie advocaten bij de regtbank ingeschreven. Na afgelegd examen werd in dit jaar één procureur tot de practijk toegelaten. Op de andere eilanden zijn geene advocaten of procureurs gevestigd.

IV. POLITIE.

§ 1. *Regt van verblijf.*

Admissien tot inwoning of verblijf werden gedurende het jaar 1854 verleend: te Curaçao aan 5 en te St. Martin aan 1 persoon. (Zie hiervoren A.)

§ 2. *Passen voor vaartuigen.*

Gedurende dit jaar werden te Curaçao afgegeven aan Nederlandsche kustvaarders. . . . . 25 passen;

en aan Nederlandsche vaartuigen . . . . 6 } passen om zout te laden
» » vreemde » . . . . 30 } aan de buitenbaaijen;

verder nog 4 permitten aan vaartuigen om steenen en zand langs de zuidkust des eilands te halen tot opbouw of reparatie van huizen.

Op het eiland St. Martin (Nederlandsch gedeelte) werden in dat jaar van drie Nederlandsche vaartuigen de *Droghers-passen* vernieuwd.

V. MIDDELEN VAN BEHEER MET HET REGTSWEZEN IN VERBAND.

§ 1. *Wees-, onbeheerde en desolate-boedelkamers.*

Uit de verantwoordingstukken en rekening der Wees-, onbeheerde en desolate-boedel-kamer te Curaçao over 1854 blijkt:

dat het eigen fonds of guarantie-kapitaal op ult. Dec. 1853 groot was	*f* 113,801.74⁵
dat na aftrek der administratie-kosten, belastingen enz, de overwinst in 1854 heeft bedragen	3,242.59
en op ultimo December 1854 alzoo bedroeg	*f* 117,044.33⁵

zijnde in den loop van dat jaar geene verliezen geleden.

De kapitalen toebehoorende aan particulieren bedroegen op ultimo December 1853.	*f*	397,986.20
In den loop van 1854 zijn ter administratie op de kamer gebragt		37,722.66
Interesten (na drie jaren) op kapitaal gebragt.		2,294.13
	f	438,002.99
Afbetaalde kapitalen		13,705.45^{5}
Weshalve het kapitaal aan particuliere toebehoorende op ultimo December beliep	*f*	424,297.53^{5}

Op ultimo December 1854 bedroegen de hypotheken ten behoeve der kamer	*f*	479,099.44
Het huis, weeskamer-gebouw in de stad		6,191.40
Door particulieren was aan interesten verschuldigd.		23,304.03
Het bedrag in kas beliep op ultimo December 1854		7,941.78^{5}
Het bedrag in de reservekas was groot.		30,800.00
Totaal . .	*f*	547,336.65^{5}
Ultimo December 1853		516,633.00
Meer op ultimo December 1854	*f*	30,703.65^{5}

De Israëlitische weeskamer.

Het kapitaal dat aan de synagoge behoort, welke de inkomsten trekt, was op ultimo December 1853 groot			*f* 48,724.98
Op ultimo December 1854 bedroeg dat der kamer	*f*	29,387.26	
dat van particulieren.		35,313.27	
op ultimo December 1854.			64,700.53
en alzoo meer dan in 1853			*f* 15,975.55

Het beheer der kamer te St. Eustatius leverde geene verandering op, behalve eene vermeerdering van *f* 109.54½ der vroeger vermelde en in de reservekas der kolonie gedeponeerde gelden.

Te St. Martin zijn gedurende 1854 slechts twee boedels onder het beheer der aldaar gevestigde wees-, onbeheerde en desolate-boedelkamer gekomen, van welke de een, insolvent, op ult. December van dat jaar nog niet geheel was afgeloopen; de andere was daarentegen reeds aan de erfgenamen afgedragen.

§ 2. *Gevangenissen.*

Te Curaçao is in het jaar 1854 een nieuwe gevangenis gebouwd, waarin zes afzonderlijke cellen voor criminele gestraften.

Op ult. December 1853 bleven er te Curaçao in de gevangenis 7 personen, waaronder 4 militairen. Gedurende het jaar 1854 zijn daarbij gekomen 6, en ontslagen 7 personen, terwijl er één gevangene is overleden, zoodat op den laatsten December 1854 in de gevangenis aldaar aanwezig bleven 5 personen, waaronder 2 militairen.

Te St. Eustatius zijn in 1854 3 personen in de gevangenis geweest, doch op den laatsten December van dat jaar bleef er geen aanwezend.
Te Saba zijn in 1854 geene gevangenen geweest.
Te St. Martin bedroeg het aantal gevangenen gedurende dat jaar:

10 vrije personen en 80 slaven; op den laatsten December waren er geene.

E. Eeredienst.

I. PROTESTANTSCHE.

Het aantal belijders der verschillende gezindheden is hierboven onder A opgegeven.
Op Curaçao waren, even als in vroegere jaren, twee predikanten, die van tijd tot tijd op de eilanden Bonaire en Aruba dienst gingen verrigten.
Volgens de rekening van de kerk- en armenkas bedroegen de uitdeelingen aan de armen in het jaar 1854 *f* 2289.54.
Het kapitaal der kerk bedroeg op den laatsten December van dat jaar *f* 51,012.78⁵; het weezenfonds van deze gemeente *f* 5007.09; de geldelijke onderstanden aan weezen bedroegen gedurende het jaar 1854 *f* 998, waarbij nog voor *f* 240.47⁵ aan kleeding werd uitgedeeld. Dit fonds genoot in dat jaar van het Gouvernement een subsidie van *f* 1500.
Op St. Eustatius is geen Hervormde leeraar, doch de dienst wordt door een Methodisten zendeling waargenomen, die uit de koloniale kas eene toelage van *f* 600 geniet boven zijne bezoldiging van het Britsch genootschap te Londen. Aan de armen werden zoowel levensmiddelen als medicijnen verstrekt voor eene som van *f* 1256.44; het kapitaal der kerk- en armenkas bleef op ultimo December 1854 groot *f* 3480.18. Sedert is aldaar een Protestantsch leeraar benoemd, doch nog niet derwaarts vertrokken.
Te St. Martin wordt de dienst verrigt door eenen Wessleyaanschen predikant, die daarvoor van ons Gouvernement eene toelage geniet van *f* 1000 's jaars. Aldaar werd aan 25 behoeftigen wekelijks onderstand verleend; de uitgaven voor het armwezen bedroegen in 1854 de som van *f* 472.77.

II. ROOMSCH-KATHOLIJKE.

Door het Gouvernement werden in 1854 bezoldigd: 1 pastoor en 2 kapellanen te Curaçao, en 1 priester op elk der eilanden Bonaire en Aruba. Het onbezoldigd personeel der geestelijken van die gemeente bestond op ultimo 1854 uit 16 priesters en 6 zusters van liefdadigheid.
Te St. Eustatius en te St. Martin is in dit jaar aan de aldaar dienstdoende Roomsch-katholijke priesters, ingevolge Koninklijk besluit van den 28sten Augustus 1854, n°. 46, eene bezoldiging van *f* 600 toegekend.
Het kapitaal der kerk te Curaçao bedroeg op den laatsten December 1854 *f* 12,572.78⁵.
De Roomsch-katholijke Maatschappij van Weldadigheid bezat op ultimo December 1854 een kapitaal van *f* 1617.46⁵.

III. ISRAËLITISCHE GEMEENTE.

Deze gemeente geniet van het Gouvernement een subsidie van *f* 1000 's jaars; er werd voor *f* 2787.22 aan de armen uitgedeeld, en het kapitaal dezer gemeente bedroeg op den laatsten December 1854 eene som van *f* 51,374.84⁵.

F. Instellingen van weldadigheid.

I. HET LAZARUS- EN KRANKZINNIGENHUIS.

De uitgaven voor het *Lazarus- en krankzinnigenhuis* bedroegen in 1854 de som van *f* 2777.07.

Op den 1sten Januarij 1854 waren aldaar aanwezend:

	11	leprozen,
	8	krankzinnigen,
	8	aan andere ziekten lijdenden,
en	1	pontvoerder.
Te zamen	28	personen.
Er kwamen in dat jaar bij	5	krankzinnigen
en	3	gebrekkigen.
	36	

Daarvan zijn overleden en ontslagen:

	5	krankzinnigen
en	3	gebrekkigen, zoodat er op den laatsten De-
—	8	
cember 1854 aanwezend bleven	28	personen, waaronder:
	11	leprozen,
	8	krankzinnigen,
	8	aan andere ziekten lijdenden
en	1	pontvoerder.

II. SPAARBANK EN BANK VAN LEENING.

Een uitvoerig verslag van de werking en van den toestand der spaarbank van Curaçao en der daarmede verbondene bank van leening over het vierde huishoudelijke jaar, loopende van 1 Julij 1853 tot en met den 30sten Junij 1854, werd in de *Curaçaosche Courant* openbaar gemaakt; daaraan worden de navolgende bijzonderheden ontleend.

Reeds in het jaar 1853 was het gebleken, dat eene herziening der statuten noodzakelijk was geworden. In eene algemeene vergadering der leden, gehouden op den 29sten Mei 1854, werden de nieuwe statuten der inrigting vastgesteld, die bij beschikking van den 17den Junij 1854 door den Gouverneur ad interim werden goedgekeurd.

In dat jaar werd het aantal leden met zeven vermeerderd, en waren er dus 87 leden.

Op 1 Julij 1853 bedroeg het tegoed van de gezamenlijke inleggers, aan kapitaal en interest	*f* 44,841.71
Tot 1 Julij 1854 werd, in 1161 stortingen, belegd de som van.	42,681.47
De interesten, te goed gemaakt, bedroegen	1,820.91[5]
Te zamen . .	*f* 89,344.09[5]
In dat tijdvak werd uit de spaarbank teruggenomen	24,477.28
zoodat het tegoed van de inleggers, aan kapitaal en interest, op 1 Julij 1854 was	*f* 64,866.81[5]

Het aantal stortingen bedroeg 244 meer, de gestorte gelden *f* 21,114.39[5] meer dan in het vorige jaar.

Ook de bank van leening werkte dat jaar gunstig.

Op den 1sten Julij 1853 waren er bij die instelling aanwezend:

1227 panden, bezwaard aan kapitaal en interest met		*f* 29,238.06^5
Tot 1 Julij 1854 werden beleend 2143 panden, met		35,447.00
de interesten daarop bedroegen in dat tijdvak.		2,999.18^5
Te zamen . .		*f* 67,684.25

Er werden afgelost:

1876 panden met	*f* 36,182.40^5	
verkocht 33 panden, waarop verschuldigd was .	270.67	
		36,453.07^5
zoodat op 1 Julij 1854 aanwezend waren 1461 panden, bezwaard met		*f* 31,231.17^5

Uit de rekening en verantwoording blijkt verder:

dat de bank van leening op den 1sten Julij 1854 op 2 hypotheken en 22 schuldbekentenissen had uitstaan . . . . *f* 27,297.58

terwijl haar kapitaal op dat tijdstip bedroeg eene som van *f* 3630.15^5 en dus *f* 1045.77^5 meer dan op den 1sten Julij 1853.

Ook het verslag van het volgende huishoudelijk jaar, loopende van 1 Julij 1854 tot en met 30 Junij 1855, werd in de *Curaçaosche Courant* opgenomen, en daaruit blijkt dat in dat tijdvak zes nieuwe leden tot de spaarbank waren toegetreden.

Het tegoed van de inleggers, aan kapitaal en interest, bedroeg op 1 Julij 1854	*f* 64,866.81^5
Gedurende het jaar werd belegd.	49,445.50^5
De te goed gemaakte interesten bedroegen	2,451.22^5
Te zamen . .	*f* 116,763.54^5
In dat jaar werden uit de spaarbank teruggenomen	35,586.77
Op den 1sten Julij 1855 bedroeg dus het tegoed der inleggers aan kapitaal en interest	*f* 81,176.77^5

Het aantal stortingen was in dat jaar 45 grooter dan in het vorige, terwijl bij de spaarbank ook eene som van *f* 6764.03^5 meer dan in het vorige jaar werd belegd.

Op 1 Julij 1854 waren bij de bank van leening aanwezend gebleven 1461 panden, bezwaard met		*f* 31,231.17^5
Tot 1 Julij 1855 werden beleend 2310 panden, met		31,697.50
de interesten bedroegen in dat tijdvak		2,872.04
Te zamen . .		*f* 65.800.71^5
Er werden in dat jaar afgelost 1951 panden met	*f* 37,799.58	
verkocht 103 panden bezwaard met	1,152.74^5	
		38,952.32^5
zoodat op 1 Julij 1855 aanwezend bleven 1717 panden, bezwaard met.		*f* 26,848.39

De instelling had op 1 Julij 1855 uitstaande, op hypotheken en schuldbekentenissen, eene som van *f* 51,329.59, en had op dat tijdstip een eigen kapitaal van *f* 5282.34, en dus van *f* 1652.18' meer dan op den 1sten Julij 1854.

G. Burgerlijke geneeskundige dienst.

Er waren te Curaçao in het jaar 1854 3 med. chir. et art. obstr. doctoren, waarvan 2 op eene Nederlandsche en de anderen op eene vreemde hoogeschool gepromoveerd. Er waren nog 3 tot de uitoefening der genees- en heelkunde toegelaten personen, van geene diploma's eener hoogeschool voorzien. Het aantal apothekers was op 2 gebleven, terwijl aan de practiserende geneesheeren is toegestaan, zelven de geneesmiddelen te bereiden en te leveren.

Te St. Eustatius is een med. doctor gevestigd, die van het Gouvernement eene toelage geniet voor de behandeling van het militair detachement.

Te Saba was geen geneesheer aanwezend.

Te St. Martin is een van de twee aldaar gevestigde geneeskundigen in den loop van het jaar overleden.

Gedurende het jaar 1854 was de gezondheidstoestand te Curaçao zeer ongunstig. Nagenoeg het geheele jaar heeft de gele koorts onder de schepelingen gewoed en talrijke slagtoffers gemaakt, ook onder het garnizoen werden zelfs geacclimateerde soldaten door deze ziekte aangetast, waaraan van Januarij tot October elf manschappen overleden, buiten zes, die in datzelfde tijdvak aan andere ziekten bezweken. Een uit Nederland aangekomen detachement werd, uit vrees voor het uitbreken der gele koorts onder de nieuw aangekomenen, buiten aanraking met de bevolking, gedurende drie maanden op het fort Beekenburg afgezonderd, welke maatregel met volkomen goede uitkomsten werd bekroond.

Ook in het nieuwe quarantaine-hospitaal werden in dat jaar de aan gele koorts lijdenden verpleegd.

Onder de bevolking van het eiland hebben zich in dat jaar eenige gevallen van deze ziekte voorgedaan, echter zonder doodelijke gevolgen. Het roodvonk heeft onder de bevolking geheerscht en daaraan zijn in 1854 verscheidene kinderen overleden. In de maand Januarij 1855 heeft zich het laatste geval van gele koorts voorgedaan en werd deze ziekte toen beschouwd als geweken. Van kinderziekte hebben zich eenige gevallen voorgedaan; de doeltreffende maatregelen, door het Bestuur genomen om de verspreiding dezer ziekte tegen te gaan, hadden het gewenschte gevolg. Ook toen de cholera morbus op de naburige eilanden was uitgebroken, werden voorzorgmaatregelen genomen om het inbrengen van deze ziekte tegen te gaan.

Bij publicatie van den 13den Januarij 1853 (*Publicatieblad* n°. 2) werden de bepalingen ten aanzien van het houden der quarantaine vastgesteld; later werd daarin bij beschikking van den 19den Junij (*Publicatieblad* n°. 16), wijziging gebragt. Bij notificatie van den 6den Januarij van dat jaar (*Publicatieblad* n°. 1) werden er nog andere voorzorgmaatregelen voorgeschreven.

Er werden, in voldoening aan de daarin vervatte bepalingen, bij beschikking van den 19den Januarij (*Publicatieblad* n°. 3), vier *sanitaire commissien* benoemd, ieder bestaande uit twee leden, terwijl later nog bij notificatie van den 26sten September (*Publicatieblad* n°. 19) eenige wijziging in die bepalingen werd gebragt. Het eiland Klein-Curaçao werd tot quarantaine-plaats ingerigt; het toezigt der quarantaine aldaar werd aan Zijner Majesteits zeemagt opgedragen, en had het gunstige gevolg dat de kolonie gedurende 1854 niet door de cholera werd bezocht.

Te Aruba waren in weinige dagen verscheiden personen aan typhus overleden, doch door de genomene maatregelen was het verspreiden dezer ziekte voorgekomen.

De gezondheidstoestand van de eilanden St. Eustatius, Saba en St. Martin was in 1854 gunstig. De vrees voor het uitbreken der cholera, die op de naburige eilanden woedde, had, even als in het jaar 1853, (zie Verslag 1853, blz. 301), buitengewone voorzorgmaatregelen doen nemen, ter afwering dezer ziekte, zoowel als ter behoorlijke verpleging bij onverhoopt uitbreken. Gelukkig waren op het einde van het jaar 1854 ook deze eilanden nog van de ziekte bevrijd gebleven.

H. Onderwijs.

Op de drie landsscholen te Curaçao is gratis onderwijs gegeven aan 178 jongens en 67 meisjes, te zamen aan 245 kinderen.

Op de 18 particuliere scholen (bewaar- en zondagscholen daaronder begrepen) werden onderwezen 1632 kinderen, waarvan 652 jongens en 980 meisjes. Er werden dus te Curaçao op 21 scholen onderwezen 1877 kinderen, waarvan 830 jongens en 1047 meisjes.

Door het Koloniaal Bestuur werd voor de drie landsscholen in het jaar 1854 verstrekt eene som van *ƒ* 5500.

Te Bonaire werd op de landsschool in 1854 onderwijs gegeven aan 47 kinderen, waarvan 26 jongens en 21 meisjes; dit onderwijs werd aan 25 kinderen, en wel 16 jongens en 9 meisjes, kosteloos door het Gouvernement verstrekt; de overigen tegen betaling. Ten gevolge van het overlijden van den onderwijzer *van Gijzelen*, heeft de Roomsch-katholijke armenschool te Bonaire opgehouden te bestaan.

Te Aruba werd de landsschool bezocht door 30 kinderen, waarvan 18 jongens en 12 meisjes.

Bij de door de schoolcommissie gehouden examina heeft deze over het algemeen vooruitgang bespeurd; vooral waren de vorderingen der leerlingen op de landsscholen merkbaar. Van twee der onderwijzers op deze landsscholen maakte de commissie met veel lof gewag; door het bestaande gebrek aan ondermeesters en ruimere schoollocalen was niet aan alle aanvragen tot plaatsing van scholieren voldaan kunnen worden. Ook te Aruba, maar vooral te Bonaire, gaven de gehoudene examens alle redenen van tevredenheid over de gemaakte vorderingen.

De slavenkinderen genoten van landswege geen onderrigt, doch jaarlijks werd een gedeelte der gelden, afkomstig van den verkoop voor vrijdom van landsslaven te Bonaire, aan den bisschop Niewindt ter hand gesteld, om in het Christelijk onderwijs der slaven te voorzien.

Op de armenscholen, welke door de Roomsch-katholijke geestelijkheid en door de zusters van liefdadigheid zijn opgerigt en door haar worden bestuurd, is voor de slavenkinderen de gelegenheid geopend om ter school te gaan, doch hiervan werd bijna geen gebruik gemaakt. Door de vrijen werden de scholen in de buitendistricten ook niet zoo druk bezocht als men zou mogen verwachten.

Van de bewaarscholen in de stad, onder dezelfde leiding werd, volgens mededeelingen van den bisschop Niewindt, in het belang der slavenkinderen meer partij getrokken.

Te St. Eustatius deed zich de behoefte aan goed onderwijs steeds gevoelen. Gedurende het jaar 1854 genoten echter een zestigtal jongens eenig onderrigt in de Engelsche taal, het schrijven en het rekenen.

Te St. Martin werden in dat jaar aan een gemiddeld getal van 42 leerlingen gratis onderwijs gegeven, en door denzelfden onderwijzer op zijne privaatschool aan 18 leerlingen.

I. Landsgebouwen en openbare werken.

Door het genie-departement werden de fortificatien en de landsgebouwen in goeden staat onderhouden, en gedurende het jaar 1854 nog aangebouwd eene gevangenis voor crimineel veroordeelden. Bovendien werd op het eiland Klein-Curaçao een quarantaine-hospitaal opgerigt, en het quarantaine gebouw te Mundo-Novo tot hospitaal voor aan gele koorts lijdenden ingerigt. De kaaimuur, in het Verslag van 1853 vermeld, werd in het jaar 1854 geheel voltooid, en de wegen op het eiland Curaçao in goeden toestand gebragt.

Te St. Eustatius vereischte de landsgebouwen reparatie; de wegen waren in redelijken staat en werden gedurende het jaar 1854 zooveel mogelijk hersteld.

Te St. Martin bevonden zich alle landsgebouwen, na in den loop van dat jaar ondergane reparatien, in vrij goeden staat; de wegen werden zooveel mogelijk in bruikbaren staat gehouden.

J. Vervoerwezen.

Hierin is in 1854 geene verandering gekomen.

K. Geldelijk beheer.

§ 1. *Bank.*

Omtrent den staat der Curaçaosche Bank op ultimo December 1854, en de operatien dezer inrigting gedurende dat jaar, kan het volgende worden medegedeeld.

Het bedrag der bankbiljetten, op 1°. Januarij 1854 bedragende	*f* 241,765.00	
Werd vermeerderd door nieuw vervaardigde biljetten in 1854 met	54,000.00	
		f 295,765.00
Verminderd, door de vernietiging van biljetten in 1854, ter waarde van		48,720.00
en gebragt op . .		*f* 247.045.00

Het kapitaal der Bank, voortspruitende uit de ontvangene interesten, disconto's en premien, bedroeg op 1°. Januarij 1854	*f* 36,474.50	
Gedurende het jaar hebben de operatien der Bank bestaan in het beleenen van gelden:		
1°. op gedisconteerde wisselbrieven, volgens art. 9 van het reglement der Bank, voorzien van twee behoorlijke endossementen;		
2°. op gouden en zilveren specien in deposito;		
3°. gouvernements-wissels, mede in depositio, ten gevolge waarvan het eigen fonds der Bank, na aftrek der kosten van administratie, vermeerderd is met . .	6,900.08	
en gebragt op . .		*f* 43,374.58

Bedrag van de biljetten en het kapitaal op ultimo December 1854		*f* 290,419.58
waarvan op evengemelden datum uitstaande was:		
a. op gedisconteerde wisselbrieven, als voren . .	*f* 140,800.00	
b. op gedeponeerde gouden en zilveren muntspecien	62,291.47^{5}	
c. op gouvernements-wissels	6,380.00	
terwijl er		
d. nog onder den waarnemenden secretaris der Bank, ten einde bij het doen van kleine beleeningen daaraan gevolg te kunnen geven, berustende is . .	4,000.00	
		213,471.47^{5}
Saldo in de reservekas der Bank		*f* 76,948.10^{5}

bestaande uit de navolgende bankbiljetten en specien:

aan bankbiljetten	*f* 44,725.00
„ specien	32,223.10^{5}
	f 76,948.10^{5}
Het saldo in de reservekas was op ultimo December 1853. . .	83,489.02^{5}
alzoo minder op ultimo December 1854	*f* 6,540.92

§ 2. *Muntwezen.*

Op den 27sten April 1854 werden bij publicatie (*Publicatieblad* n°. 12) te Curaçao afgekondigd de verschillende wetten en Koninklijke besluiten, waarbij het muntwezen in de West-Indien werd geregeld, en waarvan in het Verslag over Suriname uitvoeriger melding is gemaakt.

Tot uitvoering van de muntwet werd naar Curaçao en onderhoorigheden in het jaar 1854 gezonden eene som van *f* 160,000 en wel uit Nederland voor *f* 20,000 aan stukken van . . . . *f* 2.50

f 20,000 aan stukken van	1.00	
20,000 „ „ „	0.50	cts.
53,000 „ „ „	0.25	„
30,000 „ „ „	0.10	„
7,000 „ „ „	0.05	„ en

uit Suriname voor 10,000 aan centen, welke daar niet benoodigd waren.

Op Curaçao en onderhoorigheden werd daarop voor *f* 96,151,75 aan verschillende muntspecien uit den omloop getrokken, welke gelden hier te lande hebben opgebragt *f* 88,011.27⁵.

§ 3. *Begrooting.*

Tot aanvulling van het Verslag over 1853 worden hierbij overlegd, onder litt. A, B, C, D en E, de staten van de werkelijke ontvangsten en uitgaven van de eilanden Curaçao, Bonaire, Aruba, St. Eustatius en St. Martin over het jaar 1853, ieder afzonderlijk en vergeleken met de raming van dat jaar. Bij die staten is tevens eene splitsing gemaakt van de ontvangsten en uitgaven *in de kolonie* en *in Nederland.*

Voor het jaar 1854 moet men zich wederom bepalen tot de bijvoeging der begrootingen, onder de letters F, G, H, I en K, welke mede gesplitst zijn in ontvangsten en uitgaven *in de kolonie* en *hier te lande.* De mededeeling der uitkomsten dier begrootingen, welke thans nog niet bekend zijn, zal bij eene volgende gelegenheid geschieden.

§ 4. *Bronnen van inkomsten.*

Bij publicatie van den 21sten September 1854 (*Publicatieblad* n°. 18) werd afgekondigd het Koninklijk besluit van den 18den Mei van dat jaar, n°. 54, waarbij het reglement op de scheepvaart en het in- en uitklaren van schepen te St. Martin, van 29 December 1840, werd geamplieerd, en tevens de behoorlijke inning van de regten op den invoer aldaar werd verzekerd. Op dat eiland had men gedurende het jaar 1854, met uitzondering van 3000 vaten, door de particuliere pannen opgebragt, geen zout ingeoogst, waardoor de grootste bron van inkomsten aldaar in 1854 werd gemist.

L. Personele verordeningen omtrent alle landsdienaren.

Bij publicatie van den 2den Maart 1854 (*Publicatieblad* n°. 5) werd afgekondigd 's Konings besluit van 13 Januarij 1854, n°. 64, houdende bepalingen tot handhaving van het eigendomsregt van den Staat op de gouvernements-archieven in de kolonien en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen; de in verband daarmede, bij Koninklijk besluit van den 8sten Maart 1854, n°. 75, plaats gehad hebbende ampliatie van het pensioen-reglement voor burgerlijke ambtenaren in West-Indie, werd ten uitvoer gelegd, voor zooverre Curaçao en onderhoorigheden betreft, bij publicatie van den 12den April (*Publicatieblad* n°. 10).

M. Slavenbevolking.

Buitengewone voorvallen hadden er onder de slavenbevolking niet plaats.

Ten gevolge van opzettelijk aan het Koloniaal Bestuur gedane vragen, zijn, zoo over 1854 als 1855 (*), de volgende berigten ontvangen.

Te St. Eustatius zijn in 1854 3 slaven ontvlugt. Ook te Curaçao hebben in de jaren 1854 en 1855 nu en dan slaven het eiland heimelijk verlaten met booten, die zij van de schepen lossneden of op eene andere wijze magtig werden. Tot voorkoming dezer ontvlugtingen werd door het Koloniaal Bestuur op den 9den November 1855 eene publicatie uitgevaardigd (*Publicatieblad* n°. 15), *waarin geregeld worden alle aangelegenheden, betreffende het vastleggen en verzekeren van ponten, kano's, booten en dergelijke vaartuigen.*

Wanneer de ontvlugting der slaven, zoo als veelal plaats vond, eenigen tijd na het voorval aan het Bestuur werd opgegeven, was elke maatregel tot opsporing doelloos; zoo dikwerf daarentegen de ontvlugting tijdig genoeg aan het hoofd der politie ter kennis kwam, werden, op magtiging van den Gouverneur, vaartuigen tot opsporing uitgezonden. Evenwel zijn slechts twee ontvlugte slaven teruggebragt, en wel doordien zij, in een visschersvaartuig te Aruba aangekomen, aldaar werden aangehouden.

Ter zake van ontvlugting werden geene regtsvervolgingen in de jaren 1854 en 1855 ingesteld; de twee bovenvermelde slaven, waarvan een van het Gouvernement, zijn ter bestraffing aan de eigenaren overgegeven.

Door de regtbank te Curaçao zijn in 1854 drie slaven ter zake van gequalificeerde feitelijke gewelddadigheid tot straffen veroordeeld, en in 1855 werd één slaaf wegens gequalificeerden diefstal gevonnisd. Buitendien zijn nog in de jaren 1854 en 1855 verscheidene slaven, wegens diefstallen zonder verzwarende omstandigheden en andere geringe overtredingen, extra-judicieel gestraft.

Door 4 slaven werden in het jaar 1854 klagten tegen hunne meesters wegens slechte behandeling ingediend; van twee hunner zijn de klagten gegrond bevonden, en hunne meesters, ingevolge het subsidiair regt, genoodzaakt hen te verkoopen. In 1855 klaagden 3 slaven over hunne meesters wegens slechte behandeling, ten gevolge waarvan twee dezer meesters, tegen wie de klagten gegrond werden bevonden, eveneens tot den verkoop genoodzaakt werden.

Omtrent het onderwijs der slaven zijn in het hoofddeel H eenige bijzonderheden medegedeeld.

N. Nijverheid.

I. LANDBOUW.

Gedurende de eerste zes maanden van het jaar 1854 had de aanhoudende droogte te Curaçao een zeer nadeeligen invloed op het gewas, waarbij de maïs nog door een insect veel te lijden had, zoodat de oogst van dat graan, die in de maand December van het vorige jaar zulke gunstige verwachtingen gaf, als mislukt moest beschouwd worden. Voor het vee was daarentegen zoowel water als voeder in genoegzame hoeveelheid voorhanden.

Dezelfde oorzaken deden op Bonaire en Aruba eenen ongunstigen maïsoogst verwachten. Op deze beide eilanden heeft echter de cochenille-teelt zeer gunstige uitkomsten opgeleverd, vooral wanneer men de voorafgegane felle droogte in aanmerking neemt en de weinige hoop die men in den aanvang van het jaar 1854 op eene goede uitkomst mogt koesteren. Zoo verkreeg men op Bonaire op de twee gouvernements-etablissementen 2975½ pond cochenille, en op Aruba 2707½

(*) Wegens het hooge belang van het onderwerp in dit hoofddeel behandeld, worden ook de opgaven van later dagteekening dan 1854, voor zooveel zij ontvangen waren, medegedeeld.

pond, welke laatste hoeveelheid verkregen werd op een terrein van slechts 5 bunder land, waarop zich dertig duizend nopalplanten bevonden. Ook de particulieren, die zich te Aruba op de nopal-cultuur hebben toegelegd, hebben eene aanzienlijke hoeveelheid cochenille ingeoogst, die, tot goede prijzen verkocht, eene ruime winst hebben opgeleverd. De aloë daarentegen, voor gouvernements-rekening bereid, heeft naauwelijks de kosten kunnen dekken, zoodat er besloten is zich voor het jaar 1855 daarmede niet bezig te houden, tenzij er eene aanmerkelijke stijging in den prijs der aloë mogt ontstaan.

Eene opgave van de gouvernements-cultures op de eilanden Bonaire en Aruba in het jaar 1854 wordt in den volgenden staat medegedeeld. Op het etablissement de Hoop, op het eiland Curaçao, is in dat jaar geen product verkregen.

Namen der etablissementen.	Soort van product.	Hoeveelheid product verkregen gedurende het jaar 1854.	Geldwaardig bedrag der producten.	*Aanmerkingen.*
Guatemala en Mexico.	Cochenille.	2975½ pond.	*f* 9110.17	Op het eiland Bonaire, te zamen *f* 9582.51.
Amboina.	Aloë.	2486 „	472.34	
Canachito	Cochenille.	2707½ „	8278.64	Op het eiland Aruba, te zamen *f* 8301.14.
Kommandeursbaai. .	Cochenille-poeder.	150 „	22.50	

De geldelijke uitkomsten van de nopal-cultuur en van de cochenille-teelt op de drie eilanden worden medegedeeld in den onder lit. L bijgevoegden *generalen staat van uitgaven en opbrengsten van cochenille en aloë.*

Daaruit blijkt dat in het jaar 1854 verkregen is:

5683 Amst. pond cochenille, welke hebben opgebragt	*f*	17,388.81
160 pond cochenille-poeder		22,50
2486 pond aloë-hars . . , ...		472.34
Te zamen. . .	*f*	17,833.65

De cochenille-oogst was voor 1854 geraamd als volgt:

voor Bonaire 3600 pond à *f* 2.25	*f*	8,100.00
„ Aruba 3000 „ „ 2.25		6,750.00
6600 „	*f*	14,085.00

hetwelk, vergeleken met de opbrengst van 5683 pond à *f* 17,883.65, een minder gewigt van 917 pond, doch eene meerdere waarde van *f* 3033.65 aanwijst.

De prijs, geraamd per pond op *f* 2.25, is geweest. . . . . . *f* 3.06

De aloë-hars was geraamd:

voor Bonaire en Aruba op 15,000 pond, à 17 ct 2,550.00

De opbrengst in 1854 was:

alleen te Bonaire. . . . 2,486 „ „ 19 „ 472.34

gevende met de raming een
nadeelig verschil van . . . 12,514 „ „ en van . . . . . . *f* 2,077.66

Te St. Eustatius was de oogst in het jaar 1854 niet onvoordeelig, en heeft opgeleverd:

507,000 Amst. pond suiker,
24,360 gallon rhum,
600 „ melassie,
1,439,000 pond yams,
1660 vaten aardappelen (zoete patates),
138 „ grondnoten, hetgeen te zamen op eene waarde van *f* 101,724 is geschat

Omtrent St. Martin, van waar de berigten over 1853 gunstiger waren dan in vroegere jaren, wordt thans weder geklaagd over het meer en meer verminderen van de werkbare handen op de plantages. „Velen der beste werkers, zegt het verslag van den Gouverneur, ontevreden met hunnen toestand, begeven zich naar de meer welvarende bezittingen, alwaar zij bij het genot van wezenlijke vrijheid tevens hoogere daggelden kunnen verdienen." De opbrengst van den suikerbouw is dan ook in dit jaar minder voordeelig geweest dan in 1853.

Op 11 plantages, met eene slavenmagt van 223 mannen, 309 vrouwen en 353 kinderen, werden verkregen: 140,840 pond suiker, 8830 gallon rhum, 1570 gallon melassie, welke producten te zamen eene waarde bezaten van *f* 19,238.30[5], de suiker berekend op *f* 7 de 100 pond, de rhum op *f* 1, en de melassie op 35 ct. per gallon.

De arbeidende klasse heeft zich in de laatste jaren meer gaan toeleggen op het aanplanten van aardvruchten, zoo als zoete aardappelen, yams enz., met zoodanig gunstigen uitslag, dat reeds gedurende het jaar 1854 de oogst daarvan genoegzaam heeft opgebragt om te voorzien in de plaatselijke behoeften. Zelfs konden er in dat jaar nog aardvruchten worden uitgevoerd, die vroeger van andere plaatsen voor de consumtie werden aangebragt.

II. Veeteelt.

De veestapel van particulieren bedroeg op ultimo December 1854:

Te	Paarden	Ezels.	Muilezels	Rundvee	Schapen	Geiten.	Varkens
Curaçao . .	409	2678	25	3425	33150	19958	182
Bonaire . .	13	194	„	„	790	5400	121
Aruba . . .	46	507	2	95	4985	11179	183
St. Eustatius.	86	146	102	312	369	niet opgegeven	niet opgegeven
St. Martin .	246	71	41	749	1272	423	188

De gouvernements-veestapel op Bonaire bestond op hetzelfde tijdstip uit: 60 merinos- en 569 veredelde schapen, 43 geiten, 75 stuks rundvee en 75 paarden.

Op Aruba waren eenige ezels van het Gouvernement aanwezig, waarvan het aantal niet bekend was.

Van de voormelde merinos- en veredelde schapen te Bonaire is in 1854 verkregen 955 pond wol.

III. Uitgifte van gronden.

Op ultimo December 1853 waren er uitgegeven:

te Curaçao	13 concessien, metende	45.25⁵	bunder
„ Bonaire	2 „ „	24.66	„
„ Aruba	405 „ „	724.86⁵	„
te zamen	420 „ „	794.78	„

gedurende het jaar 1854 zijn teruggegeven:

op Aruba 1 concessie, metende 0.50 bunder

en verleend:

op Aruba 4 „ „ 13.24⁵ „

zoodat op ultimo December 1854 in uitgifte bleven 424 concessien, metende 807.52⁵ bunder.

Tot uitbreiding van gronden en gebouwen werden in 1854, onder nadere goedkeuring des Konings, afgestaan:
op Curaçao 4 en op Bonaire 2 perceelen landsgrond.

Op bladzz. 308 van het vorig Verslag is medegedeeld, dat op den 9den December 1853 aan den heer L. J. de Jongh te 's Gravenhage eene concessie was verleend, waarbij aan dezen het uitsluitend regt tot ontginning van delfstoffen bevattende gronden op het eiland Aruba voor den tijd van veertig achtereenvolgende jaren werd toegekend. Deze overeenkomst werd goedgekeurd en bekrachtigd bij Koninklijk besluit van den 28sten Januarij 1854, n°. 72. Bij publicatie van den 3den Maart van dat jaar (*Publicatieblad* n°. 6) werd dit besluit in de kolonie afgekondigd.

Bij diezelfde publicatie werd ingetrokken die van 20/22 October 1832, waarbij de gouddelving op Aruba voor elk en een iegelijk, daartoe van een permit van het Koloniaal Bestuur voorzien, was opengesteld.

Ten gevolge van dien werden er dan ook geene zoodanige permitten tot goudgraving in dat jaar 1854 meer afgegeven. Ook werd op den bovengenoemden datum in het *Publicatieblad*, onder n°. 7, opgenomen de beschikking van den Gouverneur van Curaçao van 9 December 1853, n°. 647, waarbij een strafreglement voor de arbeiders bij de grondontginning te Aruba werd vastgesteld.

Op den 1sten Maart 1854 is met de ontginning een begin gemaakt met een aantal van 50 arbeiders, onder het opzigt van den heer C. Lloyd; in de maand Augustus werd het aantal werklieden tot 100 gebragt, die toen ongeveer het dubbele van het daggeld genoten, dat zij te voren aan den landbouw verdienden. Algemeen wordt het er voor gehouden dat er nog eene groote hoeveelheid gedegen goud in den grond verborgen ligt, doch het werk, aan het graven en het zoeken van dat metaal besteed, is met geen goeden uitslag bekroond geworden. Volgens opgaaf van den directeur, gecontroleerd door den Gezaghebber, werd er in 1854 gevonden 39¾ ons goud, welke hoeveelheid, tegen ƒ 48 per ons, op eene waarde van ƒ 1908 werd geschat, waarvan volgens de overeenkomst 2½ per cent aan de koloniale kas is betaald geworden.

De uitgaven ter verkrijging van deze hoeveelheid bedroegen ruim ƒ 8000, zoodat er door den ondernemer een beduidend verlies werd geleden. Bij het onderzoek der ertsen werd echter zoodanige rijke kopererts ontdekt, dat de directeur hoop voedde om daardoor de met de goudgraving geledene verliezen te herstellen. Met de daartoe uit Engeland ontbodene werktuigen hoopte de directeur het mijnwerk tot eene aanmerkelijke diepte door te zetten, van gevoelen zijnde dat de ontdekte aderen alsdan meer zullen opleveren. Reeds werd in het begin van het jaar 1855 op eene Engelsche brik honderd en twintig ton kopererts naar Liverpool afgescheept; waarvan de verkooprekening later, volgens de overeenkomst, aan het Gouvernement moet worden overgelegd.

Reeds in het eerste jaar der onderneming werd eene som van twintig duizend gulden alleen aan daggelden uitgegeven, die, onder de bevolking van het eiland verdeeld, aldaar tot hare voorspoed en welvaart veel heeft bijgedragen. Van de andere zijde werden een aantal werkbare handen aan den landbouw onttrokken, en zij die vroeger op de gouvernements-etablissementen of bij de particuliere aan de nopal-cultuur werd gebezigd, eischten nu dubbel loon of verlieten die cultuur voor het mijnwerk.

IV. ZOUTPANNEN.

In het begin van het jaar 1854 was de toestand der pannen, ten gevolge van de groote overstrooming in November en December 1853, nog zeer ongunstig, zoodat het zout zich slechts langzaam en met dunne lagen kon zetten; de inzameling, omtrent het einde van April 1854 begonnen, werd onder zeer ongunstige omstandigheden voortgezet. Met veel moeite werden al de bakken van de eerste pan schoongemaakt, en daarna werd de aangroei van het zout door regenvlagen vertraagd, waardoor de inzameling slechts met een onbeduidend voordeel kon bewerkstelligd worden. Aan de Witte Pan vooral waren de bakken zoodanig met modder opgevuld, dat aldaar slechts 6295 vaten konden worden gegaard. Gedurende het jaar 1854 is er gestadig aan de pannen gewerkt, ten einde die in staat te brengen om weder goed zout op te leveren. Eenige regens, in de maand December 1854 gevallen, bragten weder eenig nadeel toe en maakten op nieuw het graven van kanalen tot lozing noodzakelijk. De uitkomsten van den zoutoogst blijken uit de ondervolgende opgaven:

Op ultimo December 1853 zoude volgens de aanteekeningen hebben moeten aanwezig zijn		*Niets.*
In 1854 zijn ingezameld 58,344 vaten		
waarvan door vrije lieden		18,904 vaten
door de slaven	39,440 „	
Als winst daarop bijgeschreven	516 „	
Brengt de opbrengst zuiver op		58,860 „
Daarvan werden verkocht		58,790 „
Zoodat op ultimo December 1854 aanwezig bleven		70 vaten.

De opbrengst der	58,790 vaten is geweest,	à ƒ 1.00 per vat,	ƒ 58,790
De raming is geweest	85,000 „	à ƒ 0.75 „ „	63,750
Dus was de opbrengst in 1854 minder dan de raming	26,210 „ en		ƒ 4,960

De zoutoogst te St. Martin leverde in het jaar 1854 geen hoop voor gunstige uitkomsten op. In October van dat jaar wees de sterkte van het panwater 17

graden; ten gevolge van zware regens in de maand November, waarin 3 palmen water is gevallen, nam dit aantal graden af tot 12. De particuliere bestekken hebben in dat jaar ongeveer 3000 vaten zout opgebragt.

V. SCHEEPSBOUW.

Gedurende het jaar 1854 werden te Curaçao gebouwd en van stapel gelaten vijf schoeners, als:

de	*Australia*	metende	70	ton,
„	*Monte-Christo*	„	101	„
„	*Cleopatra*	„	72	„
„	*Maria Eliza*	„	95	„
„	*Haydée*	„	65	„

en drie barken, met name

de	*Eliza*	metende	5	ton,
„	*Elba*	„	5	„
„	*Minerva*	„	9	„

te zamen 8 vaartuigen metende 422 tonnen.

Te Bonaire 3 barken, als:

de	*Belleza*	metende	6½	ton,
„	*Gezaghebber Boyé*	„	5	„
„	*Prudentia*	„	9½	„

Te Saba werd in dat jaar gebouwd 1 schoener, metende 60 ton.

VI. HANDEL EN SCHEEPVAART.

Curaçao.

De bekende in- en doorvoer der voornaamste artikelen in 1854 te Curaçao wordt aangeduid op den staat van invoer, onder letter M, en den staat van doorvoer, onder letter N, als bijlage bij dit Verslag gevoegd. Ten overvloede wordt hier nogmaals herinnerd, dat het vrij-handelsstelsel geene gelegenheid laat, naauwkeurige opgaven te geven.

Het 1 per cent patentregt over de waarde van aangebragte goederen was voor het jaar 1854 geraamd op . . . . *f* 17,000.00
heeft opgebragt 16,525.31

Minder dan de raming . . *f* 474.68⁵

De accijns op den rhum was geraamd op . . . . *f* 5,500.00
en heeft opgebragt 3,818.02

Minder dan de raming . . *f* 1,681.98

Het haven- en veiligheidsregt was geraamd op. . . . . . . *f* 6,351.00
heeft opgebragt 5,863.99

Minder dan de raming . . *f* 487.01

Het licht- en bakengeld was geraamd op	*f*	2,020.00
en heeft opgebragt		3,287.23
Minder dan de raming . .	*f*	1,267.23

In het vorige jaar 1853 bedroeg de opbrengst van het 1 per cent patentregt.	*f* 14,179.18[5]	en de accijns op den rhum over dat jaar.	*f* 4412.55
in 1854 was dezelve . . .	16,525.31[5]	en de accijns op den rhum over dat jaar. . . .	3818.02
alzoo meer in dit jaar aan 1% patentregt	*f* 2346.13	en minder aan accijns op rhum	*f* 594.53

In 1854 zijn te Curaçao binnengekomen, met ladingen voor directen invoer:

	678	vaartuigen,	metende	38,244	ton.
Met idem voor doorvoer.	34	„	„	2,676	„
die welke binnen drie etmalen weder met derzelver ladingen vertrokken zijn. .	34	„	„	3,973	„
Te zamen . .	746	„	„	44,893	„
Totaal in 1853	741	„	„	49,765	„
Alzoo in 1854 meer . .	5	vaartuigen,	en minder	4,872	ton.

De staat onder bijlage lit. O doet daaromtrent meer bijzonderheden kennen.

Onder de 10 vaartuigen, op dien staat aangeteekend als te Curaçao aangekomen direct uit Europesche havens, zijn er 9 uit Amsterdam en 1 uit Rotterdam.

Op ultimo December 1854 waren in het register als in de kolonie te huis behoorende ingeschreven 47 vaartuigen, metende 2146½ ton; zijnde dus meer in het jaar 1854 dan in 1853, 1 vaartuig, metende 212½ ton.

Door het niet ontvangen der in vroegere verslagen gebruikte memorie van den Secretaris van het Departement van Finantien in de republiek van Venezuela, welke jaarlijks aan het Congres aldaar pleegt te worden ingediend, kan de in- en uitvoer van Curaçao met deze republiek ditmaal niet met naauwkeurigheid worden opgegeven. Ook de vroeger medegedeelde opgaven van de uitvoeren uit Curaçao naar Noord-Amerika kunnen over dit jaar niet worden medegedeeld, daar de commerciele agent van die republiek, welke deze opgave plagt te leveren, niet te Curaçao aanwezend was.

Bonaire.

Te Bonaire bedroeg in 1854 de opbrengst:

van het ankergeld	*f*	927.50
„ „ tonnegeld		6.00
„ de recognitie		45.12
	f	978.62
In 1853 hebben deze inkomsten bedragen		1,227.45
Minder dan in 1853	*f*	248.83

Er werden in 1854 ingeklaard 351 vaartuigen, metende 12,866 ton, waarvan:

229 onder Nederlandsche vlag,
71 „ Venezuelaansche vlag,
30 „ Noord-Amerikaansche vlag,
16 „ Engelsche vlag,
2 „ Spaansche vlag,
1 „ Dominicaansche vlag,
1 „ Hannoversche vlag,
1 „ Nieuw-Grenadasche vlag,

351 vaartuigen.

Er werden in dat jaar uitgeklaard 303 vaartuigen, metende 12,388 ton, als:

182 onder Nederlandsche vlag,
70 „ Venezuelaansche vlag,
30 „ Noord-Amerikaansche vlag,
16 „ Engelsche vlag,
2 „ Spaansche vlag,
1 „ Dominicaansche vlag,
1 „ Hannoversche vlag,
1 „ Nieuw-Grenadasche vlag.

303 vaartuigen.

In 1853 werden er ingeklaard	373	vaartuigen, metende	15,915 ton,
„ 1854 „ „ „	351	„ „	12,366 „
dus minder dan in 1853 „	22	„ „	3,549 „

Deze vermindering ontstond door den reeds gemelden min gunstigen uitslag van den zoutoogst, waardoor de uitvoeren niet de hoogte van 1853 hebben kunnen bereiken.

Het verschil tusschen het aantal in- en uitklaringen ontstaat door vaartuigen onder Nederlandsche vlag, die alle zeer klein zijn, en gebezigd worden in de vaart tusschen dat eiland en Curaçao.

De in het jaar 1854 ingezamelde hoeveelheid zout, ten bedrage van 58,860 vaten is, op 70 vaten na, uitgevoerd door 55 vaartuigen, metende te zamen 5884 tonnen, als:

21 Nederlandsche;	waarvan 16 bestemd naar Curaçao, 1 naar Jacquemel, 1 naar Suriname, 1 naar Grenada, 1 naar St. Domingo en 1 naar St. Vincent;
18 Amerikaansche,	waarvan 10 bestemd naar New-York, 5 naar Boston, 1 naar Philadelphia, 1 naar Providence en 1 naar zee;
12 Engelsche;	waarvan 2 bestemd naar New-York, 7 naar Boston, 2 naar Yarmouth en 1 naar St. Eustatius,
2 Spaansche;	waarvan 1 bestemd naar Porto-Rico en 1 naar Curaçao;

1 Venezuelaansch, bestemd naar Curaçao;
1 Dominicaansch, bestemd naar zee;
Te Curaçao zijn in 1854; afkomstig uit particuliere pannen,

uitgevoerd: in 66 schepen,			metende	5,900 ton,	38,125	vaten.
tegen 60	„	in 1853	„	7,609 „	59,675	„
alzoo 6	„	in 1854 meer,	„	1,709 „	21,550	„

minder dan in 1853.

Aruba.

In 1854 heeft aldaar bedragen:

het ankergeld	*f* 182.50
„ tonnegeld	„
de recognitie	28.27
	f 210.77
tegen in 1853	305.25[5]
dus minder dan in 1853	*f* 94.48[5]

Op dat eiland zijn ingeklaard 86 vaartuigen, metende 1763 ton, als:

51	onder	Nederlandsche	vlag,	waaronder	10	op ballast.
33	„	Venezuelaansche	„	„	12	id.
„	„	Engelsche	„	„		
„	„	Fransche	„			
1	„	Amerikaansch	„	op ballast.		
1	„	Nieuw-Grenadasche	„			

en uitgeklaard 95 vaartuigen, metende 1782½ ton, als:

59	onder	Nederlandsche	vlag,	waaronder	22	op ballast;
34	„	Venezuelaansche	„	„	23	id.
„	„	Engelsche	„			
„	„	Fransche	„			
1	„	Amerikaansche	„	op ballast		
1	„	Nieuw-Grenadasche	„			

In 1853 waren ingeklaard	104	vaartuigen,	metende	2503	ton;
„ 1854 „ „	86	„	„	1763	„
Minder dan in 1853	18	vaartuigen,	metende	740	ton

St. Eustatius.

De handel, zegt het Koloniaal Bestuur, is sedert jaren te niet, en voor alsnog bestaat er geen vooruitzigt tot herstel. Het eiland, omringt door wel bevolkte kolonien van andere natien, is anders gunstig gelegen en eenige vaderlandsche

voortbrengselen zouden daar voorzeker eene goede markt vinden. Doordien de haven geheel vrij van lasten is en er geene regten op den in- of uitvoer geheven worden, een gering uitvoerregt op eenige voortbrengselen van dat eiland ten behoeve der armenkas uitgezonderd, biedt het eiland vele voordeelen tot zoodanigen handel aan; een totaal gebrek aan kapitaal verhindert iedere onderneming van dien aard. De invoeren bepalen zich dan ook uitsluitend tot het hoogst benoodigde voor consumtie in het eiland, voornamelijk meel, visch, vleesch, zout, kaarsen en drooge goederen, welke artikelen voor het meerendeel in open zeilbooten of kleine barkjes van de naburige eilanden worden aangevoerd, terwijl de uitvoer in producten van den landbouw bestaat. De invoeren met juistheid op te geven is niet wel mogelijk; doch zooveel men zulks heeft kunnen nagaan bedroeg hunne waarde *f* 94,877.50.

De uitvoer heeft in het jaar 1854 bedragen:

aan	suiker.	378,000	pond,
„	melassie.	720	gallon,
„	rhum.	20,370	„
„	yams.	748,336	pond,
„	zoete aardappelen . . .	1,149	vaten.
„	grondnoten.	129	„
„	klinkers.	162,850	stuks, afkomstig uit afbraak van huizen.
„	tras	784	vaten.

te zamen geschat op eene waarde van *f* 71,663.20.

Gedurende dat jaar zijn te St. Eustatius aangekomen en vertrokken de navolgende vaartuigen:

110	onder	Nederlandsche	vlag,	metende	664	ton,
275	„	Engelsche	„	„	4871	„
5	„	Amerikaansche	„	„	692	„
6	„	Fransche	„	„	14	„
47	„	Zweedsche	„	„		onbekend.
443	vaartuigen, metende				6241	ton.

Tegen in 1853:

410	vaartuigen, metende	6818	„
	zoodat er in 1854 eene vermeerdering was van		
33	vaartuigen en eene vermindering van	577	ton.

welk verschil in tonnemaat zeker voortspruit uit het niet opgeven der maat van de binnengekomene Zweedsche vaartuigen.

St Martin.

Gedurende 1854 zijn daar aangekomen en weder uitgeklaard 156 vaartuigen, te zamen metende 3433 ton, als:

onder Nederlandsche	vlag 93	vaartuigen;	metende	1011	ton.
„ Engelsche	„ 51	„	„	883	„
„ Amerikaansche	„ 8	„	„	1361	„
„ Fransche	„ 2	„	„	29	„
„ Chiliaansche	„ 1	„	„	146	„
„ Zweedsche	„ 1	„	„	3	„
	156	vaartuigen,	metende	3438	ton.
In 1853 was dit	124	„	„	3569	„

toonende voor 1854 eene vermeerdering van. . . . . 32 vaartuigen en eene vermindering van . 136 ton.

De invoeren, zoowel voor plaatselijk gebruik als voor opslag in entrepôt, hebben bestaan in diverse provisien, drooge goederen, houtwaren enz, zoomede 3187 pond suiker 2186 gallon rhum, en 4838 gallon melassie.

De uitvoer van voortbrengselen des eilands heeft bestaan in:

34,843 Amst. pond suiker;
209 gallon rhum;
2932 gallon bay-rhum;
14,110 pond stijfsel;
200 „ huiden;
6,400 „ tamerinde;
4,660 „ aardappelen;
240 „ yams;
151 stuks horenvee;
28 paarden;
7 muilezels;
322 schapen;
136 geiten en
11 varkens.

Voorts zijn nog uitgevoerd 2954 vaten zout, de opbrengst van eenige particuliere concessien.

Uit particulier entrepôt zijn uitgevoerd:

Tarwemeel.	1365	vaten,	Brood	22	vaten,
Rogge „ .	56	„	Rijst.	4	„
Koren „ .	572	„	Tabak	5	„
Vleesch. .	26	„	Boter	170	vaatjes,
Spek. . .	53	„	Reuzel	67	„
Makreel. .	5	„	Tongen	5	„
Gort . . .	4	„	Crackers . . .	29	„
Verw. . .	32	vaatjes,	Zeep.	109	kistjes,
Jenever . .	51	kelders,	Kaas.	16	„

Wijn. . .	8 pijpen,		Sago.	9 kistjes,
Rhum . .	2 vaten,		Sigaren	4 „
Brandewijn.	2 „		Touw	8 pakken,
Koren . .	226 zakken,		Schildpad . . .	280 pond,
Erwten . .	39 „		Hammen . . .	50 stuks,
Boonen. .	5 „		Drooge goederen.	11 kisten,
Haver . .	2 „		Drooge goederen.	5 balen,
Peper . .	10 balen,		Houtwaren. . .	86,220 voet,
Koffij . .	23 „		Cingels	35 mille,
Kaarsen .	348 kistjes.			

Voorts zijn nog overgescheept uit het eene vaartuig in het andere:

Tarwemeel.	200 vaten,		Makreel. . . .	1 vat,
Rogge „ .	50 „		Kaarsen. . . .	50 kistjes,
Koren „ .	39 „		Boter	50 vaatjes,
Spek. . .	60 „		Reuzel	20 „
Vleesch. .	1 „		Erwten	22 „
Tabak . .	1 vat.			

In vergelijking met den uitvoer in het jaar 1853 zal men eene belangrijke verandering bespeuren; een bewijs dat het entrepôt strekt tot verlevendiging en uitbreiding van het handelsvertier. Op den 19den Mei 1854 is in werking gebragt 's Konings besluit van den 5den Januarij te voren, n°. 59, waarbij een voor de vlaggen van alle natien gelijkstaand tarief van emolumenten voor den havenmeester, loods en visitateur en voor de armen is ingevoerd. (*Publicatieblad van Curaçao*, n°. 11.)

VII. ANDERE TAKKEN VAN NIJVERHEID.

De nijverheid op het eiland Curaçao bepaalde zich ook in het jaar 1854 tot het vervaardigen van meubelen, strooհoeden, sigaren en mandjes. De geldswaarde der uitgevoerde goederen kan niet met juistheid worden opgegeven, doch men berekent die der uitgevoerde stroohoeden alleen op ongeveer *f* 500,000.

VIII. BRIEFWISSELING.

Bij publicatie van 12 April 1854 (*Publicatieblad* n°. 9) werd afgekondigd 's Konings besluit van den 6den Maart 1854, n°. 23, waarbij het port en verdere bepalingen omtrent de briefwisseling met de kolonien en bezittingen van het Rijk in de West-Indien zijn vastgesteld. Het reglement op de verzending van brievenmalen werd bij publicatie op den 17den Mei van dat jaar bekend gemaakt en opgenomen in het *Publicatieblad*, onder n°. 5.

De Minister van Kolonien,
P. MIJER.

BIJLAGE A.

STAAT

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

CURAÇAO

OVER

1853,

VERGELEKEN MET DE RAMING VAN DAT JAAR.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		Curaçao.	Nederland.	TOTAA[L]
Belasting op grondeigendommen. hypotheken en slaven	f 39,319.00	f 39,934.72^5	»	f 39,93
Idem op het meubilair en personeel.	3,279.00	4,477.32^5	»	4,47
Zegelregt.	7,110.00	7,815.90	»	7,81
Accijns op ingevoerde goederen.	15,500.00	14,151.48^5	»	14,15
Accijns op rhum.	4,000.00	4,421.55	»	4,42
Patenten.	4,360.00	4,498.50	»	4,49
Venduregten.	2,737.00	3,270.73	»	3,27
Belasting op de erfvolging of collaterale-successie.	1,722.00	178.05^5	»	17
Idem op den verkoop en alienatie van slaven.	1,546.00	2,023.60	»	2,02
Idem op den uitvoer van slaven.	22.00	93.34^5	»	9
Idem op huisbedienden.	249.00	63.25	»	6
Huur van 's Lands slaven.	24.00	24.00	»	2
Belasting op het slagten van vreemd horenvee.	508.00	465.00	»	46
Inkomsten van de vleeschhal.	3,726.00	3,497.90	»	3,49
Haven- en veiligheidsregt.	6,960.00	6,311.78	»	6,31
Vuur- en bakengeld.	2,100.00	3,707.78	»	3,70
Leges, meetloon van vaartuigen, boeten, briefporten en verkoop van havenreglementen.	904.00	1,094.74^5	»	1,09
De 50ste penn. op den verkoop van vaste goederen (nader 100ste penn.)	2,718.00	3,185.27	»	3,18
De 40ste penning op het verlijden van hypotheken.	1,701.00	1,995.62^5	»	1,99
Contributie tot instandhouding der schutterij.	5,391.00	5,060.00	»	5,06
Agio van verkochte wissels.	6,038.00	11,025.85	»	11,02
Belasting op loterijen.	167.00	»	»	»
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen.	9,224.00	8,979.72^5	»	8,97
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig West-Indisch pensioenfonds.	5,473.64	»	f 5,473.62	5,47
Restitutie van pensioenen aan officiers-weduwen.	4,244.82	»	»	»
Restitutie van verplegingskosten ten laste van 's Rijks marine, alsmede voor aan 's Rijks schepen te leveren medicamenten.	3,887.00	4,068.94^5	»	4,06
Diverse inkomsten.	3,175.00	252.10	»	25
	f 136,085.46	f 130,597.18^5	f 5,473.62	f 136,07
Minder ontvangen dan geraamd.	14.65^5			
	f 136,070.80^5			f 136,07
				f 136,07

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE UITGAVEN.		
		Curaçao.	Nederland.	TOTAAL.
Kosten van algemeen bestuur. . .	*f* 22,490.00	*f* 20,862.15	*f* 1,627.85	*f* 22,490.00
Departement van politie en justitie.	22,268.00	18,962.25	2,400.00	21,362.25
„ „ finantien. . . .	38,200.33^5	32,891.03^5	5,309.20	38,200.33^5
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	22,217.76	20,894.76	700.00	21,594.76
Plaatselijke en huishoudelijke kosten.	27,810.00	22,350.43^5	1,040.37^5	23,390.81
Kosten van landsgebouwen en eigendommen.	24,425.00	24,425.00	„	24,425.00
Kosten van de geneeskundige dienst.	12,646.00	11,342.06	1,303.94	12,646.00
Militaire kosten.	177,810.49^5	121,118.04	31,845.85^5	152,963.89^5
Kosten der genie, fortificatie en middelen van defensie. . . .	27,056.35^5	8,740.00	18,316.35^5	27,056.35^5
Kosten ter bevordering van nieuw ingevoerde cultures.	3,575.00	2,494.12^5	„	2,494.12^5
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden.	11,000.00	15,988.80^5	916.05^5	16,904.86
	f 389,498.94^5	*f* 300,068.66	*f* 63,459.73	*f* 363,528.39
Minder uitgegeven dan geraamd.	25,970.55^5			
	f 363,528.39			*f* 363,528.39
Meer uitgegeven dan ontvangen				227,457.58^5
				f 136,070.80^5

BIJLAGE B.

STAAT

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

BONAIRE

OVER

1853,

VERGELEKEN MET DE RAMING VAN DAT JAAR.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		Bonaire en Curaçao.	Nederland.	TOTAA[L]
Ankergeld	f 956.00	f 1,085.00	»	f 1,08
Recognitiegeld	490.00	125.65	»	12
Zegelregt	113.00	257.27^{5}	»	25
Belasting op den eigendom van slaven.	143.00	104.00	»	10
Tonnegeld	60.00	16.89	»	1
Kortingen op inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1,521.00	1,147.66	»	1,14
Belasting op de huisbedienden	7.00	8.00	»	
Grondbelasting	13.00	7.50	»	
Belasting op den verkoop van slaven.	8.00	24.00	»	2
Licht- en bakengeld	700.00	1,335.50	»	1,33
Belasting op publieke venduen	»	38.73	»	3
Koopschat van voor vrijdom verkochte slaven	»	1,450.00	»	1,45
Diverse ontvangsten	100.00	31.20	»	3
Opbrengst van zout	63,750.00	$67,348.87^{5}$	»	67,34
» » watapanapeul	650.00	838.80	»	83
» » aloëhars	2,040.00	2,075.76	»	2,07
» » wol	164,00	284.22	»	28
» » cochenille	7,200.00	1,433.70	»	1,43
» » brandhout	1,155.00	1,270.50	»	1,27
» » horenbeesten	100.00	410.00	»	41
» » steenezels	600.00	676.00	»	67
» » schapen	30.00	»	»	»
» » rood verwhout	»	956.89	»	95
» » voergras	»	15.00	»	1
» » maïs	»	415.41^{5}	»	41
	f 79,860.00	f $81,356.47^{5}$	»	f 81,35
Meer ontvangen dan geraamd	$1,496.47^{5}$			
	f $81,356.47^{5}$			f 81,35
Meer ontvangen dan uitgegeven				32,30
				f 49,0

OMSCHRIJVING.	GERAAMD. BEDRAG.	WERKELIJKE UITGAVEN.		
		Bonaire en Curaçao.	Nederland.	TOTAAL.
Tractementen	ƒ 7,480.00	ƒ 7,060.00	„	ƒ 7,060.00
Pensioenen	2,289.88	2,289.88	„	2,289.88
Wachtgelden	680.00	680.00	„	680.00
Soldijen en rantsoenen	547.50	547.50	„	547.50
Toelagen	600.00	600.00	„	600.00
Onderwijs	800.00	800.00	„	800.00
Bureaukosten	175.00	150.00	„	150.00
Lands-slaven	13,400.00	13,667.86	„	13,667.86
Geneeskundige behoeften	900.00	875.79	„	875.79
Verstrekkingen en benoodigheden	1,000.00	2,069.18^5	„	2,069.18^5
Landsgebouwen	900.00	354.46^5	„	354.46^5
Vuurtoren	835.00	992.75	„	992,75
Vrachtgelden	1,206.40	1,381.12^5	„	1,381.12^5
Diverse onkosten	8,958.50	13,528.65^5	„	13,528.65^5
Cultures	5,340.00	4,054.01	„	4,054.01
	ƒ 45,112.28	ƒ 49,051.22	„	ƒ 49,051.22
Meer uitgegeven dan geraamd	3,938.94			
	ƒ 49,051.22			ƒ 49,051.22
				ƒ 49,051.22

BIJLAGE C.

STAAT

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

ARUBA

OVER

1853,

VERGELEKEN MET DE RAMING VAN DAT JAAR.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		Aruba en Curaçao.	Nederland.	Tota…
Ankergeld	*f* 221.00	*f* 217.50	„	*f* 2…
In- en uitvoer van goederen . .	90.00	86.95[5]	„	
Zegelregt	221,00	192.92[5]	„	1…
Belasting op den eigendom van slaven	504.00	394.00	„	3…
Grondbelasting	676.00	400.25	„	4…
De 50ste penning (nader 100ste penning . . . . }	41.00	17.80	„	
De 40ste penning . . . . . . }		„	„	„
Belasting op den verkoop van slaven	112.00	168.00	„	1…
„ „ huisbedienden . . .	26.00	17.00	„	
Patenten op drankwinkels . . .	219.00	189.00	„	1…
Tonnegeld	11.00	0.80	„	
Permitten ter goudwinning . . .	49.00	27.00	„	
Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen . .	540.00	540.90	„	5…
Venduregten	„	1.00	„	
Diverse ontvangsten	60.00	„	„	„
Opbrengst van cochenille . . .	7,875.00	620,06	„	6…
„ „ aloë-hars	595.00	„	„	„
„ „ wol	33.00	„	„	„
	f 11,273.00	*f* 2,873.19	„	*f* 2,…
Minder ontvangen dan geraamd	8,399.81			
	f 2,873.19			*f* 2,…
				f 2,…

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE UITGAVEN. Aruba en Curaçao.	Nederland.	Totaal.
Tractementen.	*f* 3,200.00	*f* 3,200.00	»	*f* 3,200.00
Pensioenen	1,020.60	970.20	»	970.20
Wachtgelden.	133.33	122.67	»	122.67
Soldijen en rantsoenen	365.00	182.50	»	182.50
Toelagen	60.00	60.00	»	60.00
Bureaukosten	200.00	200.00	»	200.00
Lager en Christelijk onderwijs. .	700.00	700.00	»	700.00
Permitten ter goudwinning . . .	16.33	13.50	»	13.50
Lands-slaven.	300.00	303.95[5]	»	303.95[5]
Benoodigdheden.	300.00	255.65	»	255.65
Vrachtgelden.	239.50	158.00	»	158.00
Landsgebouwen	300.00	348.47[5]	»	348.47[5]
Diverse onkosten	9.10	497.80	»	497.80
Cultures	8,242.32	5,650.10	»	5,650.10
	f 15,086.18	*f* 12,662.85	»	*f* 12,662.85
Minder uitgegeven dan geraamd	2,423.33			
	f 12,662.85			*f* 12,662.85
Meer uitgegeven dan ontvangen				9,789.66
				f 2,873.19

BIJLAGE D.

STAAT

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

St. EUSTATIUS,

OVER

1853,

VERGELEKEN MET DE RAMING VAN DAT JAAR.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		St. Eustatius.	Nederland.	TOTA[AL]
Belasting op producten van suiker-plantages	f 800.00	f 1,302.35	»	f 1,3
Idem op het vee.	92.00	115.00	»	1
Idem op de huishuren. . . .	322.00	300.68	»	3
Idem op hypotheken en notariele obligatien	1,050.00	319.31	»	3
Idem op den verkoop van slaven.	20.00	40.00	»	
Contributie voor de schutterij .	348.00	327.00	»	3
Grondregten	600.00	618.55	»	6
Patentregt.	600.00	502.59	»	5
Zegelregt	436.00	531.10^5	»	5
Venduregt.	150.00	314.19	»	3
De 50ste penning	40.00	129.50	»	1
„ 40ste idem	50.00	11.25	»	
Regt op de collaterale successien .	50.00	35.39	»	
Zeebrieven.	3.50	»	»	»
Leges	155.00	329.00	»	3
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen . .	1,389.50	1,170.90	»	1,1
Diverse ontvangsten	100.00	37,55	»	
	f 6,206.00	f $6,084.36^5$	»	f 6,
Minder ontvangen dan geraamd.	121.63^5			
	f $6,084.36^5$			f 6,

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE UITGAVEN. St. Eustatius en Curaçao.	Nederland.	TOTAAL.
Kosten van het algemeen bestuur.	*f* 6,944.00	*f* 6,944.00	„	*f* 6,944.00
„ „ politie en justitie . .	2,060,00	1,738.12^{5}	„	1,738.12^{5}
Departement van finantien . . .	7,399.40	5,349.40	*f* 1,600.00	6,949.40
Militaire kosten.	10,931.14^{5}	8,792.73	„	8,792.73
Landsgebouwen en eigendommen .	500.00	425.10	„	425.10
Kosten der schutterij	700.00	468.50	„	468.50
„ van de eeredienst . . .	600.00	600.00	„	600.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	600.00	1,057.25	„	1,057.25
	f 29,734.54^{5}	*f* 25,375.10^{5}	*f* 1,600.00	*f* 26,975.10^{5}
Minder uitgegeven dan geraamd.	2,759.44			
	f 26,975.10^{5}			*f* 26,975.10^{5}
Meer uitgegeven dan ontvangen				20,890.74
				f 6,084.36^{5}

BIJLAGE E.

STAAT

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

ST. MARTIN,

OVER

1853,

VERGELEKEN MET DE RAMING VAN DAT JAAR.

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE ONTVANGSTEN.		
		St. Martin.	Nederland.	TOTAAL.
Inkomende regten	f 7,108.00	f 4,562.92^{5}	„	f 4,562.92^{5}
Uitgaande regten en vlaggegelden.	15,626.00	1,242.21	„	1,242.21
Doorvoerregten	„	57.34	„	57.34
Pakhuishuur van in entrepôt opgeslagene goederen.	„	1.58	„	1.58
Zegelregt	663.00	734.25	„	734.25
De 50ste penning	261.00	143.00	„	143.00
„ 40ste idem	15.00	„	„	„
Leges van diverse kantoren . . .	11.00	13.33	„	13.33
Admissie-ceelen tot den verkoop van sterken drank.	271.00	225.20	„	225.20
Venduregten	250.00	279.02	„	279.02
1 Per cent op hypotheken ten voordeele van vreemden en non-residentien	80.00	31.34	„	31.34
Successieregten	33.00	90.32	„	90.32
Lastgelden op vaartuigen. . . .	11.00	10.18	„	10.18
Belasting op den verkoop van slaven	36.00	17.25	„	17.25
Korting op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen . .	2,000.00	2,025.41^{5}	f 520.00	2,545.41^{5}
Diverse ontvangsten	100.00	959.99	„	959.99
	f 26,465.00	f 10,393.35	f 520.00	f 10,913.35
Minder ontvangen dan geraamd.	15,551.65			
	f 10,913.35			f 10,913.35
				f 10,913.35

OMSCHRIJVING.	GERAAMD BEDRAG.	WERKELIJKE UITGAVEN.		
		St. Martin en Curaçao.	Nederland.	TOTAAL.
Kosten van het algemeen bestuur.	*f* 5,650.00	*f* 5,611.34	„	*f* 5,611.34
„ „ politie en justitie . .	8,566.00	8,058.02^{5}	„	8,058.02^{5}
Departement van Finantien . . .	10,655.65	6,661.28	*f* 3,259.00	9,920.28
's Lands gebouwen en eigendommen	1,350.00	1,109.19^{5}	„	1,109.19^{5}
Kosten van de eeredienst en het schoolwezen	2,140.00	2,140.00	„	2,140.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	2,700.00	11,053.75^{5}	1.187.45	12,241.20^{5}
	f 31,061.65	*f* 34,633.59^{5}	*f* 4,446.45	*f* 39,080.04^{5}
Meer uitgegeven dan geraamd.	8,018.39^{5}			
	f 39,080.04^{5}			*f* 39,080.04^{5}
Meer uitgegeven dan ontvangen				28,166.69^{5}
				f 10,913.35

BIJLAGE F.

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

CURAÇAO

OVER

1854.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		TOTAAL.
	CURAÇAO.	NEDERLAND.	
Belasting op grondeigendommen hypotheken, en slaven	*f* 39,464.00	»	*f* 39,464.0
Zegelregt	6,704.00	»	6,704.0
Accijns op ingevoerde goederen	17,000.00	»	17,000.0
» » rhum	5,500.00	»	5,500.0
Patentregten	4,456.00	»	4,456.0
Venduregten	3,240.00	»	3,240.0
Belasting op de erfopvolging of collaterale successie	1,239.00	»	1,239.0
» » den verkoop en alienatie van slaven	1,862.00	»	1,862.0
» » » uitvoer van slaven	22.00	»	22.0
Huur van landsslaven.	24.00	»	24.0
Belasting op het slagten van vreemd horenvee.	488.00	»	488.0
Inkomsten van de vleeschhal	3,950.00	»	3,950.0
Haven- en veiligheidsregt	6,351.00	»	3,651.0
Vuur- en bakengeld	2,020.00	»	2,020.0
Leges, meetloon van vaartuigen, boeten, briefporten en verkoop van havenreglementen .	882.00	»	882.0
De 100ste penning op den verkoop van vaste goederen	1,815.00	»	1,815.0
Contributie tot instandhouding der schutterij .	5,246.00	»	5,246.0
Agio's van verkochte wissels	7,790.00	»	7,790.0
Belasting op loterijen.	167.00	»	167.0
Kortingen op de inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	9,126.00	»	9,126.0
Renten van het kapitaal, vroeger op het grootboek der nationale schuld ingeschreven ten name van het voormalig West-Indisch pensioenfonds	»	*f* 5,471,38	5,471.
Restitutie van pensioenen aan officiersweduwen.	»	4,244.82	4,244.
» » verplegingskosten ten laste van 's Rijks marine, alsmede voor aan 's Rijks schepen te leveren medicamenten	3,575.00	»	3,575.
Diverse inkomsten	3,175.00	»	3,175.
	f 124,096.00	*f* 9,716.20	*f* 133,812

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.		TOTAAL.
	CURAÇAO.	NEDERLAND.	
Kosten van algemeen bestuur	*f* 21,340.00	*f* 2,450.00	*f* 23,790.00
Departement van politie en justitie . . .	20,168.00	2,400.00	22,568.00
„ „ Finantien	40,117.06	9,671.30	49,788.36
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs.	21,517.76	700.00	22,217.76
Plaatselijke en huishoudelijke kosten . . .	24,438.45	1,191.55	25,630.00
Kosten van landsgebouwen en eigendommen.	35,725.00	„	35,725.00
Kosten van de geneeskundige dienst . . .	12,571.68	1,904.32	14,476.00
Militaire kosten	151,999.53	20,244.03	172,243.56
Kosten der genie, fortificatie-werken en verdere middelen van defensie	7,040.00	1,816.50	8,856.50
Kosten ter bevordering van ingevoerde cultures	2,710.40	„	2,710.40
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	15,000.00	135,000.00	150,000.00
	f 352,627.88	*f* 175,377.00	*f* 528,005.58

BIJLAGE G.

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

BONAIRE

OVER

1854.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		TOTAAL.
	BONAIRE.	NEDERLAND.	
Ankergeld.	*f* 1,228.00	»	*f* 1,228.00
Recognitiegeld.	739.00	»	739.00
Zegelregt.	142.00	»	142.00
Belasting op den eigendom van slaven.	141.00	»	141.00
Tonnegeld.	103.00	»	103.00
Korting op inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen.	1,326.00	»	1,326.00
Grondbelasting.	26.00	»	26.00
Belasting op den verkoop van slaven.	8.00	»	8.00
Licht en bakengeld.	700.00	»	700.00
Opbrengst van zout.	63,750.00	»	63,750.00
» » watapanapeul.	650.00	»	650.00
» » aloë-hars.	2,040.00	»	2,040.00
» » wol.	208.00	»	208.00
» » cochenille.	8,100.00	»	8,100.00
» » brandhout.	1,155.00	»	1,155.00
» » horenbeesten.	100.00	»	100.00
» » steenezels.	660.00	»	660.00
» » schapen.	30.00	»	30.00
Diverse ontvangsten.	100.00	»	100.00
	f 81,206.00	»	*f* 81,206.00

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.		TOTAAL.
	BONAIRE.	NEDELAND.	
Tractementen	*f* 7,480.00	„	*f* 7,480.00
Pensioenen	3,153.88	„	3,153.88
Wachtgelden	680.00	„	680.00
Soldijen en rantsoenen	547.50	„	547.50
Toelagen	600.00	„	600.00
Lager en Christelijk onderwijs	800.00	„	800.00
Bureau-kosten	175.00	„	175.00
Lands-slaven	13,870.00	„	13,870.00
Geneeskundige behoeften	900.00	„	900.00
Verstrekkingen en benoodigdheden	1,000.00	„	1,000.00
Landsgebouwen	900.00	„	900.00
Vuurtoren	835.00	„	835.00
Vrachtgelden	1,212.00	„	1,212.00
Diverse onkosten	10,113.80	„	10,113.80
Culturen	4,920.00	„	4,920.00
	f 47,187.18	„	*f* 47,187.18

BIJLAGE III.

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

ARUBA

OVER

1854.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN. Aruba.	ONTVANGSTEN. Nederland.	TOTAA
Ankergeld.	*f* 187.00	»	*f* 1
In- en uitvoer van goederen	65.00	»	
Zegelregt	181.00	»	1
Belasting op den eigendom van slaven . . .	510.00	»	5
Grondbelasting	649.00	»	6
De 100ste penning.	14.00	»	
Belasting op den verkoop van slaven . . .	104.00	»	1
Patenten op drankwinkels	201.00	»	2
Tonnegeld	1.00	»	
Permitten ter goudwinning	16.00	»	
Korting op inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen.	629.00	»	6
Diverse ontvangsten	60.00	»	
Opbrengst van chochenille	6,750.00	»	6,7
» » aloë-hars	510.00	»	5
» » wol.	27.00	»	
	f 9,904.00	»	*f* 9,

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.		TOTAAL.
	ARUBA.	NEDERLAND.	
Tractementen	*f* 3,200.00	„	*f* 3,200.00
Pensioenen	934.20	„	934.20
Wachtgelden	133.33	„	133.33
Soldijen en rantsoenen	365.00	„	365.00
Toelagen	60.00	„	60.00
Bureau-kosten	200.00	„	200.00
Lager en Christelijk onderwijs	700.00	„	700.00
Permitten ter goudwinning	5.33	„	5.33
Lands-slaven	300.00	„	300.00
Benoodigdheden	300.00	„	300.00
Vrachtgelden	227.00	„	227.00
Landsgebouwen	300.00	„	300.00
Diverse onkosten	18.60	„	18,60
Culturen	6,795.00	„	6,795.00
	f 13,538.46	„	*f* 13,538.46

BIJLAGE I.

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

St. EUSTATIUS,

OVER

1854.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN. St. Eustatius.	ONTVANGSTEN. Nederland.	TOTAA
Belasting op de producten van suikerplantages	ƒ 661.00	„	ƒ 66
„ „ het vee	130.00	„	13
„ „ de huishuur	352,00	„	35
„ „ de hypotheken en notariele oblig.	1,181.00	„	1,18
„ „ den verkoop van slaven . . .	5.00	„	
Contributie voor de schutterij	359.00	„	3
Grondregten	516.00	„	51
Patentregten	536.00	„	5
Zegelregt	505.00	„	5
Venduregten	321.00	„	3
De 50ste penning	2.00	„	
De 40ste penning	53.00	„	
Regt op de collaterale suceessie	53.00	„	
Zeebrieven	3.00	„	
Leges	174.00	„	1
Korting op inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1.088.00	„	1,0
Diverse ontvangsten	100.00	„	1
	ƒ 6,039.00	„	ƒ 6,0

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.		TOTAAL.
	ST. EUSTATIUS.	NEDERLAND.	
Kosten van het algemeen bestuur	ƒ 5,280.00	„	ƒ 5,280.00
Kosten van politie en justitie.	2,060.00	„	2,060.00
Departement van Finantien.	8,849.40	ƒ 2,050.00	10,899.40
Landsgebouwen en eigendommen.	500.00	„	500.00
Kosten der schutterij.	700.00	900.00	1,600.00
Militaire kosten	11,574.47⁵	„	11,574.47⁵
Kosten van de eeredienst	600.00	„	600.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	1,400.00	„	1,400.00
	ƒ 30,963.87⁵	ƒ 2,950.00	ƒ 33,913.87⁵

BIJLAGE III.

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN HET EILAND

St. MARTIN,

OVER

1854.

OMSCHRIJVING.	ONTVANGSTEN.		TOTAAL.
	St. Martin.	Nederland.	
Inkomende regten	*f* 6,450.00	„	*f* 6,450.00
Uitgaande regten en vlaggegelden	8,074.00	„	8,074.00
Zegelregt	742.00	„	742.00
De 50ste penning	279.00	„	279.00
De 40ste penning	15.00	„	15.00
Leges van diverse kantoren.	8.00	„	8.00
Admissie-ceelen tot den verkoop van sterken drank	234.00	„	234.00
Venduregten.	289.00	„	289.00
1 per cent op hypotheken ten voordeele van vreemden en non-residenten.	75.00	„	75.00
Successieregten	33.00	„	33.00
Lastgelden op vaartuigen	13.00	„	13.00
Belasting op den verkoop van slaven . . .	23.00	„	23.00
Korting op inkomsten van ambtenaren wegens pensioenen	1,868.00	„	1,868.00
Diverse ontvangsten	100.00	„	100.00
	f 18,203.00	„	*f* 18,203.00

OMSCHRIJVING.	UITGAVEN.		TOTAAL.
	ST. MARTIN.	NEDERLAND.	
Kosten van het algemeen bestuur	*f* 5,650.00	„	*f* 5,650.00
Kosten van politie en justitie.	8,566.00	„	8,566.00
Departement van Financien	7,699.35	*f* 2,739.00	10,438.35
's Lands gebouwen en eigendommen . . .	1,900.00	„	1,900.00
Kosten van de eeredienst en het lager onderwijs	2,140.00	„	2,140.00
Buitengewone uitgaven en onvoorziene tegenspoeden	1,500.00	„	1,500.00
	f 27,455.35	*f* 2,739.00	*f* 30,194.35

BIJLAGE L.

GENERALE STAAT

VAN

UITGAVEN EN OPBRENGSTEN

aan Cochenille en Aloë

DER ONDERSCHEIDENE ETABLISSEMENTEN VAN CULTUUR

OP DE EILANDEN

CURAÇAO, BONAIRE EN ARUBA,

OVER HET DIENSTJAAR

1854.

Uitgaven.

EILANDEN.	NAMEN DER ETABLISSEMENTEN.	Tractementen der opzigters.	Arbeidsloon en verdere uitgaven.	TOTAAL.	Generaal totaal van elk eiland.
Curaçao . .	de Hoop. : . .	ƒ 1,000.00	ƒ 1,509.17[5]	ƒ 2,509.17[5]	ƒ 2,509.17[5]
Bonaire . .	Guatemala . . . Mexico . . . . Amboina. . . .	ƒ 580.00	ƒ 3,746.04	ƒ 4,326,04	4,326.04
Aruba. . .	Canachito . . . Kommandeursbaai.	ƒ 1,220.00	ƒ 4,843.29	ƒ 6,063.29	6,063.29
	Gezamenlijk bedrag der uitgaven voor de drie eilanden . .				ƒ 12,898.50[5]

RECAPITULATIE.

	UITGAVEN.	OPBRENGSTEN.	MEERDERE UITGAVEN.	MEERDERE OPBRENGSTEN.
Curaçao	ƒ 2,509.17[5]	„	ƒ 2,509.17[5]	„
Bonaire. . . .	4,326.04	ƒ 9,582.51	„	ƒ 5,256.47
Aruba	6,063.29	8,301.14	„	2,237.85
	ƒ 12,898.50[5]	ƒ 17,883.65	ƒ 2,509.17[5]	ƒ 7,494.32

Ontvangsten.

HOEVEELHEID PRODUCTEN.			Geldwaardig bedrag.	TOTAAL van elk eiland.
de Hoop	„	lood cochenille.	„	
idem	„	„ aloë	„	„
Guatemala:				
Mexico	2,975[5]	„ cochenille.	*f* 9,110.17	
Amboina.	2,486	„ aloë	472.34	*f* 9,582.51
Canachito	2,707[5]	„ cochenille.	*f* 8,278.64	
Kommandeursbaai. .	150	„ cochenille-poeder . . .	22.50	
	„	„ aloë	„	8,301.14
Gezamenlijk bedrag der opbrengsten van de drie eilanden:				
Voor	5,683	lood cochenille	*f* 17,388.81	
„	150	„ cochenille-poeder . . .	22.50	
„	2,486	„ aloë	472.34	
				f 17,883.65

BIJLAGE Ⅲ.

STAAT

VAN DEN

INVOER TE CURAÇAO

gedurende het jaar 1854.

Ossenhuiden.	Pakken à 50 geitenvellen.	Vaten en zakken koffij.	Zakken cacao.	Ceroenen Indigo.	Okshoofden, pakken vaten, en vaatjes tabak.	Okshoofden, vaten, pakken en kisten suiker.	Okshoofden, pijpen en vaten rhum.	Tonnen verwhout.	Kisten, balen, pakken, vaten enz. stukgoederen.	Kisten, balen, pakken, vaten, stukken, enz., koopmanschappen.	Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. drooge provisien.	Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz. natte provisien.	Okshoofden, vaten, pijpen en kelders jenever, brandewijn en andere sterke dranken.	**Okshoofden, pijpen, vaten, en kisten wijn, in soorten.**
6761	3507	2137	387	7	2453	6772	524	2474	857	847292	7983	12128	7230	**1406**

Onder de hierna te noemen rubrieken worden begrepen

Onder drooge provisien.

Amandelen.
Beschuit.
Boonen.
Erwten.
Gort en gepelde garst.
Kassave-koeken.
Rijst.
Specerijen.
Stijfsel.
Thee.
Vermicelli.
Zaden.

Onder natte provisien.

Aardappelen.
Appelen.
Azijn.
Boter.
Hammen.
Yams.
Kaarsen.
Krenten.
Mosterd.
Olie. (Raap-, lijn en olijf-)
Reuzel.
Rolpens.
Rozijnen.
Spek.
Tongen.
Uijen.
Vleesch.
Visch.
Vruchten. (ingelegde en gepekelde)
Worst. (Pekel- en rook-)
Zeep.

Blokken en stukken, mahony- en ander hard hout.	Balen, vaten, pakken inhoud onbekend.	Mill. Vt. timmerhout.	Stuks timmerhout.	Stuks scheepsrondhout.	Stuks sparren.	Vaten pek, teer, harpuis en smeer.	Schepels maïs.	Okshoofden en vaten meel in soorten.	Kisten, kistjes en stukken kaas.	Ponden staaf-, band- en bladijzer.	Ponden staaf-, band- en bladkoper.	Pakken hoedenstroo.	Vaatjes buskruid.	Vaten, balen en zakken wol.	Vaten zout.	Tonnen watapans.	Kisten en kistjes sigaren.
[illegible]205	256	3952	2464	150	595	529	85242	9918	5776	806	551	1075	982	39	4557	259	588

e artikelen, respectivelijk onder elk staande.

Onder koopmanschappen.

Aarde-, porselein- en glaswerk.
Borstelwerk.
Dakpannen.
Duigen.
Garens.
Hoeden.
hoepels. (Houten)
Kanapées.
Klinkers.
Kolen. (Smids-)
Kurken.
Leder.
Lijm.
Lakmoes.
Matten. (vloer-)

Meubelen.
Medicijnen.
Papier.
Pomade.
Reukwater.
Salsaparille.
Schilderijen.
Schoenen en Laarzen.
Slijpsteenen.
Spiegels.
Stoelen.
Touwwerk.
Verwwaren.
IJzerwaren.

Onder stukgoederen.

Lakensche en andere wollen stoffen.
Lijnwaden. (katoenen)

Linnen. (alle soorten van zeildoek.)
Zijden stoffen.

BIJLAGE N.

STAAT *van den doorvoer te Curaçao gedurende* 1854.

Aantal	Omschrijving
21	Pakken à vijftig geiten vellen.
773	Vaten en zakken koffij.
2032	Zakken cacao.
463	Ceroenen indigo.
19	Okshoofden, pakken, vaten en vaatjes tabak.
68	Okshoofden, vaten, pakken en kisten suiker.
27	Okshoofden, pijpen en vaten rhum.
445	Tonnen verwhout.
21	Kisten, balen, pakken, vaten enz., stukgoederen.
11,812	Kisten, balen, pakken, vaten, stukken enz., koopmanschappen.
583	Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz., drooge provisien.
318	Vaten, kisten, vaatjes, kistjes, stukken enz., natte provisien.
42	Okshoofden, vaten, pijpen en kelders jenever, brandewijn en andere sterke dranken.
641	Okshoofden, pijpen, vaten, en kisten wijn in soorten.
982	Blokken en stukken mahonij- en ander hard hout.
693	Balen, vaten, pakken inhoud onbekend.
52	Stuks scheepstimmerhout.
600	Stuks sparren.
14	Vaten pek, teer, harpuis en smeer.
15,540	Schepels maïs.
95	Okshoofden en vaten meel in soorten.
69	Kisten, kistjes en stukken kaas.
97	Pakken hoedenstroo.
5	Vaatjes buskruid.
2265	Vaten zout.
31	Kisten en kistjs sigaren.

BIJLAGE *O*.

STAAT

AANTOONENDE HET GETAL

VAARTUIGEN EN DERZELVER TONNEMAAT,

welke gedurende het jaar 1854 in de haven van Curaçao zijn binnengevallen.

OPGEMAAKT UIT DE STATEN VAN IN- EN DOORVOER.

Onder welke vlag	UIT EUROPESCHE HAVENS.								UIT NOORD-AMERIKAANSCHE HAVENS.										UIT HAVENS VAN DE ZUID-AMERIKAAN[illegible] VENEZUELAANSCHE.											
	Amsterdam.		Rotterdam.		Hamburg.		Liverpool.		New-York.		Boston.		New-Orleans.		Wilmington.		New-Haven.		Laguayra.		Porto Cabello.		Coro en andere.		Maracaïbo.		Cumana en Barcelona.		Cumarebo en Chirony[illegible]	
Nederlandsche .	9	1086	1	161	″	″	″	″	1	68	″	″	1	84	″	″	″	″	12	252	28	872	53	2533	52	2885	4	186	13	26
Amerikaansche.	″	″	″	″	″	″	1	138	18	3324	4	610	″	″	2	304	1	247	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	[illegible]
Engelsche . . .	″	″	″	″	″	″	7	1045	1	103	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	2	341	1	38	1	39	″	″	″	[illegible]
Venezuelaansche	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	11	678	48	1776	29	2036	15	1414	1	91	15	40
Spaansche . . .	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	2	169	2	181	1	103	1	103	1	50	″	[illegible]
Fransche. . . .	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	1	73	″	″	″	″	″	″	″	[illegible]
Deensche. . . .	″	″	″	″	1	115	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	3	99	2	75	″	[illegible]
Dominikaansche	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	[illegible]
Nieuw-Grenada	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	1	75	″	[illegible]
Portugesche . .	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	[illegible]
Hamburger . .	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	″	1	100	″	″	″	″	″	″	″	[illegible]
TOTAAL	9	1086	1	161	1	115	8	1183	20	3495	4	610	1	84	2	304	1	247	25	1099	82	3343	84	4710	72	4540	9	477	28	66
																			300 vaartuigen. 14,836 tonnen.											
RECAPITULATIE	19 vaartuigen. 2545 tonnen.								28 vaartuigen. 4740 tonnen.										375 vaartuigen. 19,331 tonnen.											

...SCHE STATEN.						UIT WEST-INDISCHE KOLONIALE HAVENS.																						
						NEDERLANDSCHE.																						
Brazilie.		Nieuw-Grenada.		St. Domingo.		Suriname.		St. Martin, St. Eustatius en Saba.		Bonaire.		Aruba.		Spaansche en Portugesche.		Engelsche.		Fransche.		Deensche en Zweedsche.		Met avarij.		Van zee.		TOTAAL.		*Aanmerkingen.*
"	"	38	2186	11	759	4	219	7	208	78	1662	36	334	11	500	16	1099	6	317	21	1081	"	"	3	173	405	16,927	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5	1362	"	"	1	196	4	1361	"	"	7	1272	"	"	"	"	43	8,814	
1	273	"	"	5	172	"	"	17	430	1	49	"	"	3	321	16	1552	6	575	5	651	"	"	"	"	66	5,589	
"	"	5	262	1	58	"	"	"	"	22	386	8	340	"	"	3	252	1	45	"	"	"	"	3	267	162	8,010	
"	"	"	"	1	32	"	"	"	"	1	108	"	"	31	2493	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	40	3,239	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3	594	1	115	"	"	"	"	5	782	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2	83	"	"	1	75	"	"	"	"	"	"	9	447	
"	"	"	"	7	320	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	7	320	
"	"	6	433	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	7	508	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	157	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	157	
"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	100	
1	273	49	2881	25	1341	4	219	24	638	107	3567	44	674	49	3750	39	4264	17	1606	34	3119	"	"	6	440	746	44,893	
						179 vaartuigen. 5098 tonnen.																						
						318 vaartuigen. 17,837 tonnen.																"	"	6	440	746	44,893	

Vaartuigen welke voor doorvoer hebben ingeklaard. . . . . . 34 — 4176

Vaartuigen binnen de drie etmalen met hunne ladingen vertrokken. 34 — 3397

TOTAAL in 1853 . . 741 49,765

In 1853 kwamen er 5 vaartuigen minder binnen dan in 1845; terwijl in 1853 de tonnemaat meer bedroeg 4872.

VERSLAG van het beheer en den staat der Nederlandsche bezittingen ter *Kuste van Guinea* over het jaar 1854.

Gedurende het jaar 1854 heerschte in de Nederlandsche bezittingen op deze Kust rust en orde, doch in de Engelsche bezittingen, vooral te Christiaansborg, ontstonden hevige ongeregeldheden, welke ten gevolge hadden, dat deze plaats geheel en drie andere gedeeltelijk door het geschut van het Engelsche fort en der schepen werden vernield. De Neger-regering van Hollandsch Accra gedroeg zich bij deze zaak met veel voorzigtigheid en beleid, en was verscheidene malen met onderhandelingen belast.

De pogingen van den Nederlandschen consul te Tripoli, den heer *Emil Tesla*, om brieven door middel van karavanen over Tambuctoe en Saccatoe naar Elmina te verzenden, werden mede in dit jaar met een gunstig gevolg bekroond, en eene tweede proeve van daar naar Tripoli, via Albeocuta, door tusschenkomst van den zendeling *Samuel Crouthen* ondernomen.

Den 24sten Mei strandde in den omtrek van Axim, te Ashanta (Engelsch grondgebied), de Engelsche schoener *Gulnare*, van Liverpool. De heer *D. A van Hien*, kommandant te Axim, verleende bij dit voorval alle mogelijke hulp; het stoffelijk overschot van den gezagvoerder en van den eersten stuurman werd door de bevolking van Ashanta uitgeleverd en te Axim ter aarde besteld.

De school werd in dit jaar, gemiddeld zeventien dagen per maand, door twee en zestig leerlingen bezocht; de uitkomsten bleven echter nog weinig gunstig.

Gedurende het jaar 1854 was ter Kuste van Guinea de gezondheidstoestand voor de Europeanen niet gunstig; vele schepelingen, en daaronder de gezagvoerders van twee Nederlandsche koopvaardijschepen, overleden aldaar. Van de ambtenaren waren de adsistent, *K. U. M. Reintjes van Veerssen*, en de tolk der Fantijnsche taal, *P. Welzing*, de slagtoffers der heerschende ziekten.

Met het herstellen der forten en redouten te Elmina en te Koenraadsburg werd in het jaar 1854 met ijver voortgegaan. De gegageerde militairen van het Oost-Indische leger waren daaraan in het goede saizoen, zonder geldelijke belooning werkzaam.

De militaire bezetting ter Kuste had in 1854 eene sterkte van 118 hoofden, waarvan 1 kapitein-titulair, in October 1854 uit Nederland van verlof teruggekeerd, 1 officier van gezondheid 1ste klasse, 6 onderofficieren en 110 manschappen, waaronder 70 negersoldaten.

Gedurende het jaar 1854 had slechts *ééne* zitting van de Regtbank te Elmina plaats, waarin behandeld werden *drie* strafzaken.

De tabak- en katoen-cultuur leverde geene gunstige uitkomsten op. Slechts acht balen tabak en elf balen katoen konden naar Nederland worden afgescheept.

Op daartoe gedaan verzoek werd aan den heer *Leevis D. D. Voorhees* vergunning verleend om voor de firma van *W. J. Kimboll*, te Salem, factorijen op het Nederlandsche grondgebied, alsmede aan den heer *Thomas Evans* om zich als koopman te Hollandsch Accra te vestigen.

Gedurende het jaar 1854 ankerden ter reede van Elmina een en zeventig vaartuigen, en wel:

Nederlandsche	9	metende	1,325	ton
Fransche	5	„	906	„
Amerikaansche	15	„	4,057	„
Portugesche	10	„	1,556	„
Engelsche	24	„	5,840	„
Sardinische	3	„	540	„
Oostenrijksche	1	„	264	„
Hamburger	1	„	240	„
		68	14,728	„

Bovendien werd de reede van Elmina in 1854 nog bezocht door één Fransch, één Noord-Amerikaansch en één Belgisch oorlogsschip. Hoewel de tonnemaat minder bedroeg dan in 1853, was de Nederlandsche handel in 1854 merkbaar toegenomen.

Een staat van ontvangsten en uitgaven voor de Nederlandsche bezittingen ter Kuste van Guinea over 1853, vergeleken met de raming van dat jaar, zoomede eene raming der ontvangsten en uitgaven aldaar, over het jaar 1854, worden hiernevens onder bijlage litt. A en B medegedeeld.

De Minister van Kolonien,

P. MIJER.

BIJLAGE A.

STAAT

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VAN DE

NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN

DER

KUSTE VAN GUINEA

OVER

1853,

VERGELEKEN MET DE RAMING VAN DAT JAAR.

OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	
	GERAAMD.	WERKELIJK.
PLAATSELIJKE ONTVANGSTEN.		
Ankergelden	f 1,200.00	f 1,470.00
Boeten	1,400.00	1,545.00
Boeigelden	400,00	171.50
Diverse ontvangsten	202.65[5]	937.30
ONTVANGSTEN IN NEDERLAND.		
Opbrengst van verkochten tabak	„	137.79
Transporteren	f 3,202.65[5]	f 4,261.59

OMSCHRIJVING.	BEDRAG. GERAAMD.	BEDRAG. WERKELIJK.
PLAATSELIJKE UITGAVEN.		
Personeel der civiele ambtenaren.		
Tractement van den Gouverneur	*f* 5,000.00	*f* 5,000.00
„ „ „ boekhouder en officier van justitie, tevens belast met de functien van secretaris en kassier.	2,400.00	2,400.00
„ „ drie residenten à *f* 1200 's jaars . . .	3,600.00	2,100.00
„ „ zes adsistenten à *f* 900 „ . . .	5,400.00	5,310.62
„ „ den fabriek- en magazijnmeester, ook belast met de functien van opzigter over den trein	900.00	900.00
„ „ een schoolonderwijzer.	900.00	1,018.36
„ „ een tolk voor de Fantijnsche taal . .	500.00	500.00
Tafelgeld van den Gouverneur	640.00	640.00
Toelage aan schrijvers	400.00	400.00
„ „ eenen opzigter bij den trein	240.00	240.00
„ „ „ hulponderwijzer	100.00	100.00
„ „ „ bode bij de regtbank	180.00	170.00
„ „ „ ziekenvader	96.00	95.98
Militaire tractementen en soldijen.		
Een officier van gezondheid der 1ste klasse, tevens belast met de administratie der apotheek.	2,100.00	2,100.00
„ 1ste luitenant kommandant der bezetting. . . .	1,600.00	1,133.34
„ adjudant-onderofficier.	400.00	903.31
Toelage aan denzelve	300.00	
Zes sergeanten à *f* 13 's maands	936.00	10,454.28[4]
Twaalf korporaals à 11 „	1,584.00	
Vijf horenblazers à 8 „	480.00	
Twee tamboers à 8 „	192.00	
24 Tapoeijer-soldaten à 8 „	2,304.00	
78 Neger-soldaten à 7 „	6,552.00	
Transporteren . .	*f* 36,804.00	*f* 33,465.89[5]

OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	
	GERAAMD.	WERKELIJK.
Per transport . .	*f* 3,202.65^{5}	*f* 4,261.59
Transporteren . .	*f* 3,202.65^{5}	*f* 4,261.59

OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	
	GERAAMD.	WERKELIJK.
Per transport .	*f* 36,804.00	*f* 33,465.89^{5}
Pensioenen, gagementen en onderstandgelden.		
Pensioen aan den gewezen fabriek en ma gazijnmeester H. Varlet	800.00	608.77
Pensioen aan den adsistent Chs. Ruhle	500.00	500.00
Gagementen aan gewezen militairen der bezetting en pensioenen aan lands-werklieden	280.54	207.76
Gratificatien bij uitreiking van medailles	48.00	84.00
Onderstand aan Negerhoofden van Elmina en Acht Kwartieren	915.12	964.68
Onderstand aan den Vorst van Ashanty	775.00	805.00
Uitgaven van verschillenden aard.		
Kosten der katoencultuur	7,000.00	4,753.37^{5}
Arbeidsloon aan gouvernements-werken	3,400.00	3,331.93^{5}
Idem voor de houtzagerij	1,455.00	
Kano-loonen	500.00	1,356,87^{5}
Onderhoud der gevangenen	225.00	206.24
Negerfeesten, Zondags- en yamscostumen	300.00	418.41^{5}
Reparatie en onderhoud der forten en gebouwen . . .	12,000.00	1,274.81^{5}
Aankoop van kano's	225.00	22.50
» » meubelen en tafelgereedschappen . . .	400.00	159.37^{5}
» » palm-olie ter verlichting der forten . .	400.00	489.55^{5}
Reis- en verblijfkosten van ambtenaren	445.00	720.73^{5}
» » » » militaire detachementen . .	55.00	94.76^{5}
Onderhoud en geschenken aan de afgezanten van den Koning van Ashanty	35.00	47.65^{5}
Schrijf- en kantoorbehoeften	50.00	55.00
Draagloonen	100.00	67.26^{5}
Ordonnancen	150.00	303.52^{5}
Aanbrenggeld aan recruten	25.00	42.50
Transporteren . .	*f* 66,887.66	*f* 49,979.84^{5}

OMSCHRIJVING.	BEDRAG.	
	GERAAMD.	WERKELIJK.
Per transport . .	*f* 3,202.65[5]	*f* 4,261.59
Totaal . .	*f* 3,202.65[5]	*f* 4,261.59
Meer ontvangen dan geraamd . .	1,058.93[5]	
	f 4,261.59	*f* 4,261.59
		f 4,261.59

OMSCHRIJVING.	BEDRAG. GERAAMD.	BEDRAG. WERKELIJK.
Per transport . .	*f* 66,887.66	*f* 49,979.84^{5}
Diverse huishoudelijke uitgaven.	455.00	335.08
Uitkeering eener vroeger in 's Lands kas gestorte particuliere nalatenschap.	5,351.50	5,351.50
Onvoorziene uitgaven	250.00	1,256.82^{5}
Uitgaven in Nederland.		
Pensioen aan den gewezen gouverneur H. Bosch . . .	1,200.00	1,200.00
„ „ „ resident N. B. Groen.	651.00	651.00
„ „ de dochter van wijlen den generaal-majoor Verveer	1,800.00	1,800.00
„ „ den gewezen kapitein D. Stander . . .	800.00	800.00
„ „ „ boekhouder en officier van justitie W. G. F. Derx	1,600.00	1,600.00
Onderstand aan de weduwe Pignari, geb. Grossi. . .	400.00	400.00
Wachtgeld aan den gewezen secretaris der missie naar Coomassie, onder wijlen den generaal-majoor Verveer.	1,095.00	1,095.00
Transportkosten van ambtenaren en officieren naar Nederland	480.00	480.00
Kosten op de uitzending van ambtenaren	1,150.00	1,600.00
Uitzending van geschenken voor de negerhoofden. . .	4,023.86	3,756.90
Uitzending van benoodigdheden.	39,858.63^{5}	48,280.95
Onvoorziene uitgaven	1,200.00	1,075.09
Totaal . .	*f* 127,202.65^{5}	*f* 119,662.18
Minder uitgegeven dan geraamd . .	7,540.47^{5}	
	f 119,662.18	*f* 119,662.18
Meer uitgegeven dan ontvangen . .		115,400.59
		f 4,261.59

BIJLAGE B.

RAMING

DER

ONTVANGSTEN EN UITGAVEN

VOOR DE

NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN

TER

KUSTE VAN GUINEA

OVER

1854.

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
PLAATSELIJKE ONTVANGSTEN.		
Ankergelden	*f* 1,000.00	
Boeten	1,500.00	
Boeigelden	255.00	
Diverse ontvangsten	300.00	
		f 3,055.00
ONTVANGSTEN IN NEDERLAND.		
Provenu van oud en onbruikbaar metalen geschut		14,920.76[5]
„ „ 8 pakken tabak		260.00
„ „ 11 balen katoen		*Memorie.*
Transporteren		*f* 18,235.76[5]

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
PLAATSELIJKE UITGAVEN.		
Personeel der civiele ambtenaren.		
Tractement van den Gouverneur	*f* 5,000.00	
„ „ „ boekhouder en officier van justitie, tevens belast met de functien van secretaris en kassier.	2,400.00	
„ „ drie residenten à *f* 1200 's jaars. . .	3,600.00	
„ „ zes adsistenten à *f* 900 „ . . .	5,400.00	
„ „ den fabriek- en magazijnmeester, ook belast met de functien van opzigter over den trein	900.00	
„ „ een schoolonderwijzer.	900.00	
„ „ een tolk voor de Fantijnsche taal . .	500.00	
Tafelgeld van den Gouverneur	640.00	
Toelage aan schrijvers	400.00	
„ „ eenen opzigter bij den trein	240.00	
„ „ „ hulponderwijzer	100.00	
„ „ „ bode bij de regtbank	180.00	
„ „ „ ziekenvader	96.00	
		f 20,356.00
Militaire tractementen en soldijen.		
Een officier van gezondheid der 1ste klasse, tevens belast met de administratie der apotheek.	2,100.00	
„ 1ste luitenant kommandant der bezetting. . . .	1,600.00	
„ adjudant-onderofficier.	400.00	
Toelage aan denzelve	300.00	
Zes sergeanten à *f* 13 's maands	936.00	
Twaalf korporaals à 11 „	1,584.00	
Vijf horenblazers à 8 „	480.00	
Twee tamboers à 8 „	192.00	
24 Tapoeijer-soldaten à 8 „	2,304.00	
78 Neger-soldaten à 7 „	6,552.00	
		16,448.00
Transporteren . .		*f* 36,804.00

OMSCHRIJVING.	BEDRAG.
Per transport . .	*f* 18,235.76[5]
Transporteren . .	*f* 18,235.76[5]

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Per transport . .	. . . . .	f 36,804.00
Pensioenen, gagementen en onderstandgelden.		
Pensioen aan den gewezen adsistent Chs. Ruhle . . .	f 500.00	
Gagement aan gewezen militairen der bezetting	159.00	
Pensioen aan gewezen landwerkslieden	42.18	
Gratificatien bij uitreiking van medailles	48.00	
Onderstand aan den Vorst van Ashanty	800.00	
Onderstand aan de Negerhoofden van Elmina en de Acht Kwartieren	964.68	
		2,513.86
Uitgaven van verschillenden aard.		
Kosten der katoencultuur	f 6,000.00	
Arbeidsloon aan gouvernements-werklieden	3,400.00	
Idem voor de houtzagerij	1,455.00	
Kano-loonen	500.00	
Onderhoud der gevangenen	240.00	
Negerfeesten, Zondags- en yamscostumen	216.88	
Onderhoud der forten en gebouwen	1,500.00	
Aankoop van kano's	150.00	
„ „ meubelen en tafelgereedschap	300.00	
„ „ palm-olie ter verlichting der forten . .	475.00	
Indemniteit van olie en kaarsen aan den boekhouder .	100.00	
Reis- en verblijfkosten van ambtenaren	400.00	
„ „ „ „ militaire detachementen . .	50.00	
Vracht- en draagloonen	100.00	
Onderhoud aan ordonnancen en boodschappers . . .	300.00	
Aanbrenggeld van recruten	37.50	
Diverse huishoudelijke uitgaven	475.00	
Onvoorziene uitgaven	250.00	
		15,949.38
Transporteren . .		f 55,267.24

OMSCHRIJVING.	BEDRAG.
Per transport . .	*f* 18,235.76[5]
	f 18,235.76[5]

OMSCHRIJVING.		BEDRAG.
Per transport . .		*f* 55,267.24
UITGAVEN IN NEDERLAND.		
Pensioen aan den gewezen Gouverneur H. Bosch . .	*f* 1,200.00	
„ „ „ resident N. B. Groen	651.00	
„ „ de dochter van wijlen den generaal-majoor Verveer	1,800.00	
Pensioen aan den gewezen kapitein D. Stander . . .	800.00	
„ „ „ boekhouder en officier van justitie W. G. F. Derx	1,600.00	
Onderstand aan de weduwe Pignari, geb. Grossi . .	400.00	
Wachtgeld aan den gewezen secretaris der missie naar Coomassie, onder wijlen den generaal-majoor Verveer	1,095.00	
Transportkosten van ambtenaren en officieren naar Nederland	800.00	
Kosten op de uitzending van ambtenaren	900.00	
Uitzending van benoodigdheden	10,088.14	
Vracht van diverse goederen	15,917.84	
Aandeel van Nederland in de kosten van het gemengd geregtshof te Sierre Leona, tot wering van den slavenhandel	15,300.00	
Onvoorziene uitgaven	180.77	
		50.732.76
		f 106,000.00